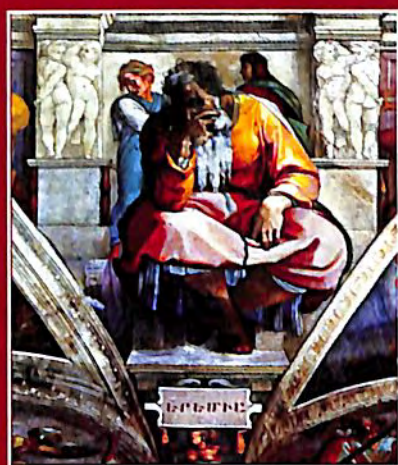
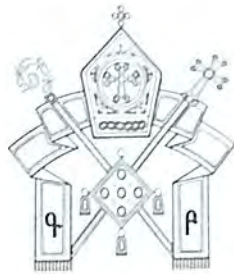

Սուրբ Յովհան Ոսկեբերան

Մ
Ե
Կ
Ն
ՈՒ
Թ
Ի
Ի
Ն

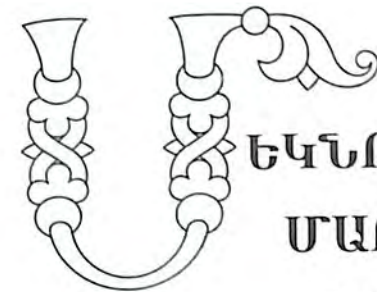
ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԵԱՆՆ
ԵՐԵՄԻԱՅ

ՀՐԱՄԱՆԱԻ
ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ՕԾՈՒԹԻՒՆ
Տ. Տ. ԳԱՐԵԳՆԻ Բ
ՍՐԱԶԶՆԱԳՈՅՆ ԵՒ ՎԵՀԱՓԱՌ-
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

5154

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵՔԵՐԱՆ

ԵԿՆՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԵԱՆՆ
ԵՐԵՄԻԱՅ

Աշխատասիրությունը
ՀԱԿՈԲ ՔՅՈՍԵՅԱՆԻ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ
2015

ՀՏԴ 23/28
ԳՄԴ 86.37
Ս 970

*Տպագրվում է երաշխավորությամբ
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի
Հրատարակչական խորհրդի
Խմբագիր՝ Շահեն վրդ. Անանյան*

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵՔԵՐԱՆ

Ս970 ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԵԱՆՆ ԵՐԵՄԻԱՅ / Աշխատասիրությամբ Հ. Քյոսեյանի; Խմբագիր՝ Շահեն վրդ. Անանյան. – Ս. Էջմիածին, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հրատարակչություն, 2015. 472 էջ:

Գիրքը ներկայացնում է Ս. Հովհան Ոսկեքերանի (Պոլիխրոնիոս Ապամեացուն վերագրված) Երեմիայի մարգարեության մեկնության հայերեն թարգմանությունը: Հունարեն խմբագիր մեկնություններում սոսկ հատվածաբար պահպանված երկի մեզ հասած ներկա հայերեն թարգմանությունն ունի բազմաթիվ հատվածներ, որոնց հունարեն բնագիրն այսօր անհայտ է: Ուստի այդ հատվածներն ունեն բնագրի արժեք:

Գիրքն օգտակար կարող է լինել սուրբգրային մեկնաբանությամբ, հայրաբանական ժառանգությամբ զբաղվող մասնագետների համար:

ՀՏԴ 23/28
ԳՄԴ 86.37

Տպագրվում է մեկենասությամբ
ՍԱՐԳԻՍ ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆԻ

ISBN 978-9939-59-151-3

© Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, 2015

ՀՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵՔԵՐԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ԵՐԵՄԻԱՅԻ ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹՅԱՆ ՄԵԿՆՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐԱՀԱՅՑ ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հովհան Ոսկեքերանի գրչին վերագրված մեկնությունը

Ակներն է այն բացառիկ դերն ու կարևորությունը, որ թարգմանական երկերն ունեցել են հայ ինքնուրույն մատենագրության ձևավորման և զարգացման մեջ: Գիտամշակութային կյանքի ամենատարբեր մարզերի վրա վճռորոշ ազդեցություն է գործել մասնավորաբար Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանությունը: Այն լրջորեն նպաստել է քրիստոնեական դաստիարակության գործին և մյուս կողմից առաջացրել բնական, բուռն հետաքրքրություն Աստվածաշնչի բովանդակությունը բացատրող մեկնողական և ճառախոսական երկերի հանդեպ: Եւ իրապես, Ե դ. տակավին մեկնաբանելու պատշաճ փորձառություն չունեցող հայերը դիմում են Տիեզերական եկեղեցու մեծանուն հայերի՝ արդեն հեղինակություն վայելող դասական մեկնություններին, հայացնում դրանք և դնում ընթերցողների տրամադրության տակ: Հատկապես սիրելի էին Ս. Եփրեմ Ասորու և Ս. Հովհան Ոսկեքերանի երկերը: Զերծ լինելով տեսական նրբին վերլուծումներից, իմաստասիրության միտող դավանական-հակաճառական մտակառուցումից՝ դրանք աչքի են ընկնում բարոյաբանական լայն հնչեղությամբ, քրիստոնեական ճշմարտությունների պարզ ու մեկին բացատրությամբ: Ուստի պատահական չէ, որ Աստվածաշնչի թարգմանությունից հետո ամենաշատը հայացվեցին այս հայրերի մեկնություններն ու ճառերը: Թերևս այս իսկ պատճառով դրանք գերազանցում էին այլոց նաև երկերի ընդօրինակություններով: Տվյալ փաստն ինքնին դրսևորում է այն ջերմ վերաբերմունքը, որ միջնադարը տածում էր Ս. Եփրեմ Ասորու և Ս. Հովհան Ոսկեքերանի նկատմամբ: Այսուամենայնիվ, ցավ ի սիրտ պետք է արձանագրել, որ նրանց երկերից ոչ բոլորն են հասել մեզ, իսկ հասածներն էլ ոչ բոլորն են լրիվ ու անթերի: Դրանց մեջ շոշափելի թիվ են կազմում նաև այնպիսիք, որոնք լոկ առանձին նշխարներն են երբեմնի ընդարձակաձավալ աշխատության: Այդպիսիք են մասնավորապես Ս. Եփրեմին վերագրված Հոբի, Գործք առաքելոցի, Ոսկեքերանի Արարածոց, Սաղմոսաց, Եզեկիելի (հեղինակությունը կասկածելի), Պողոսի թղթոց մեկնությունները: Այդպիսին է նաև Երեմիայի մարգարեության մեկնության հայերեն թարգմանությունը: Այդ մեկնության հունարեն բնագիրն ամբողջապես չի հասել: Երբեմնի ընդարձակաձավալ մեկնության գոյության մասին են վկայում խմբագիր (catena) մեկնություններում պահպանված մեծ ու փոքր հատվածները, որոնք հրատարակված են PG, t.64, col.740-1037: Հայտնի հայրաբան Մինյի հրատարակած այս բնագիրը, ինչպես նշված է հրատարակության մեջ, վերադարձվում է Միքայել Զիսլերի հրատարակած բնագիրը¹. «Fragmenta in Jeremiam prophetam, ex catena Michaelis Ghislerii» (PG, t. 64, p.

¹ Տե՛ս "Michaelis Ghislerii Romani in Ieremiam Propheta Commentariorum", Lugduni MDCXXXIII (1623):

9): Եւ ինչպես Մինյն ինքն է նշում, Զիսկերը սույն հրատարակությունը պատրաստելիս հիմնականում օգտվել է Վատիկանում պահվող հունարեն անանուն շղթա-մեկնությունների ձեռագրերից¹: Հետագա դարերի ուսումնասիրողները, սակայն, Երեմիայի այս մեկնությունը դասեցին Ոսկեբերանի այսպես կոչված «ցրուեալ կեղծ» (*spuria*) գրական միավորներին²: Շուտով ուսումնասիրողների կողմից Հովհան Ոսկեբերանին վերագրված երկու մեծադիր մեկնություններ՝ «Մեկնութիւն Եսայեայ» եւ «Մեկնութիւն Երեմեայ» դասվեցին այդ խմբին: Եսայու մեկնության հունարեն բնագրի գիտաբնական հրատարակության գրախոսականում H. Savon-ն անմիջապես նկատեց, որ, չնայած Եսայու մեկնությունը գրված է Անտիոքյան դպրոցի լավագույն ավանդույթներով, եւ հնարավոր է նույնիսկ, որ Ոսկեբերանի աշակերտներից մեկը խմբագրական իր միջամտությամբ ավարտուն տեսքի է բերել այն, այնուամենայնիվ, երկն անհնար է ամբողջությամբ վերագրել Ոսկեբերանին³: Դրանից ավելի առաջ Երեմիայի մեկնությունն արդեն դասակարգվել էր Կեղծ-Ոսկեբերանյան գրականության մեջ, իսկ հայերեն թարգմանության պարագային էլ՝ արտահայտվել ամենատարբեր կարծիքներ⁴: Դրանցից մասնավորապես հետաքրքիր էր այն տեսությունը, որի համաձայն Երեմիայի այս մեկնությունը Թեոդորեոս Մոփսուեստացու եղբայր Պոլիստոնիուս Ապամեացու գրչի գործն է: Պոլիստոնիուսը նույնպես Ե դարի առաջին կեսի անտիոքյան հայտնի մեկնիչներից էր, նրանից մեզ հասել են որոշ մարգարեական գրքերի մեկնություններ⁵, որոնք անտիոքյան իրենց ոճով ու մեթոդով շատ նման են Ոսկեբերանի երկերին եւ հաճախ կարող են շփոթի առիթ տալ: Համենայն դեպս, հստակ է, որ սույն երկն արտահայտում է անտիոքյան դպրոցի մեկնողական առանձնահատկությունները⁶, ավելի շատ ուշադրություն դարձնում բնագրին ու դրա թարգմանական-իմաստային նրբերանգներին՝ փորձելով Հին Կտակարանի մարգարեությունների մեջ ոչ թե այլաբանորեն, այլ հոգեւոր ընթերցմամբ գտնել մեսիական տեղիները:

¹ Տե՛ս PG, t. 64, col. 759:

² Կեղծ-Ոսկեբերանյան գրականության եւ զարգացման մասին տես Voicu Sever J., *Conférence de M. Sever J. Voicu*. In: École pratique des hautes études, Section des sciences religieuses. Annuaire. Tome 104, 1995-1996. 1995. pp. 351-353.

³ Տե՛ս Savon Hervé. Jean Chrysostome. Commentaire sur Isaïe. In: *Revue de l'histoire des religions*, tome 202 n°4, 1985. էջ 444-446:

⁴ Տե՛ս Dieu L., "Le commentaire sur Jérémie du Pseudo-Chrysostome serait-il l'oeuvre de Polychronius d'Apamée?", *Revue d'histoire ecclésiastique* 14 (1913) էջ 685-701:

⁵ Պոլիստոնիուսին տարբեր մատենագիրներ վերագրում են հետևյալ մեկնություններ՝ ա. Լուծմունք Հնգամատյանի՝ Նիկեփորոսի հայտնի շղթա-մեկնության մեջ, բ. Նախաբան եւ Լուծմունք Հորի գրքի, գ. Լուծմունք Առակաց գրքի, դ. Ժողովողի գրքի մեկնություն, ե. Լուծմունք Երգ երգոց գրքի, գ. Երեմիայի մեկնություն, է. Եզեկիելի գրքի մեկնություն եւ ը. Դանիելի գրքի մեկնություն: Պոլիստոնիուսի՝ Եզեկիելի մեկնությունը մեջբերում է Հովհան Դամասկացին. Եզեկիելի եւ Դանիելի գրքերի մեկնությունները հրատարակվել են Կարդինալ Ա. Մայիի կողմից՝ A. Mai, *Novum Patrum Bibliothecae*, t. VII, p. 2, Romae, 1854, pp.92-127; A. Mai, *Scriptorum veterum nova collectio* I.2 (Rome 1825), էջ 105-160:

⁶ Այս մասին տես ստորեւ:

Հետեւաբար երկն ստորեւ հրատարակվում է իբրեւ Սուրբ Հովհան Ոսկեբերանին վերագրված մի գործ, որի հեղինակային պատկանելիությունը մինչեւ օրս էլ գիտական բանավեճերի առիթ է տալիս:

Երեմիայի մեկնությունը հայ միջնադարյան մատենագրության մեջ

Ինչպես երևում է, այս մեկնության հայերեն թարգմանությունը լայնորեն հայտնի ընթերցանության գրքերից էր: Այդ մասին է վկայում Գրիգոր Մագիստրոսի՝ Գևորգ վարդապետին հղած թղթի հետևյալ հատվածը. «Բանս հայցէ ի քէն զմեկնութիւն Երեմիայի մարգարէի, զոր գրեալն է Ասողկայ երջանիկ ծայրագոյն ծերոյն շնորհել մեզ»¹: Այստեղից կարելի է դյուրությամբ հաստատել, որ Երեմիայի մեկնությունն ընդօրինակվել է Ստեփանոս Տարոնեցի Ասողիկի ձեռքով: Իմանալով, որ այդ ընդօրինակությունը գտնվում է Գևորգ վարդապետի մոտ՝ մեկնության կարևորությունը գիտակցող Գրիգոր Մագիստրոսը նրանից խնդրում է իրեն առաքել այն: Ելնելով այն փաստից, որ Մխիթար Գոշը († 1213) Երեմիայի մեկնությունը շարադրելիս (1187) իր ձեռքի տակ է ունեցել Ոսկեբերանին վերագրված համանուն աշխատությունը՝ պետք է ենթադրել, որ այդ երկը լայն հետաքրքրություն է առաջ բերել հայոց մեջ: Այդ են փաստում այդ երկի մաս կազմող այն հատվածները, որոնք տեղ են գտել Ճառքնտիր ժողովածուներում (ՄՄ, ձեռ. 3782 [ԺԲ դ.] թ. 159ա-160ա, 1138, [1347 թ.] թ. 199բ-214բ, 1462 [ԺԴ դ.] թ. 52ա-61բ): Գոշի կողմից այդ երկի օգտագործումը, ինչպես նաև Ճառքնտիրներում այդ երկի հատվածների կենցաղավարումն ինքնին վկայում են, որ ինչպես Գոշի ժամանակներում, այնպես էլ նրանից հետո շրջանառության մեջ եղել են այդ երկի հայերեն ամբողջական ընդօրինակությունները, որոնց թիվը ժամանակի ընթացքում նվազել է, իսկ ավելի ուշ դուրս մնացել տեսադաշտից:

Մեկնության հունարեն բնագիրն ու հայերեն թարգմանությունը

Ձեռագրերի նկարագրության և նկարագրությունների խմբագրման ժամանակ ուշադրությունս գրավեց Մաշտոցի անվ. Մատենադարանի թիվ 4066 գրչագիրը, որը ժողովածու է՝ ընդօրինակված 1283թ. Անավարզայում Կոստանգրչագիրը, որը ժողովածու է՝ ընդօրինակված 1283թ. Անավարզայում Կոստանգրչագիրը, Ստեփանոս (՝) և անանուն գրիչների ձեռքով: Խորագիր չունեցող տարաբար արձանագրված է «Մեկնութիւն մարգարէութեան Երեմիայի»²: Այդ երկի համեմատությունը Ս. Հովհան Ոսկեբերանի գրչին վերագրված նույնանուն մեկնության հունարեն բնագրի հետ փարատեց տարակույսս և ցույց տվեց, որ այն ոչ այլ ինչ է, քան Ոսկեբերանին վերագրված համանուն երկը: Սակայն, որպես արդեն նշեցինք, այդ երկի հունարեն բնագիրը մեզ լրիվ չի հասել: Ի

¹ Տե՛ս Մատենագիրը հայոց, հտ.ԺԶ, Եր., 2012, էջ 358 11 :

² Ցուցակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան Մատենադարանի, Հ. Ա. կազմեցին Օ. Եզան-Յուզակ ձեռագրաց Մաշտոցի անվան Մատենադարանի, Հ. Ա. կազմեցին Օ. Եզան-Յուզակ, Ա. Զեյթունյան, Փ. Անթարյան, խմբ. Լ. Խաչիկյանի, Ա. Մնացականյանի, Երևան, 1965, էջ 1141:

տարբերություն հունարենի ՄՄ թիվ 4066 ձեռագրով (Ա) ներկայացող հայերեն թարգմանությունը փոքրիշատն ամբողջական է: Համեմատությունը պարզում է, որ եթե մի կողմից հունարեն բնագրում առկայող շատ հատվածներ բացակայում են հայերեն թարգմանության մեջ, ապա մյուս կողմից էլ հայերենի շատ հատվածներ չկան հունարենում: Այսուհանդերձ պետք է նկատել, որ ընդհանուր համակառույցի մեջ, խմբագրական զանազանությունների հաշվառումով իսկ, հայերեն թարգմանությունը համընթաց է առկա հատվածական հունարեն բնագրին: Բայց թերթեր ընկած լինելու պատճառով հայերեն թարգմանությունը վերջից թերի է. այն հասնում է մինչև Երեմիայի մարգարեության ԾԱ գլխի 7-ի բացատրությունը: Հունարեն բնագիրն ընդհատումներով հասնում է մինչև ԾԲ 20-ի մեկնաբանությունը (1038B): Բնագրային պատկերը հստակ ներկայացնելու նպատակով հունարենին համապատասխանող հատվածները ներկա հրատարակության մեջ զետեղված են անկյունավոր փակագծերում և համարակալված: Չհամարակալված հատվածները բացակայում են հունարեն բնագրում: Հունարեն բնագրի և հայերեն թարգմանության համեմատությունը հուշում է, որ հայերեն թարգմանությունն իրականացված է հունարեն բնագրի խմբագրական ուրույն մի տարբերակից, որը շոշափելիորեն զանազանվում է քաղվածո մեկնության համար հիմք ծառայած հունարեն բնագրից: Այդ կարող են ցույց տալ թեկուզ հետևյալ համադրումները.

741AB (Եւ առհասարակ մարգարեություններից մեկը հոգևոր է, մյուսը դիվական, սրանց մեջ վերջինը՝ բնական կամ արհեստական, իսկ չորրորդը՝ ընդհանուր և ժողովրդական է: Հոգևոր մարգարեության մասնակիցները լինում են գերազանցապես սրբերը, իսկ տնօրինությամբ՝ նաև այնպիսիք, ինչպես Նաբուքոդոնոսորը, փարավոնը, Բաղասմը և Կայիափան: Դիվականը լինում է միայն դրա սպասավորներին. այդպիսիք են ալյուրով գուշակողները, Պիթիան՝ յուղով, դիդոնյան քրմուհին՝ կաղնու տերևներով, (այլք)՝ կենդանիների փորոտիքով, թռչունների թռիչքով և կռնչոցով, նշաններով և փռշտոցներով, աղմուկով, որոտով, ձեռքերով, մկներով, ծիծեռնակով, ականջների զնգոցով և աղմուկով, մարմնի թրթիռով, մանր քարերի միջոցով, գավազանով և շենով, մեռյալներով, որովայնով, անուններով, աստղերով, գավաթներով և այլ անթիվ միջոցներով: Այդպիսին է նաև երազների միջոցով (գուշակությունը),

է եւ այլ մարգարեություն երրորդ՝ ոմն հոգևոր եւ ոմն սատանայական եւ ոմն բնական եւ արուեստական: Հոգեւորաւն վարիլ սեփական է սրբոց, բայց է ուրեք՝ եւ ոչ սրբոցն, որպէս Նաբուքոդոնոսոր եւ փարաւոն եւ Բաղա[ա]մ եւ Կայիափաս: Իսկ սատանայական՝ արտաբնոցն, յորժամ բան ինչ է բազմազան, որպէս երազովքն: Այլ այն եւ առ մեզ: Եւ ունելովն եւ այս, բայց այլքն ոչ եւս, որպիսի՝ ինչ. ալիւրադիւթն եւ գարեդիւթն եւ հարցուածին մասամբքն, այլ եւ փայտիւ, որպէս կադնին, եւ յուրթելովն եւ հաւորն եւ փորոտեալն եւ թռչամբքն եւ կռնչելովն եւ հմայելալն, եւ հմայելովն, եւս փնջելովն եւ մկամբքն եւ աքսով եւ ճռնջելով, եւ հնչմամբք ականջաց, եւ դիականադիւթութիւն եւ վիուկքն եւ որք յերկրէս եւ պղնձովքն եւ յոլովիւք այլովք անճառելեալք, անուամբքն եւ աստեղալքն: Բազում է մարտ սատանայի: Այսպիսի է մոլորութիւն զանազան: Բայց եթէ ոչ ուրեք ի համարեալս

իսկ մեզանում այն ներշնչման միջոցով է: Նրանց մոտ գուշակությունը հետևանք չէ առաքինության, ինչպես մեզանում, այլ ինչ-որ խորամանկության միջոցով է):

741CD-744A

(Բնականը հատուկ է անասուններին, ծիծեռնակները նախագգում են զարնան գալը, արագիլները՝ աշնան, մրջյունները՝ ձմռան, բնությունը նույն զգացողությունը դրել է ոգնիների և հալկիոնների մեջ: Արհեստական մարգարեություն ունեն բժիշկները, խորհրդականները և նավավարները: Ոմանք գուշակում են հիվանդություններ, ուրիշները՝ դրանց դադարումը, ոմանք՝ հողմերի փոփոխվելը, ուրիշները կարծիքների միջոցով՝ ապագա փոփոխությունները: Ապագայի վերաբարյալ չկա ընդհանուր և ժողովրդական գիտելիք, որ երեք ամսից ձմեռ է գալու, որովհետև բոլորը նախապես գիտեն տարեկան փոփոխությունները: Այս պատճառով չկա ոչ մի մեծ բան այն բանում, որ դները նույնպես ունեն ապագայի կանխագիտելիքը, երբ մրջյունները նմանապես կանխագգում են տարեկան փոփոխությունները, կան նաև մարդիկ, ովքեր ընդունակ են գուշակել ապագան, թեպետ ոչ այնպես, որ (այն) գիտեն կատարելապես կամ (երա մասին) ամեն ինչ: Երբ սատանան գուշակեց, որ (մարդը) կիմանա բարին և չարը, ապա այնպես էլ եղավ, և երբ Բաղասմը ասաց, «Դիր անառակին և դրա միջոցով կմատնվի Իսրայելը», ապա այնպես էլ եղավ: Այս գուշակությունը, կամ լավ է՝ կանխասացությունը, ոչ մի անհավանական բան չի ներկայացնում իրենից, ճիշտ այնպես ինչպես և Քրիստոսին, որ՝ «Ավետարանը պիտի քարոզվի», «Քարը քարի վրա պիտի չմնա»:

պետք ինչ են առաքինության, այլ միայն արուեստի:

Զինչ իցէ արդեւք բնականն, որպէս անասնոց, հաւուց, ծիծռանց, խորդուց, մրջմանց, որք զձմերունսն գիտեն, աղկիոնացին ասին եւ ոգնիքն գիտել: Այլ այսոքիկ ամենեքեան բնականք են: Եւ արուեստականք որպէս բժիշկք եւ նաւորդիք, կէսք զհիւանդութիւնսն կանխաւ ասեն, եւ ուղեզնացք եւ նաւորդք: Է եւ գրեհիկ իմն, որպէս յետ երից ամսոց ձմեռն, եւ շուրջ գալով է այն կարծեալք հանճարով պարգաբար խորհուրդ, յորժամ մերձակային զհանդերձեալն նկատիցէ: Արդ, ոչ ուրեմն ինչ մեծ է եւ դիւաց ունել կանխագիտութիւն, այլ ոչ բազում քանզի եթէ մրջմունք ունին՝ զինչ մեծ է եւ նոցա, այլ բնութեան է այն եւ ոչ որպէս թէ զամենայն գիտելոյ, զի սատանայ մարգարեացաւ գիտել զբարի եւ զչար, կանխաւ ասաց եւ եղեւ այնպէս: Եւ դարձեալ Բաղասմ յառաջագոյն ասաց եւ եղեւ նոյնպէս, եթէ՝ «Բոզս արա եւ կացոյ»:

Այլ ոչ է այն կանխասացութեան, քանզի յառաջագոյն ասել է, յորժամ ոչ յարուեստ է, ոչ ի բնութեան է, ոչ ի յարմարութեան է իրացն եւ ոչ ի նկատելոյ այնոքիկ ասացն, այլ առանց կարծեաց ինչ եւ առանց վստահութեան: Որպէս Քրիստոսին՝ «զԱւետարանն քարոզել» եւ «ոչ մնալ քար ի քարի վերայ»:

Տարբերությունների և նմանությունների, ինչպես նաև՝ հունարենում բացակայող ու հայերենում առկայող հատվածների բնությունը բերում է այն աներկբա համոզման, որ հայերեն թարգմանությունն ունի բնագրի արժեք և աղբյուրագիտական, բնագրագիտական ակնառու կարևորություն: Հայերեն թարգմանության լեզուն և ոճը, որոնք զերծ են հունաբանություններից, ինքնին ենթադրել են տալիս, որ խնդրո առարկա մեկնությունը թերևս թարգմանվել է Ե դարի վերջում¹: Բայց ինչպես երևում է, ժամանակի ընթացքում, ընդօրինակությունների հետևանքով բնագիրը զգալիորեն խաթարվել է, դարձել անհասկանալի: Ուստի Մխիթար Գոշը ձեռնարկում է սրբագրելով խմբագրել Ոսկեբերանի մեկնության թարգմանությունը: Այս մասին հետևյալն ենք կարդում Գոշի՝ Երեմիայի մեկնության նախադրության մեջ. «Զի թեպետ եւ սուրբ հարն Յոհաննու Ոսկեբերանի առ ձեռն կայր մեկնութիւն այսմ մարգարէութեան, սակայն յարինակէ եւ ի գրողէ յոյժ ապականեալ եւ հատակոտոր լեալ ի բազում տեղիս: Ուստի եւ յաճախութիւն բանին սրբոյն տաղտկալի եւ շաղփաղփեալ ի զգուանս գայր ընթերցողաց եւ դժուարառնի՝ վարդապետաց: Յաղագս որոյ չափաւորել եւ յղկել ախորժեցի: Եւ եթէ այսմ պատահեալ սակաւ մեր աշխատութեան աւգտիցիք՝ Տեառն շնորհ միայն անպարսաւ զմեզ թողէք, եւ եթէ ոչ առ ձեզ եւ առաջի ձեր կայ ընդարձակն եւ լուսաւորն գիրք սրբոյն. գայր բաւական համարեցաք ճողոպրիլ ի բամբասանաց»: Ուրեմն Ոսկեբերանի այս մեկնությունը Գոշի ժամանակ արդեն զգալիորեն վնասվել էր, բնագիրը շատ տեղերում խաթարվել և ենթարկվել տարաբնույթ այլալուծումների, որի հետևանքով մեկնության հայերեն թարգմանության իմաստը շատերի (նույնիսկ վարդապետների) համար դարձել էր անմատչելի: Ուստի նա ձեռնամուխ է լինում՝ համառոտելով պարզեցնել մեկնության բազմաբարդ և խորթին տեղիները, այլն խաթարվածության հետևանքով լրացրել ոսկեբերանյան մեկնության բաց մնացած տեղիները, «զի բնաւիցն ոչ էր նորայն մեկնութիւն» (թ. 255բ-56ա): Այն, որ այդ անելու համար Գոշը ձեռքի տակ է ունեցել մեկնության՝ թիվ 4066 ձեռագրով ներկայացող խմբագրական տարբերակը, վկայում են ներքոբերյալ համադիր հատվածները.

Ոսկեբերան

Պարտ էր ի ժամանակաւ յառաջագունիցն սկսանել զմարգարէսն եւ գյարմարութիւն պահել դարձեալ: Բայց զի ոչ յայս փութամբ այժմ, այլ մանաւանդ մարգարէիցն դիւրաւ ընդունելիս եւ յայտնագոյնս ասացեալս նախ ձեզ յայտնել եւ առնել երեւելիս: Զի նոքա եւ յայլսն առաջնորդիցեն ընդելացուցանելովն զձեր լսելիս՝ լսել զբանս մարգարէականս: Այսորիկ աղագաւ գայլսն թողլով, որ քան

Գոշ

Պարտ էր ժամանակաւ գերիցագոյնն ձեզ սկսանիլ. զարարածոցն ասէ եւ զնոյն՝ անյայտ լսողաց եւ Երեմիաս՝ յայտնի եւ յազուտ լսողացն: Զի կարգաւ առաջին է Մովսէս, որպէս՝ Աւետարանն Յոհաննու, սակայն ըստ հարկի Մատթէոս զճառս մարդկութեան եղ, նմանապէս եւ Մովսէս: գայտնին եղ եւ զաներեւութիցն եթող ճառել Դաւթի...: ՄՄ, ձեռ. 2606, թ. 4բ:

զամենեսեան յայտնագոյնս եկաք: Քանզի ոչ որ կարգաւն է առաջին պարտ է ուսանել, այլ՝ որ իմաստիւք լսողաց առաջին է: Զի եւ յաղագս Աստուածութեան բան նախ առաջին ըստ մարմնոյ լսի, եւ վասն Հարանմարմին նախ, եւ յոր ինչ ճեպելին է, պարտ եւ արժան է կալ: Եւ որ յաղագս աշխարհաբարութեան է բան՝ նախ իմանալիքն եւ ապա՝ զգալիքն: Այլ Մովսէս ի սկզբանն ոչ ինչ յաղագս նոցա ընդ մեզ խաւսեցաւ, այլ. «Ի սկզբանէ արար Աստուած գերկին եւ գերկիր» ի ստորուստ ի վեր ելանելով, յաղագս հրեշտակաց եւ այնպիսեացն Դաւթայ եթող ասել...:

Բայց է եւ առ արտաքինսն մարգարէութիւն, այլ սուտ է: Եւ զի ոչ է պարտ միայն գիտել զճշմարիտն, այլ եւ՝ զսուտն, զի մի՛ նմա հանդիպիցիմք, քանզի եւ հմուտ սեղանաւորքն ոչ զբարւոք ոսկին միայն ուսանին, այլ եւ՝ զխոտանն, զի մի՛ այնմ դիպիցին: Նոյնպէս եւ եմք:

Բայց է եւ առ արտաքինսն մարգարէութիւն, այլ սուտ է:
թ. 5բ

Եւ հարկ է գիտել զսուտն, զի մի՛ նմա պատահիցիմք:
թ. 5բ

Մեկնության ձեռագրերը

Այլ է նյութի ընդգրկումը թիվ 1138 և 1426 ձեռագրերում: Նախադրության «Պարտ էր ի ժամանակաւ յառաջագունիցն սկսանել զմարգարէսն... Նա եւ առաջին ի վեր երանելոյն» սկզբնամասի¹ բացթողումով սրանք ընդգրկում են բնագրի «Արդ, բեր ասացուք յաղագս երանելոյս Երեմիայի ...Ի Մանասէ՛ գործելոցն ի Խ(40) ամս բազմութեան գայն կրեալ» սկիզբ ու վերջ ունեցող հատվածը²: Այս ձեռագրերում Երեմիայի մեկնության նախադրությանը հետևում է մեկնության համառոտ վերապատումը (1138, թ. 201ա-214բ. 1426, թ. 53ա-61բ), որն ունի լուծմունքի բնույթ: Համեմատությունը ցույց է տալիս, որ սա մեկնության հայերեն թարգմանության պարզեցված ու խտացված տարբերակն է: Գոշի մեկնության նման սրանք ևս խմբագրվել են ուսումնագիտական նպատակով: Երկի և այս ձեռագրերով ներկայացող նրա համառոտ տարբերակի հարաբերակցությունը ցույց տալու նպատակով համադրենք հետևյալ երկու հատվածները.

¹ ՄՄ, ձեռ. 4066, թ. 224ա:

² անդ. թ. 224ա-226ա:

¹ Իմմտ, Մեսրոպ Արք. Տէր Մովսիսեան (Մեսրոպ Մագիստրոս), Յօդուածների ժողովածու, հրատ. պատրաստեց Գէորգ Տէր-Վարդանեան, Ս. Էջմիածին, 2010, էջ 176:

Եկեղեցու հայրերի ժառանգության մեջ¹: Բացատրելով «Եթե զգեցցիս կարմիր եւ զարդարիցիս ոսկեղէն զարդու եւ աւծցես զաչս քո ծարրով» (Դ 30) բառերը՝ նա այդ հակումը համարում է «հիւանդութիւն դժնդակ ախտ չար», որովհետեւ «ոչ ոսկի միայն եւ հանդերձ բազմապատիկը, ոչ մարգարիտը եւ հեւսք ծամաց կարեն գործել զպաճուճանս, ոչ շփումն այտիցն եւ ոչ նկարագրութիւնը, այլ գոյ հնար եւ յայսմ յամենայնէ մերկ լինելով՝ յորդորել այլով արիւնակաւ մանել զհաղբսն, քանզի հաղբը իսկ են բազմամանք եւ դժուարաճողոպրելիք՝ ձեւով եւ նայեցածովք, ձայնիւ եւ յարմարութեամբ գնացիցն եւ սասանմամբ մարմնոյն եւ այլովքն ամենեւորմբք, զորոց ունին զփորձ ըմբռնելարն»:

Ուշագրավ է նաև պահքի վերաբերյալ մեկնիչի խորհրդածությունը: Շեշտելով պահքի հոգևոր բովանդակության առաջնայնությունը՝ նա գրում է. »Քանզի պահքն ոչ վայրապար ինչ ի կերակրոցն ի բաց կալ միայն են, զի եթե այնոքիկ էին պահք՝ եւ զհիւանդացելոցն ասեաք, եթե պահեն: Բայց ոչ է այն, այլ՝ իմաստասիրութիւն հոգւոյ: Որպէս եւ կուսութիւն ոչ վայրապար ինչ ի բաց կալ յամուսնութենէն, այլ որ մանաւանտ նկարագրէ գառաքինութիւն հոգւոյն՝ զբարեշուքն լինել եւ զհպատակութիւն Տեառն առանց սբաղանաց, նոյնպէս եւ պահքն: Պահեցին եւ նինուէացիքն, բայց ոչ այնու ինչ առաւել զԱստուած խոնարհեցուցին, այլ ի՞նչ փոփխմամբ չարեացն: Զի՞նչ աւգուտ է, ասա ինձ, ի մտոյ անասնոցն ի բաց կալ եւ զմարմինս մարդկան ուտել, ի զինոյն ախորժելով հրաժարել եւ արբենալ ազահութեամբ ընչիցն: Այս արբեցութիւն չար է քան գայն, ոչ զիտէ տեղի տալ քնոյ, այլ ի տանջեանն երեսել դարձեալ աճէ» (ԺԴ 12):

Մեկնությունս հարուստ է տեղեկատվական բազմազանությամբ: Նրանում արտահայտված է հեղինակի իրազեկությունը կյանքի ամենատարբեր բնագավառների վերաբերյալ: Հոգևոր իրողությունների առավել առարկայական պատկերման համար, շատ հայրերի նման, նա դիմում է բժշկության, առողջապահության բնագավառում ընդունված գործողությունների նկարագրությանը: Յույց տալու համար, որ բարեգործություն և խնամակալություն է ոչ միայն տալը, կերակրելը, այլև չտալը, հեղինակը բերում է տապով տառապող հիվանդի օրինակը. «Որպես տապացելումն որ տայն՝ պատերազմի, իսկ որ ոչ տայ՝ խնայէ միայն» (Ե 25): Համեմատելով Աստծո պարգևած բժշկությունը մարդու տված բժշկության հետ՝ մեկնիչը նշում է, որ մարդիկ, իբրև կանոն, չեն ամաչում իրենց հիվանդ անդամները լիովին վստահել բժիշկներից, ովքեր վնասված անդամը այրելուց և հատելուց հետո իսկ չեն կարող առողջություն երաշխավորել: Մինչդեռ այդպես չէ Աստծո պարագային: Նա սկզբից խնամակալու մարդասիրությամբ այրում և հատում է (բարոյական) վերքը՝ «գորս արժանն է ուղղել զհոգիս», սակայն, երբ այդ էլ չի օգնում, վարվում է խստորեն: Հմուտ բժշկի նման նա բազում հնարներ է բանեցնում: Երբեք սկզբից չի ասում հիվանդի պապզան, որպեսզի հուսահատություն չառաջացնի նրա մեջ, և հետո միայն դիմում կտրուկ միջոցների:

¹ Երևույթի դասական օրինակ կարելի է համարել Տերտուլիանոսի *De cultu feminarum* I, II, *De virginibus velandis*, Ս. Կիպրիանոսի *De habitu virginum* երկերը, Ս. Բարսեղ Կեսարացու 73-րդ կանոնական հրահանգը (5), Նեղոս Անկյուրացու *De monach. praest.*, (1) երկ և այլն:

Յույց տալու համար, թե անբարո ընթացքի պատճառով Աստված բոլորին չէ, որ պատժում է միանգամից, «այլ գիտե՛ ուստի սկիզբն առնել պարտ է», նա վկայակոչում է բժշկական այն գործողությունը, երբ բժիշկը ախտը «ոչ միանգամայն ի բաց բառնայ, այլ՝ առ սակաւ սակաւ, եւ յօրովս յախտացելոց մասանցն վշտացուցանէ յայլոցն առողջութիւն»¹: Եթե մեկն ունի աչքի ցավ, ինչը հետևանք է որովայնում մաղասի՝ լորձափայտի գերարտադրության, ապա բժիշկը նվազեցնելով որովայնում կուտակված մաղասի դառնությունը՝ օգնում է աչքին:

Մեկնության մեջ բերված են նաև բնագիտական, աստղագիտական բնույթի տվյալներ: Անտարակույս օգտվելով Անտիկ բնագիտությունից, ինչպես նաև՝ ժողովրդական ըմբռնումներից՝ հեղինակը բնորոշում է երկնային լուսատուների առանձնահատկությունները: Երկնային լուսատուները՝ Արեգակը, Լուսինը մարդկանց օգտակար են. «զի մի՛ խառնակիցեն ժամանակքն: Լուսինն եղեւ մանասնոտ յարմարագոյն՝ ճանապարհորդաց պիտանացո՛ւ նաւորդաց հարկաւոր՝ մշակաց, այլ յորժամ ի դեպ իրս վարեցին՝ շահ իմն է ի վերուստ մեզ պայծառ լուցեալ» (ԼԱ 35): Որպեսզի Արևի հուրը զիշերը չայրի, Աստված Լուսինը ստեղծեց իբրև սառը մարմին, և որպեսզի այդ սառնությունը չապականի Լուսինը նա Արեգակի հուրը Լուսնի վրա վերածեց լույսի: Լուսնի աճույնը և նվազումը, լի կամ կիսակատար լինելը կատարում է ժամանակացույցի դեր. «զի ուսցիս դու... եւ զժամանակն գիտասցես»: Նույնն է նաև աստղերի պարագան. նրանք միաժամանակ չէ, որ ծագում են, «այլ զժամանակն պատշաճեն իբրեւ զժամացոյց. ոմանք փակին ի ներքոյ դրանցն եւ ոմանք երեւին, շաճեն զտաւրն ցուցանէ, որպէս որ Շունն ասի, եւ ոմն՝ զձմեռն, որպէս Բազմաստեղդը»: Այսպիսով, աստղերից ոմանց երևումը գուշակում է ամառվա կամ էլ ձմեռվա մոտալուտ լինելը:

Մեկնությունն ունի ճանաչողական տարաբնույթ հետաքրքրություն: Այսպես, վաղմիջնադարյան դպրոցներում ուսումնական գործընթացի հետազոտման համար ուշագրավ է թվում այն տեղեկությունը, համաձայն որի աշակերտները գրել սովորում են նախ տառերի կադապարներով և հետո միայն գրում ազատ. («Որպես եթե ոք արիճնակ մանկան ումեք տայցէ՝ ոչ զի յարիճնակին

¹ Հայրախոսական աստվածաբանության մեջ մարդու հոգևոր-թարցյակն վերքերը
հարմանելու նպատակով կիրառված բժշկական միջամտության այլաբանական եղա-
նակը լայնորեն կենցաղավարում էրվող եկեղեցում. առավել բնորոշ է Տերտուղիա-
նոսի "Adversus Marcionem" երկում առկա նկարագրությունը, համաձայն որի Աստծո
արդար հանդիմանությունը օգտակար և բարի է, այնպես ինչպես բժշկի սարսափագրու
զործիքները հիվանդի համար (II, 16, ըստ Եզնիկ ծ. վրդ. Պետրոսյան, Հայրա-
բանություն, Ա. Ս. Էջմիածին, 1996, էջ 206-207); Այս մասին առավել հանգամանալից
տե՛ս A. Harnack, Medicinisches aus der ältesten Kirchengeschichte. Texte und Untersuchungen,
B. VIII, H., 4, Leipzig, 1892, s. 104-124): Հայ իրականության մեջ սրա վաղագույն
անդրադարձը գտնում ենք «Երանելոյն Եղիշէի ասացեալ բան շահաւէտ ու օգտակար
[Յաղագս խոստովանութեան]» գրությունում, ուր կարդում ենք «Գայ երկրաւոր բժիշկ
ու հարցաքննէ պատմ մարդոյն. վիրավորէ, գերկայթն ի հուրն շողացնէ, մինչ զի
կայծակունս հատանէ։ Եւ դնէ ի վերայ մարմնոյն, շանթիւ այրէ։ Եւ սրով խողխողէ։ Եւ
արեան ճապաղ առնէ։ Եւ դեղով կսկծէ. ցուցանէ։ Եւ զինչ որ ձեռն անէ յափշտակէ։ Եւ
հագիւ ուրիշ տէ կառէ օգուտ առնել». ՄՄ, ձեռ. 941, թ. 14ա, 993, թ. 406ա:

մնայցէ, այլ զի եւ գրել ուսանիցի, եւ յորժամ ուսանի՝ ի բաց հանէ զաւրինակսն այնուիւնտեւ» (Զ 20):

Խոսելով չափավորության մասին, իբրև այդ ուսուցանող առարկայական օրինակ, նա վկայակոչում է այն փաստը, թե ինչպես ձիաբուծարաններում ձիերի շատակերությունը զսպելու և չափավորելու համար նրանց կերակուրի մեջ քար էին գցում, «զի ատամանցն հանդիպեալ այնորիկ եւ հարեալ, յայնմիւնտեւ տանջիցին յանչափ անարգելութենէն» (ԻԳ 5):

Ս. Հովհան Ոսկերեքանին վերագրված Երեմիայի մարգարեության մեկնության հայերեն թարգմանությունը հրապարակվում է ըստ Մաշտոցի անվան Մատենադարանի-հետևյալ ձեռագրերի.

Ա= 4066: Ժողովածու: Ժամանակ՝ 1283 թ.: Վայրը՝ Անավարզա: Գրիչ՝ Կոստանդին, Ստեփանոս, անանունք: Ստացող՝ Առաքել վրդ.: Թերթ՝ 412: Նյութ՝ թուղթ: Մեծություն՝ 25*17: Գրություն՝ միասյուն: Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 34-35: Բնագիր՝ թ. 224ա-333բ: Նորոգման ժամանակ թերթերը խառնված, 267, 268, 271, 270, 272: Առանձնահատկություն՝ «կերեցաւ էր եւ զիներբու» (Թ 23-24), սրան փխ. սրոյ (ոչ ատիցէ սրան այցէ. Զ 11): Բնագրում արտացոլված են այս ձեռագրի թերթահամարները:

Բ= 1138: Ժողովածու: Ժամանակ՝ 1374 թ.: Վայրը՝ Սիս: Գրիչ՝ Դավիթ, Մկրտիչ դպիր: Ստացող՝ Մխիթար արդ.: Թերթ՝ 421: Նյութ՝ թուղթ: Մեծություն՝ 25*17: Գրություն՝ միասյուն: Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 38-39: Բնագիր՝ թ. 199բ-214բ

Գ= 1426: Ժողովածու: Ժամանակ՝ ԺԴ դ.: Թերթ՝ 173: Նյութ՝ թուղթ: Մեծություն՝ 16.6*12: Գրություն՝ միասյուն: Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 45: Բնագիր՝ թ. 52ա-53ա:

Դ= 3782: Ճառընտիր: Ժամանակ՝ ԺԲ դ.: Գրիչ՝ Գրիգոր: Ստացող՝ Հովհաննես քին.: Կազմող՝ Աստուածատուր Թեոդուպոլսեցի: Թերթ՝ 267: Նյութ՝ թուղթ: Մեծություն՝ 46*32: Գրություն՝ միասյուն: Գիր՝ բոլորգիր: Տող՝ 46: Բնագիր՝ թ. 159ա-160ա:

Ա ձեռագրում նկատելի է ուղղագրության հնավանդ ձևերի կիրառություն/ եի, եին, էսայիաս, եզեկիել, ասեին, եթե, թե, փոփոխեին, երկեղ, առեւծ, բեր և այլն/, հաճախ ե-է գրերը զանազանված չեն: Ուստի բնագիրը վերարտադրված է համաձայն ընկալյալ սկզբունքների:

Արձանագրածս հունարեն հատվածները համացանցից դուրս բերեց փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Օլգա Վարդապարյանը, որին հայտնում են շնորհակալություն:

Հակոբ Քյոսեյան

ԲՆԱԳԻՐ

որք վասն Տեառն են բանքն կեսք երեւելիք եւ այլք՝ աներեւոյթք, ոմանք՝ բնութեամբ եւ կէսք վասն լսողացն: Բնութեամբ՝ յորժամ առակաւք ասիցէ, իսկ յաղագս լսողացն, յորժամ վասն իմաստիցն նոցա այն երեւեսցի: Եւ յաղագս այնորիկ որք բնութեամբն եին դժուարինք եւ դժուարընկալք՝ ոչ սաստէր, այլ լուծանէր, իսկ որք¹ յաղագս անմտութեան լսողացն եին՝ սաստէր՝ ասելով. "Տակաւին եւ դուք անմիտք եք" (Մտթ. ԺԵ 16): Դարձեալ անյայտ լինի յաղագս անարժանք լինելոյ. "Բայց ձեր երանելի են աչք, զի տեսանեն եւ ականջք, զի լսեն" (Մտթ. ԺԳ 16): Եւ դարձեալ զի "Ձեզ տուաւ զիտել զխորհուրդս արքայութեան երկնից, իսկ նոցա ոչ տուաւ"² (Մրկ. Դ 11): Դարձեալ անյայտ լինի յաղագս տկարութեան լսողացն, որպէս յորժամ ասիցեն. "Խիստ է բանդ այդ եւ ոչ կարէ դմա լսել" (Յովհ. Զ 61): Որպէս դարձեալ, յորժամ յաղագս վարուցն "Վասն զի եղեք տարտամք լսելեալք եւ ոչ կարացի խաւսել ընդ ձեզ իբրեւ ընդ հոգեւորս, այլ իբրեւ ընդ մարմնաւորսն": Զոր աւրինակ յորժամ խաւսեսցի ինքն հոգեւորապէս միայն եւ ոչ մարմնականս՝ տկարագոյնք լինիցին լսելիքն: Յաղագս որոյ եւ յայտոսիկ ի զգալիսս բազում աւրինակք են անյայտութեան, քանզի կամ վասն լսողացն լինի հաշմեալ բնութիւնն, յորժամ իցէ խուլ, կամ յուլացեալ, յորժամ ոչ հայիցի, կամ տրտմեալ, որպէս իսրայելացիքն, կամ այլով ըմբռնեալ ախտիւ, կամ³ յաղագս լսողին, յորժամ անուսուծն իցէ, կամ յորժամ պղերզանայցէ եւ ոչ փութով ուսուցանիցէ: Բայց առ մարգարէսն եւ ոչ մի ինչ այսպիսի: Եւ ընդէ՞ր արդեւք ի նոսին կէսքն յայտնիք եւ կէսքն՝ անյայտք: Ոչ ի նոսին, քանզի ոչ ի նոյն ժամանակս ասելին: Վասն զի է ուրեք, ուր պարտ է անյայտագոյնս ասել եւ պատրաստել. "Յաղագս այնորիկ խաւսիմ ընդ նոսա առակաւք, զի տեսանեն եւ ոչ տեսանեն եւ լսեն եւ ոչ լսեն", (Մտթ. ԺԳ 13) որպէս զի է ուրեք, յորժամ պատշաճ է խաւսել անյայտութեամբ³: Եւ ի Թագաւորութիւնս⁴ տեսցես զգոյն լիեալ⁵ ի կնոջէն, որ հանդերձեալ էր ան-

յայտաբար ասել, զի ծածկիցէ զնենգութիւնն, գործիցէ մեծ¹ բարի, եւ էին առակ² իրքն: Զայս եւ Քրիստոս առնէր³ յայնոսիկ, զորս⁴ պարտ եւ արժան⁵ էր ասել եւ ոչ իմանալ: Բազում ուրեք եւ գտանեմք անյայտագոյնս աշակերտացն, եւ յոլովք են անյայտութեանն⁶ աւրինակք յաղագս զիմաց եւ յաղագս իրաց: Արդ, ուստի⁷ արդեւք այլքն եղեն աներեւութագոյնք⁸, որք մի անգամ մարգարէութիւն ունին. աներեւութագոյնք⁹, որք մի անգամ մարգարէութիւն ունին. ոչ աւգտակարս յիմանալ՝ անյայտք եւ յիրաւի, իսկ յերեմիաս՝ յայտոյնագոյն, զի իմանայցեմք: Եւ զի¹⁰ նչ ասէ էսայիիս¹¹ զոր ոչ էր պարտ իմանալ. նախ¹² յաղագս Քրիստոսի եւ ապա յաղագս չարութեանն: իմանալ. նախ¹³ յաղագս Քրիստոսի եւ ապա յաղագս չարութեանն: Ոչ ամենեցուն պատշաճ էր յայտնագոյն¹⁴ լինել, զի մի՞ զնոյնս կրես-Ոչ ամենեցուն պատշաճ էր յայտնագոյն¹⁴ լինել, զի մի՞ զնոյնս կրես-

Պատգամն¹⁴ Աստուծոյ, որ եղեւ առ Երեմիաս.

- ¹ ԲԳինչ մեծ
- ² Ա առակ էին *ի/իւ*. էին առակ
- ³ ԲԳ առակէր *ի/իւ*. առնէր
- ⁴ ԲԳ *չիք* գորս
- ⁵ ԲԳ *չիք* եւ արժան
- ⁶ ԲԳ եւ յոլովք են անյայտութեան *ի/իւ*. Բազում ուրեք եւ գտանեմք... անյայտութեանն
- ⁷ ԲԳ աներեւոյթագոյնք
- ⁸ ԲԳ Եսայի
- ⁹ ԲԳ *չիք* նախ
- ¹⁰ ԲԳ ոչ ամենից պարտ էր յայտնի *ի/իւ*. Ոչ ամենեցուն... յայտնագոյն
- ¹¹ ԲԳ Եւ *ի/իւ*. Քանզի յայնժամ
- ¹² ԲԳ ախտն *ի/իւ*. ախտն անխնայաբար
- ¹³ ԲԳ զի ոչ եթէ զբանսն ասէր հոգին, այլ զմիտսն տպաւորէր: Եւ նոքա բարբառէին, զի ոչ կամէր իբրեւ զփայտս նաշարժս լինել որպէս առ արտաքինսն, այլ զիտել ոչ կամէր իբրեւ զփայտս նաշարժս լինել որպէս առ արտաքինսն, այլ զիտել զասացեալսն՝ զինչ իցեն, եւ հանդերձ իրեանց բարութեան խաւսել *ի/իւ*. Բայց առնէ եւ նոցունց մարգարէիցն առանձնաւորութիւն... այլ այդ հեթանոսական է
- ¹⁴ ԲԳ Բան *ի/իւ*. Պատգամն

¹ Բ որ

² ԲԳ *չիք* Բայց ձեր երանելի են... Նոցա ոչ տուաւ

³ ԲԳ Դարձեալ անյայտ լինի վասն տկարութեան լսողացն, կամ թէ լսողն անուսուծն իցէ. Բայց առ մարգարէսն եւ ոչ մի ինչ այսպիսի: Եւ ընդէ՞ր արդեւք ի նոսին կէսքն յայտնիք եւ կէսքն անյայտք ոչ ի նոսին, վասն զի ոչ ի նոյն ժամանակս ասելին: Վասն զի է ուրեք, որ պարտ է անյայտս ասել. վասն այնր խաւսիմ առակաւք, զի տեսանեն եւ ոչ տեսանեն *ի/իւ*. Դարձեալ անյայտ լինի յաղագս տկարութեան լսողացն, որպէս յորժամ ասիցեն. "Խիստ է բանդ... պատշաճ է խաւսել անյայտութեամբ

⁴ ԲԳ թագաւորութեան

⁵ ԲԳ լեալ

յաղագս¹ ոյր ուրուք² նոքա դիւթեանն, եւ վասն ո՞յր որք առ մեզն: Ոչ նոյնպէս ուղղի քաղաք³, ոչ զի մարդիկ լաւագոյնք լինիցին, այլ ամենայն ընդդէմ նմին, մանաւանդ այսոքիկ եւ վասն իմաստասիր-
ութեան: Եւ այլ՝ քանզի այնմ հանդիպեալ ամենայն իրաւք պարտ
է, բայց միւսումն ոչ ամենեւին⁴: [Քանզի ո՞ր աւգուտ ի կանխաւ
ասելոյն, յորժամ ընդ⁵ հարկաւորութեան կապեալ են ելքն եւ ոչ ինչ
անտուստ⁶ պիտի, զի շահիցիմք: Բայց Աստուած ոչ կանխաւ ասէ
միայն, այլ եւ զլուծումն ի վերայ ածէ զդժնդակութեանցն, զի այն
իսկ է շահ մարգարէութեան⁸: Արդ, տեսցուք՝ զի՞նչ յամենայնէ եւ
զի՞նչ աստի լինիցի: Բայց խնդրելի է, եթէ լինիցին ելքն, եւ եթէ յայնմ
ամենեքեան իցեն ամայիք, քանզի զայն ամենեքեան հայցեն, եթէ
ելքն լինիցին: Ապա ուրեմն մերժ դիցուք յառաջագոյն ասացուածս
բազումս եւ մեք կանխասացութիւնս. ոչ եթէ մի ինչ դիպեցաւ, այլ
եթէ ամենայն դիպեցաւ որպէս իմքս: Զո՞ր արդեւք կամիցիս զհինսն
զնորս՝ բովանդակ ժամանակաւ վկայի եւ մարգարէութիւն: [Քանզի
ոմանց թեպետ եւ հանդիպեցաւ, բայց ոչ այն է խնդրելի⁹, այլ եթէ
յաւգուտ ինչ⁷. զի եւ նշանքն այնպիսիք իմն են, եթէ աւգտակարք
եւ պիտանացուք ինչ իցցեն⁸, եթէ ոմանք ի հարութենէն փախեան,
բայց զի՞նչ այլ պարտ իցէ հայցել, եթէ ոչ զինչսն միայն: Այլ Աս-
տուած ոչ այսպէս: [Եւ որքան ինչ միանգամ առ ի խաբէութիւն ի նո-
ցանէ կազմեցաւ՝ մենքենայք եւ ժամանակք, տեղիք եւ հայցուածք,
քարինք եւ խաւար եւ մոլորեալքն եւ զոհք այլք: Այլ [Աստուած]⁹
մերկ է ամենայն¹⁰]¹⁰:

[Զի՞նչ իցէ արդեւք¹¹ բնականն, որպէս անասնոց. հաւուց, ծիծ-
ռանց¹², խորդուց, մըջմանց, որք զձմերուկնսն գիտեն, աղկիրոնացիին
ասին եւ ոգնիքն գիտել¹³: Այլ այսոքիկ¹⁴ ամենեքեան բնականք են:

ԲԳ. վասն

2 ԲԳ չիք ուրուք

4 ԲԳ չիք եւ վասն որոյ որք առ մեզն... քաղաք

6 Բ հ չիք մանաւանդ աշտօրիկ եւ վասն իմատասիրութեան... ոչ ամենեւին

5 Բ ի փխ. ընդ Գ չիք ի
6

6 ԲԳ. անտի

7 ԲԳ՝ չի՞ք Արդ, տեսցուր՝ զի՞նչ յայնմանէ եւ զի՞նչ աստի լինիցի... այլ եթէ յաւգուտ ինչ
8 ԲԳ՝ աստիստեղծեալ է ինչի՞նչ համար՝

ԲԳ աւգտակարք իցեն *ի/իւ*, աւգտակարք... ինչ իցեն

9 "Աստուած"-ը դրված է համաձայն բնագրի

¹⁰ ԲԳ չիք եւ որքան ինչ միանգամ առ ի խաբէութիւն... ամենայն

¹¹ ԲԳ է եւ *փխ*, իցէ արդեւք

¹² ԲԳ, ծիծառանց

¹³ ԲԳ չի՞ք աղկիոնացին ասին... գիտել

14 ԲԳ այս

[illegible]

¹ Այդպես էս նաւորդիք

² Ա նշանակիցէ. բերոված է ըստ լուսանկարային ուղղման. ԲՊՀ-ի համալսարանի
հոլորդ... նկատիցէ:

3. ԲԳ չիք ուրեմն

4 ԲԳ չի՞ր մրցունք

5 ԲԳ չիք դարձեալ

6 Բ Բաղայան

7 ԲԳ յառաջ

8 ԲԳ. *shp* լալտ է, բայց եթե ընդէ՛ր... եմուտ

9 Գ. Աղամալ

10 ԲԳ չիք եւ նա

[Արդ, անունն է յերեմիաս, որպէս եւ Գիրքն ասեն, յազգէ դեւտացի¹, ի գեղջէ Անաթոլիթացի, ի գաւառին Բենիամինի բնակերը]¹²: Զայսոսիկ յառաջագոյն ասացաք ձեզ վասն ցեղիցն, եւ եթէ զիա՞րդ էին ղեւտացիքն: Ապա եւ զժամանակն եւս ասէ. Յաւուրս Յովսիայ (Ա 2): Յաղագս որոյ խաւսեցաքն այժմ արդարոյն եւ սքանչելոյ, քանզի եւ այլք սկիզբն անդուստ առին, եւ առ արդարովքն զմարգարէութիւնսն իւրեանց առնէին:

Մինչև ի գերութիւն Երուսաղէմի (3).

[Տեսանէր եւ յառաջագոյն գիտէր Աստուած ոչ ինչ աւգտելով զնոսա եւ սակայն զմարգարէսն առաքէր²: Ոչ փոքր պտուղս աստի շահիմք³: Զի մի՛ ոք ասնցէ՝ եւ զի՞նչ աւգուտ է. զոր աւրինակ բժիշկ որ յառաջագոյն գիտէ զմահ մարդոյ⁴, բամ[բ]ասիցէ⁵ ոք՝ թերեւս կացեալ մնացեալ մինչեւ⁶ ի վերջին շունչն, քանզի⁷ ոչ ինչ նուաղեաց զամենայն պատուիրելով եւ խրատելով: Բայց⁸ ընդէ՞ր արդեւք առ արդարովն եւ բարեպաշտաւն⁹ զայն չարչարանս կրեին¹⁰. զմեղացն պահանջէին դատաստան¹¹ ի Մանասէէ զգործեցելոցն ի քառասուն ամս բազմութեան զայն կրեալ դժնդակութիւն¹²]¹³ եւ զկնի եղելոցն վատթարագոյն եւս գտելոց յայտնապէս յաղագս ամենեցուն պատասխանիս առ ամենեւեան առնէ Աստուած, թէ ոչ ինչ վասն իմ եղեւ չարիքս, այլ յաղագս անբժշկելիս ախտանալոյ եւ յառողջութիւն ոչ ախորժելոյ վերստին գալ¹³:

¹ Բ չիք որպէս եւ Գիրքն ասեն, յազգէ ղեւտացի

² Բ եւ զի քահանայ էր եւ ղետացի եւ յաւուրս Յովսիա թագաւորի: Եւ զիտէր Աստուած, զի ոչ աւգտէին եւ զմարգարէսն յղեր *ի/իւ*. Զայսոսիկ յառագոյն ասացուք ձեզ վասն ցեղիցն... զմարգարէսն առաքել:

³ ԲՆՀԲ Ոչ փոքր պտուղա աստի շահիմք

⁴ Բ մարդոյ մահէ.

⁵ Բ ասիցէ *փիւ*. բամ[բ]ասիցէ.

⁶ Բ միւնչ

7 £ qh

⁸ Բ Եւ փ/ւ. Բայց

⁹ Բ չիք եւ բարեպաշտաւն

10 Բ կրէր

¹¹ Բ դատաստանի

¹² Գ. Արդ զի՞նչ իցե արդ ի ներքս անկեալ այլ ընդ այլոյ առնէ տեսանել, որչափ եւս առաւել՝ Աստուծոյ շնորհքն սրբոցն այնոցիկ այլս իմն առնէր տեսանել *փիւ*. Արդ, զինչ իցե արդեւք պիտանացու ի մարգարէութենէն... ղծնդակութիւն

¹³ Բ չիք եւ գկնի եղելոցն վատթարագոյն եւս գտելոց... վերստին գալ: ԲԳ շար. խիստ համառոտ եւ քաղվածո:

Եւ եղև բան Տեառն առ իս (Ա 4):

[Ասացուած եւ բան եւ տեսիլ եւ առած նոյն է: Բայց բան|226բ|
լինէր ոչ ձայնիւ, այլ զի յայտնագոյնս ինչ ասելով: Տեսիլ իբրեւ
տեսանելիք լինէր]¹⁴ եւ տեսութիւն այլ, որպէս տեսանէր զգաւա-
զանն զ[ը]նգուղի (Ա11): Եւ դարձեալ այլուր. "Տեսանեմ զԻսրայէլ
ցրուեալ" (Գ Թագ. ԻԲ 17), եւ զլեառն հրով լի (Ելք ԻԴ 17): Ասի եւ
բան իբրեւ հրամանատուի, որպէս. Երթ եւ ասա: Բայց ոչ վայրապար-
կայ եւ տեղի բնակութեան մարգարէիս¹, այլ զի երբեւեցի եւ ցուցցի²
ուստի էր. ՅԱնաթովթայ: Եւ զի քահանայ էր եւ ղեւտացի եւ ոչ ինչ
անդուստ³ ստացեալ:

Նախ քան ստեղծանելն⁴ զբեզ յորովայնէ գիտեմ զբեզ, եւ յառաջ քան զելանելն յարգանդէ սրբեցի զբեզ (Ա 5):

Քան զելաննելն յարգանդէ միմայր զբնակ
[Զի՞նչ կամիցի այս բան, զի՞նչ կազմիցէ⁵. բազմութիւն սպանո-
ղաց էր. էսայիիս սղոցեցաւ, հալածեցաւ Ամովս, Զաքարիաս թաղե-
ցաւ: Կրթեալք եին յարիւնս մարգարէականս իբրեւ շունք, որք⁶ լա-
ցան⁷ յարենէ⁸, յայնպիսեաց կերակրոցն ծարաւեին, ի սրտմտութիւնս
փեն⁷ յարենէ⁸, յայնպիսեաց կերակրոցն ծարաւեին, ի սրտմտութիւնս
զինքեանս փոփոխեին, եւ ոչ երբէք ի բաց կային⁹: Պէտք լինեին բա-
զում եւ մեծամեծ հոգւոց մարգարէիս յայնպիսի բազմամարդութիւն
մտանել¹⁰]¹⁵. Եւ ոչ այս միայն, այլ զի եւ զժնդակագոյնք եւս հան-
դերձեալք էին մերձ ի դուրս լինել նոքին ելք իրացն: Եւ վասն հա-
սակին արհամարհելի էր եւ ինքն՝ անփորձ: Արդ, տես՝ զիա՞րդ յար-
մարէ զբժշկն Աստուած զգեղն նմա տալով եւ զգործին: Զոր աւրի-
նակ եթէ ոք զխելագարեալ, եւ որոյ միտքն իցեն ախտիւ ըմբռնեալ,
բժշկել հանդերձեալ իցէ¹¹, բազմաց կարաւտանայ, որք յորդորիցեն
եւ քաջալերիցեն¹² ձեռնարկել նմա, որպէս զի մի՛ ահիւ հանդերձե-

1 Դ մարզարեին

² Ա ետիւ ետուցի յիւր. ետեւեացի եւ ցուցցի

3 Ա անտուստ

4 Ա զատեղծանել

5 Դ կազմել *ի/իւ*. կազմիցէ.

6. 7. 11

⁷ Ա ճաշակեն *ի/իւ*. լալին

8 Ա քառու կրկնավում է.

9 Ա կացին

10 Դմտանելով

11 Դ իցեն

¹² Դոտորոտեացին էլ քաջալերեացն

լոց չարեացն ապականիցէ զրժշկութիւնն ախտացելոյն, նոյնպէս եւ մարգարէս: Քանզի եթէ նոքա այսքանս¹ եւ այսպիսիս կրեցին չարիս ասէ. յիս զիա՞րդ խնայելոց են²: Զսոյն եւ Եգեկիելի Աստուած առնէր՝ խուսափեալ զնա եւ տաղտկացեալ՝ սպառնալեաւքն մղէր Եւ³ ուստի՞ զայս նոքա մանաւանտ կրէին մարգարէքն եւ Մովսէս ընդ նոսա: Բայց էսայիաս ոչ նոյնպէս, այլ հակառակ նմին. "Ահաւասիկ եւս, առաքեա զիս" (Ես. ԽԸ 17): Եւ այլք նոյնպէս: Զի թէպէտ եւ ոչ նա անդ⁴ եցոյց զերկշտութիւն, բայց այլուր յայտնեաց առ Ողիայ: Արդ, յորժամ առ թագաւորին ոչ համարձակէին՝ ցուցանէին զմարդկային բնութիւն, իսկ յորժամ համարձակեին սաստկապէս յայտնեին յետ այնորիկ զշնորհսն⁵: Նոյնպէս եւ առաքեալքն. նախ քան զշնորհսն ուրանային, իսկ յետ շնորհին եւ զանձն եւս ետուն, զի ուսանիցիմք ամենայն ուրեք, թե ոչ ինչ էր մարդկային, այլ զառաքելականն զայն լնուին, զի իցէ առաւելութիւն զաւրութենէն⁶ յԱստուծոյ⁷ եւ ոչ ի մէնջ: Եւ արդ, զիա՞րդ զնա քաջալերեսցուք, զի եւ միւս եւս⁸ մարգարէ դժուարէր ասելով. "Ընդէր հանես զիս տեսանել աշխատութիւնս եւ ցաւս" (Երեմ. ԽԵ 3): Իսկ Յովնան եւ⁹ փախստական եւս¹⁰ լինէր ի քարոզութենէն: Մի՛ զայն տեսցես¹¹, մի՛ զմարդկային բնութեան զտկարութիւն, այլ՝ որք յետ այնոցիկն եղեն¹². յայնցանէ¹³ յայտ է, թէ ոչ զանգիտեաց, քանզի յայնպիսիսն ոչ ինչ ունէր տեղի երկեղն¹⁴, զի որ զգայութիւն ունի՝ խուսափէ եւ դանդաղի, իսկ որ յայլմէն¹⁵ ըմբռնեալ՝ արտաքոյ լինի մտացն¹⁶, որպէս եւ

- 1 Դ այնքան
- 2 Ա խնայիցեն ասէ.
- 3 Դ չիք եւ
- 4 Ա անտ նա
- 5 Դ գշնորին
- 6 Դ գարութեանն
- 7 Դ Աստուծոյ
- 8 Դ միստումն *փիւ*. միւս եւս
- 9 Դ չիք եւ
- 10 Դ չիք եւս
- 11 Դ տեսանես
- 12 Ա չիք եղեն
- 13 Դ եւ յայնցանէ.
- 14 Դ երկիւղն
- 15 Դ յայլմէ.
- 16 Դ մտաց

մոլեկանքն։ Եւ ընդէ⁹ր ասէ սմա հանդարտութեամբ, իսկ եղեկիէլի՝ արհաւիրաւք եւ Ամբակումայ՝ երկեղիւք¹։ Քանզի ասէ. "Եղեւ ձեռն ի վերայ իմ եւ խռովեցան աղիք իմ" (Ամբ. Գ 16) եւ եղեկիէ-Տեառն ի վերայ իմ եւ խռովեցան աղիք իմ" (Ամբ. Գ 16) եւ եղեկիէ-լի. "Դէտ կացուցի² գըեզի վերայ տանդ Իսրայէլի", (Եգեկ. Գ 17) "Ի ձեռաց քոց խնդրեցից չարիւն նոցա" (Եգեկ. ԻԳ 45)։ Իսկ սմա՝ ոչ նոյնպէս, այլ ցածութեամբ. յիրաւի, զի³ ոչ էր հաւասար գերելոցն նոցա չարչարելոցն⁴ եւ ըմբռնելոցն ի ձեռս համարձակել։ Եւ յորժամ զիւրեանցն ունեին գերկիր եւ ի թագաւորութեանէին,^[227ա] որպէս թե ահաւորագոյն էր Երեմիայի հանդէսն, քանզի եղեկիէլ ունէր իւր⁵ գործակից զթշուառութիւն⁶, որ նուաստացոյց զնոսա ի խորհր-իւր⁷ գործակից զթշուառութիւն⁸ հանդիպի նա սաստելոյն⁹։ Զինչ դոցն⁷, յաղագս որոյ յոլովագոյն⁸ հանդիպի նա սաստելոյն⁹։ Զինչ ասիցես¹⁰ ի կապեալ ձիոյն երկնչիս՝ մի՛ գուցէ խայտայցէ։ Բայց աստ ոչ նոյնպէս զարհուրեմ յաղագս ոչ լսելոյն նոցա վասն¹¹ այլան առ-նելոյ, վասն ծաղր եւ կատակունս, ուր մանաւանդ առաքինութիւն մարգարէիս այսորիկ երեւի՝ ոչ ի քաջութիւնսն այնքան, որքան ի ցաւակիցն յինել։

Նախ քան ի ստեղծանել զքեզ յորովայնի գիտեմ զքեզ (Ա. 5ա).
Եւ զի՞նչ այս. ո՞ր կարգ մարգարէութեան.

Մարգարե ի հերթանոսս եղի զքեզ (Ա 5բ).
[Այսպէս եւ Պաւղոս. "Որոշեացն զիս յորովայնէ մաւր իմոյ, զի
[Այսպէս եւ Պաւղոս. "Որոշեացն զիս յորովայնէ մաւր իմոյ, զի
աւետարանեցից զնա ի Հեթանոսս" (Գաղատ. Ա16)]¹⁶: Տեսցուք՝ զինչ
կամիցի նա յայտնել՝ զԱստուծոյ սէրն եւ զընտրողութիւն ի վերուստ
լիեալ¹²: Նոյնպէս եւ աստ եւ ամենայն ուրեք ցուցանեն ոչ նորս ինչ

- 1 Դերկիդիւք
- 2 Ա ետու *փիւ*. կացուցի
- 3 Դ վասն գի
- 4 Դ չարեացելոցն
- 5 Դ *չիք* իւր
- 6 Դ եւ զթշուառութիւնն
- 7 Դ խորհրդոյն
- 8 Դ յովովակի
- 9 Դ նա հանդիպի սաստի
- 10 Դ ասես
- 11 Դ այլ վասն
- 12 Դ լեալ

նի իմն¹ եւ որ վասն ի վեր տանելոյն է որպիսի² ինչ. Ահա եղից ձեզ ուխտ նոր՝ ոչ ըստ ուխտին, զոր եղի ընդ հարսն ձեր (ԼԱ 31-32): Եւ դարձեալ. "Սա Աստուած մեր եւ ոչ համարեսցի² այլ ոք. ընդ սմա, յետ այսորիկ ի վերայ երկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ" (Բարուք Գ 38): Եւ բազում այլս ունի: Եւ ըստ պատմութեան [թէ պէտ եւ ոչ ել յերուսաղէմէ, այլ սակայն յուրմի վասն հեթանոսացն³ մարգարէացաւ]¹⁸: Եւ ոչ սա միայն, այլ եւ էսայիաս: Եւ ընդէ⁴ ր արդեւք իբրեւ առանձինն⁴ իմն ասէ վասն սորա.

Մարգարէ ի հերթանոսս եղի զքեզ. այն է պատճառ⁵, որպէս ասացի, գիտել⁶ նմա, թէ ոչ առ հրեայսն առաքեցաւ⁷:

Եւ ասեմ. Ով Տէր Տէր (Ա 6)

[Տես զանամբարհաւաճութիւն արդարոցն. զիարդ զիւրեանց զնուազութիւն անխտիր դնէին⁸: Ո՞ր արդէւք ոչ ամաչէր, ո՞ր⁹ ոչ շառագունէր զայն գրով տալ, այլ մաքուրք էին ի սնափառութենէ եւ ի սիրելոյ զպատիւն¹⁰: Զոր ինչ ասացին եւ կամ լուան, զայնոսիկ հանդերձ բազում¹¹ ճշմարտութեամբ եղին]¹⁹, ոչ որպէս զի¹² ինքեանք երեւեցին պայծառութեամբ^{13 14}. զայն գիտէին, այլ որպէս զի ոչ ինչ զանխլանայցէ յեղելոցն: Այսպէս եւ¹⁵ Մատթէոս. "Եւ անցեալ ընդ այն Յիսուսի ետես նստեալ ի մաքսաւորութեան, այր որում անուն էր Մատթէոս մաքսաւոր". քանզի Տեառն գիտելով զմեր իրս՝ զինչ լինիցի մեզ աւգուտ եթէ ծառայակիցքն մեր¹⁶ անգիտանայցեն: Եւ զի¹⁷ ոչ իցէ

¹ Դ ուրեմն ի/իւ. իմն եւ

² Ա համերեսցի

³ Դ հերթանոսաց

⁴ Դ առանձին

⁵ Դ պատճառն

⁶ Դ գիտելն

⁷ Դ առաքեցայ

⁸ Դ դնեն

⁹ Դ ու արդեւք

¹⁰ Դ զպատիւ

¹¹ Դ չիք բազում

¹² Դ որպէ զի

¹³ Չիք ՆԲՀ:

¹⁴ Դ պայծառ

¹⁵ Ա չիք եւ

¹⁶ Ա չիք մեր

վնաս¹, զի նոքա եթէ² գիտիցեն զմերսն³ երկնչելով խոնարհիմք եւ ամփոփիմք ամենայն ուստեք: Ապա թէ անգիտանայցեն⁴ հպարտանամք յամբարհաւաճութիւն ամբառնամք եւ յապարասանութիւն.

Եւ ասեմ. Ո՞վ է Տէր Տէր. (Ա 6).

[Զոր ինչ ասաց Մովսէս յԱստուծոյ ասելն. "Ես եմ էն"⁵. զսոյն եւ սա անուանէ]²⁰: Տէր կոչես եւ ոչ հաւանիս, որ մանաւանդ Աստուծոյ է առանձինն:

Ահաւասիկ խաւսել իսկ ոչ գիտեմ⁶ (Ա 6ա) ասէ մարգարէս. Զի յորժամ տեսանիցես զսա ճարտարաբան եւ առ նոսա յերկարեալ յորժամ տեսանիցես զսա ճարտարաբան եւ առ նոսա յերկարեալ խաւսս⁷ մի՞ ինչ սորա զաւրութեանն⁸ վարկանիցիս լիեալ⁹ զբանսն¹⁰: Քանզի յառաջագոյն առնելով խոստովանեաց, եթէ՝ խաւսել իսկ¹¹ ոչ գիտեմ, յորժամ տեսանիցես զհամարձակութիւն առ թագաւորսն, յորժամ տեսանիցես զատեանն եւ առ բազում մարդիկ¹² զյանդիմանութիւն¹³, յիշեցես զյառաջաբանս զայս: Քանզի զայսոսիկ մանաւորութիւն¹⁴, յիշեցես զյառաջաբանս զայս: Քանզի զայսոսիկ մանաւորութիւն¹⁵ Յովսէփ. ո՞չ ապաքեն յայտնութիւն նորա Աստուծով իցէ¹⁶:

¹ Դ ոչ վնասեաց ի/իւ. ոչ իցէ վնաս

² Դ եթէ նոքա

³ Դ զմեր իրս ի/իւ. զմերսն

⁴ Դ անգիտանայցենք

⁵ Դ Աստուած որ էն

⁶ Ա ոչ գիտեմ խաւսել ի/իւ. խաւսել իսկ ոչ գիտեմ

⁷ Դ յերկարել զխաւսսն

⁸ Ա զաւրութեան

⁹ Դ լինել

¹⁰ Դ զբանն

¹¹ Ա չիք իսկ

¹² Դ չիք առ բազում մարդիկ

¹³ Դ զանդիմանութիւն

¹⁴ Դ լեալ

¹⁵ Ա չիք եւ

¹⁶ Դ շար. չիք:

գերութեան ասէ դառն է, այլ ցոյց ինձ ինքն ըստ ինքեան դառն, վասն զի ոչ զգամք. զգէրութիւն ի վերայ ածէ: Որպէս մանկանց, որ զճմարիտ անախորժելին ոչ գիտեն, որ կարծեաւքն է, ի վերայ ածեմք: Զոր աւրինակ ի բանսն, որ կարծեաւքն են բարիք, վասն զի ի ճմարիտն յորդորէ. որպիսի՞ ինչ. ի գիտութիւն իւր աւետեաւք երկրին, մեծութեամբ երկայն կենաւքն, եւ որ առ մեզ է արքայութեամբս, նոյնպէս եւ յաղագս չարեացն: Առաջին բարի՝ տիրապէս եւ միայն բարի, եւ անհաւասարելի բարի առ Աստուած ընդունելութիւն եւ ընտանութիւն է եւ սիրելութիւն: Եւ այնմ զոյգ ոչ ինչ լինի հեշտութիւն եւ յաւգտակարագոյն բան: Դարձեալ առաջին չար միայն եւ տիրապէս չար եւ անհամեմատելի չար, ոչ ինչ լինի. այլ աւտարութիւն եւ ի բացն անգանել եւ հեռանալ ի նմանէ: Քանզի պարտ եւ արժան էր, եթէ միտս ունէաք գիտել զայս, բայց զի ի կարծիս եմք զբաղեալք՝ յոչ ճմարիտ բարիսն եւ չարիս. այնքիւք զմեզ հաւանեցուցանէ: Բայց թերեւս ասիցէ ոք արդեւք. Զի եթէ բնութեամբ են այնքիկ բարիք եւ առաջինք զիա՞րդ ոչ երեւին մեզ, այլ կարաւտացան այլոմ Աստուծոյ, որպէս զի զմեզ յայն ածիցէ: Զի զոր աւրինակ լոյս բնութեամբ բարի է եւ ախորժելի եւ ոչ ինչ կարաւտանամք այլոց առ ի հաւանեցուցանել ի վայելումն, նոյնպէս պարտ էր եւ Աստուծոյ առանց երկեղի լինել <պարտ եւ արժան էր>, այլ՝ վասն տկարութեան մերոյ: Եւ զի յաղագս տկարութեան մերոյ է՝ տեսցուք զայնոսիկ, որք յոյժ երկնչին ի նմանէ՝ զիա՞րդ են ախորժելիք իրքն, քանզի վարկանին, թէ եւ ոչ գեհենն առաջի կայր, կամէին ի բաց կալ ի նմանէ: որպէս եւ Պաւղոս. "Ո՞վ զմեզ հեռացուցէ ի սիրոյն Քրիստոսի" (Հռոմ. Ը 35): Տեսեր՝ զիա՞րդ հեշտալի է երկնչելն Աստուծոյ. ոչ ոք է հաւասար երկեղածին Տեառն: "Զուարճացիր ի Տէր եւ տացէ քեզ զհայցուածս սրտի քո" (Սղմ. ԺԹ 5): Այս է առաւել զուարճացումն եւ սմա հաւասար ոչ ինչ գոյ: Սակայն տացէ եւ ըստ յաւելումոյ: Եւ Պետրոս. "Առ ո՞ երթիցուք. բանս կենաց յաւիտեանականաց ունիս" (Յովհ. Զ 69): Զի եւ ոչ եթէ զաչս ոք տկարս ունիցի եւ ճայրոտիցէ եւ ճառագայթիցն եւ զհետ երթիցէ խաւարին՝ զհաստատութիւն ինչ իրացն ի նմանէ ընդունիմք: Դառն է ստուգապէս թողուլն զԱստուած եւ բան ոչ մի կարէ զայն յանդիման կացուցանել, զի ոչ մերձեցաք ի նա, վասն այնորիկ ոչ գիտեմք, թէ զիարդ իցէ դառնագոյն: Մի՛ լիցի գեհեն, մի՛ արքայութիւն, եւ այնպէս դառն լիցի թողուլն քեզ զԱստուած:

Ասէ Տէր Աստուած քո. ոչ են իմ բանքս, ոչ է մարդկան ասացուածս: Աստուած ինքնին առ ինքն կոչէ. Զի՞նչ կայր քո եւ ճանա-

պարհին Եգիպտոսի: Ոչ ներես բանիցն՝ ներեսցես իրացդ, վասն զի յոյժ անզգայք էին մինչ զի եւ ոչ տանջանաւքն խրատ ընդունէին: Վասն այնորիկ ասէ. Ծանիր եւ տես, զի դառն է քեզ թողուլդ զիս, ասէ Տէր Աստուած քո: Դառն քեզ, ոչ ինձ, ոչ ինձ ինչ լինի վնասդ

Եւ ոչ հա|230|ճեցայ ընդ քեզ (Բ 19 ք).

Այսինքն է՝ ոչ երբեք հանգեա: Դարձեալ զիւր մարդասիրութիւն ցուցանէ: Մի՛ կարծեր այնքան խնամակալութիւն ցուցանել, որպէս թէ այժմ փոփոխեալ ինչ իցես դու Անդստին այսպիսի եղեր. յառաջագոյն արժանաւորէիր զայդ կրել, այլ սակայն համբերեցի եւ արդելի, սակայն ոչ ինչ զքեզ խրատեցի: Թողում զքեզ իրաւք ողջախոհանալ, եւ ոչ յորժամ ունէին զքեզ յաղագս սիրոյն քո եւ ուղղութեանցն ունէի: Եւ զի մի՛ ոք ասիցէ, թե վաղվաղակի մեղաւ, ի բաց ընդէց, ասէ.

Ոչ հաճեցայ ընդ քեզ.

Յառաջագոյն զայն երկնէիր: Եւ զիա՞րդ ասէ. "Յիշեցի զգուրթ մանկութեան քո եւ զսէր կատարման քո". (Բ 2), եւ աստ. Եւ ոչ հաճեցայ ընդ քեզ, ասէ Տէր Աստուած քո: Դարձեալ Աստուած ինքն կոչէ՝ ցուցանելով մեծամեծս զմեզսն, զի Աստուած թողին: Եւ զսէրն եցոյց. Զիա՞րդ եւ ոչ այժմ եւս ներէք կոչել ձեզ Աստուած:

[Զի յախտենից խորտակեցեր զլուծ քո (Բ 20).

Ոչ լուծին, այլ խորտակեցին:

Եւ խզեցեր զսամեւեայս քո (Բ 20ա)

Տես ապարասանեալս եւ խայտացեալս:

Եւ ասացեր. Ոչ ծառայեցից քեզ, այլ երթայց ի վերայ ամենայն բարձրբլոց եւ ի ներքոյ ամենայն հովանաւոր ծառոց (Բ 20).

Տես զբլուրս եւ զանտառս քան զԱստուած պատուականագոյնս: Այլ մի արդեւք ծանրաբեռն ինչ էր իշխանութիւն՝ լուծն եւ սամեւեայքն: Քանզի եւ անդ ասէ՝ զեղխեցայց պոռնկութեամբ իմով: Տեսեալքն: Քանզի եւ անդ ասէ՝ զեղխեցայց պոռնկութեան փախեալ, այլ թշնամասանեմ՝ զի ոչ ի ծանրաբեռն իշխանութեան փախեալ, այլ զեղխեցայց, որպէս նեաց, զի ոչ վայրապար պոռնկեցայց ասէ, այլ զեղխեցայց, որպէս զի թէպէտ լուծն եւ կապանք էին, յիրաւի պնդէին զանառակութիւն՝ արդելով զխայտալն: Եւ ոչ ի սահմանեալ տեղի, այլ ամենայն ուրեք յիւրաքանչիւր տեղիս ամբարշտութեան պատճառք:

[Թիւն]⁴⁷:

Իբրեւ առեւծ սատակիչ սաստկագոյն եւ դժնդակապէս եւ ոչ զար-
հուրեցար (Բ 30ա).

Ոչ միայն ոչ ինչ աւզտեցայք, այլ եւ ոչ երկեայք: Տեսե՞ր զանգ-
դայուլ[Թիւն]. Թեպետ եւ ի չարեացն, որ գործեցան ի մանկունսն ի կու-
րուլթենէն, երկեղիւ կակղանալ պարտ էր եւ ընդունել զգարձն, այլ
ոչ ընկալայք, ասէ:

Լուարուք զբան Տեառն, այսպէս ասէ Տէր (Բ 31).

Դարձեալ զբարեգործութիւնսն իւր, ասէ: Զի՞նչ կամիցիս. պա-
տուհաս ցուցի՞ սատակումն ամենեցուն եւ զնոյն կանխասացութիւն
եւ որ ինչ առաջնոսն եղեւ, նոյն ինքն իրացն բնութիւն բաւական էր
խրատել եւ ծանուցանել զընտանին եւ զաւտարսն. զմին՝ Աստուած
եւ զայլսն՝ փայտս, եւ փորձիւն Թեպետ եւ ոչ ի բնութենէն: Եւ ապա
դարձեալ զիւր առէ զբարեգործութիւն:

[Մի՛ թե անապատ եղէ տանդ Իսրայէլի կամ Երկիր սոսկ. (Բ 31
ա).

Այսինքն է՝ մի՛ թե անպտուղ, քանզի եթէ անպտուղ հեռանալ
նոցա պարտ էր եւ ոչ այնպէս, քանզի ոչ վարձու պարտ եւ արժան
է ծառայել Աստուծոյ]⁴⁸: Բայց սակայն եւ ոչ այն եղեւ: Եւ վասն զի
ասէին շենք եղեն, որք առնեն զանաւրէնութիւն եւ մեք նոցա երա-
նեմք. զի՞նչ բարի է, զի ծառայեցաք Տէառն: Առ այսպիսի նոցա կար-
ծիս: Զի վարձու ծառայէն նմա եւ ոչ այնպէս, Թեպետ եւ բնութեամբ
Տէր էի նոցա, եւ պարտ էր հաւանել, Թեպետ եւ ոչ ինչ կրեցին բարի
յինէն: Իսկ այժմ բեւր անգամ գտին բարիս եւ ոչ երբեք ասացի, այլ
իրքն յայտնապէս աղաղակեն:

Եւ ընդէ՞ր ասաց ժողովուրդ իմ. Ոչ լիցուք ընդ տէրութեամբ քով
եւ ոչ եւս եկեսցուք առ քեզ. (Բ 31 բ). Տես դարձեալ Թուլագոյն բան.

[Մի՛ թե մոռանայցէ հարսն զգարդ իւր եւ կոյս զքառամանեակս
լանջաց իւրոց, բայց ժողովուրդ իմ մոռացաւ զիս, աւուրս որոց ոչ գոյ
թիւ (Բ 32).

Զոր մանաւանդ խնդրեն մարդիկ զփառս: Ոչ գոյր ասել, եթէ՝ ի
բարիսն վայելեցի, այլ՝ եւ յանարգութեան էի: Որպէս հարսին զարդ,

¹ բառը ի յուս:

նոյնպէս եւ ես ժողովրդեանդ այդմիկ: Եւ զոր աւրինակ նմա դժուա-
րին է մոռանալ, նոյնպէս անհնարին էր զիս մոռանալ]⁴⁹. ցանկալի
էի եւ փափագելի՜, հարկաւոր էր յիշատակն: Թեպետ եւ նուաստք
են առակքն, այլ սակայն լսաւդացն պատկառեցուցանողք: Որպէս
յորժամ ասիցէ. Ծանիր զստացիւն (Հմմտ. Ես. Ա 3), եւ դարձեալ եթէ՝
Փոփոխիցեն ազգք զաստուածսն իւրեանց.

Բայց ժողովուրդ իմ մոռացաւ զիս.

Մի թէ պակասիցեն ստինք ի վիմէ. անհնարինքն եղեն, եւ որք
քան ոչ ինչ ունին, վասն զի վայելուչ էր ոչ մոռանալ զիս, մոռացեալ
եղէ: Եւ ոչ ըստ լանջու զարդացն այնմիկ ըստ հարանականին, եւ ոչ
մի աւր միայն կամ զերկուս, այլ որոց ոչ գոյր թիւ: Մոռացումն մեծ՝
հարսն եւ ատելութիւն. մին՝ զարդասէր, իսկ նոքա յիմարութեամբ
անկեալ կային իբրեւ հան[234ա]դերձ եղեւ Աստուած ժողովրդեանն,
անկեալ կային իբրեւ հան[234ա]դերձ եղեւ Աստուած ժողովրդեանն,
որպէս զի յիրաւի զայս ասէ. Այնպէս էի միաւորեալ ընդ նոսա եւ
յարմարեալ ունէի զարդու զնոսա ամենայն ուստէք ամփոփեալ:

Բայց ժողովուրդ իմ.

Դարձեալ իմ յոլով ունի զամբաստանութիւն:

Զի՞նչ եւս արդեւք բարի գտցես ի ճանապարհսն քո հայցելով
զսէրն (Բ 33).

Տե՛ս դարձեալ զնա զիարդ հարկանէ. եւ սակայն ասէր. Զի՞նչ
կայր քո եւ ճանապարհին Եգիպտոսի. ծանիր եւ տես, զի դառն է թո-
ղուղ զիս: Զիա՞րդ իբրեւ ոչ կարող ցուցանել ինչ ապաշաւանս եւ
ոչ զթողլոյն ուղղութիւն, այսպէս իմն ըմբերանես, եւ զոր ասես այս-
պիսի իմն է:

Զի՞նչ կարասցես գործել այնպիսի, որ կարիցէ առնել զքեզ ցան-
կալի: Ընդէ՞ր եւ զմարդարէն առաքեցեր, եթէ անկարելիք էին այ-
դոքիկ, այլ որպէս ասացին ցաւեցուցանողք երն մանաւանտ բանքն
եւ կշտամբիչք:

[Ոչ այդպէս, այլ եւ դու եղեր չար, պղծեցեր զճանապարհս քո եւ ի
ձեռս քո գտաւ արիւն ամպարտ անձանց (Բ 33ա).

Այսինքն՝ փոյլթ առաջի եղիր այնպիսի, մինչ զի հակառակելով
յորդորեցար անմաքուր լինել, այնպէս զամենայն արարեր: Եւ նա
փոյլթ զայնպիսի ունէր, զի՞նչ եւ դու յաղագս նորա, եւ զի՞նչ զայլն
ամենայն թողլով: Տե՛ս, զոր դնեն առաջի.

¹ փափաքելի:

սորիստանեայսն. Ընդէ՛ր.
Վասն զի մերժեաց Տէր զյոյսն քո եւ ոչ եւս յաջողեացիս ի նմա.
Ոչ ի նոցա չարաբարութենէն, այլ յԱստուծոյ թողլոյն ամենայն
ինչ եղեւ: Զյոյսն քո, ասէ, մերժեցի, այսինքն՝ զբարիսն քո, զվստա-
հուն թիւն քո մերժեցի: Յոյս նորա եգիպտացիքն էին. մերժեաց զայն
Աստուած եւ ոչ յաջողեցաւ: Է՞ր վասն, զի ոչ զգուշութեամբ յուսա-
ցաւ. "Նըովեալ մարդ, որ յուսայցէ ի մարդ": Տե՛ս զիարդ զամենայն
առնէ ի հարկաւորութիւնս կացուցեալ զնոսա յուսալոյ ի նա: Բայց
նոքա ոչ հայեցան եւ հաւանեցան:

Գ.

[Եթե արձակիցե այր գկինն իւր եւ գնայցե ի նմանե եւ լինիցի առն այլում. մի՛ թե դառնալով դառնայցե ի նա միանգամ, եւ ո՛չ պղծելով պղծիցի կինն այն, եւ դու պոռնկեցար ընդ հովիւս բազումս, եւ դարձար առ իս, ասէ Տէր (Գ 1).

Զի՞նչ կամիցի առակս. մի՛ առաջին եւ մեծ. եթէ գոր ինչ այր ոչ ներէ՝ այնմ ներեցի ես: Լինալք դուք արանց այլոց՝ դարձեալ կոչեցի եւ ընկալայ միւս անգամ: Եւ սակայն անդ առնն էր արձակել, որ ատեալըն, իսկ աստ ոչ առն, այլ՝ կնոջն: Որպէս զի ոչ է հաւասար առակս. քանզի ոչ արձակեաց նա զնա, այլ նա էթող զնա⁵⁶: Որպէս եւ Եսայի ասէ. "Ուր է գիր արձակման մաւրն քո, կամ ընդ որովք պարտուք լինելով վաճառեցի զնա" (Ես. Ծ 1): Եւ սա դարձեալ. Եթե արձակիցե այր գկին իւր՝ մի՛ թե դառնալով դառնայցե առ նա եւ ոչ պղծելով պղծիցի: Կամ պղծելով զայնպիսի ամուսնութիւն կոչէ, եւ կամ զանդրէնն դառնալ թղծութիւնն ասէ: Լուծի բազում ինչ գաւրինացն իրս: Եւ հրեշտակն զայն ասէր. "Զկին մանկութեան մի՛ թողուցուս, զի նա է հաւասարորդ քո եւ մնացորդ հոգւոյ քո" (Մաղ. Բ 14): Բազում է բան նորա յաղագս մեկնելոյ կենակցին: Դու ասէ, ոչ զնոյն պատկառանս առ իս պահեցեր, այլ դարձար առ իս եւ ընկալայ զքեզ: Եւ զիա՞րդ ասիցէ. Ասացի դարձ առ իս եւ ոչ դարձաւ ճշմարիտ դարձն, թե եւ ոչ այն էր դարձ, թեպետ եւ թշնամանս ունէր, սա-կայն դարձէր, այլ սուտ եւ կեղծաւորելով եւ պատճառանաւք:

[Ամբարծ յուղղութիւն գաջս քո եւ տես ու՛ր ոչ զեղիւեցար, ի ճանապարհս նստար նոցա իբրեւ|235ա| զագռաւ ամայացեալ (Գ 2).

Տե՛ս զնոյն ինքն վկայ կոչէ իւրոց մեղացն, զնա առնէ աւստիս: Դարձեալ գոչէ ասէ ամենայն ճանապարհն եւ ամբաստանէ.

Տես ու՛ր ոչ խառնակեցար (Գ 2)

Տեսանե՞ս՝ զիարդ արնէ յայտնագոյնս զցոյցսն եւ ապա ի վերայ ածէ զպատուհասն.

Ի ճանապարհս նստար, իբրեւ զագռաւ մնացեր նոցա.

Աստ կամի ցուցանել ի մեղսն զյոյժ փոյթն, եթէ հանդերձ բազում յաւժարութեամբ զայն գործէր⁵⁷: Եւ եթէ վստահանայր ի նոսա, որպէս եւ Եզեկիէլն ասէր՝ յետ անբերութեան, այսինքն է՝ թե եւ ոչ ի լիութեան լինելով համեստացար:

[Եւ պղծեցեր գերկիրն պոռնկութեամբք քովք.

Եւ սակայն ի մեղացն ոչ երբեք պղծի երկիր]⁵⁸, քանզի արարածս պիղծ ոչ լինի, զի ամենայն արարած Աստուծոյ բարի է եւ ոչ ինչ գոյ ի բաց ընկենլի հանդերձ գոհութեամբ ընդունելով:

Պղծեցեր գերկիրն պոռնկութեամբն քով: Եւ զիա՞րդ պղծեալ լինէր արդեւ երկիրն ի պոռնկութենէն, այլ իբրեւ բարձրացուցանելով իմն գիրսն ասէ.

[Եւ ունէիր հովիւս բազումս կատականս քեզ (Գ 3).

Ոչ զիս ինչ վնասեցեր, այլ դու վնասեցար, դու զչարիսն կրեցեր: Թէպէտ եւ ոչ էր այն գործ հովուաց, այլ հովուացն է գործ հովուել. եւ ոչ այսպանել]⁵⁹:

Դէմք բոզի եղեն քո, լրբեցար առ ամենեսեան (Բ 3 ա).

Դժնդակագոյն այն էր, զի ոչ ամաչէր ի մեղսն իւրում, եւ ոչ հանդարտութեամբ մեղանչէր:

Ոչ իբրեւ գտուն կոչեցէր զիս եւ ոչ հայր եւ իշխան կուսութեան քո. (Գ 4).

Ոչ գոյ ասել եթէ ես զայսոսիկ ասեմ, եւ դու այլազգ ունէիր ի քէն եւ յիրացն քոց որպէս եղէր առ իս՝ զայս առնեմ: [Որ ինչ մի անգամ սիրոյ են անուանք, զայնորիկ ասէ.

Հայր, մայր, տուն, իշխան կուսութեան]⁶⁰:

Մի՛ մնացես յախտեան եւ կամ պահեսցիս ի հակառակութիւնս (Գ 5). այսինքն՝ ի պոռնկութեան քում առանց պատուհասի այդ լի-նել: Այս առ այնոսիկ, որք կարծենն զաւրանալ յանիրաւութիւնսն: Զի՞նչ եթէ զարացար, այլ ինչ վախճան ոչ ընդունիցին իրքն, այլ ոչ մի ինչ ուղղութիւն եւ ոչ մի շահ:

[Ահա խաւեցար եւ արարեր զչարիսդ զայդոսիկ եւ հզարացար. Տեսանե՞ս զնա կրթութեամբ արարեալ եւ այցելութեամբ:

Եւ ասէ Տէր ցիս յաուրս թագաւորին Յովսիա (Գ 6).

Սա քաջահաճոյ՜ էր բարէպարիշտ: Ոչ վայրապարձ ինչ ժամանակն առ ընթեր կայ, այլ մեծ ամբաստանութիւն հրէից ն թե եւ ոչ իշխան ունելով, որ խնամ տանէր նոցա լաւագոյնքն եղեն: Աղերսէ

⁵⁷ Զիք ՆԲՀ:

[Զայն միայն խնդրէ Աստուած, զի գոնեա գիտիցեմք զմեզսն. զի՞նչ մեծ պահանջէ, եւ այն յաղագս մեր է, զի գոնեա ճանաչիցեմք, եթէ եթող զմեզ, զի մարդասէր է]⁶⁴ : Զմտաւ ւած. եղիցի մեղուցեալ ոք եւ ոչ գիտիցէ զմեզսն՝ քանի ինչ կրէ չարիս անգիտութեամբն : Զի եթէ որ ոչն գիտէ ուր երթայ՝ ի վիհս անկանի, եւս առաւել՝ որ անզգայաբարն մեղանչէ : Վասն որոյ զամենայն Աստուած յաղագս այնորիկ առնէ, զի մի՛ անգիտանայցեմք զմեզսն : Տես՝ որքան ինչ պատրաստեաց, զի մի՛ կարասցէ սատանայ ծածկել զմեզսն մեր : Եւ վասն զի եմք անձնասէրք՝ զխիղճ մտացն սերմանեաց յիւրա|236ա|քանչիւր ոք [ընթ]անալ առ դատաստան, զի ամենայն ուրեք պայծառ գտցէ ոք աւրէնս խաւսեցեալս ի մեզ, որ ի բազմաց լինի ի մեզ խրատն. ի հարց, ի վարդապետաց, ի զրկեցելոց ատեան ի մերձաւորիս, ի հանդերձելումն : Եւ այլք բերք տանջանք, պատուհասք, մարգարէք. գրոց ընթերցուածք, յորդորումն, առակք : Զսոյն ասեն եւ պատմութիւնք արտաքնոցն, թէ որ մեղանչեն՝ ոչ գոյ հնար գերծանել :

[Եւ տարածեցեր զճանապարհսն քո առ աւտարսն ի ներքոյ ամենայն վարսաւոր ծառոյ, եւ ձայնի իմում ոչ լուար, ասէ Տէր.

Տես զանարգելութիւնն. տարածեցեր. ոչ վայրապար, այլ վարսաւորութիւն ծառոցն յորդորէր զքեզ յամբարշտութիւն: Եւ ոչ զայդ գոյ ասել, զի սլարտ եւ արժան էր լինել, եթէ որով իւրք վարիցի: Եւ եթէ այնպես էր՝ սլարտ էր ամենայն ծառոյ յամբարշտութիւն կալ: Առ աստարս՝ առ դեւսն ասէ: Եւ ոչ գոյր ասել, եթէ ոչ յորդորէիր եւ ոչ խրատէիր: Այլ խրատելն եւ ի յորդորելն իմուժ առնէիր զայդ: Եւ ճայնի իմուժ ոչ լուար, այլ յանձայնսն հայէիր⁶⁵: [Դարձարուք առ իս, որդիք հեռացեալքն, ասէ Տէր (Գ 14).

Տես յետ ամբաստանութեան դարձեալ յորդորումն եւ զխրատ. եթէ հեռացեալք են՝ զի՞ եւս կոչես. զի ես տիրեցից ձեզ. իբրեւ հարկաւորութիւն իմն դառնալոյն ասէ, որպէս եթէ ոք տէր ցծառայ ասիցէ. ինձ ծառայել ունիս՝ ընդէ՞ր փաղչիս: Զբնակութիւն զտէրութիւն ասէ:

Եւ առից զձեզ մի ի քաղաքէ եւ երկուս ի տոհմէ.

Նուազագոյն ապրեալն է: Այն եւ ի հանդերձելում պատասխանին լինի. սակաւք են ապրեալքն]⁶⁶:

[Եւ մուծից զձեզ ի Սիրոն, եւ տաց ձեզ հովիւս ըստ սրտի իմոս, եւ հովուեսցեն զձեզ հովուելով հանդերձ հանճարովն (Գ 15).

Այս ստուգապէս բարեգործութիւն է՝ հովուաց բարեաց հանդիպել, որպէս հակառակն նմին պատիժք մեծամեծք, քանզի բա-

զուժ հանճարոյ պէտս ունի հովիւն: Զի եթէ մարմնական հովիւն
զամենայն ինչ կրէ, որչա՞փ եւս՝ հոգեւորն. ճշմարտապէս բազում
քաջութեան պէտս ունի քան զնոսա, զի զանձն իւր դնիցէ յաղաքս
ոչխարացն ոչ ի մահ թողացուցանէ զանձն⁶⁷, ալ ի հանդերձեալսն:
Որպէս եւ Պաւղոս. Աղաւթէի եւ եւս ինքն նժով լինել, եւ իմաս-
տութեան, զի ոչ է բաւական ստութիւն միայն: Եւ ընդէ՞ր արդեւք
բազում անգամ տացէ հովիւս անհմուտս, քանզի սպառնայ զայս.
Հովիւս անհմուտս յարուցից ի վերայ երկրի, եւ մանկունս իշխանս
եւ խարեբայք տիրեսցեն ձեզ: Յորժամ նոքա նմա տայցեն զպատ-
ճառսն, որպէս յորժամ ասէ՝ մատնեաց զնոսա է միտս ապականեալս,
քանզի եթէ ի միտս յապականեալս, եւս առաւել՝ ի հովիւս:

[Եւ եղիցի եթէ բազմանայցէք եւ աճիցէք ի վերայ երկրի յառօրս յայնոսիկ, ասէ Տէր (Գ. 16).

յայնոսիկ, ասէ Տէր (Գ 16).
Վասն զի զնոսա տրտմեցուցանէր. մին ի քաղաքէ եւ երկուք՝
ի տոհմէ, ի վերայ էած, եթէ բազմասօրք, քանզի մեծագոյն ունէր
ի հեշտութիւն յետ դառնալոյն՝ յոլովք ի տունսն լինել քան եթէ յա-
ռաջնումն հանդերձ բազմութեամբ դառնալ⁶⁸: Յիշեցուցանէ նոցա
եւ զառաջին զուղղութիւնսն. ո՞չ մի էր Աբրահամ, կոչեցի զնա եւ
բազմացուցի զնա. ոչ յոլովութիւն, այլ յաճումն: Զի՞նչ իցէ աճումն.
յայտ է, թե հաճոյք լինել՝ զաւրաւորք, անըմբռնելիք:

[Ոչ եւս ասիցեն տապանակ կտակի սրբոյն Իսրայէլի, ոչ ի խոր-
հուրդ եկեացէ եւ ոչ լիցի. (Գ 16 ա)

հուրդ եկեսցէ եւ ոչ լիցի. (Գ. 16 ա)
Տակաւին եւս անյայտադոյն այս ինձ թուի: Ոմանք ասեն, եթէ
ոչ եւս եղիցի ահաւոր, եւ ոմանք՝ եթե ոչ կարաւտասցի աւերինաց.
Որպէս յորժամ ասէ. Սիրտ նոր, եւ ի բաց բարձից զսիրտն քարեղէն,
այսինքն է՝ հոգին ի ձեզ եղիցի. փոխանակ ամենայնի նա ուսուցէ
եւ առաջնորդեսցէ ձեզ եւ ոչ անուանեսցի¹⁾ 69. |236բ|

Երկու ժողովներն էլ համաձայնեցին, որ իրենց միջև կ'ընդունվի հետևյալ պայմանագիրը:

Ծիծաղեսցին եւ զուարճասցին պատերազմողքն եւ ասասցեն.
Ահա տապանակն Աստուծոյ, որպէս յառաջագոյն առ ազովտացիսն
եղեւ, յորժամ զնա առին, քանզի ի դէպ էր, թէ եւ յայնժամ բազում
ինչ յաղագս տապանակին ասէին այսպիսիս, զորս արբեալ մարդ-
կան է ասել սովորութիւն:

Ոչ ելցէ ի սիրտ.

Ոչ ելցե ի սիրտ.
Ոչ միայն ոչ տայցեն եւ ոչ տիրեսցեն, այլ եւ ոչ յուսասցին եւ
ոչ զմտաւ ածիցեն եւ ոչ խորհեսցին, քանզի մերձաւոր պայծառու-

¹ Նկատի ունի ուխտի տապալանակը:

տութենէ մնացեալս, եւ կամ զայն ասէ, եթէ անուն նորա զաւրաւոր ժողովեսցէ զնոսա, եւ կամ ի բարեպաշտութիւնս: Եւ ոչ վայրապար. այլ ոչ երթիցեն զհետ սրտից իւրեանց չարաց. վարք առաքինիք եղիցին եւ ի լինել առաքինասէր կենացն վստահանալ պարտ է յաղագս Հանդերձելոցն, այլ ոչ երկնչել, վասն զի պատճառք ախտին ի բաց բարձան, եթէ ոք յանուն Աստուծոյ ժողովեսցի՝ ոչ եւս երթայ զհետ մտաց եւ սրտին իւրոց չարի»⁷⁰, եւ եթէ երթայ՝ ոչ յանուն Աստուծոյ ժողովի: Այս ինձ այժմ ոչ վայրապար ինչ ասացաւ, այլ՝ յաղագս յոլովից, որք աստ դիպեցան մանաւանդ՝ եթէ յաղագս նուազագունիցն, քանզի մի՛ երբեք լիցին բազումք ապականեալք, որք գան այսր: Ոչ յանուն Տեառն, այլ չար ցանկութեամբքն իւրեանց, որոց յոյժ լաւագոյն էր ոչ գալ եւ ոչ չարոյ իւրեանց գլխոցն թշնամանել զտուն Աստուծոյ: Զի՞նչ ասես, ով մարդ. եթէ տեսանէիր զմարդ ոք աղտեղեալ եւ ծրգեալ, վիրաւորեալ, մերկ, մուկեալ, փրփրեալ, որ կատաղէր առ ամենեսեան չարութեամբն՝ ո՞չ արդեւք ներէիր երբէք, թէպէտ եւ ոսկի ոք տայր երթալ այնպիսոյն, եւ ոչ տեսաւ լինել Հիացուցանաւ իրացն այնոցիկ, այլ առանց յետս դառնալոյ փախչէիր: Իսկ զմեղացն եւ զցանկութեանց, որ յոյժ մուկեանագոյնք են եւ դժուարինք ի տեսանել ախորժես զհետ երթեալ, զմտաւ ինչ ածէր չար ի սրտի քում, այլ վաղվաղակի հրով հոգւոյն ի բաց բարձր զփուշսն: Ո՞չ տեսանես զժիր մշակսն, որք յորժամ տեսանեն երկիր արգաւանդահող, զի բերիցէ փուշս՝ ոչ յաղագս այնորիկ հրաժարեն ի գործոյն: Այլ ասեն յաղագս այնորիկ յիմաստնոցն, եթէ մանաւանդ բարի եւ խորին հողոյ երկրի նշանակէ այն բերել բազում բանջարս, այլ ոչ անաւսրահող երկրի եւ ամլոյ բուսուցանել այնպիսի ինչ: Արդ, եւ դու մի՛ ընտզ|237բ|տանիցես զոգիդ, եթէ չար ինչ խորհուրդս բերիցէ, այլ բարձ ի բաց զչարն եւ սերմանես երկնային սերմն: Որ արարն զդա ի սկզբանն՝ ոչ եթող բնութեամբ բարի կալ մնալ, զի մի՛ քեզ բազում աշխատութիւնս տայցէ, եւ զի քեզ պսակաց պատճառս տայցէ: Քանզի եթէ երկիրս այս ցորեան, մեզ ինքնաբեր բուսուցանէր գարի եւ միրգս՝ ոչ արդեւք սքանչացեալ լինէր մշակն եւ ոչ գովելի մշակութիւն, ոչ ինչ փառաւորեալ, որ ի սկզբանն արար: Զի եթէ այժմ հանապազաւր կարաւտեալք եւ հարկաւորութիւն կալեալ յիշատակաւ ասեն, եթէ ամենայն ինքնակամ եւ անեղ է, եթէ ոչ անձրեւաց կարաւտանայաք եւ ոչ այլում գործոյ՝ զի՞նչ արդեւաւք ոչ ասեին, զի՞նչ ոչ հայհոյէին: Արդ, մի՛ այսուհետեւ դժուարեսցիս, եթէ քո

¹ ឈ្មោះឈ្មោះត្រកូល:

միտքդ չար խորհուրդս ունիցին, քանզի եթէ ոչ էր կարողութիւն արմատաքի խլել՝ բարւոք դժուարէիր արդեւք: Ապա թե դիւրին է ի բաց բառնալ՝ է՞ր ազագաւ զայրանաս՝ պսակաց եւ հաճոյ լինելոյ պատճառս ունելով: Ոչ այնպէս փուշ հրոյ բնութեան տեղի տայ, որպէս չար խորհուրդք հոգւոյն շնորհաւ մաքրի: Տես՝ զիա՞րդ առանց բեռն ինչ լինելոյ է բանս: Ոչ ասաց ըստ աւրինակի մեղքն նոցա լիեալ, զի մի՛ թուեսցի տրտմութեան ինչ արկանել ի ներքս բանս, այլ եթող ըստ ազգի ասացեալ, եւ սակայն զի եթէ բնութեամբ էր՝ անփոփոխելիս նոցա պարտ էր լինել: Ապա եթէ՞ խրատեն միտքն եւ չար ինչ ոչ երթայ զհետ այնպիսի՝ ուղղութիւն իրքն են:

Ժողովեսցի ի նա ամենայն ազգ զԵրուսաղէմ.

Ոչ վաղուապար կրկնաբանութիւն ինչ է ի յերուսաղէմ, այլ սովորութիւն է մեր, յորժամ ինչ սքանչելի ասեմք՝ յաճախապէս առնումք զասացեալն, իսկ աստ յաղագս որոյ անուանս է անաւրինի յերուսաղէմ՝ զպոռնիկն, զկռապարիչտն հանդերձ այնքան խնամակալութեամբ, զապականեալն, զկորուսեալն, զթափուրն, զամային, որ բնակութիւն եղեւ առիւծաց եւ կոխան բարբարոսաց, զկործանեալն զամայացեալն զայրացեալն։ Որպէս զի եթէ ախորժեսցուք ունել ինչ հաստատուն բարի՝ զարմատն նոցա եւ զպատճառն կալցուք՝ ոչ երթալ զհետ խորհրդոց չարաց, ապա եթէ երթայցեմք՝ հարկաւորապէս ի վերայ գան չարիքն ի բազում խնամակալութենէն նորա։ Զի մերայ գան չարիքն ի բազում խնամակալութենէն նորա։ Զի մեր գծառայս տեսանելով զհետ երթեալ իւրեանց չար խորհրդոցն ներեմք անտես առանց պատուհասի։

[Յատուրսն յայնոսիկ ժողովեսցի տունն Իսրայելի առ տուն Յուդայ, եւ եկեսցեն ի միասին յերկրէն հիւստոյ եւ յամենայն տեղեաց յերկիրն, զոր ժառանկեցուցի հարցն նոցա (9, 18).

Գլուխ բարեաց է միաբանութիւնն եւ սէրն, վասն զի եւ գլուխն է բարեացն անտի եղեւ: Եւ տես՝ զիա՞րդ ոչ վայրապար զայն եղ, վասն զի ոչ ասաց. տունն Յուդայի տունն Իսրայէլի, այլ որ յոյժ սքանչեւ լագոյնն էր. որ յառաջն ստամբակեաց, որ առաջինն սկիզբն արար թշնամութեան՝ անհաւանն խիստն, նա սկիզբն առնէ եւ միաբանութեան եւ ոչ յետ դառնալոյն, այլ միանգամայն եկեացեն նախ քան զդարձն:

Տեսանե՞ս, սիրելի, որքան ինչ բարիս արար գերութիւն. զանմահ թշնամութիւն ելոյծ, զբազմամարդութիւն պառակտեալ, ժողովեաց ազգականս եւ քաղաքակիցս, զպատերազմեալսն հաշտեցոյց: Բնու-թիւն ընդդէմ ինքեալ մոլեցաւ, ազգն բաժանեցաւ, առաքինութեան

գոյն է առաջի երկից կամ հնգից կամ քսան մարդկան, քան բերուցն յայնժամ մերձ եղելոց, այլ ոչ կամիցիս առաջի մարդկան՝ գոնեա առաջի Տեառն, ուր ոչն ոք լսէ եւ ոչ գիտէ, հառաչեա, արտասուեա դառնապէս, խոստովանեա սաստկագոյնս։ Ոչ վայրապար ինչ զայս գրեաց մարգարէս եւ ոչ ընդունայն։ Ոչ տարապարտ զայս լսեմք հանապազաւր։ Տես, ոչ վայրապար մեղք ասին այնպիսիքն, այլ եւ մեղացն են աւերինակք։ Գիտեմք, զի յոյովք յաղալթսն ասեն, բայց մի ասասցուք միայն, այլ եւ հաւանեցուցուք զանձինս. քանզի հայցելի այն է՝ ոչ բերանով եւեթ ասել, եւ ոչ լեզուով յառաջ բերել, այլ զմիտսն հաւանեցուցանել, եթէ ճշմարտապէս մեղաւորք եմք եւ բազմաց դժնդակագոյն պատուհասից պարտականք։ Մարդասէր է Տերն, կարող է շնորհել։ Խոստովանեա միայն զպարտսն։ Ապա թե ոչ խոստովանիս՝ զի՞նչ շնորհիցէ ոչ խոստովանեցելոյդ։ Ո՞չ ինչ պարտիս. ի լինել ատենին յայնժամ ցուցցի։ Ամենայն հասակք մեր ի մեղս ծախեցան. ոչ ետես մարդ, այլ ետես Աստուած, մանաւանդ յոր ոք եւ իցէ մեղանչելն դժուարագոյն է, բայց առաջի Աստուծոյ եւս բազում յրբութեան է։

Եւ մեք առաջի Կատուծոյ մեղաք, Կատուծոյ մերոյ.

Յոյժ է չարաբարութիւն, բազում ամբաստանութիւն: Ասա եւ զմեղացն աւրինակ. զի ոչ լուաք ձայնի Տեառն Աստուծոյ մերոյ: Եւ մեք զայս ասասցուք, եթէ մեղաք առաջի Տեառն Աստուծոյ մերոյ՝ մեք եւ հարքն մեր ի մանկութենէ մերմէ մինչեւ յաւրս յայս ոչ երբէք լուաք ձայնի Տեառն Աստուծոյ մերոյ: Ոչ մի անգամ ասաց, ո՛չ երկիցս, ո՛չ երիցս, ո՛չ չորիցս, այլ՝ բեւր անգամ: Եւ ո՛չ գոյ ասել, եթէ ամենայն ուրեք նոյնպիսիք, [այլ առ դեւսն այն ջերմք եւ մոլեկանք մինչ զի եւ ոչ յաղիսն իւրեանց խնայել մինչեւ զորդիսն զենուլ: Իսկ առ Տէրն այնպէս յոյլք եւ ամբարտաւանք ապերասանք մինչ զի եւ ոչ ձայնին լսել, այլ եւ զնոյն ինքն ստունկանել]⁸³: Եւ յամենայն ժամ նոյնպէս կատարեցին զամենայն հասակս. եղիցի մանկութիւն յանդուգն ինչ եւ անհնազանդ եւ յոխորտ: Զի՞նչ է ի ծերութիւն եկեալք. քանզի ի մանկութենէ մերմէ մինչեւ [ցայսաւր]: Այլ մի՛ խոստովանեսցուք միայն, քանզի ոչ է բաւական այն եւ եթ՝ ստգտանել զմեղսն, այլ եւ փոփոխումն եւս առնուլ եւ լինել լաւագոյնք: Տես եւ աստ զսոյն առաջի կացեալ. Ահաւասիկ մեք եղիցուք քո, ասեն: Յորժամ խոստովանեսցին՝ յայնժամ Եղիցուք քո, ասեն, ապա թե ոչ՝ զի՞նչ աւգուտ իցէ ցուցանել զմեղսն բժշկին եւ ոչ ախորժել զնա:

2.

[24] Բերե դարձցի առ իս Իսրայել, ասէ Տէր եւ եթէ դարձուցէ եւ եթէ ի բաց բարձցէ զգարշնիսն իւր ի բերանոյ իւրմէ եւ երեսաց իմոց երկիցէ եւ երդուիցի՝ կենդանի է Տէր ճշմարտութեամբ եւ իրաւամբք եւ արդարութեամբ՝ արհնեսցին ի նմա ազգք եւ ի նմա գովեսցեն զԱստուած լերուսաղեմ (Դ 1-2)

[illegible]¹ 2hp 164:

յորժամ հանդերձեալ իցեն յայնպիսի երկիր սերմ արկանել, ի վերայ կացեալք արաւրադրեն եւ արմատաքի դայնպիսի^[242բ] զբանջարի միջոյ ի ժամանակի հանգուցեալ երկիրն պատեհագոյն առ ի սերմն լինելով յոլովս տայցէ հունձսն: Քանզի որ հանդերձեալ է սերմն ընդունել՝ մաքրել պարտ է ամենայն ուստեք եւ ոչ յումեքէ նեղութիւն կրել յաւտար բանջարոցն, այլ առ մին եւեթ պատրաստել: Զայսպիսի զգործ նորոգումն կոչեն մշակացն մանկունք: Եւ յոյժ յիրաւի. զի իբրեւ զհնացեալ զնա ի դատարկութենէն եւ զծերացեալն նորոգեն՝ զգուղձն շրջելով եւ որ ի խորոջն կայ ի վէր ձգելով լինի նորոգումն, որ ոչ ինչ ընկալաւ, այլ անմերձանալի եկաց մնաց: Արդ, զայս եւ մարգարէս պատուիրէ լինել յոգիս, որք բազում դատարկութեամբ յանցեալ ժամանակին յոլովս բուսուցին չարիս եւ գործս անպտուղս՝ զարար բանին ընդունել հրամայէ, քանզի եւ ոչ գոյ իսկ հնար դատուածային զսերմն վայրապար ընդունել, եթէ ոչ նախ առաջին զփուշն արտաքս հանիցէ, վասն որոյ եւ ասէ. "Նոտորեցիր ի չարէ եւ արա զբարի" (Սղմ. Լ Գ 15) ոչ գոյ հնար առնել զբարի, եթէ ոչ խոտորիցին նախ ի չարէ: Եւ որպէ՞ս արդեւք միանգամայն ոմանք եւ մեղանչեն եւ ուղղեն զբարիսն ոչ ի նմին մասին, բայց եթէ բազում փոփոխումն ինչ լինիցի, որպէս առ Դաւթայն: Զիա՞րդ կարասցէ ոք արդեւք ողորմութիւն առնել, եթէ ոչ նախ յագահութենէն ի բաց կացցէ: Եւ սակայն տեսանեմք ասէ միանգամայն յափշտակաւս եւ ողորմածս: Եւ զիա՞րդ գոյ հնար այդմ միանգամայն լինել՝ զրկել եւ ողորմել: Այո, ասէ, յորժամ յայլոց առնուցու զնոցայն եւ այլոց կարաւտելոց, զորս ունին, տայցէ: Ո՛չ է ողորմութիւն այն, ո՛չ է մարդասիրութիւն. քաւ լիցի: Քանզի եթէ էր ողորմութիւն՝ զայլոյն ոչ առնոյր արդեւք. որպէս զի ոչ տալն կարաւտելոց է ողորմութիւն, այլ բարւոքն տալ: Տեսէք զհաւասարութիւն մարգարէիս.

Հերկեցէք ձեզ հերկս, ձեզ ինքեանց, քանզի այն է ձեզն հերկել ոչ արաւրոյ են պէտք, ոչ եղանց եւ ոչ այլում իմիք երկրագործական, այլ դուք ձեզ ինքեան: Քանզի տես աշխարհական իրք հանդերձ բազում հայթայթանաւք լինին, եւ ոչ ոք բաւական է ինքն ըստ ինքեան մարդ առ այնոսիկ: Իսկ հոգեւորքն ոչ այսպէս: Որպիսի՞ ինչ: Որ կացին նաւել, թեպէտ եւ նաւուղիդ իցէ, թեպէտ հմուտք, թեպէտ զաւրաւոր՝ ոչ է բաւական ինքեամբ, այլ կարաւտանայ նաւի, կարաւտանայ եւ ղեկաւարաց, կարաւտանայ եւ հանդարտութեան խորոցն, կարաւտանայ պատեհագոյն հողմոյ, կարաւտանայ խաղաղութեան ծովուն, կարաւտանայ եւ աստեղացն ուսման: Եւ եթէ ոչ ամենեքեան այսոքիկ ի միասին ընթանայցեն, եւ յայսցանէ յոլովք

որոշիցին, այլ եւ եթէ մի՛ ոք՝ պակասէ նաւարկութիւն։ Դարձեալ
մշակն կարաւտանայ արգաւանտահող երկրին, կարաւտանայ կա-
նուխ անճրեւաց, կարաւտանայ ժամանակացն բարեսառնութեան,
կարաւտանայ եղանց եւ արաւբոյ եւ այլոց գործեաց եւ աղբոյ։ Թե-
պետ եւ յոյժ հմուտ իցէ երկրագործութեան եւ ոչ ամենեքեան այսո-
քիկ իցէն՝ ոչ ինչ աւգտի ի մշակութենէն։ Բայց աստ ոչ ինչ այսպիսի,
այլ ձեզ, ասէ հերկեցէք հերկս։ Թեպէտ եւ մերկ իցես եւ ոչ ունիցիս
հանդերձ, թեպէտ եւ ի նոյն ինքն յանապատն ալփաքոյ ընկեցեալ՝
կարասցես եւ յայնժամ, մանաւանդ յորժամ ոչ ինչ ունիս, յայնժամ
մշակեսցես զհոգեւորականսն. Հերկեցէք ձեզ. ոչ ինչ իմիք են պէտք։
Անտ թեպէտ եւ հերկիցես զերկիրն, հերկես ոչ քեզ հերկս,
հերկքն։ Անտ թեպէտ եւ հերկիցես զերկիրն, հերկես, զքեզ գոր-
այլ ցորենոյն սերմանցն։ Բայց աստ քեզ ինքեան հերկես, զքեզ գոր-
ծես։ Եթե մշակ իցես|243ա| անտ՝ զերկիրն լաւագոյն առնես, բայց
աստ զողիդ յաւ պատրաստես։

... ծի որ է պատուիրանն:

աստ զոգիւղ լաւ պատրաստես։

Հերկեցէք ձեզ. քո է այդ հերկ եւ ոչ առ մի ոք է պատուիրանն։

Ոչ մի հերկ, այլ բազումք։ Վասն զի յօլովք են սերմանքն, եւ որպէս

երկրիս ոմն՝ պարարտ եւ ոմն՝ անաւսրահող եւ անմաքուր։ Նոյնպէս

եւ յոգիս՝ ոչ ամենայն եւ ոչ բոլոր բովանդակ անմաքուր թերեւս

քանզի սրտմտաւղքն զնա դադարեցուցանեն, իսկ ընդոստկոտքն՝

դարձեալ յառնեն։ Այսոքիկ երկոքեան ոչ կարաւտանան բազում

գործոյ, բայց ազահն յօլովս ունի զփուշն։ Սակայն զբովանդակն

հերկեցէք։ Ծերացայք, ասէ, չարութեամբդ։ Տես զմկրտութիւն կան-

խաւ տպաւորեալ, քանզի նորոգումն իմն է։ Զի եթէ վարքն նորս

առնեն ի ծերութենէ, եւս առաւել՝ շնորհն։ "Նորոգեսցի իբրեւ ար-

ծուոյ մանկութիւն քո" (Սղմ. ՃԲ 5). զծերացեալն նոր առնես։ Զի՞

թերահաւատես մկրտութենէն։ Բազում անգամ որ ստեղծանէ պատ-

կերս պղնձիս զհնացեալսն եւ զմաշեալսն եւ բազում ժամանակաւ

առնու զջախջախեալսն ի հօր արկանէ նոր իմն եւ

յայլ ցուցանէ՝ ոչ զբնութիւն փոփոխելով նովիմբ նիւթով վարե-

ինչ արուեստաւորն կարէ՝ Աստուած ոչ կարիցէ։ Մի՛ կարծեր, եթէ

ոչ իցէ փոփոխումն, քանզի եւ անդ բնութիւն նոյն է։ Նոյնպէս եւ

աստ նոյն է բնութիւն, այլ զհնութիւն քերեաց, զանմաքրութիւն

ապականեաց։ Բայց ոչ տեսանես զիարդ լինի, եւ վասն այնորիկ ոչ

հաւատաս, այլ զի լինին, հաւատա։ Այլ անդ տեսանեմ, ասէ, պատկե-

¹ $2h\rho \ll \rho \ll 1$;

ըրին պատճառուս զնիւթն, վասն զի տեսանելի է նիւթն: Իսկ աստ, վասն զի հոգի մաքրի, ոչ կարեմք տեսանել: Զի յորժամ եւ ի մարմնի ինչ գործիցէ Աստուած, տեսանես՝ զիարդ նորոգէ զբնութիւն ի ձերութենէ զսերմանս զընկեցեալս իրաւք, եւ զայն հնացեալ նոր առնէ եւ առոյգ: Նոյնպէս եւ առ արուեստաւորսն. յորժամ զերեւելիսս առնիցեն՝ տեսանես, իսկ յորժամ զաներեւոյթսն՝ ոչ եւս: Որպիսի՞ ինչ. առ մենքենայագործսն բազում անգամ գործի ինչ կազմիցեն զարտաքոյսն տեսանես, բայց զներքոյսն՝ ոչ եւս:

Հերկեցէք ձեզ հերկս. մանաւանդ հասարակաց եղիցի բանս: Հերկեսցուք մեզ ինքեանց հերկս: Առ դուրս են հունձք, բայց մեք եւ ոչ սերմանելոյն խնամ տանիմք: Մերձեցաւ ձմեռն, հուպ է զհեծանոցն ունել, երբ հերկեսցուք, երբ սերմանեսցուք, երբ աճեսցէ: Տեսէք մի՛ գուցէ եկեալ խոտ գտցէ եւ եղէգն եւ զհուր[ն] ի վերայ արձակեալ ապականիցէ զամենայն: Եթե գտանիցէ ցորեան՝ ոչ կամեսցի վնասել զբանն տէրունական, ապա թե յարդ՝ այրէ, քանզի պահեմք զյարդն՝ ունիմք անասունս, որք ուտեն, իսկ անտ անասնոյ եւ ոչ միոյ պէտք են, վասն զի ամենեքին են բանականք՝ յիրաւի յարդն այրի, եթէ մշակութեան իցէ հմուտ, մանաւանդ եթէ ամենեքեան գիտեմք՝ զիա՞րդ գեղեցիկ եւ վայելուչ եւ շնորհալից երեւի երկիր, յորժամ ի դէպ ժամանակի ի բաց դնելով զբոյսն մաքուպ երեւիցի, փայլէ եւ ոչ սերմանի փուշս:

Փոշքն զի՞նչ իցեն: Լուսիցուք յԱւետարանէն. այնքիկ են հոգք մեծութեան վատթարութիւնքն լիեալք: Քանզի փոշ անպտուղ իրք են եւ վնասակար, ամենայն ուստեք խոցոտէ զսիրտն եւ վիրաւորէ: Տես, զինչ լինի կրկին տուգանք. որ կայն՝ մատնի, եւ այլ՝ ոչ՝ առնու ի վերայ եւ կրկին սերմանքն կորնչին, որ յառաջագոյն անկաւ յերկիրն: Եւ ամենայն երկրին զաւրութիւն վատնի ի փշոցն բերս եւ ոչ կարէ պիտանացու ինչ բերել, որ եւ եթէ ծնցի ինչ եւ բերիցէ պիտանացու երկիրն, խտութեամբ փշոցն կորնչի բազում անգամ, քանզի զվերին երեւումն երկրին ծածկելով՝ փուշքն զամենայն ի բաց բառնան: Արդ, Աւետարանիչն զմեծութիւն կոչեաց փուշս, եւ ոչ ասաց, եթէ անիրաւ ընչեղութիւն, ոչ ասաց զրկողութիւն,^[243բ] այլ՝ մեծութիւն եւ հոգք աշխարհիս այսորիկ: Եւ եթէ հոգքն անիրաւութիւն են՝ զի՞նչ գործիցեն արդեւք, որ հոգայցեն: Են՝ փուշքն պիտանացուք, բայց ոչ առ սերմն, այլ առ գողսն: Որպիսի՞ ինչ: Ունիս սրտմտութիւն՝ փուշ է այն, զիր զնա ընդդէմ գողոյն սատա-

նայի, ունիս չարնախանձ փուշ՝ մի՛ ի մէջ սերմանցն լիցի՝մի ի մէջ
 եղբարցն, այլ՝ ընդդէմ թշնամւոյն: Զփուշն ոչ ի վերուստ հատանել
 պարտ է, այլ արմ[ատ]աքի խլել, քանզի եթէ ոչ ի սպառ խլեսցես՝
 դարձեալ բուսանին: Բազում մշակութեան կարատանայ հոգիս մեր:
 Տես՝ զի՞նչ ասէ. "Իբրեւ զանդաստան այր անդգամ" (Առակ ԻԴ 30),
 եւ եթէ թողցես զնա՝ կորդանայ եւ մոլի ի խոտաբերութիւնս՝: Զայս
 յիշեսցուք միշտ զբան եւ կալցուք զանձինս յառաքինութիւնս եւ ի
 մշակութիւնս առաքինութեան:

[Թվիատեցարուք Աստուծոյ ձերում եւ թվիատեցէք զանթվիատութիւն սրտից ձերոց (Դ 4).

[illegible]

1 ከህ ከህ:

¹ Չիք Նեչ, *բայց՝ խոտաբեր* (Ա, 969):

իմն խնդրէ փոխանակ իւր: Եւ սա ինքն ըստինքեան կեցուցանէ, որ սրտիս է, բայց նա սորա ոչ եղելոյ, եւ կորուսանէ եւս: Զայս թլփատութիւն ունէր Յովսէփ, վասն որոյ եւ արդար էր: Առանց այսորիկ էին հրեայքն, նորին աղազաւ եւ կորեան: Լուր՝ զիա՞րդ թլփատեալ էր նա՝ "Զիա՞րդ արարից զբանդ զայդ չար եւ մեղայց առաջի Աստուծոյ" (Ծննդ. ԼԹ 9): Այս խորհուրդ քան զամենայն հատումն սաստկագոյն է. զաւելորդս մտացն նորա ի բաց երարձ. Աստուծոյ ձերում թլփատեցարուք, ասէ: Զայս թլփատութիւն մարդ ոչ գիտէ եւ ոչ տասանէ, բայց՝ անքան ակն, որ յանմտանելիս սրտից մերոց չըջի: Զիա՞րդ ասէ զաւրինակն, Թլփատեցէք զանթլփատութիւն սրտից ձերոց: Եթե ախորժիցէք Աստուծոյ՝ զայս թլփատութիւն աստ ոչ եւս ութաւրեայ, ոչ անգգայ, ոչ որ այլուժ տայ զինքն, այլ՝ ի բովանդակ կեանսն: Եւ արդ, ու՞ր իցեն արդեւք, որ զմարմինն բամբասեն: Ահաւասիկ եւ հոգի ունի իմն աւելորդ, որ կարաւտանայ թլփատելոյ: Այլ զոր աւրինակ ոչ ասեմք զհոգին բնութեամբ չար՝ կարաւտեալ մշակութեան, նոյնպէս եւ ոչ զմարմին: Եւ սա|244ա|կայն ի մարմնոյ ի բաց բառնալ ոչ ինչ են պէտք, զի լինիցի գեղեցիկ: Բայց ի խորհրդոց հոգոյն յոլովս պարտ է հատանել ի բաց եւ նորացուցանել եւ իմաստասիրել, որպէս զի այս մարմինս բովանդակ մնալով պատրաստական է յառաքինութիւն: Բայց խորհուրդք հոգւոյ, եթէ ամենեքեան կայցեն մնայցեն՝ վաղվաղակի զոգին հանդերձ մարմնովն ընկղմեն, քանզի "ի սրտէ ելանեն խորհուրդք չարք" (Մտթ. ԺԵ 19): Արդ, յորժամ առցես ի Պաւղոսէ, որ ասեն. "Որով թլփատեցայք անձեռագործ թլփատութեամբ մերկանալով" (Կողոս. Բ11): Մի՛ խռովիցիս եւ մի՛ ցնորիցիս առ ի տարակուսանսն, եթէ զթլփատութեան զաւրինակ անձեռագործ կոչէ: Զթլփատութիւն Պաւղոս ոչ ինքն ի ներքս երեր, այլ յԵրեմիայէ ուսաւ, քանզի ահա եւ սա անձեռագործ մեղ աւրինադրէ զթլփատութիւն, վասն զի սիրտն իւր ոչ ոք երբէք ձեռամբ թլփատեաց, որպէս զի յորժամ ասիցէ թլփատութիւն սրտի զանձեռագործ թլփատութիւն յանդիման կացուցանէ՝ ոչ որով մտաւքն պառակտիմք եւ ընդ սիրելութեան առ միմեանս պատերազմիմք, այլ թերեւս ասիցէ ոք արդե՞ւք բարւոք զայս ի ներքս երեր զթլփատութիւն, եւ զայն ոչ եհան արտաքս, զի եւ ոչ պարտ իսկ էր, քանզի եւ ոչ ժամանակն էր, քանզի եւ զայեակ մինչ դեռ կաթինն է ժամանակ՝ տայ զհաստատուն կերակուրն, ապա թե հանդերձեալ յայնժամ տալ, յորժամ ոչ եւս կաթինն պէտս ունէր մանուկն. անընդունելի լինէր: Այլ յորում ժամանակի կաթամբն կերակրի՝ կանխաւ կրթէ զճաշակելիսն նորա եւ հարկ առնէ ընդունել զհաստատուն կերա-

կուրն, վասն զի հանդերձեալ է յայն հանել: Նոյնպէս եւ ամենայն ուրեք առնեմք, յորժամ ի մեծագոյն ինչ հանդերձեալ իցեմք ածել, որ ի փոքրունսն է: Այնպէս ընդելուցանեմք ի մեծամեծսն: Ապա եթէ ոչ ի փոքրունցն ի բաց ձգելով յերկոցունց տարածամ արտաքս հա-
նեմք: Որպիսի[՞] ինչ. Դայեակն եթէ տալով զհաստատուն կերակուրն ի բաց տանէր վաղվաղակի ի ստենէն զմանուկն՝ անընդունելի ար-
դեւք առնէր նմա զկերակուրն զհաստատուն: Եւ դարձեալ եթէ ոչ տայր զայն ստնդիացն եւ ոչ յորժամ կոչէր ժամանակն՝ ընդունէր ոչ կրթեալն յառաջագոյն եւ հրահանգեալն, յայնժամ փոփոխմամբ
առնելով զնորածեւութիւն՝ միւթարէ ընդելական կերակրովն: Բայց առնելով զնորածեւութիւնս. ոչ ըստ աւերինացն մերոց եթող կե-
դոյն զմարդկային բնութիւնս. ոչ ըստ աւերինացն մերոց եթող կե-
րակրել եւ կեալ, այլ փոխանակ յարկի զերկին նոցա ետ եւ փոխանակ
յատակի՝ զերկիր, եւ փոխանակ, որ ինչ յերկրի էր՝ զերկին դարձեալ:
Քանզի ոչ ի խոնարհուստ հասկս հնձել հրամայեաց, այլ ի վերուստ
ընդունել զկերակուրն զամենայն: Եւ լոյս ճրագի նոցա ի վերուստ
էր, յայնժամ եւ թլփատութիւն լռեալ, իսկ յորժամ հանդերձեալք էին
մտանել յերկիրն աւետեացն նուաստագոյնս եւ մարդկայինս կալ,
յայնժամ դարձեալ նուաստ պատուիրանք: Կրկին էին աւրէնքն.
յայնժամ գրաւորականք եւ մովսիսեանք գրեալքն ըստ տկարու-
թեանս զիջանէին: Ապա եթէ ոք ախորժէր ի բարձրագոյնսն թռչել
տային աւերինակ հաւաստի: Որպիսի[՞] ինչ ասեմ. վասն զի պարտ է
զայս յայտնագոյնս ասել. ասէր. "Ակն ընդ ական" (Եւք ԻԱ 24): Յոյժ
է այս նուաստագոյն եւ հեռի ի ծայրիցն, բայց մի՛ ինչ զարհուրեսցիս.
ոչ թողու զքեզ յայնոսիկ: Մերձ կայ Մովսէս, զմեծամեծսն ուսուցա-
նէ եւ յայտնէ ոչ բանիւք, այլ նոքումբք գործովքն, որ է հաւաստա-
գոյն վարդապետութիւն, վասն զի ոչ որք կամէին զաչսն փորել, այլ
եւ որք բովանդակ իսկ զնա քարկոծ առնել եւ ապականել ցանկա-
յին: Վրէժս իմն առնելով ինքն ի խորանն փաղէր ի նոցա ձեռացն,
եւ յաղագս նոցա աղաւթս առնէր, [244բ] որպէս զի յորժամ ասիցեն,
եւ յաղագս նոցա հնումն, զի մին ասէ. "Ակն ընդ ական" (Եւք
եթէ ընդդիմանայ նորս հնումն, զի մին ասէ. "Ակն ընդ ական" (Եւք
ԻԱ 24), իսկ միւսն ասէ. "Որ բարկանայ եղբաւր իւրում տարապարտ"
(Մտթ. Ե 22): Ասա ոչ Քրիստոս, այլ Մովսէս յառաջ քան զՔրիստոս
հնոյն ընդդիմացաւ գործովքն, քանզի եթէ հաւասարաւք պարտ եւ
արժան էր զվրէժս առնուլ՝ վայել էր զամենեւեան զնոսա սատակել:
Ապա եթէ ոչ բան ինչ եհան չար վասն նոցա՝ զայս կատարէր, բայց

գարէիցն: Ապա թե ոչ՝ է՞ր աղագաւ ի վերայ ածես զպատուհասն եւ յառաջագոյն ասես, զի զգուշացին: Զի եթէ վասն այնորիկ զպատերազմողսն ածեր, զի զնոսա առեալ երթիցեն, առանց զգուշանալոյ ի վերայ յարձակեսցին: Այլ երկուս իմն կազմէ, զի եւ նոքա լինիցին լաւագոյնք, ապա եթէ կայցեն՝ մնայցեն ի նմին, զի ուսանիցին, եթէ ոչ ի պարապացն, ոչ ի պահապանութենէն, ոչ ի յառաջագոյն լսելոյն աւգուտ ինչ էր, յորժամ յԱստուծոյ ամենայն ոչ լինիցի, եւ կամ զի ընդ թերահաւատութեամբ անկեալ կային, վասն այնորիկ բազում առնէ զհրամանսն առ նոսա:

Պատմեցէք ի Յովայ եւ լսելի եղիցի ի յԵրուսաղէմ, ասացէք, նշանակեցէք փողով ի վերայ Երկրի, եւ աղաղակերէք մեծաձայն, ասացէք. Ժողովեցարուք եւ մտցուք ի քաղաքս պարսպաւորս: Առեալ փախերուք ի Սիոն, փութացարուք մի՛ կայք, զի չարիս ածեմ ես ի հիւստոյ եւ խոր[տ]ակումն մեծ (Դ 5-6).

Վասն զի յառաջագոյն փրկեաց զնոսա առ Եղեկիայիւ: Տես՝ զիա՞րդ հեռագոյն է ի տանջելոյն: Զո՞ւ արդեւք ոչ հիացուցանեն բանքս այսորիկ, զո՞ւ ոչ դարձուցանիցեն: Ոչ վայրապար մտանել, այլ փախերուք ասէ. որպէս թէ արտաքոյ պատերազմողքն իցեն, որպէս թէ մերձ կայցեն: Ճեպեցէք, մի կայք, վասն զի չարիս ածեմ: [Եւ սակայն հակառակաբանութիւն իմն է: Այսոքիկ խնամակալութիւն եւ կանխաւ հոգ տանողի, եւ որպէս զի մի՛ ինչ լինիցի չար գործողի, իսկ այն ախորժողի՝ մատնել եւ առնել գերեալս եւ ընդ վերջին չարեաւքն արկանել: Եթե դու ածես զչարիսն ի հիւսուոյ՝ է՞ր վասն փութացուցանես, քանզի այդոքիկ զաւրավարի եղելոյ են բանք, իսկ այն պատերազմողացն վերակացուի: Տեսանե՞ս, զի ուղղել կամողի են բանքս, որ խնամ տանի եւ ի հաւատն բռնադատէ զհանդերձեալսն ածել ի վերայ: Եւ զի բանքն ոչ ինչ զնոսա աւագտեցին՝ գրէ թե յիրս տպաւորէ զբանն, թեպէտ եւ պարտ էր հաւատարիմ լինել, քանզի եւ եղեն իսկ յառաջագոյն]⁸⁹:

Ել առեւծ ի մորոյ իւրմէ, սատակեաց զագգս եւ երարծ, ել ի տեղ-
տօջէ իւրմէ դնել զերկիր յամայութիւն եւ քաղաքք կործանեսցին յա-
ղագս ոչ բնակելոյ ի նոսա (Դ 7).

Ոչ եւս հանդերձելով ժամանակաւն վարի: Այսոցիկ եւ յիշատակն է ահաւոր:|245բ| Տես զգաղանն չար եւ անըմբերելի, սրամտութիւն անմխիթարս՝ զգուշութեամբ բնակեալ: Եւ ապա որպէս ոչ բաւական յիեալ պատկերին զարհուրեցուցանել զլսաւղն. առէ եւ որ ինչ ան-

դէն վաղվադակի պատրաստեալ էր նորա ուղղութիւն. Սատակեցից
զագգս: Յիշեցոյց որ ինչ եղբարցն հանդիպեցաւ զչարիսն: Զինչ
ասեմ. մի քաղաք եւ կամ նուազ ցեղ, զբովանդակ զբազմամարդու-
թիւն եւ զքաղաքսն հանդերձ նոքումբք արամբքն կոտորեաց:

Եւ ի տեղւոջէ իւրմէ առնել զերկիրն քո յամայութիւն եւ քաղաքք
կործանեսցին յաղագս ոչ բնակելոյ. Տես զգեբրութիւն՝ զիա՞րդ ի վե-
րայ նոցա կացոյց: Եւ իրս մի խնդրէ բանիւն.

[Յաղագս այսոցիկ զգեցարուք բուրձ եւ կոծեցարուք եւ ողբացէք,
զի ոչ եւս դարձաւ բարկութիւն Տեառն ի ձեռք (ԴՑ).
Նախ քան ի թիւն, քանզի

Ոչ յաղագսն հարեացն, այլ զի ոչ դարձաւ բարկութիւն, քանզի ստուգապէս իսկ ոչ վասն գեհենին պարտ է զՀարել, այլ զի բարկանայ Աստուած, ոչ զի բարկացաւն, այլ զի ոչ դարձաւն⁹⁰: Ըջմարտանայ մեզ իրբ բարկացուցանելն զնա: Բայց բարկացուցանելն եւ ոչ պէս սգոյ իրբ բարկացուցանել թշուառութեան եղիցի, մանաւանդ յորժամ Հաշտեցուցանել վերջին թշուառութեան եղիցի, քանզի եթէ անբարկանայ մեզ, առաւել յայնժամ Հաշտել ախորժէ, քանզի եթէ անբարկանայ մեզ, առաւել ունէր ինչ ոք արդեւք պատասխանիս: Ապա եթէ մարդասէր՝ ուր ապաւինեսցուք, կամ զո՞ր բան կարասցուք ունել՝ ոչ կամելով զնա Հաշտեցուցանել:

... օհ ոչ դարձաւ սրտմտություն

Զգեցարուք քուրձս եւ կոծեցարուք, զի ոչ դարձաւ սրտմտութիւն
նորա ի ձէնջ։ Այսմ եւ այժմ լինել պարտ էր։ Զայս արարին նինուէ-
անորա եւ դարձուցին զբարկութիւն։ Եւ զի՞նչ աւզուտ իցէ յողբոցն։
Բազում անգամ նոյն ինքն այն զբարկութիւն Աստուծոյ դարձոյց։
Ասէ նոցա ողբալ։ Գաղտնի ի ներքս ածէ զաւրինակսն, որովք հաշ-
տեցուցանել նոքա կարիցեն զԱստուած։

Եւ եղիցի յատուն յայնմիկ, ասէ. Տէր: Տես՝ զիա՞րդ նկարագրէ՞ զարհաւիրան. [Կորիցէ սիրտ թագաւորին եւ սիրտ իշխանացն, քահանայքն հիասցին եւ մարգարէքն զարմասցին (Դ 9).

Այսպիսի իսկ է չարեացն բնութիւն. ի բաց բառնայ զբնական իմաստութիւն: Զի յորժամ անչափ երկեզն իցէ՝ ոչ թողու ի տեղւոջ կալ մնալ⁹¹, այլ զաւր աւրինակ քար ծանր անկեալ ի վերայ ոսկերաց զոմն ջախջախէ, եւ զոմն փշրէ, եւ զոմն յիւրմէ տեղւոջէն եւ յարմարութենէն արտաքս մերժէ, նոյնպէս եւ երկիրդ անըմբերելի լինալ՝ զմտացն քայքայէ զմասունս: Աստ զարձեալ ասէ. Կորիցէ սիրտ թագաւորին հանդերձ իշխանաւք եւ հիասցին:

կարացեալ: Զի զաւրաւորինակ մարմին տկար ի տապոյն լինի դժուարաւ զերծանելի, նոյնպէս եւ հոգի թշուառական՝ ի մեղացն: Վասն որոյ ախտ զայն կոչէ. "Նա զախտս մեր եբարձ եւ զհիւանդութիւն մեր էառ" (Մտթ. Լ 17 հմմտ. Ես. ԾԳ 4). վասն մեղացն ասէ: Քանզի ասա ինձ՝ զի՞նչ աւգուտ եթէ որ մեղանչեն համարձակութիւն եւ զհառաչելն ի բաց թողուցու՝ երկեղիւն միշտ կեցցէ: Հանապազաւր հուշեալ ի խղճմտաց՝ դողալով եւ երկնչելով, որպէս երկչոտք յանասնոցն: Զի՞նչ աւգուտ այնպիսոյն, որպէս զմարմինն դողման մատնեալ ոչ ինչ էր շահ, նոյնպէս եւ ոգի հանդերձ չար խղճիւն կալ՝ ոչ մեծ ինչ եւ հզաւրագոյն գործել կարէ: Զայս եւ մեք ասասցուք. Վա՛յ մեզ, զի տառապիմք: Բայց մի ասասցուք միայն, այլ եւ որպէս զի եւ "զվայն" զայն մերկանայցեմք, գործեսցուք: Վա՛յ մեզ՝ ոչ յազազս տանջանացն, այլ վասն մեղացն: |246| Եթե ոք հաւաստեաւ գիտէր զմեղացն չարութիւն՝ ո՞չ եւս ի գեհնէն զարհուրէր, այլ արկանել ի մեղացն չարութիւնս զոգին, զի զոր աւրինակ տապ փախչելի է, թեպէտ եւ ոչ մի ինչ մերձիցեն տանջանքն, նոյնպէս եւ մեղքն, մանաւանձ թէ եւս առաւելագոյն, այլ ոչ ունի այսպիսի ինչ զգայութիւն եւ ոչ խոցոտէ զոգին: Նոյնպէս յորժամ յանդգայութիւնս անկանիմք. զի եւ որք խելագարութեամբ են ախտացեալք՝ ոչ ումեք զգան հանապազ յեղելոցն, որք ի վերայ անկանին նոցա: Կամի՞ս. ուսիր, զի եւ քան զտանջանսն զառաջիկայս՝ փախչելի են մեղքն ըստ ինքեան: Զմտաւ ած՝ զիա՞րդ զտանիմք, յորժամ տեսանեմք զոք կրեալ չարիս՝ զրկեալ եւ չարչարեալ՝ զիա՞րդ տաղտկամք, զիա՞րդ խոռոսափեմք. "Յերեսաց մեղաց իմոց, զի մեղք իմ ամբարձան քան զգլուխ իմ իբրեւ զբեռն ծանր ծանրացան ի վերայ իմ, նեխեցան եւ փտեցան վէրք իմ" (Սղմ. Լէ 6): Նոքա մանաւանձ զմեղացն գիտէին զբնութիւն, բայց մեք ախտացեալք եւ ոչ զնոյն ինքն թէ հիւանդք եմք գիտեմք: Զոր աւրինակ ի հիւանդութիւնս մարմնականս չարքն եւ ամենեւին դժնդակքն ի նոսին ի տապան լինելով բազում ինչ մեղանչեն ի կերակուրս եւ յմպելիս, իսկ փափուկքն եւ ազատք՝ մարմնովք անկեալք ի վտանկսն՝ ժուժկալեն, որք հաւաստեաւն գիտեն զիրքն բնութիւն: Նոյնպէս եւ աստ. զիա՞րդ ցուցից ձեզ զմեղացն բնութիւն՝ ինքն ըստ ինքեան փախչելի լիեալ՝ ոչ յազազս գեհնին: Զիա՞րդ ոչ ունիմ. վասն զի թմբրեցաք վասն զի յանդգայութիւն անկաք: Ապա ուրեմն ի սրբոցն զոք ի մէջ ածել պարտ է. Ես հովիւս մեղաց եւ ես հովիւս արարի զչարիսն, այլ հաւտդ զի՞նչ արար: Տեսանե՞ս՝ ոչ ի տանջանացն, այլ ի մեղացն զնա երկուցեալ, զի եթէ ոչ

¹ ազատակք:

[illegible]

Վայ մեզ, զի թշուառացաք. քանզի անտի եւ ոչ զայս գրանցեալ
 ոչ տեսանեաք, զի եւ ի հիւանդութիւնս աչացն զաւրուծիւն տկար
 լինալ եւ առ որ մերձն կայ բթի ի տեսանելոյն եւ կուրանայ: Ամե-

գլխաւոր կողմէն զվարդապետն եւ յորժամ մերձ ածելով գործիցէ զահն ոչ թողու եւ զգործն ի վերայ ածել. Յիշեցէք ազգք, ահաւորիկ եկին յերուսաղէմ: Բարութք զիշեցէքն աստ ցուցանէ,^[248բ] վասն զի բազում անգամ լուան եւ մոռացան, եւ Պաւղոս ասէ. "Յայսմ հետէ աշխատութիւն ոք ինձ մի՛ տացէ": Բայց Աստուած ոչ այսպէս, այլ եւ յորժամ ասէ. "Քանիցս անգամ կամեցայ ժողովել զմանկունս քո իբրեւ հաւ զձագս իւր ընդ թեւաւք, եւ ոչ կամեցայք" (Ղուկ. ԺԳ 34): Ոչ ի բաց կալով զայն առնէ, այլ զարհուրեցուցանել ախորժէ այնորիկ: Ըստ որում եւ մեք ասեմք. ի բաց կալ՝ ոչ զի հեռանայցեմք, այլ մանաւանդ, զի զնոսա դարձուցանիցեմք: Եւ զի ոչ զայս ախորժէր եցոյց ասելովն. ահա թողցի տուն ձեր անապատ: Է՞ր աղագաւ առաքես զառաքեալսդ, վասն է՞ր դոցա պատուիրես՝ ոչ հեռանալ յերուսաղէմէ: Ոչ ախորժողի զտուն թողուլ անապատ. այդոքիկ են պատուիրանք, այլ մանաւանդ յինքն դարձուցանողի, ասէ. Թողում անապատ, զի բանին երկեցուցէ, եւ ոչ թողու ամայի, զի ցուցցէ զմարդասիրութիւն: Հակառակ բանիցն գործէ, զորս ոչ առնէ: Ասէ բազում անգամ, զի լինիցի, զորս կամի: Այսպէս եւ մեք: Բայց զի Աւետարանն ի մէջ անկաւ, ոչ ինչ գոյ խափան, եւ այժմ զնմանէ բռնն հարկանել, զի եւ ոչ աւտար է տեսութիւնս: Քանզի եւ աստ եւ անա ինքն բարբառի նոքումբք բարութք եւ նովին խնամակալութեամբ: Արդ, ընդէ՞ր արդեւք հաւուս անուն աստ կայցէ, զի՞նչ կամիցի յիշատակն, զի՞նչ ախորժիցէ առակն, զի՞նչ աստի լինիցի կազմութիւն: Գլխաւոր է ամենեւին կենդանին եւ մանաւանդ առ ձագսն. ոչ անբանիցն նմանէ բնութեան եւ ոչ որ ինչ ձագուցն իցէ միայն յարմարութիւն. քանզի մարմնովն նա ծածկէ զձագսն, մասն ինչ ի մարմնոյն արկանէ զնոքաւք յաղագս պահպանութեան ձագուցն: Վասն որոյ եւ յետ յարութեան ոչ ասաց. Ի ճանապարհս հրէից մի՛ երթայք, որպէս յառաջ քան զայն ի ճանապարհս հեթանոսաց մի երթայք: Այլ զի՞նչ. "Աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս" (Մտթ. ԻԸ 19), զի եւ հրէից առաքեաց վկայ Պաւղոս, որ ցուցանէ զգլուխ առաքելոցն անդր առաքեալ: Քանզի որ զաւրացոյցն զՊետրոս զառաքելութիւն թլփատութեան, զաւրացոյց եւ զիս յառաքելութիւն անթլփատութեան: Եւ առաքեալքն նոյնպէս ընդ հրեայսն խաւսէին, որք լուանն. "Աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս" (Մտթ. ԻԸ 19), ասէին. "Արք իսրայէլացիք, ձեզ եւ որդւոցն ձերոց առաքեցաւ բանս այս փրկութեան" (Գործք ԺԳ 26): Եւ դարձեալ Յակոբոս վկայէ. "Տեսանե՞ս եղբայր՝ քանզի բերք են հրէից հաւատացելոց" (Գործք ԻԱ 20): Բայց այլ իմն խնդիր աստի չարժի. զի եթէ հաւատացին եւ մեր-

ձեցան ի նա՝ ընդէ՞ր եւ զքաղաքն նոցա կործանեաց. վասն զի պարտէր ամենեցուն հաւատալ, եւ կամ զի ի մեծագոյն իմաստութիւն հանիցէ. ոչ եթող զԱստուած անտ հայցել, այլ ի վերայ երկրի: Մորիկք գան յերկրէ հեռաստանէ. Զի՞նչ իցէ այս: Զարհուրեցուցանել կամի եւ տայ նոցա յապահովումն սակաւ ինչ ճանապարհին հեռաւորութեամբ՝ իմացուցանելով եւ զայն, զի ոչ զիւրաւ դարձցին այնքան ճանապարհ եկեալք, եւ զի ոչ մերկ պատճառ ինչ է, որ շարժեաց զպատերազմ ոչ զրացի քաղաքացիք ոմանք վասն մասին ինչ երկրին պատերազմեալք, այլ մարդիկ անծանալք, զոր ոչ գիտէին, եւ ոչ պարտէր պատերազմ շարժել առ այնքան հեռաւորս, եթէ ոչ ի վերուստ բարկութեան էր զնոսա յորդորեալ: Եւ այլ ազգ. զի ահաւոր կազմիցէ զբանն: Քանզի որք առ ծանալթա առնեն զպատերազմն, ունին համարձակութիւն իմն գիտելով չարսն, իսկ յորժամ առ անծանալթան խմբիցի մարտն յարկարի մանաւանդ երկեղն յանգիտութեանէն. Եւ ետուն ի քաղաքսն Յուդայ զձայնս իրեանց իբրեւ պահապանք ազարակի: Զյապահովանսն՝ եւ զբազում համարձակութիւնսսէ՝ ոչ իբրեւ աւրինաւք պատերազմողաց եկեսցեն, այլ իբրեւ յառաջագոյն ըմբռնեալ տեղիս:

ռաջագոյն ըմբռնեալ տեղիս.
[Եղեն գնովա շորջանակի. Մինչ զի ոչ եւս լի|249ա|նել փա-
խուստ, որք կամիցինն: Ասա եւ զպատճառ չարեացն, վասն որոյ այն
լինէր. Զի անփոյթ արարեր զինէն, ասէ Տէր: Զի՞նչ իցէ արդեւք՝ ան-
փոյթ արարեր զինէն, ասէ Տէր: Պատկառեցուցանէ. զՏեառնէս ան-
փոյթ արարեր, որ արժանի էր հաւատալոյ: Ո՞չ իցէ բաւական այս
ի տանջանսն, ո՞չ քան զամենայն զպատուհաս դժնդակագոյն. զի
եթէ ոչ էր պատերազմ եւ ոչ քաղաքին կործանումն, զայս միայն լսել
զբան՝ քանզի ինչ ունէր զկշտամբանսն]¹⁰⁰: Քանզի եթէ յումեքէ ի
մերոց բարեկամաց լսեմք այսպիսի ինչ՝ լցեալ լինին միտք տրտմու-
թեամբ, եւ պատուհաս զբանն վարկանիմք, խնումք զականջս, խո-
ցտիմք, իսկ որ քան զամենեսեանն առաւել եւս սիրէ զմեզ, յորժամ
զայս ասիցէ՝ զի՞նչ այլ բան խնդրիցեմք ի պատիժս, ասա ինձ: Ան-
փոյթ արարեր զինէն, ասէ ինքն որ անկարաւտն է, զի գոնեա այնպէս
զարհուրեցուցէ զլսաւղսն: Որպէս եւ որդին նորա ասէր. "Ծարաւե-
ցի եւ ոչ արբուցէք զիս" (Մտթ. ԻԵ 42): Քանզի եթէ հաւաստեալ ոք
քննեսցէ զբանս՝ զինքեանս տեսցէ անփոյթ արարեալ մարդիկ: Բայց
սակայն ինքն ընտանեցուցանէ զկիրսն, զի առաւել եւս երկեցուցէ
զլսաւղսն: Այսպէս սիրէ զմարդկային բնութիւնս մինչ զի ինքն ան-

¹ 2hp 164:

փոյթ լիեալ ասէ, յորժամ նոցա չարաչար իրք դիպեսցին: Նոյնպէս եւ ի Հնումն, խնայեցի ի քեզ, ասէր, ոչ մեղանչել յիս: Իսկ արդ, արդարո՞ցն միայն արդեւք զայս առնիցէ. եւ ոչ բնաւ ուրեք առ յանցաւորսն տեսանիցէ ոք զսոյն լիեալ: Եւ ո՞րք քան զհրեայսն առաւել զիմադարձք եղեն. այլ տես՝ զի՞նչ եւ յաղագս նոցա ասէր. Ոչ ինչ վշտացան վասն խորտակմանն Յովսէփու, եւ վասն զի ոչ ախորժեաց ժողովուրդդ այդ ըմպել զջուրն Սելովայ, որ զնայ խաղաղ, ահա ածից ի ձեզ զգետն մեծ զԵփրատես, զթագաւորն ասորեստանեաց: Եւ դարձեալ այլուր. Ոչ վասն ձեր ես առնեմ Տէր, այլ վասն անուան իմոյ, "զի մի՛հայհոյեցի ի հեթանոսս" (Եսայի ԽԸ 11):

Ճանապարհք քո է գործք քո արարինք քեզ գայլ (Դ 18).

Զի յորժամ լսիցես, եթէ՝ զինէն անփոյթ արարեր՝ մի՛ ռխակալ զոք կարծիցես զԱստուած եւ մի՛ վասն իւր ինչ խնամ տանելոյ առնել զայն։ Տես՝ զի՞նչ ի վերայ էած. ճանապարհք քո եւ գործք քո ածեն զպատերազմն ի վերայ։ Ոչ ես եմ պատճառ։ Տե՛ս՝ զիարդ ամենեւին պատասխանիս առնէ առ խոչտանգեայսն.

Այս է չարութիւնը քո դառն, զի մերձեցաւ մինչ ի սիրտ քո.

Զի՞նչ արդեււթ. ո՞չ էր պարտ ներել, ասիցէ ոք. թերեւս ոչ անսալ, երկայնամտեւ եւ համբերել: Տես՝ զիա՞րդ եւ զայն ի բաց բառնայ. Այս է չարութիւն քո դառն, զի մերձեցաւ մինչեւ ի սիրտ քո: Զոր աւարինակ թոյնք ինչ սատակաւք մինչ չեւ ըմբռնիցեն զամենայն մարմինն՝ մահն ոչ լինի, իսկ զորժամ ի նոյն ինքն ի սիրտն հասանիցեն՝ ամենայն կենդանին ապականի: Նոյնպէս եւ աստ. զի մերձեցաւ մինչեւ ի սիրտ քո: [Ո՞ր քեզ այսուհետեւ յոյս բժշկութեան իցէ, յորժամ գլուխդ եւ առաջնորդականդ ապականեցաւ: Է չարութիւն ոչ դառն. գոյ չարութիւն ի պարզամտութենէ լիեալ, եւ ներեսցէ ոք թերեւս այնմ, բայց այս անըմբերելի է, զի եւ մնացական եղեւ, եւ ի նոյն ինքն չոգաւ ի սիրտն]¹⁰¹: Եւ ընդէ՞ր ոչ արդեււթ ամփոփեաց բժիշկն զայն, վասն է՞ր ոչ եհատ զտարածումն. զի ինքեամբ հատցի չարն: Զի՞նչ ոչ արար, զի լինիցի այն, զի՞նչ ոչ հնարեցաւ, զո՞ր բժշկութեան աւրինակ ոչ շարժեաց, զի՞նչ մնաց բոլորովին: Լուր զնորա պատասխանիսն, զորս առնէր, որոց բամբասէինն զնա: Զի՞նչ քեզ արարից, Եփրեմ եւ զի՞նչ քեզ արարից, Յուդայ: Զի՞նչ եւս առնել էր այգոյն այնմիկ եւ ոչ արարի: Եւ դարձեալ. Ոչ գոյ դեղ ի վերայ դնել՝ ոչ ձեթ եւ ոչ պատանս, այլ յաղթեաց չարութիւն եւ զամենայն գրաւեաց վասն տկարութեան չարչարեցելոցն, քանզի եւ բժշկական

է պատուիրանս այս, եթէ պարտ է եւ հիւանդին ինչ տալ յինքենէ, զի
կատարածն լինիցի բարի:

Որովայն իմ, որովայն իմ ցաւ եւ ճաշակելիք սրտի իմոյ ճմլին (Դ
19).

19)։
Զի՞նչ եղեւ յանկարծակի բանս այլ ի յայլմէ, զի՞նչ կրեաց մար-
գարէս ի մէջ մարգարէութեանս։ Ասացից ինչ խորհրդական, էր որ
անցանէ ի վերայ քան զբազում մեկնութիւն։ Այլ եւ սթափեցա-
րուք եւ դուք։ Աստուածագրեւստ իմն առաւել եղեւ մարգարէս ոչ
նէր մարգարէական աշաւքն զպատերազմունս, զճակատամարտն,
զկռիւսն, զփողոցն հնչիւն, զտրոփիւն ձիոցն, զյարձակումն պատե-
րագմողացն արանց եւ զամենայն հրէից ն զչարիս։ Բայց տես ինձ
եւ Աստուծոյ երկայնմտութիւն։ Սպառնացաւ իրաւքն եւ ոչ ընդոս-
տոյց զնոսա բանն։ Եւ արժանի հաւատալոյ առնէ զկանխասացու-
թիւն, զնոյն ինքն որ աղաչէրն վասն նոցա, տեսաւդ առնէր զասա-
ցուածոյն։ Զայս եւ միւս ոմն մարգարէ ասէր. "Տեսանեմ զԻսրայէլ
իբրեւ զոչխարս ցրուեալս, որոց ոչ գուցէ հովիւ" (Եղեկ. Լ Դ 5)։ Եւ ոչ
վայրապար ինչ ներէ լինել տեսլեանն, այլ եւ զմարդկային զբնու-
թիւն յանդիմանէ, զի արժանի հաւատալոյ իցէ վկայ եղելոցն։ Տես
զգէմսն, եթէ ոչ այլայլիցին, եթէ ոչ դեղնիցեն, եթէ ոչ դողայցէ
եւ զարհուրեալ իցէ։ Այսոքիկ ոչ են պատճառեցելոյ եւ ոչ ձեւացե-
լոյ, այլ որպէս թե ասիցէ ոք արդեւք, զի ասացեալն արժանի հաւա-
տալոյ լինիցի այլոցն, որ ոք տեսանէր։ Քանզի զի՞նչ եթէ այնպէս
հաւճոյ թուեցաւ. կեղծաւորութի՞ւնս առնէր արդեւք։ Զի՞նչ ասես,
ո՞վ այր դու։ Ամենայն քաղաքն տեսաներ նստեալս արտաքոյ եւ ոչ
հաւատային ասացուածոցն։ Իսկ եթէ այլ ոք տեսանէր՝ ո՞չ արդեւք
վարկանէր կեղծաւորութիւն առնել մարգարէին եւ մոլել։ Նոյն
ինքն երկեղին բնութիւն զայնոցիկ զանդամոցն բուռն հարկանէ,
որք առաւել զգայականագոյնք են։ Ետես զգէմսն, սարսափեաց եւ
ոչ ժուժեաց. Զո՞ արդեւք ոչ իցեն բաւականք այսոքիկ զարհուրե-
ցուցանել։ Այս եւ այլոց մարգարէիցն եղեւ։ "Տեսի զՏէր, զի կայր ի
վերայ տաճարին եւ կոտորէր", ասէ Ամովս (Թ 1)։

Լուսաւ անձն իմ (Դ 19). Ոչ ասաց ականջք իմ, զի ոչ ըստ այսմ
աւրինակի լսելոյ տեսանէր, այլ՝ այլ իմն աւրինակ: Ոչ ինչ կարաւ-
տացաւ գործելեաց առ ի լսել զայն, եւ ոչ սպասաւոր եղեւ այնպիսի
պիտոյից մարմնական անձինն զգայութիւն, այլ մերկ ըստ ինքեան

Լսեր Հոգին: Ոչ փոքր ինչ եւ մեզ աստ յայտնեցան իրք, եթէ ոչ զամենայն մարմնապէս տեսանէին եւ կամ լսէին մարգարէքն: Եւ ուստի՞ ցաւն. ոչ ի մարմնական անկարգութենէն, այլ ի փողոյն:

Հոգի իմ պատառի, ասէ, եւ սիրտ իմ ոչ լռէ, զի ձայն փողոյ լուսնձն իմ, աղաղակի պատերազմի եւ թշուառութեան: Խորտակումն կոչեցէք ի վերայ, զի թշուառացաւ ամենայն երկիր (Դ 19-20).

Ընդէ՞ր արդեւք, զի փողոցն հնչիւն եւ պատերազմ եւ կռիւն ոչ առ մեզ հասին, այլ էած ի վերայ. Վասն զի թշուառացաւ ամենայն երկիր: Բարւոք զթշուառացան եղ, քանզի ամենայն ուրեք փութայ յԱստուծոյ զպատճառս պատերազմին ի բաց մերժել եւ հրէից ն ցուցանել զայն: Թշուառանալն այնպիսի իմն է. ոչ պատերազմի աւրինաւք եւ կռուոյ նոցա յաղթէին, այլ միանգամայն եկեալք եւ անվատահանալի յանկարծակի:

Թշուառացաւ խորանն¹, վրանք իմ պատառեցան: Մինչեւ յերբ տեսանիցեմ փախստականս եւ լսիցեմ փողոցն (Դ 20-21).

Ձգելու և բռնելու արարչական կոչելով եւ այլազգ ոչ վրիպեցէ զամենայն քաղաքն եւ զտունսն զամենայն այսու աւրինակաւ կոչման անուանել: Ամաչեցէք որք ի գեղեցկութիւն զձեր զտունսն շինէք, քանզի [տաղաւար եւ մերձաւոր կեանքս]¹⁰²: Եւ ո՞ տաղաւարի այնքան խնամ տանիցի, որ փոքր մի յետոյ քակտի: Եւ զի՞նչ ասեմ զտունսն. ուր եւ նոյն ինքն մարմնոյս բնութիւն ի Գրոց այս անուամբ կոչեցաւ. քանզի որ եմք ի տաղաւարիս յայսմիկ Հառաչեմք՝ որդեգրութեան սպասելով: Նոյնպէս եւ բազմացս սովորութիւն է զմեռեալ մարմինսն տաղաւար կոչել: Զի զոր աւրինակ յաւթեւան իմն իջեալ սակաւ ինչ ժամանակ դարդարէ հոգին, այսպէս դարձեալ թռչի եւ զտաղաւարն ամայի թողու: Յորժամ կործանումն ընդունել Հանդերձեալ իցեն՝ տաղաւար եւ վրան անուանէ, իսկ յորժամ վայելիցէ ի զգուշութիւնսն առ ի յԱստուծոյ՝ ոչ այսպէս զմարմինն կոչէ, այլ՝ տաճարս եւ աշտարակս, քանզի Աստուած Հիմնացոյց զնա բարձրեալն, ասէ: Եւ դարձեալ. |250ա| "Հիմունք նորա ի յերինս սուրբ" (Սղմ. 29 2):

[Պատառեցան վրանք իմ. ոչ աշխատութիւն ինչ կարաւտես-
ցի պատերազմողացն եւ ոչ ժամանակի ումեք, այլ իբրեւ տաղա-
ւար քակտեալ, այնպէս առցեն զպարիսպն: Տես եւ զմարգարէիս

¹ քառիս վրա տողանիջում. տաղաւար:

զգթասրտութիւն. զամենայն քաղաքն ընտանեցուցանէ յինքն, եւ տուն իւր ասէ զԵրուսաղէմ¹⁰³.

Մինչև յե՛րբ տեսանեմ փախստականս համբաւս եւ ձայնս փողոյ
(Դ 21).

[Տեսաւոզ զնա առնէ եւ լսաւոզ, զի երկոքումբք կողմամբք զնա զարհուրեցուցանիցէ: Ետես մարգարէս, զի մի՛ տեսանիցեն հրեայքն: Յաւեաց զսիրտն Երեմիայի, զ[ի] զնոսա յարդարութեան պահիցէ: Բազում ուրեք զսպասաւորսն իւր արկանէր ի վտանկս, զի զնոսա պահիցէ]¹⁰⁴: Հնձեցի զմարգարէսն բանիւ բերանոյ իմոյ: Զհաճոյսն իւր տայր ի վիշտսն, զի զանաւրէնսն պահիցէ: Այսպէս եւ ինքն Պաւլոս տայր ի վիշտսն, զի զանաւրէնսն պահիցէ: Եւ զայս կրեմ, զի կենացն յաւիտեանականաց զոս ասէ. "Յաղագս որոց եւ զայս կրեմ, զի կենացն յաւիտեանականաց հանդիպեսցին եթէ՛ Պաւլոս, եթէ՛ Ապաւղոս, եթէ՛ Կեփաս յաղագս ձեր" (Ա Կորնթ. Գ 22):

[Զի առաջնորդը ժողովրդեան խոյ զիս ոչ գիտացին (Դ 22).

[illegible]

Որդիք անմիաբան է եւ ոչ հանճարեղք, իմաստունք են ի չար առնել, բայց բարի ինչ գործել ոչ գիտացին (Դ 22).

Ապա ուրեմն արտաքոյ են բամբասանաց, եթէ ոչ զհաւացին, քանզի յանգիտութենէ լիեալն ոչ տանջանա եւ ոչ պատուհաս ունի. Այո եւ յոյժ թուի իմն: Որդիք անմիտք եւ ոչ հանճարեղք ոչ այլ ինչ, բայց համաւրեն պակասութիւն ցուցանէ: Իցէ ոք արդեւք յիմար, այլ ունիցի ինչ եւ իմաստութիւն, բայց նոքա ոչ այսպէս, այլ բոլորովին յիմաստութենէն էին պակասեալք: Որպէս թէ ոք ասիցէ. Կոյր

բոլորովին ոչ տեսանէ: Եւ եթէ բնական ինչ էր ի նոսայ յիմարութիւն՝ թերեւս ոք արդեւք զբնութիւն ըստգտանէր, իսկ եթէ զիմաստութիւն ունէին եւ զպէտան փոփոխէին՝ ընտրողութիւն նոցա էր ապականեալ, եւ ինքեանք ապականեցին զայն, որպէս զի ոչ ինչ էին ըստգտանք: Զի եթէ ոչ կարէին ուսանել եւ ոչ ուսան, քանզի թե ոչ կարեին ուսանել եւ ոչ զնոյն ինքն զչարութիւն ուսանեին արդեւք, զի եւ ոչ ինքն ուսումն է չարութիւն, վասն որոյ ասէ. "Մի՛ ուսցիս զճանապարհս նոցա" (Առակ. Ա, 15, Գ 31), որպէս զի ուսման եւ անտեսն պետք: Վասն զի ոչ ինքնակամ բնութիւնս անդր միտէ, քանզի եթէ կամեին ուսանել՝ բազում ի բնութենէս ուսանիմք բարիս. նախ առաջին՝ զուղիղ եւ զանաչառ խիղճ [մ՞տ]ացս ատեան: Վասն զի ասա ինձ. ո զտակաւին եւս տղայսն եւ ի խորհրդոյ եւ ի մտաց զրկեալս [՞]ուցեալս բամբասիցէ զնոսա եւ կամ ուսուցանիցէ զյոյժ փոքր մանկունսն: Տես եւ յանբան [...] ¹իմն այսորիկ սերմանեալ, ըստ որում շունքն որսորդք յմբռնեցելոցն եւ յորսացելոց կ[՞]սնացն ուտելով իբրեւ պարտականք ոմանք այնպէս թաքչին: Ուստի՞ ասա ինձ, յորո՞ց խոր[հրդոց] եւ կամ յորո՞ց մտաց. թեպէտ եւ այլքն ամենեքեան ապականիցին, սակայն այս ոչ ապականի: Ոչ ինչ անխնայ եւ ոչ հաւաստագոյն քան յատեանն զայն: Ստուգապէս աստուածային իմն է [...] ²սաբելի աւգնական եւ մարտակից: Այնպիսի խորհուրդ կարէ եւ ախորժէ զարժանաւորսն գտանել:

[Հայեցայլ յերկիր եւ ահա ոչ ինչ (Դ 23).

Զիա՞րդ ոչ ինչ. ոչ ոչխարք ասէ, ոչ արջառք, ոչ շինուածք եւ պարիսպք, քանզի զամենայն|250բ| զայնպիսիսն ապականել պատերազմ սովորեաց]¹⁰⁶: Տեսանէր դարձեալ զայն ամենայն նկարագրեայս մարգարէական աշաւքն

Եւ յերկին եւ ահա ոչ էր լոյս նորա.

Ոչ փոքր ինչ է աստ խնդիր. քանզի եղիցի եթէ որ ինչ ի վերայ երկրի բաւական էր պատերազմն ապականել, այլ ոչ եւ որք յերկնի, քանզի եւ ոչ անդր զաւրաժողով լինէին: Արդ, ոմանք յաղագս հանդերձելոյ դատաստանին զայս ասացեալ ասեն, ըստ որում եւ այլուր ասէ. "Աստեղք յերկնէ անկցին եւ զաւրութիւնք երկնից դղրդեսցին" (Ես. ԼԴ 4, Յայտ. Զ 13), եւ ոչ ինչ ըստգտանեն: Ամենայն ուստէք աւգտեսցին յսաւղքն: Բայց մեք առ այժմ զճառս մեկնեսցուք՝ ոչ ինչ

խափանելոյ, որք ի ճառիս ասացուածոյ բարձրագոյնս ինչ ընդու-
նին: Ոչ էր լոյս նորա. Ոչ յաղագս արեգական միայն ասէ աստ, այլ
եւ՝ վասն աստեղաց եւ լուսնի: Որպէս զի ոչ սովորական ինչ խաւար
պատմէ եւ ոչ որ ի գիշերին լինի, այլ նոր իմն եւ սքանչելի: Եւ թուի
թէ որք այլաբանելն սովորեցին նպաստ լինին այսոքիկ: Ոչ ասաց
շիջաւ, այլ եւ ոչ նոյն ինքն աստեղաց բնութիւն ի բաց բարձաւ: Եւ
ե՞րբ այն եղեւ. ոչ բնաւ երբէք: Եւ զի՞նչ արդեւք իցէ ասացեալս. ոչ
պարտ հեռագոյն ի ձէնջ կախել զիմաստս, զի մի՞ խնդիրն արտաքս
անկանիցի: [Ոչ գոյր լոյս նորա. զՄիտսն ասէ զտեսողին, ոչ զբնու-
թիւն զիրացն, վասն զի ոչ պարզաբար ասէ, այլ՝ Տեսի եւ ոչ էր լոյս
նորա: Գիշերոյ խաւար ծածկել սովորեաց զլոյս եւ ցուցանել զլուսին
հանդերձ աստեղաւք, բայց տրտմութեան գիշեր, որ յոյժ քան զայս է
դժնդակութիւն, զամենայն զաստեղսն ապականէ. ոչ ըստ բնութեան,
այլ ըստ աչաց տեսողին, որպէս զի էր լոյս նորա եւ ոչ երեւէր: Ըստ
որում եւ ոչ եթէ իցէ թուեր տեսողացն, այլ իբրեւ մերկ եւ ամայի ի
լուսոյն՝ այնպէս երեւէր]¹⁰⁷: Էր երբեմն եւ առանց աստեղաց երկին:
Ոչ ասաց ծածկեցաւ լոյսն նորա, այլ՝ ոչ գոյր, զի մանաւանդ զար-
հուրեցուցէ զլսաւդսն: Եւ զի ոչ լոյս երեւելի միայն մեզ բաւական
լինի, այլ պէտք են եւ հաստատագոյն գործեաց հոգւոյ եւ մարմնոյ
ական: Քանզի աստ, եթէ մի՛ ոք որոշեսցի՝ միւսն կայ մնայ անպի-
տան տիրականն կուրացեալ տրտմութեան ամպով. յիրաւի խաւարն
ի ներքս եմուտ, քանզի եւ ոչ էր իսկ որով զլոյսն տեսանել կարէր,
որպէս զի բացէին աչքն եւ տեսանէին ոչ ինչ: Եւ սքանչելի այն է, զի
ոչ կուրացեալ էին ասէ եւ ոչ գոյր լոյսն նորա, այլ տեսի, ասէ, եւ ոչ
էր լոյս նորա: Սքանչելի իմն է ստուգապէս. էր լոյսն եւ ոչ տեսեալ
լինէր: Ըստ որում եւ միւս եւս ոմն մարգարէ ասէր. "Լոյս աչաց իմոց
եւ այն ոչ եղեւ ընդ իս" (Սղմ. Լէ|1): Երբեմն եւ նորին լուսոյն առա-
ւելութիւն խաւար լինի աչաց, զոր կրեցին աշակերտքն ի լերինն ի
Քրիստոսի այլակերպելն, եւ երբեմն ի նմին ինքն ի պակասութենէն,
որպէս ի գիշերի, երբեմն յաղագս կուրութեան, որպէս որ ի ծննդենէ
կոյրն էր, եւ երբեմն ըստ մտացն, որպէս ասէ: Տես զԱստուծոյ մար-
դասիրութիւն, զորս պարտականացն կրել պարտ էր. զայն, որ ոչն
ինչ եղեւ չար կրեաց, զի նոքա ապրեացին:

Տեսի, եւ ահա լերինք դողային (Դ 24).

Տեսի, եւ ասի լեռինք դողային (Ի 24).
Եւ սակայն զլեռանց շարժումն ոչ ոք ընդունել կարէ եւ ոչ
աչաւք տեսանել: Է, ինչ որ վասն հիացման եւ է, որ վասն դուզնա-
քեա սասանելոյն: Արդ, մտաւ ած՝ զիարդ ի դէպ էր կալ հոգւոյն, որ

1 Լ բառ անրնթեռնելի

² 3-4 տառ անրնթեռնելի

տեսանէր: Կրէ զայս բազում անգամ անձն ցնորեալ, քանզի յոլովք ի խորս ծովու մտեալք կանգնեալ ի վեր թուի տեսանել զերկիր եւ շուրջ եկեալ: Զայս ամենայն առնել բնութիւնս սովորեաց, քանզի իբրեւ ի ջուր յստակ եւ ի կայուն անկեալ երկիւղ զգայութեանցն զերկիր ի խորոջն խռովեցուցանէ եւ խառնակէ՝ զվերինն ի վայր առնելով զկարգն զամենայն ամբոխէ: Եւ կամ զոր աւրինակ ի ճակատամարտսն, որք գեղեցիկ են կարգեալք, պատերազմն ինչ սաստիկ ի մէջ անկեալ խռովեցուցանէ զամենայն, նոյնպէս եւ աստ լինի. այլ իմն են իրքն եւ այլ՝ տեսանէ եւ լսէ, եւ ոչ ինչ յիւրում ի հաստատութեան կայ:|251ա|

[Հայեցայ եւ ահա ոչ էր մարդ, եւ ամենայն թռչունք երկնից զարհուրեալք էին (Դ 25).

Եւ ոչ զմերձակայսն կարէի տեսանել, ասէ: Զիա՞րդ յաղագս
թռչնոցն ասէ, եթէ զարհուրեալք էին: Այս լինէր մարգարէիս յիրաց
անտի]¹⁰⁸:

Տեսի եւ ահա Կարմէլոս ամայի, եւ ամենայն քաղաքն այրեցեալք
հրով յերեսաց Տեառն եւ յերեսաց բարկութեան սրտմտութեան նորա
ապականեցան (Դ.26).

Տես՝ զիարդ ամենայն ուրեք զպատուհասիցն պատճառս ի վերայ ածէ: Վերնագոյն ասէր՝ վասն զի անփոյթ արարէր զինէն, եւ աստ՝ յե-
րեսաց Տեառն: Մի՛ որք գործենն տեսանիցես, այլ որ շարժերն զնո-
սա զմտաւ ած: Ապա եթէ ասիցէ եւ այն էր ի վտանգից ասողին եւ
ոչ ամենայն իրաւք եղեւ, այլ յերկեղէն նա ոչ տեսանէր, որ ինչ էրն:
Բայց ասեմք, եթէ մարգարէական աշաւք, որ ինչ հանդերձեալ էր լի-
նէր, տեսանէր: Եւ եթէ ոչ գիտէին՝ զիա՞րդ տեսանէին մարգարէու-
թեամբն: Զմտաւ ած. քանզի եթէ ախտ ինչ մարդկային ի ներքս ան-
կեալ այլ ընդ այլոց առնէ տեսանել, որչա՞փ եւս առաւել Աստուծոյ
չնորհն սրբոցն այնոցիկ այլս իմն առնէր տեսանել եւ՛ տրտմութիւն
եւ՛ սրտմտութիւն, նոյնպէս եւ այլն ամենայն:

[Այսպես ասե՛լ Տէր. Անապատ եղիցի ամենայն երկիր, բայց կատարած ոչ արարից (Դ.27).

Զրհնչ ասես. քակտե՞ս զերկեղն զհրեական: Ընդէ՞ր ոչ կացեր յառաջնում ի սպառնալիսն: Բաւական էր ասել. Անապատ եղիցի ամենայն երկիր, այլ վաղվաղակի զտրտմութիւն դարձուցեր զքաղցրութիւն ի վերայ ածելով: Քանզի յորժամ Հարիս ի վերայ Հարեաց մթե-

ընդունված ասեմբլ, ի յուսահատութիւն բազում անգամ անկանի, ապա թե ունիցի յոյս բարի, թեպէտեւ դուզնաքեա ինչ՝ վաղվադակի յառնել կարէ]]¹⁰⁹: Իսկ արդեւ եւ յաղագս գեհննի՞ն արդեւք այսպէս իցէ. եւ ոչ բնաւ երբեք: Բայց եւ ոչ վասն մերձաւոր ամայութեան որք ասեն յաղագս մերձակայիս, եւ ոչ բնաւ երբեք տեսցես վախճան հուսկ կացեալ, այլ անբաւ ամայութիւն, եւ տաց զչարս փոխանակ գերեզմանի նորա եւ զմեծամեծս փոխանակ մահո՞ւ նորա: Եւ բազում այլ ուրեք զսոյնտեսցէ որ արդեւք ասացեալ:

[Եւ յաղագս այսորիկ սուգ առցէ երկիր (Դ.28).

Բարուոք զլերինսն յանդիման կոչէ, որք հանդերձեալն էին լինել մարդկան անզգայ եղելոց]¹¹⁰:

[Եւ խաարեցի արեգակն ի վերուստ, վասն զի խառեցայ եւ ոչ գղճացայ (Դ 28).

Մի՛ կարծեսցէ որ սպառնալիս միայն լինալ զիրան. ամենայն իրաւք զհետ երթիցէ եւ գործն: Եւ զի բազում անգամ ասաց, եւ վասն մարդասիրութեան զվախճանն ի վերայ ոչ եած ոչ նոյնպէս կզիցի¹¹¹, եւ այժմ ասէ. Այլ խաւեցայ եւ արարից, դիմեցի եւ ոչ դարձայց ի նմանէ: Զի՞նչ իցէ. ոչ զղջացայց՝ ոչ փոփոխեցայց:

Ի ձայնէ հեծելոյն եւ ի լարել աղեղան (Դ 29).

Ասէ՛՛ ոչ զղջացայց, զի զղջացին նոքա:

Ասէ՛ ոչ զղջացայց, զի զղջացին նոքա.
Կորեաւ ամենայն երկիր. Ոչ մարտ ինչ եւ կամ կռիւ արասցեն,
ասէ: Եթե բարբառեսցի միայն հեծեալն՝ ոչ ինչ աւգնեսցէ այնու-
հետեւ, այլ փախիցեն ամենեքեան, եթէ լարեսցէ եւեթ զաղեղն եւ
զնետն ոչ արձակեսցէ, ոչ ոք կարասցէ կալ ընդդէմ: Վասն զի այն-
պիսիք են որք զԱստուծոյն զինին, ոչ ինչ կարաւտանան մարտնչել
դացն: Եւ եթէ ոչ ոք հաւատայ այսոցիկ զմերձաւորս զմտաւ ածի-
ղացն: Եւ եթէ ոչ ոք հաւատայ այսոցիկ զմերձաւորս զմտաւ ածի-
ղացն, զի յորժամ Աստուած պատերազմի՝ աւրինաւք պատերազմի եւ
կռուոյ ճակատամարտն ոչ լինի, այլ սքանչելի իմն եւ այլ ազգ:

Թաքուցին զինքեանս ասէ, ստին յայնս եւ յանդիման
ամենայն քաղաք մնաց թափուր եւ ոչ բնակեր ի նոսա մարդ.

Ոչ վաղվաղակի ըմբռնեցան, այլ թաքուցին զինքեանս ի տեղիսն, որք կարէին պահել: Յորժամ պարիսպքն մատնին, յորժամ ոչ ինչ իցէ աւգուտ ի քաղաքացն կամ ի քարաւանձաւս ապաւինին եւ

8 - ՄԵԿԿՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԵԱՆՆ ԵՐԵՄԻԱՅ

գիմացն: Այլուր: "Ձի որ հայիցի ի կին առ ի ցանկանալոյ նմա՝ անդէն շնացաւ ընդ նմա" (Մտթ. Ե 28): Լուր գրինչ եւ ընդ պաճուճեալ կանայսն խաւսի, որք ամենայն ուստեք առնէին երիտասարդացն գայթակղութիւն սրտից՝ "փոխանակ զի բարձրացան դստերք Սիոնի եւ գնացին բարձր պարանոցաւ՝ ականարկելով աչաց եւ ի գնացս ոտիցն միանգամայն քարշէին զպատմութեանսն եւ ոտիւքն կաքաւէին: Եւ խոնարհեցուցէ Աստուած զիշխանս դստեր Սիոնի, մերկասցէ զամաւթ նոցա, հանցէ զփառս հանդերձից նոցա եւ զզարդ նոցա" (Ես. Գ 16-17): Եւ "Որ գայթագղեցուցանէ զմի ոք ի փոքրկանց յանարգաց յայսցանէ՝ լաւ էր նմա, եթէ երկան իշոյ կախեալ էր զպարանոցէ նորա եւ անկեալ էր ի ծով" (Մտթ. ԺԸ 6): Դու զգայթագղութիւն եդիր, դու տեսանելի դքեզ պատրաստեցեր, դու զմեքենայս ունելով եկիր ի հրապարակ: Ոչ յաղագս նոցա պատասխանիս ինչ առնելով զայս ասեմ, այլ ցուցանեմ, թե որքան է գայթագղութիւն եդեալ, եւ ոչ դու ի պատճառէն ինչ վճարեալ ես, զի զոր աւրինակին հրամայեաց ոչ|253ա| քննել զգեղեցկութիւն աւտար, նոյնպէս եւ քեզ ասաց՝ ոչ պաճուճել մի՛ ի հիւսս ոսկեհոռոս կամ ի մարգարիտս, կամ ի հանդերձս բազմապատիկս: Յաւելից եւ միւս եւս՝ յափշտակութեան եւ զրկողութեան պատճառս զայն լիեալ: Քանզի ծախաւդ կիսն զարդասէրն եւ պճնաւդ ոչ դադարէ յաճախապէս զայրն խեղդել, եւ բեր նմա առնել վտանգս, որպէս զի հանապաղ յաւելուցու ի զարդն: Եւ զոր աւրինակ արբեալքն, ուր եւ երթիցեն՝ ոչ ինչ գիտեն զարբեցութեան ախտի սահման եւ ոչ զվախճանն ճանաչեն, նոյնպէս եւ նոքա որքան զգենուն զոսկին ոչ երբէք ի վատթար ցանկութենէն յայնմանէ դադարէն, այլ կատաղին իբրեւ մոլեալք ոմանք եւ խելագարեալք՝ թողլով զոսկին ի պատուական ականցն ի հեշտութիւնս վազեն: Մի՛ պատուական ակն բազում կշռովք ոսկւոյ գնեն, այն է ողորմութեան խափանումն, այն է յափշտակութեան եւ ագահութեան կրթութիւն: Ընդէ՞ր քեզ ինքեան սխալանս զմեծութիւն կազմես ի միում մասին մարմնոյդ՝ յաւնկանդ բլթակի զբովանդակ ընչաւետութիւն կախեցեր, որ թե ամենայն ուրեք էր սփռեալ՝ ոչ դիւրաւ կորնչէր, այլ թեպէտ եւ մասն ինչ զնորա զողանայր ոք՝ մասն ապրէր: Իսկ ուր ամենայն ի մի տեղի ժողովի՝ բովանդակ դիւրաւ յափշտակի: Այլ ո՛վ սնափառութեան եւ մաւր չարեացն՝ արմատոյն մեղաց, զի զարմասցի ասէ այս անուն, չի ասացէ, եթէ թագաւորական իմն զարդ զգեցեալ էր: Մի՛ այնպէս երեւեսցուք, զի զարմանայցեն ընդ մեզ, այլ, որպէս ի բարիս, բայց զի ցուցից, թե եւ ի սքանչանալն հակառակն երեւի: Նշիցին երկու կանայք հաւասարք

[illegible]

որ ստուգապէս զամենայն դիտաց զգեղեցկութիւն մարգարէին է Աստուծոյ ասացուած, մանաւանձն եթէ նորին ինքն Աստուծոյ ամենայն փառք զստէր թագաւորի ի ներքուստ՝ մի՛ ինչ արտաքոյ հայցեր: Լուար, եթէ ամենէն այն փառք, որ արտաքուստ են, ոչ են փառք: Բովանդակ գեղեցիկ եւ շնորհալից. պակշոտեալ աչաց երիտասարդաց ի զարմացումն առաջի կացեալ, այլ հրեշտակաց պարուց ի գովութիւն երեւեալ: Ընդ այնպիսին վերին զաւրութիւնքն սքանչանան: Թուի թե յայլ իմն ի կարգէն արտաքս ելի բանիւս յայլ եւ ոչ բնաւ երբեք, այլ եւ ոչ ի նախաշաւիղսն մերձեցայ: Բայց չի դիւրաւ լինիցի յիշատակ աստանաւր դադարեցուցից զբանս:

Պարտ եւ արժան էր յամենայն ժամ յաղագոսայսպիսեաց պատ-
ճառաց ընդ ձեզ խաւսել, քանզի հիւանդութիւն դժնդակ արիւտ չար
զարգասիրութիւն է: Ոչ առ կանայս եւ առ արս եւեթ, այլ եւ առ կոյսս:
Ոչ ունին նոքա մարգարիտս եւ ոչ հեւսս ծամաց եւ ոչ ունին ոսկի եւ
հանդերձս բազմապատիկս: Եւ զիա՞րդ առ նոսա իցէ բանդ, ասիցէ
ոք արդեւք: Այլ ունին քան զայս զամենայն այլ իմն պաճուճանս՝
առ ի ձեւն զքննութիւն: Քանզի ոչ ոսկի միայն եւ հանդերձ բազմա-
պատիկք, ոչ մարգարիտք եւ հեւսք ծամաց կարեն գործել զպաճու-
ճանս, ոչ շփումն այտիցն եւ ոչ նկարագրութիւնք, այլ գոյ հնար եւ
յայսմ յամենայնէ մերկ լինելով՝ յորդորել այլով աւրինակաւ մանել
զհաղբսն, քանզի հաղբք իսկ են բազմամանք եւ դժուարաճողոպրե-
լիք՝ ձեւով եւ նայեցածովք, ձայնիւ եւ յարմարութեամբ գնացիցն
եւ սասանմամբ մարմնոյն եւ այլովքն ամենեքումք, զորոց ունին
զփորձ ըմբռնեալքն: Մի՛ լիցի մեզ երբէք անկանել յայնպիսի ուռ-
կանս. ոչ են բարիք այնոքիկ, մի՛ եղբարք: Զի եթէ ամենեքեան եմք
եղբարք՝ որպիսիք արդեւք իցեն քորք այնոքիկ, որք հակառակ իւ-
րեանց անդամոցն զինին: Գոնեա նմանիցեմք այլոց կանանց կամ
կուսից, որք առ Բաղաամաւն զարգարեցան բնութեանս հնարիւք՝
հակառակ աւտարացն եւ ոչ իւրեանց ընտանեացն վարեցան նեն-
գութեամբն: Ախորժե՞ս եւ դու զարդ զգենուլ՝ ոչ արգելում, բայց
զայն միայն զգեցցիս զարդ, որով զսատանայ ընկճել կարիցես: Զար-
դարեա զքո զակնդ՝ մի՛ զայդ զմարմնոյդ, այլ՝ զհոգւոյդ: Եթե զդա
զարդարես՝ տաս սատանայի ըմբռնումն, ապա |254| եթէ զնա զար-
դարիցես՝ առնուս զսատանայ ընդ ձեռամբ եւ վէրս տաս դժնդակս:
Եւ զիա՞րդ զարգարիցի ակն այն ոչ մարմնապէս, վասն զի լի է մար-
մին արտիւք, այլ՝ հոգեւորապէս. յորժամ առ Տէրն յաճախագոյնս
հայիցի, յորժամ արհամարհիցէ զմերձաւոր իրսս զամենայն, յորժամ
ստուերս զաշխարհականս զայսոսիկ վարկանիցի, յորժամ լուսաւո-

րիցի արդարութեան արեգակամբ: Աւծ զնա Սգաստութեամբ մի՛ արտաքուստ միայն, այլ եւ ներքուստ: Ոչ է սեաւ աւծումն այն, այլ իմաստասիրութիւն, արհամարհանք մերձաւորացս ամենայնի: Ոչ կարէ հայել յայնպիսի՝ Վոյս սատանայական ակնն, այլ զոր աւրինակ ի ծագել արեգականն զճառագայթսն յիւրաքանչիւր ընտանի տեղիս ամենայն գաղանացն ազգք ճեպին, նոյնպէս երեւեալ այնպիսի ակն եւ ոչ մի սատանայական զաւրութիւն ընդդէմ հայել կարացէ, այլ իբրեւ ի տանջանաց իմն սաստկապէս արքալածեալ փախչի եւ թաքչի՝ ոչ կարելով ժուժկալ ճառագայթիցն: Որքա՛ն բարի է զայն զակն զարգարել, որով յառաջ եկեալ ոք հալածէ զդիւացն զգունդսն, բան եթէ որով ծաղրն շարժէ զանպանձալի, զոր եւ անզգամ մանկանցն սովորութիւն է խաղ առնել: Քանզի անաւստն անհաստ քեզ հրեշտակք, զարհուրին դեւք, գովէ ամենեցուն Տէրն: Իսկ աստ ի վերայ ելանեն դեւք, ծիծաղին մանաւանաւ թե ողբան հրեշտակք, ի բաց առնէ Տէրն: Վասն զի յԱստուծոյ ծառայիցն եւ յերեւելն միայն սարսափեն հակառակամարտ զաւրութիւնքն: Եթէ ուրեք զինաւր տեսանիցեմք զինեալ, մանաւանաւ եթէ ուրեք ետես ոք, թեպէտ եւ ոչ երեւեցեւ առ ի նմանէ յարձակումն, թէպէտ եւ ոչ փախչիցին, այլ ոչ կարեն ժուժալ ձեւոյն: Իսկ քեզ ոչ զինուորական, այլ թագաւորական ետ նշանակ, որովք հաղորդ զքեզ արքայութեան արար, քանզի եթէ համբերեմք ընդ նմա թագաւորեմք: Ունիս թագ եւ ծիրանիս, ունիս հանդերձ ոսկեհոռոս եւ կաւչիկս այնպիսիս, ունիս կառս, ունիս սպասաւորս եւ զինուորս, որք զոսկին են զգեցեալ, բաւական ասացաւ առ ամենեան: Բեր այսուհետեւ յառաջիկայն դարձցուք: Այսքան ասացուք, քաջ գիտեմ, զի յիշէք զասացուածս, թեպէտ եւ ոչ զնոսին զբանսն, յաղագս որոյ հարկաւոր է վերստին գլխաւորել զայսոսիկ: Որպիսի՞ ինչ. զի զչար նախանձն, զի զագահութիւն, զի զյափշտակութիւն, զի զսրտմտութիւն գործէ: Իսկ հակառակ նորին զարդն հոգեւոր է:

Զի զձայն իբրեւ զերկունց լուայ զհեծութեանցն քոց իբրեւ զանդրանկածնի (Դ 31).

Տես՝ զիարդ մերձ երկոքումբք նմա կացուցանէ զէրկ
եթէ գնասցեն, ասաց, եթէ իմ որովայնս ցաւէ, ասէ այժմ. եթէ զնոյն
ինքն զնոցա զձայնն լսեմ, որ մանաւանտ զնորա զմիտսն զըրդեւ
բաւական էր. ողբացեալս եւ տազնապեալս յանիման կացուցանէ
զհրեայս: Ամենայն ուրեք երկանց նմանեցուցանէ զառաւել ցաւն:
Զայնորիկ զցաւոյ փորձ գիտեն, որք երկնեցին կանայք: Յայտնի է

Թիւն քաղաքի է եւ մի այր աստուածասէր ի ներքս բնակեալ: Զի եթէ զայս գիտեաք եւ ապաստանեաք սպաս տանելով եւ նմանեաք: Տե՛ս առ սակաւ սակաւ զվարդապետութիւն ի ներքս ածեալ, զի եւ առ սողոմացիսն Աստուած խնդրէր փրկութեան պատճառս. եւ տե՛ս ոչ հաւասար իմն, քանզի անդ մինչեւ ի տասն զթիւն դադարեցոյց: Իսկ աստ եւ միոյ առաքինութիւն ասէ բաւական լիցի: Եւ սակայն ասասցէ ոք արդեւք է՞ր աղագաւ անտ այնպէս եւ աստ այսպէս: Եւ զի՞նչ առաւելագոյն|255ա| արդեւք տանջանաց արժանաւորք էին սոքա. մի՛ լիցի. քանզի նոքա չար եւս մեղանչէին հանդերձ զԱստուած ոչ գիտելով, եւ զայնպիսիսն եւս գործէին: Եւ տես՝ զինչ խնդրէ. մի թե մե՞ծ ինչ: Ոչ ասաց, որ պահիցեն կամ անստացուած իցէ, կամ ի թշնամիսն խնայիցէ, եւ իմաստասէր լինիցի, այլ փոքր մասն առաքինութեան, որ եւ առ հեթանոսսն ուղղեալ ասի, եւ ըստ այնմ աւրինակի գտանի աւրինակս առնել, յոր եւ խիղճ մտացս մեզ գործակից լինի՝ ոչ եւս անիրաւել, որոց պատասխանիքն հանդերձեալ տանջանացն: Սոյն եւ յաղագս գեհենին ասէ: Ոչ վայրապար ինչ տանի ի հրոյն գետս, այլ զիա՞րդ նախ առաջին զիրաւունսն ցուցանէ. "Քաղցեալ զիս տեսէք եւ ոչ կերակրեցէք" (Մտթ. ԻԵ 42) եւ այլն: Եւ յաղագս Ղազարու դարձեալ ի ձեռն Աբրահամու ցուցանէր մեծատանն. "Որդեակ առնէր զբարիսն քո ի կեանս քում եւ Ղազարու՝ զչարիս: Այլ սա այժմ մխիթարի եւ դու վշտանաս" (Ղուկ. ԺԶ 25): "Որդեակ առէր". տանջես, եւ "որդի՞" կոչես: Այո, ասէ, իբրեւ հայր, ոչ իբրեւ պատերազմաւղ զայս առնեմ: Զի ի բժշկացն յորժամ հատանիցի ոք՝ հայրն տեսանելով որդի կոչէ, զի բժշկութիւն իրքն են ոչ տանջանք ջայրապար. վասն զի [կենդանի է Տէր, ասեն: Յաղագս այնորիկ ոչ սուտ երդնուցուն (Ե 2): Ոչ է բաւական, ասէ, երդնուլ, այլ ոչ սուտ երդնուլ: Տեսանե՞ս, զի ամենայն ուրեք ոչ զիւրն միայն հայցէ Աստուած, այլ եւ՝ զայլոցն: Զմտաւ ած՝ որքան ինչ էր սուտ երդնուլն՝ զքաղաքն բովանդակ ի վայր ընկենոյր, քանզի եւ որ ոչն երդնոյր յԱստուած, այլ՝ ի դեւսն: Թերեւս եւ քան զայս մեծագոյն եւս էին թշնամանքն, եւ աստ յորժամ յ[ը]նկերացն ի խարդախութիւն վարէին երգմամբն]¹¹⁶:

Տէր աչք քո ի հաւատ, տանջեցեր զնոսա եւ ոչ կամեցան ընդունել իւրաւ (Ե 3)

Մարգարէս աստ բնդունի զԱստուած, վասն զի իբրեւ յատեան մտանելով նստէր եւ իրաւունս ցուցանէր՝ ասելով. եթէ գտանիցէք, եթէիցէ ոք, որ առնիցէ իրաւունս եւ խնդրիցէ հաւատ քալիչ եղեց (Ե

1): Ասէ սա՛ ճշմարիտ ես դու եւ մարդասէր, առ քեզ է յաղթուլթիւն, աշխինքն՝ [ոչ ինչ հակառակս քո ականդ տեսանէ, մաքուր են իրաւունքդ քո, մեծ է ամբաստանութիւն եւ վերջին անդգայութեան նշանակ]¹¹⁷:

նշանակ)¹¹⁷։

[Տանջեցեր զնոսա եւ ոչ վշտացան (Ե 3ա)։ Անզգայ եղելոց մարդկան է նշանակն, որպիսի եւ փարաւոնին էր, եւ զի ցուցցէ եթէ ոչ բաղբաղելով ինչ այն էր ասելն՝ ընթացարուք։ Յառաջնոցն ցուցանէ զնորա զխնամակալութիւն]¹¹⁸ ոչ որպէս դէպ իցէ չար, այլ եւ հանդերձ տանջանաւք անուղղելիք կալ մնալ՝ ոչ փոքր ինչ չար, այլ բոլորովին անզգայ լինել ի վերայ բերէ զվնասս։ Տես ինձ զայս եւ ի լորովին անզգայ լինել ի վերայ բերէ զվնասս։ Տես ինձ զայս եւ ի մարմինսն որպիսի ինչ է, քանզի եթէ ոչ յանդամոցն անզգայ դիպիցի՝ մեռեալ եւ անգործ լինի եւ զայլսն եւս խափանէ. եղիցին անզգայք ատամունք եւ լեզու՝ եւ ի բերանն տայ զտրտմութիւն, քանզի չարութիւն յանդգայութիւն ածէ։ Որքան զգայացեալ ասէ մատնեցին զինքեանս ի գործս անմաքրութեան եւ ամենայն ամբարշտույթեան։ Եւ դարձեալ ամբարիշտն եկեալ ի խորս չարեաց արհամարհեաց։ Ոչ ասաց ուղղեցան, այլ՝ ոչ ցաւեաց։ Վախճանեցեր զնոսա եւ ոչ կամեցան ընդունել խրատ (Ե 3բ)։ [Զի՞նչ իցէ վախճանեցերն. սպաներ զամենեւեան, զյոյով մասն ի նոցանէ կործանեցեր։ Եւ ոչ այնպէս խրատեցան։ Ոչ ինչ յաւրինաւորացն առ քեզ մնաց]¹¹⁹։

Կարծրացուցին զդեմս իւրեանց քան զվեմ, եւ ոչ կամեցան դառնալ (Ե 34).

նալ (ե 3դ).
[Ամենայն ուեք յաւժարութեան եւ ոչ բնութեան դնէ. ոչ կամեցան դառնալ: Տես զչարութիւն փոփոխեալ ի բնութիւն: Տես զհակառակութիւն եւ զհեռն,^[255բ] զլրբութիւն ասէ աստ. "Կարծրացուցին զդէմս իւրեանց քան զվէմ: Ի քարի բնութիւն փոփոխեցին զինքին լինի: Վասն որոյ աղաչեմ մի յերկարել աղտ ամբարել՝ յոլովի կարաւտանայ աշխատութեան:

4). [Եւ ես ասացի, թերեւս աղքատ իցեն, եւ վասն այնորիկ ոչ կարացին, զի ոչ ծանեան զճանապարհս Տեառն եւ զիրաւունս Աստուծոյ (ե

4). Եւ զի՞նչ լինէր արդեւք խափան. աղքատութի՞ւն: Ոչ զայն ասէ, այլ զպատճառս բազմաց ի բաց բառնայ եւ ցուցանէ, եթէ ոչ նոքա յաղազս աղքատութեան խափանեցան առ հանդերձեալ հնազանդութիւնդ ձեր, զի յինքենէ փախչելն կանխաւ ասաց աղքատութիւնդ ձեր:

թիւն]՝¹²¹, քանզի եթէ յաղագս այնորիկ էր՝ [երթաց առ հարուստն եւ խաւեցայց ընդ նոսա, զի նոքա ծանեան զաւրէնս Տեառն եւ զիրաւունս Աստուծոյ (ե 5). Այլ եւ հարուստքն թերեւս ոչ գիտացին, քանզի ոչ ընչեղուծիւն եւ ոչ աղքատութիւն եւ այն ինչ խափան: Տե՛ս՝ զիարդ ամենայն ուստեք ի բաց բառնայ դպատճառսն]՝¹²², եւ ոչ մի նոցա պատասխանի թողու.

Խորտակեցեր զլուծն եւ խզեցեր զսամետեալսն (ե 5ա).

Ոչ վայրապար, այլ՝ բռնութեամբ,, զի եթէ աղքատութիւնն սոցա խափան լինէր՝ զնոսա մեծութիւնն պարտ էր թե լաւագոյնս առնէր: Այլ ոչ ոք ո՛չ ի սոցանէ եւ ո՛չ ի նոցանէ եղեւ լաւ: Պարտ էր եւ յինքեանց զարժանն տեսանել, իսկ յորժամ եւ ճանապարհն Աստուծոյ զնոյն ախորժէ եւ ոչ միայն կամի, այլ եւ պատուհաս սահմանէ, եթէ ոչ յաղագս նորին ինքն զարդարութիւն վասն Աստուծոյ, եւ եթ ոչ վասն Աստուծոյ՝ յաղագս տանջանացն: Բայց ոչ ինչ յայսցանէ, այլ զամենայն ընկեցին ի բաց եւ ի միասին՝ ոչ որպէս թե ոք, որ ընդ մեղաւք անկեալ իցէ, այլ՝ իբրեւ ի ժամագրութենէ ումեմնէ միաբանութեամբ եւ համակամութեամբ. ոչ էր գայթագղութիւն, այլ կրթութիւնն հարութեան:

[Վասն այնորիկ անկաւ ի վերայ նոցա եռեւծ յանտառէ եւ գայլ մինչեւ ի տունս սատակեաց զնոսա: Ինձ զարթեաւ ի քաղաքս նոցա ամենեքեան որք ելանիցեն ի նոցանէ՝ որսասցին, վասն զի յաճախեցին զամբարշտութիւնս իւրեանց եւ զաւրացան ի խորտակմունսն իւրեանց (ե 6)

Ամենայն գաղաճք, ոչ եւս զառեւծն միայն ասէ առեւծ, այլ զամենայն առնու միանգամայն զգաղանսն: Այսպէս զամենայն առնէ յաղագս զերկեղն ի նոսա աճեցուցանելոյ: Եւ ոչ իբրեւ զհանդերձելոց, այլ իբրեւ զանցելոցն [սաւսի]¹²³: Գայլ մինչեւ ի տունս նոցա. զանյագութիւն եւ զամայութիւն, յորժամ յապահովութիւն իցէ հանդերձ համարձակութեամբ նմա մինչեւ ի տունսն գալ: Ոչ զարհուրեցուցանել կամի միայն, այլ եւ անապատացուցանել, թե եւ գաղանացն որք յոյժ անարգագոյնքն են եւ դիւրաւըմբռնելիքն եւ որսալիք՝ նոքա ի ներքոյ իցեն եւ արտաքոյ: Վասն զի յաճախեցին զամբարշտութիւնսն իւրեանց եւ զարացան ի խոտորմունս իւրեանց: [Որո՞վք այսոքիւք հաշտեցուց ընդ քեզ, որդիքն քո թողին զիս]¹ (Ե

7). [Աստ ոչ գամբարչտեղին եւ խոտորեղին եւեթ բամբասէ, այլ գամբարչտեղին հանդերձ յաճախութեամբ եւ զխոտորեղին յիմարութեամբ: Զար է մեղանչելն եւ մի անգամ, բայց կալ մնալ եւ յաւելուլ՝ եւս չարագոյն: "Մեղար՝ մի՛ եւս յաւելուր, եւ յաղագս յառաջագոյն եղելոցն աղաչեա" (Սիր. ԻԱ. 1):

Որովհետև այսօրվա քաղաքացիական պատերազմը, որի ժամանակ զինադադար է եղել, չի տևում, չի կարողանում լինել, չի կարողանում լինել, չի կարողանում լինել, չի կարողանում լինել (67)։

սյոռնկաց արթեւանս առնէին (Գ 17).
Տե՛ս, ըստ իւրաքանչիւր տանջանացն ամենայն ուրեք զիրա-
ւունսն ցուցանէ եւ զմիաբանութիւն բանին ցուցանէ, զոր աւրինակ
եթէ ոք տանջիցէ զոք: Եւ ապա դադաւ 256 աւրիցէ ի միջոցին զիրա-
ւունսն նմանեցուցանելով եւ զբան, նոյնպէս եւ մարգարէս յարմա-
րէ զսպառնալիսն եւ զսպատասխանիսն առ նա¹²⁴. Որո՞վք այդոքիւք
քաւիչ եղեց քեզ: Ոչ առ այլ ոք առնէ զատեանն, այլ՝ ընդ նոսին,
որք անիրաւեցանն. զքեզ առից դատաւոր, դու նստցիս իրաւարար:
Ոչ կարաւ տանամ յայլմէ զվճիռն առնուլ: Որո՞վք այսոքիւք քաւիչ
եղեց քեզ. որո՞վք եղեց ընդ քեզ հաշտ, զի որդիքն քո թողին զիս
եւ երդնուին յոչաստուածսն, եւ երդմնեցուցանէին նոքա ամբարշ-
տեցուցանէին եւ զայլս եւս ածէին ի նոյն: Քանզի թեպէտ եւ թո-
ղուին զիս, այլ ոչ էր պարտ երկուս եւս հարս զգլխաւորագոյնս առ-
նել հարեացն: [Յագեցուցի գնոսս եւ շնային եւ յանկողինս սյոռնկաց
արթեւանս առնէին: Տեսանե՞ս ի բարեացն զվաւաշտութիւն զան-
մաքրութիւն: Զի՞նչ արդեւք ասիցես, զի՞նչ ունիցիս բամբասել՝ կա-
բաւտութիւն հարկաւորացն: Եւ սակայն այնքան էր յագեցութիւն
մինչեւ շնալ նոցա եւ ի տունս բողից աւթեւանս առնել]¹²⁴ ա: Ոչ էր
բաւական փափկութիւն այնպէս, ոչ հաշտութիւն ինչ իրքն էին, այլ՝
թշնամանք, մինչ զի եւ կենակից եւս էին բողիցն: Եւ սակայն ո՞չ
ամաչէր ընդ իրսն, այլ ոչ նոքա որ զամուսնութիւն ապախտ առ-
նէին եւ յայլոցն կանայս կատաղէին:

[Զիք իգամուլք եղեն իւրաքանչիւրոք ի կին ընկերի իւրոյ վրնջէին
(ե 8).

(Ե 8). Տես՝ զիարդ յանդերման կացոյց զցանկութիւն, տե՛ս՝ զիարդ յանբանութիւն անկանէին]¹²⁵. զնոյն ինքն զբնութիւն անարգեցին, մինչ զի եւ ըստ լրբութեան բանիցն խառնակութիւն էր: Տես կրկին զամբաստանութիւն. բողիւք վարէին եւ շնային: Ոչ ինչ ունէին

¹ Իսկ, քննարկ. շարունակությունը այս համարի մեկնաբանությունն է:

զգաստանայցեն, թեպէտ եւ կարծիքն ի նա անցանեն, բայց ոչ տեսանէ զիւրն ամենայն ուրեք, այլ՝ զմերն:

[Պատմեցէք զայս ի տուն Յակոբու եւ լսելի լիցի ի տուն Յուդայ (Ե 20).

Դարձեալ յիշեցուցանէ գառաջին հարսն, զի գոնեա այնպէս պատկառեսցեն: Դարձեալ զհայրապետն զայն զսքանչելին զայր եւ զմեծ ի մէջ ածէ: Տուն Յակոբայ եւ տուն Յուդայ. ասէ, զի ուսցիս որքան ինչ է Աստուծոյ զաւրութիւն՝ զիա՞րդ ի միոջէ նահապետէ քաղաքս բովանդակ եւ բազմամարդիկ ազգս հաստատեաց]¹³²: Ո՞րքեւք զայս ասիցէ. Աստուած՝ մարգարէիս եթէ՞ մարգարէս՝ ժողովրդեանն: Զի յորժամ տեսանեմք զոմանս խոտորեալս եւ ոչ հայեցեալս՝ այլոց հրամայեմք պատմել նոցա եւ ի ձեռն այլոց խաւսիմք: Նոյնպէս եւ Աստուած ընդ հեթանոսսն ի ձեռն հրէից ն խաւսէր, վասն զի ոչ հայէին նոքա, քանզի այնպիսիքն,²⁵⁷ որ ի յանդիմանութիւն եւ ի յայտնութիւն կայ վարդապետն յայնմանէ փախչին եւ այլու՞մ մանաւանդ լսեն, ընդ որով ոչ անկեալ կայցեն: Եւ զի՞նչ ասէ. Լուարուք զայս ժողովուրդ յիմար եւ անսիրտ: Ընդէ՞ր արդեւք այսպէս թշնամանաւք յառաջ ածիցէ էիզբանն եւ այլուր՝ "Ժողովուրդս այս յիմար եւ ոչ իմաստուն" (Երեմ. Ե 21), եւ դարձեալ՝ "Ժողովուրդ իմ, զի՞նչ արարի քեզ": Եւ Պաւղոս. "Անմիտ դու, զոր սերմանեսն, ոչ կենդանանայ եթէ ոչ նախ մեռանի" (Ա Կորնթ. ԺԵ 36): Ընդէ՞ր արդեւք. վասն զի ընդոստուցանել զնոսա թշնամանաւք կամի զանկեալսն ոչ ինչ քան զայն չարիս մեծագոյն էր ոչն գիտել զԱստուած իբրեւ ոչ եթէ սիրտ ոչ ունէին, քանզի որպէ՞ս արդեւք հանդերձեալ էին լսել, այլ զի յիմարք ոմանք էին: Թերեւս յանդգնութիւն ինչ թուեր ոմանց զքաղաքն բովանդակ ըստգտանել եւ դատապարտել եւ պատուհասել, քանզի եթէ՝ "Որ զեղբայրն կոչիցէ յիմար պարտական է գեհեանի" (Մտթ. Ե 22): Զիա՞րդ աստ կոչէ զժողովուրդն յիմար. այլ ոչ է յանդգնութիւն, քանզի տես զպետսն. ոչ էին թշնամանք եւ ոչ սոսկ բանք, վասն զի ի վերայ ածէ զպատճառս զցոյցս յիմարութեան նոցա:

Ազք են իւրեանց եւ ոչ տեսանեն, ականջք՝ եւ ոչ լսեն (b 21).

Զայտոսիկ միայն ասէ զգայութիւնս, որք մանաւանդ քան զայլսն ածեն յաստուածգիտութիւն, որոց առաւել կարաւտանամք: Յորժամ յաղագս կռօցն խաւսի. "Ոտս ունին եւ ոչ գնան, բերան՝ եւ ոչ խաւսին" (Սղմ. ՃԺԳ 7): Բայց աստ զայտոսիկ միայն է, վասն այ-

սորիկ յիմար է. զի աչս ունի եւ ոչ տեսանէ, ականջս եւ ոչ լսէ: Զի
զոր աւրինակ ի մարմնական ախտէ բազում անգամ հաշմին զգա-
յուլթիւնքս այսոքիկ, նոյնպէս եւ ի հոգեւոր ախտէն զնոսին կրեն, եւ
եւս առաւել ի հոգեւոր ախտէն: Զի յորժամ զգայուլթիւնքն առողջք
իցեն, իսկ միտքն ապականեալք ոչ լսէ եւ ոչ տեսանէ, քանզի որ-
պէ՞ս տեսանէին, ապա ինձ. զվիայտն տեսանէին եւ աստուած ասէին,
զքարն տեսանեին եւ երկիր պագանեին՝ իբրեւ պանծալոյ՝ իմիք: Մի՛
թէ յայնոսիկ խորհրդո՞յ ինչ պէտք եին: Վասն այնորիկ ուրեմն
էի առաջնորդս ընկալաք զգայուլթիւնս զայսոսիկ, զի յաստուած-
էի խտուլթիւն առաջնորդք լինիցին Տեառն: Եւ ապա ածն ի տարերս
զնոսա նսայիաս առ անբանսն, բայց սա՝ եւս առաւել առ անզգայսս,
քանզի անՊէշն, թեպէտ եւ ի մարդոյ բանէ պակասեալ իցէ, այլ զգա-
յուլթիւնս ունի, իսկ ծով եւ ալիք ի բանէ եւ ի զգայուլթենէ անմասն
են: ասա ինձ, զիա՞րդ ոչ պարտ էր լսելի իբրեւ զհայր: Բազում ցու-
ցի գործ խնամակալութեան, որք զարհուրեցուցանել բաւական էին
զանզգայսն եւ զքարինս հաւանեցուցանել:

[Զի եթէ յինէն ոչ երկնչիցիք ասէ Տէր եւ կամ յերեսաց իմոց ոչ զարիւորիցիք, որ կարգեցի զաւագ սահման ծովու, հրաման յախտե-
նական եւ ոչ անցանել ըստ նա, խռովեսցի եւ դղրդեսցի գոչեսցեն
ալիք նորա եւ ոչ անցցէ ըստ այն (ե 22).

ալիք նորա եւ ոչ անցցէ ըստ այն (Ծ 22).
Ոչ ասաց՝ ես զծովն արարի, այլ ես, ասէ, սանձեցի, քանզի ոչ յա-
րարչութենէն միայն երեւել կամի, այլ եւ ի կարգին ունելոյ¹³³: Հա-
յեցարուք յասացեալս՝ որքան ինչ անբնական իրք են ի տարերս, եւ
քան զխորհուրդս մարդկան անցանեն: Եւ զի զայլսն թողից՝ զսոյն
զայս առից այժմ ի ձեռն զծովուս իրս, քանզի ալեացն սահանք եւ
ջրոցն բնութիւն եւ ի վերայ կուտակելն եւ ի վերջին մոլութիւն այն-
քան է՝ մինչ զի բաւական զամենայն աշխարհ կործանել՝ մանր աւա-
զովն արգելեալ լինի եւ ըմբերանի: Ոչ են բնութեան իրք. զի եթէ
վէմս բովանդակս եւ զքաղաքս բոլորովին ջրոցն արկածք սովորե-
ցին արմատաքի խել եւ կործանել՝ զիս¹³⁴ զայնպիսիք եւ այնքան
սահանք սոսկ աւազովն արգելեալք լինին: Գետք բազում անգամ
եւ ուղիւք զկամուրջս եւ զորմս հեղեղեցին եւ ոչ կարացին^[257բ]
ժոյժ ունել նոցա: Եւ այնքան եւ այնպիսի ծով ոչ իշխէ անցանել ըստ
սահմանադրութիւն թող թե եւ ապականել եւս ինչ ի մերձակայիցն:
Այս է սքանչելի եւ առաւել հրաշալի: Որպէս եթէ ոք իցէ անտե-

¹ պանծալոյ. ուղղված տողամիջում:

ղեակ եւ ի մէջ երկրի սնեալ եւ միայն ի յսելոյ գիտիցէ արդեւք զծով,
ոչ համբերէ եւ ոչ ժուժայ զալեացն զմեծ կուտակումն տեսանել,
այլ ի սկսանելն նոցա բարձրանալ՝ յոյժ փութով փախչի: Նոյնպէս՝
անփորձիցն ի ներքս հաւաքեալքն եւ կուտակեալքն կարծիս տան
որպէս թե յամենայն ելանիցեն յերկիր, այլ պատառեալք առ ծովե-
ղերսն յոյժ տան զսքանչելիսն: Զի եթէ պարզաբար արարեալ էր Աս-
տուծոյ՝ ոչ ինչ էին մեծ դարմանք, քանզի նախ եւ առաջին, որք ոչն
մերձ յարարչութիւն՝ ոչ էին հանդերձեալ սքանչանալ: Որպէս այժմ
արար զմեծամեծ սքանչելիս ընդ ամենայն ժամանակի յերկարած-
գեալ, այնպիսիք իմն են, որպէս թե նոր լիեալք յիւրաքանչիւր ազ-
գի սքանչանան, եւ երկրորդ անգամ եւ անհաւատիցն եւս նախախ-
նամութեամբ զամենայն ունել ուսուցանեն սքանչելիքն, քանզի
այնպէս պատրաստեաց զնոսա մինչ զի եւ ոչ մի ինչ մնայ բան, որք
ախորժեն զինքնեղութիւն ի ներքս ածել: Սահման յախտենական եւ
ոչ անցանէ. զի եթէ մեծ ինչ պարիսպ էր՝ ոչ էին սքանչելիք: Իսկ
այժմ զհզաւրն տկարաւն կապեաց, զի մի՛ բնութեան իրացն կարծի-
ցես զբարեկարգութիւն լիեալ, այլ՝ հրամանք Արարչին: Զոր աւրի-
նակ առաքելովքն անարժ եւ տրուպ արամբք մեծամեծս արար իրս,
նոյնպէս եւ այժմ, զի առաւելութիւն զաւրութեան իցէ յԱստուծոյ
եւ ոչ ի մենջ: Ընդ ո՞ր ոչ իցէ սքանչանալ. զիա՞րդ ոչ հեղեղեաց զա-
ւազ ծովն, զիա՞րդ ոչ երբեք առաւել եւ կամ նուազ եղեւ, այլ թե-
պէտ եւ մրմուռ զայրանալով որպէս աղախին ոք, յորժամ տեսանիցէ
զտէրն՝ զգաստանայ եւ ցածնու՝ եւ տեղի տայ խորտակեալք յեղերսն
ալիքն: Կամի՞ք եւ ասացից եւ յայլս այսպիսի ինչ ոչ հաւասար, այլ՝
նման: Տես զճարտարութիւն¹ արուեստաւորին, որով աւրինակաւ
զերկիր ի վերայ ջրոց կացոյց: Դարձեալ նոյն սքանչելիք զերկին իբ-
րեւ զկամար եղ. այլ այս թերեւս ըստ բնութեան իցէ: Ըստ որու՞մ
բնութեան, ասա ինձ, զիա՞րդ ոչ ընկղմիցի. քանզի ոչ երկիր շուրջ
կայ, այլ՝ ջուրք: Եւ ուստի՞ իցէ այս յայտ. խորք իբրեւ զհանդերձ
շուրջանակեալ են զնովաւ: Շուրջանակի ամենայն ուստեք երկրի
զգեստ են ասէ: Եւ զի՞նչ պետք երն, ասէ, այնքան ջրոյ թերեւս ասի-
ցէ ոք արդեւք. վասն զի անճառելիք են արեգական ճառագայթք,
որպէս զի մի՛ բոցակէզ առնիցեն զերկիր, որ յինքենէն է ցամաք մի
ի մտանելն եւ ի ծագել արեգական զուգակշիռ իմն զխոնաւութիւն
կարգեաց իբրեւ հակառակ չափով մարտուցեալ ընդ արեգակնային
ճառագայթսն: Քանզի եթէ այսպէս եւ ամենայն ուստեք զերկիր

Հուրջանակի ջուրք ունին աղբերաց եւ գետոց եւ ծովուց՝ յոյժ է երկրի ցամաքութիւն յաղագս նորին պատճառի՝ զի՞նչ արդեւք լինէր եթէ ոչ էր այն:

Խոռովեսցի եւ երկնեսցէ, գոչեսցեն ալիքն իւր եւ ոչ անցցէ ըստ այն (Ե 22).

[illegible]

¹ գճմարտութիւն. ուղղված ի լուս:

Հայրիցին յինքեանս՝ բարեգործութեամբն զնոսա յանդիմանէ: Իսկ յորժամ յանգագայութիւնս անկանիցին, որ զերկեղն առնէ ի մէջ ածէ: Ոչ կայք մնայք բարեմիտք ասէ եւ ոչ գթասերք՝ բարիք առ իս լինել ոչ կամիք, ապա ուրեմն երկեղիւ պարտ է ընդոստուցանել. առաջի կայ ձեզ ծով, որ պատուիրէ եւ խրատէ երկնչել եւ|259ա| զողալ յիմմէ զաւրութենէս՝ ոչ մեծութեամբն միայն եւ անբաւութեամբ, այլ եւ տկարութեամբ պարսպին. Որ կարգեցի, ասէ զաւագ սահման ծովու, ո՞չ արկնչիք յինէն: Ոչ ասաց պարիսպ եւ ոչ շուրջ ամրութիւն, որպէս որ միտս ունիցի եւ խորհուրդ. կարգեաց ոչ անցանել եւ կալ եւ մնալ: Գոչեցեն ալիք նորա եւ ոչ անցանէ ըստ այն: Ոչ յինքենէ ունի զայն ասէ, վասն զի ջրոյն բնութիւն զհակառակն նորին կամի եւ ցանկայ, այլ երկնէ ասէ: Զինչ արդեւք հարկաւորութիւն էր զկապեալ տարրն յառակ, որք պարտ էին յաւժարութեամբ բարիք լինել ածէր: Նորա ոչ կապեալ է բնութիւն հարկաւորութեամբ, այլ՝ հրամանին զաւրութեամբ: Իսկ եւս երկոսին կողմանսն միտումն ոչ հարկաւորութեամբ ըմբռնեալ ունիմ, յաղագս որոյ դիւրաւ անկանիմ ի վայր, ասէ: Զսոյն եւ յաղագս անասնոցն ասէր Քրիստոս. "Ոչ սերմանեն եւ ոչ հնձեն" (Ղուկ. ԺԲ 24), քանզի եւ ոչ ի բնութեան զայն ունին: Եւ զարձեալ. "Ծանեաւ եղն զստացիչ իւր եւ էշ զմսուր Տեառն իւրոց" (Ես. Ա 3), քանզի ի բնութեան զայն ունի: Եւ արդ, զի՞նչ այս իցէ: Բնականացն նմանեցուցանէ, որք ըստ յաւժարութեան են ցուցանէ, թե զոր աւրինակ, որք ի բնութեան զայն ունին, նոյնպէս եւ դու ըստ յաւժարութեան, եթէ կամեսցիս՝ կալցիս: Քանզի ոչ եթէ զի անկցիս դիւրաւ ոչ եթող զայնոսիկ լինել ի քեզ բնութեամբ, այլ զի յազատութեան եւ յինքնիշխանութեան պատուոյն մի՛ զրկեսցիս, այլ մնասցես ի պարգեւսն: Եւ զի ունիմք զայն ի բնութեանս՝ տե՛ս զառաքեալսն, զի ոչ սերմանէին եւ ոչ հնձէին, եւ առաւել եւս քան զնոսին զթռչունսն էին, վասն զի նոքա գոնեայ ի հաւաքելն պատրաստին, իսկ առաքեալքն եւ ոչ զայն հոգային: Տես զարձեալ. առաւել քան զծով ունէին յինքեանս զբնութիւն եւ արգելուին զանձինս: "Այլ ճնշեմ զմարմին իմ եւ ծառայեցուցանեմ մի՛ գուցե, որ այլոց քարոզեցի՝ ես խոտան գտայց" (Ա Կորնթ. Թ՝ 27): Եւ ինձ եկեսցե այժմ ի մէի Պաւղոսի հոգին, որ քան զամենայն զտարերս եւ քան զամենայն բնութիւն առաւել եւս հաւանէր: Եղիցի եւ ծով, եւ ես ձեզ թուեցից զալիսն, զորս նա միայն ունէր, քանզի մի՛ ինձ այժմ ասեր զկարողութիւն, այլ զանըմբերելիսն: Վասն այնորիկ զցանկութիւն եթող՝ զսովն ասեմ: Իսկ արդ փո՞քր արգեւք կարիք հաւանեցուցին զնա քան զիւր զսահմանսն անցանել. եւ ոչ երբեք: Այլ զի՞նչ ասէ.

"Զի լաւ էին ինձ մանաւանդ մեռանել քան եթէ զպարծանս իմ ոք ընդունայնացուցէ" (Բ Կորնթ. Թ 3). Տրտմեցուցանէին զնա առ Կորնթացիսն ոմանք եւ յոյոժ տրուպք պատուասէրք լինէին: Եւ ապա զի՞նչ. ի սրտմտութի՞ւն անկաւ. երբեք, եւ ոչ բնաւ: Այլ զի՞նչ. "Պատրաստական ունիմք վրէժ առնուլ զամենայն անհնազանդութեան, յորժամ լցցի ձեր հնազանդութիւնդ" (Բ Կորնթ. Ժ 6), եւ "երկն- թեան մի՛ գուցէ, որ այլոց քարոզեցի, եւս խոտան գտայց" (Ա Կորնթ. Թ 27): Բեւր ուղղութիւնք էին, յորս պարտ էր համարձակել: Եւ զի՞նչ ասէր. զի մի՛ հպարտացայց՝ տուաւ ինձ խայթ մարմնոյ հրեշտակ աստան, զի կռփեսցէ (Բ Կորնթ. ԺԲ 7): Տեսեր պարիսպ:

Եւ ժողովրդեանս այսորիկ եղև սիրտ անհնազանդ եւ անհաւան
(Ե 23).

(Ե 23). Ամենայն տեղի տայ ինքեամբ, եւ սակայն եթէ բնութեան էր՝ ընդէ՞ր ըստդ տանես, վասն է՞ր տանջես, այլ եղեւ-ն աստ ի նոցանէ էր, քանզի եթէ բնութեան էր՝ ոչ արդեւք պահանջէր:

Ոչ ասացին. Ուր է Տէր Աստուած մեր, որ տալ մեզ անձրեւ կանուխ
եւ զանազան (Ե 24).

Եւ զանազան (ե 24).

Ոչ կասեցայք ծովուն առաջնորդութիւն գտանել առի յիմ դի-
տութիւն։ Զի՞նչ աւգուտ է, ասէ, յորժամ զաւրութեան հարկ առնէք
պատմել։ Այլ տես աստ այլ իմն ասէ, որ եւ՛ զաւրութիւն ունի, եւ՛
զպետսն լնու, քանզի ի գործոցն նորա եւ ի սքանչելեաց ոմանք զի
սքանչանայցեն միայն|259բ| առաւել եղեն, եւ կէսք, զի զպէտսն մեր
տայցեն. ո՛չ որք ի սքանչանալն անպիտանք եւ անաւգուտք եղեն
սպասաւորութեան եւ պաշտաման, եւ ոչ որք զպետսն մեզ տան՝ ի
գարմանալեացն անմասն են, վասն զի առատ էր Արարիչն՝ ոչ կամե-
ցաւ մի՛ ինչ ըստինքեան առնել, այլ իւրաքանչիւր ումեք զհաւա-
սարութիւն չափեաց, եւ որ առաւելն ունի զսքանչելիսն։ Արդ, եր-
կոքեան են. որպէս եւ որդին նորա ի նորումս ոչ վայրապար զսքան-
չելիսն առնէր, զլերինս փոփոխէր, եւ զխորս զոմանս բանայր եւ զո-
մանս փակէր։ Այլ որ ինչ ի պէտսն էր՝ զկոյրս բժշկէր, զվաղս եւ զգա-
ւասցեալս, զի հանդերձ սքանչելեաւքն եւ պէտքն լինէին։ Նոյնպէս
եւ ինքն յարարչութեան արար։ Կամի՞ք տեսանել զսքանչելիսն,
որ պէտս եւ ոչ մի՛ ինչ տային, որպէս յորժամ զճառագայթսն անդ-
րէն դարձոյց արեգակն, յորժամ վէմքն պատառեցան։ Բայց եթէ ոք
ասիցէ արդեւք եւ անտ պէտս այլս զաստուածգիրտութիւն ցուցանել՝
կոյրն այն ոչ միայն յաստուածգիրտութեան եղեւ, այլ եւ ի բժշկու-

թեան մարմնոյն: Նոյնպէս եւ յարարածսս ծովուն իրք սքանչելիս առաւել քան եթէ զպէտսն ունին, իսկ անձրեւացն զպէտսն մանաւանտ քան եթէ սքանչելիք: Դարձ անդրէն դարձեալ եւ տեսցես զնոյն սքանչելիս եւ պետս ունել, ուր եւ սքանչելիքն նորա պատմին. Խոռվեսցի եւ երկնեսցէ, գոչեսցեն ալիքն իւր եւ ոչ ելցէ ըստ այն (Ե 22) Սքանչելիք են ստուգապես, բայց պէտս եւ ոչ մի ինչ տան, այլ՝ զհնազանդութիւն: Եւ այլուր միւս եւս մարգարէ զպէտսն նորա ասէ զկարեւորսն. "Այս ծով մեծ է եւ ընդարձակ" (Սղմ. ԺԳ 25): Եւ զի՞նչ առ իս եթէ մեծ իցէ եւ ընդարձակ ինձ եւ ոչ բնաւ ինչ պիտանացու, այլ ներեա եւ լուիցես զպէտս նորա ի սմանաւք գնան: Տեսանե՞ս որքան է բարին. պարզաբար էանց, վասն զի առատ է ուղղութեամբքն Աստուած, ոչ հարկ առնէ երկայնագոյն ձգել բան, այլ եւ ի սմանաւք գնան, եթող լսողին ասեն ամենայնի պարապել, զի յորժամ տարակուսիմք յուղղութիւնսն՝ բռնադատիմք առնուլ զմին եւ երկայնագոյն ձգել զբանն, իսկ յորժամ ամենայն ուստեք զմեւք շուրջ հոսիցին ուղղութիւնքն՝ ոչ զեզերիմք յիւրաքանչիւր ումեք: Արդ, տես՝ զորքանեաւք զանց արար. բաց ինձ զբանն՝ զի՞նչ իցէ՝ ի սմա եւ նաւք գնան: Տես զիրացն զպէտս. զիա՞րդ վաճառաշահութեամբն այնուիկ բեւրս գործեմք միմեանց բարիս: Բազում անգամ չար պատերազմունք այնպէս լուծան՝ եւ պիտանացուք միմեանց եղեաք: Պատառեցան տեղիք երբեմն եւ լերինք ի մէջ արգելին զճանապարհ եւ լուծին զտարակուսանսն: Ո՞չ բազում անգամ պատերազմաւդքն արգելուն զճանապարհսն եւ ծովն կատարե զպետսն. է՛ երբեք, զի աւդոցն անհարթութիւն լինի եւ ծովն մերձ է ի պետսն, եւ այլ երբեմն յաղագս ցաւոց մարմնոյն՝ ոչ լինի պատրաստութիւն ուղեգնացութեան, եւ նա զամենայն գործէ ոչ համառաւտ միայն, այլ եւ զիւրին է աղքատաց՝ մխիթարութիւն, մեծամեծաց փրկութիւն, որք զԱստուած կամիցին տեսանել աստուածգլխութիւն եւ բարեգործութիւն, կենդանիք մեծամեծք եւ փոքունք, որքան եւ աստ ծածկեաց բան. փոքունք ընդ մեծամեծս, զի՞նչ արգելոյր կորնչել փոքունցն, քանզի ոչ աւրէնք եւ առաքինութիւնք, իշխանք եւ իշխեցեալք ի կենդանիսն յայնոսիկ, զի ոչ զոմանս տիւրոսականն ունին խորք եւ զոմանս՝ 260ա՝ արեւելեայքն, այլ խառնակ ամենայն ուրեք են: Եւ զի՞նչ արդեւք արգելուցու ի բաց բառնալ, ո՞ր երկեղ, ասա ինձ, զի քան յամենայն ի կենդանիսս ան է անիշխանութիւն: Եւ զայս մարգարէն ասէ. "Արասցես զմարդիկ իբրեւ զճկունս ծովու իբ-

¹ լուծանքին. "իմ"-ի վրա ուղղման նշան:

րեւ զսողունս, որք ոչ ունին առաջնորդ" (Ամբ. Ա 14): Դարձեալ յայլ ի խորս բանից ձգէ զիս բանալ յոլովք են մարդկան ըստգտանք, յորժամ իշխանաց կարաւտին եւ կամաւք ի նոյն յանբանութիւն անկանին, բայց ոչ եւ Աստուծոյ ծառայքն, քանզի յորմէ՞ իշխանէ, յորմէ՞ դատաւորէ զարհուրեցան: Զարդարութիւն մանեցուն առ հաւատ-
 քեա ցուցանէր Աբրահամ, զի՞նչ աւգտեաց զայլս իշխանացն վերակայութիւն. ոչ ի սկզբանն իշխանք էին, այլ յորժամ ախտքն սկսան լինել՝ արար բնական իշխանութիւնս. կնոջ հրամայեաց հնազանդ լինել առն: Յորժամ ապականեցան այնոքիկ՝ յայնժամ եւ կարգեալ իշխանս հրամայեաց լինել, որպէս յորժամ զբնութեան իշխանութիւն կորուսաք զանասնոցն՝ քաղաքս շինեցաք, որսս պատրաստեցաք եւ առաւել եւս աւգնեաց մահ: Նոյնպէս եւ աստ իբրեւ ծառայոք մեծագոյն լիեալ քան զծառայակիցսն, յորժամ տեսառն դիմադարձ լինիցի, քան զորս յառաջագոյնն էր, գեր ի վերոյ արհամարհի ի նոցանէ երկիւղիւ ստահակութեան անկեալ ի պատուոյն: Նոյնպէս եւ աստ եղեւ: Այլ հեռագոյն ուրեմն յառաջիկայ ճառէն բանս մէջ եւ աստ եղեւ: Այլ հեռագոյն ուրեմն յառաջիկայ ճառէն բանս մէջ խոտորեցաւ՝ հնարեսցուք զնա վերստին ածել, ուստի ելն: Յաղագս ծովու էր բանս, եթէ զպէտսն լնու, եւ ել յայլ իմն բանս՝ ոչ այնքան ունի սքանչելիս:

Բայց ժողովրդեանս այսորիկ եղել սիրտ անհնազանդ եւ անհա-
ւան (ե 23).

Զի անհնազանդ էր, վասն այնորիկ եղեւ անհաւանք։ Զի ցիս՝ խրատեսցիս, եթէ խոնարհեցուցես զունկն քո՝ իմաստուն եղիցես։ Եւ առակքն, աստուածային բանքն մի՛ թողցեն զքեզ, ասէ։ Զի զոր աւրինակ ի նայելոյն տեսանելն լինի եւ յուտելոյն զկերակուրն ընդունել, նոյնպէս եւ ի լսելոյն՝ հաւանելն։ Զայս եւ առ ձեզ ի դէպ ժամանակ է ասել։ Սիրտ անհնազանդ։ Քանզի ոչ ականջացն միայն ժամանակ է ասել։ Այլ եւ՝ մտաց եւ հոգւոյ։ Զի եթէ ականջք եւեթ պէտք են առ ի լսելն, այլ եւ՝ մտաց եւ հոգւոյ։ Զի եթէ ականջք վաղվա-լսիցեն եւ ոչ ի ներքս առաքիցես՝ իբրեւ առ դուրս կացեալք վաղվա-ղակի կորնչին։ Ապա եթէ ի շտեմարանս մտացն անկանիցին, զոր աւրինակ սերմն ի խորս երկրի արմատացեալ ոչ դիւրաւ խլի, նոյն-պէս եւ բան ի սրտի խորս անկեալ։ Վասն զի սիրտն անհնազանդ եղեւ, յաղագս այնորիկ եղեւ անհաւանք, ոչ լուաւ սիրտն։ Ուստի՞ իցէ խլութիւն այն՝ ուսցուք, ուստի լինի եւ կամ զիարդ բժշկի։ Ուստի՞ լինի խլութիւն մարմնական. յաղտոյ ասեն եւ ի մաղասոյ. յախտէ եւ ի հիւանդութենէ, որք զգնացսն խնուն եւ կամ զջիւսն տկարագոյնս առնեն, կամ աղտով ծածկեն եւ այնպէս խնուն։ Նոյնպէս եւ յոգիան,

յորժամ ախտ ինչ լինիցի՝ ոչ եւս լսէ, քանզի այնպէս անամաւթ աւ-
րինակաւն այնու լինի. ամբարիշտ հասեալ ի խորս չարեաց արհա-
մարհեա, որ արհամարհեացն ոչ սէ, եւ որ ոչն լսէ՝ ոչ հաւանի: Մեծ
չար է անգոսնելն: Այսպէս եւ Պաւղոս ասէ. Որք անզգայացեալք
մատնեցին զինքեանս, որպէս զի նախ անզգայութիւն լինի եւ ապա
անկանելն արտաքս: Մեծ չար է անզգայութիւն. ոչ ինչ այնպէս չէն
զաւրաւոր է, սիրելիք, որպէս ոչ անզգայս առնել զիւր միտսն: Այս-
պէս եւ մարմին. յորժամ պակասիցէ ի զգալոյն՝ եթէ այրիցես եւ եթէ
հատցես՝ ոչ ինչ արգելու, քանզի ցաւելն ոչ եւս լինի նմա: Նոյնպէս
եւ հոգի,^[260բ] յորժամ ոչ վշտանայցէ եւ ոչ ամաչիցէ՝ չարիս գործէ:
Յաղագս որոյ եւ մոլեալքն լրբին եւ մեծամեծս բարբառին, վասն զի
ոչ զգան զամաւթն, որպէս զի մեծ իմն է զգալն, իսկ անզգայութիւն՝
տրուպ եւ անարգ:

Խոտորեցան եւ բաց գնացին (Ե 23^ա).

Երկուք աստ կան. խոտորեցանն եւ գնացին ի բաց: Որ խոտորին, եթէ անդէն վաղվաղակի յառաջնումն զգայ՝ վաղվաղակի անդրէն դարձուցանէ զինքն, իսկ յորժամ հեռի եւ երկայնագոյն անցեալ գնայցէ՝ ոչ եւս այնուհետեւ. որպիսի՞ ինչ՝ եթէ ոք մանուկ իցէ եւ խոտորիցի յանառակութիւն՝ արագ արագ անդրէն կարէ ածել զինքն զգալով՝ ի յուսմունս տայ զանձն, ապա եթէ մինչ ի ծերութիւն երթիցէ՝ ոչ եւս լաւագոյն լիցի: Վասն որոյ ասաց այժմ. Խոտորեցան եւ ի բաց գնացին: Այս է դժնդակ, զի խոտորեցան եւ ոչ դարձան, քանզի ոչ մեղանչելն, այլ կալ մնալ ի մեղս է չար. մի՛ գուցէ ի գալն իմում նկուն առնիցէ զիս Աստուած եւ սուգ առնոսյում յաղագս բազմաց յառաջագոյն մեղուցելոցն եւ ոչ ապաշխարելոցն, վասն պակշոտութեան եւ անմաքրութեան, զոր գործեցին: Զանապաշաւն՝ աստուածատես. վասն զի մեղանչելն մարդկային է, իսկ կալն մնալ ի մեղս՝ սատանայական: Եղիցի, թե մեղար ասես իբրեւ մարդ՝ բարիք ընդունի Աստուած, իսկ յորժամ ոչ ապաշխարիցես՝ ոչ եւս այնուհետեւ իբրեւ մարդ, այլ՝ իբրեւ սատանայ: Վասն զի նա ոչ երբէք ապաշխարէ, այլ չար եւս լինի յառաջանալովն: Ոչ տեսանես՝ որքան ետ քեզ դեղս. զի եթէ ասացեալ էր՝ եթէ որք մեղանչենն եւ ոչ մի՛ինչ մնան այնուհետեւ պատճառք փրկութեան՝ զի՞նչ ասեաք արդեւք. երանի թե էր ապաշխարութիւն, որոց գործեցաքն յետ մկրտութեան բերս ինչ առնեաք, զի այնմ հանդիպեաք: Իսկ այժմ գոյ աւասիկ ապաշխարութիւն, եւ եւս ծուլագոյնք լինիմք:

Եւ ոչ ասացին ի սիրտս իւրեանց. երկիցուք ի Տեառնէ Աստուծոյ մերմէ, որ տայ անծրել կանուխ եւ զանազան ի ժամանակի լրութեան հրամանի հնձոց (Ե 24).

[illegible]

¹ ոչ մեք. տողամիջում ուղղման նշանով:

2 եղեն. և դ-ի վրա ուղղման նշան:

³ զանրնթատ:

4 գիտացին. ուղղված է լուս:

առնեմք, եւ մինչ չեւ զառաջինսն կասեալ իցէ՝ իջցէ անձրեւ հրամայելով՝ այլս արկանել սերմանս, վասն զի կարճամիտ է մարդկան բնութիւնս եւ զդուզնաքեայսն հողայ ոչ միայն ի կարաւտութեան, այլ եւ յառատութեան դողայ եւ զարհուրի յաղագս հանդերձելոցն։ Զայնպիսի ախտ բշկելով Աստուած առատ ածէ մեզ զանձրեւն, զի որ յաղագս հանդերձեալ ծախոցն ամբարելոցն է երկիրդ զայն նորոցն յոյս հանցէ։ Արդ, զայս զեկոյց ըստ ժամանակի կատարման հրամանի հնձոց։ Ի հունձսն ամբարեսցի միայն պտուղն եւ մինչ չեւ ժողովեալ իցէ զնոսա՝ դարձեալ հրամայէ երկրին նոյնպէս բերել։ Եւ պահեաց մեզ իբրեւ զհայր գլթասէր մասն որդւոց միշտ պահէ, նոյնպէս եւ նա մեզ զանձրեւն պահէ, եւ ոչ ծախէ զանձրեւսն առաջին ձմեռնն եւ ոչ երկրորդն, այլ միշտ կան մնան եւ ոչ պակասեն։

Անալիզն օրինակ խոտորեցուցին զայն եւ մեղք ձեռնացին զբարին ի ձեռք (Ե 25).

Վասն զի յաղագս բազում բարեաց խաւսեցաւ, եւ յորժամ խաւսեցաւ զայս՝ սովք եւ ժանդախտ էին, զի մի՛ ընդդէմ բերիցեն եւ ասիցեն՝ ոչ ուրեք տեսանեմք զայդ։ Ոչ եւս ասէ՝ վասն Աստուծոյ փոփոխեցան, այլ յաղագս մեղայ ձերոց դուք ի բաց մերժեցեք զբարեգործութիւնսն զայսոսիկ զոր ասեմ, եւ վասն մեղաց ձերոց հեռացան բարիքն ի ձէնը։ Մեծագոյն է խնամակալութիւն ոչ տալն, քան չտալն։ Որպէս տապացելուծն որ տայն՝ պատերազմի, իսկ որ ոչ տայ՝ խնայէ միայն]¹³⁷։ Նոյնպէս եւ աստ.

[Վասն զի գտան ի ժողովրդեան իմում ամբարշտութիւնք եւ որոգայթս հաստատեցին ապականել զարս եւ ըմբռնէին իբրեւ վարմ հատրսաց հաստատեալ լի թռչնովք (ե 26-27).

Իբրեւ անասնովք վարէին ազգակցաւքն: Տեսանե՞ս, զի ոչ յինքն մեղացն միայն առնէ վրեժխնդրութիւն, այլ եւ՝ որք յնկերսն էին, եւ որք ընդդէմ միմեանց պատերազմեցանն եւ հակառակ կացին իրեւրաց ի բարեգործութեան: Տես՝ զիարդ իրաւունս ցուցանէ]¹³⁸. Իբրեւ վարս լի թռչնովք, նոյնպէս տունք նոցա լի ննկկութեամբ (Ե 27ա). Տունս ասէ աստ, ինձ թուի զպատերազմունսն զեկուցանէ, զի իբրեւ յայրս ոմանս էին բնակեալք: Լցեալ թռչնովք. ոչ զմի ոք, այլ միանգամայն զամենեսեան կոտորէ: Իբրեւ զմաղձս ինչ զչարս հանէ արտաքս ոք, նոյնպէս նոքա նքթէին յաղագս սովոյն, զի մի՛ ազգակից մարմինն ապականիցի: Լաւ է ձեզ յայլոց չարչարանս կրել, քան զազգակիցս եւ զտոհմակիցսն զրկել: Քանզի այն է ստուգապէս

Հար կրեի՝ զընկերն զրկել, այլ ո՛չ հար յայլոց կրել: Որպէս եւ Պաւղոս
հրամայեաց. Ընդէ՞ր ոչ դուք զրկի եւ Ընդէ՞ր ոչ դուք նեղիք:

Վասն այնորիկ մեծացան եւ ճոխացան եւ անցին զիրաւամբք (ե 27-28).

Արժանաւորս ինչ ոչ կրէին եւ ոչ ինչ էր այն չար, այլ զի՞նչ ան-
ցին ի չարիս բոտ բանս իմ։ Գոյ Հնար եւ ի չարիս անցանել բազում
անգամ. [իրատունս ոչ արարին, իրատունս որբոյ եւ իրատունս այրոյ
ոչ արարին (Ե 28ա). Ամենայն ուրեք մանաւանդ պարտ է զարդա-
րութեան զհետ երթալ։ Իսկ յորժամ ունիցի ինչ վերակացու գրկեալն
առ ի յողորմութիւն ածել՝ զորբութիւն եւ զայրութիւն ասեմ,^[261բ]
ո՞ր այնպէս խակ, ո՞ր այնպէս քարեղէն, մինչ զի ոչ եւս տայցէ այնպի-
սումն զիրաւունս, զի յորժամ որում պարտն է ողորմել, եւ ո՛չ իրա-
ւանցն հանդիպեալ թողութիւն գտցէ՝ ու՞ր այնքիկ ներելիք]¹³⁹։
"Մի՛ ողորմեսցիս աղքատոյն ի դատաստանի" (Ելք ԻԳ 3), վասն զի
աղքատութիւն ձգաւղ ունի եւ առանց իրաւանցն ողորմութիւն
գտանել, իսկ նա եւ ոչ իրաւանցն հանդիպէր։ Եւ ու՞ր արդեւք այ-
նոքիկ էին ներելիք։ Լուիցուք զայս եւ այժմ. մի՛ ցհրեայսն միայն
համարեսցուք ասել. հասարակաց է բանս. ամենեցուն պատուիրէ
զպատշաճն, զի եթէ հրէից միայն ասացեալ էր՝ ոչ արդեւք գրեք
զայս ի գիրս, հրամայէր թերեւս լռել զայսոսիկ Հոգին Սուրբ։ Իբրեւ
բժիշկ գեղ պատրաստէ, այլ բժշկացն բազում ինչ է, որ տկարանայ եւ
ժամանակեա առնէ եւ ի բազումս յերկարէ ի մարմինս, բայց Աստու-
ծոյ բանն կայ եւ մնայ զաւրաւոր յորքանս եւ լինիցի յոգիս։

[Մի եթե այդոցիկ ո՞չ արարից այց, ասե՛ք եւ կամ յազգէ յայդ-
պիսոյ ո՞չ առցէ վրէժ անձն իմ: Հիացում եւ սարսափումն եղեւ ի վերայ
երկրի: Մարգարէքն մարգարեանային զանիրաւունս եւ քահանայքն
կայթս հարկանէին ձեռաք եւ ժողովուրդս իմ սիրեաց զայն, եւ զի՞նչ
արասջիք յետ այդորիկ (ե 30-31). Տես յամենայն զմեղսն անցեալ-
կէսքն գործէին զչարիսն եւ ալլքն գովէին զլեալսն, վասն որոյ եւ
Պաւլոս ոչ որք յանդգնէինն եւ ոչ որք գործէին միայն զչարիսն, ալլ
Պաւլոս ոչ որք յամակիցքն լինէին նոցա]¹⁴⁰, տանջէր դժնդակագոյն չարչա-
րանաւք քան զառաջնորդսն (տե՛ս Հռովմ. Ա 32, Գործք ԻԲ 20): Այս-
պէս ասելով ոչ միայն որք գործեն զայն, ալլ եւ որք կամակիցք լի-
նին գործողացն: Քանզի որ պինդ ունի զմեղսն եւ քակտել ոչ թողու-
այն առաւել քան զամենայն է, որպէս զի դադարէին արդեւք, եթէ
զյոլովս ունէին աւստիսս ի մեղանչելն, եւ ամենեքեան ամենայն ուս-

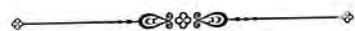
տեք նոցա սաստէին: Զի թեպէտ եւ ոչ յաղագս այլոյ իրիւք, սակայն վասն այնորիկ դանդաղէին թերեւս զոչարժանաւորսն գործել, մարդարէս աստ զսուտ մարդարէսն ասէ: Ստուգապէս հիացումն. քանզի լինել ոմանց որք վնասենն ոչ ինչ սքանչելիք, բայց գովելիք եւ սքանչելիք առ այսն լինել որք առնեն զչարիսն. այն է՝ հիացումն: Ո՞ր, ասա ինձ, դեղ տայցէ զմահացուն եւ ոչ ի բաց փախչիցին, ո՞վ, որ ունի զսուրն, ոչ ատիցէ սրան այցէ եւ ի բաց վազիցէ ի նմանէ: Բայց ոչ եւ որք զոգիսն վնասիցեն այսպէս, այլ ամենայն է հակառակ նմին, վասն այնորիկ ասէ, եթէ՝ հիացումն: Քանզի, յորժամ իրս ինչ, որ ոչ ըստ բնութեան լիեալ է ի մեզ ասիցէ. այնպիսիքն հիացումն են, զի ըստ բնութեան մերձ է ի մեզ, իսկ որ վնասակարքն են, յայնմանէ փախչել պարտ է եւ ատել: Բայց նոքա վնասէին եւ սքանչելիք երեւէին, այն է՝ ոչ ըստ բնութեան: Եթե ոք տեսանիցէ զոք ի վերայ գաղանաց երթեալ եւ ոչ փախուցեալ, այլ յանդգնութեամբ դիմեալ, ո՞չ արդեւք հիանայցէ: Զի՞նչ էին զորս մարդարէանային մարդարէքն, որք զոգիսն վնասէին, զայնոսիկ զչարութիւնսն. յորժամ բժիշկքն՝ դահիճք եւ փրկիչքն՝ մատնիչք, որք յամփոփելն կարգեալք էին զչարիսն. նոքա զչարութիւն անեցուցանէին. ո՞ր յոյս, ո՞ր փրկութիւն լինէր:

[Եւ ժողովուրդ իմ սիրեաց զայն (Ե 31).

Տես զամենեւեան հեղեալ զչարութիւն: Եւ զի՞նչ առնել պարտ էր իշխեցելոցն. ոչ ապաքէն զհետ երթալ իշխանացն, ոչ ապաքէն վարդապետացն հաւանել: Եւ ոչ երբէք, այլ՝ ընդդիմանալ: Բայց այժմ եւ ոչ ըստ հարկաւորութեան նոցա այս լնէր, այլ սիրեցին այնպէս: Ոչ պատրեցան ոչ յիշխանացն զարհուրեալք հաւանեցան նոցա, այլ եւ ինքեանք զնոյն |262ա| սիրէին, որ զանիրաւութիւն սիրիցէ:

Եւ զի՞նչ արասցիք յետ այսորիկ, ասէ Տէր (Ե 31ա).

Յորժամ ապաշխարութեան ժամանակ ոչ եւս լինիցի, յորժամ ուղղութիւն ամենայն ի բաց բարձեալ է, յորժամ առ ի լաւութիւն փոփոխումն ամենեւին ապականեալ է]¹⁴¹:

2

Զարացարուք որդիք Բենիամենի ի մէջ Երուսաղէմի, եւ ի Թելկուէ նշանակեցէք փողով (Զ 1).

Զի՞նչ արդեւք լինելոց էր յետ այնորիկ, վասն զի ասաց զկնի այսորիկ. Զարիք երեւեցան ի հիւստոյ եւ խորտակումն մեծ եղիցի: [Տես՝ զիարդ տայ նոցա կանխաւ ժամադրութիւն ապաշխարութեան: Իսկ երեւեցան ի հիւստոյ ի միողէ կողմանէն միայն երեւի. ապա ուրեմն ոչ եւս է ի յուսահատութիւն արկանելոյ եւ ոչ ի բաց կացութեան իբրեւ ծուլագոյնս առնելով, այլ ի մէջ հեռաւորութեան եւ ցանկելոյ իբրեւ ծուլագոյնս առնելով, այլ ի մէջ հեռաւորութեան եւ մաւտաւորութեան կացոյց, երեւեցան լիս եւ բովանդակս. զչարիսն ցուցանէ: Եւ տեարք դուք էք, դարձեալ անդրէն յետս զամենայն տանել դուք ունիք իշխանութիւն]¹⁴²:

Խորտակումն գեղեցկութեան եւ փափկին (Զ 2).

Ասէ զառաջին բարէգործութիւնսն եւ զգեղեցկութիւն, զի զնոսա ի գութ խոնարհեցուցէ եւ նուաստացուցէ առաւել զբարձրութիւն: [Վասն է՞ր. զի այնոքիւք ի չարութիւն վարեցան. գեղեցկութեամբն՝ ի պոռնկութիւն եւ բարձրութեամբն՝ յամբարտաւանութիւն]¹⁴³:

Բարձցի բարձրութիւն քո, դուստր Սիոնի: Ի քեզ եկեացեն հովիւք եւ հաւաք իրեանց եւ հարցեն ի քեզ զխորանս իրեանց շուրջանակի եւ հովուեսցէ իրաքանջիւր ձեռամբ իւրով (Զ 2-3).

Բարւոք ասաց փափուկ եւ գեղեցիկ: Եւ եթէ ախորժէք ընդ գեղեցկութիւն նորա՝ անցցուք ի թշնամանս, եւ ոչ կամին զնա լսել: Տես՝ զի՞նչ ասէ. Հայեաց եւ զարհուրեցիր. բարեացն Աստուծոյ յորժամ անարժանս զմեզ առնիցեմք՝ ոչ միայն մեզ ինչ ոչ աւգնեն, այլ ժամ անարժանս զմեզ առնիցեմք՝ ոչ միայն մեզ ինչ ոչ աւգնեն, այլ եւ մեծամեծս եւս վնասս ի վերայ դնեն: Որպէս սոյն այս մերձակայս եւ այնքան աւգտեաց վարդապետութեամբն մինչ զի եւ թշնամանս եւս ընդունել յԱստուծոյ, զի յաճախապէս վայելեալք ի պատուիրանսն՝ մնացին ի նմին անդգայութեան: Եղեւ բանն Տեառն նոցա ոչ յուղմնացին ի նմին անդգայութեան: Սոյնպէս եւ Քրիստոս. զուրթիւն, ոչ ի լաւութիւն, այլ՝ ի թշնամանս: Սոյնպէս եւ Քրիստոս. զուրթիւն, ոչ ի լաւութիւն, այլ՝ ի թշնամանս: (Մտթ. ԺԱ 21): Սկսաւ "Վայ քեզ Քորազին, վայ քեզ Բեթսայիդայ" (Մտթ. ԺԱ 21): Սկսաւ թշնամանել զքաղաքսն, յորս զաւրութիւնքն առաւել եղեն: Իսկ արդ, յայսոսի՞կ արդեւք կացուցանիցէ զպատուհասն եւ ոչ երանիցէ յայլս մանաւանդ, թե մնայր: Եւ այս միայն բաւական էր, որ միտս

ունէր խոնարհեցուցանել: Բայց այժմ եւ յայլ եւս յառաջանայ: Տես՝
զիւրդ թշնամանէ զնոսա. Առաքեցի առ ձեզ զմարգարէսն իմ կան-
խեալ եւ առաքեալ, եւ ոչ լուայք: Եւ աստ ոչ կամին լսել զնա: Տես
զհարուլթիւն յերկարեալ. ոչ առ իրան միայն թշնամութիւն ունին
ասէ, այլ եւ՝ առ նոյն ինքն լսելն: Ոչ կամեցին զնա լսել: Եղիցի անդ
աշխատութիւնս ինչ բազբազել եւ քրտունս, եւ եթէ ունէիր աշխա-
տութիւնս՝ պարտ էր: Զի՞նչ առ լսելն, ասա ինձ, եւ այլուր դարձեալ
փոքր միւս եւս. եւ մի՛ ասեք մեզ զճանապարհդ զայդ, ասացիք մեզ
այլազգ. Այլ թերեւս որ յայնցանէ որք հաւաստեաւն հայիցին, ասի-
ցէ: Եւ զիւրդ Եզեկիէլ ասէ. "Եղէ նոցա իբրեւ զձայն սաղմոսարա-
նի քաղցրաձայնի" (Եզեկ. Լ Գ 32): Զի եթէ հանդերձ այնքան հեշ-
տութեամբ լսէին վարդապետութեան՝ զիւրդ ասես, եթէ ոչ կամե-
ցան. այլ ոչ զհեշտութիւն անտ կամի յանդիման կացուցանել զայն
ասելով, բայց զայն ցուցանէ. այնպէս լսէին որպէս թե հեշտանալ
ինչ պարտ էր, այլ ոչ եթէ աւգուտ գտանել, որպէս զի տեսարանի
ուրեքն լսելով՝ երգոցն լսէին, որոց պէտքն մինչեւ ի հեշտանալն
եւեթ լինէին: 262բ Այսպէս Յովաննու լսէր Հերովդէս ախորժելով:
Երկեա, մի՛ գուցէ եւ յաղազս ոմանց այժմ մերձ եղելոց ասացին
բամբասանքս այսոքիկ: Վերջին հիւանդութեանն է այս՝ ոչ զդեղսն
հիւանդին ախորժել եւ ի բաց պարսպել զճանապարհս բժշկութեան
մարդկան: Բազում անգամ լինի դեղ ընդունել եւ ոչ ինչ աւգուտ
գտանել ի բժշկութենէն², բայց յԱստուծոյ ի բանսն այս անհնարին
է, զոր գիտացեալ սատանայի, թէ ընդունի ամենայն իրաւք զբժշկու-
թիւն, այլ պարիսպ էարկ ընդդէմ զաւրութեան դեղոցն՝ զպղերգու-
թիւն, որք բժշկելոց էին:

Ոչ գոյ մարդ, որ բժշկէ, ասէ՜: Եւ ապա զի՞նչ լինիցի. զիա՞րդ հատից զշահն: Խլացուցանել պարտ է զականջսն, խնուլ զմիտսն, պատերազմաւդ առնել բժշկին զախտացեալն, ոչ զիտէ զգեղն, եւ հարկ լինի բժշկութիւն ընդունի. ի յաւժարութեան միայն են պէտք եւ կամելոյն զայն: Եթէ ի բաց բարձցուք՝ ոչ ինչ նմա յայլոցն աւգուտ լինի ի յառողջութիւն աշխատեցելոյն: Զի զյոյովից եւ ոչ լսել ի սկզբանն թողու, եւ զյոյովս յետ լսելոյն ամայիս առնէ յաւգտութեանցն, քանզի եկին թռչունք երկնի եւ կերան զայն: Բազում պէտք են մեզ զգուշութեան, որպէս զի ընդունիցիմք եւ պահիցիմք:

1 լսելով. *«-ի վրա տողամիջում՝ տ. բառը թերևս սրբագրված է՝ տեսանելով:*

² Իրականություն է, ուղղված տողամիջույն:

³ Տեղին բացակայում է երբայեթևս և հուն. ընկալլալ բնագրերում ու հայ. թրգմ. մեջ:

[Հեղցի զարամտությւն իմ եւ արգելի եւ ոչ վախճանցի զնոսա
(Զ 11).

Զի ուսցին, եթէ ոչ եւս յաղագս մեղանչելոյն ոչ տանջիցին, այլ՝ վասն Աստուծոյ երկայնմտութեան: Լուր՝ զինչ ասեն. Լցի զսրտմտութիւն իմ եւ արգելի: Մարդկայնովք վարի բանիւք, զի զարհուրեցուսցէ. եւ ոչ վախճանեցի զնոսա: Հեղից ի վերայ մանկանցն արտաքուստ եւ ի վերայ ժողովոց երիտասարդաց (Զ 11ա).

[illegible]

պայծառագոյն լինի, եւ վաղվաղակի ունի եւ գործութիւն իւր եւ ի
թանձրամտութենէն եւ յառաջին նուաստութենէն ի բաց վճարի, որ-
պէս զի այս զմեզ յաստուածգիտութիւն ածէր, բայց այն ոչ: Ասա
ինձ, ահա ասեմ ոչ բարկանայ Աստուած, եւ ստուգապէս ոչ բարկա-
նայ: Ինձ հաւանեցարուք, մարդիկ, զո՞րդեւք ոչ լքուցանիցէ
բանս այս: Ոչ ատեա, ճշմարտապէս ոչ ատեա, զի եւ ոչ է իսկ յԱս-
տուած ախտ ինչ: Ո՞ր ոչ լինիցի չար, քանզի որ լսեն, եթէ ոչ ատեա,
եւ ոչ ի տանջանացն կասկածէ: Այլ ոչ այսպէս, քանզի մեզ անհնա-
րին է ոչ բարկանալ եւ զոր ոչն ատեմք՝ տանջել, իսկ նմա անկարու-
թիւն է բարկանալով եւ ատելով տանջել, վասն զի անուխտ է, ոչ ինչ
յանուխտութենէն արդար դատաստանն վնասի, վասն զի մեք ախտս
կրեմք եւ տանջեմք եւ այլազգ խոնարհիմք եւ ողորմիմք: Բայց Աս-
տուած ոչ ինչ կրէ այսպիսի ախտս, վասն այնորիկ եւ արդար է դա-
տաստանն նորա, քանզի "դատաստանք նորա իբրեւ զլոյս ծագե-
ցեն" (Հմմտ. Սղմ. ԺԸ 9): Որպէս զի այս է պատճառն բազում ուրեք
զկարծիսն ոչ պատշաճս Աստուծոյ յարմարել: Եւ զի՞նչ դարմանս,
եթէ անարատ բնութեան այս լինի, ուր եւ մեք հող եւ մոխիր առ ծա-
ռայակիցսն մեր զսոյն ցուցանեմք բազում անգամ, ոչ ինքնակամ
դադարիլ ի տանջելոյն ձեռն արկեմք, այլ զայլ յորդորեմք զմարդա-
սիրութեան պատճառս ընդունելով: Բանզի ոչ ինչ է փոյթ մեզ, եթէ
որպէս կարծիս ինչ բարիս ծառայիցն առնուցումք, այլ թե որպէս նո-
քա լաւագոյնք լինիցին:

Եւ ի ժողովս երիտասարդաց (2 լլա).

Տես դարձեալ ի միւս եւս փոփոխեալ ի հասակ, որ մանաւանդ
լսել կարէին քան զտղայսն, զի յորժամ տարածամ մահ յարբունս հա-
սակին կոտորիցէ, յորժամ քաղցր երեւեցուցանէ զյոյսն, եւ մինչդեռ
ի յոյսն են, կորնչիցին: Եւ ոչ վայրապար զպատանիս, այլ՝ զժողովս
երիտասարդաց: Մեծամեծս խորհիցիք խրատուն, |264ա| այլ եւ զաւ-
րութեամբ մարմնոյ: Բայց ոչ ինչ ի հասակէդ ձեզ աւգուտ է, յորժամ
Աստուած ձեզ բարկանայ: Ասասցուք զառաջինն, ասասցուք զերկ-
րորդն. այո ասէ մնասցուք ի նոսին միտս, եւ ոչ բնաւ երբեք ունին
զայս Գիրք: Լուր Դաւթայ, որ ասէն. "Ընդէ՞ր ննջէս Տէր" (Սղմ. ԽԳ
23), Լուր եւ Երեմիայի դարձեալ. "Մի՛ լիցիս իբրեւ մարդ, որ քունէ",
Լուր Մովսիսի, որ ասէն. "Հոտոտեցաւ Տէր ի հոտ անուշից" (Մանդ.
Ը 21), եւ Դաւթա՜, եթէ՜ "Քաղցեայ քեզ ինչ ոչ ասացից" (Սղմ. ԽԺ

¹ Դաւթեա. ուղղման նշանով:

12): Լուր եւ նստեալ, որ ասէ. "Ոչ քաղցիցէ եւ ոչ վատտակիցէ" (Նս.
Ե 27): Եւ տես որք կարեն վնասել զմարդիկ՝ զայնոսիկ արժանաւոր
վայելչութիւն նուիրեալ: Որպիսի՞ ինչ, եթէ լսիցես՝ ոչ քաղցնու Աս-
տուած եւ ոչ վատտակի, դժուարիս, վասն զի ընկալար վասն Աստու-
ծոյ զփոքրն, զայն, որ ի բարձրութենէն նուագեցուցանէ, վնասեցար
յառաքինութիւն: Զիս՞րդ ասէ, եթէ ոչ բարկանայ Աստուած. զի
զքեզ վնասիցէ: Եւ այլազգ դնէ հզաւրագոյն վկայութիւն եւ ցու-
ցանէ զԱստուած ի վեր լիեալ, քանզի որ ոչ քաղցնու՝ եւս առաւել
ոչ բարկանայ, զի եթէ մարդկան այս բազում անգամ յարմարեալ է,
որ ընդ անհրաժարելի բնութեանս կարեաւք անկեալ եմք, եւ եթէ ի
սկզբանն գտցի ոք, որ իմաստասէր լինի յողթէ ախտից: Իսկ որ կա-
րիս ինչ եւ պատճառս ոչ ունի, այլ ազատ է յայնցանէ, եւս առաւել ոչ
լինչ կրէ զայն, զոր եւ մարդկան ուղղել գոյ հնար իմաստութեամբն:
Խնջ կրէ զայն, զոր եւ մարդկան ուղղել գոյ հնար իմաստութեամբն:
Արդ, յորժամ լսիցես, եթէ ոչ քաղցնու եւ ոչ վատտակէ, մի՛ ինչ խո-
նարհս կարծիցես վասն Աստուծոյ, բայց եւ այլս ընդ այլոց տանջելն
բազմաց հաստատի յոլով անգամ. որպիսի՞ ինչ ասեմ. Քարմեա որ-
դին գողացաւ ամլան եւ լեզու սկզբէն եւ այլս ոմանս յափշտա-
կեաց, որպէս թուէր յԱստուծոյ, եւ տանջեցաւ ոչ միայն ինքն, այլ
եւ՝ որդիքն եւ աղգականքն եւ սիրելիքն եւ ընտանիքն եւ մինչեւ
յանասունս նոցա ձգեցաւ պատուհասն: Եւ արդ, զի՞նչ որպէս ար-
դարութեան բան ամբողջ պահիցի, վասն զի իւրաքանչիւր
ընդ իւրոց մեղացն պահանջիցի դատաստան: Եւ զայն ասէ Նզե-
ռք ընդ իւրոց մեղացն պահանջիցի դատաստան: Եւ զայն ասէ Նզե-
ռք ընդ իւրոց մեղացն պահանջիցի դատաստան: Եւ զայն ասէ Նզե-
ռք ընդ իւրոց մեղացն պահանջիցի դատաստան: Եւ զայն ասէ Նզե-
ռք ընդ իւրոց մեղացն պահանջիցի դատաստան: Եւ զայն ասէ Նզե-

եւ պատերազմ ոչ էր մերձ, այլ սակայն պատերազմին նախաշա-
ւիղք: Եւ ոչ այնպէս տեղի ետուն երբէք: Տեսանե՞ս, զի նշանացն ոչ
ինչ են պէտք առ չարաչար անկեալ հոգի, վասն այնորիկ անկցին ի
կործան իւրեանց]¹⁴⁸, զի մի՛ ոք ասիցէ, եթէ յանդիմանել էր զնոսա
պարտ եւ զպատճառս չարութեան ի բաց բառնալ, արարի եւ զայդ
ասէ: Եւ այնպիսի իմն եղեւ, որպէս եթէ գող ոք լռեալ ի մէջ ածիցի
եւ ժամանակին յայտ եղելոյ, յորում գողացաւ, ոչ ամաչիցէ:

[Այսպէս ասէ Տէր. Կացէք ի ճանապարհն եւ տեսէք՝ ո՞ր իցէ ճա-
նապարհ բարի եւ գտջիք զբարութիւն անձանց ձերոց եւ ասացին՝ ոչ
արթիցուք (Ձ 16).

Տես զազատութիւն եւ զանհարկաւորութիւն¹: Զիա՞րդ ոչ յա-
ղագս իւր, այլ՝ մեր ախորժէ զծառայելն մեր: Մեզ հրամայէ զճանա-
պարհին ընտրութիւն. տեսէք՝ ո՞ր է ճանապարհ բարի, զամենայն
քննեցէք, ասէ հաւաստեալ, եւ զիմն ուսարուք, եւ մի՛ առնուք զիմն,
այլ զբարին, եւ ամենայն իրաւք զիմն գտջիք զայն լիեալ, քանզի
եթէ զիմն գիտէի՝ ասէի, եթէ ամենայն իրաւք զիմն, բայց այժմ ոչ
պարզաբար զիմն, այլ զձերն աւգտակար]¹⁴⁹: Վասն զի մարդիկ զիւ-
րեանց ախորժեն, զորս կամին ունել հնազանդս, բայց ես ոչ նոյն-
պէս: Եւ մի՛ միայն դուք քննեցէք, այլ եւ յայլոց ուսարուք: Քննե-
ցէք՝ ներեմ, զի եթէ կարծէք ինձ գովել զիմն եւ սքանչանալ՝ դուք
քննեցէք, դուք յայլոցն ուսարուք:

Հարցէք զշաւիղս Տեառն զյափտենականս (Ձ 16 ա).

Ոչ ասեմ, եթէ այսքան ժամանակ առէք ի փորձն, այլ զի՞նչ.
այժմ հրամայեմ զքննութիւն եւ զընտրութիւն յետ այսքան ժա-
մանակի, զի գտանիցէք զսրբութիւն եւ հանգիստ հոգւոց ձերոց (Ձ
16բ): Երկուք մեծամեծք բարիք, որոց հաւասարք ոչ ինչ երբէք լի-
ցի հանգիստ՝ ոչ վայրապար մարմնոց, այլ հոգւոց, վասն զի ի հոգ-
ւոյն հանգչել ոչ ինչ է, որ զմարմինն ժանդացուցանէ, որպէս եւ ի
վտանկելն ոչ ինչ է, որ մարմինն հանգուցանել կարէ: Զսոյն եւ այժմ
ասէ. Գտջիք հանգիստ ոգւոց ձերոց եւ սրբութիւն: Ոչ փոքր ինչ է
այս, այլ՝ յոյժ մեծ: Ոչ ինչ ես հայցեմ ի ձէնջ. գտջիք դուք: Ստուգա-
պէս հայցելոյ պետք են, որպէս զի հանգիստն լիցի գտանել հոգւոց:
Մի՛ կարծէք, եթէ ընչեղութիւնդ է հանգիստ հոգւոց, ո՛չ փառք, ո՛չ

իշխանութիւն, ո՛չ հզաւորութիւն եւ ո՛չ ճաշարարութիւն՝ եւ ո՛չ այլ
ինչ ի դոյնպիսեացդ: Բազում աշխատութեան պէտս ունի եւ յոյժ
խնդրոյ, որպէս զի գտանիցեն զայն, որ հանգուցանէ զոգի: Ոչ ինչ է,
որ հանգուցանէ զոգի իբրեւ զառաքինութիւն եւ զիտութիւն բար-
ւոյն: Եթե այս իցէ՝ ոչ ինչ զնա յէիցս նեղել կարասցէ: Եւ սրբութիւն.
եւ այս յայտ է. ոչ ինչ առնէ այնպէս զսրբութիւն:

Կացուցի ի վերայ ձեր դէտս, ասեմ լուարուք զձայն փողոյն, եւ
ասացին. ոչ լուիցուք (Ձ 17).

[Դէտս եւ փողս զմարգարէսն ասէ. ընդէ՞ր արդեւք. վասն զի
կանխաւ տեսանէին զհանդերձեալն, զի մեծաւ ձայնիւ յառաջագոյն
ասէին, որ լինելոցն էր: Դարձեալ այս յաղագս ձե՛ր:

Վասն այսորիկ լուան հեթանոսք եւ որք հովուէին հատիցն իւ-
րեանց (Ձ 18).

Այս մարգարէութիւն իմն է. մինչ դեռ կենդանիքն էին նոքա՝
ոչ լուան հրեայքն եւ վախճանելոցն լսեմք մեք, ոչ տեղեալ բաժա-
նեալք միայն, այլ եւ բազում ժամանակաւ որոշեալք: Այլոց առա-
քեցան մարգարէքն, եւ զայլս ձգեցին յինքեանս, առ որս ոչ առա-
քեցան: Այսպէս պիտանացուք էին, այնպէս աւգտակարք մինչ զի
որոց ոչ ինչ էր անկ լսել նոցա՝ մեզ տուան: Դուք սխալեցէք, եւ այլք
լուան նոցա:

Լուր երկիր, ահա ես ամեմ ի վերայ ժողովրդեանդ այդորիկ չա-
րիս, ըստ պտղոյ խոտորմանն իւրեանց, զի ի բանս իմ ոչ հայէին եւ
զարէնս իմ մերժեցին (Ձ 19).

Տեսանե՞ս, յորժամ նոքա ոչ լսէին՝ զիա՞րդ ընդ տարերսն խաւ-
սի, վասն զի ասացին՝ ոչ լուիցուք: Ասէ. Լուր երկիր: Ոչ նախ առա-
ջին ինքն ի վերայ ածէ զչարիսն, [265բ] այլ նոքա ձգէին. զի ի բանս
իմ ոչ հայէին եւ զարէնս իմ մերժեցին: Հայեա ամենայն ուստեք՝ ոչ
զաւրինաւորսն ոչ գործել միայն, այլ եւ ոչ լսելն պատուհաս ունի,
քանզի որո՞ց ընչից ծախք, ո՞ր մարմնոյ աշխատութիւն լսելն]¹⁵⁰: Եւ
զարէնս իմ մերժեցին. ո՞ մերժէ զաւրէնսն. ո՞չ պատուոյ, ո՞չ սպա-
սաւորութեան աւրինաղիրն էր արժանաւոր: Ո՞չ տեսանես յարտա-
քին քաղաքս պղնձի պատկերս բազում ուրեք ի քաղաքի կացուցա-
նեն նոցա², քանզի ոչ նոյնպէս, որ շինեաց զքաղաքն, որպէս աւրի-

¹ Զիք ՆԲՀ:

² նոքա. ուղղված տողամիջոյմ:

¹ Զիք ՆԲՀ, բայց անհարկաւոր:

սպառնալեացն, դարհուրեցոյց բանիւքն. եւ ոչ ետուն տեղի, առաքեաց զմարգարէս վշտացեալ եւ ոչ զգացին: Զարհուրեցուցանէ դարձեալ այլազգ եւ ի վերայ ածէ զհիւանդութիւն, զի զմեծագոյն չարն բառնայցէ՝ զպատերազմն¹⁵³: Եւ արդ, զի՞նչ. ո՞չ ամենայն ասէ հիւանդութիւն յԱստուծոյ իցէ եւ ոչ բնաւ երբէք, այլ զբազումս եւ մեք գործեմք, որպէս որք ի մեղացն են եւ ի չար մեղձոց, եւ այն թողութիւն արարեալ է: Զի իբրեւ հարկաւորութեամբ ինչ հոգոյն ախտ մարմնոյն հիւանդութեամբ խարիցի, վասն զի թանձր է եւ հոգեղէն, ոչ զգայ, որք հաշեն զոգին ախտքն յորովայնամոլութենէն, այլ անզգայաբար զոգին իջուցանէ ի մեղացն բեռն: Տկար պատրաստեաց քեզ զմարմինն հատանել կարողութեամբ հիւանդութեամբքն, յաճախապէս զայնպիսի բերել զրկողութիւնս, այլ՝ տկարացեալս հաշեալ ախտիւքն դժնդակաւք: Զի թեպէտ եւ յոգին ոչ խնայիցես յաղագս ախտից մարմնոյն խնամ տանելով՝ մի՛ զոգին ծանրաբեռն արասցես եւ մարմինն առողջ մնասցէ: Զի եթէ այսպէս առնելով մեր ոչ ինչ նուազ ախտանայ հոգին չարաչար, եթէ ոչ ինչ կրէր դժնդակութիւն հոգին՝ զի՞նչ ոչ արդեւք ոչ ախտանայր հոգին: Եւ որպէս ասիցէ ոք, յիւրաքանչիւր ի չարութիւն զսոյն տեսցէ, թերեւս եւ որ ինչ սքանչելին է, որ հոգւոյն միայն է, որպիսի ինչ չարակնութիւն, մախանքն, չար խորհուրդքն, բայց ոչ ինչ զգայ ընդ ոգւոյն ցաւս: Այլ այս մարմնոյ ցոյցք աչացն կապուտակութիւն եւ ուրուականաց նմանել, արբեցողութիւն չար, եւ նոյն հիւանդութիւն զոգին անբանութեամբ ի բայր ընկենու չարաչար եւ ոչ ինչ զգայ: Այլ մարմնոյն անխայրութիւն վնաս առնէ նմին ինքն մարմնոյն: Ապա եթէ ասիցէ ոք. այո, այլ ո՞չ եւ որ զաւրաւոր մարմինն է ապականի: Եւ ո՞ր ցանկութիւն երբէք պարկեշտանալ կարաց. յորժամ չարչարէ զփափաքումն՝ յայնժամ դադարէ, քանզի եթէ առատ ունիցի յոչինչ պէտս վայելէ ի նոսա, ապա եթէ ոչ ունիցի բելրք են, որ շուրջն ընթանան: Եւ եթէ ոք ասիցէ՝ որքան ինչ լաւագոյն էր նմին ինքն հոգւոյն զգայութիւն առնուլ չարեացն,^[266բ] քան եթէ մարմինն. որպիսի՞ ինչ: Զի զոր աւրինակ զգայ մարմին հիւանդութեանցն, նոյնպէս եւ հոգին իւրում հիւանդութեան, եթէ զգայր: Եթե զայս ոք ասիցէ, եւ մեք ասեմք, եթէ մանաւանդ եւ զհոգին խոցոտել մերձ է զգայութիւն խղճի մտացն, ապա եթէ ցաւս ինչ ոչ տայ յաղագս անզգայութեան մերոյ: Եւ եթէ կամիս տեսանել զմարդ, որ սուգ առնու վասն մեղաց՝ առաւել եւս, քան մարմնական ախտիւք վտանգի, ես քեզ ասեմ զԴաւիթ եւ լուիցես նմա, որ ասեն. "Անաւրէնութիւնք իմ բարձրացան քան զգլուխ իմ, նեխեցան եւ փտեցան վէրք իմ եւ

ոսկէրըք իմ որպէս զխռիւ չորացան" (Սղմ. Լէ 6): Եւ դարձեալ այլ ոմն ասէ. "Հառաչեաց եւ արտասուեաց որպէս Աքայաբն, եւ Յուդաս այնպէս վտանկեցաւ մինչ զի խեղդ արկանել", եւ որ առ Կորնթացիս պոռնկեցաւ: Քանզի ոչ ինչ իսկ է այնպէս իբրեւ զխիղճ մտաց, յորժամ զգայութիւն լինի չարեացն: Ըստ որում եւ ի մարմինս բազում ինչ ախտք լինին յոխորտացելոցն եւ ոչ զգամք առ սակաւ սակաւ վնասումն, ապա եթէ անզգայաբար սպաս տանիցի եւ ցաւս ինչ ոչ ունի յաղագս անզգայութեան եւ անբնական իրաքն, զոր աւերինակ որք խելագարութեամբն հիւանդանան զգգայութիւն կորուսանեն, նոյնպէս եւ հոգի, յորժամ մոլի՝ կորուսանէ զգգալն: Այլ պարտ էր ցաւոյն լինել ասէ. որպիսի՞ ինչ. եթէ անկիցի ոք ի վայր՝ վաղվաղակի ցաւէ վեր առնլով, եւ եթէ մեղանչէ ոք՝ երազ երազ ցաւէ՝ ոչ խնայէ խիղճ մտացն, բնական է զգայութիւն հոգւոյն, քանզի մի՞ զայնոսիկ տեսցուք: Այլ պարտ էր ի վերայ ածել զցաւն, ասէ, այլ լի-նէր հարկաւոր առաքինութիւն, եւ չարութիւն փաղչելի ոչ յաղագս ինքեան, այլ յաղագս այնորիկ, որ ի նմանէն էր՝ ոչ զի զոգին ժանդա-ցուցանէր, այլ զի զմարմինն վնասէր: Իսկ այժմ կամի զչարութիւն ատելի պատրաստել Աստուած: Եւ այլազգ հոգին անմահ է, եւ եթէ բերս վերս առցէ, դարձեալ լուանալ զայնոսիկ կարաւ զ: Բայց աստ մահականացուիս ոչ տայ ժամադրութիւն ինչ, այլ երթեալ տանի զամենայն կենդանին եւ զհիւանդացեալն իւրում վախճանին մատ-յորժամ տեսանէին զմիմեանս եւ մխիթարել ոչ ինչ կարէին զիրեարս. Դրացին եւ մերձաւորք իւր կորիցեն:

[Այսպես ասե՛ Տէր. Ահա գաւր գայ ի հիւստոյ եւ ազգք յարիցեն ի ծագաց երկրի, աղեղունս եւ տէգս ունին, ապառռումք¹ են եւ ոչ ողորմեսցին: Չայն նորա իբրեւ զծով ալեկոծեալ, ծիաւք եւ կառաւք պատերազմեսցի իբրեւ հուր ի պատերազմ ընդ քեզ դուստր Սիոնի (Զ 22-23).

Դարձեալ վասն հիւսւսայնոյն խաւսի, թե ոչ ողորմութեամբ եւ ոչ այլով իւրեք տեղի տան: Զի յորժամ Աստուած պատերազմի եւ ոչ զմարդկային կիրս գիտեն մարդիկ: Զի զոր աւրինակ զգազանս ոչ է կարողութիւն ընդելացուցանել, ասէ նոյնպէս՝ զգաւրաւորսն զայնոսիկ²⁾ ¹⁵⁴:

¹ Հանր. բազմակայուն է ը 24-30

² – անկենարանությունը, որի մասին ի լուս. (266բ) գրչի ծանուցումը. "պակաս է".

Լեւ եղեւ բան Տեառն եռ Երեմիաս. ընթերցիր զբանդ զայդ ի
դրունս տանդ այդորիկ եւ լուիցէ ամենայն Հրեաստան (է 1-2)

Եւ սակայն եթէ առանց ուղղութեան յանցանքին եւ առանց բժշկութեան ակտանային, եւ ոչ մի ինչ էր մխիթարութիւն չարեացն. վասն է՞ր դարձեալ առաքես զբժշկն: Ոչ այլ ինչ, բայց զպատուհասն նոցա աճեցուցանէ, եւ զամենայն թողութիւն ի բաց բառնայ: Զի որ բազում անգամ լսէ եւ անուղղելի կայ մնայ՝ յաճախութիւն խրատուն եւ պատուիրանին մեծ աւստիս ունի¹⁵⁵: Ընդէ՞ր ի դրուես տանն ընթեռնուլ հրամայեաց զբանն. զի ամենեցուն ամեն|267ա|այն ուստեք ընդ այն անցանել պարտ էր: Առաջին՝ ունի եւ տեղեալն ի վարդապետութենէն պատկառեցուցանէ զնոսա: Այսորիկ աղազաւ եւ որք զհարկսն պահանջեն ոչ վայրապար ի հրապարակին զայն առնեն, այլ յազատ տուն տանին: Զի թեպէտ եւ զպահանջումն հարկացն արհմարիցեն ի տեղոջէն սարսափեալք եւ պատկառեալք արգելցին: Որպէս եւ մեք միանգամայն ի դուռն թագաւորական հասեալք, յայնժամ մանաւանտ զԱստուած նկատեմք ի մտի, յայնժամ զաթոռն Աստուծոյ գիտեմք, քանզի ունին իմն եւ տեղիքն ընտանութիւն եւ ազգէն յոգիսն: Քարոզեա, ասէ, համարձակութեամբ: Եւ ոչ ասաց մարդարէս. Վասն է՞ր դու ասես՝ սնոտի աշխատի արծաթագործեն (Զ 29), եւ զիա՞րդ այժմ զմեզ առաքես, այլ որ ի սկզբանն հրաժարէ, յորժամ տեսանէ անաւգուտ ասացեալ, որժամ ի գէպ էր հրաժարել՝ յայնժամ մանաւանտ հաւանեցուցանէ: Տեսանե՞ս, որպիսիք նախ քան զշնորհն էին եւ յետ շնորհին:

Լուարուք զքան Տեառն ամենայն Հրեաստան, որք մտանէք ընդ դրունսդ ընդ այդոսիկ երկիր պագանել ի տան Տեառն (է 2 ա).

Երկիր պագանե՛լ մտանել եւ պաշտել զԱստուած եւ ոչ լսել անգամ ներեա, ապա ուրեմն ոչ է բաւական երկրպագութիւն հանդերձ անմաքուր վարուք: Բարուք եւ ի տաճարին՝ մի՛ կարծէք ասէ, թէ հաշտեցուցանել զիս տեղիդ կարէ եւ սրբութիւնքդ, որ ի տեղւոջդ յայդմ են: Հակառակ դմա այժմ զհրամանսն բերեմ. այնքան հեռի եմ պատկառելի տեղւոջդ յայդմանէ եւ խնայել ի սրբութիւնսդ, զի եւ ի դմին ինքն ի տաճարիդ առնեմ զայդ: Եւ այլուր անդ կոտորէր յեղեկիէլ զարսն. եւ ի սրբոցն իմոց սկիզբն արասջիք: Վասն այնորիկ ետու ձեզ զտեղիդ զայդ, զի քաւիցէքի դմա զմեղսն ձեր: Ապա եթէ վստահացեալք ծնկիցիք ի չարիս՝ տեղդ՝ եղիցի մահացու, ոչ ինչ ձեզ

¹ ընդդ. ուղղված տողամիջում:

տեղիդ վերականգնու լիցի, քանզի ոչ եթէ դա զձեզ աւգտել, այլ դուք
զդա սրբել պարտիք:

Այսպես ասե՛ք զարրութեանց Աստուած Իսրայելի (է 3).

Այսպէս ասէ Տէր զայրութեանց Գաւառացիք իմն,
Ոչ վախրապար հրամանքն կան, այլ միշտ առ պատճառս իմն,
որպէս եւ թագաւորաց հրամանք. փլաւիոս՝ եւ յաղթաւդ, նոյնպէս
եւ յաղագս Աստուծոյ կոչմունքս յիրացն. Տէր զայրութեանց: Ո՞ր ոչ
սարսափեսցէ, յորժամ զաւթութեանցն Տէր, որ ի քերովբէիցն աւրհնի
եւ ի սերովբէիցն փառաւորի, որ ի հրեշտակացն երկրպագի, այնքան
չիջանի առ մեզ, այնպիսի ունելով ծառայս, որք այնպէս քաջահա-
ճոյքն են նմա, ոչ բաւական համարի զնոցա մատակարարութիւն,
ալ առ մեզ իջանէ, առ թշնամանաւդսս՝ հող եւ մոխիրս, եւ ընտանե-
ցուցանէ ինքն զայրութեանցն Տէր, արժանի առնէ եւ մեր լինել Տէր:
Յուցանէ զիւր ընտանի բարետոհմութիւն, որպիսիս ունին ծառայա-
կիցս: Տես՝ ուր գիտրայէլ ի վեր եհան, եւ զի տակաւին եւս Աստուած
նորա կոչել ասի: Եւ առնէ զայս, յորժամ ընդելութեամբ բուռն հար-
կանել հանդերձեալ է զբանէն, եւ յորժամ ամբաստանել զնոցանէն
ցուցանելով զիւր զբարեգործութիւն, եւ այլազգ ասէ. Տէր զայրու-
թեանց, զի կարող է առնել զսպառնալիս եւ ի գործածել, եւ զի ոչ
միայն զաւրաւոր զաւտարսն դարձուցանել, այլ եւ՝ զիւրսն:

Եւ եթէ՝ ուղղելով ուղղիցէք զճանապարհս ձեր եւ զգործս ձեր,
եւ բնակեցուցից զձեզ ի տեղւոջդ յայդմիկ: Մի՛ յուսայք յանձինս եւ ի
բանս սուտս, զի ամենեւին ոչ ինչ աւգնեն ձեզ. Տաճար Տեառն, տաճար
Տեառն, տաճար Տեառն է, զի եթէ ուղղելով ուղղիցէք զճանապարհս
ձեր եւ զգործս ձեր (Է 3-5).

ձեր եւ զգործս ձեր (է 3-5).
[Ընդունայն արծաթագործին աշխատի (Զ 29) ասես, եւ դարձեալ, եթէ՝ ուղղիցէք։ Այլ սովորութիւն է բարկացելոց զայս ասել։ Այս պահով [267բ] տանեակ յայս ոչ ունի, անհնարին է սմա բարի լինել։ Եւ սակայն հաւանիմք բարի լինել զնա, եւ դարձեալ պատուիրեմք եւ սրտամտութեան, իսկ միւսն՝ խնամականմա. մին է բարկութեան եւ սրտամտութեան, իսկ միւսը՝ կարօնեցես բնական լիեալ զՀարութիւն։ Եւ զի մի՛ զայդ՜ ասիցես, ի վերայ ածէ. եթէ Ուղղելով ուղղեցէք գճանապարհս ձեր (է 5)]¹⁵⁶: Մի թէ՞ ինձ ինչ պիտանացու լինի, զի դուք ուղիղս գնայցէք եւ կարգա-

¹ Հատին, flavo-ից, որ նշանակում է *սևեմալ* ուկրենդերին գույն կամ լինել ուկրենդո՛ւ տե՛ն **И. Х. Дворецкий**, Латинско-русский словарь, изд. 3, исправленное, М., 1986, с. 329.

Լորս: Եւ Հայեա վաղվաղակի մեծ մրցանակ կացեալ եւ բնակեցուցից զձեզ ի տեղւոջդ յայդմիկ: Այս մեծ իմն թուեր նոցա լինել, քանզի թեպէտ եւ բնակէին ի նմա, ալ սակայն՝ Աստուծոյ հրամանաւ, եւ արտաքս ընկեցեալ այնուհետեւ: Տես վաղվաղակի հանդերձ վարձու դարձեալ զառաքինութիւն:

Մի վստահանայք յանձինս ի բանս սուտս, զի ամենեւին ինչ ոչ աւգնեացեն ձեզ, որք ասեն. տաճար Տեառն (Է 4).

[Մեծապէս զնոսա վնասէին կարծիքս այսոքիկ: Որպէս Յովաննէս ասէր ցնոսա. "Մի՛ վստահանայք ասել. Հայր ունիմք զԱբրահամ" (Մտթ. Գ 9)]¹⁵⁷: Եւ դարձեալ մի ասիցես՝ Աստուած ողորմած է եւ զթած, եւ զբաղմութիւն մեղաց իմոց քաւէ, [նոյնպէս եւ աստ. Մի՛ ասիցես. Տաճար Տեառն է: Քանզի եթէ տան պէտս ինչ ունէի՝ ես յիրաւի զայդ կարծէիք, եւ ոչ արդեւք կործանէի զտունդ, ապա եթէ ոչ մի տեղի է ինձ, այլ ոչ տանի զամենայն տեղի: Եւ եթէ՝ "Երկին աթոռ իմ է եւ երկիր պատուանդան ոտից իմոց" (Ես. ԿԶ 1): Մանաւանտ թէ եւ ոչ այդոքիկ այդպէս ունին, վասն զի "ձեռամբ իմով հաստատեցի զերկիր՝ որպիսի՞ տուն շինիցէք ինձ" (Ես. ԿԶ 1): Մի յուսայք ի բանս սուտա]¹⁵⁸: Եւ ապա, զի հաւանեցուցէ զնոսա, եթէ ոչ խնայէի նոյն ինքն տաճարն, վասն զի բազում անգամ առ յիմարսն, քան զբանսն իրքն էին զաւրաւորք: Ածէ զնոսա յառաջին աւերինակն, որ ի Սելով, զի եթէ զայս տեղի եւ զայն պանծալի առնէր ունելն զանուն իմ ի վերայ կացեալ ոչ պատուականութիւն նիւթոյն, ոչ ինչ քան զնա այս զարդ յառաջագէմ է, եւս առաւել եւ ոչ սա կացցէ հաստատուն: Ընդէ՞ր արդեւք երիս ասաց: Նմանեաց նոցա յոյժ իմաստասիրելոյն ի բանսն, եւ եթէ պարտ էր յառաքինութիւնսն կոչել, իսկ նոքա այլ եւ ոչ ինչ ասէին, բայց՝ տաճար Տեառն: Այլ թերեւս ասիցէ ոք արդեւք սրատես լինելով, եւ ընդէ՞ր ոչ եթող զտաճարն. զի՞նչ վնասէր. եթէ զքաղաքն կործանելով տաճարն թողեալ էր, ո՞չ առաւել եւս աւգտէին թշնամիքն, եթէ ամենայնի յաղթաւղ լինելով տաճարին ո՞չ կարացեալ յաղթաւղ լինել: Այլ ի դէպ ժամանակի ասացի, եւ մնասցէ խնդիրդ, քանզի նոյն խնդրի եւ յաղագս քաղաքին: զի եթէ արանցն յաղթաւղ լիեալ էր, իսկ քաղաքին ոչ եւս եւ ոչ տաճարին՝ ուսանէին հաւաստեալ, եթէ ոչ յաղագս տկարութեան Աստուծոյ, այլ յաղագս մեղաց ըմբռնեցելոցն եղեւ զերութիւն: Եւ այս յոյժ զնոսա աւգուտ էր: Այլ եթէ այս էր լիեալ ամենեքեան անդ՝

¹ անդր. ուղղման նշանով:

ապաւինէին, եւ ապա մատնեալ անտի զնոյն կարծէին զառաջինս,
կամի զնոսա եւ սասնեցուցանել: Զի որպէս միշտն ասեմ, ոչ ինչ հոգ
տանի Աստուած տկար երեւել վասն ուղղութեանց նոցա, որպէս զի
թեպէտ եւ կարծէին ոմանք զնա տկար, ոչ ինչ հրաժարեր, զի մա-
նաւանա զնոսա զկեցուցանիցէ: Եւ հայեա, զի^մրդ գայս յաճախա-
պէս ողբային՝ յասելն նոցա ցմեզ՝ Ուր է Աստուածն ձեր: Որպէս զի եւ
կարծելն զԱստուած տկար թեպէտ եւ անարժան էր, սակայն յաղագս
նոցա լինէր: Զի եւ ոչ էր իսկ ինչ նոցա փոքր մխիթարութիւն ի չա-
րիսն լինելով Աստուծոյ զաւրութեամբն կարել մեծամեծս ինչ խոր-
հել, իսկ այժմ զնոսա եւ այն տրտմեցուցաներ: Եւ այլազգ եւս մեծա-
գոյն|268ա| եղեւ, որով զաւրութիւն ցուցաւ Աստուծոյ: Քանզի եւ ոչ
հաւասարէր զտաճարն ոչ կործանել եւ ոչ ի հնոցին եղեն իրք եւ Դա-
նիէլի: Քակեցաւ տաճարն, զի մանաւանտ նոքա երկիցեն, զի մի՛ եր-
բեք յուսացին ի նա, զի ուսցին որքանե^մ պատուոյ էին արժանա-
ւորք: Քանզի զի^նչ աւգուտ էր ի շինուածոցն, յորժամ յաղագս որոց
եղեւ տաճարն, ապականեալք էին: Զի զոր աւրինակ հայր զթասէր ի
վախճանել որդւոյ ոչ շինուածոց, ոչ այլում իմիք, որոց դէպ իցէ, հոգ
տանի այնուհետեւ, որ վարկն նոքաւք ոչ եւս լիեալ աւելորդ նոցա
ստացուածն է: Նոյնպէս եւ Աստուած. էր աղագաւ կալ տաճարին
պարտ էր ոչ եղելոց, որք աղաւթէինն անտ, այլ մանաւանտ զնոսա
տրտմեցուցանէր եւ զգաստացուցանէր աւերակն լինելով, առաւել
եւս ցուցանէր զբարկութիւն, մինչ զի զմերձաւորսն աւգտէր այն:
Քանզի եթէ շինեալ զնա տեսին զտաճարն եւ այնքան լացին՝ որքան
ինչ կարծէք զկործանեցելոյն զնշխարս, եւ հուր շուրջ բորբոքեալ եւ
ի վայր քակտեալ: Վասն այնորիկ եւ ոչ մինչ ի հիմունսն կործա-
նեցաւ, զի առաւել եւս զնոսա տրտմեցուցանիցէ: Վասն զի այլ էր
դաշտ տեսանել եւ անապատ եւ լսել, եթէ աստ երբեմն քաղաք էր
եւ այլ՝ զնորին տաճարին զնշխարս, զի զոր աւրինակ յաղագս մարմ-
նոցն ոչ նոյնպէս տրտմին, որք ոչն տեսանեն, այլ լսեն, թե թաղեցաւ
իբրեւ գայն,, որ երեւին կոտարեալ ամենայն ուստեք: Նոյնպէս եւ
յայնժամ, յորժամ առաջի կայր ձեր տաճար Տեառն էր, իսկ յորժամ
անարժան իւր համարեցաւ եւ կործանել կամեցաւ՝ ոչ ինչ նոյնպես:

Զի եթէ ուղղելով ուղղիցէք զճանապարհս ձեր եւ զգործս ձեր եւ առնելով առնիցէք իրաւունս (է 5).

Ասացեր, եթէ ուղղիցէք, ասա եւ նոքումբք իրաւքն զի՞նչ առնիցեմք: Մի՛ ինչ ծանրաբեռն եւ դժուարին հրամայես. ո՛չ: Մի՛ եթէ ո՞չ ուղիղս էին. եւ թիւրս արարէք. յիւր ընտանութիւն վերստին

ածել կամիմ: Ո՞ր դիւրագոյն իցէ. հաշմեալ ունելով զոտս զնալ, թե՞
առողջս, ընդ ուղիղ ճանապարհն թե՞ ընդ թեւերն: Եւ ապա, զի մի՛
կարծիցեն այլ ճանապարհս, ի վերայ էած եւ զգործսն ձեր: Դուք
զայնոսիկ գրեք. ոչ վարդապետս ունիք, որ զայնոսիկ ուսուցանեն.
Այս բազում չարութեան երեւեցուցիչ է, յորժամ ինքեանք ասիցեն
եւ ինքեանք դատապարտիցեն: [Եւ առնելով առնիջիք իրաւունս ի մէջ
առն եւ ընկերի իւրոյ: Այսինքն՝ ոչ անիրաւութեամբ դատել: Զի՞նչ
ասես, մի՛ թե այլազգիք էին, որ ընդ միմեանս վիճէին, մի՛ եթէ յայլ-
մէ ազգէ մերձաւորն էր, զրկե՞ս զնա՝ վերակացու լեր նմա: Զի՞ զեղ-
բայրն զրկիցես. զի՞ զանդամսն ապականիցես, զի թեպէտ եւ ոչ այլ
ինչ զքեզ յորդորէր, զի եղբայր ընդ եղբաւր դատիք]¹⁵⁹: Ո՞չ տեսա-
նես՝ զիարդ Մովսէս, յորժամ ընդ եգիպտացոյն էր, բանն նորա որո՞վ
աւրինակաւ վարեցաւ աւգնականութեամբ, իսկ յորժամ առ երկո-
սին եբրայեցիսն՝ զիա՞րդ ընտանեբար ուղղէր: Այսպէս եւ Պաւլոս՝
պատկառեցուցանելով. "Մի՛ ստէք միմեանց վասն զի եմք իրերաց
անդամք" (Կորոս. Գ 9): Նոյնպէս եւ մարգարէն առ ընկերն ոչ ինչ
աւգտես՝ զզրկեալն զքո զանդամն վնասես: Զոր աւրինակ եթէ ոք
մարմին միում անդամոյն առաւել հոգ տանիցի եւ զմիւսն ոչ ըստ
չափաւոր խնամակալութեան բժշկիցէ: Որպիսի՞ ինչ եղիցի խտա-
ցեալ ակն եւ կարաւտեալ որովայն չափաւոր կերակրոց, եւ ապա
որովայնին առաւել տայցես, մինչ վնասիցես զակն: Ոչ վնասես մա-
նաւանտ զակնն, քան եթէ զնոյն զինքն զորովայնն որովայնամո-
լութեամբն:

[Զեկն եւ զորքն եւ զայրին մի՛ հարստահարէք եւ արիւն անպարտ մի՛ հեղուք ի տեղւոջդ յայդմիկ (է 6).

Իսկ արդ, հրաժեշտ մանաց ինչ պէտք ունէին յայտոսիկ. մի եթէ բնութիւն ո՞չ ուսուցանէր զնոյն: Ո՞չ տեսանե՞ք՝ զիա՞րդ եւ անուանքն ողորմելիք: Ո՞ այնպէս յանդգնիցի մինչ զի առ աւտարն խակ լինել: Ով այնպէս քարեղէն. մինչ զի կնոջ ամայի եղելոյ յառնէ ոչ ողորմեսցի, ո՞ այնքան անմարդի մինչ զի ի զրկեալն ի հաւրէ ոչ զթայցէ: Ոչ ասեմ ողորմեա, ասէ, այլ՝ մի՛ հարստահարեր: Բաւական է ինձ այդ: Մի եթէ ո՞չ կարէի արգելուլ, այլ առաջի եղի զայն կրթութիւն լինել քեզ մարդասիրութեան¹⁶⁰: Ո՞չ ողորմիս իբրեւ այրւոյ, ողորմեա իբրեւ զարհուրելով՝ մի՛ գուցէ ի նոսին անկանիցիս: Ո՞չ խոնարհեցուցանէ զքեզ ողորմելի ձեւն, գոնեա ահաւոր թշուառութիւն երկեցուցէ: Ի նմին ծովու նաւես, նոցունց իրաց ես պարտական, մարդ ես եւ գու, որոյ քան ամենեցուն զիւրագոյն են ի

[illegible]

Եւ բնակեցուցից զձեզ ի տեղւոջդ ձերում յերկրի, զոր ետու հարցն ձերոց յաւիտենից մինչեւ յաւիտեանս (Է 7).

ձերոց յախտենից մինչև յախտեամս (է 17):
Ապա ուրեմն ոչ պարսպաց է եւ ոչ զինուորաց եւ ոչ զինուլց բնա-
նալս: Աստուծոյ ազնակեանութեան:

Յերկրի, զոր ետու հարցն ձերոց. վասն է՞ր արդեւք զհարսն ի մէջ էած. սովորեցին ամենայն մարդիկ հայրենեացն մանաւանդ հոգ մէջ էած. սովորեցին ամենայն մարդիկ հայրենեացն մանաւանդ հոգ մէջ էած. սովորեցին ամենայն մարդիկ հայրենեացն մանաւանդ հոգ մէջ էած. սովորեցին ամենայն մարդիկ հայրենեացն մանաւանդ հոգ մէջ էած.

¹ 2hp 164:

2 Ամապարտ:

³ 2hp ʁf<:

ունել պարտիմք իբրեւ զհայրենի, եւ նոցա եւ շնորհեցի: Ոչ ինչ ձեզ ժառանկութեանդ իրաւունք աւգնեն, յորժամ եւ որ նախ քան զնոսա Տէրն է, թշնամանիցի: Եւ տես ոչ վայրապար տայ զժառանկութիւն, այլ՝ յորժամ լաւագոյնք լինիցին: Յոյժ քան զժառանկութիւն մեծագոյն պատրաստիցեն զողոյն զառաքինութիւն, որպէս զի ժառանկութիւն ոչ|269ա| վարձ իցէ առաքինութեան, քանզի նա յինքենէ ունի զայն:

Ապա եթե դուք վստահանայցեք յանձինս ի բանս սուտ, ուստի ոչ ինչ ազտիցիք՝ սպանանիցեք եւ շնայցեք եւ գողանայցեք եւ երդնուցուք անիրաւութեամբ եւ խունկս ծխիցեք Բահադու եւ զհետ երթայցեք աստուածոց աւտարաց, զորս ոչ գիտիցեք չար լինելոյ ձեզ (Հ 8-9)։

Ոչ ի վերայ էած զհատուցումնն, քանզի յարմարագոյն էր ասել՝
 չար լիցի ձեզ, այլ եկաց մինչեւ յայնոսիկ, որպէս եւ մեր սովորու-
 թիւն է բազում անգամ ոչ ակորժելով տրտմեցուցանել զլսաւդս՝
 ոչ ի վերայ ածել զհատուցումն: [Տես ամենայն չարեաց պատճառ՝
 զվստահանալն յինքն: "Նզովեալ մարդ, որ յուսայցէ ի մարդ" (Ե-
 րեմ. Ժէ 5): Ոչ ինչ այնպէս հեռի տանի յԱստուծոյ, որպէս ոչ զա-
 մենայն դնել Աստուծոյ: Վասն այսորիկ զմարդն թէպէտ եւ կարաւ
 էր ի բազում անկարաւտութեան կացուցանել՝ յաճախապէս նմա ի
 վեր յերկին տայ հայել իբրեւ հարկաւորութիւն իմն զսովորական
 պետսն ի վերայ եղ յիշեցուցանել զՏէրն. մշակն, նաւորդն յիշատա-
 կարան ունին անընդհատ¹ արուեստիւն իւրաքանչիւր ոք թէպէտ եւ
 ոչ կամիցին խրատեալք են յերկին հայել]¹⁶², քանզի եթէ առատու-
 թիւն պտղոց բազում անգամ զմեզ արտաքս հանէ յԱստուծոյ յիշա-
 տակէն, վասն զի ստուարացաւ, գիրացաւ, լայնացաւ՝ որչա՞փ եւս
 առաւել, եթէ անկարաւտութիւն էր մեզ: Տես զանբանութիւն, վասն
 զի ոչ ինչ վնասեալ լինէր յառատագոյնն ունելոյ մեզ զիրսն՝ եղեւ
 հզաւրագոյն բարբարոսն: Զի՞նչ ասէր. զաւրութեամբ իմով արա-
 րի եւ իմաստութեամբ հանճարոյ իմոյ ի բաց բարձից: Վասն որոյ
 ասէր. մի թե բարձրանայցէ փայտ առանց փայտահարի²: Եւ զի՞նչ
 զարմանք են, եթէ՞ բարբարոսն: Արդարն այն Եզեկիաս, զի փոքր մի
 ի բարեկեցութեան եղեւ, տես՝ զիա՞րդ նա զընութիւն մոռացաւ. "Ես
 ասացի ի բարեկենդանութեան իմում ոչ սասանեցայց յաւիտեան,
 դարձուցէր գերեսս քո եւ եղէ խռովեալ" (Սղմ. ԻԹ 7): Իսկ որ զաշ-

¹ անընթաց:

$$^2 \quad 2hp \text{ ւԲՀ:}$$

տարակն շինեցին։ Զի՞նչ տակաւին եւս խնդրիցեմք, ի ձեռն ո՞ր.
ընդէ՞ր գազանք, վասն էր պատերազմունք։ Այսքան շուրջ կան
գլխէ ածենայն ուստեք կապանք, եւ այլ եւս անկուշ¹ ես։ Զի՞նչ ար-
դեւք, եթէ արձակեալ էիր ի կարեացդ, ու՞ր արդեւք յամբարշտու-
թիւնս ոչ խոտորէիր։ Մի՛ վստահանայք յանձինս։ Վասն այդորիկ
ոչ մեծամեծք բազում անգամ եւ ոչ դաւաւորք։ Քանզի մարմնոյս
առաւելութիւնք ոգւոյ նուազութեան պատճառք լինին։ Զոր աւրի-
նակ, եթէ ոք որդի ունիցի ապականեալ, արբշխօ եւ ստահակ, զոր
ինչ առնուցու ի հաւրէն, ի բաց տայ այլոց, ի պատառաւտունս թողու
լինել, աղքատ կալ մնալ, զի մի՛ առնլովն կորուսցէ զստացուածսն։
Նոյնպէս եւ Աստուած կամեցաւ մեզ զգեցուցանել զարդ մեծ, այլ
գիտէր, եթէ վաղվադակի եկեալ սատանայ յամենայնէ զմեզ մերկա-
ցուցանէ։ Քանզի եթէ յաւետիսն միայն ետես զանմահութիւն ու-
նել նախաստեղծին եւ ոչ համբերեաց, այլ ի բաց եբարձ զայն, զի՞նչ
արդեւք առնէր, եթէ զթագաւորական պատմութեան տեսանէր զգե-
ցեալ։ Վասն այսորիկ ասէր. "Բարի է ինձ, զի խոնարհեցուցեր զիս,
որպէս ուսայց զարդարութիւնս ք"² (Սղմ. ՃԱ 11)։ Մի՛ յուսայք ի
բանս սուտս, մանաւանդ եթէ ոչ սուտ իցէ եւ բանէ, իսկ յորժամ եւս
սուտ եւս՝ զի՞նչ աւգուտ։ Եւ սպանանիցէք եւ շնայցէք եւ գողանայ-
ցէք եւ երդնուցուք անիրաւութեամբ։ Ոչ էր բաւական զինչսն յափշ-
տակել, վասն զի թողութիւն ունէր զաղքատութիւն գողութիւն, իսկ
եթէ սպանանիցէք զո՞ր արդեւք ունիցիք ասել բան, զի՞նչ առաջի
արկանիցէք պատճառս։ Այլ իբրեւ չլսեայք իմն են մեղքն յեռեալք
ի միմեանս, եւ առաջինն զերկրորդն ձգէ։ Գողացաւ ոմն, զի մի՛
ըմպունեսցի՝ սպանանէ, |269| շնացաւ ոք, զի մի՛ տայցէ դատաստան՝
եսպան զայրն, զի մի՛ դատապարտեսցի՝ ուրացաւ։ Զիա՞րդ երդնու-
ցուք անիրաւութեամբ, որպէս թե յիս, եւ դարձեալ ծխեցէք² խունկս
Բահաղու (է 9)։ Յորժամ թշնամանել պէտք լինին՝ զիս յիշէք, յորժամ
պատուել՝ գԲահաղ։

[Եւ գայցէք կայցէք առաջի իմ ի տանս յայսմիկ, յորում կոչեցաւ
անուն իմ ի վերայ սորա (է 10).

Բազում է լրբութիւն յետ գործելոյն զչարն յանդիման կալ Դատաւորին, զայն ամենայն գիտելով ելանել ի տաճարն նորա, ի տեղին յաստուածային]¹⁶³։

¹ Թեղևու՝ անհուշ:

² ծխիցեք, ուղղված տողամիջում:

Եւ ասիցեք, հեռացաք յառնելոյ զամենայն գարշելիսն զայնոսիկ (է 10ա), այսինքն՝ ուխտս եղիք ընդ իս, քանզի ամենայն ուրեք յիւրեանց դաշանցն դատել սովորեաց: Եւ դաշինս եղիք ուր. ի տեղ-ւոջդ յայդմիկ, յորում կոչեցաւ անուն իմ ի վերայ դորա: Եւ ես, ահա տեսի, ասէ Տէր, զի արարէք եւ զի դաշինս եղիք:

[Մի՛ եթե այրք աւազակաց տունդ իմ իցէ, որոյ կոչեցաւ անուն իմ
ի վերայ դորա (է 11).

Է՞ր աղագաւ այսօքիկ ասէ. ո՞չ ասպաքէն յաղաւթսն պատրաստեցան, մի՛ թե ի յափշտակութի՞ւնս, մի՛ ի շնութի՞ւնս, մի՛ ի յաղտեղութի՞ւնս: Զոր աւրինակ եւ Քրիստոս ասէր. "Տուն իմ, տուն աղաւթից կոչեսցի, եւ դուք արարէք զդա այրս աւազակաց" (Մտթ. ԻԱ 13): Սոյնպէս եւ աստ. զի եթէ սուտ երդնուն՝ եւ վասն յափշտակութեանցն դաշինս առնէին]¹⁶⁴: Եւ յետ այնորիկ, զի պանծալի զտեղին եւ սքանչելի եցոյց, զի մի՛ կարծիցեն ի մխիթարութիւնսն ինչ վայելել եւ ի զգուշութեան ինչ լինել: Ոչ բանիւք զնոսա հաւանեցուցանէ, այլ՝ իրաւք.

Երթայք, ասէ, ի տունն իմ ի Սելով, ուր բնակեցուցի զանուն իմ
անտ յառաջագոյն, եւ տեսէք՝ զինչ արարի նմա յերեսաց չարութեան
ժողովրդեան իմոյ Իսրայէլի (է 12).

Սոյնպէս եւ Պաւղոս, վասն զի հաւատացեալք եմք, ասէ, եւ յայս վստահանամք, առաքէ զնոսա առ հարսն իւրեանց, զի հաւատացեալք էին եւ նոքա. "Քանզի ոչ կամիմ զձեզ տգիտանալ եղբարք, զի հարքն մեր ամենեքեան ընդ ամպովն էին" (Ա Կորնթ. Ժ1): Նոյնպէս եւ աստ յաղագս տեղոյն ի Սելւս: Եւ սակայն առաջին նա էր, այլ ոչ ինչ աւգնեաց տեղին անարժանք Աստուծոյ երեւեալք:

Եւ այժմ փոխանակ զի արարէք զամենայն զգործող զայդոսիկ եւ խաւսեցայ ընդ ձեզ կանխեալ, եւ ոչ լուարուք ինձ: Կոչեցի ձեզ, եւ ոչ ետուք պատասխանի: Եւ արարից տանդ այդմիկ, յորոյ կոչեցեալ է անուն իմ ի վերայ դորա, յոր դուքդ յուսայք ի դա, եւ տեղոյդ, զոր ետու ձեզ եւ հարց ձերոց որպէս արարի Սելովայ եւ ընկեցից զձեզ յերեսաց իմոց, որպէս ընկեցի զեղբարսն ձեր՝ զամենայն զաւակն Եփրեմի (է 13-15).է/

Բազում ասէ զչարութիւն, եւ ոչ Սելով տեղին ուսուցանել զնոսա աւգտեաց ինչ ասէ: Տես՝ որքան փութով Հեռացուցանէր զնոսա ի չարեացն: Կոչեցի զձեզ եւ ոչ ետուր ինձ պատասխանի, ասէ Տէր.

Հայեա՛ զիա՞րդ դնէ՛ զիրսն աշոցիկ, որք յուսացեալն էին, որպէս ըն-
կեցի գեղբարսն ձեր զամենայն զաւակն Եփրեմի. մի՛ հթէ՛ դուք քան
զնոսա ազնուականագոյնք էք, մի՛ հթէ՛ այս տեղի սրբագոյն, զի որ
ինչ զսա առնէ՛ այժմ պանծալի, զսոյն եւ նա ունէր յառաջագոյն:
Զի՞նչ զանուէն իմ. տե՛ս՝ զիարդ ամենայն ուստեք մղե զնոսա յառա-
քինութիւն: Հրամայէ՛ ոչ ի զոհսն վատահանալ, ոչ ի թլփատութիւն.
Թլփատեցէք, ասէ, զսիրտս ձեր (Դ 4): Եւ ընդէ՛ր կնորուկ ի Սաբայ
Տեառն եւ կինամոմոն՝ յերկրէ հեռաստանէ (Զ 20): Եւ մի՛ ասէք. Տա-
րետս եւ կինամոմոն՝ յերկրէ հեռաստանէ (Է 4): Ի բաց եբարձ զթլփատութիւն,
եառ զգոհն, եբարձ զտաճարն: Զի՞նչ եւս. այնուհետեւ հարկաւոր էր
բառնալ եւ զհարսն, զհայրապետսն, մանաւանդ եւ յայնցանէ՛ յայտ
էր, քանզի հթէ՛ այնոքիկ ոչ կացին առաջի, եւս առաւել նոքա ոչ էին
առաջի կալոց, զի այնոքիկ թէպէտ եւ ոչ ինչ էին, սակայն գործք էին,
խսկ ի հարսն պանծալն |270ա| ոչ բնաւ ինչ էր, բայց որ քան զայս երե-
ւելագոյնն է, զայն ի բաց բառնայ զվերակացութիւն մարգարէին,
վասն զի ի դէպ էր վատահանալ նոցա յերեմիաս: Ոչ ասէ՛ ոչ առնեմ,
զի մի՛ թուիցի թշնամանել զմարգարէն, այլ ասէ.

Եւ դու մի կար յաղաթս վասն ժողովրդեանդ այդորիկ եւ մի՛
աղաչէր ողորմել դոցա եւ մի անկանիւր առաջի իմ վասն դոցա, զի ոչ
լուայց քեզ (Է 16).

[illegible]

առաջի իմ յաղագս նոցա: Որպէս եւ մեք ասեմք բարկացեալք, զի յորժամ ոչ միայն յինքեանց իցեն մատնեալք, այլ եւ զառաջին կալ կորուսանիցեն զամենայն առ ո՞ր նաւահանգիստ ապաւինիցին: Ընդէ՞ր. զի ոչ լուայց քեզ: Է՞ր աղագաւ ոչ լսես, ասա: Բարկացելոյ էր եւ ոչ զպատճառսն ասել: Սակայն ախորժողի բժշկել եւ ողջացուցանել, զնել զպատճառսն, զի զայն ի բաց բառնալ փութասցեն:

Կամ թե ո՞չ տեսանես զինչ դոքա առնեն, *վասն զի ոչ հեռագոյն զամբարշտութիւն զործէին, այլ մերձ ուրեմն՝ ի քաղաքս Յուդայ եւ ի ճանապարհսն Երուսաղէմի (Է 17).*

Տեսանե՞ս զանամաւթ չարութիւն յանդգնեալ եւ ոչ զանխուլ ինչ մեղանչէին:

[Որդիք նոցա քաղեն փայտ եւ հարք իւրեանց բորբոքեն հուր եւ կանայքն իւրեանց հայս թրեն առնել նուէրս զարուրեան երկնի (Է 18).

Տեսանե՞ս զփոյթն: Հայեա յաւժարութեամբ յամբարշտութիւն լիեալ: Զի՞նչ իցէ նուէրս. ընծայական հաց աստ բանս ցուցանէ՞|¹⁶⁶: Զի յաղագս այնպիսեացն աղաչել պարտ է, որք մեղանչենն եւ հեռանան եւ պատրաստագոյնք լինին ցուցանել ինչ ի մեղաց անտի զուղ-զուլթիւն: Նոյնպէս եւ ժողովրդեանն այնմիկ յայնժամ: Իսկ յորժամ աղաչիցէ արդեւք նա եւ կայցեն մնայցեն նոքա ի չարութիւնսն՝ ո՞ր շահիցէ արդեւք, ասա ինձ: Զարութիւն երկնի. զաստեղս աստ ասէ: Զարութիւն երկնի վասն է՞ր ասիցէ: Յուցանէ, եթէ ոչ ի նոսա է տե-րութեան պատիւ, այլ է՝ թագաւոր ոմն: Այլ եւ զի՞նչ արդեւք, յոր-ժամ ասիցէ թագուիոյն երկնի: Անտուտ ըստ իմաստիցն նոցա ասէ, քանզի նոցա էին խաւսքն: Իսկ զարութիւնս ասէ իբրեւ զաւրս ինչ գումարեալս, այնպէս հանդերձ ամենայն բարեկարգութեամբ յար-մարեաց զաստեղս Աստուած: Զաւրականք են, ասէ, նորա ի ձեռն նո-ցա պատերազմի: Են աստեղք ժանդախտականք, են ախտագործք. որպէս Հայկդ ասող, զի յորժամ նոցա պարտ է ծագել իբրեւ զաւ-րա|^{270բ}|կանք յոյժ փայլեալք պղնձով տեսութիւն սքանչելի առ ի տեսանել, նոյնպէս աստեղացն պար ամենայն: Զոր աւերինակ դաշտ ինչ, որ զաւրս ունիցի, նոյնպէս նոցա երկին տեղի է: Քաղեն փայտ. եւ ոչ աղքատութիւն խափանէ զզհոսն: Թրեն հացս. ոչ ունին ոչ-խարս եւ համայն, որ ինչ գոյ նոցա, այնոքիւք ամբարշտեն:

¹ Եթէ, ուղղման նշանով:

Եւ նուիրեցին նուրս աստուածոց ատարաց, զի բարկացուցեն զիս: Մի՛ եթէ զիս նոքա բարկացուցանեն, ասէ Տէր. ո՞չ զինքեանս, զի ամաչեցեն երեսք նոցա (Է 18-19).

Սաստիկ է ամբաստանութիւն, յորժամ ոչ ի մոլորութենէ, այլ ի կրթութենէ իցէ ամբարշտութիւն: Զոր աւերինակ Պաւղոս ասէ. "Իսկ որք ի հակառակութենէ անտի են եւ ոչ հաւանին ճշմարտութեան, այլ հաւանին անիրաւութեան, նեղութիւն եւ ցաւք" (Հռոմ. Բ 8): Նոյնպէս եւ աստ: Մի՛ թե՛ զիս նոքա բարկացուցանեն: Տես բազում մարգարէական բանիւք յաղագս բարկութեան խաւսեցաւ, աստ միայն զախտն եղ. մի եթէ զի՛ս նոքա բարկացուցանեն, ասէ Տէր, ո՞չ զինքեանս, որպէս զի ամաչեցուցանիցեն զերեսսն իւրեանց (է 18-19). Մի՛ եթէ ե՞ս կրեմ չար ինչ. այս զայս ասէ, զի զինքեանս ամաչեցուցանիցեն, քանզի որ թշնամանեն՝ նա կրէ զախտն, եւ ոչ ինչ, որ թշնամանին, կրէ չար, ի բաց կա ի թշնամանացն, յորժամ ոչ ինչ կաւրէ վճարել: Զի ամաչեցեն երեսք նոցա. ասէ Տէր. Զի արժանի հաւատալոյ առնիցէ զբանն, զի մի՛ դարձեալ առանց բարկանալոյն լինել, ի ծուլութիւն զնոսա արկանիցէ:

Ահա բարկություն եւ սրտամտություն իմ, ասէ հեղցի ի վերայ տեղոյդ այդորիկ ի վերայ մարկան եւ ի վերայ անասնոյ եւ ի վերայ ամենայն փայտի անդաստանի եւ ի վերայ ամենայն բուսոյ երկրի բոքբոքեցի եւ մի շիջցի (է 20).

Ի վերայ մարդկանն բան ունէր թերեւս: Ընդէ՞ր արդեւք եւ ի վերայ այնոցիկ, ասա ինձ: Նախ առաջին. զի անպիտանք հանդերձեալ էին այնոքիկ լինել: Երկրորդ անգամ. զի սաստկագոյնս ցուցանիցէ զբարկութեան յարձակումն, քանզի եթէ զմարդիկն ի բաց բառնայր եւ ոչ բնաւ հանդերձեալ էր խնայել յանասունս:

Այսպես ասե՛ Տէր. Զողջակէզսն ձեր ժողովեցէք հանդերձ զոհիւք
ձերովք, եւ կերայք միս, զի ոչ խաւսեցայ ընդ հարսն ձեր, եւ ոչ պատու-
փրեցի նոցա յաւուրն, յորում հանի զնոսա յեգիպտոսէ վասն ողջակի-
զաց եւ զոհից (է 21-22).

Ոչ միանգամ, ոչ երկիցս, ոչ երեցս, այլ՝ բազում անգամ ի բաց բառնա ի զոհից զհամարձակութիւն: Եւ ապա, զի մի՛ ոք ընդդէմ բերիցէ. Իսկ ընդէ՞ր հրամայեցեր, ի վերայ բերէ. Առաջին ոչ հրամայեցի: Ընդէ՞ր ոչ ասիցէ հրամայեցի. ոչ այդպէս, այլ եւ ոչ հրամայեցի իսկ ասէ, քանզի ամենայն որ ոչ ըստ յաւժարութեան կամաց իցէ բան եւ հրամայիցի: [Եւ ոչ իւր իսկ ասի լիեալ խորհուրդ,

զի զաւր աւերինակ յորժամ ասիցէ. "Մի թէ կամեալով կամիցի՞մ զմահ մեղաւորին, որպէս զդառնալն նորա եւ զկեալ" (Եզեկ. ԺԸ 23): Եւ սակայն ոչ առանց նորա կամացն տանջի]¹⁶⁷: Նոյնպէս եւ աստ, որպէս եւ այլուր. ո՞ր իսկ բնաւ հայցեաց զայդ ի ձեռաց ձերոց, զի ոչ եթէ, որ ըստ ներելոյն լինի, այն աւերինադրութեան է: Ոչ կամեցա եւ ոչ իսկ զբանն զայն տալ ասէ: Եւ դարձեալ ունիցին բան արդեւք այսոքիկ ասացեալքս: Եւ ոչ յայնժամ, ասէ, պատուիրեցի, յորժամ ելին յԵգիպտոսէ: Քանզի ոչ վայրապար ինչ կայ ժամանակն, այլ եւ նոցա ոչ պատուիրեցի: Իսկ յորժամ զորթն արարին, յիրաւի այնուհետեւ հրամայէր: Վասն այնորիկ ի ժամանակին, յորում կարծէին ըստ աւերինացն մատուցանել, ի բաց բառնալով զայն ասէր Դաւիթ. "Զոհս եւ պատարագս ոչ կամեցար, լսելիս հաստատեցեր ինձ" (Սղմ. ԼԹ 7), զի կացուցէ զճշմարիտ զոհն՝ զհնազանդութիւն: Նոյնպէս եւ աստ. Լուարութ ձայ[271ա]նի իմում, զի բարի լինիցի ձեզ. Ոչ ես ինչ պտուղս չահիմ, այլ զի բարի ձեզ լինիցի, վասն որոյ եւ առաջնոցն ասացի.

[Լուարութ ձայնի իմում եւ եղեց ձեզ Աստուած (է 23). Մեծ է այս վարձ. եւ ոչ լուան ինձ]¹⁶⁸ եւ ոչ հայեցաւ ունկն նոցա, այլ գնացին ի խորհուրդս սրտի իւրեանց չարի (է 24): Յաղագս որ ոչ եւ աստ ասէ. Ոչ հաւանեցան եւ ոչ լուան, որք ելինն յերկրէն Եգիպտոսի: Սաստիկ է ամբաստանութիւնս. մինչդեռ ի ձեռս ունէին զբարեգործութիւնսն ի նմին էի վայել[ի]լով ի ցանկութեան, եւ այնպիսոյ զկտակի զփորձ առին զխնամակալութեան, որ ի մեծագոյն բարիսն կոչէր, եղեն յետս եւ ոչ յառաջ (է 24ա):

Անցեք ըստ հարսն չարութեամբ, եւ ոչ կացեք մինչեւ յայդոսիկ (Է 26): Եւ զի մի՛ ոք ասիցէ՝ դարձեալ պարտ էր ասել երկրորդ անգամ եւ երրորդ, եւ բազում անգամ արարի ի ձեռն մարգարէիցն՝ ընդ նոսա խաւսելով, որպէս թէ ոք ասիցէ, թէ եւ վկայս եւս ունիմ ասացելոցս.

Եւ ասացեն զնոսա զբանդ զայդ. Այս ազգ է, որ ոչ լուաւ ձայնի Տեառն Աստուծոյ իւրեանց եւ ոչ ընկալաւ զխրատ: Պակասեաց հաւատ ի բերանոյ նոցա (է 27-28).

Տեսանե՞ս՝ զիարդ զլիսաւորէ, որ ի սկզբանն ասացաւ ի մարդա-
րէն:

Եւ ասացես ցնոսա զբանդ զայդ, եւ ոչ լուիցեն քեզ, եւ կոչեսցես ցնոսա եւ ոչ տայցեն քեզ պատասխանի (Է 27).

Եթե ոչ հաւատացես նոցա՝ ի մերձակայիցդ առ զփորձ: Եղիցի, յորժամ խրատեմ՝ ոչ լսել, յորժամ կոչեմ՝ ընդէ՞ր ոչ տաս պատասխանի: Բանի՜ ինչ են թշնամանքս այսոքիկ: Եւ ասացես. Այս ազգ ոչ լուաւ ձայն Տեառն եւ ոչ ընկալաւ խրատ, պակասեաց հաւատ ի բերանոյ նոցա (է 28).

Զի՞նչ լինիցի քան դայս հար, քանզի եթէ որդի անհնազանդ
հաւր յամենեցունց բամբասի, որք Աստուածոյ անհնազանդք եղեն,
որ քան գամենայն ծնողս պատուականագոյն է, որո՞ց տանջանաց
իցեն արժանիք։ Եւ ոչ ընկալան խրատ. Ընդէ՞ր, որ ուղղերն զնոսա, ոչ
ընդունէին։ Խրատ զուսումն ասէ աստ՝ թշնամանելով զնոսա։ Դար-
ձուցանէր եւ ոչ դառնային։ Պակասեաց հաւատ. Անհաւատ ոմանք
նոքումբք զնոսին թշնամանէ, քանզի եթէ առ ինքեանս այն-
պիսիք եղեն, որպէ՞ս էին արդեւք առ մերձաւորսն։

[Խզեա գիեր քո եւ ի բաց ընկեա եւ առ ի շրթոնս ողբս, վասն զի անարգեաց Տէր եւ մերժեաց զազգն, որ առնէր զայս (է 29).

[illegible]

¹ Խալ, ռնկ, թրգւճ, գիսաւոր է:

² 2hp ٧٩٤:

£

Եւ քակտեցից ի քաղաքացն Յուդայ եւ ի քաղաքացն Երուսաղէմի զձայն ուրախացելոցն եւ զձայն զուարճացելոցն, զձայն փեսայի եւ զձայ՞զ հարսին, զի անապատ եղիցի ամենայն երկիր: Ի ժամանակին յայնմիկ, ասէ Տէր, հանցեն զոսկերս թագաւորացն Յուդայ եւ զոսկերս իշխանացն իւրեանց եւ զոսկերս քահանայիցն իւրեանց եւ զոսկերս մարգարէիցն իւրեանց եւ զոսկերս բնակչացն Երուսաղէմի ի գերեզմանացն իւրեանց եւ ցամաքեցուցեն զնոսայ յարեւու եւ ի լուսնի եւ յամենայն աստեղս եւ յամենայն զաւրովօին երկնի, զոր սիրեցինն եւ որոց ծառայեցինն եւ զորոց զիետ չոգան նոցա եւ որոց հոգն տանէին եւ որոց երկիր պագանէին նոցա, ոչ կոծեսցին եւ ոչ թաղեսցին, յառակ եղիցին ի վերայ երեսաց երկրի, վասն զի ընտրեցին զմահ առաւել քան զկեանս. եւ ամենայն մնացորդաց, որք մնայցեն յազգէն յայնմանէ յամենայն տեղոջ, ուր մերժեցից զնոսա անդր (Է 34-Ը 3).

Քանզի ոչ եթէ դուզնաքեա ինչ բան էր առաջնոցն մանաւանդ թե եւ անընդելից թաղմանն. Յամաքեցուսցեն զայն յարեալու եւ ի լուսնի, զոր սիրեցէքն, ասէ: Իբրեւ ոտնահար իմն լինելով նոցա այնպէս խաւսի, զի ոչ խնայեացեն եւ ոչ ողորմեսցին: Բազում վայելեցին ի սպասաւորութիւնս եւ ոչ զիւրեանց թշնամանսն եւ ոչ զսիրելեացն կարասցեն արգելուլ, այլ այնպէս սպասաւորացն ոսկերս անտես արասցեն թշնամանեալս եւ ոչ աւգնեսցեն նոցա: Աստ կատակէ զնոքաւք իբրեւ զրկեցելոց ոտնհար լինի. ինքեանք, ասէ, ընտրեցին զմահ քան զկեանս: Այլ ասիցեն թերեւս ոմանք, եթէ մեծ անիրաւութիւն եղեւ այն ի նոսա, քանզի արգելուլ նմա պարտ էր: Ի բաց տար, ո՛վ մարդ, զի՞նչ անիրաւութիւն, քանզի զի՞նչ ոչ արար, զիա՞րդ ոչ արգել, պատուիրեր, խրատէր, եւ սոքա ոչ անսային: Ո՞ր անիրաւութիւն յայնոսիկ թողուլ զնոսա, յորս ինքեանք ընտրեցին:

Զի այսպէս ասէ Տէր. Մի թէ որ գլորիցին՝ ո՞չ կանգնիցէ (Լ 4).

Իսկ արդ, ո՞չ արդեւք թուիցին այսոքիկ այլոյ ուրուք լինալ բանք, յորժամ յոյսն փակես, յորժամ զպատուհասն ցուցանես, եւ ասես՝ բորբոքեսցի սրտմտութիւն եւ ոչ շիջցի: Եւ դարձեալ ընդունայն արծաթագործն աշխատի: Դու ասես՝ ոչ կամեցան ընդունել զխրատ: Դու ասես, եթէ լուսացիս բարակաւ ծրդեալ ես, եւ մի՛ աղաւթեր վասն նոցա, զի ոչ լսեմ, եւ բիւրս այլս յուսահատականս, եւ յետ այսորիկ ասես.

Մի թե որ գլորին՝ ո՞չ յառնիցէ, կամ որ խոտորին՝ ո՞չ դառնայցէ: Ընդէ՞ր խոտորեցաւ ժողովուրդս այս խոտորումն լիբբ: Եւ զարացան ի յաւժարութիւնս իւրեանց եւ ոչ կամեցան դառնալ (Ը 5).

[illegible]

Ընդէ՛ր խտորեցաւ ժողովուրդս այս խտտորումն լիրք՝ ոչ մի-
սանգամ դառնալ, եւ ի վերայ Երուսաղէմի (Ը 5).

Դարձեալ աստ ոչ վայրապար կայ քաղաքիս անուն, այլ զի քան զամենեւեան պատուականագոյն էր, եւ առաւել քան զամենեւեան լիրբ եղեւ. խոտորումն լիրբ. վասն զի յԱստուծոյ էր, զի յայնպի-

սիս եւ յամենայն ժամ, եւ զի ոչ ինչ ունէր բաղբաղել: [Ստուգապէս լրբութիւն է յԱստուծոյ խոտորելն]¹⁷⁶, քանզի ծառայ խոտորեալ ի տեառնէ թէպէտ եւ ոչ ինչ ունի ասել իրաւունս, այլ սակայն ունի, իսկ յԱստուծոյ՝ ոչ ինչ գոյ ամենեւին, զի հաւաստի խնամակալութիւն իրաւունք են անճառելիք: Ոչ ունիս ասել՝ խրատ էր, ոչ ունիս ասել, եթէ ոչ բարի առաւել քան զչափն: Վասն զի զմարդկանէ ասեմք, թե արհամարհող էր, եւ զայլոց, եթէ՝ խակ, եթէ՝ ոչ գիտէր խնամ տանել ծառայից, իսկ զԱստուծոյ եւ ոչ մի՛ ինչ, որպէս զի աններելի է խոտորումն:

Եւ զարացան յաժարութիւնսն իրեանց եւ ոչ կամեցան դառնալ (Ը 5ա).

Զի մի՛ լսելով ոչ ըստ բնութեան հարկաւոր ումեք լինել կարծիքեա զյաւժարութիւն ի ներքո եած, եւ այնքան զաւրութիւն ունի, այո: Զի զոր աւրինակ ի հակառակն ի բարիսն ասեմ տեսանիցես, եւ թե դիւացն մատուցանէին: Լուր եւ զմիւս եւս յաւժարութիւն, յորժամ առ Աստուած նոյն լինիցի խակք առ ծնունդս, իսկ այլքն այնպէս մարդասէրք եւ զինքեանս եւս մատնել յաղագս մանկանց. "Ի վերայ իմ նդովքն քո, որդեակ" (Ծննդ. Իէ 13): Առ երկոսին մեծ զաւրութիւն ունի յաւժարութիւն, եւ ընդարձակ է ասպարեզն նորա, զի ուր եւ կամ յառաքինութիւնսն հասանէ, ուր եւ կամի՝ ի չարութիւնսն: Զի ոմն է, որ ամենայն ուրեք ընթանա, այլ եթէ սանձս ունիցի՝ բարեկարգութեամբ գնայ, իսկ ի բաց ընկեցեալն ի վախից անկանի: Եւ ոչ կամեցան դառնալ: Տես դարձեալ զկամսն առեալ: Ոչ ուրեք հարկաւորութիւն եւ ոչ ճակատագիր: Մի՛ եթէ ի սկզբանն այնպիսիք ոմանք էին:

Ունկն դիք եւ լուարուք, ոչ այդպէս խաւսին, ոչ ոք գոյ մարդ, որ ապաշխարէ ի չարութենէն իւրմէ եւ ասե՛ զինչ արարի (Ը 6).

Ոչ ասէ՛ որ ապաշխարեցին, այլ՝ ոչ գոյ մարդ: Միւս եւս իմն դարձեալ առաւելութիւն, զի եւ ոչ յառնելն չարեացդ: Եւ ոչ այսպէս, բայց ամենեցուն կալ ի գլորմանն յոյժ դժնդակագոյն ոչ միայն ոչ փոփոխի, այլ եւ ոչ ըստգտանէ զմեղսն իւր:

Պակասեաց որ ընթանայրն յնթացից իւրոց իբրեւ զծի քրտնեալ:
Ասիդայ|273բ|¹ երկնի ծանեաւ զժամանակ իւր (Ը 6-7).

¹ հայ ընկալ. թրգւ. Արդ արսինն:

Այլ ամենեցուն է վախճան ասէ, բայց սոքա միայն անմահս մե-
զանչեն եւ յագեցումն ոչ ունին զչարեացն: Սակայն եւ բնական
իրացն յագեցումն է. ի ցանկութեան լինելով աշխատի բնութիւն եւ
ոչ եւս կամի այնուհետեւ գործել, այլ հանգչել ախորժէ, բայց դուք
ո՛չ աշխատիք զոչ ըստ բնութեան գործել: Այլք զբնականսն գործե-
լով հանգչել կամին, իսկ դուք՝ ոչ եւս: Զիոյ սիրելի է ընթանալ, այլ
սիրելի է երբեմն եւ զհանգիստն. ամենայն փոփոխումն գիտէ, բայց
դուք եւ ոչ՝ չար գործելով: Ոչ ինչ ասէ այնպէս հեշտութեամբ հանգ-
չի, որպէս ձի հանգչիցի, քրտնեալ խրխնջիցէ: Առաւել յոյժ քան զա-
մենեսեան այն կենդանի խնդրէ զհանգիստն, վասն զի ջերմին է, եւ
խրխնջէ, ասէ, յորժամ նորա լքանիցի ամենայն զաւրութիւն: Ուժգ-
նապէս իմն փոխանակ պաղատանաց զխրխնջելն առաջի արկանէ:
Արդ, որպէս նա լքեալ ախորժէ հանգչել հանդերձ այնքան յաւժար-
ութեամբ յնթացիցն, նոյնպէս պարտ էր եւ նոցա: Եւ ասիդայ երկ-
նի ծանեալ զժանակաւ իւր. Ոմանք հաւ ասեն եւ ոմանք՝ աստղ: Եւ
դարձեալ պինդ ունէր եւ անպիտան զծառսն արար, ոչ առաւել եւս՝
զպարիսպսն:

[Եւ արքայց մեզ ջուր բարկութեան, վասն զի մեղաք նմա (Ը 14).
 Եւ արքայց մեզ ջուր բարկութեան, վասն զի մեղաք նմա.

Տեսանե՞ս որքան բարի է նեղու[թիւն]՝, վասն զի մտաւ ասա, ասէին: Զուր բարկութեան, որ լինիցի, զդառն վարսն ասէ, զախտաւոր կեանսն:

ժողովեցաք ի խաղաղութիւն, եւ ոչ գոյր բարի ժամանակի բժշկութեան եւ ահա տագնապ (Ը 15).

Տեսանես իրաւքն զեւսն վկայեալս, զոր հանդերձեալ էին ասել յառաջագոյն, ժամանեալ մարգարէս ասէ:

[Ի Դանայ լուիցուք զձայն երագութեան ձիոց նորա: Ի ձայնէ խրխնջելոյ ձիոյ նորա շարժեցաւ ամենայն երկիր: Եկեացէ եւ կերիցէ զեղեռն եւ զսիրտին իւր, զքաղաք եւ զքնակիչս իւր (Ը 16).

Ի պատուհասն Աստուած միշտ զգէմս տանջանացն ցուցանէ, յառաջին շաւղացն ահաւոր զնա առնէ, զի այն լինիցի. ուղղէ բանիւք զգործսն եւ զառաջին զշաւիղն ցուցանէ չար¹⁷⁸։ Զմտաւ ածորքան ինչ էր յայնքան հեռաւորութենէ բերել զհնչումն զխըխնջելոց ձիոցն եւ զկառաւարութեան։ Այն լինէր, զի զարհուրեալք ողջամիտք լինիցին եւ մի՛ եւս ի փորձ եկեսցեն չարեացն։ Սոյն եւ առ ջրհեղեղաւն եղեւ։ Մի եթէ ո՞չ էր կարողութիւն ի լեառն բարձր զարդարն հանել, այլ զի արժանի հաւատալոյ լինիցի պատուհասն,

զի ահաւոր եւ որոյ յետ այնորիկ լինելոց էին զիպուածն: Եւ արդ, զի՞նչ. ո՞չ եւ սողոմացոցն յառաջագոյն ասաց զայն, այլ ոչ էին զերծանելոյ արժանաւորք, որք եւ զգտներսն առնուին ի թշնամանս եւ ոչ այնպէս յաւտարսն խանյէին: Զո՞ր այնուհետեւ ունէին ուղղութիւնս, յո՞ր բանս հայէին, ոչ գոյր ոչ բնաւ:

Եկեսցէ եւ կերիցէ զերկիր եւ զլիութիւն իւր (Ը 16ա).

Ի քաղաքս փախչիցիք, այլ եւ զնոսա առցեն պատերազմաւդքն, որպէս զի եւ զայնոսիկ սրով քանդեսցեն:

[Զի ահա ես առաքեմ ի ձեզ աւծս սպանալուս, զորս ոչ գոյ հնար թովել. եւ խայթեսցեն ձեզ անթշկելի ի տարակուսանաց սրտիցն (Ը 17-18).

Յիշեցուցանէ յանապատին զզիպուածս նոցա իբրեւ ոչ եթէ աւծս հանդերձեալ էր առաքել, այլ զպարսիկսն այսպէս կոչէ եւ զբարբարոսս, զորս ոչ գոյ հնար թովել]¹⁷⁹: [Ուստի ոչ ինչ գուցէ յոյս մխիթարութեան ախտին: Դիւրին է ընդել[աց]ուցանել զգազան քան զսրտմտութիւն բարբարոսական]¹⁸⁰: Ոչ ինչ գոյ դեղ ձեզ: Զոր աւրինակ դատաւորն, յորժամ երեւեցուցանէ զվճիռն եւ ի մահ ոք տարեալ լինի՝ ոչ գոյ եւ ոչ մի ինչ մխիթարութիւն, նոյնպէս եւ Աստուծոյ. բայց սպառնալոյ աղափաւ այս եղիցի, այլ եւ ի գործ ելցէ:

[Ահա ձայն աղաղակի դստեր ժողովրդեան իմոյ|274ա| յերկրէ հեռատանէ (Ը 19).

Ի հեռուստ լսէ մարգարէս դարձեալ զողբս նոցա զերութեան:

Մի թե Տէր ո՞չ գուցէ ի Սիոն եւ կամ թագաւոր ո՞չ իցէ անտ (Ը 19ա).

Այսպիսի իմն ասէ. մի եթէ անիշխանութիւն է առ նոսա ուստի մատնեցան, զԱստուած ունէին եւ թագաւոր զաւրաւար քաղաքին: Զի՞նչ իցէ՝ թագաւոր ո՞չ իցէ անտ: Յաճախապէս զայն ցուցանէ զԱստուած առաւել քան զթագաւորսն լիեալ: Ահա ամենայն ասէ ի բաց բարձաւ պատճառք ձեր. Ետու թագաւոր: Զի՞նչ եղեւ, զի ազգաց նմանիցէք: Ասէիք՝ "Եղիցուք որպէս եւ այլ ազգք" (Ա Թագ. Ը 5)՝ ունելով թագաւոր, առէք որպէս եւ այլ ազգք: Ընդէ՞ր ոչ մնացեք ի ձեր աւրէնս, այլ եւ ոչ ես հեռացա: Եւ արչ, զի ունիք այսպիսի մարտակից, այպէս մեծ, ընդէ՞ր յաղթահարեցայք, ուստի՞ արդեւք. վասն զի ամբարշտեցայք]¹⁸¹:

Քանզի բարկացուցին զիս ի դրաշեալս իւրեանց եւ ի սնոտի ատարոտիս: Անցին հունձք, անցին կուրք, եւ դուք ոչ փրկեցայք (Ը 19-20).

Աստ ցուցանէ զԱստուծոյ զմարգասիրութիւն, զի ոչ դարանակալութիւն միայն պատերազմողացն, այլ եւ յայնպիսի ժամանակս բաւական էր տրտմեցուցանել ի պատերազմողացն՝ ի հնձեւ եւ ի կթելն, սակայն ոչ կացին մինչեւ յայնոսիկ չարիքն: Եւ ապա զի՞նչ. առաւել պարտ էր լինել, քան զայն:

[Վասն խոտորման դստեր ժողովրդեան իմոյ ցնորեցայ. տարակուսանք կալան զիս, երկունք իբրեւ ծնդականի (Ը 21).

Ոչ վասն տանջանացն միայն ողբայր մարգարէս, այլ եւ վասն անուղղութեան: Գեղեցկապէս տարակուսանս ասաց: Զի յորժամ ախտածէտն ոչ ախորժիցէ զդեղսն՝ զի՞նչ առաւել լինիցի այնուհետեւ: Ոչ դադարեաց բժշկել բժիշկն, այլ ոչ ինչ առաւել եղեւ]¹⁸²: Որ տեւ: Ոչ դադարեաց բժշկել բժիշկն, այլ ոչ ինչ առաւել եղեւ չարեաց այնքան ոչն ինչ զիտէր զինքեան խիղճ, յաղագս այլոցն չարեաց այնքան կրէր: Եւ նոքա անզգայութիւն ունէին: Տես ողբովքն պատուհակքն, ամբաստանութեամբքն, սպառնալեալքն մարգարէն ուղղել սիւքն, ամբաստանութեամբքն, սպառնալեալքն մարգարէն ուղղել կամեր զնոսա: Այսպէս ոչ երբէք անյոյս առնէ Աստուած, որում եւ դու նմանեսցես՝ս:

Q

Մի եթե ընետիներ՝ ո՛չ գուցե ի Գաղաադ եւ կամ բժիշկ կոչիցե՛ անտ. ընդե՛ր ոչ եղեւ եւ բժշկութիւն դաստեր ժողովրդեան իմոյ: Ո տա-
ցէ գլխոյ իմոյ ջուր եւ աչաց իմոց աղբիւրս արտասուաց, եւ լայի զժո-
ղովուրդս իմ գայս ի տուէ եւ ի գիշերի (Ը 22-թ 1).

Ոչ ունիմ ասէ ի բնութեանս արտասուեաց յոլովութիւն բաւական մեծութեան չարեացս: Վասն զի սովորութիւն էր, որք յաւժարէին սգալ, դադարեցուցանել զյոլով մասն տրտմութեան ողբովքն, կամէի եւ ես ասէ առաւել ինչ քան զբնութիւնս առնուլ, մինչ զի կալ յիս ջուր եւ ելանել անխափան, եւ ոչ ինչ հեշտալիս քան զլալն այս միայն լինի, յորժամ ուսումն կայցէ, ոչ միայն սովորականաց արտասուեացն, այլ եւ բազում յոլովութեան: Եւ լայի զվիրաւորս ժողովրդեան իմոյ. Զի՞նչ ասես, զայդպիսիսդ լալ արժա՞ն իցէ՝ չարութեան պատուականս: Այո, ասէ, զգոսա լամ: Ընդէ՞ր ոչ զի վիրաւորեցանն, այլ է՞ր աղագաւ, զի վասն այդպիսոյ պատճառի ոչ զի տանջինդ, այլ զի ամենայն ուղղութիւն ի բաց բարձաւ, մինչդեռ եւ շունչ յինքեան էր՝ փոփոխման յոյս էր ինձ. քնոյ եւ ըմպելոյ եւ կերակրոյ հազորդէի յայնժամ, իսկ այժմ հեշտալի է ողբալ եւ սգալ:

Ո՞ր տայր ինձ յանապատի դուզնաքեա կայեանս, լքանէի զԺողովորդս իմ եւ ի բաց գնայի ի սոցանէ (*Թ. 2*).

Մի՛ ոք ինչ նեղասրտութեամբ բամբասեսցէ զմարգարէս, որ հեռանալս կամէր, քանզի եթէ զվիշտսն ինչ պատճառս դնէր առաջի եւ զտանջանս եւ որք նոյնպիսիքն են, յիրեւի թերեւս ոք կարծէր զայն եւ փախչել յայնպիսեաց վարկանէր: Ոչ յումեքէ յայդցանէ երկեայ ասէ: Բայց տեսցուք, մի՛ գուցէ եւ իրաւացի հեռանալոյն պատճառք իցեն, մանաւանդ մի՛ զամենայն մարգարէիս կարծեսցուք զբանս, ալլ զոմանս նորին երեմիայի եւ զկէսս՝ ոչ նորա:

274բ|Լքանի գժողովուրդս իմ եւ անցեալ գնացի ի սոցանէ. վասն
գի ամենեքեան շնան ժողովք անպատուողաց (Թ. 2)

Զդոսաւքանես եւ գնաս, ո՞չ լսես՝ զինչ ասէ եղեկիէլ. "Դեռ զքեզ ետու տանդ Իսրայէլի" (Եղեկ. Գ 17): Ընդէ՞ր զայդ ասէր, այլ մի՞ գուցէ որպէս Պաւղոս. "Յայսմհետէ աշխատութիւնս ոք ինձ մի արաս-

¹ հայ բնկալ. թրգ դեղ փխ. ըռետինէ՝

ցէ՛": Վշտանաս, ողբաս եւ կամիս հեռանալ՝ այո ասէ։ Զի թէ էր ոք որ հայէր յուսացեալսս՝ գոնեա մի՛ ոք էր՝ ոչ հեռանայի։ Իսկ այժմ ժողովք անարգողաց են։ Եւ զի՞նչ արդեւք. վասն այնորիկ թողոյր զնոսա. եւ ոչ բնաւ երբեք։ Այլ որպէս այլուր ի կամելն մարգարէին լուռ լինել, իբրեւ հուր բորբոքեր յորովայնի նորա եւ ոչ հանդուր-ժէր, նոյնպէս եւ աստ ասէ՛ զնոսա ողջամիտս առնելով, զի զոր աւրի-նակ լայրն եւ ողբայր, սոյնպէս եւ հասարակաց Տէրն ասէր. Մինչեւ յե՞րբ եղեց ընդ ձեզ, մինչեւ յե՞րբ ներեցից ձեզ։ Այնչ դժուարելով. քաւ լիցի, այլ պատկառեցուցանել կամի։ Նոյնպէս եւ մարգարէս։ Ոչ է բաւական վերջին կայանն, այլ եւ զնորին ինքն զվերջնագոյնն հայցես։ Տեսանե՞ս, զի ամբաստանութիւն անբժշկելի ախտացելոցն է բժշկացն ի բաց գնալ։ [Շնութիւն աստ զո՞ր ասիցէ. յայտ է, եթէ է բժշկացն ի բաց գնալ։] [Շնութիւն աստ զո՞ր ասիցէ. յայտ է, եթէ է բժշկացն ի բաց գնալ։]

"Յարմարեցի զձեզ առն միում իբրեւ զկոյս սուրբ լով Պաւղոս ասէր. "Յարմարեցի զձեզ առն միում իբրեւ զկոյս սուրբ լով Պաւղոս ասէր. "Յարմարեցի զձեզ առն միում իբրեւ զկոյս սուրբ լով Պաւղոս ասէր."

(Բ Կորնթ. ԺԱ 2)։ Մեծ է այս կե-
յանդիման կացուցանել Բրիտտոսի" (Բ Կորնթ. ԺԱ 2)։ Մեծ է այս կե-
յանդիման կացուցանել Բրիտտոսի"

հաւատ գաւրացաւ ի վերայ երկրի (Թ 3).

... և քանփոփոխելին լինել, զի

Զպատերազմողականն նոցա ասէ եւ զանփոփոխելին լինել, զի
ի չարիս ելանէին, եւ զիս ոչ յիշեսցին, ասէ Տէր (Թ. 3ա). Ոչ յաղաքս
անգիտանալոյն ասէ զայս, այլ վասն ոչ այլազգ գիտելոյ:

[Խորաքանջիւր ոք ի մերձատրե զգուշացարուք եւ յեղբարս ձեր մի՛ վստահանայք, զի ամենայն եղբայր խաբելով խաբէ եւ ամենայն բաւրեկամ նենկութեամբ գնայ (Թ. 4). Էի

Տեսանե՞ս զկատարեալ Հարութիւն, յորժամ եւ ոչ ի մերձաւորսն յուսային, յորժամ Հալածեալք Հանդիպէին. այս կատարած սատանայի Հարութենէ՝ բաժանել եւ աւցտել զանդամսն, յորժամ ոչ եղբայր, ոչ բարեկամ եւ ոչ այլ ոք Հաւատարիմ լինէր: Եւ յեղբարս մի՛ յուսայք, այսինքն՝ մի յոք վստահանայք, որպէս եւ Քրիստոս ասէ, "Յորժամ բազմասցի անաւրէնութիւն՝ ցրտասցի սէրն" (Մտթ. ԻԴ 12): Բայց աստ ոչ սիրոյ ի բաց բարձումն, այլ բարեկամութեան կեղծաւորութիւնն¹⁸⁴, քանզի եթէ ոչ զոք ունել բարեկամ՝ Հար է եւ

ամբարշտութեան նշանակ, կեղծաւորել զբարեկամութիւն՝ զիա՞րդ
ոչ դժնդակագոյն եւս: Զի եթէ ոչ բնութիւն՝ ոչ սիրելութեան աւ-
րէնք, ոչ այլ ինչ զաւրանային, ոչ ազգակցութիւն, եւ երանի եթէ
դուզնաքեա ինչ էր թշնամութիւն, այլ խաբելով խաբէ եւ ամենայն
բարեկամ նենգութեամբ գնայ: Յորժամ ամենայն ուրեք չարութիւն,
յորժամ եւ ոչ մի՛ մասն առողջ, քանզի զճշմարտութիւն ոչ խաւսին:

[Ուսաւ լեզու նոցա խաւսել ստուգիւն (Թ. 5).

Տեսանե՞ս ոչ բնական զչարութիւն: Հայեա՛ զիա՞րդ ազգի ազգի իրաւք՝ երբեմն մերձաւորաւքն բամբասէ, զի զրկէին եւ ոչ ինչ կաւաւտանային դառնալոյ, եւ երբեմն յաղագս ինքեանց բամբասէր, զի անդրդուելիք էին ի հարիսն¹⁸⁵:

Վաշխի ի վերայ վաշխից եւ նենգութիւն ի վերայ նենգութեան, եւ ոչ կամեցան գիտել զիս (Թ 6).

Այս եւ տարակուսանք են՝ ունել բարեկամ իւր եւ կեղծաւորել զբարեկամութիւն: Եւ այլուր դարձեալ զնոյն: [Ոչ|275ա| ինչ է այն-պէս չարութիւն ատելի իբրեւ զայս, յորժամ այլ՝ դեմքն եւ այլ լեզուս իցէ]¹⁸⁶: Ոչ կամեցան գիտել զիս. Տեսեր՝ զի՛նչ է գիտելն:

Վասն այդորիկ այպէս ասէ Տէր. Ահաւաղիկ ես ջեռուցանեմ զդոսա եւ փորձեմ, վասն զի արարից յերեսաց դստեր ժողովրդեան իմոյ (Թ. 7).

Ի բովանդակում արկանեն եւ ջեռուցանեն, եւ առնեն զիւրեանց
կատարելով զսրտմտութիւն, բազումք ի մարդկանէ առնեն զայս եւ
ոչ ի չարչարելոցն ի փրկութիւն խնայեն: Բայց նա ոչ այսպէս, քաւ
լիցի, այլ ամենայն ուրեք յաւգուտն մեր հայի, վասն զի եւ է իսկ ամե-
նայն ախտից մաքուր եւ վերագոյն: Եւ փորձեցից զնոսա: Տեսանե՞ս,
զի փորձելն ոչ անհմտութիւն էր, քանզի դիտէր զնոսա, թե չարք են,
այլ փորձեցից առնել ընտիրս ախորժեմ ասէ: [Փախիցուք այսու-
հետեւ ի մեղացն, քանզի մեղքն անփորձ, իսկ պատուհասն ընտիրս
առնէ]¹⁸⁷: Ոչ ամաչեմք, եթէ տեսանեմք բազում յաւժարութեամբ
զյոլովս յախտացեալ անդամոցն բժշկացն ի ձեռս տան՝ ի խաբել եւ
ի հատանել, եւ ամենայն բժշկութեան աւրինակի զմարմինն նոցա
մատնեն, եւ սակայն մարդկան տան նոքա, որք ոչ ամենայն իրաւք
յետ հատանելոյն եւ խաբելոյն զառողջութիւն խոստանան, այլ բա-
զում անգամ եւ սխալեն: Իսկ աստ եթէ Աստուած խնդրեն՝ զժուա-
րիւք եւ զայրանամք: Եւ ո՞ր լինիցի քան զմեզ յիմարագոյն: Եւ սա-

[illegible]

8). [Սլաք խոցուտիչ լեզու ուցա, նենգաւորք բանք բերանոյ ուցա (թ

8). $|275p|$ Եւ զիարդ ունի այս բան, զիա՞րդ կարէ խոցոտել լեզու:
Քան զամենայն նետ չար եւս խոցէ լեզու. ոչ ի մարմի առնէ զվէրն,

¹ 2hp 1F4:

ըաւրի արգելաբ զարհուրէիր, ապա եթէ յաղագս այդորիկ ասէ՝ ի րաց առ զայդ: Եւ ոչ եւս ասէ՝ Աստուած Իսրայէլի: Ոչ է աւտար ոք, ոչ է խիստ, ոչ է անմարդի: Յիշեցուցանէ զժամանակն, ուստի կոչեցաւ Աստուած Իսրայէլի:

Ահաւասիկ եւ ջամբեմ նոցա վտանկս եւ արբեցուցից նոցա ջուր դառնութեան, ցրուցից զնոսա ի հեթանոսս յորս ոչ գիտէին նորա եւ հարքն իւրեանց եւ առաքեցից ի վերայ նոցա սուր մինչեւ ծախեցից զնոսա նովաւ (թ. 15-16).

Դառն նոցա զկեանսն արարից, քանզի ոգւոց տրտմելոց կե-
րակրոյն փոփոխի բնութիւն: Զոր աւրինակ աչք խաւար տեսանեն,
նոյնպէս եւ լեզու՝ զախորժելիսն իւր իբրեւ զգառնագոյն ճաշակէ,
յորժամ գլուխն իցէ ապականեալ: Ոչ զայն եսէ, եթէ զբնութիւն
ջրոյն փոփոխեցից, այլ այնքան պատրաստեցից ասէ զտրտմութիւն
մինչ զի տարերքս մնայցեն յիւրեանց ի բնութեան եւ այլ իմն նոցա
թուեսցի, զի զոր աւրինակ ախտացելոցն քաղցրն դառն երեւի, նոյն-
պէս եւ տրտմեցելոցն, եւ սոցա առաւել եւս քան նոցա]¹⁹⁰: Այլ տես,
խրատէր զնոսա եւ ուղղէր հակառակաւքն, եւ տանջանաւքն ընդոս-
տուցանէր: Ո՞ր արդեւք այնպիսի կերակրովք կերակրեալ ոչ լինէր
լաւագոյն: Եւ ցրուցից զնոսա ի հեթանոսս, զորս ոչ գիտէին նոքա
եւ հարքն իւրեանց. Մեծ էր եւ այս պատուհաս. ոչ տեղոյ ի տեղի փո-
փոխումն: Եւ զի՞նչ մեծ, քանզի եւ Աբրահամ զնոյն կրեաց զպատու-
հաս, եթէ պատուհաս ինչ էր՝ այնքանզնաց ճանապարհ: Եւ ապա
զի մի՛ կարծիք լինիցի ումեք ասել՝ զի՞նչ մեծ էր այն պատուհաս, ի
վերայ էած. [Առաքեցից ի նոսա սուր մինչեւ ծախեցից զնոսա նովա:
Ոչ բոլորովին ասէ ապականել, այլ զոմանս՝ այնոքիւք եւ զոմանս՝
այլովք, վասն զի պարտ էր գերելոցն ոչ միայն գերութեամբն, այլ
կոտորելոցն կորստեամբ զգաստանալ:

Այսպես ասե՛ Տէր. Կոչեցէք զձայնարկու կանայս եւ եկեսցեն եւ առ իմաստունսն առաքեցէք եւ բարբառեսցին, եւ առցեն ի վերայ ձեր ողբս եւ իջուցեն աչք ձեր արտասուս եւ կոպր ձեր հոսեսցեն ջուր (Թ. 17-18).

Զինչ ասես, զաւղբացաւդսն կանայս կոչել հրամայես: Ամենայն ուստեք կանայս կոչէին: Իմաստունս զնոսա ասէ. Ընդէ՞ր արդեւք: Ըստ արտաքնոցն կարծեաց՝ իմաստուն յիւրեանց արուեստին, քանզի որ գիտեն ինչ՝ իմաստուն սովորեցին կոչել: Որպէս յորժամ ասիցէ՝ "Դեղ ոչ առցէ յիմաստնոյ" (Սղմ. Ծէ 6), եւ "Ու՞ր են իմաստունքն

Տալանու" (Ես. ԺԹ 12): Ընդէ՞ր իսկ բնաւ հրամայէ զայն առնել. զի զնոսա ի հաւատ ածցէ եւ յուղղուիմին: Ոչ զի այն լինիցի, զի եւ ոչ կամէր իսկ վայրապար ողբալ, քանզի յեկեղեցոջ Տեառն ասէ. "Մի՛ լայք արտասուաւք" (Միք. Բ 6), այլ վասն արժանի հաւատալոյ եւ հաւանեցու[276բ|ցանելոյ զնոսա]¹⁹¹ յաղագս որ լինելոց էր: Իմացա-
րութ, ասէ, զայդ, վասն զի իմանալո իսկ պէտք էին, յորժամ անյուսա-
լի ինչ իրս ասէ, յորժամ խորհուրդ ոչ ճառիցէ յառաջագոյն զեկու-
ցանելով, վասն այնորիկ ասէ՝ ուսարութ, զի զաւրինակն ուսանիցին
բամբասանացն նորա:

Զի ձայն ողբոց Միոնի լսելի. գիա՛րդ թշուառացաք, ամաճեցաք
յոյժ, զի թողաք զերկիրն (Թ 19)

յոյժ, զի թողաք զերկիրն (Թ 19)
Զի՞նչ լսելի եղեւ մարգարէիս. յայտ է, եթէ թողուլ զերկիրն, քանզի այսօրիկ էին ի վերայ կացեալ չարիք մինչ զի եւ նոյն ինքն քաղաքն ատելի էր: Եւ ոչ այնպէս զնա թողուլ ատեցեալ, այլ նախ ազգական արեանցն: Ամաչեցաք ասէ. ոչ ողորմելիք միայն, այլ եւ վատթարութեամբ կորեան. զիա՞րդ կամ որո՞վ աւրինակաւ, ասա: Ոչ կարգաւ պատերազմի եւ կռուոյ, ոչ աւրինաւք ճակատամարտու, այլ իբրեւթշնամիք Աստուծոյ, իբրեւ ապստամբք մինչեւ պատե-րազմողացն գիտել զայն յայտնապէս: Եւ զի սովորեցին զմեզ չա-րեացն իրք՝ ոչ այնպէս ինչ խոցոտել, յաւելու եւ զամաւթն եւ զա-նարգանսն:

Լուարուք կանայք զբան Տեառն Աստուծոյ եւ ընկալցին ականջք ձեր զբանս բերանոյ նորա, ուսուցէք դստերաց ձերոց ձայնս եւ կին ընկերի իւրում ողբս, զի էմուտ մահ ընդ պատուհանս ձեր եւ եկն յերկիր ձեռ՝ սատակել զտղայս արտաքուստ եւ զերիտասարդս ի հրապարակաց (Թ. 20-21).

պարակաց (Թ՝ 20-21).
Յորժամ պէտք են ձայնարկուաց՝ առ նոսա դարձուցանէ զբանն,
վասն զի վշտակից իմն է ազգդ այդ կանանցդ: Ընդէ՞ր արդեւք
տրտմագոյնս զնոսա պատրաստեաց զնոսա Աստուած եւ սակայն
տկարք են. վասն զի մեծ իմն բեռն զտրտմութիւն եդ ի վերայ: Լուր՝
զինչ ասէր անդէն վաղվաղակի. "Տրտմութեամբ ծնցիս որդիս եւ
առ այր քո դարձ քո" (Ծննդ. Գ 16): Տես՝ ում զտրտմութիւն լծա-
կից արար. ընդ պարծանացն պատճառի. Մեծամեծս խորհիս, զի
մայր ես եւ հայր զայրն առնես, այլ ընկալ չար ընդ բերկրանացդ
զերկունսդ: Բայց զոր ասացին. Ընդէ՞ր արդեւք տրտմական զազգ

զԱստուծոյ երկրպագուսն. աւտար էր այն, խոստովանեալք էին կախարդութիւնքն: Եւ յայտ է, եթէ ոչ մարդկան զաւրութիւն, այլ Աստուծոյ շնորհն յաղթաւ լինի: Զի՞նչ յիմարագոյն էր, |277բ|քան զայն, յորժամ կախարդքն եզիպտացոց ասէին՝ "մատն Աստուծոյ է այդ" (Ելք Ը 19): Բայց դու ոչ նոյնպէս ասես: Վասն այնորիկ եւ մարգարէսն ամայիս արար յայնպիսի իմաստութեանէ: Դանիէլ՝ քանզի թուէր իմաստուն, տե՛ս՝ զինչ ասէր. "Եւ ես ոչ իմաստութեամբ, որ է յիս" (Դան. Բ 30), զի մի՛ թուիցի այնուիկ յաղթել, յաղագս այնորիկ նախ յանդիմանէին նոքա եւ խոստովանէին, թե ոչ է այն մարդկային զաւրութեանս: Տես ամենայն ուրեք ի թշնամեացն վկայութեամբ զլիեալսն: Անդ ասէին մոգքն. "Մատն Աստուծոյ է այդ" (Ելք Ը 19) եւ աստ ասեն՝ ոչ է մոգաց եւ դիւթաց եւ քաղդէից զհարցուածդ զայդ ասել, զոր հարցանէ թագաւոր, բայց՝ աստուածոց, որոց ոչ է բնակութիւն ընդ ամենայն մարդկան: Եւ յետ այնորիկ ցուցանէ թէ եւ ոչ նոցունց աստուածոցն է ասել զայն, քանզի ոչ բամբասեաց զնոսա, թե ընդէ՞ր ոչ պաշտեցէք զնոսա, հի՞մ ոչ պագէք երկիր նոցա, վասն է՞ր ոչ զոհեցէք: Դարձեալ առ փարաւոնի ամենեքեան յանդիմանեցան յայնժամ: Նոյն գտանի եւ առ Բաղտասարաւ: Նմանապէս եւ առ մարգարէիւքն ասէին նոքա յինքեանց, եւ ապա մարգարէն, եւ յետ այնորիկ ելք վկայութեամբ: Տես՝ զիարդ ամենայն ուրեք զմարդիկ հաւանեցուցանելով Աստուած զիւր զաւրութիւն ցուցանէ: Եւ դարձեալ, յորժամ ասէ. Թոյլ ետ իմաստութեան մարդկան երեւել եւ յորժամ ոչ ինչ զաւրացաւ, յայնժամ ի վերայ էած զյիմարութիւն առ ի յինքենէ քարոզութեամբն, վասն զի իմաստութեամբն Աստուծոյ աշխարհ զԱստուած ոչ ծանեաւ, հաճեցաւ Աստուած յիմարութեամբ քարոզութեան ապրեցուցանել զհաւատացեալս, նոյնպէս եւ բժշկութեամբն Քրիստոսի. երեսուն եւ ութ ամէն էր ի հիւանդութեան իւրում, եւ միւս կինն ասէր. Բազում ինչս ետու բժշկաց, եւ ոչ ինչ աւգտեցայ՝ տե՛ռատեսն այն (տե՛ս Մտթ. Թ 20): Քանզի ոչ նշան միայն լինէր, այլ եւ նենգութիւնք խնուին: Հայեա եւ առ առաքելովքն եղեւ սոյն, այրէին զգիրս առաջի ամենեցուն: Եւ դարձեալ ասէ. "Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի նազաւրացոյ" (Գործք Գ 6): Գերիքն եւ նոքին աղքատքն ի վերջին աղքատութեան անյայտք եւ անհնազանդք ոչ ինչ կախարդութեամբն առնէին, այլ՝ զամենայն շնորհաւք, յորժամ ոմն ձկնորս է եւ. ոմն մաքսաւոր, ոմն խորանակար, այլ եւ ինքն կախարդ էր ասէ Քրիստոս: Զիա՞րդ, ասա ինձ, եւ ո՞ր կախարդ այնպէս զաւրացաւ յետ մահու: Ո՞ր ասաց, որ կամելով "յանուն Յիսուսի Քրիստոսի արի եւ գնա" (Գործք Գ 6): Եւ

դարձեալ միւս ոմն գիւրի ումեմն. "Պատուիրեմ քեզ յանուն Յիսուսի
Քրիստոսի ելանել ի դմանէ" (Գործք ԺԶ 18): Եւ բանն գործ լինէր:
Փախչէին ախտք, փախչէին դեւք: Ո՞ր անուն կախարդի այսքան
յետ մահու զաւրացաւ, ասա ինձ: Եւ այլագգ. ոչ գիրս գիտէր եւ
զիա՞րդ լինէր կախարդ, կերեցաւդ էր եւ գինե՛րբու, ոչ ինչ յայդցանէ
կախարդ ի մաքրականացդ: Այսոքիկ ոչ կախարդի: Ամենայնի պար-
տաւ հաղորդել հրամայէր. "Ոչ որ մտանէ ի ներքս՝ պղծէ զմարդն",
ասէր, "այլ՝ որ ելանէ" (Մտթ. ԺԵ 11): Վարս խնդրէր սուրբս, որ աւ-
տար է ի կախարդաց: Եւ եթէ ասես կախարդ՝ ոչ կարէ զոմն ընդունել
եւ զոմն՝ ոչ: Մի՛ պարծեսցի իմաստունն յիմաստութիւն իւր: Ամենե-
քեան այսոքիկ տեղի տան փոփոխման, բայց միայն բարեպաշտու-
թիւն անըմբռնելի լինի՝ եւ թե ճոխութիւն ասիցես եւ թե զինչ եւ իցէ,
այլ յայսմիկ պարծեսցի, որ պարծին իմանալ եւ ճանաչել զիս: Այս-
պիսի պարծանք ոչ ունին յաղթահարեալս եւ ոչ բամբասեալ զոք:
Ամենայն անհարթութեան յաղթէ այսմ առաւելութիւն: Աստուծոյ
երկեղին պէտք են, որ հանդերձեալն է գիտել զԱստուած, եւ նոյն
ինքն գիտելն զնա իմաստութիւն առնէ: Որպիսի՞ ինչ կամին, եւ
զի՞նչ է գիտելն զԱստուած բարուց սքանչելեաց խնամ տանել: Եւ
առնել ողորմութիւնս եւ իրատունս ի վերայ երկրի: Սոյն ինքն այս է
ողորմութիւն՝ ոչ տալ թոյլ զրկել, վասն զի պինդ ունի զԱստուծոյ
զգիտութիւն, զի|278ա| առաջնորդէ յայն, զի ախորժեմ ասէ: Տես՝
զիարդ յաղագս ճշմարտութեան ամենայն մարգարէիցն փոյթ էր՝
զանիրաւութիւն կործանել: Եւ անիրաւութիւն ազգի ազգի է. ոմանք՝
յինչս եւ կէսք յողին վնասեն զմարդիկ: Այնպիսին ստուգապէս
իմաստուն նա մեծ, նա զաւրաւոր: Որ զԱստուածն գիտէ ստացուած
անյափշտակելի՝ ստացուած ընչից ոչ կարաւտեալ, եւ ոչ բնական
քաջողջութեան ստացուած, քան զարքայութիւն մեծ: Եւ այլովք
իրաւք ի մէջ ածցուք զերկեղածն Աստուծոյ: Եւ դարձեալ մերկացոյ
զմարդկան իրս եւ զամենայն տեսցես ծիծաղելիս եւ ոչ ինչ լիեալ
հուպ առ երկեղածն Աստուծոյ: Տես ելեալ զբնութիւն մարդկային եւ
ոչ ինչ կալեալ հաղորդութիւն առ մեզ: Նախանձեցաւ ոք ոչ ինչ
վնասեաց, զրպարտեաց, նենգեաց, թշնամանեաց, տանջեաց՝ ոչ որ
ինչ ի մարդկանէ է, ոչ որ ի բնութեանէս, ոչ ի վնասակարաց եւ ոչ ի
գիւաց նմա յաղթել սովորեաց, այլ՝ քան զամենեսեան գեր ի վերոյ եւ
անդր եւս: Արդ, ոչ ուրեմն ի գիտութեան միայն է կատարելութիւն,
այլ եւ՝ ի գործսն բարիս: Հայեա՜ որպիսի պատուիրանս ունի երկեղն,
որք զվարսն պինդ ունին: Վասն է՞ր ատեանք, կռիւք եւ այլքն ամե-
նեքեան. քանզի եթէ ամենեքեան երկնչեաք զրկել, որպէս եւ զրկանս

ընդունել՝ ամենայն էր թերեւս ի բազում կատարելութեան եւ ի յղիւթեան: Բէ ասաց եթէ այսոքիկ են բարիք եւ աւգտակարք. այլ զայսոսիկ կամիմ: Այս է բարեբարոյ ծառայի՝ ոչ քննել զՏեառն հրամանս, այլ հաւանել միայն:

Ահա ատուք գան, ասէ Տէր եւ այց արարից ամենեցուն թլփատեցելոց անթլփատութեան նոցա՝ Եգիպտոսի եւ Յուդայի, Եդոմայ եւ որդոցն Ամովնայ որդւոցն Մովաբու եւ ամենայն յապաւելոց զերեսաւ բնակչացն անապատին, զի ամենայն ազգ անթլփատք են մարմնով, բայց ամենայն տունն Իսրայէլի անթլփատ է սրտիւք իւրեանց (Թ 25-26)։

Ո՞ր յարմարութիւն է ասացուածոյս. դարձեալ ի բաց բառ-
նա զթլփատութիւն, դարձեալ զայն հարկանէ եւ խոցոտէ, եւ զոր
ասես այսպիսի է թե զոր աւրինակ զնոսա ոչ ինչ աւգնեաց զթլփա-
տութիւն, նոյնպէս առաւել եւս զձեզ, կամ զայլս եթէ զնոսա ասէ
զանթլփատս լիեալս կոտորեցից, եւս առաւել զձեզ՝ սրտիւք էք
անթլփատք: Եւ ապա զի մի՛ կարծեսցեն յաղագս անթլփատութեան
սպանանել եւ կամ զայն ասել, Վթէպէտ եւ թլփատութիւն ունին՝
անթլփատք են մարմնով, զի ոչ ըստ աւրինացն առնէին զայն, քան-
զի ասեն. եթէ թլփատեալք էին եղովմայեցիքն եւ այլքն: Որքան
սրտին թլփատութիւն լաւագոյն է, նոյնքան չար եւ անթլփատու-
թիւն է այն: Ոմանք ասեն, թե եւ եգիպտացիքն թլփատէին: Եւ զայս
Հերովդոտոս պատմէ¹: Ահա աւուրք գան, այց արարից եւ յապաւելոցն
ի դիմացն իւրեանց, որք բնակենն յանապատին: Ինձ թուի ասել զտա-
ճիկսդ: Զի՞նչ ասես, անթլփատք են, առաւել եւս դուք սրտիւք այլ
թլփատեալք: Զոր աւրինակ զնոսա ոչ ինչ աւգտեցին իրքն, նոյնպէս
եւ ոչ զձեզ. դուք քան զնոսա չարք եւս էք]¹⁹³:

 $\mathfrak{d}$

Ըստ ճանապարհաց. հեթանոսաց մի՛ ուսանիք, եւ ի նշանաց երկ-
նից մի՛ երկնչիք, վասն զի զարիւորին նոքա յերեսաց նոցա, զի աւ-
րէնք հեթանոսաց սնոտիք են (ժ 2-3).

Եցոյց, եթէ թլփատութիւն ոչ ինչ աւգնէ եւ ոչ յաղագս այնու-
րիկ գնոսա կոտորէ։ Ըստ ճանապարհաց հեթանոսաց մի՛ ուսանիք,
ասէ, վասն զի ուսայք՝ նշանք երկնի են արեգակն եւ լուսին։ Եւ
զիարդ նշան. վասն զի այնոքիկ բազմաց են նշանք եւ յայտնեն իմն.
յայտնէ ժամանակս, յայտնէ զառուրս արեգակն՝ երբեմն ընդ այս եւ
երբեմն ընդ այն գնալով ճանապարհս։ Եւ լուսին դարձեալ նշանա-
կէ յաղագս որոց ասէ. "Եղիցին ի նշանս եւ ի ժամանակս եւ ի տարիս"
(Ծննդ. Ա 14), որ ինչ պանծալին թուի։ Եւ տես՝ ոչ ի բաց բառնայ
զնոցա բնութիւն, |278| վասն զի գործք են իւր, այլ ասէ զպէտսն
միայն, զի մի՛ առաւել ինչ պահանջեսցես։ Ո՞ր ի նշանացն երկեալ
ո՞ր զարհուրեցաւ, որ ինչ եղեւն եւ աստեղք նշանք։ Համեմատու-
թիւն աստ առնէ կռոցն եւ Աստուծոյ։ Եւ տես՝ զիարդ արուեստիւ
եւ հանճարով նախ յաստեղացն սկսանի։ Ընդէ՞ր ոչ արդեւք ի վե-
րայ գայ բանիւն, այլ ի նուաստագոյնսն գնոսա տանի առ վայր մի
զդիւրաւըմբունելիսն պինդ ունել տայ. երկնչին ի նոցանէ դիմաւքն
իւրեանց եւ սակայն երկեղն ի միտսն է եւ ոչ յերեսս։ Ոչ խորհրդաւք
երկնչին ասէ աստուածսն կարծելով եւ կամ զի երկիրն պագանեն.
Մի՛ առնէք, զոր առնեն հեթանոսք։ Ոչ փոքր է այս ի բաց տանել
ի բամբասելոյ զբնութիւն, այլ ցուցանել զերկեղածսն։ Սոյնպէս եւ
Պաւղոս առնէ, որպէս այլ հեթանոսքն, որք ոչ զիտեն զԱստուած,
նոյնպէս եւ մեք պատուիրելով ասեմք՝ մի իբրեւ զայս անուն։ Սաս-
տիկ է ամբաստանութիւն իրացն, որոշումն դիմացն. Յերեսաց նոցա
երկնչին՝ ցուցանելով, եթէ աւրէնք հեթանոսաց ընդունայնք են։ Եւ
ապա զբանն ասէ. սպառնայ յոլովագոյնս այնուհետեւ եւ բան ասէ
դժնդակ՝ իբրեւ ոչ եթէ զի հեթանոսքն պաշտեն ասեմ՝ մի՛ պաշտէք,
այլ զի արէնքն նոցա սնոտիք են։ Աստ զաղանդն նոցա ասէ, ասա
այնուհետեւ՝ եւ զիա՞րդ տրուպք աստուածք. վասն զի առ յոլովս է
բանս, որք անզգայութեամբն անկեալ կային՝ առ այնոսիկ երթեալք։

Փայտ է յանդամե կոտորեալ, գործ հիւսան եւ ձոյլ արծաթոյ եւ ոսկոյ պանունեալ է, ուսամբք եւ բեւեռաք հաստատեցին զնոսա եւ ոչ շարժեցին (Ճ. 3-4).

¹ Գիրք Բ, 36. տե՛ս Հերոդոտոս, Պատմություն ինը գրքից, թրգմ. Միմոն Կրկյաշարյանի, Եր., 1986, էջ 102:

Զմտաւ ած զնորա զսգաստութիւն. մի՛ զգէման տեսանէր, այլ ի նիւթն եկն, զանկերպարանն զայն զմտաւ ած զփայտն, որ բազում անգամ յանտառէ ոչ պտղաբեր, այլ անպտուղ՝ յայրումն պատշաճ, եւ ոչ կենդանի եւ յաճման, այլ մեռեալ հատեալ: [Եւ ոսկին շուրջ կայ, եւ այն դարձեալ հող, դարձեալ մարդկան արուեստ, այլ կանգուն կայ, եւ այն անարգութիւն, վասն զի ոչ յինքենե ունի զկալն, ուստի եւ ոչ փոփոխել կարէ: Զի՞նչ կամիցին բեւեռքն, զի՞նչ զնա կազմէ Աստուած, այլ բերեալ թուի յաղագս պատուոյ լիեալ, եւ այն տկարութեան նշանակ. յորժամ տեսանիցես յոտն կացեալ՝ իմա որք ունին զբեւեռսն, զորս թե ի բաց բարձցեն յերեսն կործանին, յորժամ տեսանես պայծառ ոսկովն՝ զմտաւ ած որք ձուլեցինն, յորժամ տեսանես զգեցեալ հանդերձ՝ իմա զփայտն մերկ, որպէս զի ոչ ինչ յինքէնէ ունի եւ ոչ բնական է նորա զարդն, եւ եթէ բնական էր եւ ոչ այնպէս մեծ ինչ էր: Յորժամ տեսանես բերեալ զմտաւ ած, զի տկարութիւն է այն]¹⁹⁴:

[Մի՛ երկնչիք ի նոցանէ, զի ոչ ինչ առնեն չար, եւ բարի ոչ գոյ ի նոսա (ժ 5).

Եւ արդ զի՞նչ՝ ոչ առնիցեն արդեւք չար. եւ ոչ սպանանիցեն, այլ յԱստուծոյ թոյլ տալ, զի եւ ոչ դահիճն կարէ ինչ առնել. եթէ ոչ թոյլ տացէ դատաւորն: Այսոքիկ ոչ զաւրութեան են]¹⁹⁵. այսոքիկ արդեւք Աստուծոյ նշանակք՝ եւ՛ վնասելն եւ՛ աւգտել եւ ոչ ինչ յուժեքէ խափանեալ մանաւանդ թե եւ վնասել եւ ոչ բնաւ երբեք, այլ ըստ հասարակաց իմաստիցն տես, զբնութիւն նոցա քննեսցուք եւ զգործն տեսցուք: Զիա՞րդ եւ զԱստուած քննիցէ, այլ համեմատէ բնութիւն ընդ բնութեան եւ ոչ բնաւ երբեք, որպէս եւ ոչ մի բան զայն բնութիւն յանդիման կացուցանել կարէ, այլ՝ զգործն միայն եւ յայնմանէ առնէ զյաղթութիւն եւ ոչ ըստ համեմատութեան. զի յորժամ մեծ իցէ առաւելու|279ա|թիւն՝ ոչ լինի այն: Ոչ ասաց, եթէ այնոքիկ ոչ կան ինքեամբք եւ սա կայ, եւ ոչ եթէ նոքա բերեալք լինին յայլոց, իսկ սա բերէ զամենայն յաղթող իցէ, այլ զի՞նչ. ի գործոյ անտի: Զի՞նչ աւգուտ է, եթէ մեծ իցէ բնութիւն, յորժամ ես ոչ ինչ աւգտիմ: Աստուստ բարեմտութիւն, այլուստ է եւ երկիւղ, յորժամ վնասիմ: Եւ զիա՞րդ այսոքիկ: Նախ քան զքննութիւնս փոփոխիմ յԱստուած, գովութիւն իմն սքանչելի նմա յարմարէ, որպէս սովորութիւն է այնոցիկ որք զանհամեմատելիսն համեմատեն, յորժամ ի բաց վճարիցին ի նուաստագունիցն, եւ փոփոխին ի տկարէն ի զաւրաւորն: Զայն յառաջագոյն առնուն զընդդէմսն, եւ ի վերջնոցն ոչ

ներես ի համեմատութիւն գալ: Նախ քան իբրեւ զյաղթաւդս գովիցեն, որ նշանակէ յոյժ խոստովանեցելոյ բարւոյ, յորժամ եւ ոչ քննութեան բանն ներէ եւ ոչ այցելութեան, այլ քննութեամբ հակառակին, զյաղթութիւն առնէ յառաջագոյն: Բաւական է ասէ քննել զընդդիմակին, զկապանս եւ ոչ քննեմ: Ոչ չար առնեն եւ բարի ոչ գոյ ի նոսա. գայն ունին, բայց զայս ոչ ունին:

Ուստի՜ նման քեզ, Տէր (ժ 6).

Գեղեցկապէս եւ ըստանդրէն դարձուցանելոյ զբանն արար, որ է սքանչանալոյ եւ ասաւղի սիրով:

Մենք եւս դու Տէր եւ մենք է անուն քո զարութեամբ (Ժ ճա), եւ ոչ սպասաւորութեամբ պաշտաւնէից, ոչ ողորջանաւք ի քէն ունիս զգաւրութիւն, վասն զի եւ կռօցն մեծ է անուն, այլ ի բերանս զգաւրութիւն, բայց քո՝ ոչ նոյնպէս, այլ՝ յայտնութեամբ գործոց։ Մենք եւս դու, Տէր. Մենք աստ մի՛ զմարմնոց մեծութիւնս կարծիցես. ի բաց անտր տար, քանզի ոչ այս է մեծութիւն անմարմնոցն, այլ մեծ զիա՞րդ. որպէս ինքն գիտէ։ Է մեծ՝ դու մի՛ քննէր։ Ո՞ր է նման քեզ, Տէր. Թուի եթէ ոմանք յարձակեսցին։ Տեսանե՞ս, զի յորժամ ասէ. ո՞ր է զոյգ եւ կամ նման քեզ, Տէր, առ կուռս է բան նորա անհամեմատելին։ Նա եւ ոչ իսկ բնաւ ունի համեմատութիւն աստուածոցն։ Բայց սակայն եւ այդոցիկ բերից լուծումն։ Ոչ է եւ ոչ բնաւ ոք ըստ բնութեան, եւ յետ այսորիկ ասէ. Մենք եւս դու Տէր եւ մենք է անուն քո զարութեամբ։ Բարւոք մեծ է անունն, այլ մարգարէ ասէ. Սքանչելի է անուն քո յամենայն երկրի։

[Ո՛] ոչ երկիցէ ի քէն թագաւոր ազգաց, վասն զի քեզ վայելէ երկր-
պագութիւն (Ժ 7).

Եւ սակայն բազում մասն աշխարհի ի նմանէ ոչ երկնչին, այլ՝
արհամարհեն։ Եւ արդ զի՞նչ ասէ, եթէ գիտուն լիեալ զամենեսեան
ձգէ յերկեղն. եթէ ոք զքեզ գիտէ՝ ոչ կարաւտասցի վարդապետի
առ ի յերկնչել։ Թագաւոր ազգաց. Տես՝ զիա՞րդ ոչ յայտնէին զա-
մենեցուն զթագաւորութիւն Աստուծոյ։ Տեսանե՞ս՝ զիա՞րդ գիտէին
մարգարէքն եւ հանդարտիկ յայտնէին։ Հայեա ի համաւըն յիշխա-
ւորութիւն նորա։ Բեզ վայելէ երկրպագութիւն. վայելչութիւն երկր-
թագուաց, քանզի ստուգապէս զարդ է Աստուծոյ երկիր պազանել,
որոյ հաւասար եւ ոչ ոք եղիցի։ Քանզի նա ոչ ինչ լինի լաւագոյն
ի սպասաւորութենէն մերմէ, բայց մեք զգենումք զարդ ոչ դուզ-

թողութիւն տուր: Ոչ զայս ասէ՛, այլ ճոխարանագոյն¹. ոչ մարդոյ է ճանապարհ իւր եւ ոչ այր գնասցէ եւ ուղղեսցէ զգնացս իւր, զի եթէ դու զայդ ասես յետ այդքան բանից՝ զինչ ասասցեն մեղուցեալքն, որք ճարտարենն յաղագս ինքնիշխանութեան: Եւ արդ, զի՞նչ լինիցի: Մեծ եղեւ ամբաստանութիւն եւ անըմբերելի յետ կռոցն համեմատութեան առ նա: Մանաւանտ թե եւ նախ քան զայն դժնդակագոյն իմն էր եւ յոյժ դժնդակագոյն եղեւ, վասն զի երեւեցան ի մեղս ոմանս եւ ոմանք ի յանցանացն նոցա ոչ թողութիւն ունէին: Ի դատաստան հմուտ բազում անգամ Աստուած, փայտ եւ քար քան զիւր մասնն առաջի եդ, եւ սակայն բազում անգամ զիւրսն թէպէտ եւ անարգք իցեն, առաւել սիրեն: Բայց նոքա հակառակ նմին առնէին: Ամենայն ուստեք փակեր ի նոցանէ զթողութիւն Աստուած: Իսկ սա ներէր տակաւին մեղուցելոցն, եւ ամենեքեան մարգարէքն: Կամի առաջի անկանել, եւ ոչ ունի տեղի ինչ: Տես՝ ուստի սկսանի. զսոյն եւ Մովսէս կրեաց, բայց նա ունէր զպատուհասն յաղագս իւր պատասխանիս եւ զԱստուած, որ ասէր՝ թող, իսկ սոքա՝ եւ ոչ ինչ, այլ եւ մնային եւս ի չարիսն: Եւ յեղեկիէլ ունէր, վասն զի ետես անկեալս, եւ ասէր. "Վայ ինձ Տէր, ջնջես դու զմնացորդս Իսրայէլի" (Եզեկ. Թ՝ 8): Բայց սա առաջի անկանէր յաղագս նոցա աղաչելով, |281բ| որք մնային տակաւին եւս ի չարիսն: Եւ զի՞նչ ասէր. Մի՛ ի հաւատ առցուք զթողութիւն յաղագս մեղուցելոցն, զի որ խնդրել թողութիւն կամի՝ բազում ինչ եւ ոչ ի գոյիցն ասէ, որպիսի՞ ինչ. յորժամ ասեմք՝ ոչ գիտէր՝ անգիտանայր, ներեա պատճառս իմն երգոյն գեղեցկագէմ ի վերայ դնել բանին կամիմք, մի՛ ի հաւատ առցուք, աղաչելով ասէ յետ այսորիկ: Եւ եթէ ոք ախորժեսցէ հաւաստեաւ քննել եւ յայսոսիկ բանս է զգուշագոյն: Քանզի զի՞նչ ասէ. Ոչ այր գնասցէ եւ ուղղեսցէ զգնացս իւր, ոչ է նմա ամենայնն: Վասն այսորիկ եւ Պաւղոս ասէ. "Ոչ ես աշխատեցա, այլ՝ շնորհն հանդերձին եւ": Քանզի եթէ ոչ ի վերուստ վայելեմք յաջողութեան՝ ամենայն ընդունայն է, որպէս զի թէ եւ վայելիցեմք եւ առ ի մէնջ ոչ մտանիցէ ի ներքս՝ ի նոյն իրքն դառնան ի տուգանս: Արդ, մի՛ իբրեւ ի հաւատ առցուք պարզաբար՝ ամենայնի եղեւ աւգուտ. Յուդայ ի շնորհին յաւժարութեան ոչ եղելոյ ուղիղ: Զի՞նչ եւ. Սիմոնի առաւել ի մկրտութենէն ի միտսն ոչ լիեալ ի նորա: Դարձեալ զի՞նչ առաւել եղեւ ի նախանձու հրէիցն, յորժամ շնորհն ոչ կոչեաց զնոսա, քանզի գիտեմ, եթէ զնախանձն Աստուծոյ ունին, այլ ոչ ըստ գիտութեան: Զի՞նչ առաւել

¹ Չիք ՆԲՀ, քայց՝ ճոխաբան, ճոխաբանել, ճոխաբանություն. Բ, էջ 184, 185:

[illegible]

¹ զատաստանս ատանս:

մենայն ապաստան առնէ յիրս, ոչ ոք ասէ ապաստան արասցուք ի ծնունդս, այլ ժրանայ եւ ինքն իւր իրս: Խրատեա զմեզ Տէր, սակայն իրաւամբք, զի մի՛ սակաւաւորս արասցես զմեզ: Մովսէս. Եթե թողուս նոցա զմեզսն՝ թող, բայց յԵրեմիաս ոչ այսպէս. ոչ համարձակի բոլորովին զթողութիւն հայցել յանցաւորացն: Յիրաւի. քանզի նա, որոց զպատուհասն տուեալ էր, ասէր. իսկ սա որք տակաւին եւս մեղանչէին, եւ ոչ ինչ լաւագոյնք էին լիեալք, եւ ոչ հայէին: Ոչ զայն խնդրեմ ասէ՝ ոչ տալ դատաստան, այլ վասն զի ամենեւին ամալութիւն իմն սպառնաս՝ զայդ շնորհեա: Բայց ինձ թուի եւ կազմել իմն աստ մարգարէիս աղաչելով, զի դարձեալ ի հաւատ ածիցէ զԱստուած ի սպառնալեացն, քանզի եւ ոչ աղաչէր իսկ եթէ ոչ գիտէր ամենեւին լինելոց: Վասն զի բարկութեամբ Աստուած առնէ. եւ ոչ բնաւ երբէք, այլ ոչ սաստկապէս, այլ հանդարտութեամբ աղաչէր հայցել: Զիա՞րդ ասէր. Եթե գտցի, որ առնէ իրաւունս եւ արդարութիւն: Ահա յԵրեմիաս այնպիսի էր, այլ վասն այլոցն ասէր, եթէ ոք ի չարութենէն փոփոխէր, բայց նա ի սկզբանէ այնպիսի էր, եթէ ոք ի ձէնջ երկնչիցի լսելով ի բնութիւն ապաւինի՝ ոչ մարդոյ է ճանապարհ իւր: Եւ դարձեալ խրատեա զմեզ Տէր, այլ՝ մի՛ բարկութեամբ. ընդէ՞ր զի մի՛ սակաւաւորս արասցես, վասն զի այն էր աւերհնութիւն. "Բազմացուցանելով բազմացուցից զզաւակ քո" (Ծնդ. ԺԶ 10): Զանխլաբար յիշեցուցանէ նմա զուխտն, որ առ Աբրահամ էր, որ եթէ յայտնապէս ասէ. Մի՛ տուժեսցես զինչ ինքն, մի՛ դաւեալսն արասցես վտանգեալս: Յաղագս այսորիկ եւ միւս ոմն յառաջին հարսն ապաստանելով ասէր. "Արա ընդ քեզ ըստ քաղցրութեան քում վասն Աբրահամու սիրելոյ քոյ, Իսահակայ ծառայի եւ Իսրայէլի սրբոյ քոյ, որոց խաւսեցար բազմացուցանել զզաւակ նոցա իբրեւ զաստեղս երկնի եւ իբրեւ զաւազ ծովու: Եւ վասն զի նուաղեցար Տէր քան զամենայն ազգս եւ մեք տառապեալք յամենայն երկրի այսաւր վասն մեղաց մերոց" (Դան. Գ 34-37), եւ այս մարգարէ. Հեզ զբարկութիւն քո ի վերայ ազգաց. որք ճանաչիցեն զքեզ (Ժ25): Զոր ասես՝ այսպիսի իմն է, եթէ պարտ իցէ տալ դատաստան չար, որք բոլորովին համաւրէն ոչ գիտեն զքեզ, նոցա է պարտ, այլ ոչ սոցա: Քանզի սոքա եւ դատաստան ետուն, բայց այսպէս խոշոր էր բանս, այլ զինչ ասէ. զնոսա տանջեա, զնոյն զԴաւթայն. Հեզ զբարկութիւն, զի կերան զՅակոբ, եւ ծախեցին զԻսրայէլ, եւ զարաւտս նորա ամայեցուցին (Ժ 25ա): Մարգարէաբար արդեւք այս իցէ, եթէ աղաչանք, կամ յաղագս մերձաւորացն, իսկ յետ երթալոյն ի գերութիւն աղաչէր արդեւք զառնալ նոցա անդրէն: Վասն զի լուաւ, եթէ Այց արա-

րից Եգիպտոսի եւ Մովաբու եւ որդւոցն Ամոնայ (Թ 26): Յոյժ գիւրաւ ասէ. Հեզ բարկութիւն քո ի վերայ ազգաց. ընդէ՞ր դոքա ոչ տանջին: Արդ, աղաչանքս այսորիկ եւ, բայց տեսցուք՝ զինչ ասէ Աստուած առ այս պատասխանի տալով. Խրատեա զմեզ, Տէր: Տես եւ զնա՝ ոչ ինչ զինքեան գիտելով, այլ եւ բեւրս եւս կրէր չարիս, աղաչէր ընդունել զտանջանս, որպէս թե ոք ոչ ինչ պարտիցի, ախորժիցէ եւ ինքն ի ներքս բերել ինչս եւ զի վճարիցէ սակաւ ինչ՝ բերելով յովովս վճարէ: Տես՝ զիարդ սքանչելիք էին մարգարէքն, եւ զի՞նչ իցեն պատասխանիքն Աստուծոյ, վասն զի ասաց, եթէ ոչ մարդոյ է ճանապարհ իւր (Ժ 23):

Ոչ ինչ է հեղուկեան հաւասար եւ ոչ նուաստութեան՝ ոչ ինչ է իբրեւ զխոնարհութիւն: Տես եւ Քրիստոս՝ զիա՞րդ հաւանեցուցանէր, որ զգլուխ նորա հարկանէր ասելով. "Եթե չար ինչ խաւսեցայ՝ վկայեա վասն չարին, իսկ եթէ բարի՝ ընդէ՞ր հարկանես" (Յովհ. ԺԸ 23): Տես եւ Մովսէս վասն Մարիամայ զիարդ աղաչէր. "Աղաչեմ, Տէր, քաւեա զնա" (Թիւք ԺԲ 13): Եւ զի՞նչ Աստուած. "Եթե թքանելով թքեալ էր հաւրն նորա յերեսս նորա՝ ո՞չ պատկառէր արդեւք. Աւուրս եւթն որոշեսցի արտաքոյ բանակիդ" (Թիւք ԺԲ 14): Եւ ընդէ՞ր ոչ իրաւքն, այլ բանիւք հաւանեցուցանէ. զի մի՛ ոք անարժան համարեսցի աղաչել յաղագս մեղուցելոց: Այլ ոչ յորժամ Աստուած ասէ, եւ արգելու երկիցս եւ երիցս, վասն զի Մովսէս աղաչէր եւ ոչ որպէս Երեմիաս, այլ մեծապէս. "Եթէ թողուս նոցա՝ թող, ապա եթէ՞ ոչ, եւ զիս ջնջեա" (Ելք ԼԲ 31): Այլ երբ, ասա. յորժամ ինքն ետ զհամարձակութիւն. վասն զի ստգտեր զիս, առնեմ այդպէս: Եւ ասէ, որ ոչն գիտէր այնքան, եթէ ոչ դու ծանուցես՝ ոչ ինչ գիտեմ: Յայնժամ տեսի զգործս նոցա: Յորժամ յիս մեղանչէին ո՞չ տեսանէիր, յորժամ այնքան թշնամանէին ո՞չ տեսեր, այլ ասէիր. Ոչ մարդոյ է ճանապարհ իւր: Ընդէ՞ր ոչ ասես այժմ՝ ոչ մարդոյ է ճանապարհ իւր, այլ գործս կոչես: Թէպէտ եւ սքանչելիք էին, այլ մարդիկ էին. եւ վասն այնորիկ սքանչելիք, զի մարդկան ախտս ընդունելով ոչ ինչ այնպիսի առնէին, որպէս որք կրեն զչարիսն ի դէպէ: [Ես իբրեւ զգառն անմեղ ածեալ ի զենումն, ոչ գիտացի: Զարմանալի է պարզամտութիւն մարգարէիս: Ոչ ինչ Աստուած այնպէս ախորժէ իբրեւ զպարզամտութիւն, ապա ուրեմն եւ յառաջնումն ի փորձէ պարզամտութեան կրեաց: Զի խորհեցան ի վերայ իմ խորհուրդ եւ ասացին. Եկայք արկցուք փայտ ի հաց նորա: Զի՞նչ իցէ փայտն. խաչեսցուք զնա,|283բ| իբրեւ զնոս վեալ մի՛ հասարակաց մահու վախճանեսցի: Միաբանութեամբ էր չարութիւն]՝²⁰⁸. Եւ սատակեսցուք զնա յերկրէն կենդանեաց, եւ անուն նորա մի՛ եւս յիշեսցի: Տես՝ զիարդ անանուն կամէին առնել զնա, եւ ոչ զյիշատակ լինելութեան ախորժէին, զի ոչ միայն ընդ կենդանիսն, այլ եւ ընդ վախճանեալսն ծանրանան, եւ դժուարին ընդ արդարս մեղաւորք: Տես, Հերովդէս զիա՞րդ զՅովհաննէս եսպան, եւ կենդանի ունէր յինքեան զերկեղն: Այսքան է առաքինութիւն, այսքան է չարութիւն: Այնպէս նա երկչոտ եւ առանց քաջութեան եւ այնպէս սա արութեամբ եւ համարձակութեամբ լի:

Դու Տէր զարուբեանց, որ քննես զիրաւունս եւ փորձես զերկամունս եւ զսիրտս, տեսից առ ի քէն զվրէժխնդրութիւն ի նոսա (ԺԱ. 20).

Թերեւս բուն ոք հարկանիցէ զմարգարէէն՝ որպէս թե նզովէ
զթշնամիսն, այլ համարձակի այսուհետեւ, վասն զի ոչ միայն յա-
ղագս այնոցիկ, որ ի նա, այլ եւ յաղագս որոց յԱստուած իբրեւ ի նա
եղելոց մեղանչէին, ոչ ինչ վատթար գիտաց, զի եւ զայն յայտնեաց
Աստուած։ Եւ դարձուցանէ այնուհետեւ զաղաւթսն։ [Տես՝ զինչ առ-
նէ, տես՝ զհամարձակութիւն. վայրապար եւ տարապարտ զայս կրեմ,
ի քէն կամիմ զվրէժխնդրութիւն, եթէ դու ախորժես, ասէ, զի եւ ոչ
լինի իսկ ինչ ի քէն, որ ոչ հանդերձ իրաւամբք իցէ, որպէս յորժամ
ի Դատաւորէն իցէ պահանջումն։ Ոչ վայրապար ինչ ասաց, որ դա-
տիս իրաւամբք, այլ եւ քննես զերիկամունս։ Եթե ինչ յիս գաղտ եւ
առանձինն է յանդգնութիւն, եթէ ինչ ի միտս գիտես եւ զանճառե-
լիսն ամենեցուն գիտես]²⁰⁹, որ զփորոտիսն քննես, առ ի քէն տեսից
զվրէժխնդրութիւն ի նոսա։ Ոչ փոքր ինչ շահէր մարգարէս այնպիսի
իրաւք, այլ անտուստ հաւանէր Աստուծոյ։ Ապա եթէ ոք ասիցէ, եթէ
պարտ էր անդանաւը իմաստասիրել մարգարէիս եւ ասել. Ընդ իմոցն
եւ ոչ մի դատաստան տայցեն, բայց վասն քոյոցն պատժեա զնոսա։
Այս մեծի հողոյ էր եւ մարգարէականի։ Ասեմք եթէ մանաւանդ
աղաչէր վասն նոցա յառաջագոյն, սակայն մարդիկ էին։ Բայց տես-
ցուք, եթէ ոչ այս իցէ. ցորքան ժամանակս հիւանդն ներէ բժշկին՝
յոյս փրկութեան դոյ, իսկ յորժամ եւ զնոյն ինքն զբժշկին ի բաց հա-
տանել ախորժեն՝ յուսահատեալք այնուհետեւ։ [Զի քեզ յայտնեցի
զիրաւունս իմ. այսինքն՝ քեզ ասացի զիմ իրաւունս, քեզ Տէր երեւե-
ցուցի։ Տեսանե՞ս, զի ոչ ինքեամբ, այլ զԱստուած յորդորէ։ Լուար
զիմ զաւրութիւնս՝ որպէս կամիս, արա]²¹⁰։ Եւ այլազգ ուսանիմք ի
ձեռն մարգարէիս, եթէ հոգի՝ յԱստուծոյ շնորհն կարաւտեալ՝ վաղ-
վաղակի յանդիմանի, թէպէտ եւ մեծ եւ սքանչելի իցէ։ Մերկացոյց
զնա յիւրմէ աւգնականութենէն, յանդիմանեցաւ դարձեալ մարգա-
րէն, զի որպէս ի սկզբանն շնորհին է Աստուծոյ, նոյնպէս եւ այժմ՝
տկարութեան մարդոյն։ Բայց դու զարմացիր՝ զիա՞րդ յետ այնքան
սպառնալեաց ընդ այնպիսի ախորից ընդդէմ կայր, զիա՞րդ ոչ թա-
քուցանէր զիւր զնուազութիւն, այլ գրով զայն դնէր։ Ետես զնոսա
դատապարտեալս յԱստուծոյ, եւ ոչ եւս համարձակէր այնուհետեւ
աղաչել։ Տես՝ զիարդ վաղվաղակի լուաւ Աստուած, զիարդ արագ
արագ հաւանեցաւ։ Ոչ որպէս նա յապաղէր|284ա| եւ զընդդէմսն առ-
նէր. այսոքիւք ամենեքումք խրատ ընդունէր մարգարես եւ հաւա-
նէր Աստուծոյ։ Յորժամ զայնոսիկ տեսանէին, ուսանէին հրեայքն,
եթէ նորին բնութեան է։

[Վասն այդորիկ այսպէս ասէ Տէր ի վերայ արանցդ Անաթովթայ, որ խնդրեն զանձն քո, որք ասեն. Մի՛ մարգարէանար յանուն Տեառն, ապա եթէ ոչ՝ մեռանիս ի ձեռաց մերոց (ԺԱ. 21).

Տեսանե՞ս, զի յԱստուած ապաստաներ զիրսն, խափանէին ասել զամենայն յԱստուծոյ: Զսոյն եւ Եսայիաս ասեր. "Մի՛ ասէք մեզ զճանապարհ Տեառն, այլ ասացէք մեզ այլ ինչ" (Ես. Լ 10): Եւ նոցա յոլով էր չարութիւն, յորժամ եւ ոչ ձայնին անսային, որ բռնկելն կարէր: Ոչ վայրապար ինչ ասաց զարսն Անաթովթայ: Տես զչարութիւն. ներքին քաղաքացիքն, որք եւ զարդ ընդունել պարտ էին իւրեանց մարգարէիւն, նոքա զնա յանդգնէին սպանանել. ուր բուսաւ բարին, անդ էր առաւել չարութիւն, ամենայն իրաւք եւ նախանձ էր յոլով]²¹¹: Զի՞նչ պատասխանի այնուհետեւ. վասն զի ի նմանէ հրաժարելն անզգայութիւն ունի յոյժ, մանաւանդ թե եւ այն առանց թողութեան էր, բայց եւ ոչ լսելեաւք անգամ ոչ կամելով լսել, եւ ոչ միայն ոչ կամել լսել, այլ եւ պատերազմել եւս ընդ ասաւղսն, զո՞ր կայցի բան.

[Վասն այդորիկ ահա ես այց արարից նոցա, երիտասարդք նոցա սրով մեռցին,, ուստերք նոցա եւ դստերք վախճանեսցին սովով (ԺԱ. 22).

Տես դժնդակագույն ետուն դատաստան. ընդէ՞ր եւ մանկունքն: Ամենայն իրաւք եւ նոքա չարք էին, զի ոչ առակաւ արանցն սգաստագան] ²¹⁰:

Եւ մնացուածք ոչ եղիցին նոցա (ՃԱ 23).

Տեսանե՞ս զիարդ զայրանամ ի թշնամանելն զքեզ, սոյնպէս եւ
դու,

Վասն զի ածից չարիս ի վերայ բնակչացդ Անաթովթա յամի այ-
գելութեան նոցա (ԺԱ 23ա).

Դարձեալ յազանս զբանն եած, յորժամ նա փութացուցաներ զպատուհասն, հաւանեցուցանէր զնա եւ ցուցանէր, եթէ զիարդ էր բարի: Ոչ այժմ ածից ասէ, այլ յամի, որպէս զի ետ նոցա ժամադրութիւն ապաշխարութեան²¹²: Իսկ նա եւ ոչ այսմ ներեր, այլ ամաչէր ասել, եթէ փութացո զպատուհասդ, եւ այլովք զսոյն երեւեցուցանէր, որովք ասէրն՝ հասարակ իմն այսոքիկ էին, եւ ինքն տարակուսէր ոչ յազազս իրացն բնութեան, որ էր, այլ՝ վասն աւրինակին: Եւ ասէր.

df

Արդար ես Տէր եւ ցուցից քեզ իրատունս, սակայն զարդարութիւն խառնեցայց. ընդէ՛ր ճանապարհք ամբարշտաց յաջողեալ են, յղփացեալ են ամենեքեան, որք անարգենն անարգութեամբ (ԺԲ 1).

ցնալ են ամենեքեան, որք ամապագսն ամապարհիկ
[Գիտեմ, զի արդար ես, բայց սակայն զաւրինակ արդարութեան
ոչ գտանեմ: Զոր աւրինակ, եթէ ոք տեսանիցէ զշինաւդ, եթէ կոր-
ծանեսցէ զտուն, եւ ասիցէ: Գիտեմ, եթէ շինաւդ ես, այլ ոչ տեսանեմ
զաւրինակ շինութեան]²¹³: Վասն այդորիկ ասէ. Եւքո առաջի անկա-
նիւմ, զոր տարակուսիմդ, յաղագս այդորիկ առքեղ է արդարութեան
վճիռդ, ունիմք ի քէն զնշանակդ, եթէ ոչ գիտէի, եթէ արդար ես՝ ոչ
պաղատէի, ոչ ասէի: Յաղագս աշխատեցելոյն չարաչար անկելոյ առ
բժիշկն առնեմք զբանս, այլ ոչ, որ ոչն բժշկէ: Վասն այսորիկ առ
քեզ պաղատիմ, վասն զի արդար ես՝ զմտաւ ածեմ: Այլ սակայն գի-
տեի կամիմ. ընդէ՞ր ոչ նոքա ըստ արժանաւորութեան իւրեանց առ-
նուցուն: Դու տարակուսիս եւ դու իրաւունս խաւսիս: Թուի՞ ոչ ինչ
ունել բան: Ոչ զքեզ ոք^[284բ] ըստգտցէ իբրեւ զանիրաւ եւ ոչ զիս
ոք բամբասեսցէ իբրեւ յիմարութեամբ հայցել, վասն զի իրաւունս
ցուցանեմ քեզ: Մի՞ ոք կարծեսցէ ըստգտանելով ինչ զիս անիրաւու-
թեամբ զայս ասել. [Ընդէ՞ր ճանապարհք ամբարշտաց յաջողեալք են:
Զայս ամենայն յաղագս այնոցիկ որք տակաւին եւս ի մեղսն շուա-
տանային ասէ: Բայց յայնժամ յաղագս նոցա դժուարէր, իսկ այժմ՝
ոչ եւս: Զսոյն եւ Դաւիթ ասէր, զնոյն եւ՝ Յորք: Այլ տես՝ ե՞րբ. յորժամ
նոցա տագնապեցան միտք, որպէս զի ի տագնապեալ մտաց զբանսն
ոչ է պարտ ի հաւատ ընդունել, քանզի եւ նա յորժամ թշնամանեցաւ
ի բարեկամացն, եւ սա յորժամ չարիս կրեաց յայնցանէ, որոց բարիսն
արար: Եւ Դաւիթ, յորժամ ի բազում տրտմութեան էր, եւ դարձեալ.
"Ես ասացի ի հիացման իմում. ընկեցա ուրեմն յերեսաց յաչաց քոց"
(Սղմ. Լ 23): Այլ եւ ի հիացման իմում ասացի. "Ամենայն մարդ սուտ
է" (Սղմ. ՃԺԵ 2), եւ դարձեալ. "Ես ասացի ի բարեկենդանութեան
իմում՝ ոչ սասանեցայց յաւիտեան" (Սղմ. ԻԹ 7): Որպէս զի վշտա-
ցելոցն խորհուրդք եւ ոչ այնպէս ներեն պատուհասի թշնամեացն,
այլ ճեպեն եւս զայն: Ընդէ՞ր ճանապարհք ամբարշտաց յաջողեալք
են, եւ սակայն արդարոց զայդ խոստացար: Որպէս, յորժամ ասէիր
այլուր յաղագս արդարոց. "Զամենայն, զոր արասցէ, յաջողեսցի"
(Սղմ. Ա 3): Ընդէ՞ր ճանապարհք ամբարշտաց յաջողեալք են: Աստ
զպատճառսն կամի ուսանել. Յովիացան ամենեքեան, որք անար-

գենն: Մեծագոյն եւս տարակուանք, զի ամենեքեան կրէին, զնոյն եւ հրեայքն, բայց ոչ այսպէս, այլ՝ հանդերձ չարութեամբ: Որպէս յորժամ ասէին. "Ամենայն որ առնէ զչարութիւն՝ բարւոք է առաջի Տեառն եւ ընդ այն իսկ հաճեցաւ" (Մաղ. Բ 17): Տեսանե՞ս, զի թէպէտ եւ ոչ ինչ կրէ արդարն ակտ, եւ տեսանէ՞ զայլ ոք ակտացեալ, ինքն իբրեւ վշտացեալ տրտմի: Զսոյն եւ տարակուսի]²¹⁴.

Տնկեցեր զնոսա եւ արմատացան (ԺԲ 2).

Մի թե գոյ հնար ասել այլ Արարիչ. զերկայնութիւն կենացն ասէ յոյժ բազում. Տնկեցեր զնոսա եւ արմատացան՝ ծնանն մանկունս եւ արարին պտուղ: մերձ ես ի բերանս նոցա եւ հեռի յերկամանց նոցա (ՃԲ 2ա).

[Լսես զամենայն վաղվաղակի եւ աղաւթից նոցա, եւ զպատուհասն ոչ ածես ի վերայ, վասն զի ի ցաւս մարդկան ոչ են, ասէ Դաւիթ, եւ "Ընդ մարդկան ոչ տանջեցան" (Սղմ. ՀԲ 5): Եւ Յոր ալլազդ. "Ընդէ՞ր ամբարիշտք կեան եւ յերկարեալք են ի մեծութեան" (Յոր ԻԱ 7): Բայց արժան է աստանաւր խնդրել. Ընդէ՞ր արդեւք այն եղեւ եւ յայնժամ. քանզի այժմ յիրաւի, յորժամ յիմարութեան աւգուտք եղեն յայտնիք: Իսկ յայնժամ զի՞նչ էր մխիթարութիւնք. չարացն յղփանալ: Եւ ամենեքեան զսոյն ասեն. Ընդէ՞ր արդեւք ոմն ասէ. "Տեսի զամբարիշտն վերայցեալ իբրեւ զմայրսն Լիբանանու, անցի, եւ ահա ոչ էր" (Սղմ. ԼԶ 35): Եւ սակայն սա զհակառակն այնոցիկ ասէ. Տնկեցեր զնոսա եւ արմատացան, եւ Յոր. "Արջառ նոցա ոչ վիժեաց" (Յոր ԻԱ 10) Զիա՞րդ անցեր, եւ ահա ոչ էր: Եղեն եւ այսոքիկ. զյանկարծակի զնոցա զսատակումն ասէ, յորժամ ինքն մանաւանտ դիւրաւ կոտորեաց Աստուած, ալլ ոչ առ սակաւ սակաւ, որպէս զասորեստանեայն՝ այնպէս արագ արագ դարձայ եւ ոչ գտի զնա²¹⁵:

Եւ դու Տէր, ճանաչես զիս (ՃԲ 3).

Զի՞նչ ասիցէ, թէ՛ եւ դու չար ես՝ գայդ կրես: Եւ ոչ ասէ. նոքա
այնպէս, բայց ես եւ վշտ|285ա|ակից եւս լինէի: Այս աստուիի էր, այլ
տես՝ զիարդ զգուշանայ յաղազս իւր ինչ ասել. [Դու Տէր ճանաչես
զիս: Յորժամ ոք իւրոյ առաքինութեան զԱստուած վկայ ածէ՝ զի՞նչ
այնորիկ լինիցի հաւասար, որպէս զի եւ տարակուսանքս էին կրկին
եւ յերկոցունց կողմանց ի բարինս վայել նոցա: Եւ սոցա ի չար իրս
լինի: Եւ սակայն եթէ ի միողջ կողմանէ էր, եւ բարին տարակուսէր
եւ ցուցանէր զհակառակն: Զի՞նչ արդեւք ասէր մանաւանդ, թէ եւ
ոչ տարակուսել էր պարտ, զի ոչ վայրապար եւ ոչ ըստ պատահման

ինչ լինէր, եւ ոչ այնպէս էր։ Այլ ասացուք յառաջիկանս ամբարիշտք
ի բարինս յղփացեալք էին։ Ինձ թուի, որպէս ոչ հարկ ինչ լինել զա-
ռաքինութեան, քան եթէ որպէս մեղուցելոց ճանաչել զԱստուծոյ
զգաւորութիւն, վասն զի "ծագէ զարեգակն ի վերայ Հարաց եւ բա-
րեաց, եւ տեղայ ի վերայ արդարոց եւ անիրաւաց" (Մտթ. Ե 45))²¹⁶։
սուրբի զմարդիկ յինքն ձգէ յորժամ զպատուաւորսն իւր ի մէջ դնէ եւ
քան զթշնամանողացն ոչ ինչ նուազ տայ պատուողացն զբարինս։
Բազում անգամ ի բաց բառնայ, զի ուսցին ոչ ի սկզբանն առանց
քննութեան բարի կրէին ի նմանէ եւ յիւրոցն նոցա տայ։ Զի որպէս ի
տան մեծի բազումք ի ծառաիցն ոչ գիտեն զտէրն եւ կերակրին ի տե-
րունեացն, նոյնպէս եւ յԱստուծոյ։ Այլ ամբարիշտքն յուլագոյնք
լինին ասէ. եւ ոչ բնաւ երբէք, քանզի եթէ մարգարէս զայս կրէր՝
եւս առաւել նոքա։ Այլ տէս, երբ կրէր զայս, յորժամ զմարդկայինսն
ինչ ախտացաւ, այլ ոչ յորժամ ընտանի էր առաքինութեան։ Զի
թե գիտես, եթէ արդար է Աստուած՝ մի՛ ինչ քննէր յեղելոցն։ Լուր՝
զինչ անդստին ասէր Դաւիթ. "Այս ջան է առաջի իմ մինչեւ մտից ի
սրբութիւն Աստուծոյ եւ իմացայց զվերջինսն նոցա" (Սղմ.)։ Քան-
զի եւ ոչ իսկ էր բաւական ժամանակ դուզնաքեա յանդիման կացու-
ցանել զԱստուծոյ զտնտեսութիւն։ Ոչ նա յամէ, այլ զի մեք վատ-
թարք ոմանք եմք եւ չարք։ Ասա, եթէ ոչ ոք ի գիտակացն զՅովսէփ
տեսանէր զնա վաճառեալ եւ զչարսն ի հայրենի տանն բնակեալս։
Իսկ զբարին եւ զքաղցր ծառայ լիեալ եւ աւտար՝ զի՞նչ ոչ ասէր,
այլ գիտէ Աստուած առաւել քան զքեզ, որպէս զի մի ճեպեսցուք ի
տեսարածն։ Սրամիտն եւ իմաստասէր նախ քան զկատարածն գի-
տէ զհանդերձեալն հաւատով. ոչ միայն հաւատայ, այլ եւ եղելոցն
ժողովալէ եւ բարի կատարածի սպասէ յուլագոյն իրաւք։ Որպի-
սի՞ ինչ ասեմ. վաճառեցաւ Յովսէփ։ Եւ արդ զի՞նչ. այն չա՞ր արար
զնա. եւ ոչ բնաւ երբեք։ Վնասեցա՞ւ ինչ յողին. եւ ոչ բնաւ։ Քանզի
եթէ պակշոտ ոք լիեալ էր եւ կամ որք միանգամ նոյնպիսիքն էին.
իմաստասէրն այսպէս քննէ, իսկ աշխարհականն սպասեսցէ կատա-
րածին, մանաւանդ թէ եւ նա ունի միսթարութիւն։ Ետես վաճա-
ռեալ եւ տեսառն տան իշխան ոչ ինչ նուազ քան եթէ հայրենոյն տի-
րէր, եւ պատուեալ էր առաւել քան զիւր տեարսն եւ ազատակ։ Այլ
այժմ մեք զայս գիտեմք, ապա եթէ ոմանք ի նմին երկրի բնակէին
եւ զՅովսէփ ոչ գիտէին, եւ ոչ եթէ իշխան էր տանն, ոչ եթէ շտեմա-
րանացն հաւատարիմ էր, եւ ոչ զբարեգործութիւնսն յեգիպտոս՝ ո՞չ
արդեւք գայթաղէին. ընդէ՞ր. զի բարին ի չարին էր։ Վասն զի յա-

ռաջինսն ոչ գիտէին մանաւանդ, եթէ սիրելի էր եւ եթէ պատուեալ էր ի հաւրէն, եւ եթէ միածին իմն թուէր^[285բ] յայնքան պարու եղբարցն: Եւ եթէ զերազսն տեսանիցես եւ զնոցին զկանխագիտութիւն, զի յաղագս քո զերազսն ետես, ի կատարածէն պատմեաց վասն էի Աստուծոյ, բայց զի ոչ կաս մնաս զամենայն իրաց զելս տեսանել՝ կանխաւ բարբառի քեզ զհանդերձեալն Աստուած, զի ի միջոցին մի՛ տազնապիցիս, յորժամ տեսանիցես զնա վաճառեալ եւ յիւրոցն արտաքս ընկեցեալ: Այո, ասէ, եւ բոլոր բոլորովին բարի պարտ էր լինել եւ ոչ զմի ինչ զփորձ զտրտմութեանց առնուլ: Եւ սակայն սքանչելի այդ է, յորժամ ի ձեռն այդպիսեացդ յարմարին այնոքիկ, եթէ յիրաւի այնոքիկ հանդիպիցի: Ուսանիս մանաւանդ թե եւ զքեզ սիրէր յառաջնումն, սակայն ինչ վշտանալ եթող հրահանգել զքեզ ի փոքր հանդէսդ առ ի մեծագոյն հատուցումն: Բազում անգամ զսոյն ասելով ոչ լռեմ: Որպէս եւ ոմն իմաստուն ասէ. "Զոր սիրէ Տէր խրատէ, տանջէ զամենայն որդի, զոր ընդունի" (Առակ. Գ 12): Եւ արդ, զի մի՛ դարձեալ լսելով, եթէ Աստուած զնա սիրէր զնոյնս ասիցես, վասն այնորիկ զնա ի փորձութիւնսն յայնպիսի ձգեաց՝ ցուցանելով վասն էր սիրէրն զի մի՛ նախանձեացիս, յորժամ տեսանիցես զնա մեծապէս ի պսակսն վայելեալ, զի եւ դու նախանձեացիս հաւանեցուցանելով զքեզ եւ իրաւունս ցուցանել: Եւ արդ, զի՞նչ. եթէ յառաջագոյն երթայց, ասէ, ունիցիմ զերազսն, զի եթէ ասես եթէ ամենայն իրաւք առնլոց եմ՝ զբարւոք ի հանդէսդ յորդորէս, ապա եթէ նախ քան զհատուցումնս երթայց՝ զի՞նչ աւգուտ ինձ: Ոչ այլ ինչ ասես, բայց եթէ բարւոյն նահատակել ոչ է պարտ, եւ եթէ ոչ նահատակի՝ եւ ոչ պսակի: Ասա ինձ, եթէ տեսանէիր զոք ըմբիշ գնացեալ ո՞չ ցանկայիր տեսանել զնա ի հանդիսին: Արդ, ե՞րբ գայթաղէիր. յորժամ տեսանէիր փախուցեալ, եթէ՞ յորժամ տեսանէիր մատուցեալ: Ո՞չ արդեւք ասէիր, զորս յոլովքն ասեն. "Մի թե ձրի՞ պաշտիցէ Յոր զՏէր" (Յոր Ա 9): Վասն քո այսոքիկ: Աստուած գիտէ մինչ չեւ ծնեալք են, եւ ոչ գործեալ ինչ բարի կամ չար, զի ըստ ընտրողութեան յառաջադրութիւն Աստուծոյ մնայցէ: Այսոքիկ լինին, զի քո գայթաղութիւնդ բարձցի: Եւ եւս այսքան ասեմք, եթէ զնա Աստուած կամեցաւ լինել արդար եւ զսա՝ չար, եթէ ոչ իրացն յայտնութեամբ արարեալ էր զպատասխանիսն՝ զի՞նչ ոչ բարբառէին այլքն: Մի՛ հայցեր այժմ զմարգարէն, վասն զի եւ յորժամ հիւանդանայ ոք՝ այլս խաւսի եւ այլում ցանկայ, զորս ունէր նախ քան զայն: Ընդէ՞ր Պաւղոս ոչ ինչ այսպէս ասէ խրատեալ բարւոք զայդ: Ո՞չ զմարգարէն ինչ ըստգտանելով ասեմ, քաւ լիցի, այլ զչափս ցուցանեմ արդարոցն: Ո՞չ ախոր-

ժեսս զԱստուած երկայնամիտ լինել եւ ո՞ր յոյժ կալից: "Մի՛ մտանէր, ասէ, ի դատաստան ընդ ծառայի քո, զի ոչ արդարանայ առաջի քո ամենայն կենդանի" (Սղմ. ՃԽԲ 2): Ըստ որում եւ սա ինքն ասէր. Մի՛ երկայնամտութիւն քո անկցես զիս, այլ եւ այժմ խատին եւ հիւանդութեան, մի՛ զնուազութիւնսն տեսցուք առաւել եւ յանդիմանեսցուք, զի մի՛ ի նոսին անկանիցիմք:

[Սրբեա զնոսա յաւոր սպանման իւրեանց, ժողովեա զնոսա իր-
բեւ զոչխար ի սպանութն (ԺԲ 3).

Տեսանելի, գիտյալ բաղձալը կոտորել զամենեսեան: Սպանաւ
է, ասէ, յաւժարութիւնդ: Քաւ լիցի: Զի յորժամ լուաւ յԱստուծոյ,
յորժամ արգելաւ աղաւթիւ յաղաքս նոցա, յայնժամ զայս ասաց.
Սրբեա զնոսա յաւոր սպանմանն: Տես|286ա| եւ ժամանակին սպասէ:

Մինչև յե՞րբ սգայցէ երկիր եւ ամենայն խոտ անդաատանի ցա-
մաքեսցի ի չարութենէ բնակչաց իւրոց (ԺԲ 4)

Քաղաքում էր Հարութիւն եւ նոյն ինքն մերձեցաւ յերկիրն: Տեսա-
նե՞ս՝ ուստի եւ սովք. ի հարութենէ բնակչաց:

Ապականեցան անասունը եւ թռչունը, վասն զի ասացին՝ ոչ տեսանէ Աստուած զճանապարհս մեր (ԺԲ 4ա).

Ընդհե²ր նոքա նզովին միշտ. վասն զի սոցա եղեն, ապա ուրեմն
յաղագս սոցին եւ սատակեսցին:

Քո ոտք ընթանան եւ լքուցանեն զքեզ՝ զիարդ պատրաստեցիս
ի հեծեալս եւ յերկիր խաղաղութեան դու յուսացար, զի՞նչ արասցես ի
խրոխտալն Յորդանանու բազում յոյժ (ԺԲ 5).

Ակիլեսս միւս թարգմանիչն ասէ. Ընթանաս ի ճանապարհս եւ աշխատեաց զքեզ: Զոր ասես այսպիսի է. ետես ճեպեալ զնա եւ փութացեալ եւ ոչն էր երկայնամտութեան: Տես՝ զիարդ աստտէ նմա: Զոր ասեն Պաւղոս. "Զեւ եւս արեամբ չափ ընդդէմ կացէք մեղացն" (Եբր. ԺԲ 4), փորձութիւն զձեզ ոչ եառ, բայց՝ մարդկային: Ոչ երբէք ինչ կրեցեր չար եւ այդպիսիս խաւսիս, այդպէս խռովիս: Եւ զի՞նչ արասկրեցեր չար եւ այդպիսիս խաւսիս, այդպէս խռովիս: Եւ զի՞նչ արասցես ի մեծամեծսն. եթէ ընդ հետոյդ ընթանալ ոչ կարացեր՝ զիա՞րդ ընդ հեծեալսն, զիա՞րդ զմեծամեծսն բերցես, կամ դարձեալ եթէ ընդ հեծեալսն, զիա՞րդ զմեծամեծսն բերցես, կամ դարձեալ եթէ ընդ տանեացդ ոչ համբերեցեր՝ զիա՞րդ պատերազմողացն ժուժեսցես: Յայդոսիկ նեղիս, եւ զի՞նչ արասցես, յորժամ տեսցես զդժնդակագոյնսն, եւ կամ դարձեալ՝ այլազգ յայդպիսում ի տնտեսութեանդ

իմուժ ցնորիս՝ զի՞նչ արդեւք եթէ զանճառելիսն ուսցիս: [Զի եւ եղբարքն քո եւ տուն հար քո եւ նոքա անարգեցին զքեզ եւ նոքա բարբառեցան, զկնի քո ժողովեցան, մի՛ հաւատար ի նոսա, զի խաւսեցին զչարիս (ԺԲ 6).

Զիարդ եղբարք քո բարբառեցան զկնի քո՝ ոչ գիտելով քով ասէ. մեծամեծս հակառակ քո ի յաւսեցին եւ դժնդակս բարբառեցին ի քեզ զչարութիւն: Տեսանե՞ս զիարդ յարմարի մարդարէս, զիարդ ուսանի իմաստասիրել. գործովք, բանիւք յար[յ]ութիւն ածեալ լինի]՝²¹⁷ա: Այսպէս եւ Հեղիաս. "Զի՞ դու Հեղիաս", "խնդրեն զանճն իմ" (Գ թագ. ԺԹ 9, 10): Եւ ոչ ասէ խնդրէ Յեզաբէլ, քանզի ամաչէ, այլ՝ "խնդրեն զանճն իմ": Եւ ապա զի՞նչ Աստուած եւ զնա եւ ուղղէ: Վասն այդորիկ մեծամեծք, զի մարդիկ էին մեծամեծք: Սոյնպէս եւ Պաւլոս. "Շատ է քեզ շնորհք իմ, զի զաւրութիւն իմ ի տկարութեան կատարի" (Բ Կորնթ. ԺԲ 9): Ոչ փոքր ինչ է մեզ մխիթարութիւն այս:

Լքի տուն իմ, թողի գժառանկութիւն իմ, ետու զսիրեցեալն անձին իմոյ ի ձեռս թշնամեաց իւրոց (ԺԲ 7).

Ասէ զառաջինսն, զի մանաւանտ զնոսա խոցոտիցէ: Բազում է բռնութիւն, որք ի բացն մերժեցին զնա: Եւ ոչ ասէ. Ընդէր մերժէք, այլ որ չարն էր եւ դժնդակագոյն զայդ գործեն. մինչեւ ինձ զնոսա լքանել թողուլ՝ գժառանկութիւն իմ: Որպէս այր քո եթէ հանդերձեալ իցէ մերձենալ ի ժառանկութիւն, որ բազում իրս ունի եւ ցանկայ լքանել: Նոյնպէս եւ Աստուած: Թերեւս զցանկութիւն ասիցէ աստ:

[Զվիճակն իմ անապատ անկոխ ետու զսիրեցեալն անձին իմոյ ի ձեռս թշնամեաց իւրոց (ԺԲ 10).

Զի՞նչ ասես. ո՞չ ինչ է սէր, ո՞չ ինչ բարեկամութիւն, եւ սակայն ոչ ետ, այլ ասէ տալ, զի մի տացէ: Եթե ոք ունի միտս, եթէ ոք հայի՛ ոչ այնպէս է տանջանացն երկիւղ բաւական, որք զնոսա ըմբռնելոցն էին իբրեւ զբանս Աստուծոյ սիրոյն նշանակաւ. Զտունն իմ՝ գժառանգութիւն իմ զսիրեցեալն|286բ| անձին իմոյ: Եւ ի ժամանակի տանջանացն յիշեցուցանէ զառաջինսն նոցա. այսոքիւք կամի խոնարհեցուցանել զնոսա]՝²¹⁸:

[Եւ եղեւ ժառանգութիւն իմ ինձ իբրեւ առիւծ յանտառի, ետ ի վերայ իմ զձայն իւր, վասն այնորիկ ատեցի զնա(ԺԲ 8).

Այնպէս գոչեաց ի վերայ իմ ասէ. ո՞ արդեւք կամէր զայսպիսիսիսն ժառանգել, իբրեւ յանտառի՝ սաստիկ ասէ զգազանութիւն: Վասն այնորիկ ատեցի զնա: Տեսանես ի մէջ զսկզբունս չարութեան զթշնամութեան]՝²¹⁹:

Մի թե այրք բորենի՛ց ժառանգութիւն իմ ինձ իցէ (ԺԲ 9).

[Զանմաքրութիւն ասէ եւ զգազանութիւն ինձ ժառանգողիս, եղիցի մարդկան, զիա՞րդեւ ինձ: Մի թե այսպիսի ինչ ժառանգիցէ եւ զարտաքինսն ասէ զչարիս, զի շուրջանակի դճրանակալութիւնս ունէին յոյլովս: Ոչ պարզաբար մարդկան այրք, այլ եւ գազանաց անմաքրոց եւ չարաց, գազանաց, որք ի խաւարին գնան:

Եւ կամ այրք շուրջ գնովս: Ի վերայ նորա գնացէր ժողովեցէր գազանս անտառի, եւ եկեացն ուտել զնա (ԺԲ 9ա).

Ընդէ՞ր ոչ դու աւերես, այլ գազանաց տաս եւ կոչես զգազանսն. Զի ուսցիս, թե եւ զայլազգսն յորժամ կամի՛ չարժե, զի ամենեքեան Ընդ նովաւ են կարգեալք, եւ այլ ազգ, որպէս զի տանջանքն լինիցին չարագոյնք, եւ սքանչելիս գործիցէ բազումս եւ նոքա վկայք լինիցին դիպուածոցն]՝²²⁰: Վասն զի աւգտեցան ոչ սակաւ ինչ ի գերութենէն յայնմանէ, եւ բազում եկք դարձան անդրէն: Եւ մեք յորժամ անարգել զոք կամիմք՝ ոչ մեզէն հարկանեմք, այլ զծառայս անարգս զայս պատրաստեմք առնել զայն: Գազան եղեր ի մարդոյ, գազան չար, անընդել եւ անհամբոյր, ազգականաւք քովք ըմբռնեցիս, նորատունկ իբրեւ առ հեթանոսաց չարութիւն, որք զգատաստանսն զայն պահանջեսցեն արագագոյն:

[Հովիւք բազումք ապականեցին զայգի իմ (ԺԲ 10).

Տես՝ զիարդ նման է մարդոյ, որ կամի տանջել եւ վշտակից լինի ի տանջանսն, եւ խնդրէ փոքր ինչ իրաւունս գտանել այնոցիկ, որք հանդերձեալ են տանջանս Ընդունել: Հովիւք բազումք. յորժամ եւ բազում եւս իցեն: Տես՝ որքան է ապականութիւն: Ընդէ՞ր ոչ յառաջագոյն գիտելով զայդ ի բաց բարձր զնոսա, զայս ասէ, զի գոնեա յայնմհետե ի բաց կայցեն ի հովուացն եւ յիշխանացն: Ընդէ՞ր ոչ է՞ր աղազաւ զայնպիսիսն՝ հովիւս, այլ ասացի ոչ հայել ի նոսա, այլ յաւրէնս իմ: Ընդէ՞ր ոչ սքանչելի վարդապետս ի վերայ կացուցեր եւ զհաւտն ոչ ապականէին. զի ուսցին եւ ի չար իշխանսն ոչ հայել, քանզի ո՞ր շնորհ էր նոցա. մի եթէ ո՞չ էին աւրէնք, մի եթէ

ո՞չ էին մարգարէք, մի եթէ թողի՞ ամայիս: Ոչ կամեցաւ հարկա-
 ւորութեամբ կոչել²²¹, ոչ խտրութեաց ապականել զնոսա զորսելիքն:
 Ուղղել մեծապէս աւգտեաց մարգարէս քան զթագաւոր. ընդէ՞ր. զ|
 թագաւորի եղելոյ կարէին գաղտ լինել չարք, իսկ մարգարէի եղե-
 լոյ, որ յանդիմանէր զմեղսն եւ ի մէջ ածէր, ոչ եւս: Կանխեալ ասէ.
 Առաքեցի զմարգարէս, այսինքն՝ առանձին գործ իմ այս էր միշտ:
 Այլ եթէ թագաւորք էին եւ մարգարէք՝ յերկոցունց կողմանց աւգ-
 տութեան ուղղութիւն լինէր: Զիա՞րդ ասես, որպէս |287ա| առ Դաւ-
 թաւն, առ Յովսեաւն, Ամենեքեան յԵգիպտոս զթագաւորութիւն
 խոնարհեցուցանէին, քանզի եթէ միշտ զերկիւղն հանդերձեալ էր
 նոցա ի վերայ կացուցանել՝ ոչ էին չարք, յորժամ սպանանէր զնոսա՝
 յայնժամ խնդրէին զնա: Եւ արդ, զի՞նչ. ո՞չ մեղան եւ ո՞չ դառնային
 եւ կանխէին առ նա: Մի եթէ ո՞չ ունիս ի քեզ խորհուրդս: Բազում
 ինչ եւ նոքա մեղանչէին, այլ ոչ հաւասար տանջէին, որք ընդ չար
 հովուաւքն էին եւ որք՝ ընդ բարւոք: Վասն զի այրեցին զայգին իմ:
 Ոչ ինչ զրկեցան, ոչ են խարդախեալք. չարս գտին վարդապետսս,
 այլ եթէ ունէին բարիս եւ ոչ բոլորովին իսկ լինէին չարք: Նոքա,
 որք զբարիսն ունէին եւ մինչ ցայժմ եւս են ի չարիս:

[Պղծեսցին զբաժին իմ, ետուն զցանկալին զմասն իմ յանապատ անկոխ (ՃԲ 10).

Ամենայն ուրեք զհովիւսն բամբասէ եւ զիշխանս եւ ոչ զայլսն ազատէ: Քանզի որպէ՞ս արդեւք. մի եթէ անբա՞ն ոչխարք էին, մի եթէ ո՞չ կարէր բարձրացուցանել զնոսա, մի եթէ ո՞չ յերեմիաս յայնժամ էր:

Վասն իմ ապականութեամբ ապականեցաւ ամենայն երկիր, զի ոչ լուան ինձ ասէ, զի ոչ գոյր այր, որ դնէր ի սրտի (*ԺԲ 11*).

Զինն է վասն իմ յաղագս իմ մարգարէիս. քանզի "եթե ոչ էի եկեալ եւ խաւսեցեալ ընդ նոսս՝ մեղ ինչ ոչ ունէի" (Յովհ. ԺԵ 22)]²²²: Եւ ապա, զի մի՛ կարծիցես, եթէ զրկեալ էր նա, ասէ. վասն զի ոչ հայէին յասացեալսս, ապա ուրեմն ոչ եւս յաղագս քո, վասն զի ոչ գոյ, որ հայի: Տեսանե՞ս, զի ոչ փոքր ինչ են բամբասանք՝ ոչ հայել յասացեալս, զի ոչ վայրապար լսել պարտ է, այլ դնել ի սրտի զասացեալսս, եւ ոչ վայրապար դնել, այլ խորացուցանել:

[Յամենայն ելս անապատի եկին սգացեալք, զի սուր Տեառն կերիցէ ի ծագաց երկրէ մինչեւ ի ծագս երկրի: Ոչ գոյ խաղաղութիւն ամենայն մարմնոյ (ԺԲ 12).

Զգերութիւնն աստ եւ զպատերազմն ասէ: Տես զայս, ոչ առնէին արդեւք լաւագոյնս այսքան սպառնալիք:

Սերմանեցէք ցորեան, փուշս հնձեցէք (ԺԲ 13), վասն զի եւ ես տնկեցի այգի, եւ արար դառնութիւն, զի եւ ես սերմանեցի սերմն բարի եւ արար զհակառակն, յիրաւի եւ դուք, զի ուսանիցիք որքան ինչ է վնաս մշակին, որքան տրտմութիւն, յորժամ այլս փոխանակ այլոց բերիցէ չար է այն քան զսով:

Վիճակքն ձեր ոչ ինչ ազտեացեն ձեզ (ԺԲ 13ա).

Վիճակքն ձեր ոչ ինչ ազատեսցնն անվ (Օհ. 15. 17)։
Ոմանք եւ ի նոսրին ասէին ի վիճակսն ասացեալ, եւ հաւանիմ։
Քանզի զի՞նչ զմեզ աւգտեն, ասա ինձ՝ զանարժանութեամբ գնա-
ցեալս։ Ո՞չ եւ դատապարտութիւն եւս յոլովագոյն եղիցի։ Ընդէ՞ր
բոլորովին վիճակ է եւ ուստի անունդ, ուսցուք. քանզի ամենայն
իրաւք շահեսցուք պտուղս եւ յանուանէդ աւգտութիւն։ Այլ եւ բա-
զում ամաւթ է՝ ոչ գիտել զայդ, զոր կոչեմքդ, քանզի ոչ եթէ՞ վիճա-
կաւ իւրիք վիճակեցաք։ Վիճակ է իրք անբանք։ Արդ, ուստի՞ վիճակ
մանկագունիցն լիեալ զանունդ։ Այլ եւ ի սկզբանն՝ հասաներ վիճակ
պաշտաւնս այսորիկ՝ (Գործք Ա 17), եւ առաքելութեան. ինձ թուի
յայնմանէ ասացեալ ի վիճակելոյն զառաջինն եւ զերկրորդն, եւ կամ
որպէս յոլոմպիական արտաքին հանդէսին վիճակի ոք՝ ոմն զայս
զընդգիծամարտ. առնուլ եւ ոմն՝ զայն։ Նոյնպէս եւ աստ։ Այլ բա-
նիւս այսուիկ եւ զկանոնեալն զեկեղեցական վիճակն պարտ է կոչել,
քանզի իւրաքանչիւր ումեք ասէ, որպէս բաժանեաց Աստուած, [287բ]
զիւրաքանչիւր ոք որպէս կոչեաց Տէր, նոյնպէս գնասցէ, վասն զի
եւ նա վիճակեցաւ] ²²³։ Մի՛ լքանիցիմք մինչեւ գտանիցեմք՝ ուստի
է մեզ անուանդ։ Ի հնումն ոչ ուրեք կայ այդ, բայց ղեւտացիք, քա-
հանայք, քահանայապետք եւ դպիրք եւ փարիսեցիք, իսկ ի նորումն՝
եպիսկոպոսք, երիցունք, սարկաւագունք։ Իսկ վիճակեցելոյդ անուն
ամենեցուն է։ [Արդ, ուստի՞ արդեւք եղաւ, զի ոչ վայրապար ինչ
ասացի, եթէ՞ վիճակ սպասաորութեանս, վասն զի որ վիճակին՝ ոչ
յիւրմէ ինչ լինի յաւժարութենէ, այլ յայլմէ ումեմնէ իշխանութենէ
առնուլ։ Պարտ է, որ վիճակի առնուլ գտեղին ունել, յորում վիճակե-
ցաւն, եւ մի՛ պատրաստել ինչ իւր, զի եւ ոչ է իսկ ինչ վիճակ այն, եւ

մի՛ փախչել, որ տուաւ նմա: Քանզի եթէ վիճակին իրք հաստատուն էն՝ եւս առաւել Աստուծոյ, յորժամ Աստուած վիճակեցուցանէ: Այլ այն վիճակ անբան, բայց այս՝ ոչ: Պարտ է, որ առնեն, առանց ախտի առնել, զի այս վիճակ ոչ է զոր կամին ինքն, այլ զոր շնորհն տայ: Զի մինչդեռ անմասն ի Հոգոյն էին առաքեալքն՝ վիճակաւ զիրան առնուին, իսկ յետոյ՝ բազմութեամբն եւ իւրեանց շնորհիւն: Վիճակ է իրք անտրտումք. ոչ թողու եւ ոչ նոցա տազնապել ինչ իբրեւ զրկեցելոց: Վիճակ զազգականութիւն ոչ գիտէ, ոչ զբարեկամութիւն, ոչ զշնորհն, ոչ զթշնամութիւն, վասն զի բազմաց եղելոց ամենեքեան վիճակին ոչ միոյ: Յիրաւի, ի բազմացն սակաւս ընտրեմք:

Ամաչեցէք ի պարծանաց ձերոց ի թշնամանաց առաջի Աստուծոյ (ՃԲ 13ա).

Առաջի Աստուծոյ ամաչեցողութիւնը եւ մի՛ առաջի մարդկան. Զի՞նչ իցե ի պարծանաց ձերոց. կամ՝ յորս պարծիքդ, ամաչեցէք: Վասն զի պարծին բազում անգամ մարդիկ, յորոց ամաչել պարտ էր, եւ կամ զպարծանսն ձեր յիշելով ամաչեցէք: Ո՞րք արդեւք երբեք եւ կամ որպիսի՞ք. ի թշնամանացդ, որք թշնամանենդ զձեզ, եւ կամ յԱստուծոյ թշնամանացն, քանզի մեծ է սպասաւորութիւն գիտել զամաչելն եւ զշիկնել: Ոչ փոքր ինչ է պատճառն, եւ եթէ ի բաց բառնաս զամաչելն՝ զամենայն յոյս փրկութեան բառնաս ի բաց: Գիտէ բազում անգամ զաւրանալ այնքան, որքան ոչ զաւրացան տանջանք: Ոչ վայրապար ինչ եդ ի բնութեանս մերում զայն Աստուած, այլ զի զմեզ ընդոստոսցէ եդ. ոչ ի մարդկանէ ամաչել, այլ եւ խիղճ մտացն: Բազում անգամ եւ ոչ պատուհասիցն եղելոց յաղագս մեղացն ամալթն եւ ըստգտանքն արգելուն]՝²²⁴: Վարի եւ Պաւղոս աշտուիկ, յորժամ ասիցէ. "Վասն ամալթոյ ձերոյ ասեմ" (Ա Կորնթ. Զ 5, ԺԵ 34): Առ այն մանաւանդ աչք մեր կազմեալ են: Յաղագս այնորիկ եւ բիբք ոմանք ի ներքս անդ են, զի ոչ ընդդէմ հայել կարեմք: Նոքա են պատճառք չարեացն եւ բարեաց: Տեսեր զգեղ աւտար, ըմբռնեցար աչաւքդ, նոքումբք ուղղեա զքեզ: Այլ սատանայ զիա՞րդ զայս գիտաց զկեղծաւորութիւն, զի՞նչ իմացաւ. զի յորմէ կարողութիւն էր ամաչել, թաքոյց եւ հանդերձ ամենայն համարձակութեամբ յամենայն յանդդնել պատրաստեաց: Եւ զբողոսն ասէին յառաջնումն այնպէս շրջել արտաքո քաղաքայ՝ պատկերս ունելով եւ առ սակաւ սակաւ զայն ի ներքս եմոյծ: Վասն այնորիկ զաչսն եդ ի դէմսն, զի մի եւ թաքչել ոք կարասցէ ի կարեացն: Յորժամ զինքեանս թաքուցանել ոչ կարիցեն ի հայեցածացն՝ ի վերայ դնեն զձեռս եւ եթէ ոչ ինչ իցէ ի նմա պատ-

կառանք՝ իբրեւ վարագոյր|288ա| իմն առաջի արկանէ աչացն, քանզի ամենեւին իսկ պատկառաւղ կենդանի է մարդ, քանզի եւ խորհրդոյ հաղորդեալ է: Բազումք եւ յերկիր սուղանել լողձանան եւ այլք արտաքոյ վազել ի մարմնոյն հակառակեն, այլ բազում կապանաւք են ըմբռնեալք: Այնպէս բարետոհմիկ իմն իրք է¹ հոգի:

[Այսպես ասե՛լ Տէր. յամենայն դրացեացն ի չարաց, որք ձեռն արկանենն ի ժառանգութիւն իմ (ԺԲ 14).

կանենն ի ժառանգութիւնս իմ (ԹՐ 17)։

Զարաբացիս աստ զեկուցանէ, զի ոչ սակայք ինչ նոցա ուսուցին
չարիս, զի նախ գթառասուն ամ յանապատին յամեցին, վասն այնո-
րիկ ոչ եթող նոցա խառնակել ընդ ազգսն։ Նորին աղագաւ եւ պա-
րիսպս ամուրս շուրջ եղ՝ դաւրէնսն, որք ոչ [թոյլ տային նոցա խառ-
նակել ընդ դրացիսն]²²⁵։ Որպիսի՞նչ ինչ. յորժամ ասէ. "Մովաբացին
մի՛ մտցէ յեկեղեցի Տեառն" (Բօր ԻԳ 3)։ Կանխագիտութեամբն ոչ
ասէ զայն, զի մի՛ ապականիցեն զձեզ, որպէս զի մի ամաչիցեն յա-
ղագս պատճառի արգելլոյն, այլ ասէ պատճառս իմն, որ մանաւանդ
նոցա էր սիրելի, վասն զի յառաջագոյն պատերազմեցան ընդ ձեզ
եւ յաճախապէս թշնամիք եւ պատերազմողք են առ նոսա՝ ծառա-
յուլթիւնք եւ սպառնալիք։ Եւ այնքան պատրաստեցաւ։ Եւ սակայն
նախանձէին ընդ նոցա աւրէնսն։ Այլ պարտ էր յանչէն երկիր զնո-
սա տանել եւ ոչ զորք ունել դրացի եւ ոչ սահմանակից քաղաք։ Եղև
այդ, եւ ոչ ինչ առաւել աւագտեցան։ Իսկ այժմ արար նոցա դրացիս,
որ քան զայլսն են ի հանգստեան եւ կարեն զնոսա աւագտել։ Բայց
նոքա զդրացեացն կրեցին զչարիս կիրս, նախանձեցան եւ չարակնե-
ցին։ Վասն զի ոչ կամի մարդկան դատարկ լինել, ապա եթէ ոչ կարէր
զնոսա եւ զատ նստուցանել Աստուած։

Ահաւասիկ եւ հանից գնտա յերկրէն իւրեանց եւ զՅուդայ հա-
նից ի միջոյ նոցա, եւ եղիցի յետ հանելոյն իմոյ գնտա դարձայց եւ
ողորմեցայց նոցա եւ բնակեցուցից գնտա զիւրաքանչիւր ոք ի ժա-
ռանկութեան իւրում եւ զիւրաքանչիւր ոք յերկրի իւրում: Եւ եղիցի,
երթէ ուսանելով ուսանիցին զճանապարհս ժողովրդեան իմոյ երդնով՝
յանուն իմ կենդանի է Տէր, որպէս ուսուցին զժողովուրդ իմ՝ երդնով ի
Բահաղ, եւ շինեսցիք ի մէջ ժողովրդեան իմոյ, ապա եթէ ոչ դարձցին՝
բարձից զազգն զայն բառնալով եւ կորստեամբ (ԺԲ 14-17)։

¹ ԵՆ. ռոդդման նշանով:

[Սպառնայ նոցա սպառնալիս մեծամեծս, զի նոքա լաւագոյնք լինիցին, եւ գերութեամբ սպառնայ: Տե՛ս՝ զիարդ նոքա զգաստա- նային յայլոց պատահից: Միանգամայն տայ նոցա եւ պատճառս պատասխանեաց իբրեւ տգիտաց. զոր աւրինակ պատճառս եղէք կորստեան նոցա, նոյնպէս եղիցին նոքա ձեզ՝ փրկութեան: Մեծ էր հրէիցն ամաւթ, զի եթէ հանդերձեալք էին ի դրացեացն ուսանել: Տե՛ս՝ զիարդ զնոսա ընտանեցուցանէ: Մի եթէ ի մի՞ ազգ էր նորա Փրկութիւն. բոլորովի՞ն իսկ կամիք բարեկամք լինել եւ կամակիցք գոնեա ի բարիս, մի՞ որք միաբան են հակառակ փրկութեան, գոյր հնար եւ նախ քան զայն լինել լաւագոյն]²²⁶: Զարմանք են՝ զիա՞րդ զգրացիսն ինչ ոչ բամբասէ յաղագս իւրեանց չարութեան, այլ յա- ղագս ի հրեայս եղելոյ վնասուն բամբասէ: Ընդէ՞ր արդեւք: Յոլո- վագոյն է չարութիւն, յորժամ եւ յայլս եւս անցանել չարութեան առնիցեն, վասն զի մանաւանդ ի ձեզ հային, կարէք հրաման տալ նոցա: Տես՝ զիարդ ի ձեռն ժողովրդեանն եւ զնոսա խրատէր, քանզի եթէ զայլս ուսուցանելով աւգտէք՝ եւս առաւել դուք այնպիսիք լի- նիք¹:

♫

[288բ] Այսպես ասէ Տէր. երբ եւ ստացիր քեզ սփածանելի կտաւի եւ ած շուրջ գմիջով քով, եւ ընդ ջուր մի՛ անցցէ (*ժԳ 1*).

[illegible]

Քանզիր եղեւ, ասէ, յետ աւուրց բազմաց եւ ասէ Տէր ցիս. երթ
յեկիրատես եւ առ անտի զփածանելին (ԺԳ 4) զի ուսանիցիս զեր-
կայնմտութիւն, եւ զի մի՛ երկայնմտութեան աւուրցն կարծիցես

¹ Մրան հաջորդում է գրչի՝ Զարաացո Բրիստոս:

արարեալ զապականութիւն. նոր է եւ ի վիմի կայ: Յամենայն ժամս որդն ի փայտէ լինի: Ծածկեաց զնոսա, այսինքն՝ ի զգուշութեան արար իբրեւ ի վիմի: Եւ յորժամ յինքենէ ի բաց երարձ՝ զարհուրեցոյց եւ սպառնացաւ, եւ ոչ ինչ եղեւ առաւել աւգուտ, ապականեցան այնուհետեւ: Յուցանէ, եթէ Աստուծոյ բարկութեան՝ ապականութիւն. ոչ միանգամայն ընդ բառնալն ի բաց ի միջոյ կորնչի. զի ոչ միանգամայն, յորժամ ի բաց զմեզ ընկենու Աստուած, կորուսանէ, եւ ոչ միանգամայն ոչ վարկանելովն արժանաւորս տանջիմք, այլ համբերեւ բազում ժամանակս եւ ապա ի վերայ ածէ զպատուհասն: Եւ ստացիս քեզ ինքեան. ոչ յուժեքէ էառ, ոչ յիւր ինչ ի պէտս, զի եւ ոչ կարաւ ինչ էր մարգարէն. ոչ զի զգենուցու, այլ զի ընտանեցուցանիցէ զնայն. [289] զոր աւրինակ մարգարէն ոչ զգենուին ինչ էր փառաւոր եւ ոչ կարաւ այնմ: Նոյնպէս եւ Աստուած: Տես՝ զիարդ ոչ ուսանէր զամենայն ի կարգի, այլ՝ առ սակաւ սակաւ, զի ուսցիս զնորա հնազանդութիւն: Ասաց ստացիր եւ զգեցիր եւ ոչ ասաց՝ ընդէ՞ր, այլ հնազանդեցաւ: Դարձեալ ասաց. երթ եւ յեփրատես, եւ ոչ ասաց. է՞ր վասն, այլ ընկալաւ եւ հաւանեցաւ: Զնոյն եւ մեք արասցուք: Ոչ ասաց. Ամալթ է, ծաղր են իրքդ, այլ ամենայնի հաւանի: Նորին աղաղաւ առ սակաւ սակաւ հրամայէր նմա, զի ուսցիս զհնազանդութիւն]²²⁶:

Եւ չոգյ յեփրատէս փորեցի եւ առի անտի գփածանելին ի տեղոջէն ուր թաղեցին զնա անտ: Եւ ահա ապականեալ էր եւ ոչ պիտանացու ինչ: Եւ եղեւ բան Տեառն առ իս եւ ասէ. Այդպէս ապականեցից զթշնամանսն Յուդայ եւ զԵրուսաղէմի (ժ. Գ. 7-9)

Զբազում թշնամանսն զայնոսիկ: [Տեսանես՝ զիարդ յերկարութիւն չարեացն զպատուհասն ի վերայ եաժ: Տեսանե՞ս բժշկութիւնսն, որ զչարիսն բառնայր ի բաց, ոչ զմարդիկ վայրապար: Եւ ապա ասէ զչարութիւն, որք ոչն կամեցան հնազանդ լինել բանին իմում են գնացին զհետ աստուածոց աւտարաց (ժ. Գ. 10): Եւ զի ոչ կամեցան, ահա եւ ոչ ժողովուրդքն ախորժեն, այլ նոքա ի բարեգործութիւնսն վայելեցին, բայց զհեթանոսսա ոչ ինչ ընտանեցուցի յիս, այլ զնոսա ընտանեցուցի՝ ոչ յաղագս իմ, այլ՝ վասն նոցա]²²⁹:

Զի զոր արինակ մածանի սփածանելի շուրջ գմիջով մարդոյ, նոյնպէս մածուցից յիս գտունն Իսրայէլի եւ Յուդայ՝ լինել ինձ ժողովուրդ անուանի ի պարծանս եւ ի փառս, եւ ոչ լուան ինձ (ժ. Գ. 11).

Զայն ասէ իբրեւ ոչ եթէ ինքն ինչ կարաւ փառաց, այլ՝ վասն մարդկան: Եղիցի եթէ զիս ոչ կամիցին փառաւորել՝ ընդէ՞ր զձեզ ինքեանս անարգեցէք:

Եւ ասացես ցժողովուրդ ցայդ. Ամենայն տիկ գինով լցցի: Եւ եղիցի, եթէ ասացեն ցքեզ. Մի եթէ գիտելով ոչ գիտեմք, եթէ ամենայն տիկ լցցի գինով: Եւ ասացես ցնոսա. Ահա եւ լնում զքնակիչս երկրիդ արբեցութեամբ, եւ ցրուցից զդոսա (ժ. Գ. 12-14).

Դարձեալ առակ. զոր աւրինակ տիկ առ այն է լիեալ, զի լցցի, նոյնպէս եւ ձեզ հարկ է այսուհետեւ իբրեւ առ այդ լիեալք, այդպէս լցցիք տանջանաւք: Քանզի երկուք պատկերովք ցուցանէ, ոչ զի տանջիցէ, այլ զի հանդերձ առաւելութեամբ եւ անբժշկելիք]²³⁰: Զի յորժամ ծուլանային եւ ոչ հայէին՝ բանս ասէր եւ իրս առնէր ի նայն տիկ լցցի գինով, բաւական էր խոնարհեցուցանել զնոսա ի հարցումն եւ յայպանելն ածել եւ ի կատականս, որպէս թէ յայտ եղելոյ ասացուածոյն:

[Զթագաւորս նոցա զորդիս Թալթայ, որք նստին յաթոռն իւրեանց (ժ. Գ. 13ա)

Մի՛ կարծէք ունել ինչ իրաւունս ի նախահարսն, քանզի այդ մանաւանդ զձէնջ ամբաստանէ. Եւ զքահանայս եւ զմարգարէս. Մի՛ վարկանիք ի պատուոյն ունել ինչ միւրթարութիւն այդ առաւել զձեզ կորուսանեք:

Քանզի ցրուցից զայր եւ զեղբայր իւր գիարս իւրեանց եւ զորդիս իւրեանց, ոչ գրացայց ի նոսա, ոչ խնայեցից եւ ոչ ողորմեցայց ապականութեանց նոցա, ասէ Տէր (ժ. Գ. 14).

Վասն զի բազում անգամ սովորեցաք յետ տանջանացն ողորմել տանջեցելոցն, ես, ասէ, եւ ոչ զայդ արարից, թէպէտ եւ մեծ է պատուհաս. ծերոցն ըմբռնումն, այլ զիս այդ ող խոնարհեցուցանէ զմարդասերդ:

Լուարուք եւ ունկն դիք եւ մի՛ ամբարտաւանիք, զի Տէր խաւսեցաւ: Տուք Տեառն Աստուծոյ մերում փառս նախ քան զխաւարել եւ զգայթագդել ոտից ձերոց ի վերայ խաւա[289բ]րային լերին, եւ մնայցէք լուսոյ եւ անտ ստուերք մահու, եւ դնիցիք ի խաւարի (ժ. Գ. 15-16).

Հայեա յամենայնի ի մարդարէս. զիա՞րդ յորժամ զպատուհասն ասէ, զպատճառսն միշտ զնէ: Եւ ոչ զայս միայն, այլ եւ յորժամ ասէ. Ոչ ողորմեցայց, ոչ խնայեցից իբրեւ զյուսահատելոց խաւսի: Դարձեալ զխրատն ի ներքս ածէ, զի որ զայնն ասաց եւ երեւեցոյց, լուր՝ զինչ ասէ. Լուարուք եւ ունկն դիք: Մի՛ վայրապար լսէք եւ մի՛ ամբարտաւանէք. ոչ ինչ այնպէս առնէ զամբարհաւաճութիւն իբրեւ զոչհայելն յԱստուծոյ բանս: Մի՛ եթէ մարդկան են սպառնալիքդ, որոց բազում անգամ եւ սուտ լինել զոյ կարողութիւն: Աստուած է զաւրաւորն, ի վերայ ածէ միշտ զկատարածն: Տուք Աստուծոյ փառս, փառաւորեցէք զնա, հաւատացէք ասացելոցդ: Մի՛ եթէ ո՞չ տայցէք նմա փառս յետ այդորիկ: Այդ նախ քան զփորձ չարեացն, նախ քան զխաւարելն. զգերութիւն զեկուզանէ:

Եւ գայթագղել ոտից ձերոց ի գերայ խաւարային լերինն: Այս-
պիսի է չարեացն բնութիւն. խաւար միշտ հեղուկ սովորեաց առաջի
աչաց ամենեցուն: Սպասիցէք լուսոյ եւ անտ խաւար, զոր ոչ փոխա-
նորդեսցէ, ասէ, տիւ, քանզի ոչ եթէ ըստ բնական յարմարութեան
լինի, այլ ըստ չարեացն սովորութեան: զմտաւ ած՝ որպիսի էր տա-
նելն զնոսա գերեալս եւ ի գաւառէն զրկեալս: Ոչ ախորժէք իբրեւ
Աստուծոյ փառս տալ՝ գոնեա վասն չարեաց, զի դարձուցանիցէք ի
բաց:

Եթե ոչ լսիցէք՝ գաղտնի լացջիք հանդարտութեամբ յերեսաց թշնամանաց ձերոց, եւ իշուսցեն աչք ձեր արտասուս, վասն զի խորտակեցաւ հաւտն Տեառն (Ժ.Գ. 17).

Զմտաւ ած զմեծութիւն թշուառութեան, յորժամ եւ ոչ արտասուել իշխանութիւն իցէ զվիշտան իւր, այլ յայնպիսի եւս իշխանութենէ զրկեալք էին: Տես՝ զիարդ ամենայն ուստեք բարձրացուցանէ զմեծութիւն չարեացն, զի գոնեա այնպէս զնոսա խոնարհեցուցանիցէ: Զինչ քան զայն վիշտս չար՝ եւ ոչ արտասուել զիւր զախտն: Այլ ոչ ինչ զնոցա զխստութիւն եւ զխոշորութիւն կազմացուցանէր]²³¹:

[Ասացէք թագաւորին եւ զարաւորացն. Խոնարհեցարուք եւ նստարուք, զի բարձաւ ի զ[խոց ձերոց պսակ փառաց ձերոց (ՃԳ 18).

Ոչ խաւսէր ընդ նոսա, այլ՝ ընդ բազմութեան: Զմտաւ ած՝ որքան ինչ էր մարդարէիս համարձակութիւն, յորժամ ի ձեռն հնազանդեցելոցն զայնոսիկ նշանակէր իշխանաց: Կամաւք արարէք, որ փոքր մի հարկաւորութեամբ է լինելոց: Մի եթէ ո՞չ խոնարհիցիք, այլ այժմ ի

ձենջ այդ լիցի, զի մի լինիցի ի պատերազմողացն: Այս եւ ի մեզ եղիցի. Դատեսցուք զանձինս, զի մի՛ դատեսցի զմեզ Աստուած]²³²:

Ամբարձ գաչս քո, Եթուսաղէմ, եւ տես, որք գանդ հիւստոյ (ժԳ
20).

[Եւ հանդերձեալսն իբրեւ զմերձակայ ասէ: Յաճախագոյն է
բանս այս]²³³.

Ուր է հատն, որ տուալ քեզ, ոչխարք փառաց քոց, զի՞նչ ասա-
ցես, յորժամ այց արասցէ քեզ: Լ՛ու ուսուցեր զնոսա ի վերայ քո զու-
մունսն ի սկզբան: Երկունք կալցին զքեզ իբրեւ զկին ծննդական (ՃԳ
20-21).

20-21).
Զիւրօղ, ասա, եւ որո՞ւ՜ աւրինակաւ, որ միշտն ապաւինէր ի նոսա, եւ ցուցանէր, եթէ տկար ոմն է եւ Աստուծոյ աւգնականութեանէն ամալի, զանճառելիսն զամենայն յայտնեցեր: Այդ մանաւանտ արարք է զմեղանչել, զի յաճախագոյնս նոցա առնէիր կոչել:

Եւ եթէ ասիցես ի սրտի քում՝ ընդէ՛ր հանդիպեցան ինձ այսօրիկ-
վասն բազում անիրաւութեան քո յայտնեցան յետոյիդ քո՝ առակել
զգարշապարս քո (Ժ.Գ. 21-22).

զգարշապարս քո (*Ժ.Պ. 21-22.*)
Տես, ուրեմն զչարեացն բառնայ զբնուլթիւն եւ հրբեմն ամաւ-
թովն եւ անփառութեամբն խողովտէ գնոսա, քանզի սովորեցին ի նո-
սին ի չարխսն ոչ ինչ նուաղ տրտմեցուցանել զմեզ անարգութիւնքն,
եւ իբր կնոջ ամաչեցելոյ յանդիման կացուցանէ զբանն։ Ոչ ինչ հրա-
եւ իբր կնոջ ամաչեցելոյ յանդիման կացուցանէ զբանն։ [Ն] Ահա
ծարէ սեկ մարգարէս, որ ինչ կարաւ էր զնոսա վշտացուցանել։ Եւ
երթ ասիցես ի սրտի քում ընդէր հանդիպեցան ինձ այսոքիկ. վասն
բագում անիրատւեան քո|290ա| յայտնեցան յետոյքո քո։ Զի՞նչ
ասես յետ այդքան խարտուց եւ մարգարէութեան. տակաւին եւս ոչ
գիտեն զպատճառս դիպուածոյն։ Սովորութիւն է այս. որք տանջինն
ոչ գիտել զպատճառսն եւ մանաւանդ յորժամ առաւել միոյն իցէ
բագմութիւն չարեացն]²³⁴: Ոչ վասն անիրատւութեան քո, այլ վասն
բագում անիրատւեան քո։ Մի եթէ ո՛չ համբերեր, եթէ Հափաւորք
էին։ Յայտնեցան յետոյքո քո. Զի՞նչ արդեւք լիցի ամաւթալի քան
զայն, քանզի հանդիպեցան իսկ այն ամենայն։ [Եթէ ասիցես ի սրտի
քո, եւ ոչ ձայն արձակել կալցես իշխանութիւն:]

Եթե փոխիցե եթիովացի գմորթն իւր եւ ինձ՝ զխայտուցս իւր եւ դուք կարիցեք զբարիս առնել ուսեալքդ զչարիս (Ժ Գ 23-24).

Եւ ընդէ՞ր բամբասես. է՞ր վասն առաքես մարգարէս, ընդէ՞ր ասես՝ ոչ կամեցայք լսել ինձ: Եթե բնութեանդ իցէ չարութիւն՝ վասն է՞ր ըստդ տանես: Տեսանե՞ս զընդդիմութիւն, այլ ի մերմէ յիմարութենէ լինի ընդդէմ իրքն, եւ զոր ինչ ախորժեն ասել այս է, եթէ, որ ի յաւժարութենէ չարութիւն է գրէ թէ ի բնութիւն փոփոխիցէք, վասն զի ուսանել ոչ բնութեանս է: Որ ուսանին, զոր յառաջագոյնն ոչ գիտէր, ուսանի: Ապա ուրեմն ոչ է բնութեամբ չար, քանզի բնական իրք ոչ ունին պէտս ուսման. ոչ ուսանիմք, եթէ պարտ է քունել. եւ ոչ եթէ պարտ է զլոյս տեսանել, քանզի այսոքիկ բնականք են եւ վարդապետի պէտս ոչ ունին, այլ որոց կամինն եւ որոց ոչ կամի լինի, իսկ որ ուսումն է անտ եւ անգիտանալ է, եւ ի տգիտութենէ ուսումն լինի: Եւ արդ, զինչ իցէ, զոր ասես, առաւելութիւն իմն է բանիս: Որպէս մեք ասեմք, ոչ կարէ մանուկս այս բարեոք լինել, չար է բնութիւն, զի գոնեա այնպէս ամաչեցեալ փոփոխիցի]²³⁵: Մի՛ հակառակելով զպարզութիւն գրոց ճարտարելովն ասիցեմք ի դժնդակութիւնս ինչ, ապա եթէ ոչ՝ բազում ընդդէմ իրք զհետ եկեսցեն: Այլ զմտաւ ածցուք՝ ընդ ու՞մ խաւսէր. ընդ անփորձ մարդկան եւ ընդ ռամիկ բազմութեան, վասն որոյ եւ հասարակաց սովորութեամբ վարի՝ կամելով զնոսա վտանգել, եթէ այդպէս իցեն անուղղելիք այնպէս անբժշկելի ախտացեալք, եթէ ամենայն աւրինակի բժշկութեան յաղթեն:

[Եւ ցրուեցի զնոսա իբրեւ զխոյս բերեալ ի հողոյ յանապատ(ժ. Գ. 24).

Տես զգիւրութիւն՝ զիարդ ցուցանէ, միանգամայն եւ զգաւրութիւն եւ զսրտմտութիւն լցուցանել կամի]²³⁶:

Այդ է վիճակ քո եւ բաժին՝ ոչ հաւանելո՞ ձեր ինձ, ասէ Տէր (ժ. Գ. 25).

Այդպիսի պտուղս շահեսցիս յանհաւանութենէդ: Եւ վասն զի սուտ մարգարէքն զհակառակսն ասէին.

Զիա՞րդ մոռացար զիս, ասէ, եւ յուացար ի ստութիւն (ժ. Գ. 25 ա).

Տես զպատճառսն լիեալս, նոյնպէս եւ ես արարից]²³⁵:

[Եւ ես յայտնեցից զյետոյս քո ի դէմս քո, եւ երևեսցիս անարգանաք քովք (ժ. Գ. 26).

Դու ինձ ետուր զսկիզբն սիրելոյն՝ կամիմ, եւ ոչ ախորժես. վասն այդորիկ զայդ արարից]²³⁸:

Եւ երևեսցին անարգանք քո՝ շնութիւն քո եւ վրնջելն քո եւ ատարութիւն պոռնկութեան քո[290բ] ի վերայ բլրոց եւ յանդաստանս տեսի զգարշնութիւն քո (ժ. Գ. 27).

Զոր աւրինակ նախանձոտ ոք այր, որ ոչ կամիցի տանջել զթշնամանաւ զիւր զկինն եւ ոչ հանդարտութեամբ կարէ համբերել ամենայնի, ոչ խնայէ ի բանս, որովք ընդ նմա խաւսի, զի գոնեա այնուզսրտմտութիւն լնուցու, զոր տանջելն սիրովն շնորհէ, եւ թշնամանելովն հանգուցանէ զինքն: Նոյնպէս եւ Աստուած: Զի՞նչ իցէ մանկովն հանգուցանէ զինքն: Եւ որա երեւեցուցանէ [ի վեզվրնջելն. զմոլութիւն, զկատաղութիւն նորա երեւեցուցանէ [ի վերայ բլրոց եւ ոչ ի տան, ոչ գաղտ, այլ հրապարկագոյժ ամենայն բազմութեան բոզ շրջեցուցեալ առանց ամաւթոյ:

Վայ քեզ, զերուսաղէմ, զի ոչ սրբեցար զկնի իմ, մինչեւ յե՞րբ ես (ժ. Գ. 27ա).

Տակաւին կամի տանջել, եւ վշտանայ ի վերայ տանջեցելոց նոցա, ողբայ եւ լալ եւ ողորմի, զի ոչ սրբեցար զհետ իմ, մինչեւ յե՞րբ ես]²³⁹: Մինչեւ յե՞րբ, ասէ եւ սակայն, եթէ ոչ է կարողութիւն. ընդէ՞ր ասես՝ մինչեւ յե՞րբ:

Զինչ ասես. դարձեալ աղաւթես, դարձեալ խնդրես վասն նոցա, որ այնքան հակառակ նոցա արար զաղաւթսն: Տեսանե՞ս, զի այնոքիկ յաղագս մասին իմոյ էին, որք խափանէին զնա, որպէս զի եւ զայլսն եւս զգաստացուցանիցէ զայս առնէր: Բայց ինձ թուի եւ վասն սպառնալեաց լիեալ: Զի եւ ոչ էր իսկ նորին երբեմն հակառակ խնդրել, վասն նոցա եւ երբեմն աղաւթս առնել փոփոխման եւ ոչ միոյ եղելոյ, քանզի եւ ոչ դարձեալ խնդրեաց եւ արգելաւ եւ ոչ զանասուն կենդանիսն սիրելով զայս առնէր, այլ վասն նոցա աւգնականութեան: Եւ յայտ է ի նմին ինքն ի տեղւոյն՝ մեծ են չարինք, յորժամ ի բարեգործացն ի բաց դառնան ոմանք:

Զի եթէ պահիցեն՝ ոչ լուայց (ԺԴ 12).

Եւս այն ոչ փոքր ինչ առաքինութիւն է պահելն: Այլ միւս եւս իմն խնդրէ. վասն զի եւ առ նինուեացիսն եղեն եւ պահքն:

Զի սրով եւ սովով եւ մահու ես վախճանեցից զդոսա (ՃԴ 12ա).

Եղիցի եթէ զոհքն իբրեւ ոչ ինչ մեծ կատարէին յառաքինութիւն՝ ոչ կարիցեէի յափշտակել ի վշտաց զմարդիկ, իսկ պահքն, ընդէ՞ր ոչ: Ո՞չ|292ա| սոյն ինքն Աստուած ի ձեռն մարգարէիցն պատուիրէր ասելով. "Քարոզեցէք պահս, սրբեցէք պաղատանս" (Յովէլ Ա 14, Բ 15): Ո՞չ բազում ուրեք մեծ զաւրութիւն զպահոցն տեսանեմք: Ո՞չ մեծամեծք եւ սքանչելիք արքն ի պահսն հայէին եւ այնպէս ձեռնադրէին: "Այդ ազգ, ասէ, ոչ իւրք ելանէ, բայց եթէ պահաւք եւ աղաւթիւք" (Մտթ. Ժէ 20). յաղագս դիւացն ասէր: [Ստուգապէս մեծ են պահք, այլ յորժամ աւրինաւք լինիցին, եւ ոչ այնպէս կարեն միայն զվշտացեալսն զերծուցանել, որպէս եւ ոչ այլ առաքինութիւն: Բայց նոցա պահքն որպիսիք էին. լուր զինչ ասէր Եսայիաս. "Եթե ի դատաստանս եւ կռիւս պահիցէք, ընդէ՞ր ինձ բնաւ պահէք իսկ" (Ես ԾԸ 4): Քանզի պահքն ոչ վայրապար ինչ ի կերակրոցն ի բաց կալ միայն են. զի եթէ այնոքիկ էին պահք՝ եւ զհիւանդացելոցն ասեաք, եթէ պահեն: Բայց ոչ է այն, այլ՝ իմաստասիրութիւն հոգւոյ: Որպէս եւ կուսութիւն ոչ վայրապար ինչ ի բաց կալ յամուսնութենէն, այլ որ մանաւանդ նկարագրէ զառաքինութիւն հոգւոյն՝ զբարեշուքն լինել եւ զհպատակութիւն Տեառն առանց սբաղանաց, նոյնպէս եւ պահքն: Պահեցին եւ նինուէացիքն, բայց ոչ այնու ինչ առաւել զԱստուած խոնարհեցուցին, այլ ի՞նչ. փոփխմամբ չարեացն: Զի՞նչ աւգուտ է, ասա ինձ, ի մսոյ անասնոցն ի բաց կալ եւ զմարմինս մարդկան ուտել, ի գինոյն ախորժելով հրաժարել եւ արբենալ ագա-

Հուլիսի 1-ին Մոսկվայի Կաթնաշաղկապի Կոմիտեի նախագահ Գրիգոր Կարապետյանը հանդիպում է Երևանի Կաթնաշաղկապի Կոմիտեի նախագահ Գրիգոր Կարապետյանին։

[Եւ ասեմ. Ո՛վ Եւսիդ. Տէր. ահա մարգարէքն մարգարէանան եւ ասեն. Ոչ տեսջիք սուր եւ սով ոչ եղիցի, վասն զի՝ ճշմարտութիւն տայ ի վերայ եւ ի տեղուջոյ յայդմիկ (Ժ. 7. 13).

ի վերայ եւ ի տեղիւնդ յայդմիկ (Ժ Ի 15):
Եւ զի՞նչ ասէ, մարգարէքն զայն կանխաւ ասեն. ոչ եղիցի սուր
եւ ոչ սով: Մեծ բռնութեան համբերէր մարգարէս: Ոչ միայն, զի
գտխրականսն ասել հարկ էր, այլ զի եւ զհակառակորդսն ունէր, որք
խաբէինն եւ զընդդէմսն կանխաւ ասէին: Վասն այնորիկ առաջի
անկանի Աստուծոյ²⁵⁴: Եւ ընդէ՞ր ոչ արդեւք զնոսա ի բաց եբարձ
Աստուած, զի մի՛ անհաւատ լինիցին նորա բանքն, զի մի՛ ապականի-
ցի շահ յաւժարութեան, զի յամայութեան համբաւոյ խաբեբայիցն՝
մնայցեն առանց պատրելոյ: "Քանզի պարտ է եւ հակառակութիւնք
ի ձեզ լինել, զի ընտիրքն երեւելիք լինիցին" (Ա Կորնթ. ԺԱ 19):
Ի ձեզ լինել, զի ընտիրքն երեւելիք լինիցին" (Ա Կորնթ. ԺԱ 19):
Քանզի եթէ հանդերձեալ էր ոչ ուրեք ընդդէմ կալոյ յաղթել Աս-
տուած, եւ ո՞ր սէր այն էր սիրողացն: Մի եթէ ո՞չ տեսանէին զիրսն,
մի եթէ ո՞չ կարէին նկատել: Ասէր հանապազաւր զդժնդակութիւնս
մարգարէս եւ նոքա՝ զհակառակն, եւ ապա զի՞նչ. որ հանդիպէր:
Պարտ էր նոցա յառաջագոյն ժամանեցելոցն իմանալ: Վասն այսո-
րիկ մարտնչէր ընդ նոսա յերեմիաս: Զի զոր աւերինակ ի սկզբանն
երթաւ զաւճն թէպէտ եւ գիտէր, եթէ ապականելոց է մարդն ի
նմանէ, նոյնպէս եւ այժմ: Այլ երեմիայիւ Տէրն քո մարգարէացաւ,
եւ եկեալ նա զհակառակսն ասաց Ադամայ եւ դու վշտանաս: Ոչ եւ
այժմ զհակառակսն ասէ, այլ յայն յառակս հայելով մի՛ ինչ վշտաս-
ցուք, թէպէտ եւ բեւր ինչ կանխաւ ասիցէ: Եւ ոչ գոյր ասել, եթէ
վաղվաղակի եւք իրացն զհետ եկին վկայելով^{292բ} ասացուածոցն,
այլ ինն հարիւր ամ հոգն եւ չեւ եւս էր ստուծիւն յանդիմանեալ,
քանզի կայր Ադամ եւ Աստուած համբերեր: Նոյնպէս եւ դու մի՛ ան-
ժուժկալ ոք լինիցիս, թէպէտ եւ ոչ վաղվաղակի յանդիմանիցէ Աս-
տուած: Առաջի անկանէր Աստուծոյ յերեմիաս, ոչ թողուն ինձ հա-
ւատարիմ լինել, ասէր: [Ո՛վ ես]դ Տէր Տէր առ ի յորոշումն արկանել
ոչ էից արանցն]²⁵⁵: Զի եթէ դու ես եւ բանք քո, զի՞նչ է զի ասեն. Ըն-

¹ խաբեբեիցն:

դէ՞ր առաջս անկանիս, զի զտանջանսն ի վերայ նոցա, ձգիցես, նոյնպէս եւ ընդդէմ այնոցիկ որք ասէինն՝ մի՛ մարգարէասցիս մեզ: Տես՝ զրէ թէ պատասխանիս առնէր Աստուած:

Ասացի եթէ սուտ մարգարէքն մարգարէանան. ոչ առաքեցի զնոսա եւ ոչ պատուիրեցի նոցա, ոչ խաւսեցայ ընդ նոսա տեսիլս սուտս, [վասն զի եւ նոքա տեսիլս սուտս պատմէին (ժ. Դ. 14)]:

Որպէս եւ Սեղեկիաս ի Զորրորդ¹ Թագաւորութեան զիրս ասէ]²⁵⁶. զիւթութիւնս եւ հմայս հաւուց եւ յաւժարութիւն սրտից (ԻԲ. 11): Եւ ասա զի՞նչ. այնպէս ճշմարիտ էր. եւ ոչ բնաւ երբեք, այլ ծառայէին իւրեանց բարուցն: Եւ արդ զի՞նչ. այդ բաւական իցէ, ասէ. զի դու ոչ առաքեցեր եւ սակայն նոքա յանուն քո խաւսէին:

[Վասն այդորիկ մեռցին ծիւրական ախտիւ եւ ժողովուրդն, որոց նոքա մարգարէանան, եղիցին ընկեցեալ յերեսաց սրոյ եւ սովոյ, եւ ոչ ոք եղիցի, որ թաղիցէ (ժ. Դ. 15, 16).

Տեսանե՞ս իբրեւ ի խաբեցելոցն յերկարութիւն տանջանքն ձգեալ սովովն, եւ որք հաւանեալք էին նոցա, առանց զերեզմանի եղիցին, եւ ոչ ոք իցէ, որ թաղիցէ զնոսա:

Իջուացեն աչք ձեր արտասուս ի տուէ եւ ի գիշերի, արտասուեցէք, քանզի եթէ ի դաշտ՝ ահա վիրատորք սրոյ, եւ եթէ մտից ի քաղաք, եւ ահա ցաւք սովոյ, վասն զի քահանայն եւ մարգարէն, զոր ոչ գիտէին (ժ. Դ. 17, 18).

Եւ ոչ այնպէս խրատեցան, վասն այնորիկ փակեաց. զոմանս արտաքոյ կոտորէր եւ զկէսն՝ ի ներքս: Եւ ոչ այնպէս դարձան: Ոչ լինիցի չար քան որք այնպէսն անկեալ կայցեն: Զի քահանայն եւ մարգարէն, որք մանաւանտ չարեացն էին պատճառք, ի գերութիւն չոգան, որք ուսանէին զԱստուծոյ զաւրութիւն:

Մի՛ եթէ անարգելով անարգեցեր զՅուդաս եւ մերժելով ի բաց եկաց անձն քո, ընդէ՞ր հարեր զմեզ եւ ոչ գոյ մեզ բժշկութիւն (ժ. Դ. 19).

Տես դարձեալ զմարգարէս յաղագս նոցա արարեալ զբան, վասն զի եղեն հարուածք մեծամեծք տանջանացն: Եւ արդ, զի՞նչ ասէ. Ի սպառ յուսահատ արարեր զժողովուրդդ զՅուդաս: Ասէ եւ զանուն տեղւոյն: Ոչ մարդիկն միայն տանջեցան անբժշկելիս]²⁵⁷: Անսացաք խաղաղութեան, եւ ոչ զոյին բարիք, այլ իմն յուսացաք, վասն զի

¹ հուն. բնագ. յերրորդ:

տուաք զդատաստանն բաւական: Եւ յայնմհետէ ի դեղն ապաւինի ի մեղացն զիտութիւն:

[Գիտենք Տէր զմեղս մեր, զանիրատւութիւնս հարցն մերոց (ժ. Դ. 20).

Ընդէ՞ր արդեւք եւ զհարսն յիշեաց: Այսքան է ի մեզ պղերգութիւն մերոց իրացն մինչ զի եւ հարցն մերոց ի մեզ ընթանայ, այսինքն՝ եւ ոչ անտի մեզ փրկութեան յոյս գոյ: Ոչ ունիմք ապաւինել ի հարսն: Ամենայն ուստեք մատնեալք եմք]²⁵⁸:

[Վասն զի մեղաք առաջի քո, դադարեցո, մի՛ կորուսցես զաթոռ փառաց քոց (ժ. Դ. 21).

ԶԹագաւորութիւն ասէ, զիրսն ի ներքս ասէ:

Յիշեա, մի՛ ցրեր զուխտն քո, որ ընդ մեզ է (ժ. Դ. 21ա).

Եւ սակայն զայն ունէր ուխտն, եթէ ոչ ցրուեսցեն զուխտն իմ, [293ա] զողորմութիւն իմ: Ոչ արարից ի բաց ի նոցանէ: Ոչ զփորձ ոչ առնուլ զչարեացն աղաչէ, այլ ի սպառ ոչ ընկենուլ:

Մի՛ եթէ իցե՞ն ի կոտս հեթանոսաց, որք տեղայցեն եւ կամ երկին տայցէ՞ զիւրութիւն իւր: Ոչ դու նոյն ինքն ես եւ համբերեսցուք՝ քեզ (ժ. Դ. 22).

Ամենեքեան այսոքիկ եւ այլ եւս թէպէտ եւ ընկենուցուս, բայց ոչ գոյ առ այլ ոք ապաւինել, ասէ: Եւ այս զքեզ աղաչեսցէ, զի դու ես այսոցիկ Տէր միայն]²⁵⁹: [Եւ կամ երկին տայցէ: Գիտեմք, զի եւ ոչ տարերքս ինքեանք յինքեանց կարեն ինչ: Մի՛ եթէ իցէ՞ այլ ուրեք հայել, դու ինքն ես Տէր: Մի՛ եթէ փոփոխիս, որ միշտ թողուս զմեղս]²⁶⁰: Եւ համբերեսցուք քեզ: Մանաւանտ մեզ ի նեղութիւնսն պարտ է համբերել, որպէս զի մի՛ անժուժկալք լինիցիմք: Բազում անգամ արգելաւ աղաւթս առնել վասն նոցա եւ ոչ ներեաց, այլ եւ երկայնագոյնս եւս ձգէ բանս եւ իրաւացի պատասխանեալք վարի: Եւ վասն զի այս պղերգագոյնս զնոսա առնէր, ոչ առ նմա կացին, եւ ոչ այլով իւրիք աւերինակաւ հաւանեցան հեռանալ, զի մի՛ դարձեալ ասիցէ՞ մի՛ աղաչեր, եւ ի տրտմութիւն զնա արկանիցէ. զի՞նչ ասէ: Տես՝ զիարդ պատասխանի առնէ նմա.

¹ հայ ընկ. թրգմ. ակնկալցուք փիւ. համբերեսցուք:
16 - ՄԵԿԼՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԳԱՐԵՈՒԹԵԱՆՆ ԵՐԵՄԻԱՅ

[Եւ ասէ Տէր ցիւ. Եթէ կացցեն Մովսէս եւ Սամուէլ առաջի երեսաց իմոց, ոչ է այն անձն իմ ընդ նոսա: Առաքեա զԺողովորդդ զայդ եւ ելցեն ի բաց: Եւ եղիցի, եթէ ասասցեն ընդ քեզ. Ու՛ր ելցուք, ասասցես ցնոսա. Այսպէս ասէ Տէր. որք ի մահ՝ ի մահ, եւ որք ի սուր՝ ի սուր, եւ որք ի սով՝ ի սով, եւ որք ի գերութիւն՝ ի գերութիւն (*Ժե 1-2*).

Վասն զի պատշաճ էր նմա զմտաւ ածել, եթէ զնոսա՝ կռապարիշտս կարաց փրկել Մովսէս եւ Սամուէլ, միով աղաչանաւք զամենայն վճարեաց. եւ ես այսքանիցս առաջի անկայ եւ ոչ ինչ գործեցի այլ եւ տարակուսիմ բազում անգամ: Եւ սակայն ոչ զայն հայցեաց բոլորովին զպատուհասիցն ի բաց բարձումն, այլ ոչ յերկարել զչարիսն, զի մի՛ զայն ասիցէ: Լուր՝ զիարդ զնա մխիթարէ, եթէ՝ կացցէ Մովսէս եւ Սամուէլ, զոչսա եւ ոչ նոքա կարասցեն ապրեցուցանել²⁶¹: Տես՝ զիա՞րդ եւ զԴանիէլ մխիթարէ. Ի սկզբան պաղատանացն քո եւ հրեշտակ: Զիա՞րդ եւ զՊաւղոս. "Յաղագս այդորիկ երիցս աղաչեցի զՏէր, եւ ասէ. Բաւական է քեզ շնորհսդ իմ, զի զաւրութիւն իմ ի տկարութիւն կատարի" (Բ Կորնթ. ԺԲ 9): Տեսանե՞ս, զի ոչ բնաւ ուրեք կամի տրտմեցուցանել զիւր զծառայս: Ոչ կարեն ասէ փոփոխել. Նոյնպէս եւ յԵզեկիէլ. "Եթե կայցեն Նոյ եւ Յոբ եւ Դանիէլ զորդիսն իւրեանց կամ զդատերս ոչ զերծուսցեն" (Եզեկ. ԺԴ 14): Մի՛ կարծեր վասն քո քան զնոսա փոքրագոյն լինելոյ ոչ լսելս իմ, զի թէպէտ եւ փոքր էիր, այլ իրքդ մեծ են յաղագս զրկեցելոյն. ոչ վասն այդորիկ, այլ զի զչարութիւն յերկարեցին:

[Արձակեա գծողովորդդ զայդ եւ ելցեն, եւ եղիցի եթէ ասասցեն ու՛ր ելցուք, ասասջիր ցնոսա, որք ի մահ, ի մահ եւ այլն: Եւ առից վրէժ ի նոցանէ չորիւք արինակաւք, ասէ Տէր. սուր՝ ի սպանանել, եւ շունք՝ ի պատառել եւ գազանք երկրի եւ թռչունք երկնից յուտել եւ յապականել, եւ մատնեցից գնոսա ի վտանգս յաղագս Մանասէի որդւոյ Եգեկիայ (ԺԵ 1-4). Ոչ ինչ յայսցանէ զնոսա խոնարհեցոյց, ոչ ինչ ձգեաց եւ ոչ լաւագոյնս արար, այլ մնացին առանց ուղղութեան]²⁶²: Տայ զնոսա ի վտանգս ամենայն թագաւորութեանց երկրի, որպէս զի եւ ոչ մի տեղի անգիտանայցէ զնոցա իրսն վասն |293p|Մանասէի զամենայն, զոր արարին յերուսաղէմ: [Տեսանե՞ս զապաշխարութեան զաւրու-թիւն. այս Մանասէ, յաղագս որոյ յամենայն աշխարհ ցրուեցան հրեայք, եւ ոչ Մովսէս եւ Սամուէլ կարող էին զնոսա զերծուցանել,

այս Մանասէ ապաշխարութեամբ զինքն ապրեցոյց եւ հաշտեցոյց զԱստուած²⁶³։ Եւ ընդէ⁶ր ոչ ասէ վասն իւրեանց մեղացն, այլ յաղագս Մանասէի։ Լուծանել կամի զբամբասանսն, յորժամ զպատուհասն բարձրացոյց, որ ոչ ինչ ունէր բան, քանզի պատճառս ի ներքս բերել եւ թագաւորին լինել պատճառք լուծողի է զբամբասանսն։ Եւ զի⁶նչ առնէ. նախ ցուցանէ՝ ոչ լինել նոցա պատասխանիք, քանզի մեծ թագաւորին վայելեալք ոչ էր պարտ այնպէս վազվաղակի փոմեծ թագաւորին առնուլ, այլ առել զնա եւ ի բաց դառնալ, որք երկրորդք քան զԱստուծոյ սքանչելիքն ցուցեալք էին։ Զի թէպէտ եւ այլ ոք խաբիցէ, թողութիւն խաբեցելոցն ոչ է, եւ թէպէտ եւ թագաւոր որ հրամայէ նիցէ (⁶) անըմբերելիքն հարուծիւնքն, եւ ընդէ⁶ր ոչ եսպան զնա։ Եւ վասն զի կարողութիւն էր նոցա եւ ունեւորվն զնա ուղիղ լինել, որպէս եւ ոչ զսատանայ եբարձ ի միջոյ։

[Ո՞ր խնայեսցե՞լ ի քեզ Երուսաղէմ, ո՞ր երկիցէ վասն քո կամ ո՞ր խոնարհեսցի ի խաղաղութիւն քո: Դու խոտորեցար յինէն, ասէ Տէր եւ յետ երթիցես: Չգեցից զձեռն իմ եւ ապականեցից զքեզ (Ժե 5-6).

Բազում է չարութիւն, յորժամ եւ ոյ տանջեցեալ յողորմութիւն
ածիցէ դեսաւաղսն, եւ սակայն ամենեքեան եւ նոքին զրկեալքն Հաշ-
տեկ ընդ վշտացեալսն սովորեցին, յորժամ տեսանիցեն պատժեալս,
այլ քոյք ասէ մեծագոյն են քան զթողութիւն ողորմութեան եւ մար-
դասիրութեան աւտարք: Դու յինէն խտորեցար եւ յետս երթիցես:
Տեսանե՞ս, զի ոչ եմ ես պատճառք»²⁶⁴: Եւ ապա, զի մի՛ կարծեսցեն,
եթէ առանց պատուհասից լինիցի նա, տանջեցից զքեզ, ասէ:
Եթէ անոնց պատուհասից լինիցի նա, ամբողջ եղեն, կորուսին զժողո-

Բազմացան այրիքն իւրեանց եւ ոչ դարձան, զոր յառաջագոյն խնդրեաք, թէ ընդէ՞ր բանիւք զնոսա խրատեաց եւ ոչ գործովք: Տես՝ զինչ ասէ.

[Այրիս արարի առաել՝ քան զաւագ ծովու (ԺԵ 8).
Անորդութիւն ի ներքս ածի եւ զի մի՛ կարծիցեն, եթէ բնութեանս
էին տառապանքն՝ հաշմութիւն մարմնոյ. զբազմորդին եւ զբազմա-
ղաւակն անորդի արարի յանկարծակի²:

Ունայնացաւ, որ ծնաւ եւթն (ժե 9).

¹ *հայ ընկ. թրգւմ. սեռ* Բազմազան զինեւ չարիք նոցա *ի/իւ* Այրիս արարի առաւել:

² 2hp ʁfz:

Ի դրունս ժողովրդեան իմոյ զնոսա խրատեցի (Ժե 7), ամի ի վերայ մարդ երիտասարդս (Ժե 8). յիրաւի, զտառապանս ասէ: Տկարս զնա արարի:

Վտանգեցաւ¹ անձն նորա, եմուտ արեգակն նմա մինչդեռ եւս միջարեա էր, ամաչեաց եւ թշնամանեցաւ (Ժե 9ա).

Տե՛ս՝ զիարդ զպատուհասն ի վերայ էած, որպէս զի մի՛ թուեսցին սովորակաւքս այսոքիք լիեալք, այլ ստուգապէս աստուածառաքումանք²⁶⁵: Արկ ի վերայ նորա յանկարծակի դողումն, եւ ոչ յառաջագոյն գիտելով նորա՝ այնքան չարիք պաշարեցին զնա, այլ ունիս ասել, եթէ նա միայն գիտէր, ամաչեաց թշնամանեցաւ եւ ոչ այնպէս պատկառեաց:

Զմնացուածս նոցա սրոյ տաց առաջի թշնամեաց իւրեանց (Ժե 9բ).

Ընդէ՞ր զայն առնէր, զնզովսն ի վերայ ածէր. ոչ եղիցի անսերմն ի քեզ եւ ամուլ: Արար զայս մեծագոյն եւ յայտնի,^[294ա] եւ ոչ ինչ եղեւ առաւել աւգուտ: Զայլսն կամի ի նախանձ ածել:

[Վայ ինձ մայր իբրեւ զո՞րք ծնար զիս այր դատապարտեալ եւ որոշեալ (Ժե 10).

Յորքան ունէր մարգարէս յոյս զԱստուած հաւանեցուցանել ոչ ինչ ողբայր այսպիսի: Իսկ յորժամ ետես զիրսն յուսահատեալս²⁶⁶ եւ ոչ մի ինչ մնացեալ միւթարութիւն եւ ոչ կարողութիւն լինել նմա աղաչանաւքն վճարել ինչ նոցա զայն զոր ախորժերն: Տես զիարդ ողբայ, որպէս Յորեն նեղեալ եւ վասն զի առ Արարիչն ելանել բանիւս ոչ իշխեաց դարձուցանէ զբանն առ մայրն իբրեւ պատճառ լիեալ գալոյն յաշխարհ: Եւ սակայն ոչ նորա ինչ էր ծն[ա]նելն, [այլ տրտում եւ վտանգեալ հոգի ոչ ինչ բարբառի հանճարեղս, որպէս թէ ասել ինչ, այլ եւ զանպատճառսն արկանէ ընդ բամբասանաւք, զոր ասէն այսպիսի է այր անարգ, տառապեալ եւ ընկեցիկ եւ ոչ մի ինչ ունիմք զաւրութիւն: Արդ, իբրեւ զո՞րք ծնար զիս՝ հանդերձեալ ընդդիմանալ ամենայն աշխարհի²⁶⁷, որպէս Յորե ասէր. "Ո՞ր տայր ինձ զաւրութիւն, զի համբերէի" (Յոր. Զ 11): [Քանզի սուտ մարգարէքն զհակառակսն ասէին, եւ սա հրաման առնոյր զընդդէմսն խաւսել: Վիճումն եւ կռիւ հանապազաւր լինէր]²⁶⁸:

Ոչ աւգտեցի եւ ոչ աւգտեաց զիս որ¹ (Ժե 10ա).

Եւ սակայն, որ զամենայն զմարտն գումարէր, այն յինչն ոչ էր. Սուրբ եմ ի վնասուցն:

Զարուօթիւն իմ պակասեաց ի նզովողացն զիս. (Ժե 10բ).

[Որք բաղբաղէին ասէ, որք թշնամանէին եւ այսպն առնէին, որք նզովէին ասէ, եւ ոչ որպէս դէպ էր հոգոյ համբերել այնմիկ: Որպէս եւ Յոր ոչ նախ շարժեցաւ քան զլինել այնորիկ]²⁶⁹: Մի՛ վայրապար զբանիւս զայսու զանցցուք, այլ զմտաւ ած, որպիսի ոք էր: Հանապանիւս զայսու զանցցուք, մարգարէս չարիս եւ սովս այնքան պատմել զաւր տխուր երեսաւք մարգարէս չարիս եւ սովս այնքան պատմել համարձակէր զքառասուն ամ ընդ բազմութեան ընդ այնպիսում, եւ որ այնպէս դիւրաւ էր խաբելի, խաւսէր: Քանզի եթէ բազում անոր այնպէս դիւրաւ էր խաբելի, խաւսէր: Քանզի եթէ բազում անգամ ծանր ինչ բան ասել ումեք՝ ոչ ներեմք, որ ի մէջ հրապարակի հանապազաւր ոչ այլ ինչ, բայց զայն ասէր, զիա՞րդ կեայր, որքա՞ն ունէր թշնամիս:

[Եղիցի Տէր, ուղղեսցի նոցա ի բարիս (Ժե 11).

Զի՞նչ իցէ, զոր ասես, որ մանաւանտ վշտացուցանէր զնա այս էր, զի ոչ ինչ զխիղճ մտաց գիտէր զիւր: Եղիցի Տէր ի գործ գալ նոցա նզովից:

Եթե ո՞չ առաջի քո կացի ի ժամանակի չարեացն նոցա եւ ի ժամանակի նեղութեան ի բարիս ընդդէմ թշնամեաց նոցա (Ժե 11).

Եթե ոչ հակառակ թշնամեացն ասացի եւ ոչ ասեմ թշնամեացն, այլ եթէ ոչ յաղագս նոցա հանդերձելոցս պատուհաս ընդունել առաջի կացի, եւ ոչ միայն զայն լսել որպէս թե ես ընդունիցիմ տանջանս, չի կացի, եւ ոչ միայն զայն լսել որպէս թե ես ընդունիցիմ տանջանս, այլ զի եւ նոքա հանդիպիցին բարեացն: Եղիցին ճշմարիտ նզովքն նոցա, եղիցի նոցա ստուգապէս բարի, եթէ ոչ յանդիման քո յաղագս նոցա ի բարիս]²⁷⁰:

[[Իցէ՞] թե ճանաչիցի երկաթ եւ զգեստ պղնձի (Ժե 12).

Այսինքն՝ երկաթեղէն զպարիսպն ունիցի եւ զպատմուճանն պղնձի եւ ոչ զնոյն ինքն զայն գիտասցէ, թե երկաթի իցէ այնպիսի կրեսցէ պատիժս]²⁷¹:

Զարուօթիւն քո եւ զգանձս քո յաւար տաց փոխանակ քո (Ժե 13).

¹ հայ. ընկ. թրգմ. ոչ պարտիմ ինչ եւ ոչ պարտի որ ինչ ինձ փխ. ոչ աւգտեցի եւ ոչ աւգտեաց զիս որ:

¹ հայ ընկ. թրգմ. մեք. Զանճրացաւ փխ Վտանգեցաւ:

Զի՞նչ իցէ՝ փոխանակ քո. փոխանակ մեղաց քո զայնոսիկ տաց զինչսն քո: Զարուծիւն քո, կամ զնոյն ինքն ասէ զզարուծիւն, վասն զի յինքեանս վստահանային, եւ կամ եթէ ոչ այս, զի յաղագս մեղաց քոց, որ յամենայն ի սահմանս քո էր: Իբրեւ հակառակ եր իմն, ոչ մի տեղի |294բ| թողուլ մաքուր ի մեղաց:

[Եւ ծառայեցուցից զքեզ թշնամեաց քոց յերկրի, զոր ոչ գիտես, զի հոյր բորբոքեցաւ ի սրտմտութենէ իմմէ, վառեսցի ի վերայ ձեր: Տէր դու գիտացեր (Ժե 14-15).

Տակաւին եւս զնոյն ունի աղաւթս եւ զմարգարէութիւնս մարգարէս:

Յիշեա զիս եւ այց արա ինձ եւ անպարտ¹ արա յայնցանէ, որք դատապարտենն զիս, մի՛ յերկայնմտութիւն թողցես զիս² (Ժե 15ա).

Թուի դարձեալ անիմաստասէր բանս այս լիեալ, բայց տեսցուք, եթէ մարգարէական տկարութեան իցէ եւ կամ այլոյ ուրուք: Նախ ոչ արժանի վարկանի զնոսա առ վայր մի ի բաց բառնալ, այլ նմա ոչ ինչ կրել չար: Տեսցուք յաղագս ինքեան արդեւք, եթէ վասն Աստուծոյ բանին լիեալ: Առ ժամ մի ասէ. Փրկեա զիս ի հալածչաց իմոց]²⁷²:

Ծանիր՝, որքան առ ի վասն քո թշնամանս յայնցանէ, որք ապախտն առնեն զբանս քո³ (Ժե 15ա). Բաւական են անցեալքն, ապա եթէ եւ զայն եւս յաւելցիս ո՞ր ժուժեսցէ այնուհետեւ: Ած ի վերայ զկատարածն, քանզի ոչ եւս է ուղղութիւն:

Վախճանեա զնոսա, եւ եղիցի ինձ բանքն քո յուրախութիւն եւ ի ծաղր⁴ սրտի իմոյ (Ժե 16).

Տես՝ զիա՞րդ ոչ ասաց՝ ես եղեց, այլ վասն բանին քո երկեա, յաղագս մարգարէութեանս դողամ: Մի՛ առասպել նոցա թուեսցի եւ անհաւատարիմ լինիցի միշտ բանն. Յուրախութիւն ինձ եղիցի բանն: Ոչ ոք զիս խաբեբայ եւ ոչ կեղծաւոր կարծեսցէ այնուհետեւ, զի ոչ եւս զիւրն գիտէր: Յայտ յառաջնոց պաղատանացն էր եւ յԱստուծոյ մխիթարութենէն, զոր ոչ արդեւք առնէր <առնէր> առ նա, եթէ ոչ

¹ հայ ընկ. թրգմ. անարատ փիւ. անպարտ (ἀθώσας):

² հայ ընկ. թրգմ. մի՛ յերկարեր վասն իմ փիւ. մի՛ յերկայնմտութիւն թողցես զիս:

³ հայ ընկ. թրգմ. քո նախատինս յարհամարիողաց բանից քոց. փիւ. քո թշնամանս յայնցանէ, որք ապախտն առնեն զբանս քո:

⁴ հայ ընկ. թրգմ. ցնծութիւն փիւ. ծաղր:

սաստկապէս գիտէր զնա խնամ տարեալ: Բայց եւ եթէ հակառակ նոցա առնէր զպաղատանսն եւ յայսմ սքանչելի էր, յայնժամ փոփոխեցաւ յորժամ եւ Աստուած:

Վասն զի կոչեցեալ է անուն քո ի վերայ իմ, Տէր ամենակալ (Ժե 16ա).

[Տեսանե՞ս դարձեալ, զի յաղագս անուանն զարհուրեալ է. մարգարէ կոչիմ, զի մի՛ փառքդ քո կրեսցեն ինչ]²⁷³: Սոյնպէս եւ Պաւղոս յաղագս Աստուծոյ փառացն բերս կրել ախորժեք. "Կրեցի ես բեր չարիս եւ ոչ ինչ աւգտեցի, այլ հակառակ նմին այլազգ ձեռնարկեցի":

[Ոչ նստայ ի հրապարակս այսպանողացն նոցա, այլ երկնչէի՝ յերեսաց ձեռին քո (Ժե 17).

Տեսանե՞ս զի եւ զայն ասէ եթէ որքան ինչ պարտ էր յինչն եղեւ: Ոչ հաղորդեցայ նոցա, թշնամանեալ ոչ ի բաց կացի: Զի՞նչ պարտ էր լինել այնուհետեւ. վասն երկեւղիդ քո ամենայնի համբերեցի եւ ոչ ինչ եղեւ:

Առանձին նստայ, զի դառնութեամբ լցայ (Ժե 17ա).

Ոչ զոք ունէի հաղորդ ասացելոցն, ամենեքեան ոչ հաւատային, այլ սակայն ոչ ինչ զիս յայնցանէ խոտորեցոյց, ոչ ինչ նուազեաց յինչն:

Ընդէ՞ր տրտմեցուցիքն իմ զաւրատրք են քան զիս, եւ վերք իմ հաստատունք², ուստի՞ բժշկեցայց (Ժե 18).

Ընդէ՞ր թողուս նոցա ասէ. զի՞նչ առաւել, մի՛ եթէ յաւգուտ ինչ նոցա լինիցի: Եւ զի՞նչ այնուհետեւ. վերք հաստատուն անձին իմոյ]²⁷⁴ ոչ ինչ եղեւ առաւել լինելով:

Եղեւ ինձ իբրեւ զօր սուտ³, որ ոչ ունիցի հաւատ (Ժե 18 ա).

Զի՞նչ արդեւք իցէ ասացեալս, կամ [զայն ասէ իբրեւ զժուր. հոսի ոչ կայ եւ ոչ մնայ, նոյնպէս եւ իմ բանքս երբեմն աստ |երեւէին եւ երբեմն անտ. փոփոխի եւ ոչ ունի հաւատ, եւ կամ եթէ ոչ այս չարիքս

¹ հայ ընկ. թրգմ. սարսեցի փիւ. երկնչէի:

² հայ ընկ. թրգմ. սաստիկք փիւ. հաստատունք:

³ հայ ընկ. թրգմ. ցուրտ փիւ. սուտ (ψευδές):

այնպէս ի միմեանց վերայ են ասէ իբրեւ զջուր հոսի եւ ոչ պակասեցին]²⁷⁵: Քանզի եթէ ոչ տայցեն նոքա պատուհաս եւ ոչ աւգնեսցես: Ուստի՞ բժշկեցայց ասէ, առ ո՞ր պարտ[295ա] է ապաւինել: Եւ զի՞նչ Աստուած.

[Եթե դարձցիս՝ հաստատեցից զքեզ եւ առաջի երեսաց իմոց կայցես (ԺԵ 19)].

Վասն զի դարձաւ այնուհետեւ ի մարգարէութենէն եւ զի վախճան ունել կարծէր իրացն՝ փոփոխեցիր ասէ ի յաւժարութենէդ յայդմանէ, եւ տես, եթէ դու դարձցիս: Նախ ի մարգարէէն խնդրէր: Տակաւին եւս յոյս գոյ չահել զոմանս. մի՛ հայեր յիմ ի բանադ, որք յուսահատութիւնս ունին. սպառնալեաց աղազաւ զայդ ասեմ: Եւ երկեղի են տակաւին եւս պատուականք ոմանք. Եթե դարձցիս՝ հաստատեցից զքեզ եւ առաջի երեսաց իմոյ կացցես: Ոչ փոքր ինչ էր արժանաւորութիւն, այլ՝ հրեշտակական պատիւ, ամբողջութիւն, բերկրանք առաջի երեսաց իմոց:

Եւ եթէ հանցես զպատուականն յանարժանէն¹ իբրեւ զբերան իմ լիցիս (ԺԵ 19ա).

Ո՞ր այնմ առաքինութեան էր հաւասար, համեմատեա ընդ այնմ, զոր եւ կամիցիս: Մի՛ հայիր յայն, որ ելանեն, այլ թէպէտ եւ ոչ հանիցէ, սակայն զիւրն արար]²⁷⁶:

[Եւ եթէ դարձցին նոքա առ քեզ եւ ոչ դու դարձցիս առ նոսա (ԺԵ 19բ)].

Աւելորդ էին պատուոյն խոստմունքն, եթէ ոչ՝ աստ ամբացուցանել խոստացեալ էր, այսինքն՝ նոքա եկեսցեն առ քեզ եւ դու ոչ երթիցես առ նոսա: Նոքա քեզ կարաւտասցին եւ աղաչեսցեն զքեզ]²⁷⁷:

Տաց զքեզ ժողովրդեանդ այդմիկ իբրեւ զպարիսպ պղնձի ամուր (ԺԵ 20).

Զսոյն եւ ի սկզբանն խոստացաւ, այլ յայնժամ յիւրաւի թերեւս ասիցէ ոք՝ մինչ չեւ հոգւովն լցեալ էր, եւ այժմ յիւրաւի եւ ես առաւել որքան զփորձ առ չարեացն:

Մարտիցեն եւ ոչ զարասցին առ քեզ (ԺԵ 20ա).

Տես ամենայն ուրեք ոչ կրել ինչ չար ոչ խոստանայ Աստուած, այլ կրելովն ոչ վշտանալ: Քանզի այն իսկ է սքանչելի. հալածեալք, այլ ոչ լքեալք, զի եւ ընտրութիւն ծառայիցն երեւիցի եւ Տեառն զաւրութիւն:

Վասն զի ընդ քեզ եմ փրկել զքեզ եւ զերծուցանել ի ձեռաց չարաց, եւ ապրեցուցից զքեզ ի ձեռաց ժանդաց, ասէ Տէր Աստուած Իսրայելի (ԺԵ 20-21).

Ի հաւատարիմ հայրապետէն յիւրաւի զնոսա կոչէ:

¹ հայ ընկ. թրգմ. յանարգէ փխ. յանարժանէն:

Հրեայք բարեպաշտ հարս ունէին եւ յամբարշտութիւն խոտորեցան, իսկ նոքա՝ հակառակ նմին: Զայս ասէ մարգարէս ամբաստանելով զնոցանէ, եւ ցուցանէ՝ որքան է շահ ի տանջանացն նոցա: Այլ ոչ միանգամայն եւ զկծեցուցանէ զհրեայսն. Մերձաւորքդ անարգեն զքեզ եւ հեռւորք եկեսցեն առ քեզ:

Եթե արացել մարդ իւր աստուածս, Եւ նորա ոչ են աստուածք (Զ 20). Նախ առաջին այն, զի արարեալն ոչ է Աստուած²⁸³: Եւ զի^նչ Աստուած. Ես կոչեցի զնոսա: Տես ի վերուստ զՀեթանոսս կոչեցեալ յայնժամ առ Հրեութեամբն, բայց յետոյ՝ ոչ եւս: Կամէի եւ ես զՀեթանոսս յաւելուած ձեզ առնել, բայց դուք ոչ ախորժիցէք: Ի միտջէ կոչեցան նինուեացիքն, Մելքիսեգեկ եւ որք ի նոսին ի Հրեայսն էին, քանզի սքանչելի այն էր, զի յուովք առաւել քան զաւրէնսն էին: Զոր գոհս Հեղիաս կատարէր:

Վասն այդորիկ ահա ես յայտնեցից ի ժամանակի յայնմիկ զձեռն իմ եւ զգարութիւն իմ, եւ ծանիցեն, թե անուն իմ Տէր է (ԺԶ 21).

Յորժամ եկեացեն հարցեն բազում անգամ, եւ ոչ եւս հայէին, որպէս թէ յառաջ քան զայն, եւ ոչ զայն զոյ ասել, եթէ ես ծանուցի եւ նոքա ոչ ուսան:

♂♂

Մեղք Յուդայ գրեալ են երկաթով, յեղնգան աղամանդեա յ[ը]
նդարձակութիւն¹ սրտի իւրեանց (Ժէ 1).

Սարսափելիք այսոքիկ ստուգապէս յամենայն ի գիրս մեղք մեր գրեալ են: Զիա՞րդ դժուարաջնջելիք², մանաւանդ եթէ անջնջելիք, եթէ ոչ ամենազաւր ձեռն ջնջիցէ զհակառակ մեր ձեռագիրն. ոչ մեծ եւ ոչ փոքր մնայ ի վերայ լանջաց սրտին: Այս է անդէն իրքն. ի դէմսն ածէ իբրեւ ի պատկերի իմիք բամբասանքն կացին: Արդ, հեթանոսք յայնոսիկ վայելեսցեն, իսկ նոքա ընկալցին աւստիս:

Ի վերայ եղջերաց սեղանոյն տեղիք մեղացն (Ժէ 1-2).

Նոքրին լիցրին եւ աւստիւք: Զոր աւրինակ անգամքն նոքրին, որք մեղանչենն եւ պատժին: Որպէս Ոգիաս ի ճակատն ունէր բորոտու-
թիւն, զի ուր վերն էր՝ անտ եւ հատումն, զթագաւորն ձեռնն գաւ-
սութիւն յերրորդ գիրս Թագաւորութեանցն, Զաքարիաս, որով ոչ
հաւատայրն՝ անտ եւ լուութիւն էր, եւ տեղեաց առնէ ընդունել զպա-
տուհաս, որք զմեղսն ընդունին, որպէս յորժամ ասիցէ բազին Տա-
փեթայ, |297ա| զի յիշեցուցանիցէ զմարդիկն լիեալ պատճառս մեղաց
եւ զանասուն կենդանիսն, որպէս յորժամ զգեղատացիսն տանջէր
վասն հրէից ն, որպէս յորժամ զաւճն՝ վասն մարդոյն եւ զժամանակս,
որպէս յորժամ բազում ուրեք տրտմել եւ պահել ի ժամանակսն, յորս
մեղան, կամ յորժամ զպատուհասն ի վերայ ածէ, եւ ի տեղուջ, որպէս
նաբութէ, զի ատելիք լիցրին մեղքն, զի ուրանաւր երեւին՝ անտ զնէ
զպատուհասն, եւ պահք հինգերորդ եւ չորրորդ, քանզի յորժամ ոչ
կամի զպատուհասն ի վերայ ածել զպահսն սահմանէ: Նոյնպէս եւ
աստ ի նոսին ի սեղանս մեղացն քանդակեալէ:

Յորժամ յիշեսցեն որդիքն քո զգոհսն իւրեանց, զգարութիւն քո
 եւ զաւար քո տաց ի կորուստ (ժէ 2-3).

Յերկոսին յայսոսիկ վստահանային ի մարմնոցն զաւրութիւն եւ յնչիցն յոռւութիւն: Զայդոսիկ ի բաց բարձից ասէ: Ընդէ՛ր. ոչ արդեւք հանդերձ այնոքիւք մատնեաց զնոսա, զի մի՛ կարծիցեն յոյս ունել, եւ ասպա զի ոչ միայնյուսային յայնոսիկ, այլ եւ ի մարտակիցս

¹ հայ ընկ. թրգ. ի տախտակս ւի/ւ. յընդարձակութիւն:

$$^2 \quad 2h\rho' \cdot \nabla F \leq$$

մարդիկ: Եւ զայն բառնայ ի բաց եւ առնէ խրատ ամենայն մարդկան, քանզի եթէ յինչս յուսալ չէ պարտ եւ ոչ՝ ի մարմնոյ զաւրութիւն եւս առաւել՝ յայլոց խոստմունս: Զի եթէ որոց տեարք եմք՝ ոչ ինչ զմեզ աւգտեն՝ զաւրութիւնքն եւ ինչքն, որչափ եւս առաւել՝ որոց ոչն եմք:

"Նզովեալ եղիցի մարդ, որ գլոյսն ունի ի մարդ" եւ "ապստամբիցէ ի Տեառնէ սիրտ իւր, հաստատեցի ի մարմին բազկի նորա" (Ժէ 5).

[Զայս առնէ ի մարդիկ յոյս, հեռի տանի յԱստուծոյ, կամ եթէ ոչ զայս ասէ, այլ որ այնպէս յուսայ ի մարդ որպէս թե ապստամբիցէ յԱստուծոյ: Ոչ ինչ այնպէս կամի Աստուած որպէս միշտ կախել մեզ զնմանէ, եւ յաղագս այսորիկ զամենայն առնէ ոչ զի պտուղս ինչ շահիցի ի մէնջ, այլ զի բարի առնիցէ մեզ: Սորին աղագաւ եւ այսպէս կարաւտս զմեզ ամենայնի արար: Ասա, զի՞նչ է կատարածն]²⁸⁴:

Եւ եղիցի իբրեւ զմոշավայրի յանապատի, ոչ տեսցէ, յորժամ եկեսցեն բարիքն, եւ բնակեսցէ յաղտաղտուկ երկրի որ ոչ բնակի (Ժէ 6).

[Անպտուղ է ծառն այն եւ յանապատի միշտ սնանի, ոչ զայ ի գործ իմիք եւ ոչ զուարճանայ պտղովք]²⁸⁵, ոչ պարզաբար մոշի, այլ որոշ է վայրից անապատի:

[Եւ արինեալ մարդ, որ վստահանայ ի Տէր եւ եղիցի Տէր յոյս նորա, եղիցի իբրեւ զծառ զուարճացեալ մերձ ի ջուր եւ ի խոնաւութիւն ձգեսցէ զարմատս իւր, ոչ երկիցէ յորժամ եկեսցէ տալթ (Ժէ 7-8).

"Նոյնպէս եւ Դաւիթ ասէ. "Եղիցի իբրեւ ծառ տնկեալ ի զնացս ջուրց" (Սղմ. Բ 3): Ոչ ինչ երկիցէ, ամենայն անհարթութեան արտաքոյ եղիցի: Զայս Բրիստոս ի ձեռն մարգարէութեանս յայտնապէս արար: "Ո՞ր յուսացաւ ի Տէր եւ ամաչեաց" (Սիրաք Բ 10), եւ եթէ յոյս այսքան զաւրանայ, որ եւ ոչ մի ինչ աշխատութիւն ունի: Ընդէ՞ր ոչ միշտ ի նա զփրկութիւն ընկենումք, որոյ յուսով ապրեցաք]²⁸⁶: Եւ եղիցի Տէր յոյս նորա: Այս առաջին բարի, որպէս եւ անտ առաջին չար, յորժամ ասէ. "Հեռացի սիրտ նորա ի նմանէ": Նոյնպէս եւ աստ առաջին բարի. Եւ եղիցի Տէր յոյս նորա: Զի՞նչ համարիս յԱստուած յուսալ. ոչ առնումք զփորձ չարեաց իրիք եւ ոչ բնաւ, քանզի թէպէտ եւ զիպեսցի այնպիսի ինչ այնոքիկ անպտուղս զնոսա առնեն, վասն զի յարձակին ի վերայ եւ ոչ զգան:

Խորին [Է] սիրտ քան զամենայն մարդ է եւ ոչ՝ ճանաչիցէ զնա (Ժէ 9).

Յաղագս խորհրդոցն նոցա ասէ, թէ եւ զանխուլսն գիտէ Աստուած, ոչ ուրուք այնպէս անյայտ է իբրեւ մարդոյ սիրտ: Վասն այսորիկ եւ միւս եւս թարգմանն ասէ. Խորին եւ ծածկեալ մարդ է եւ ոչ ճանաչիցէ զնա: Ամենայն իրաւք կարծէ զանխուլ լիեար ասէ. Ոչ է այդ, գիտեմ զձեր իրս զամենայն:

Ես՝ Տէր քննեմ զսիրտս եւ խուզեմ զերկամունս տալ իւրա[297թ]քանչիւր ումեք ըստ ճանապարհաց իւրոց (Ժէ 10).

Երկուս ասէ աստ, թե եւ գիտեմ, եւ զհատուցումն յայտնապէս կարեմ տալ: Եւ ասէ իբրեւ առակաւ ոմամք.

Զայնեաց կաքաւ, ժողովեաց, զորս ոչ ծնաւ (Ժէ 11).

Որ առնէ զմեծութիւն ոչ իրաւամբք՝ ի կես աւուրց իւրոց լքցէ զնա: [Յաղագս եղիպտացոյն ասէ, միանգամայն եւ զանխիղճ նորա միտսն ասէ: Եւ լքցեն (Ժէ 11ա), այսինքն՝ գերիք երթիցեն: Երկնեաց զնոսա Աստուած, նա կոչեաց եւ լսելի՞ եղեւ միայն եւ ի վերջին ատուրսն իրում եղիցի անզգամ, այսինքն՝ յանդիմանեսցի, զի ոչ զիւրսն ժողովէր, այլ՝ զաւտարաց: Զի՞նչ քան զայն լինիցի յանդիմանութիւն՝ մեծամեծս խորհել ոչ յիւրսն:

Աթոռ փառաց բարձրացեալ սրբութիւնքն մեր (Ժէ 12).

Յաղագս Աստուծոյ թագաւորութեան ասէ, զի անխախտելիքեն եւ անըմբռնելիք, եւ կայ, մնայ, թէպէտ եւ ոչ իցէ:

Սրբութիւն մեր եւ տեղի սրբութեան մերոյ եւ համբերութիւն Իսրայէլի Տէր (Ժէ 12-13).

Ոչ տաճարն եւ ոչ այլ ինչ նոյնպիսի, այլ՝ Աստուած միայն:

Ամենեքեան որք թողին զքեզ՝ ամաչեսցեն, հեռացեալք՝ յերկրէն տեսցին³ (Ժէ 13), քանզի ոչ ունին զգուշութիւն:

Վասն զի թողին զաղբեր ջրոյ կենդանոյ՝ զՏէր (Ժէ 13 ա).

¹ հայ ընկ. թրգմ. ո՞ր փխ. ոչ:

² լսելի եղի:

³ հայ ընկ. թրգմ. յերկրի գրեսցին փխ. յերկրէն տեսցին:

ԺԸ

Եւ եղեւ բան Տեառն առ Երեմիաս. Արի էջ ի տուն բրտին եւ անտ լուիցես զբանս իմ (ԺԸ 1-2).

Ընդէ՞ր զնա ի տուն բրտին իջուցանէ, վասն զի ասէին. Ու՞ր է բան Աստուծոյ, եկեսցէ: Եւ կարծէին զնմանէ, եթէ ոչ ինչ կարէ առնել՝ իջուցանէ զնա անտը: Եւ ընդէ՞ր արդեւք տեսանելոյն կարաւտացաւ, մի եթէ ո՞չ էր հնար ասել որպէս բրտուն՝ ո՞չ կարիցեմ առնել ես, այլ հաւատարմագոյն էր այն: Եւ յայտնի առնէին զբանն զէմքն:

Եւ ահա նա առնէր գործ, եւ անկաւ աման, եւ դարձեալ արար զնա աման այլ (ԺԸ 3-4).

Զի՞նչ. կամիցի վերստին ստեղծումն, թէ եւ անկեալս զձեզ նորոգել կարեմ: Այդպէս գիւրին է ինձ զամենայն առնել²⁹¹: Եւ ընդէ՞ր ոչ ուղղեաց, եթէ իբրեւ զբրտաղ զայդ¹ || զազգս եւ զթաղաւորութիւնս եւ ոչ հայեցարուք: Բարձից ի բաց զմխիթարութիւնդ զայդ եւ հատից զյոյսդ:

ԺԹ-Ի

Ի պաշարման կերիջիք զմարմինս որդւոց ձերոց (ԺԹ 9).

Երկուք մարգարէութիւնք եւ բաւական էր առաջինն զերկրորդն արգելուլ, այլ տես, զի ոչ ինչ արարին:

Եւ եկն Երեմիաս ի կործանմանէն, եւ եկաց ի սրահի տան Տեառն եւ ասաց զբանս զայսոսիկ: Եւ Պառքովր որդի Եմերայ քահանայի եհար զԵրեմիաս եւ արկ զնա ի գուրն (ԺԹ 14, Ի 1-2).

Տես որքան ինչ էր չարութիւն. քահանայ էր եւ զքահանայ եւ զմարգարէ, որ զայսոսիկ ասէր, որում պարտ էր սուգ առնուլ, յազագս որոյ ուսանէր գործովք եւ բանիւք զչարութիւն իւրեանց, զի մի՞ ինչ սքանչանայցէ ընդ գերութիւն: Զինչ քան զայն լինէր արդեւք այլ ամբարշտագոյն. էարկ զնա ի ներքնատուն բանտին: Յառաջինսն այսպիսի իմն էր կապարան ներքնատուն: Եւ յետ այնորիկ եհան որպէս թե հանդերձեալ իցէ զգաստացուցանել զնա եւ հատա-

¹ Բառի վրա աստղանիշ, որի վերաբերյալ գրչի հետևյալ ծանուցումը լուսանցում. "Պական է ի յարինակէն. աւա՛ղ, զի այլ չգոյ":

նել զնա ի համարձակութենէն: Եւ այնքան հեռի մինչ զի զնոյն ինքն, որ էարկ զնա ի բանտն, յանդիմանէր եւ մարգարէանայր նմա չարիս: Եւ ոչ ինչ յանդգնութիւն, քանզի սքանչելի այն էր, |298| զի ոչ ինչ խոշոր եւ ոչ թշնամանս ցուցանէր: Ելեալ ի բանտէն ի ձեռն նորա ասէր ցնա.

Ոչ Պառքովր կոչեաց զանուն քո Տէր, այլ՝ պանդուխտ¹: Եւ ասէ. Ահա տամ զքեզ ի գերութիւն հանդերձ ամենայն քարեկամաք քովք ի ձեռս թագաւորին Բաբելոնի, եւ կոտորեսցեն զնոսա սրով: Եւ դու եւ տուն քո երթիջիք ի գերութիւն, եւ բարեկամք քո, որոց մարգարէանան սուտ, եւ մեռանիցիք աստ (Ի 3-6).

[Զիա՞րդ ոչ զարհուրեցաւ զայս ասել սա, եւ կամ զիա՞րդ նա էհան ի բանտէն: Զի թէպէտ եւ ատէին զարսն, այլ ոչ կարէին առաւել ինչ չար ցուցանել. խիղճ մտացն յանդիմանանէր զնոսա: Այսպէս եւ Հերովդէս զՅովաննէս սիրէր այնքան միայն՝ ոչ ինչ լսել ի նմանէ զասացեալսն²⁹²: Տես եւ աստ զի՞նչ լինէր. Բարեկամք քո մեռցին ասէ եւ դու ի գերութիւն երթիցես: Զի որում պարտ էր վկայ լինել ճշմարտութեան մարգարէութեան, կերայր եւ ի Բաբելոնի թաղեալ լինէր, որ սուտն մարգարէանայր յառաջագոյն: Այլ ոչ ինչ լինէր ասացելոցն գործովք ելք, տակաւին եւս՝ բանք: Անսա եւ տեսցես զիրսնն.

Խաբեցեր զիս Տէր եւ բաբեցայ, կալար զիս² եւ զարացար, եղէ ի ծաղր³ զամենայն ար անցուցի արհամարհեալ⁴ (Ի 7).

Ուստի էր այսքան համարձակութիւն մանկան փոքու, զի՞արդ ոչ զարհուրեցաւ, եւ սակայն երկչոտ էր բազում ուրեք: Զի՞նչ էր. որ հաւանեցուցանէրն քարոզել եւ վշտանալ բազում նենդութեամբք. զի ոչ եթէ մատնիչ էր. աստ այդոքիկ ոչ են բաւական հաւանեցուցանել, քանզի զնոսա եւ ոչ խաբել հաւանեցոյց լսողացն շնորհ: Իսկ սա ուստի՞ արդեւք, ասա ինձ: Ոչ միանգամ եւ երկիցս եւ երիցս կրեաց չարաց, այլ բազում անգամ: [Խաբեցեր զիս Տէր եւ խաբեցայ: Թերեւս բազմաց թուիցի մարգարէս այս յանդգնութեամբ բարբառել, այժմ ցԱստուած ասէ. Խաբեցեր զիս եւ խաղ արարեր: Այլ մի

¹ հայ ընկ. թրգմ. թափառական փիւ. պանդուխտ:

² հայ ընկ. թրգմ. յաղթահարեցեր փիւ. կալար զիս:

³ հայ ընկ. թրգմ. ի կատականս փիւ. ի ծաղր:

⁴ հայ ընկ. թրգմ. հանի ի գլուխ այլականեալ փիւ. անցուցի արհամարհեալ:

Հայեցողք, թե զայսոսիկ ասէ, քանզի ցաւոց էին բանքն, զի թէպէտ եւ մարգարէ էր, այլ մարդ էր: Եւ ընդէ՞ր ասէ. Խաբեցեր զիս, ասացեր, եթէ՝ իբրեւ պարիսպ պղնձի եդից զքեզ, մարտիցեն ընդ քեզ եւ ոչ յաղթեսցեն քեզ (Ա 18-19): Վասն զի զնա այնպէս արգել ի բանտն, զայս ասէր, եւ սակայն ոչ յաղթեցին նմա, քանզի եթէ սպանեալ էր՝ չիջուցանէին արդեւք զհամարձակութիւն: Տե՛ս ինձ աստ զառաքելականն տպաւորեալ: Բայց ի նոցանէ ոչ ոք երբեք զայս ասէր եւ ոչ ողբայր, այլ հակառակ նմին ասէր. "Այժմ ուրախ եմ ի չարչարանս իմ" (Կողոս. Ա 24): Մի եթէ զա՞յդ Աստուած քեզ խոստացաւ՝ ոչ ինչ կրել զժնդակութիւն եւ ոչ ընդունել զըմբռնումդ²⁹³: Եւ զոր ասես՝ այսպիսի է, կացուցի զքեզ խլել եւ կորուսանել, շինել եւ տնկել (ԼԱ 28): Ոչ ինչ յայդցանէ տեսանեմ լիեալ. խաբէութիւն ասէ եւ բռնութիւն կարես ունել

Եւ ասացի ոչ անուանեցից զանուն Տեառն եւ ոչ խաբեցայց յայսմ-
հետէ: Եւ եղև իբրեւ հուր բորբոքեալ բոցակէզ առնէ զոսկերս իմ, եւ
լքեալ էի ամենայն ուստեք ոչ կարէի համբերել, զի լուայ պարսաւանս
բազմաց, որք ժողովեալն էին շուրջանակի, յարիցուք ի վերայ նո-
րա ամենեքեան արք սիրելիք նորա: Պահեցէք զխորհուրդս նորա,
թէ խաբիցի եւ յաղթեսցուք նմա եւ առցուք զվրէժխնդրութիւն մեր ի
նմանէ (Ի 9-10).

Ոչ բանիւ միայն հաւանեցուցեր, այլ յետ գիտելոյ զխաբեութիւն կամեցայ ի բաց կալ, եւ ոչ այնպէս կարացի: Ամենայն ուստեք տապացեալ: Եւ ապա ասէ, եթէ որպէս կալաւն. Վախճանեցաւ արհամարհանաւք, զի դառնութեամբ բա|299ա|նի իմոյ ծաղր լինիմ, յանարգութիւն եւ ի տառապանս կոչեցեալ եմ (Ի 8): Ոչ են սգաւորի բանք այսոքիկ, այլ որ զԱստուծոյ զաւրութիւն ցուցանէր: Կամեցար խաբել եւ խաբեցայ, կամեցար ունել եւ զաւրացար, յերկոսին ի կողմանս հզաւր ես եւ անմարտնչելի: Որպէս եւ եգիպտացոցն եղեւ. խաբեաց եւ կալաւ: Ընդէ՞ր արդեւք եւ սակայն այն աւրինակ յաղթութեան պայծառ էր. որ բռնութեամբն եւ ուժովն ունի, այլ կամի եւ այնմ լինել, զի որ յիւր ընտանիս այնքան ունէր զաւրութիւն, եւս առաւել յաւտարս ցուցանել, եւ ոչ ասէ զխաբէութիւն, այլ՝ զբռնութիւն: Եւ եղէ ծաղր զամենայն ար (Ի 8ա). զկեանսն զամենայն զիւր ասէ: Ապա ուրեմն եւ այն անըմբերելի էր. ո՛չ վիշտք միայն եւ ո՛չ նենգութիւն եւ մահք, այլ եւ կատականք եւ թշնամանք եւ ծաղր: Այսոքիկ ոչ ինչ նուազ քան զայն տրտմեցուցանէին, զի զոր աւգտակարագոյնն է մեզ եղեւ, զնորին զերկեղն՝ այն առաւել է քան

զվիշտան, ի ծաղրն լինելոյ զարհուրիմք, մանաւանդ քան ի վշտաց: Ընդէ՞ր արդեւք. նախ առաջին. վասն զի կամի դատարկագոյն աւ-
րինակաւ խրատել զամենեսեան զմեզ: Երկրորդ անգամ զի ծաղր
յամենեցունց լինի, բայց վիշտս ընդունել յիշխանաց միայն: Արդ,
զայս հզաւրագոյն ի մեզ զբժշկութեան եւ զգգայութիւնդ եդ: Զի
դառնութեամբ բանիւ իմով ծաղր լինիմ, յանարգութիւն եւ ի տառա-
պանս կոչիմ (ի 8 բ), այսինքն՝ ծաղր լինիմ: Ոչ եղեւ ինձ բաւական,
ասէ, դառնութիւն, այլ եւ ծաղրն եւս: Ոչ շատացաւ վտանգ հոգւոյս,
այլ եւ. կատականքն: Երկուք չարիքմի, քանզի միւս եւս, զի դառ-
նութիւն խաւսիմ եւ ծաղր լինիմ: Յանարգութիւն եւ ի տառապանս
կոչիմ: Յանարգանս եմ, ասէ, ամենեքեան անպատուեն զիս: Անար-
գանք ստուգապէս ասին, յորժամ դաշինք ինչ լինիցին, այսինքն՝ եւ
մեք արարաք դաշինս: Ուխտէր ընդ Աստուծոյ որպէս թէ լսել նմա
մարգարէիցն: Զարն ամենայն կատարեցի արհամարհեալ, վասն զի
եւ ինձ բան Տեառն ի թշնամանս եւ ի կատականս: Վասն է՞ր. վասն
զի ոչ հանդիպէին յառաջագոյն ասացեալքն. ամենեքեան ծաղր առ-
նէին եւ կատակէին:

[Եւ ասացի, ոչ եւս անուանեցից զանուն Տեառն եւ ոչ խառնեցայց յանուն նորա (Ի 9).

Տես զիմաստասիրութիւն. զիա՞րդ զայնքան նուագողութիւն ոչ ծածկեաց, զիա՞րդ զտկարութիւն իւր ոչ թաքոյց, այլ հռչակեցոյց իբրեւ արձանաւ ոմամբ զխորհրդոցն տկարութիւն:

Եւ եղեւ յոսկերս իմ իբրեւ զհուր բորբոքեալ (Ի 9 ա).

Յաղագս հոգևոյն ասեն զայս, ասէ. Կալար զիս եւ աւամայ արկեր յիս: Այլ թերեւս ասիցէ ոք արդեւք. եւ ո՞ր շահ ի հարկէ մարգարէանալն, ո՞ր առաքինութիւն]²⁹⁴: Եւ այլ դարձեալ, թե եւ նոքա իբրեւ զմոլիսն ասէին արդեւք. զի եթէ ի հարկէ եւ տապացեալ լեզուաւք, վասն որոյ եւ միւս եւս ոմն մարգարէ ասէր. "Տէր Աստուած խաւսեցաւ եւ ո՞ ոչ մարգարէասցի" (Ամովս Գ 8): Զամենայն մարմնաւսեցաւ եւ ո՞ ոչ զմարգարէասցի: Զսոյն եւ Յովնան կրէր այլով աւրիւնոյն զբնութիւն եռացուցանէր: Զսոյն եւ Յովնան կրէր այլով աւրինակաւ: [Տեսանե՞ս, զի յորժամ պարտ իցէ լինել ինչ ի պիտանացուացն, եւ հարկ ի վերայ դնէ Աստուած, զի եւ ոչ արժան իսկ է յացուացն, եւ հարկ ի վերայ դնէ Աստուած, զի եւ ոչ արժան իսկ է յացուացն տկարութեան ոմանց կորուսանել զայնոսիկ, զորս հանդերձեալ է շահել]²⁹⁵: Զսոյն եւ Դաւիթ ասէ. "Խաւսեցայ լեզուաւ իմով, ծանոյ ինձ, Տէր, զվախճան իմ" (Սղմ. ԼԸ 5): Տեսանե՞ս՝ զիա՞րդ ոչ թաքուցանէ զերկչոտութիւն: Զսոյն եւ Պաւղոս առնէր. Մինչ զի

մեզ տարակուսել եւ ի կելոյն: Այլ այն տկարութիւն թողութեան է արժանաւոր, զի ոչ ի չարութենէ եղեւ, այլ՝ ի մարդկային ախտից: Բայց դու ինձ զմտաւ ած տանջեալ ի Պասքովրայ եւ զնոյնս ցնա ասէր եւ հանապազաւր երկեղիւ մահու կեայր եւ ոչ տայր տեղի, եւ յետ այնորիկ տես մեծ զնա լիեալ: Զի եւ Մովսէս զրե թէ հարկ իմն կրեաց,^[299] այլ ոչ ասեմ զայն հարկ եւ ոչ մի: Գիտէ՞ որոց հարկն առնէ Աստուած. զի եւ Աւետարանին զգալիրն ի բաց մերժէր եւ զաշակերտն մերձ կոչէր: Զի՞նչ այնմ աւրինակ իցէ. հաւասար ամենեքեան էին յուսահատեալք. ոչ զոք շահէր մարգարէս, այլ տանջեալ լինէր, եւ սակայն հրաման առնոյր խաւսել: Պարտ էր բժշկել զբնութիւն այլով ահիւ եւ մեծագոյն հարկաւորութեամբ զայն առնել նմա. շահ ոչ փոքր էր: Քանզի ընդէ՞ր ոչ այլու՞մ ումեք հարկ արար, եւ զի եթէ այլու՞մ ումեք հարկ արարեալ էր՝ ոչ կարէիր դու լուել, եւ եթէ քարեղինի նմա հարկ առնէր՝ բարբառէր արդեւք: Բայց եւ այս զնորա յաւժարութիւն ցուցանէ սքանչելի լիեալ: Զի զոր աւրինակ մեք հարկաւորութիւն ի վերայ դնեմք անճառելի հիւանդացելոցն եւ հառաչեմք, նոյնպէս եւ Աստուած: Այլ սակայն եւ ոչ այն անմասն է ի յաւժարութենէն. վասն այնպիսի եղելոյ Հոգւոյն լինէր այն: Տես զնա ոչ արհամարհէր եւ ոչ դժուարէր, այլ ամենեցուն յայտնի առնէր զտկարութիւն իբրեւ զԱստուծոյ շնորհն, եւ ոչ ինչ թաքուցանէր որքան ինչ միանգամ Աստուծոյ բանն յաղագս նոցա էր: Զի՞նչ ասես. աղաչէի եւ ասէիր՝ մի՛ աղաւթէր վասն ժողովրդեանդ այդորիկ եւ սի՛ պաղատիր վասն դոցա: Որ արգելերն աղաւթս առնել, որ ոչ կամիմս մարգարէանալ հա՞րկ առնես: Զի՞նչ է այս ցանկութիւն, զի՞նչ փափաքումն անըմբերելի, ապա ուրեմն եւ զայն մատակարարութեամբ առնէր: Ոչ կամէր նմա աղաւթս ոչ առնել, այլ զնոսա զարհուրեցուցանել ախորժէր, որպէս եւ մեք ձեւ ինչ ցուցանելով առնեմք: Քանզի եթէ որք զչարիսն կրէին եւ վշտակիցն լինէին նոցա՝ ոմանց գովութիւնս եւ կիսոց բամբասանս դրեաց, ոմանց բելր խոստանայր բարիս եւ ոմանց՝ յովով չարիս: Յայտ է, թէ եւ զայնոսիկ, որք վասն նոցա աղաւթս առնէին, ախորժէր: Յաղագս որոյ եւ Սամուէլ ասէր. "Ինձ մի՛ լիցի մեղանչել Տեառն եւ հեղգալ վասն ձեր աղաւթս առնել" (Ա. Թագ. ԺԲ 23): Քանզի ոչ ինչ զնա այնպէս ուրախ առնէ, որպէս սիրելն մեզ զմիմեանս, զի եւ զհայր որդեսէր քան զամենայն որդիքն միայն մանաւանտ առնել սովորեցին: Եւ արդ, զի ոչ զմեզ այնպէս ժողովէ առ միմեանս որպէս յաղագս միմեանց աղաւթս առնել, թէպէտ եւ անարժանք իցեմք զայն առաւել կամի: Տեսե՞ր զծածուկ մարդասիրութիւն Աստուծոյ: Ծածկեալ է, զի մի՛

պղերգագոյնք լինիցին. վասն զի սովորեաց իսկ յայտնին թուլագոյն զմարդիկ առնել: Յաղագս որոյ եւ ոմն ասէ. "Մի՛ ասիցես՝ զթուլ թիւնք նորա բազումք զյուլովութիւն մեղաց իմոց քաղեն" (Սիրաք Ե 6), եւ մարգարէն. "Զողորմութիւն եւ զիրաւունս երգեսցուք քեզ, Տէր" (Սղմ. Ժ 1): Տես՝ զիա՞րդ ամենայն ուստէք զնա վտանգեաց, զիա՞րդ զնա տանջեաց եւ պատժեաց: Վասն որոյ եւ ասէ՝ սպանին զմարգարէսն, ի նմանէ տանջեալք լինէին, ի հրէից չարչարանս կրէին: Զի՞նչ արդեւք լինիցի զոյգ արդարութեան այնորիկ: Աստի այսն լինէին, անտի կրէին չարիս: Ոչ ասաց նա յայտնապէս, եթէ մարգարէացիր, զի մի՛ ընդդէմ ինչ ասիցէ, այլ եցոյց, եթէ ի կամելն նորա բնդ ըէմ ոչ ոք կարասցէ կալ:

Զի լուայ գպարսաւանս բազմաց ժողովելոց շորջանակի (հ 10).

Եւ ապա իրաւունսն ցուցանէր, եթէ ընդէ՞ր ող մարգարէականայր։ Ասէին. Առցուք, ասէ, գլխիմընդորութիւն մեր ի նմանէ։ Ոչ ի մահումեանէ դարհուրեցաւ, այլ տարապարտ ոչ կամեցաւ մատենել զմարգարէութիւն։ Եւ զի ոչ վարհուրէ՛ր՝ յայտ է նախ քան զհարկաւորութիւն զայն յաճախապէս մարգարէացաւ։ Ապա եթէ վարհուրեցաւ եւ այնպէս |300| սքանչելի էր։ Հանդերձ այնքան երկեզիւ աշակէս եւ այնպէս |300| սքանչելի էր։ Հանդերձ այնքան երկեզիւ աշակէս եւ այնպէս |300| սքանչելի էր։ Հանդերձ այնքան երկեզիւ աշակէս եւ այնպէս |300| սքանչելի էր։

Այլ տես, երբ ի բաց կայր ի մարգարէութենէն, յորժամ ու-
սաւ՝ ոչ ինչ առաւել լինել, եւ այժմ ոչ ինչ աւելի լինի, եւ կորնչիմ
ասէ, զի՞նչ է շահ։ Նենգութեամբ կամէին առնուլ զնա եւ վրէժխնդ-
րութիւն առնել։ զի՞նչ մեղաւ, ասա ինձ. այդ աստուածամարտացն է,
յորժամ ոչ ասիրցէ զնորայսն։ Ոչ իցէք դատապարտք։ Մի եթէ բանքն
զիրոսն առնեն, զի եթէ ստեր՝ ծողըր առնել պարտ էր, ապա եթէ ճշմ-
րիտ էր՝ երկնջել վայելէր, զի ոչ եթէ մարգարէութիւն հարկ առնէր
եղելոցն¹. յաղագս այնորիկ եւ ասէր, եթէ՜ Վախճան խառնեցայց ի
վերայ ազգի եւ թագաւորութեան (ԺԸ 7)։ Որպէս զի ոչ միայնոյ, զի
վերայ էած զՀարիսն, այլ եւ զեկեալսն անդրէն դարձուցանէր ոչ որ
տանջել կամելով՝ յառաջագոյն ասէ զտանջանսն։ Ոչ որ Հարչարել
ախորժելով՝ կանխաւ ուսուցանէ զգուշութիւն Հարչարանացն, որ-
պէս նա։

[Եւ եղև Տէր ընդ իս իբրև զմարտիկ հզար (Ի 11).

Եւ զհա՞րդ ասէր՝ խաբեցեր զիս: Յորժամ՝ կրէր զայն՝ հալածէին եւ ոչ կարէր իմանալ, եւ ոչ զայդ յառաջագոյն ասաց քեզ Աստուած, ոչ զհանդերձեալսն յայտնեաց. անհմուտ էր յառաջնում մարգարէս:

¹ ասացելոցն. ուղղված տողամիջում:

էջ, այլ եւ չարիս կրել, այլ եւ աւտարանալ ի Քրիստոսէ, զի մի՛ զայս ասիցեն եւ մի՛ զարմանայցեն, եղ զեղբարցն անուն, որ յոյժ ի բաց հանէր զգովութիւնս. քանզի յաղագս բարւոյ թերեւս համարձակի ոք մեռանել. ոչ ինչ է սքանչելի՝ պարտուց են իրքն, ոչ առաւել բարութեան, կարիք բնութեան եւ ոչ իմաստասիրութեան: Եւ զի այս է, տես. զոր ի վերայն ածէ. "Եւ ազգականացն իմոց ըստ մարմնոյ": Յաղագս ազգականացն առնեմ, որոց որդէգրութիւն: Եւ որպէս ոչ բաւականք եղելոց բնական առաւելութեանցն նուազացոյց զիւր զառաւելութիւն: Տես, որ յԱստուծոյն է, զայն դնէ յաղագս այնոցիկ, որք յԱստուծոյն պատուեցան: Ոչ ինչ մեծ առնեմ. ասէ, [301ա] որդիս զնոսա Աստուած կամեցաւ կոչել՝ զի՞նչ մեծ է, եթէ ես մեռանիմ վասն նոցա: Արդ, յորժամ եւ ի բնութենէս զհարկաւորութիւն ունին եւ զպատիւն յԱստուծոյ՝ զի՞նչ մեծ առնեմ: Յորոց Քրիստոս ըստ մարմնոյ ի հրէից է փրկութիւն, յայտնապէս եւ զաշխարհ յորդորէ յաղագս նոցա աղաւթս առնել, սոյն ինքն այս յայսքան բարձրութիւն առաքինութեան ելանել ի նոցանէ ինձ եղեւ, զի եթէ արժանի համարեցաւ ինքն ընդ նոսա անցանել՝ ես անարժա՞ն վարկանիցիմ: Ասացի, եթէ մեծ եւ իմաստասէր այր այնու միայն մխիթարի բարի առնելով չարարարացն¹: Վասն զի հայր եթէ տեսանիցէ զորդի մուկալ եւ խելագարեալ եւ յաճախապէս զնա թշնամանիցէ, պատուհաս ի նմանէ ոչ պահանջէ, զի եւ ոչ հաւր իսկ է այն, եւ ոչ որ մեծամեծսն թշնամանէ այնու մխիթարի, քանզի յաւելուած է այն: Զոր աւերինակ տրտմութեան եւ տխրանաց է այն եւ յայլ եւս նորա անազգակելն, մի եւեթ լինի թշնամանացն մխիթարութիւն՝ լուծեալ զախտն տեսանել եւ ողջամիտ զորդին: Նոյնպէս եւ արդարոցն պարտ է:

Երկեցէք նմա, գովեցէք զնա, զի փրկեաց զանձն աղքատի ի ձեռաց չարեաց (Ի 13).

Այսոքիկ ինձ ոչ ի նմին ժամանակի թուին ասացեալք, վասն զի եւ հակառակ սոցին է, որ ի վեր այն գայ, զի եւ ոչ էր իսկ նորին ժամանակի այն ինչ՝ գոհանալ եւ անդէն վաղվաղակի զինքն նզովել: Զի՞նչ է գոհութիւն յոյժ առաւելութեամբ եւ զյուլովս ի նոյն կոչել, քանզի այս էր արդարոցն սովորութիւն: Եւ տես յիւրեանց ուղղութիւնսն՝ իբրեւ ոչ բաւական եղեալ խնդրեն զհաղորդս, զի ամբառնայցեն ընդ նոսա զգոհութիւն: Զսոյն եւ մեք արասցուք, այսպէս եւ Դաւիթ. "Մեծացուցէք զՏէր ընդ իս եւ բարձրացուցէք զանուն նորա

ի միասին" (Սղմ. Լ Գ 4), եւ Պաւղոս. "Զի միով բերանով ի միասին փառաւորիցեմք զԱստուած" (Հռմ. ԺԵ 6):

[Նզովեալ արն, յորում ծնայն ի նմա (Ի 14).

Նախ քան զայս զմայրն ողբայր, իսկ այժմ՝ զաւրն: Ոչ առ Աստուած, այլ առ զժնդակութիւնսն ձգէ: Որպէս եւ միւս մարգարէն. "Ընդէ՞ր ցուցեր ինձ աշխատութիւնս եւ վաստակս" (Ամբ. Ա 3): Զսոյն եւ Յոր. "Ընդէ՞ր հանդիպեսցին ինձ ծնունդք" (Յոր Գ 12)²⁹⁷, Դաւիթ զսոյն ասէ. "Զի գիտացից՝ զինչ պակասեալն [է յինչն]" (Սղմ. ԼԸ 5), եւ Հեղիաս. "Զի ոչ եմ ես բաւական, քան զհարսն իմ" | Գ Թագ. ԺԹ 4|, եւ Սողոմոն. "Բարի է, որ ոչ է լիեալ, քան զկենդանիսն եւ զվախճանեալսն": Վասն այսորիկ զամենեսեան ի մէջ ածի, զի յորժամ ի վերայ ածիցեմ՝ զլուծումն հասարակաց առաջի արկցուք, եւ յաղագս ամենեցուն պատասխանի տացուք: Եւ Մովսէս ողբայր. "Սպան զի[ս] ասելով, եթէ այդպէս ես առնել" (Թիւք ԺԱ 15): Ոմանք մահ ըղձանային եւ կէսք զայրանային, զի եւ եկն իսկ յաշխարհս, եւ Բրիստոս յաղագս որուն ասէր. "Լաւ էր նմա, եթէ ոչ էր ծնեալ" (Մրկ. ԺԴ 21): Իսկ արդ, կրեցի՞ն ինչ արդեւ եւ առաքեալքն այսպիսի. եւ ոչ բնաւ գտանէ ոք: Այլ Պաւղոս եւ զհակառակ սորին առնէր. "Կալ ոչ բնաւ գտանէ ոք: Այլ Պաւղոս եւ զհակառակ սորին առնէր. "Կալ մնալ ի մարմնիս ասելով կարեւորագոյն է վասն ձեր" (Փիլիպ. Ա 24): Եւ արդ, զի՞նչ իցէ, զի ոչ եթէ վայրապար ինչ գրեցաւ, եթէ ոչ շահ ինչ հանդերձեալ էր լինել յետ այնորիկ լսողացն, քանզի գրեցաւ, ասէ, այն ի [խր]ատ մեզ, յորս վախճան յաւիտենիցն եհաս: Բայց մի արդեւք զուղղութիւնսն ինչ ասիցէ. ոչ, այլ եւ զնուագութիւնսն: Մի՛ տրտնջեսցուք, որպէս ոմանք ի նոցանէ փորձեցին եւ կորեան ձեսցուք զԱստուած, որպէս ոմանք ի նոցանէ փորձեցին եւ կորեան յաւձիցն, յայնժամ ի վերայ ածէ. "Այլ այս աւերինակաւ նոցա հանդիպէր, բայց գրեցաւ առ ի խրատ մեզ" (Ա Կորնթ. Ժ 11): Այլ այնոքիկ, յիրաւի, առ ի խրատ մեզ, զի յորժամ լսեմ, եթէ այս անուան մեղաւ յիրաւի, առ ի խրատ մեզ, զի յորժամ լինիմ: Բայց այսոցիկ ո՞ր շինութիւն է եւ տանջեցաւ, զգաստագոյն լինիմ: Բայց այսոցիկ ո՞ր շինութիւն է ասել, զի նզովին զիւրեանց զաւրն, [301բ] զի այս ոչ այլ ինչ է, բայց ի բարեգործութիւնս ապաշնորհք լինել: Եւ Աստուծոյ ներել նզովիցն նոցա ըստ թողութեան լիեալ, եւ որպէս թէ ցանկանայցեն ի բաց չվճարել¹ ի մարմնաւոր կենացս, զի զպատասխանիս ունիցին գեղեցիկս, քանզի աղաւթելն վախճանել ո՞չ յանդգնութիւն է, ասա ինձ: Բայց ոչ եւ Պաւղոս զայս առնէր, քանզի կալ մնալ ի մարմնիս այս

¹ Չիք նահ:

¹ լիեալ, ուղղված ի լուս:

ինձ պտուղ գործոյ է ասէր (Փիլիպ. Ա. 22): Զի՞նչ ասես. եկիր յայս-
քան բարիս եւ այդպէս բամբասե՞ս զաշխարհս՝ մինչ զի աղաւթել
իւր բաց վճարել: Ո՞չ նման իմն առնեմք, որպէս թագաւոր ոք զմեզ
կոչէր եւ պատուէր, եւ մեք ընդդէմ դառնայաք պատուոյն: Այսպէս
յանդգնութիւն է աղաւթել վախճանել, եւ եթէ այս եւս առաւել ոչ
լինելն, այլ ըստգտանել՝ ընդէ՞ր եղեաք: Մարդասէր է Աստուած.
արար զմեզ, եւ դու զայրանա՞ս եւ դժուարի՞ս: Եւ արդ, զի՞նչ լինի-
ցի. ո՞չ յաւժարութեամբ զայս ասէին. քաւ լիցի: Այլ հանդիպի նման
իմն, որպէս յորս ձեռնարկենն բժիշկք. զի զոր աւրինակ նոքա կա-
կանենն մեծապէս եւ զբժիշկն աղաչեն՝ ի բաց կալ ի բժշկութենէն՝ ոչ
չարաբարոյք լինելով առ նա եւ ոչ ապերախութեամբ, քանզի որպէ՞ս ար-
դեւք, զոր բազում անգամ ինքեանք կոչեցին, որպէսզի հատանիցեն,
զայս ասեն յաճախապէս. Շատ է, թող արդ. իբրեւ ոչ եթէ ըստգտա-
նեն ինչ եւ ոչ որպէս թէ ոչ գիտիցեն զշնորհսն յաղագս հատանելոյն
եւ ոչ իբրեւ մեծ ոչ գիտելով յաղագս հանդերձելոյ փափաքմանն:
Եւ զիա՞րդ զոր գիտես զհատումն վասն փրկութեան քո լիեալ աղա-
չես զբժիշկն մի ածել ի վերայ: Եւ արդ, թէ յաղագս հատանելոյն ոչ
ի բանսն հայել է պարտ, քանզի այն ցաւոյն է, այլ՝ ի միտսն, զի ոչ
ինչ հաղորդին ասացելոցն միտքն: Նոյնպէս եւ Աստուած ոչ հայի ի
բանսն, այլ սաստկապէս հատանէ, քանզի եւ որք ծնանին զմերձա-
ւոր կանայսն բազում անգամ ատամացեն, թէպէտ եւ ի բժշկութիւն
հուպ կան, այլ եւ ոչ մի ինչ է նոցա գործոցն բան, եւ ոչ վարկանին
ինչ զխածումն զայն, այլ երկանցն է. որչափ եւս առաւել ներելի է
մերն Աստուծոյ, եւ գիտէ որովք մտաւք ասին: արդ, յորժամ ի բաց
կայ ի ցաւոցն՝ ոչ եւս զայնպիսիսն, այլ հակառակսն լսէ յասելն նո-
ցա: Բայց տես զնոսա եւ ոչ մինչ ի բանս իշխել հայհոյութիւնս ինչ
ասել: Որպէս որք հատանինն ասեն ցապրեցուցիչ բժիշկն. Սպաներ
զիս, կորուսեր, այլ ոչ որ հանդերձ բժշկութեամբն՝ ո՛չ պատերազմա-
կան եւ թշնամի մտաւք: Նոյնպէս եւ սոքա, այլ յաւր անդր դարձու-
ցանեն, յաղագս այլոյ ուրուք յառաջ գալ ոչ համարձակին, վասն զի
չարեացն է չար եւ զառաքինի հոգի լքուցանել գիտէ: Այլք եւ գո-
հանան եւս, որպէս Դանիէլ: Եւ սոյն ինքն սա յառաջանալովն ասէ.

Նզովեալ եղիցի արն, յորժամ ծնալ ի նմա (Ի 14).

Տեսանե՞ս, զի վտանգեցելոյն են իրքն եւ ոչ առողջ մտաց, զոր եւ սգաւորքն կրեն խելագարուլթեամբ: Եւ ոչ զմայրն իշխէ նզովել, զի մի մերձ եկեալ ի պատճառն առաքիցէ զհայհոյութիւն.

Արն, յորում ծնաւ զիս մայրն իմ մի՛ եղիցի ուխտադրութեան: Նգովեալ մարդն, որ աւետարանեաց հարն իմում եւ ասաց ծնաւ քեզ արու (Ի 14-15).

Զոր աւրինակ, յորժամ պատմիցի ինչ չար առաւել ի նա դարձուցանեմք զսրտմտութիւն, նոյնպէս եւ սա՝ յաւրն եւ ի պատմաւդն: Բայց սակայն եւ այս բազում անբանութեան է: Դարձեալ անիրաւ|302ա| պաղատանքս. վասն զի ախտ իցէ եւ ցաւոց, մի՛ երբէք յողբացելոցն յասացուածոց Համարս ինչ պահանջեսցես: Ըստ որում եւ ոչ որք արբենանն զեղելոց իրացն, այլ այսո՞քիկ յայնժամ, բայց այժմ ոչ եւս, յորժամ եկեալ զամենայն ցածոյց զախտն Քրիստոս: Ոչ ոք երբէք ոչ բնաւ այսպիսի ինչ կրեալ յառաքելոցն, թէպէտ եւ բազում դժնդակութիւնս ընկալան: Ոչ գոյ մեզ պատասխանի եւ ոչ թողութիւն մեծագոյն քան զԵրեմիայի զառաքինութիւն պահանջիմք յաղթութիւնս այժմ ոչ մինչ ի տանջանս եւ ի թշնամանս եւ ի տրտմութիւնս, այլ մինչ ի մահ եւ ի սպանումն եւ յարիւնս հանդէս մեզ առաջի եղաւ, հանապազորդ թշնամանք, եւ այժմ միշտ յիմարութիւն ասացեալքս, անմտութիւն Համարձակութիւն: Զայս ասացի ոչ զի քան զմարգարէս մեծագոյն եւս մարգարէանայցես, քան զի ասպարեզ քեզ մեծագոյն առաջի եղաւ, բայց վարձ յաղթեան հաւասար: Այլ եւ մի՛ զՏէրն ըստգտանիցես, զի եւ ոչ զքեզ յաղագս հաւասար: Այլ եւ մի՛ զՏէրն ըստգտանիցես, զի եւ ոչ զքեզ յաղագս այսորիկ տարայ ի մարգարէէն ի բաց, զի զՏեառնէն ամբաստանիցես: Եւ ու՞ր արդարութիւն է, ասէ, առաւել մեզ աշխատեցելոցս հաւասար պսակացն հանդիպիլ, եթէ զզաւրութիւն, որով նա նահատակեցաւ եւ որով դու այժմ տեսցես եւ զԱստուծոյ արդար դատաստանն: Զի՞նչ ոչ եղեւ առ քեզ առաւել. դու ոգւոյն հաղորդեցար, նոքա յայնժամ ոչ ունէին այսքան հոգի մինչեւ այլոց եւս տալ: Եւ այժմ այսքան քեզ առատացաւ շնորհս, թ եթէլագոյն քեզ եղեն թեւք եւ այնքան մինչ ի նոյն ինքն թռչել յերկին: Եթե կարիցես եւ ընդարձակագոյն եւ մեծ առագաստ նաւիդ եւ հողմն սաստկագոյն. ամենեքեան վերին են նաւահանգիստք, ուր եւ երթաս զնաւահանգիստ գտանես, ուր եւ երթաս զկայանսն, յայնժամ յայցանէ եւ ոչ ինչ էր: Բազումք են, որ ուղղեն, յայնժամ՝ ոչ ոք: Եւ ոչ մի ինչ մխիթարութիւն էր յայնժամ: Բայց տեսցուք եւ զողբսն. նզովեալ արն: Տես զիարդ եւ յաղագս մաւրն զարհուրի. Վայ ինձ մայր իմ, իբրեւ զո՞ ոք ծնար զիս: Ոչ ամբաստանէ, այլ՝ ողբայ: Իսկ զաւրն նզովէ. աւրն անզգա է եւ ոչ ինչ կրէ չար եւ շաբաթն հրէից : [Զի՞նչ ասես: Ընդէ՞ր եւ զայրն նզովես: Ո՞չ փոքր մի յառաջ դու ասէիր, եթէ հատուցանիցի չար փոխանակ բարեաց, եւ դու փոխանակ աւետեաց

զայդ արարեր, եւ բամբասանս, զի ոչ եսպան: Եւ զիա՞րդ ըստգտա-
նես, զի սպանանել զքեզ կամին հրեայքդ, քանզի եթէ յայնժամ մե-
ռանել բարւոք էր եւս առաւել՝ յետ զփորձն առնելոյ: Եւ զիա՞րդ ոչ
ախորժես: Տեսանե՞ս, զի ոչ բնաւ ուրեք բան ունին ողբքն, վասն զի
ողբքն են պատճառք. այլ եւ յամբոխեալ հոգւոյ ասացան եւ ոչ ինչ
քննութեամբ մի եւեթ հայցել ի բաց դնել զբեռնն]²⁹⁸: Զոր աւրինակ
տապացեալքն ոչ բարեշուք ինչ կալոյ եւ ոչ այլու՞մ իմիք խնամ տա-
նին, այլ միումն եւեթ ցանկան, որպէս զի մերկացեալք առցեն մխի-
թարութիւն ինչ ի չարէն: Նոյնպէս եւ սա այժմ տապանայ իմն եւ
զամենայն բարբառի, զի ուսանիցին, եթէ աստուածային շնորհին
էր ամենայն, զի ուսանիցի ոչ եւս նզովել զտրամեցուցիչսն: Քան-
զի եթէ ամաւթոյդ ոչ համբերես դու եւ սակայն ոչ ինչ կրեցեր չար,
որք յայդպիսիսդ են պահեալ ի չարիս, զիա՞րդ ոչ կամիս բժշկել. ազ-
գականքդ ընտանիքդ մանաւանտ ծաղր արարին, եւ այդքան հուր
հանդերձեալ են առնուլ խակք ոմանք մարդիկ եւ անընդեւք. եւ ոչ
ողորմիս եւ ոչ մարգարէանաս:

Զի ոչ սպան զիս յարգանտի եւ լինէր մայրն իմ ինձ գերեզման: Եւ եղիցի այրն այն իբրեւ զքաղաքս,^[302բ] զորս կործանեաց Տէր սրտամտութեամբ (Ի 15-16).

[Ոչ վայրապար ասաց նզովել զնա, այլ իբրեւ զքաղաքսն, զոր կո-
րոյս Տէր եւ ոչ զղջացաւ: Ընդ այնպիսի տանջանաւք անկցի մին, որ
քան քաղաքքն ամենեքեան: Զի՞նչ ասես, զի ասաց, մի եթէ ասելն
նորա պատճա՞ռ եղեւ ծնանելոյն քո, այլ ծնանելն քո պատճառ առ-
նելոյն եղեւ: Եւ եթէ այդ եւս՝ առաւել մայրն, որ ծնաւն եւ կամ, որ
սերմանեաց հայրն մանաւանտ եթէ ոչ հայրն եւ ոչ մայրն: Ո՞ր ար-
բեալ այր այսպիսիս ասասցէ պատերազմ անիրաւ: Ո՞ր ոք բարբա-
րոս, ո՞ր ոք ստամբակ մարդ յարգանտի սպանանէ, այլ դժուարեցե-
լոյ են բանքս:

Եւ ընդէ՛ր է այս, զի ելի յարգանտէ տեսանել ցաւս եւ աշխատութիւնս, եւ վախճանեցան ամաւթով աւուրք իմ (Ի 18).

Ոչ եւս այսուհետեւ աղաւթէ, այլ զամաւթն նդովէ եւ զմեղս, քանզի է ամաւթ, որ ունի փառս եւ շնորհ, եւ է, որ ունի ամաւթ եւ մեղս: Մեծամեծս զբարիսն եւ զչարիս գործեն կիրքն այնորիկ: Տեսանե՞ս, զի ոչ բնութենէս է չարութիւն, քանզի ոչ ոք արդեւք ունէր զբարին, իսկ ամաւթ ի սկզբան անդ կայ ի մեզ]²⁹⁹:

hU

[Բանն, որ եղել առ Երեմիաս, յորժամ առաքեաց առ նա Սեդեկիաս զՊաաքովր որդի Մեղքեայ եւ զՍոփոնիաս որդի Մասեայ զքահանայ, եւ ասէ. Աղաչեա զՏէր վասն մեր, զի թագաւոր Բաբելոնի եկաւ ի վերայ մեր (ԻԱ 1-2).

Տես զԱստուծոյ մարդասիրութիւնն. սպառնացաւ բազումս բանիւք եւ ոչ հաւանեցոյց՝ չարչարելով զմարգարէն, ցուցանելով նմա զհանդերձեալսն աւրինակաւք: Գաւազանաւն, կայլթասայիւն, սփածանելաւն, խեցաղէն ամանովն խոստացաւ բերլ բարիս: Պատմեաց եւ զհարուածս երաշտութեան, եւ չարք եւս էին: Ածէ այնուհետեւ զնոսին պատերազմաւդսն ի վերայ նոցա, վասն զի հանդարտագոյն եւ քաղցր դեղոյն տեղի ոչ կամեցան տալ, ածէ ի վերայ զհատումն: Բայց տես եւ աստ զմարդասիրութիւն, զի մի՛ ոք ասիցէ, եթէ զարհուրեցուցանել պարտ էր, առնէ եւ զայն: Եւ ամենայն ուրեք տեսցես զնոյն լիեալ³⁰⁰: Բանն որ եղև առ Երեմիաս, յորժամ առաքեաց առ նա Սեդեկիաս: Ապա ուրեմն ոչ միշտ ըմբռնեալ էր Հոգւոյն, այլ յորժամ պետք էին ասել ինչ մեզ, քանզի լուր՝ զինչ ասեն. Հարկաւոր է նախ առաջին զպատմութիւն ասել: Յովսիաս այր սքանչելի էր եւ մեծ լիեալ, վախճանեալ եթող որդիս բազումս, այլ զառաւելի էր եւ մեծ լիեալ, վախճանեալ եթող որդիս բազումս, այլ զառաւելինն առեալ եզիպտացիքն տարան: Երկուցեալք մի՛ գուցէ յաղագս սպանման հաւրն ոխս ունելով պատերազմ շարժիցի, զմիւսն եւս կացոյց փոխանակ նորա թագաւոր զՅովակիմ: Ի վերայ նորա եկեալ բարբարոսն, եսպան զնա: Եւ դարձեալ միւս ոմն եղեւ որդի նորին Յովակիմ, որ եւ Յեքոնիաս: Նա հատուածեաց առ բաբելոնացիսն կամաւք զարհուրեալ, եւ առեալ զքաղաքն յայնժամ պատերազմողացն՝ կացուցին նոցա թագաւոր զՍեդեկիաս, երդումն ի նոցանէ առին, որպէս զի հնազանդելինիցին նոցա եւ հարկատուք: Դու ինձ եւ զիւրաքանչիւր ոք զայսոսիկ զմտաւ ած՝ զիա՞րդ ոչ ընդունէին եւ զիւրաքանչիւր ոք զպսոսիկ զմտաւ ած՝ զիա՞րդ ոչ ընդունէին զխրատ, այլ այնքան կրէին պատուհասս, գերութիւն, եւ զվարսն իւրեանց Աստուած ունել նոցա բռնադատէր, եւ հակառակէին նոքա ի բաց ընկենուլ ի ձեռաց: Զի՞նչ, ասա ինձ. սպանաւ Յովսիաս, քա ի բաց ընկենուլ ի ձեռաց: Զի՞նչ, ասա ինձ. սպանաւ Յովսիաս, քա ի բաց ընկենուլ ի ձեռաց: Եւ ոչ այնպէս զգաստացան վստահասցին ինքեանք վատթարք: Եւ ոչ այնպէս զգաստացան մերկացեալք ի վերակացուէն: Եղեւ միւս ոմն եւ նա ըմբռնեցաւ եւ ոչ այնպէս: Լինէր միւս եւս դարձեալ³⁰³ ձեռք եւ նա ըմբռնեալ լինէր զթաղումն իշոյ թաղեալ: [Եւ յետ նորա դարձեալ Յովակիմ հատուածեալ

ծեաց այնուհետեւ: Պարտ էր նոցա եւ ծառայութիւն ի վերայ դնել եւ ի բաց բառնալ զգաւառն: եւ ապա զի՞նչ լինէր. երդումն ի նմանէ առեալ հնազանդէր: Սեղեկիաս, էանց զերդմամբն, ուխտադրուծ եղեւ: Գայր ի վերայ բարբարոսն, պատճառս իրաւացիս ունէր զերդումնն: Եւ ոչ այնպէս մատնէր զնոսա Աստուած, այլ եթէ կամիք, ասեր, ելանել ի փրկութիւն եղիցի: Զի՞նչ առաւել եւս առնել պարտ էր. ախորժեցին հաղորդել սուտ երդմանն նորա, մանաւանտ եւ ոչ զմարգարէն հարցանել պարտ էր. որպէս թէ երդմանն կատարած լինելոց էր, կոխան լիեալ երդումնն եւ դաշինքն: Բայց սակայն, զի մի՞ զտգիտութիւն պատճառեսցեն եւ մի զհարկաւորութիւն ունիցին իշխանին իշխեցեալք եւ զնոսա զերծուսցէ: Առ դուրս է. ասէ պատուհասդ, եւ դուք տեսրք էք յայդմանէ փախչել: արդ, ում ումեք արժանաւորք իցեն, որք ի մերձաւորին ոչ սուտ երդնուլ եւ կեալ կամիցին, զայն կրել զմեռանել եւ ընդ սուտ երդմանն բամբասանաւք անկանել]³⁰¹: Առաքէին առ մարգարէն վասն զի խոնարհեալք էին ի թշուառութեանցն եւ առ Աստուած ապաւինէին յայնժամ միայն եւ ոչ յայնժամ որպէս պարտ էր: Ընդէ՞ր հարցանես որպէս գիտիցես, եթէ ամենայն իրաւք ճշմարիտք են ասացեալքն, եւ զիա՞րդ ոչ հաւանիս, այլ եթէ ըստ քոց կամացդ լուիցես՝ գովես զասացեալսն, եւ եթէ զճշմարիտսն՝ դժուարիս եւ զայրանաս: եւ ուր են այսուհետեւ սուտ մարգարէքն, որք ասէինն. Ո՛չ սով, ո՛չ սուր, ո՛չ պատերազմ եւ ո՛չ մարտ եղիցի: Եւ առաքեալ լինէր քահանայն, որ մանաւանտ կարէր թախանձել զմարգարէն: Եւ զի ի յառաջագոյն ասացելոցն ամաչէին եւ շառագունէին հարցանել զմարգարէն, որպէս եւ յերրորդ թագաւորութեանցն գիրս Եղիսեէ հարցեալ լինէր եւ սաստէր: Առաքեցաւ քահանայն թախանձել զնա, եւ որք ի պատուի ոմանք, բայց եւ սա ոչ ինչ ամբարտաւանեաց, այլ միայն զասացեալսն յԱստուծոյ ասէր. Աղաչեա վասն մեր զՏէր, զի թագաւոր Բաբելոնի եհաս ի վերայ մեր, որպէս զի արասցէ Տէր ըստ ամենայն սքանչելեացն իւրոց եւ ի բաց գնասցէ ի մէնջ (ԻԱ 2). Բազում անմտութեան էին իրքն, եւ ոչ մի ինչ ցուցեալ փոփոխումն չարեացն փոփոխումն յուսային լինել: Այս ասէ ըստ ամենայն սքանչելեացն իւրոց, կարծեցին զԱստուածութիւն փառաց բաղձալ, ա՞յժմ յիշեցուցանես զսքանչելիսն: Ա՞յժմ գիտես, եթէ Աստուած կարող է զամենայն առնել. ի նեղութենէ տագնապեալ իմաստասիրես: Այդոցիկ ոչ այս է ժամանակ բանից, զորս երբեմն արհամարհէիրն, յորժամ կատաղէիր յերդմունսն հակառակ նորա: Տես՝ որքան ինչ է սարսափումն երդմանց: Երդուաւ հնազանդ լինել եւ ոչ հնազանդեցաւ, ըմբռնի եւ ըմբռնի այժմ, ոչ

[illegible]

Ասացէք ցՍեդեկիաս. Այսպէս ասէ Տէր, ահաւասիկ ես դարձուցանեմ զզէնս պատերազմականս որով դուք պատերազմիք ընդ քաղղեացիսն, որք պաշարեցին զձեզ արտաքոյ պարսպիդ ի մէջ քաղաքիդ այդորիկ, եւ պատերազմեցայց ընդ ձեզ եւ կարկառեալ ձեռամբ եւ բարձր բազկաւ (ԻԱ 3-5).

¹ 2hp 5FZ

Թէպէտ եւ նոքա կամիցին ի բաց զնալ ասէ, ես պատերազմեցայ ընդ ձեզ եւ հարկից զբնակիչս քաղաքիդ այդորիկ, զարս եւ զանասունս մահուամբ մեծաւ եւ մեռցին: Եւ յետ այնորիկ տաց զՍեդեկիայս զթագաւոր Յուդայ եւ զծառայս իւր եւ զԺողովուրդ ի ձեռս թշնամեաց իւրեանց եւ կոտորեցեն զնոսա բերանով սրոյ (ԻԱ 7-8):

Ընդէ՞ր արդեւք ոչ յիշեցուցանիցէ զերզմնահարութիւն նոցա: Եղեկիէլ զայս առնէր եւ յառաջագոյն ասէր. Եւ զինչ աւգուտ, ասէ, քանզի ոչ եթէ որ ի Պարսն էր նմա զայս ասել պարտ էր, այլ որ յերուսաղէմն, ուր էին, որ զայն մեղան զմեղս, իսկ այժմ սա զայն լռէ եւ նա գոչէ: Որպէս եթէ ոք զբժիշկ ի բաց տանիցի ի հիւանդաց առ առողջսն եւ անտ բերիցէ զգեղս պատրաստեալս ի քաղաքի, յորում ոչ գոյ ախտ: Ընդէ՞ր այն եղեւ քաղաքին: Յայտնի էին յանցանքն եւ ոչ ոք անգիտանայր, այլ ամենեքեան գիտէին, ապա ուրեմն աւելորդ էր ասելն, բայց որք ի Պարսն էին ոչ ամենեքեան գիտէին: Արդ, զի մի՛ սքանչանայցեն ընդէ՞ր յառաջնում զերութեան եւ յերկրորդին եւ յերրորդին բարբարոսն զաւրացաւ: Եւ մի՛ նորա զաւրութեան կարծիցեն զկործանումն: Յիրաւի, նորքա այնորիւք խրատէին, զի եւ բարբարոսքն ուսցին զԱստուծոյ զաւրութիւն, եւ հրեայքն համեստասցին: Եւ այլազգ, առաքէին միշտ եւ ասէին որոց յերուսաղէմն էին զասացեալսն եւ զլիեալսն: Եւ տես, այլքն կորնչէին, այլ Սեդեկիաս վարդապետ լինէր բարբարոսացն, թէպէտ եւ կուրացեալ էր: [Գիտել պարտիմք, թէպէտ եւ հեթանոս իցէ, որ զրկիցին, այլ Աստուած ի վերայ յառնէ, վասն զի եւ նա նորա է, եւ առանց այսորիկ յիւրսն մանաւանտ խնայէ, զի որ զրկէ մանաւանտ նա վնասի]³⁰²: Արդ, այսորիկ վերակացու լինելով վասն հանդերձելոցն վնաս |304ա| ընդունել առնէ զայն: Ես պատերազմեցայ ընդ ձեզ, ասէ, հզար ձեռամբ եւ բարձր բազկաւ (ԻԱ 5). եւ ուստի՞ յայտ է, եթէ դու պատերազմիս, ոչ հարկաւոր իրքդ լիցին, ուսի՞ յայտ է, զի յետ պարսպելոյն եւ պատնէչս արկանելով զքաղաքաւն, ըստ ներելոյն Աստուծոյ լինէր այն եւ ոչ զիւրեանց զաւրութեամբ: Ի յառաջագոյն ասելոյն, եթէ կէսք կոտորեսցին եւ կէսք՝ ոչ, այլ գերեսցին ի Բաբելոն, եւ ամենայն հաւաստեալ եկեսցէ ի վերայ այլոցն:

Եւ ցժողովուրդդ ցայդ ասացես, մնացորդացդ ասէ. Ահա ես ետու առաջի երեսաց ձերոց զճանապարհս կենաց ու մահու, որ նստիցի ի քաղաքիդ յայդմիկ մեռցի սրով եւ սովով: Եւ որ ելցէ առ քաղղեացիսն կեցցէ եւ եղիցի անձն իւր աւար ինքեան, վասն զի հաստատեցի զե-

րեսս իմ ի վերայ քաղաքիդ այդորիկ, եւ մատնեցի ի ձեռս թագաւորին բաբելացոց եւ այրեցցէ զդայ հրով (ԻԱ 8-10):

Ո՞վ արդեւք ոչ ախորժէր դիմել զաստուածառաք զայնպիսի ախտն տեսանել, քանզի եթէ որք մնայինն այնպիսի ընդունէին չարիս, եւ ամենայն իրաւք կորնչել պարտ լինէր: Ընդէ՞ր ոչ դիմէին. ո՞չ յայտ է, եթէ յաղագս ոչ հաւատալոյ: Տեսանե՞ս՝ զիարդ Աստուած նոցա խնամ տանէր: Զի՞նչ իցէ, եւ եղիցի անձն իւր ի կեանս եւ յաւգուտ այնմ, որ դիմցիեն առ նոսա, եղիցի ի պատուի յայնմհետէ, եւ ոչ, իբր պատերազմաւդ, նոքաւք վարեսցի: Զի՞նչ քան զայս առաւել պարտ էր առնել. ծախել ի ներքս ի սովոյն եւ ի սրոյն սպանանել, այն լինէր: Եւ ոչ ներէին եւ ոչ տային տեղի:

[Լուարուք զբան Տեառն, տունդ Դաւթայ (ԻԱ 11):

Ոչ վայրապար ինչ յիշեցոյց նոցա զԴաւիթ, այլ զի յառաքինութենէ հայրապետին ամաչեսցեն, թէպէտ եւ ոչ յայդ ինչ դադարեսցեն ի լինելոյ չարք]³⁰³ եւ զայս ի նոցանէ, որ մանաւանտ իշխանացն է՝ ոչ ապականել զարդարութիւն:

Դատեցարուք ընդ առաւատս դատաստան եւ ուղեցէք, փրկեցէք զյափշտակեալն ի ձեռաց զրկողին զնա, որպէս զի մի՛ լուցցի՝ որպէս զհուր բարկութիւն իմ, բորբոքեսցի². Եւ ոչ որ իցէ, որ շիջուցանիցէ յերեսաց չար գործոց՝ ձերոց (ԻԱ 12):

Ոչ յաղագս զաւրութիւն մեծ ունելոյ յիմ, եւ ոչ վասն զի ոչ է այլ ոք հզաւրագոյն, ոչ այդորիկ աղագաւ, այլ՝ մանաւանտ յաղագս ձերոց գործոցդ, քանզի կերակուրք են հրոյ մեղքդ այդորիկ ձեր: Եւ այսուհետեւ մարգարէանայ Տիւրոսի չարիս:

Ահա աս առ քեզ, որ բնակեալդ ես ի հովտիդ սորա դաշտիդ, որք ասէքդ՝ ո՞ր զարհուրեցուցէ զմեզ, կամ մտցէ ի բնակութիւն մեր (ԻԱ 13):

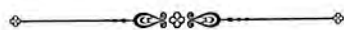
Մեծամեծս խորհէին յանձինս, այլ զի՞նչ ժամանակն նոցա զայն մարգարէանաւ. զի՞նչ հարկաւոր եւ պիտանացու, ընդէ՞ր նոցա. ոչ եւ այլոց ազգաց, առ սակաւ սակաւ գայր եւ այլոցն առ վայր մի դրացեացն հրէից, զի ոչ հրէից չարեաւքն զգաստանային: Եւ ուստի՞ գիտէին զայն նոքա, կամ զիա՞րդ հաւատային մարգարէիցն առ

¹ հայ ընկ. թրգմ. բորբոքեսցի *ի/իւ*. լուցցի:

² հայ ընկ. թրգմ. վառեսցի *ի/իւ*. բորբոքեսցի:

³ հայ ընկ. թրգմ. անիրաւութեան գնացից *ի/իւ*. չար գործոց:

վայր մի. զի հրեայքն ուսցին: Եւ այլազգ, եւ նոքա ուսանէին, եթէ յաղագս չարիք ոմանք ասացան, թէպէտ եւ արհամարհէին բազումս: [Եւ եզեկիէլ եւ Եսայիաս յաղագս Տիւրոսի ասէ, զի ամբարտաւանէր, եւ զի ունէր վարդապետութեան ճանապարհ, ոչ ինչ պտուղ չահեցաւ: Վասն այնորիկ նախ բուռն հարկանէ զազգացն զայնցանէ. զի Երուսաղէմ մերձ ի նոսա էր: Լսես յառաջանալով. զԲաբելոնէ բուռն հարկանէ եւ զայլոցն ամենեցունց: Եւ տեսանե՞ս զնորա համաւրէն նախախնամութիւն]՝³⁰⁴: Բայց խնդրելի այն է՝ զիա՞րդ. զի ուսցին նոքա, եթէ ըստ յաւթարութեան լինէր այն հանդիպեալ նշան: Երկրպագեալ լինէր ամենայն ուրեք յերկրի իբրեւ Աստուած, եւ որ զաշխարհ ամենայն ունէր անկեալ նուիրեաց նմա մաննա եւ կնդրուկ եւ Աստուած կարծեաց: Արդ, որպէս վկայէ[304բ] մարգարէին յԵրեմիայի, թե ըստ հրամանի նորա ամենայն հանդիպեցաւ, եւ այլազգ ընթեռնուին եւ նոքա ցանկութեամբ՝ զհրեականսն. Երգեցէք մեզ զերգ Տեառն, ասէին: Եւ հռչակեալ էր ամենայն ուրեք հրէից մարգարէիցն բան, վասն որոյ եւ ներքինին թշնամանէր զժողովուրդն: Եւ յեզեկիայ իրան ոչ վայրապար ինչ առաքէր Մարովղաք յայնժամ ուսանելն զդիպուածսն յաղագս արեգական: Ոչ վայրապար հաւատացին եւ նինուեացիքն: Լսես եւ ի Թագաւորութիւնսն՝ զիա՞րդ այլազգքն մեծ ունէին կարծիս յաղագս մարգարէիցն, այնպէս եւ Նէէման ասորի: Եւ յորժամ ի մէջ ածէին զկանխասացութիւն, ցուցանէին, եթէ ոչ զաւրութեամբ իւրեանց, այլ ի ներելոյն նորա լինէր: Ո՞ր արդեւք ոչ հաւատայր եւ զի ոչ զաւրութեամբ՝ յայտ էր, որք հանդերձ այնքան բեւրութեւ ոչ ինչ կարէին առնել, նոքին այժմ յաղթաւղք եղեն: Վասն այնորիկ եւ ոչ աւերինաւք ինչ պատերազմի յայնժամ յաղթեցին, զի մի՛ ոք մարդկային զաւրութեան զիրսն վարկանիցի, որպէս զի եւ նոքա գիտէին: Այսպէս եւ նա ասէր՝ կանխաւ ի վայր արկանել զնոցա զմիտսն կամելով եւ գողանալ զզաւրութիւն, եթէ ըստ կամաց նորա այլ Թագաւորութիւնքն զվախճան առին, թէպէտ եւ ոչ գիտէին նոքա, յայտ է ի տեսլեանցն Դանիէլի: Վասն այսորիկ եւ սոցա կանխաւ ասէ, զի եւ զնոսա զգաստացուցանիցէ եւ զիւրսն, եւ առաքէր ի տուն Թագաւորին իջանել ի տաճարէն, եւ ասել ցնոսա զնոյնս դարձեալ.

ԻԲ

Լուր զբան Տեառն թագաւոր Յուդայ, որ նստին յաթոռ Դաւթի դու եւ ծառայք քո եւ ժողովուրդ քո եւ որ մտանեն ընդ դրունս ընդ այդոսիկ (ԻԲ 2).

Յորժամ Աստուած հրամայէ՝ ոչ գոյ անտ Թագաւոր եւ ոչ ռամիկ, ամենայն հրամանք հասարակաց են, եւ այլազգ, վասն զի ի դէպ էր նոցա ինքեանց պատճառք լինել եւ վկայք, առնէ զբանիցն յուրմս եւ մեծամեծ խոստմունս եւ պայծառ քարոզութիւն:

Արարէք իրաւունս եւ արդարութիւն, զերծուցէք զյաւիշտակեալն ի ձեռաց զրկողին զնա, զեկն եւ զորքն եւ զայրի մի՛ հարստահարէք, ի տեղուք ի ամպարտ մի՛ հեղուք ի տեղուք յայդմիկ, վասն զի եթէ առեւ արին ամպարտ մի՛ հեղուք ի տեղուք յայդմիկ, վասն զի եթէ առնելով առնէք զբանդ զայդ եւ մտցեն ընդ դրունս տանդ այդորիկ թաւորք նստիցին յաթոռ Դաւթի, ապա եթէ ոչ առնիցէք՝ յիս երդուայ, ասէ Տէր, զի յանապատ եղիցի տունդ այդ (ԻԲ 3-5).

Տեսանե՞ս զյանդիմանակայութիւն մարգարէական երանելոյս Երեմիայի, որոյ եւ առաւելութիւն շնորհին է:

Գաղաադ, դու ես ինձ սկիզբն Լիբանանու (ԻԲ 6).

Այսինքն՝ պայծառ քաղաք եւ նշանաւորագոյն, զփորձ առցես չարեացն, թե ոչ եղից զքեզ յանապատ քաղաքս՝ յոջնակեալս (ԻԲ 6ա), որք ի լեռնակողմն կային: Զեկուցանէ զքաղաքս, յորժամ զլեռնն անուամբ ասէ, զբանն կամ զքաղաքն այն այսպէս կոչէ.

Ածից ի վերայ քո այր սատակից եւ զտապար իւր ի ձեռին իւրում եւ կոտորեացին զընտիրս մայրից քոց եւ արկցեն ի հուր, եւ անցցեն ազգք ընդ քաղաքքն ընդ այն եւ ասացեն. Ընդէ՛ր արար Տէր քաղաքիս այսմիկ մեծի: Եւ ասացեն փոխանակ զի թողին զՏէր Աստուած իւրեանց (ԻԲ 7-9).

Ոչ է դիպուածն ըստ յարմարութեան, այլ զամենեւեան յարհաւիրս ածէ: Զիա՞րդ մեծն եւ անըմբռնելին կրեաց չարեաց, եւ ոչ աշխարհային, այլ եւ ուսանել զպատճառս զժողովագոյն թշուառութեանցն, որպէս եթէ դուստր ոք Թագաւորի տանջեալ հրապարակագոյթ լինիցի՝^{305ա} զամենեւեան ի հարցումն ածէն իրքն եւ քան կապոյթ լինիցի՝^{305ա} զամենեւեան ի հարցումն ածէն իրքն եւ քան զտանջանսն չար եւս զպատճառս տանջանացն ուսանել, եւ ոչ ողորմութիւն յինքն ձգել կարէ ի թշուառութեանէն, եւ յորժամ առ խնա-

մակալուն եւ վերակացու այնպէս նա չար երեւեցաւ՝ ո՞ր լինիցի թողութիւն այնուհետեւ:

Եւ ասացեն փոխանակ զի թողին զՏէր Աստուած եւ ծառայեցին աստուածոց ատարաց եւ երկիր պագին նոցա (ԻԲ 9).

Զի եթէ ի հզաւր մարդկանէ զայդ կրեալ էր՝ արժանաւորէի՞ր արդեւք ողորմութեան: Իսկ յորժամ ի խնամակալութենէն մեծի չարեաց են ցոյցք, վասն զի թողին զուխտն՝ հասարակաց է ամբաստանութիւն, զի դաշինս եզին եւ անցին, զի Աստուած իւրեանց թողին: Եւ ոչ այս միայն, այն եւ՝ յաւտարսն, թէպէտ եւ հեթանոսք, թէպէտ եւ այլք ոմանք նոյնպիսիք: Այսոքիկ պատուհասից են արժանաւորք եւ դժնդակագոյն չարեաց: Տես՝ զիարդ զնոսա ամենեքումբք խոցոտել կամի, եւ նոքա յանդգայութեան կային:

Մի՛ լայք զմեռեալն եւ մի՛ ողբայք զնա, այլ լացէք լալով, որ ելանեն, զի ոչ եւս դարձցի եւ ոչ եւս տեսցէ զերկիր գաւառի՝ իւրոյ (ԻԲ 10).

Ինձ թուի յաղագս Յովսիայ զայս ասացեալ. ոչ այնպէս չար ինչ կրեաց, որ վարսն ունէր առաքինիս, եւ այլազգ. յափշտակեցաւ նախքան զհանդերձեալ չարիսն, քանզի ո՞ր էր արժանաւոր արտասուացն, որ հանդերձեալ էր յաւտար երկրի ծառայել, նա էր, որ ոչ էր առնուոյց զիւրն:

Վասն զի այսպէս ասէ Տէր յաղագս Սելլեմայ² որդւոյ Յովսեայ, որ թագաւորեաց փոխանակ Յովսեայ հար իւրոյ, որ եւ ի տեղուջեղ յայդմանէ ոչ եւս դարձցի եւ ոչ տեսցէ զերկիրդ (ԻԲ 11).

[Յաղագս այնորիկ, որ յեզիպտոսն չոգաւ ասէ. վերջին թշուառութեան եւ ոչ ի մեռանելն կարող էր գաւառին հանգիպել, այլ առանց գերեզմանի ընկենուլ: Ոչ ինչ քան զայն չար լինելոյց է]³⁰⁵:

Ով որ շինէ զտուն իւր ոչ արդարութեամբ եւ զվերնայարկս իւր ոչ իրաւամբք, ի մերձաւորէն իւրմէ գործի նմա ձրի եւ վարձն իւր ոչ հատուցանէ նմա (ԻԲ 13).

[Բռուռն հարկանէ զՅովակիմայ որպէս թէ ի յափշտակութենէ շինէր տունս պայծառս, եւ պաճուճէր, եւ զվարձս վարձկանին զրկէր: Ընդէ՞ր զտունդ շինես եւ զփրկութիւն անձինդ քո քակես: Մերձա-

¹ հայ ընկ. թրգմ. ազգի փիւ. գաւառի:

² հայ ընկ. թրգմ. Յովակիմայ փիւ. Սելլեմայ:

տուն գործէ, քանզի եթէ զաւտարն էր՝ զրկեալ ի վարձուցն]³⁰³: Պարտ էր եւ ոչ հաղորդութեանցն, այլ՝ զմարմնոյն իւրոյ զչաւս, մարմին քո եւ այդպէս զրկես. ոչ ընչիւք տուժես, այլ՝ տխրագունաւն: Ոչ պատկառես եւ ոչ շառագունես, յաղքատութենէ զկարիսն բռնադատես, մարմնոյ ծառայես:

Մի՛ թագաւորեսցես, զի դու զայրացար ընդ Աքագու՝ հար քո, շինեցեր քեզ զտուն պատշաճս, վերնատուն հովաճաւոր՝ զսպեալ պատուհանիւք եւ դրուագեալ մայրիւք եւ շաղախեալս իւտերք, ոչ կերիցես եւ արբցես (ԻԲ 13-15).

Լաւ էր քեզ առնել իրաւունս եւ արդարութիւն բարի:

Ոչ ծանեան, ող դատեցան դատաստանս աղքատաց: Ո՛չ ապաքէն այդ է ոչ ճանաչելն քո զիս, ասէ Տէր (ԻԲ 16).

Մի եթէ ի բարձունս ամբառնալ ճոխութեամբդ՝ այդ քեզ ամուր զթագաւորութիւնդ առնիցէ: Մի՛ թագաւորեսցես, զի դու զայրացար ընդ Աքագու հար քում: [Կամ զՅովսիայ ասէ, կամ զԱքագ, զի մին ի բնութենէն եւ միւսն ի բարուցն]³⁰⁷, եւ կամ զայն ասէ, եթէ Աքագ եկեր եւ արբ, այսինքն՝ փափկացաւ որպէս դու, եւ սակայն ոչ ինչ աւգտեցաւ: Եւ պատճառք. զիրատունս եւ արդարութիւն ոչ արար: Եւ կամ եթէ ոչ այս, եթէ՝ Հայրն քո կեր եւ արբ, ոչ զայդ արգելում, այլ իրաւունս եւ արդարութիւն արար. այս է՝ Գիտելն զիս, ասէ Տէր: [305բ|Եւ ինձ թուի յաղագս Յովսիայ զայս ասել:

[Բայց քո ոչ են աչք եւ ոչ սիրտդ բարի (ԻԲ 17).

Տեսանե՞ս զգեղեցկութիւն ուր դնէ. ոչ յաւրինակս անդամոցն, այլ՝ ի բարի պէտսն]³⁰⁸, այլ յագահութիւն եւ հեղուլ զարիւնս անպարտ (ԻԲ 17ա).

Ոչ կոծեսցին զքեզ, վայ ինձ, եղբայր (ԻԲ 18).

Եղբայր սորա յեզիպտոս մեռաւ, բայց սա ասէ փոխանակ այնորիկ յերկրին ոչ կոծեսցի, վասն զի մահ ոչ կարաց զնոսա զարհուրերիկ յերկրին ոչ կոծեսցի, վասն զի մահ ոչ կարաց զնոսա ցուցանել, որ ինչ ցուցանել, որովք յետ մահուն էր, կամէր զնոսա ցուցանել, որ ինչ յոյժ թուէր սարսափելի եւ վերջին անարգութեան, թէպէտ եւ յանդգայ մարմնին լինէր: Եւ զի՞ սքանչանաս, որ եւ այժմ առաւել առնեն փոյթ այնոցիկ, որ յետ վախճանին լինի նոցա քան զմերձաւոր

¹ հայ ընկ. թրգմ. ի մայրակերտս փիւ. ընդ Աքագու:

կեանսն, պայծառ շինուածս, եւ որք միանգամ նոյնպիսիքն մինչ զի եւ այն բաւական լինի զնոսա խոցոտել:

Վասն այդորիկ այսպէս ասէ Տէր. Ոչ կոծեսցեն զՅովակիմ եւ ասացեն՝ վայ ի վերայ առն այնորիկ, եւ ոչ կոծեսցին՝ վայ եղբայր եւ վայ Տէր, զթաղումն իշոյ թաղեսցի, իբրեւ զաղբն ընկեսցի արտաքոյ դրանն Երուսաղէմի (ԻԲ 18-19).

[Զի՞նչ իցէ իբրեւ զաղբն. Սիմաքոս ասէ. իբրեւ զաղտ անկեալ, քանզի բարեւոնացայն զնա սպանեալ այնպէս իբրեւ զէշ թաւալեալ մոխրի ի հող եւ փոշի, վասն զի յամբոխէն ոչ կոծեցաւ եւ ոչ լուացաւ նորա մարմինն: Նա էր չար քան զամենեւեան: Տեսանես զհամարձակութիւն մարգարէին. որպիսի՞ ինչ նոցա յառաջագոյն ասէր եւ ոչ խորշէր]³⁰⁹:

[Եւ ի Լիբանան եւ աղաղակեա եւ ի Բասուն անել զձայն քո եւ ձայնս յեզր ծովու (ԻԲ 20).

Իսկ արգե՞լ արգեւք. ես ոչ կարծեմ, եւ այլազգ յայտնի լինել զձայնն.

Զի խորտակեցան ամենեքեան հոմանիքն քո, խաւսեցան ընդ քեզ ի յանցանսն քո (ԻԲ 20-21).

Ձմարտակիցսն ասէ, յորս վստահանայրն]³¹⁰:

[Եւ ասացեր՝ ոչ լուայց, այս է ճանապարհ քո ի մանկութենէ քումմէ, ոչ լուար ձայնի իմում (ԻԲ 21ա).

Եւ զոր յառաջագոյն ունէր յառաքինութիւն բան, եւ զայն կորոյս: Յորժամ սպանանէր զնոսա, խնդրէին զնա: Եւ սակայն ո՞ր արգեւք ի նեղութեան ոչ լսէր: Եւ ոչ այժմ, այլ միշտ այդպիսի եղեր]³¹¹:

Ձամենայն հովիւս քո հովութեան հողմք եւ հոմանիքն քո գերութեամբ ելցեն (ԻԲ 22).

Հոմանիքն քո, ասէ, կորիցեն հողմով, յորս յուսայիր լինել քեզ ի հանգստեան, զի յորժամ յիրս ինչ վստահանամք, ի բաց բառնայ զայն Աստուած, զի ի նա այնուհետեւ վստահանայցեմք եւ ի նա յուսացուք:

[Զի յայնժամ ամաչեսցես եւ անարգեսցիս յամենայն բարեկամաց քոց (ԻԲ 22ա).

Ոչ երեւելեացն ասէ, այլ ի բաց բարձելոցն ի միջոյ:

Կենդանի եմ ես, ասէ Տէր, զի եթէ լինիցի Յեքոնիաս կնիք յաշոյ ձեռին իմում, անտի կորչեցից զքեզ եւ մատնեցից ի ձեռս խնդրողացն զանձն քո, եւ ընկեցից զքեզ եւ զմայրն քո եւ անդ մեռջիք (ԻԲ 24-26)

Եթե զոր աւրինակ կնիք ոք պնդեալ բերիցէ ի ձեռին, եթէ այնպէս եւ ես զնա ունիցիմ, եւ ոչ այնպէս վերակացու եղեց նմա: Եւ եթէ Աստուած ոչ լինի վերակացու՝ ո՞ր արգեւք զնա ապրեցուցանիցէ]³¹², յորժամ եւ Աստուած ի զգուշութեան ունէր զնա:

Փոխանակ զի արհամարհեցաւ այրն այն (ԻԲ 28).

Ձտկարութիւն եւ զարհամարհելին լինել ասէ զանարգանսն, թե՛րեւս հանդերձ մարբն կորնչելոց էր, զի թէպէտ եւ մատնեաց զինքն թագաւորին, սակայն այլազգ չար էր: [Ասեն թագաւորութիւնքն (տե՛ս Դ Թագ. ԻԵ 27-30), թէ ի պատուի յետոյ վայելեաց եւ բարձ-րացաւ աթոռն նորա, ամենայն իրաւք լաւագոյն լիեալ: Որպէս զի եւ յորժամ ասիցէ, եթէ՝ Մի՛ նստցի յաթոռն ի զաւակէ նորա՝ երեւելի եւ քաջայայտ, 306ա| եթէ այնպիսի մնայցէ, վասն զի վախճան, եթէ՛ խաւսեցայց ի վերայ ազգի կամ թագաւորութեան բրել, եւ եթէ դարձ-ցին՝ ոչ արարից (Երեմ. ԺԸ 7)]³¹³:

[Երկիր, երկիր, երկիր, ըստ զբանս՝ Տեառն, գրեա զայրդ տալա-գիր այր, զի մի՛ աճիցէ ի զաւակէ դորա, որ նստիցի յաթոռն Դաւթի իշխան Յուդայ (ԻԲ 29-30).

Վասն զի ոչ ոք լսէր ի մարդկանէն, յաղագս այնորիկ ընդ անշունչսն խաւսէր: Զի՞նչ իցէ տարագիրն. անպատիւ ասէ, Ակիլաս անաճելի՞² ասէ, իսկ Սիմաքոս՝ թափուր, ատարացեալ³]³¹⁴: Եւ զի ոչ յաղագս չարութեան նորա հանդերձեալ էին եւ որդիքն զրկումն ընդունել՝ յիշխանութենէն յայտ է, այլ՝ վասն երկեղի: Եւ որպէս զի իր-գունել՝ յիշխանութենէն յայտ է, այլ՝ վասն երկեղի: Եւ որպէս զի իր-հաւս նստաւ, եւ Սաղաթիէլ անտի էր, սակայն ոչ եւս թագաւորեաց, զի յետ գերութեան Բաբելոնի Յեքոնիաս ծնաւ զՍաղաթիէլ (Մտթ. Ա 12): Եւ զիա՞րդ ոչ ոք նստաւ, բայց եթէ զի ոչ ոք թագաւորեաց եւ ոչ իշխեցին որպէս յառաջագոյն:

¹ հայ ընկ. թրգւմ. զպատգամս փիլս. զբանս:

² անաճելի = 'Αναύητον.

³ թափուր, ատարացեալ = Κενόν.

աղաչանաւք դարձեալ եւ պաղատանաւք ելին երբեմն Երեմիաս եւ երբեմն Դանիէլ աղաչէին, զի ծանիցես, եթէ ոչ Կիւրոսի մարդասիրութեան էր գործն, այլ նորա զաւրութեան: Եւ զի՞նչ յետ այնորիկ. բարեգործութիւն Կիւրոսի՞ էր. եթէ ոք եւ զայն բարիօք ուսանիցի զգիրս՝ գիտասցէ եւ անտ գԱստուծոյ խնամակալութիւն: Եւ վասն զի բարեացն բնութիւն պղերգագոյնս սովորեաց առնել, որպէս եւ սովեալք մարդիկ բազում կերակուր եւ առատ եթէ գտանիցեն՝ պարգեւաւքն առ ի կորուստ վարին, որպէս եւ առ մանանայիւն եղեւ: Վասն այնորիկ Աստուած որպէս սանձն ոմանս նոցա դնէր, որպէս զի մի՛ լրբութեամբ եւ մի՛ անչափութեամբ մերձաւորաւք բարեաւքն մմբարտաւանիցեն եւ ընդվզիցին դարձեալ: Որպէս ձիոցն անյագից, որք յայնոսիկ իմաստունք ասին, քարինս ի մէջ կերակրոյն արկանեն, զի ատամանցն հանդիպեալ այնոքիկ եւ հարեալ, յանմհետէ տանջիցին յանչափ անարգելութենէն: Նոյնպէս եւ յայնժամ լինէր՝ ի մէջ բարեացն բազում չարիք: Արդարութիւն, մարդասիրութիւն. բազում ուրեք արդարութիւն Աստուծոյ մարդասիրութիւն ասի, որպէս զի, թէպէտ եւ մոռանայցեն, յիշխանէն յիշեսցեն: Այլ ստուգապէս արդարութիւն Տէր մեր եղեւ, վասն զի եւ նա ի դժնդակ գերութենէ զմեզ ազատեաց, ինքն է եւ արդարութիւն մեր: Զի զոր աւրինակ բանիւքն ասացաւ անդ եւ հանդիպեցաւ աստ, նոյնպէս եւ իրաւքն. Յարուցից Դաւթայ ծագումն արդարութեան: Եւ ոչ այդպէս ձեզ արարից ասէ, այլ զհայրապետն յիշեմ, նմա յարուցից, վասն զի դուք եւ ոչ այդմ էք արժանաւորք: Եւ բազումս յաղագս առաքինութեան իշխանին ասէ: Ընդէ՞ր ոչ յիշիցէ զթագաւորն. զի անդէն վաղվաղակի ի սկզբանն շիջաւ:

Եւ ոչ երկիցեն եւ ոչ զարիւրեացին, ասէ Տէր (Ի Գ 4).

Եւ արդ, զի՞նչ. ոչ եւս զարհուրեցան: Այսպէս եւ յորժամ ասի-
ցէ. Ոչ եւս նստցի յաթոռ նորա. յաղազս այնոցիկ որք յայնժամն էին
ասէ:

Եւ ոչ ասացեն. Կենդանի է Տէր, կենդանի է Տէր, որ եհան զորդիսն Իսրայելի յերկրէն Եգիպտոսի, այլ երկրէն հիւստոյ (ԻԳ 7-8).

Եւ զի մի՛ թուիցի անհասանելի լիեալ, յիշեցուցանէ զառաջին բարեգործութիւնսն, այլ անտ հառաչեցին, եւ այնպէս լսելի եղեւ: Բայց աստ ոչ նոյնպէս: Եւ ընդէ՞ր արդեւք. զի անտր իջանելն ոչ էր չար: Եւ վասն այնորիկ ծանրաբեռնիս նոցա արար զեզիպտացիսն ի վախճանին, զի սիրէին զտեղիսն զայն, եւ պարտ էր նոցա բնակել

յերկրին, իսկ աստ բաւական եղեւ ի պատուհասն իջանելոյն իրք, եւ ոչ եւս այնուհետեւ փութալի ինչ էր: Դարձեալ զնոսա ի մի տեղի հաւաքել, զի հանդերձեալք էին յամենայն տեղիս սփռել: Շնորհն ի դուրս հասեալ կայր, վասն այնորիկ եւ ոչ բազում ինչ փոյթ եղեւ, որպէս զի զնոսա զամենեւեան անտի կոչիցէ: Եւ այլազգ եւ ոչ քան զայն էին ծանրաբեռնաւք պատերազմաւդքն, քանզի զի՞նչ պէտք էին զնոսա. դարձեալ հանդերձեալ էր յետ փոքր ինչ ցրուել զոմանս պատուհասին աւրինակաւ եւ զոմանս իրաւք շնորհին ազատութեան եւ իմաստասիրութեան:

Եւ այս անուն, զորս կոչեսցէ նմա Տէր, Յովսէփէկ ի մարգարէս, որ
ի արդարութիւն մեր (Ի Գ 6).

Յաղագս Բրիտտոսի ասի, կամ յաղագս մարգարէիցն Հանդեր-
ձեալ է ասել ընդդէմ սուտ մարգարէիցն, զորս եւ հովիւս կոչէ (ԻԳ
1): Եւ վասն զի ասաց նոցա զտանջանսն, եւ եթէ միայն նոքա ոչ
Հաղորդեսցին, Հանդերձելոց|307ա| բարեացն ասէ այնուհետեւ, որ
միշտ առնէր զչարութիւն, թէպէտ եւ նախ քան զբանսն յայտ էր
յաւժարութիւն նոցա: Եւ Հայեա՝ զիարդ սկսանի զամբաստանու-
թիւն. ոչ ասէ զմարգարէիցն նախ քան զցուցանել, եւ ոչ կամի դնել
զբամբասանացն անուան, այլ թողու գայն լսողին:

Յաւորաւ նորա փրկեսցի Յովաս եւ Իսրայել բնակեսցէ վստահութեամբ (Ի Գ 6).

Եւ զի ա՞րդ ասեն՝ եթէ ոչ ելին տասն ցեղքն: Տես յառաքինութե-
նէն զգուշութիւն:

Եւ իմասցի եւ արասցէ իրաւունս եւ արդարութիւն ի վերայ երկրի
եւ բնակեացէ յօսոյզ (Ի Գ. 5-6).

Ոչ վասն զի պատուհաս ետու, յաղագս այնորիկ ի զգուշութեան լինիցին: Քանզի զի՞նչ եթէ տանջեալք ի նմին մնայցեն, զի՞նչ շահ ի տանջանացն լինէր: Յաղագս մարգարէիցն տեսցուք՝ զի՞նչ ասէր մարգարէս.

Յնորեցայ ասէ իբրեւ յարբեցութենէ, ոչ եմ յիս: Խորտակեցաւ սիրտ իմ յերեսաց Տեառն եւ ի քաջաւայելուչ փառացն Աստուծոյ, զի ամենեքեան շնան (Ի Գ 9-10).

Զայս ասէ, եթէ ես տեսի զփառսն Աստուծոյ եւ Հիացայ, բայց նոքա եւ ոչ ի տանջանացն երկեան: Եթե երեւեալ միայն այնպէս է ահաւոր, եթէ թագաւորութիւն այնպէս անմերձենալի եւ Հիացմամբ լի, յորժամ եւ բարկութիւն եւս մերձ իցէ՝ զի՞նչ լինիցի: Եւ այնպէս մեղքն. Տեսանել զնա ոչ կարացի. կամ զայս ասէ եւ կամ որպիսիք են յԱստուած մեղանչելովն, զիարդ անճառելի է նորա թագաւորութիւն:

Զի յերեսաց այնոցիկ սուգ եառ երկիր, չորացան արաւոք (*Ի Գ. 10ա*).

Զհանդերձեալ չարիսն յառաջագոյն ասէ. Զարհուրեցայ եւ ի հանդերձելոց չարեացն եւ ի փառացն Աստուծոյ: Որպէս եւ էսայեաս. զի յորժամ զինքն ցուցցէ երեւելապէս եւ ոչ մի բնութիւն ժոյժկալցի, քանզի եթէ հրեշտակ տեսանելով զայն կրեցին արդարքն, եւս առաւել՝ զԱստուած, եւ եթէ ի փառացն նորա եւ ի պայծառութենէն այնպէս վտանգէին, որչափ եւս առաւել ի բնութենէն կորնչէին արդեւք: Յուցանէ զինքն Աստուած, զի այլոցն հաւատացուցէ եւ զի ոչ ստեղծանէ զայս՝ ո՞ր այնպէս թշուառական մինչ զի ստեղծուած ինչ սուտ կարծիցէ, մանաւանդ, զի եւ ի սկզբանն հրաժարեաց:

Եղեն ընթացքն նոցա չար եւ զարուծիւն նոցա ոչ նոյնպէս (Ի Գ. 10բ). Այսինքն փոյթն յոչինչ բարիս եղեւ, որպէս զի փութալին, ալ ոչ ի բարի իրս,

[Զի քահանայ եւ մարգարէ պղծեցան ի տան իմում, տեսի զչարութիւն նոցա ասէ (Ի Գ 11).

Ինձ թոււի զշնութենէն ասել ի նմին ի տանն ի պատուոյ տեղոյ¹: Քահանայն ի տան յիրացն պոռնկութիւն շնութիւն գործէր: Զի՞նչ քան զայն չար, թէպէտ եւ այլոցն ոչ հաւանէին՝ այս բաւական էր յանդիմանել զնոցա չարութիւն. բաւականք էին այսօքիկ հաւատարիմս առնել եւ զայլսն, զի զամենայն գիտէր Աստուած զայլոցն. խարխարէին զամուսնութիւնս, մոլէին ի կանայս: Վասն այնորիկ եղիցի ճանապարհն նոցա ի գայթաղութիւն նոցին, յաղջամղջի ընկճեսցին եւ գլորեսցին, վասն զի ածից ի վերայ նոցա չարիս յամի այցելութեան նոցա (Ի Գ 12).

Տես՝ զհարդեալս Դարձեալ ոչ առ ոտս ամէլ զչարիսն, այլ տայ ժամադրութիւն: Եւ ապա զի մի յապաղումն յանհաւանութիւն զնոսա եւ ի

¹ տեղին, տողամիջում ուղղվ:

Հարուժիւն ածիցէ: Յիշեցուցանէ, որք յայն զնոսա յանցուցանէին
եւ զհարչարանսն կրեցին:

Եւ ի մարգարէն Սաքարեայ տեսի անարեւնութիւնս, մարգարէ-
նային յանուն իմ Բահադու, եւ մոլորեցուցին զժողովուրդ իմ զԻսրա-
էլ (ԻԳ 13).

Նոքա թէպէտ եւ ոչ ալ ինչ, գոնեա զԲաճաղ առաջի արկանէին,
իսկ սոքա՝ զիս]³¹⁶:

Եւ ի մարգարէան Երուսաղէմի տեսի սարսափումն, զի շնային եւ երթային զհետ ստոյթեանց, եւ աւգնականք լինէին ձեռացն չարաց՝ ոչ դառնալ իւրաքանչիւր ումբք ի ճանապարհէ իւրմէ չարէ (Ի Գ 14).

[Քանզիի ոչ թողուն երկեղին Աստուծոյ Հաստատել ի միտս լսողացն. պատճառն ամենայն այն լինէր. զլաւագոյնսն բառնային ի բաց եւ ունէին ի չարիս զամենայն մարդ]³¹⁷:

ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի Երևանի կենտրոնում կայացավ «Հայաստանի Երևանի քաղաքացիական իրավունքների պաշտպանության մասին» օրենքի ընդունման 10-ամյա հիշատակի օրը նվիրված համաժողովը։

[Զո^ո արդեւք ոչ էր բաւական այսօրքիկ խրատել այնպէս անշլայե-
 լուչ եւ ահաւոր երկրին դէմք իբրեւ զՍողոմայ¹ միշտ այրեցեալ]³¹⁸,
 քանզի եթէ զգլուխս հատանեն դատապարտեցելոցն, եւ առաջի
 դրանցն հաստատելով համեստացուցանեն զմարդիկ, յորժամ եւ եր-
 կիր բովանդակ եւ բնութիւն դաշտաց համաւրէն այրեցեալ տեսանի-
 ցեն, զգաստանալ պարտ էին: Եղեն իբրեւ զՍողոմայ սամարացիքն,
 վասն զի կործանիցին զնոցա զքաղաքսն, կամ եթէ դուք նմանապէս
 անկցիք, քանզի թէպէտ եւ ոչ նոքին էին մեղքն, այլ ի նմին ի հարու-
 թենէ, զի դուք ապստամբեցէք յԱստուծոյ: Տես երկուս առակս, որք
 բաւական էին համեստացուցանել. մին նոր եւ միւսն՝ հին, այլ վասն
 զի այնքան զայս առաւել կայր. մին բազում ժամանակաւ զթշուա-
 ռութիւն ընկալաւ եւ եղեւ հարուածն անբժշկելի: Ձնոյն զայս խոս-
 տանայ Աստուած, թէ եւ զդոսա նմանապէս եդից իբրեւ զսողոմա-
 ցիսն: Վասն զի առժամայն լինելն դրդուեցուցանէր զնոցա զմիտս,
 իսկ ոչն գիտել զիւրաքանչիւր ուրուք զհանդերձեալն ապայանալ ոչ
 նմանապէս տայր յերկեղն, վասն այդորիկ այն մերձ կայ:

[Յաղագս այդորիկ եւ ջամբեցից դոցա վտանգս եւ արբուցից դոցա ջուր դառնութեան (Ի Գ 15).

¹ հումն. (καθαπερ σωμα - իբրեւ մարմին) *վ/ւ.* իբրեւ գոյություն:

Ոչ բնութեամբ, այլ բարութիւնով, զի յորժամ նոյն ինքն բնութեամբն է դառն՝ բազում գոյն հնար մխիթարութիւնս գտանել, եւ զտեղիսն փոփոխեմք եւ յայնցանէ, որք ունինն, առնումք եւ այլ ինչ մատուցանեմք: Իսկ յորժամ նոյն ինքն ճաշակելիքն ապականեալ իցէ եւ ոչ մի՛ աշուհեմեմք բժշկութիւն է: Արդ, լաւագոյն զգայութիւնս բժշկել, քան եթէ զտարերս դառինս, յորժամ ընդ ինքեանս բերիցեն: Եւ տես զպատուհասն. ոչ ի բաց բառնայր զնոսա, այլ որ խրատէր եւ ողջամիտս առնէր զկերակրել եւ պարարել:

Զի ի մարգարէիցն Երուսաղէմի ել պղծութիւն ամենայն երկրի (Ի Գ 15ա).

Դարձեալ զպատճառսն դնէ: Ոչ եղեւ բաւական նոցա մինչ ի քաղաքն կացուցանել զչարիսն, այլ եւ այլոցն եւս պատահից, նոքա եղեն պատճառք³¹⁹: Եւ յիրաւի, նախ քան զայլսն ամենեւեան նոքա ետուն դատաստան, եւ ոչ այնպէս եղեն լաւագոյնք:

[Մի՛ լսէք զբանս մարգարէիցն, զի ընդունայնացուցանեն նոքա, տեսիլս ի սրտիցն իւրեանց խաւսին եւ ոչ ի բերանոյ Տեառն (Ի Գ 16).

Այս հրամանք իմն են, ասա ինձ, ուսի՞ յայտ է, եթէ սուտ խաւսին, զի զչարիսն յերկարեն, զի ծուլութիւն աճեցուցանեն³²⁰: Պատմեցին զերազն իւրեանց եւ ոչ զբանն իմ: Անդստին յայտ է. մի եթէ պէտս ինչ ունի քննութեան եւ փորձելոյ եւ խուզելոյ, զի զոր աւրինակ յարդ եւ ցորեան (Ի Գ 28), յոյժ յիմարին. յայտնի է: Նոյնպէս եւ բանք իմ: Սոքա ուղղութիւնս ունին եւ նոքա՝ խոտորումն:

Եւ իբրեւ զմութն է բան իմ (Ի Գ 29)՝ այնպէս հզաւր, այնպէս անըմբերելի, այնպէս անմարտնչելի:

[Ո՞ր եկաց ի հաստատութեան Տեառն (Ի Գ 18), այսինքն՝ ո՞ր կարաց տեսանել զԱստուած: Սիմաքոս ասէ. Ո՞ր մերձ է ի խաւս¹ Տեառն³²¹:

Ո՞ր լուա, եւ զիա՞րդ դուք ասէք լսել (Ի Գ 18ա).

Եւ տե՛ս, որք կամինն չարութեամբ ընդ նոսա խաւսի, որպէս զի ոչ ամենայն մարգարէիցն է, այլ ապականեալ մարդկան, վասն զի նոքա մանաւանտ բերկրին նոքաւք:

Ահա շարժումն գայ ի Տեառնէ եւ բարկութիւն ելանէ շարժմամբ մրրկեալ ի վերայ յամբարշտաց եկեացէ (Ի Գ 19).

Այլ այսոքիկ յետոյ: Այժմ զիա՞րդ ուսանիմք. եթէ կացեալ էր ի հաստատութեան (Ի Գ 22).

Դարձիր ի ճանապարհէ չարէ (Ի Գ 22ա).

Այս մարգարէի առանձինն է, այս՝ Աստուծոյ՝ ոչ ի չարութիւն մղել, այլ հակառակել եւ ձգել զընկղմեալսն եւ զխորասոյզս ի սատակմանէն:

Զի եթէ կացեալ էր եւ լուեալ ինձ զոր հրամայեցի (Ի Գ 22բ).

[Ես ոչ փոքր ինչ նշանակ եւ ոչ դուզնաքեա աւրինակ սահման սուտ մարգարէութեան եւ մարգարէութեան]³²²:

[308ա]Զի Աստուած մերձաւոր եմ ես եւ ոչ Աստուած հեռաւոր (Ի Գ 23).

[Վասն զի ի չարութիւնս զնոսա մղեցին: Գիտեմ ուստի է, զիտեմ յորո: Ես եմ ամենայն ուրեք մերձ, քանզի եթէ որք ոչ ամենայն ուրեք մերձ են մարգարէքն, տայ նոցա գիտել, որ ամենայն ուրեք է բազում անգամ: Եւս առաւել գիտեմ ես. Ամենայն ուրեք հուպ եմ, որ առանց յերկուանալոյ են նշանակ զամենայն գիտել:

Եթե թաքցիցի մարդ ի թաքտեան՝ մի եթէ ես ո՞չ տեսանիցեմ զնա (Ի Գ 24), եւ եթէ առնիցէ ինչ ի ծածուկ: Զոր աւրինակ լոյս ամենայն ուրեք մերձ է, նոյնպէս եւ Աստուած³²³:

Ո՞չ ապաքէն զերկին եւ զերկին եւ զերկիր եւ լնում, ասէ Տէր: Լուայ զինչ խաւսին մարգարէքն, որք մարգարէանային յանուն իմ սոտ, եւ ասէին՝ Երազ երազեցաւ ինձ: Եւ ի մարգարէանալն իւրեանց զկամս սրտիցն իւրեանց խաւսին, զորս զմտաւ ածէին մոռանալ զարէնս իմ երազովքն իւրեանց, որպէս մոռացան հարքն իւրեանց զանուն իմ ձեռն Բաւաղու (Ի Գ 24-27).

Մարգարէն, յորում երազն իցէ, պատմիցէ զերազն, եւ յորում բանն իմ ի նմա պատմեցէ զբանն իմ: [Ճշմարտութեամբ գիտեմ ասէ, զիարդ յարմարեն զմարգարէութիւնսն: Կարծեաց նշանակ չաւանդն մարգարէանալն զչարն մարգարէանալ, եւ ասա եթէ պատմեցէ յայտնի եղիցի]³²⁴:

¹ ի խաւսս = Τίς γάρ παρῖν ἐν ὀμλίᾳ;

Զի՞նչ յարդ առ ցորեան, ասէ Տէր, ոչ ապաքեն բանք իմ իբրեւ զհուր կիզաւդ եւ իբրեւ զմուրճ, որ կոտորէ զվէմ: Վասն այդորիկ ահա ես ի վերայ մարգարէիցդ, որք գողանան զբանսն իմ, որք հանենն արտաքս զմարգարէութեան փառս եւ նիրհեն ի նիրհումն, եւ մարգարէանան երազս սուտ, ոչ առաքեցի զնոսա եւ ոչ պատուիրեցի նոցա (Ի Գ. 28-32)

[Ինձ թուի որք մարգարէիցն լսէին, նմանէին նոցա: Գոյ հնար աշխոյն ի պատմելն լսել որպէս աւճն: Վասն այնորիկ եւ Եզեկիէլ ասէր. Զի եթէ եկեսցէ մարգարէութիւն, "ես Տէր մոլորեցուցի զնա" (Եզեկ. ԺԴ 9), զի ոչ ներէ այնուհետեւ եւ ուսանել: Վասն այնորիկ եւ առ Աստուած ասել ի բաց բառնայ: Մարգարէութեան լեզուայ զսուսն կոչէ, վասն զի ոչ էին լեզուաւք ճշմարիտք:

Եւ նիրհեն զնիրհումն.

Բազում աւերինակա առնէին մարգարէութեան երազովք, հմայիւք, եւ աւգուտս ինչ ոչ աւգտեսցեն]³²⁵ զժողովուրդն, այլ մխիթարէին ի մերձակային:

Եւ եթէ հարցանիցէ զքեզ ժողովուրդդ այդ կամ քահանայ կամ մարգար՝ զի՞նչ է առածդ Տեառն, ասասցես զնոսա՝ Դուք լիջիք առ Աստուած, եւ խորտակեցից զձեզ, ասէ Տէր (Ի Գ. 33).

Այսինքն, եթէ ասիցէ՝ առած նորա եղիցի, առցէ զնա Աստուած եւ խորտակեսցէ զնա¹:

Այսպես ասացիք իւրաքանչիւր ցընկեր իւր կամ ցեղբայր իւր, զի՞նչ պատասխանի ետ եւ զինչ խաւսեցաւ Տէր, եւ առաժ Տեառն մի՛ եւս անուանէք (Ի Գ. 35-37)

[Եւ զի՞նչ վնասէր, վասն զի նոքա կեղծաւորէին: Զանուանակ-
ցութիւն ի բաց բառնայ, քանզի առնուլ եւ դեւքն կարերն եւ կար-
ծերն իբրեւ թե յԱստուծոյ ըմբռնեայ իցէ, այլ ոչ էր այն]³²⁶:

Վասն այդորիկ այսպէս ասէ Տէր. Փոխանակ զի արասցէք զբանդ զայդ, ահա ես առնում եւ խորտակեմ զձեզ քաղաքդ, զոր ետուն ձեզ եւ հարց ձերոց, եւ տաց զձեզ ի թշնամանս յաւիտեանականս (ԻԳ. 38-40).

Եւ ոչ եւս ասացեն՝ կենդանի է Տէր, որ եհան զորդիսն Իսրայէլի յերկրէն հիւսիսոյ: *Դարձեալ զՆգլիպտոս յիշեցուցանէ, զի նոցա հաւատարիմ արասցէ:*

¹ զնոսա ուղղման նշանով:

1. Introduction

Եւ եցոյց ինձ Տէր երկուսս կողովս թզոյ, որք կային յանդիման տաճարին Տեառն յետ գերելոյն Նաբոքրոդոնոսորայ զթագատորն Յուդայ եւ զիշխանս եւ զարուեստատրս եւ զտեարսն եւ զճոխան: Կողովն մի քաղցր թզոյ յոյժ իբրեւ զկանխահաս թուզ, եւ կողովն երկրորդ յոյժ չար թուզ, որ ոչ ուսիցի ի ժանդութենէն իւրմէ (Ի Դ 1-2).

Վասն զի զմարգարէութիւնն այնպէս առնէին ասելով առ Աստուած, եւ հայհոյութիւնն յԱստուած անցանէր: Վասն այնորիկ ասէ՝ որպէս|308ը| նոցա թ եթէւագոյն է առնել զծաղրն եւ նմա՝ ի բաց առնել: եւ զի ոչ հաւանեցան: Եւ սակայն ո՞ր բեռն այն էր, ո՞ր դժուարութիւն ի բաց կալ ի բանիցն: Եւ տես՝ զիարդ սոսկ բանիցն բազում անգամ պատուհասն առաջի կայ, մեծ եւ անըմբերելի տանջանք: Ապա ոչ միայն ի նորումս, այլ եւ ի հնումն բանիցն պատուհասք են, եւ մանաւանտ յիրաւի, վասն զի յայնմանէ իրք լինին դժնդակք: [Զի՞նչ արդեւք կամիցի կերպարանք կողովոցն թզոյ. անարգք են յոյժ, այլ անարգութեան նուաստութիւն է պատճառք, որք յայնժամ էին: Վասն զի եւ այլուր առ նոսա զսիրելութիւն յայտնել կամելով՝ ոչ ինչ ի մեծամեծացն եւ ի ստուգապէս փափաքելեացն դնէ, այլ թուզ եւ խաղող. "Իբրեւ զխաղող յանապատի գտի զԻսրայէլ եւ իբթուզ եւ խաղող. "Իբրեւ զխաղող յանապատի գտի զԻսրայէլ եւ իբրեւ զգլխակ թզոյ զկանխահաս" (Ովսէ Թ 10): Եւ դարձեալ զերկիրն գովէր՝ ոչ ի բարեխառնութենէ ժամանակացն եւ ոչ ի կայանէն, այլ ի թզոյն զնա գովէր: Զի եւ ոչ զայն իսկ գիտէր, եթէ զիարդ արժանաւոր նաչ նմա խաւսեսցի, զի եթէ այն էր՝ թերեւս եւ խաւսէր ինչ, այլ եթէ որպէս նոքա ուսանիցին զասացեալն եւ ընտանեցուցանէր զնոսա: Արդ, աստ առ նոսա զսիրելութիւն, որ հանդերձեալն էր լինել, առ որս գնացինն ցուցանէր, եւ զատելութիւնն առ այլսն յանդիման կացուցաներ դեմ յանդիման տաճարին Տեառն, զի ցուցանիցէ զհրամանն անտի ելեալ:

Եւ ասէ. Զի՞նչ դու տեսանես յԵրեմիաս, եւ ասեմ, թուզ քաղցր, քաղցր յոյժ եւ ժանտ, ժանտ, որ ոչ ուտիցի (ԻԴ 2-3).

Ընդէ՞ր արդեւք ցնա հարցանէր, զի հաւատարիմ արասցէ զբանն
եւ ի պատասխանոյն առցէ զվճիռ ժողովուրդն³²⁷:

Եւ եղև բան Տեառն առ իս եւ ասէ. Որպէս թուզ քաղցր, այնպէս ծանեայց զգերեալսն, զոր առաքեցի յերկիրն քաղղեացոց ի բարիս,

Եւ հաստատից զաչս իմ ի վերայ նոցա ի բարիս: Եւ եղիցին ինձ ժողովուրդ եւ ես եղէց նոցա Աստուած: Եւ իբրեւ զթուզ ժանտ, որ ոչ ուտիցի ի ժանտութենէ, մատնեցից զՍեղեկիաս զթագաւոր Յուդայ եւ զմեծամեծս նորա եւ զմնացորդս Երուսաղէմի, եւ զքնակեալսն յԵգիպտոս տաց ի ցրումն ամենայն թագաւորաց երկրի ի թշնամանս եւ յառակ (Ի Դ. 5-9).

[Զի՞նչ քան դայս աւրինակ ուղղիչ եցոյ[ց] զորոշումն, քանզի թէպէտ եւ զգաւառն ունիք ասէ, այլ ապականեալք էք: Եւ թէպէտ եւ գերութեան են նոքա, այլ սիրելիք են իմ: Զայս առնէ, զի փոփոխեսցին, եւ մի՛ կարծեսցեն յաղագս իւրեանց առաքինութեանց մնացեալք]³²⁸: Եւ բազում նոցա խոստանայր բարիս. [Շինեցից գնոսա եւ ոչ քակից (Ի Դ 6): Տեսանե՞ս, զի ոչդ մշտնջենաւոր ոչ չէ, վասն զի քակեաց զնոսա: Եւ տաց նոցա սիրտ գիտել զիս (Ի Դ 7): Եթե դու տաս սիրտ՝ ընդէ՞ր ոչ ետուր յառաջագոյն, վասն զի ոչ էին ընդունաւորք յայնժամ նախ քան զտանջանսն եւ զուղղութիւն: Տես զմեծ բարիսն զայն. եւ զպատճառսն ասէ, զի դարձցին: Տեսանե՞ս, զի սոցա ուսուցանել կամի, որովք նոցա բարին առնել ասէ: Այլ պատկերն ոչ թողու, քանզի ոչ եւս է միանգամ ապականեցելումն անդրէն գալ եւ լինել բարի: Այլ բարոյն ասէ գոյ Հնար, բայց ոչ բարոյն՝ ոչ եւս: Այլ ոչ եւս բնութեամբ, այլ յաւժարութեամբ առեալ լինի, քանզի յորպիսութեան է որոշումն եւ ոչ ի բնութեան: Ապա եթէ ասիցես՝ ընդէ՞ր ոչ եւ նոցա տայ խոստումն բարի. զի յաղագս այնորիկ նոցա յերկարեսցէ գերկիւղն, զի մի՛ զփորձ առցեն]³²⁹, քանզի տես՝ որովք ի կարգին է ընդ նոսա խաւսի: Եւ զամենեսեան որք յԵգիպտոսն ասէ ցրուեցից եւ առաքեցից ի նոսա սով եւ սուր (Ի Դ 9-10): Մի՛ ինչ վստահանայք՝ որպէս թէ մարտակցութիւն ունիցիք, զի ոչ միայն ձեզ վերականգուք ոչ լինիցին, այլ եւ ինքեանք եւս ընթռնեսցին, եւ ոչ միայն գերութեամբ միայն, այլ եւ այլ չարիք հանդիպեսցին: [Քանզի եղիջիք ասէ ի թշնամմսն եւ ի նզովս (Ի Դ 9): Անմահ է ձերոց տանջանացդ յիշատակ եւ|309ա| յայտնի ամենայն մարդկան]³³⁰, որպէս թէ զձեզ յիշտ խոցոտիցեն չարեաւքդ, եւ իբր յարրձանի ուրէք կացցէ ձեր չարաբարութիւնդ, եւ սակայն դարձան եւ նոքա: Այլ թերեւս ասիցէ ոք եւ ոչ նոքա եկին անդրեն, այլ որդիքն նոցա եկին: Այլ ի նոսա է բանն նորա յաղագս նոցա եւ վասն որդոցն նոցա եւ իբրեւ վասն միոյ ազգի խաւսէր, զի եւ յորժամ ասէր՝ "Ձեզ տաց գերկիրդ զայդ", եւ սակայն որդւոցն ետ: Եւ այլազգ ի դէպ էր բազմաց եւ դառնալ, քանզի տեսին ասէ զգեղեցկութիւն տաճարին եւ լացին՝ յիշելով զառաջինն, որպէս թէ վկայք էին առաջնոյ վայելչութեան, եւ ոչ միում ազգի

ասէ, այլ ամենայն թագաւորութեանց երկրի տաց զնոսա ի ցրումն, զի մի՛ ոք անգիտանայցէ՛ մի՛ զչարութիւն եւ մի՛ զտանջանսն նոցա: Տեսանե՞ս, զի ոչ ի ձեռն մարգարէիցն եւ ոչ յորժամ նոցա բարիսն առնէր միայն, այլ եւ յորժամ տանջերն՝ զաշխարհ խրատէր: Քանզի ի թշնամանս ոչ էին, այլ որպէս ոչ կամեցան զալ ի լսել զաստուածային բանսն, վասն զի ասէին. "Երգեցէք յերգոյն Սիոնի", զի ոչ արդեւք այնպէս սքանչանային ընդ Աստուած այլ թագաւորքն, որպէս Կիւրոս, Դարեհ, Աղեքսանդրոս, Պտղոմեոսքն, ^{քի} իբրեւ զանգուած իմն ամենայն ուրեք սփռեաց զնոսայ ատելութիւն եւ ի նզովս: Յատելութիւն. ընդէ՞ր իբրեւ զԱստուած ատելիս, իբրեւ զամբարիշտս ատեցին, իբրեւ զբեւր բարիս գտեալ: Եւ եթէ առ Աստուած այնպէս ապաշնորհք եղեն՝ առ ո՞ր արդեւք լինէին քաղցունք եւ հեղք:

Եւ առաքեցից ի վերայ նոցա սուր (ԻԴ 10). Նախ քան զգերու-
թիւն:

Տեսանե՞ս՝ ոչ բանքն միայն, այլ եւ իրքն զգաստացուցանէին զնոսա: Եւ հայեա, զի աւգնական լինէր նոցա Աստուած, եւ ոչ կամէր մատնել զնոսա յերկրէն իւրեանց, զոր ետու նոցա եւ հարցն նոցա: Տե՛ս՝ զիարդ ցուցանէ ոչ խորթելով, քանզի եւ ոչ տայր արդեւք հարցն, այլ կամի ի նոսա սիրելու թիւն դնել զերկիրն, թե ի հայրենեացն հեռանալ հանդերձեալք էին:

դաւորաց տեսանէի: [Եւ եւթանասուն ամ. վասն զի մարդասէր է. ոչ միայն յետ տաճարին կործանման թուե մինչ ի դառնալն, այլ մինչեւ ի շինել տաճարին: Եւ զոր ասեմս այսպիսի նախ քան զեւթանասուն ամ դարձոյց անդրէն զնոսա: Համարեցաւ եւ զդառնալոյն ժամանակն նոցա ի գերութիւն, զի ուր ո՛չ գոյր տաճար, ո՛չ քահանայ, ո՛չ սեղան, ո՛չ զոհք՝ զի՞նչ էր որոշեալ ի գերութեան կենաց: Եւ այս մարդասիրութեան նորա է. վասն այսորիկ առ Դարեհիւ ասէ զդարձն նոցա, այնքան անցեալ էին ամք եւ ասէր. "Մինչեւ յե՞րբ Տէր անտես առնես զԵրուսաղէմ այս եւթանասուներորդ ամ" (Ձաք. Ա 12). որպէս թէ յայնժամ լցաւ եւթանասուն ամ: Առնէ զգոյն եւ պատուհասն: Յորժամ ասէ "Հարիւր եւ քսան ամ" (Ծննդ. 2 3) եղիցին կեանքա եւ Հարիւր կեցին: Արար զայս եւ յաղագս յարութեան, քանզի ասաց, եթէ՝ "զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս" (Մտթ. ԺԲ 40). եւ յերկրորդին յարեաւ: Այլ այնոքիկ յիրաւի մարդասիրութեան էին, իսկ այս որո՞յ մարդասիրութեան: Եւ ընդէ՞ր արդեւք երեքաւրեայ արար, որպէս զի հաւատասցի, եթէ մեռաւ, վասն զի բազում լինի յաղագս այնորիկ: Եւ է՞ր վասն ելից զայն, ասաց, եթէ զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս ի սիրտ երկրի (Մտթ. ԺԲ 40), բայց եթէ զի մարմինն մի՛ ապականեսցի: [310ա] Եւ ո՞չ կարէր արդեւք անապական պահել զմարմինն. կարեր, այլ կամեցաւ հաւատարիմ ցուցանել զընութիւն, որպէս թէ ոչ ինչ զաւտարոտիսն վայելեաց: Ոմանք ասեն յաղագս աշակերտացն, որպէս զի սփոփեսցէ զնոսա տկարութիւն, յաղագս այնորիկ եւ ոչ անսաց ինքն երեւել նոցա, այլ աւետեաւք յառաջագոյն սփոփեաց եւ հանգոյց զնոցա զմիտսն: "Երթ ասա եղբարցն իմոց", ասէ (Յովհ. Ի 17): Եւ սակայն կարող էր վաղվաղակի երեւեալ առաւել քան զբանն հաւատարիմ առնել: Եւ այլազգ. կանխաւ յարմարել զնոցա լսելիսն արժան էր, քանզի եւ "ոչ գիտէին իսկ, եթէ պարտ է նմա ի մեռելոց յառնել" (Յովհ. Ի 9), եւ կամ զայս իցէ ասել, թէ Եւ Յովնաս արար յորովայնի ձկանն այնքան: Վասն զի ապականութիւն յետ միոյ առուր սկսանի մարմնոյ, որպէս զի բաւական էր ի վկայութիւն վախճանելոյն նորա այնքան: Եւ յորժամ չարիս սպառնայ, ամփոփէ զժամանակն եւ իմաստնացուցանէ, իսկ յորժամ բարիս՝ յերկարէ զայն, զի ոչ եթէ սահմանեալ ետ զբարիսն, մանաւանտ թէ եւ ոչ յայտնիս եդ ուրեք զբարեաց սահմանս, այլ զիւրաքանչիւր ուրուք զյաւժարութիւն, իսկ չարեացն՝ ամենայն ուրեք: Ետու ձեզ գերկիրն յախտենից մինչեւ յախտեանս, ասէ (ԻԵ 5): Տեսանե՞ս, եւ ոչ մի ինչ սահման, իսկ, յորժամ առաքեաց ի գերութիւն՝ սահմանեաց: Եւ տես առաջինն՝ չորեք [Հ]արիւր եւ երեսուն, եւ երկ-

րորդն՝ եւթանասուն, երրորդն՝ երեք ամբ եւ կես¹: Իսկ այս՝ յաւիտենական, որ յաղագս Քրիստոսի է: Զայս զամս յիշէ Դանիէլ]³³⁵ եւ ասէ. "Ահա այժմ ժամանակ ընդունելի, եւ յայնժամ անկանէին առաջի Աստուծոյ" (Հմմտ. Դան. է 24), Բ Կորնթ. Զ 2): Ուսանիմք թէ եւ յաղագս այնոցիկ աղաչել զնա պարտ է, վասն յայտնեացն, քանզի ոչ ասաց, եթէ հարկ է առնել զայն, ամենայն իրաւք երեւեցոյց, այլ թէ պարտ է ազաւթս առնել: Զի թէպէտ եւ հՀատ վճիռ՝ Տէր է եւ լուծանէ, քանզի ոչ եթէ ընդ աւրինաւք կայ, այլ ի վերայ կայ աւրինաց, աւրէնք են, զոր ինչ Աստուած արորժէ առնել, մանաւանտ եթէ աւրինացն տուիչ, եւ առաւել քան զաւրէնսն աղբււր ուղղութեան: Ուստի՞ եղեն աւրէնքն, զի զայն յայտնագոյն արարից, որպէս եթէ աւրինակ՝ աւրինացն եւ սահման է սահմանացն, եւ կշիռք՝ կշռոց, որպէս զի առնիցէ կշիռս:

[Եւ եղիցի ի լնուլ եւթանասնարորդ ամին առից վրէժ յազգէն, ասէ Տէր, եւ եղից զնոսա յապականութիւն յախտենական, ածից ի վերայ նոցա զամենայն զբանս իմ, զոր խաւսեցայ հակառակ նորա յետ եւթանասուն ամի (ԻԵ 12-13).

Կանխաւ ասէ՛ զպատիժս բարեկոնացոյցն, զի ուսցիս, եթէ եւ ոչ ալժամ իւրեանց զաւրութեամբ արարին»³³⁶: Եւ տես երբեմն ըմբռնեալք լինէին, եւ ոչ ասէր որպէս թէ՛ յետ երկուց կամ երից ամաց, նեալք լինէին, եւ ոչ ասէր որպէս թէ՛ յետ երկուց կամ երից ամաց, զի միշտ կարծեսցեն մերձ լիեալ գտանջանսն, եւ զգաստասցին, եւ երբեմն յաղագս ի բաց վճարելոյ ասէ: Ասէ եւ զկործանումն բարեկոնացոյցն, որ հանդերձեալ էր լինել ի Կիւրոսէ: Վասն զի կրկին պարտէին լինել նոցա բարիքն՝ ոչ զիւրեանցն միայն առնուլ, այլ եւ զկործանումն տեսանել զզրկողացն զնոսա: Եւ այլազգ ասէ եւ զպատճառս պատերազմին վերագոյնն. Ես մատնիցի զնոսա սակաւ ինչ եւ դուք յարեայք ի վերայ ի Հարիս: Եւ այս մեծ է քան զգերութիւնն նոցա՝ յաղագս նոցա զբարեկոնացիսն Հարչարել: Բայց զի՞նչ առ իս, յորժամ որ Հարն ինձ արար՝ կրիցէ՛ Հարչարանս: Մի՛ զարհուրիցիս. ոչ մինչեւ յայդոսիկ զմխիթարութիւնդ կացուցանեմ, եւ քեզ յովս Կատուցից զբարին:

Ածից ի վերայ նոցա զբանս իմ, զգրեալս ի գիրս յայտուիկ (ԻՆ
13).

¹ հուն. առաջինը՝ 400, երկրորդը՝ 30, երրորդը՝ 73:

Տե՛ս զմարգարէութիւն. նախաշաւիղս առնէ մարգարէութեամբն: Քանզի եւ նոքա չոգան անտր յերեմիայի բանքն, որպէս զի եւ պատերազմողքն զգաստագոյնք լինիցին առ նոսա, եւ նոքա զԱստուած աղաչիցեն: Եւ տես յայնժամ տեսանէին պատուհասեալ զայլս, |310բ| յորժամ ինքեանք էին ի բարիս, որպէս զի հանդերձ իւրեանց հեշտութեամբն տեսանիցեն զնոսա թշուառութիւն: Քանզի զամենեսեան էառ Կիւրոս, որք յերուսաղէմն էին: Առնեմ ի սկզբան: Զի եթէ յիման ոչ խնայեմ առաւել եւս՝ յաւտարսն, եւ ամենայն հանդիպեցաւ եւ վախճան էառ: Ապա նախ ասէ զսպառնալիս չարեացն՝ զթմբրութիւն, զարբեցութիւն: Եւ եթէ զիա՞րդ արբոյց ազգացն՝ տեսանէր ամենայն իրաւք մարգարէս՝ եւ նախ Հրեաստանի: Այլ թերեւս ասիցէ ոք՝ ոչ ետ թոյլ: Առաքեցան մարգարէքն, որ զայսն ասէին, յի եթէ առ իւրեանցն այսպէս էին խիստք եւ ծանրաբեռինք՝ որչա՞փ եւս առաւել առ աւտերսն: Եւ այլազգ եղեւ այն, յորժամ զանուրսն առաքեաց նոցա, յորժամ ի գերութիւն չոգան: Մարգարէս ունէին եւ անտ: Զի զոր աւրինակ նոքա երբեմն մեղանչէին եւ ոչ տանջէին, նոյնպէս եւ հեթանոսք: Եւ եթէ նոքա ոչ հաւատային՝ զիա՞րդ հեթանոսք հանդերձեալ էին հաւատալ: Տես զգեղեցիկ հնարսն Եզեկիէլի. ի Բաբելոնի մարգարէանայր իբրեւ ընդ հրեայսն խաւսելով, եւ ոչ ոք զնա ես[^ր], Դանիէլ անտ՝ զյոյովս զայնոսիկ եւ զմեծամեծս, այնպէս յորժամ պարտ էր առաքել առ նոսա: Յեգիպտոս առաքեաց զՅովսէփ՝ զնոցա զաւգուտն ասել: Եւ Մովսէս ոչ հեռագոյն ինչ մարգարէութիւնս եւ կանխասացութիւնս, այլ՝ մերձ լիեալս, եւ ՅովնաԱ՝ նինուեացոցն, քանզի յայնժամ ունէին զնոսա եւ որք շուրջն էին զամենեսեան: Ապա եթէ ոք ասիցե ինձ, զի Եսայիաս անդ առաւել լիեալ՝ պարտ էր նոցա որպէս թէ առաւել ինչ ընդունիցին մասն: Եւ այլազգ, ըստ այլում ժամանակի մարգարէութեան իրք ոչ ինչ նուազ եղեն առ նոսա, որպէս Եզեկիա իրքն եւ յաղագս Դաւթայ ամենայն ուրեք յաշխարհ հռչակեցաւ Գողիազուն: Եւ զի՞նչ առ բարբարոսն ասէ, առ պարսիկսն, ասեմ եւ առ հեթանոսս, որքա՞ն ժամանակս ունէին լսելով եւ նոքա զԵգիպտոսի եւ զՊաղեստինի զիրսն եւ զայլսն զամենեսեան: Զի ոչ եթէ միշտ եւ ոչ անընդհատ լինէին այնոքիկ, այլ յորժամ յիշատակ անցելոցն շիջանէր, մնացեալքն ամենեքեան ուսանէին եւ այլոցն ամենեցուն ուսուցանէին: Արաբացիքն վաճառականք էին ամենեքեան, եւ յետոյ կորեան ի Կիւրոսէ: Եւ զայս էսայիաս մարգարէանայր, թէպէտ եւ ոչ կամէին նոքա: Այո, ասէ, զիա՞րդ ոչ ախորժէին, այսինքն՝ եթէ ոչ հաւատայցեն՝ ի քաղաքէս իմմէ հաւանեացին: Զի որպէս սա յառաջագոյն գերեցաւ, նոյնպէս

եւ՝ նոքա: Զոր աւրինակ այլուր ասէ. Մի եթէ դու լաւագոյն իցես քան զորդիսն Իսրայէլի: Նոյնպէս եւ մեք յորժամ տեսանիցեմք, որք բարեպաշտութեամբ կեան ըմբռնեալս ի վիշտս՝ մի ինչ վստահացուք: Քանզի "եթէ արդարն հազիւ կեցցէ՝ մեղաւորն եւ ամբարիշտ ու՞ր երեւիցին" (Առակ, ԺԱ 31): Եւ ասէ մեծ զչարիսն, կոչէ եւ զիշխանսն նոցա ողբալ՝ ցուցանելով, թե ոչ վերակացու եւ ոչ այլ ոք նոցա աւգնեսցէ: Եւ ա սէ զիւրաքանչիւր ոք զազգն յանուանէ, զի մի՛ առաւել քան զամենեսեան եւ մի՛ զամենայն կարծիցես, մասն է երկրի Բաբելոնի ասէ:

Դատաստան է Տեառն ընդ երկրի

Տեսանե՞ս, զի ոչ վայրապար ինչ պատուհաս, այլ դատաստան Տեառն ընդ երկրի, զի լցան աւուրք սպանման: Որպէս թե յառաջագոյն պարտ էր ասել. Ժամադրութիւն առէք եւ ոչ փոփոխեցայք: Այլ ոչ կանխաւ ասացեր, ասէ, եւ սակայն յառաջագոյն ասացի ի ձեռն նոցին իրացն: Եւ այլազգ, ոչ կանխաւ ասելոյ ինչ պետք էին, քանզի բնական աւրէնքն ուսուցանէին զամենեսեան:

19

Եւ եղև ի սկզբան թագաւորութեան Յովակիմայ (ԻԶ 1).

Տես զԱստուած փութացեալ եւ ճեպեալ նախ քան զթագաւորացն զապականութիւն ընդունել զվարդապետութիւն տայր: Ի սկզբան ասէ, վասն զի սովորեաց իշխանութեան բնութիւն ընդվզել. որ ինչ առաջի անկանելոց էր պատուհասն, առաքէր, որպէս զի մի առանց ուղղութեան^[311ա] յետ այնորիկ լինիցին իրքն: Վասն զի դէպ էր, որք այն ինչ յիշխանութիւն հասեալ էին բազում ամբարտաւանութեամբ եւ ամբարհաւաճութեամբ վարել յոլովս եւ անհմտութենէն սխալել, եւ զայրանալով ընդդիմանալ մարգարէին զամենայն զայն յարմարեր: Եւ տես. յորում ի տեղւոջ. ի նմին տաճարին ասէ, յորժամ հակառակ տաճարին հանդերձեալ ինչ էր ասել ի նմա կացեալ բերէր զվճիռն ի վերայ:

[Այսպես ասե՛ Տէր. Կաց ի գաւթի¹ տան Տեառն, եւ ասասցես ամենեցուն հրէից դ, որք գան երկիր պազանել ի տան Տեառն. զամենայն զբանս, զոր հրամայեցի քեզ ասել նոցա², մի՛ բարձցես³ ի նոցանէ բան մի (Ի. Զ. 2).

Զի ուսցին, թե եւ ոչ դէմքն թախանձեցին զմարգարէն, որպէս թե ոք առն մեծի եւ սքանչելոյ հանդերձեալ իցէ վճիռ հատանել զնոյն ինքն ն մէջ ածէ զայրն: Զի՞նչ ասես. ո՞չ դու յառաջագոյն ասացէր իբրեւ զթուղ ժանտ այգպէս զդոսա տաց, եւ զիա՞րդ զարձեալ յոյս տաս փոփոխման: Մի՛ հանցես անտի բան, ասէ: Ընդէ՞ր պատուիրէ՛ իբրեւ ո՞չ եթէ մարգարէն զայն առնէր. քաւ լիցի, այլ զի հաւատարիմ առնիցէ զբանն եւ առաւել զնոսա հաւանեցուցէ հայել, որպէս թե հարկաւոր էր զբովանդակ մարգարէութիւն ասել³³⁷: Գայիմ երկիր պագանել: Եառ եւ զժամանակն աւգնական եւ գործակից ի պատուիրանն: Ընդէ՞ր արդեւք ասիցէ՝ Մի՛ հանդես անտի բան. վասն զի աւտար եւ նոր ոչ ինչ առաքեալ լիներ ասել, այլ՝ զոր բազում անգամ լուան: Զի մի՛ յոլովս իբրեւ զծանալթա նոցա եւ զյայտնիս ասիցէ, թէպէտ եւ բազում անգամ զնոյն ասես, այլ սակայն զամենայն պատմեա հաւաստեալ. թերեւս որ յառաջագոյնն ոչ ինչ կարաց բանն, զաւրասցի այժմ: Քանզի եւ մեք բազում անգամ

¹ հայ ընկ. թրգւն. ի սրահի տիկն. ի գաւթի:

² հայ ընկ. թրգւ. գոր կարգեցի առ քեզ մարգարեանայ չի/ւ. գոր հրամայեցի քեզ ասել:

³ *հայ ընկ. թրգւ.* մի՛ հատանիցես *փիւ.* մի՛ բարձցես:

զնոյն ասելով ի սկզբան՝ ոչ ինչ առաւել վճարեցաք եւ ի վախճանին անյուսուլթեամբ ուղղեցաք: Զի յորժամ ոգի յաճախապէս զնուցու նոքումբք բանիւք եթէ ոչ առաջնովքն, այլ երկրորդովքն ի վերայ ելելովք ամենայն գործի, թերեւս լուիցեն ասէ, թերեւս կամի դարձ- ցին [բազում անգամ հանդիպի, որպէս յաղագս յուսահատեցելոցն եւ հրաժարեցելոց, այնուիկ հաւանեցուցանէ զմարգարէն. թերեւս լուիցեն (ԻԶ 3): Որ զամենայնն գիտէ, ասէ, եւ ի յոյս ածէ զնոսա. թե- րեւս հանդիպի ի գիրս: Թերեւս վասն հաստատութեան ասի. "Թերեւս պատկառեսցեն յՈրդւոյն իմմէ" (Մտթ. ԻԱ 37), փոխանակ՝ պարտին պատկառել]³³⁸: Բայց ոչ ասէ աստ այսպէս, այլ՝ թերեւս, զի հաւանե- ցուցէ մանաւանդ: Քանզի եթէ ասացեալ էր, եթէ ամենայն իրաւք լուիցեն՝ ընդդէմ ասէր արդեւք, հանդիպի նոցա լսել ասէ մի գուցէ: Եւ ապա դնէ զբարիսն:

Եւ դարձցին իւրաքանչիւր ոք ի ճանապարհէ իւրմէ չարէ, եւ դա-
դարեցից յամենայն ի չարեացն, զոր ես խորհիմ առնել նոցա վասն
չար գործոցն նոցա (ԻԶ 3).

Յայտ մանաւանդ եկն մարդարէս ասել՝ ոչ կամի վշտացուցանել
այնպիսի յուսով: Արդ, ասա.

Այսպես ասե՛ք. եթե ոչ լուիցեք ինձ գնալ յարեւս իմ, զորս ետու առաջի երեսաց ձերոց, լտաց զառնոդ զայդ իբրեւ զՍելոմ եւ զքաղաքդ զայդ տաց ի նզովս ամենայն ազգաց երկրի (ԻԶ 4-6).

Որ մանաւանդ զնոսա տրտմեցուցանէր, վասն զի մեծամեծս խորհէին յաղագս տաճարին³³⁹: Ի տեսանելն ձերում խաւսեցայ ընդ մարգարէսն: Վասն նշանացն ասէ, զի այնպէս էին յայտնիք եւ ոչ այժմ, այլ լուայք յառաջ քան զայս: Արդ, եթէ եւ ոչ այժմ լսէք՝ արարից զտունդ զայդ, որպէս արարի զՍելում: Միանգամայն եւ արժանի հաւատալոյ է բանս՝ ասացաւ եւ յառաջագոյն:

Լուան քահանայքն եւ սուտ մարգարէքն, եւ ամենայն ժողովուրդն առին|311բ| զնա եւ ասեն. մահու մեռցիս, վասն զի մարգարէացար հա- կառակ քաղաքիս եւ տանդ (ԻԶ 7-8).

Տեսանե՞ս՝ զիա՞րդ զայրանային եւ բարկանային: Եւ սակայն վասն դորին այդորիկ ոչ էր պարտ սպանանել, զի եթէ Աստուած հրամայեաց՝ հաւանել արժան էր: Արդ բան զձեզ տրտմեցուցանէ, որքան զտաճարդ պատուականագոյն է թշնամանել ոչ չար ոչ ամբարշտութիւն է: Սաստկապէս զնոսա խոցոտեաց ասացեալն:

Եւ ասէ Երեմիաս. Տէր առաքեաց զիս մարգարեանալ ի վերայ տեղոյդ եւ քաղաքիդ այդորիկ զամենայն զբանս զայսոսիկ, զորս լուայք: Եւ արդ, լաւագոյնս արարէք զճանապարհս ձեր, եւ լուարուք ձայնի Տեառն, եւ դադարեցցէ Տէր ի չարեացն, զոր խաւսեցաւ ի վերայ ձեր: Եւ ես ահա ի ձեռս ձեր՝ ահա արարէք ինձ որպէս աւգուտ է ձեզ: Բայց գիտասցիք, եթէ սպանանէք զիս՝ արիւն անպարտ դուք տայք (ԻԶ 12-15).

[Եւ արդ, զի՞նչ. եթէ մառենիցիմ ո՞չ լինիցին այդոքիկ: Եւ յա-
ղագս Ստեփաննոսի ասէին, եթէ "խաւսի բանս հայհոյութեան զտե-
ղոյդ սրբոյ զայդմանէ" (Գործք 2 13)]³⁴⁰: Եւ ժողովէին ամբոխ յո-
չինչ պէտս, եւ եկին իշխանքն եւ ասեն.

Դատաստան մահու է առնու այսմիկ, վասն զի մարգարեացաւ յաղագս քաղաքիս եւ տեղոյս այսորիկ, որպէս լուայք ականջաւք ձերովք (ԻԶ 11).

[Տես՝ զիա՞րդ յեղյեղէին զիրսն, ոչ կամէին զբանսն ասել, ոչ ներէին մինչեւ սոսկ լեզուովն իւրեանց յիշել: Նոյնպէս եւ յաղագս Ստեփաննոսի՝ "բանս հայհոյութեան խաւսի", (Գործք 2 13) եւ ոչ ասէին՝ զի՞նչ էր հայհոյութիւն՝ թողլովն բազում անգամ բարձրացուցանեմք զիրսն: Որպէս յորժամ ասեմք. Ոչ կամիմք ասել, զորս ասացն]³⁴¹: Վկայս կոչէին զդատաւորսն: Տեսեր յատեան եկեալ զմարգարէն: Տեսցուք, զարհուրելո՞ւմ ինչ կամ նուա՞ստս խաւսեացի. եւ ո՛չ բնաւ, քանզի աւետարանականն այն եւ աստ է. "Յորժամ կոչիցեն զձեզ առ իշխանս, մի՛ հոգայցէք՝ որպէ՞ս եւ կամ զի՞նչ խաւսիցիք" (Մտթ. Ժ 19): Եւ զի առանձին այնպէս ողբայր յայնպիսի ի վտանգի լիեալ, եւ զքաղաքն բովանդակ ունելով պատերազմեալ ընդ ինքեան եւ զքահանայսն. [զիա՞րդ ոչ էին հանդերձեալ արժանի հաւատալոյ լինել աւսոխքն. քանզի պատկառանք քահանայութեան բաւական էր զնոսա առնել հաւատարիմս: Որոց պարտ էր զայլսն ցածուցանել՝ նոքա զամբոխն բորբոքէին, նոքա զբարկութիւն արծարծէին զբազմութեան, եւ ոչ անսային վճռի դատաւորացն]³⁴², այլ ինքեանք հատանէին. Դատաստան մահու է առնս այսմիկ: Եւ սակայն զամբաստանութիւն նախ ասել պարտ էր, եւ ոչ այնպէս դատապարտել, զի եւ ոչ պարտ իսկ է նմին աւսոխ լինել եւ դատաւոր: Տեսանե՞ս կանխաւ տպաւորեալ զՔրիստոսի իրսն, ի ծառայսն զՏեառն: Եւ անտ զնոյն առնէին. նստուցանէին ատեան եւ ոչ պահէին զաւսոխացն զկարգ, այլ յափշտակէին զդատաւորաց: Ամենայն ուրեք անիրաւէին. "Առ խաչեա զդա" (Յովհ. ԺԹ 6): Ասել

պարտ էր զմեզան, սաստկապէս պատուհաս սահմանել եւ ոչ՝ զաւրինակ զպատուհասին: Նոյնպէս եւ սոքա: Եւ սակայն, եթէ սուտ էր զարհուրել ոչ ինչ էր պարտ, այլ իբրեւ զմոլեալ արհամարել: Ոչ ասէին, եթէ Աստուած՝ զդա առաքեաց եւ ոչ՝ եթէ յանուն Տեառն: Զի՞նչ եւ մարգարէս. տե՛ս զիա՞րդ առանց զարհուրանաց, զիա՞րդ իմաստասիրաբար. Տէր առաքեաց զիս մարգարեանալ ի վերայ տանդ եւ քաղաքիդ եւ ասել զբան, զորս լուայք: Եւ արդ, լաւագոյն արարէք զճանապարհս ձեր: Տես, փոխանակ պատասխանի առնելոյ զվարդապետի առնոյր զկարգ: Ոչ խնդրէր, թէ որպէս ի վտանգէն զերծանիցի, այլ եթէ որպէս զնոսա յափշտակիցէ ի վշտացն: Այսպէս եւ Պաւլոս ի պատասխանիս եկեալ եւ վկայ դատաւորն ասելովն. "Սակաւուհաւ|312|անեցուցանես զիս քրիստոնեայ լինել" (Գործք ԻԶ 28): Հայեա՛ որքան ինչ էր առաքինութիւն, քանզի ոչ միայն ի վտանգէն չփաղչէր, այլ եւ զդատաւորն փոփոխէր: Եւ այժմ յետ այնքան ժամանակի զկնի վճռին, յետ այնքան արհամարանաց եւ զկնի յանդգնելոյ հակառակիմ, ոչ ինչ ձեզ լիցի յանդգնութիւն, ամենայն թողցին այնոքիկ, Տէր ինքն դարձուցէ զիւր զպատուհասն: Եւ լուարուք ձայնի Տեառն Աստուծոյ ձերոյ. Քանզի եթէ ոչ տանջանք առաջի կային՝ եւ ոչ սպառնայր չարիս ինչ՝ Աստուծոյ ձերում լսել ո՞չ էր պարտ: Եւ դադարեսցէ յամենայն չարեացն, զոր խաւսեցաւ առնել ձեզ. Զի՞նչ աւգտակարագոյն քան զայն բան, այլ ոչ հաւատայք, եւ զիա՞րդ սպառնայք, եւ եթէ հաւատայք՝ մի եթէ ե՞ս զայդ խաւսեցայ. Աստուած. մի եթէ Աստուած: Դուք հակառակ ձեզ: Տես՝ զիարդ զանխլաբար զամբաստանութիւն անդրէն փոփոխեաց: Հայեա, զիարդ եւ առանց խնայելոյ, քանզի ասելն. "Եւ արդ" ցուցանէր, թէ վճիռն զնոցանէ հատաւ, եւ յայտ յայնմանէ, զի տեարք նոքա էին դարձուցանել զայն: Տեսանե՞ս զիարդ ոչ զարհուրեցուցանէ զլսաւղն եւ ուղղէ, զի յորժամ զԱստուած ասաց՝ զինքն զերծոյց յամբաստանութենէն: Յայնժամ եւ յաղագս իւր իրաւունս ցուցանէ: Այսպիսիք են ամենայն ուրեք արդարքն՝ երկրորդ զինքեանս դնեն: Եւ ես ահա եմ ի ձեռս ձեր, արարէք ինձ որպէս աւգուտ է եւ լաւ ձեզ երեւի. Տեսեր զանձն քաջ ոչ ամենայն ուստեք զփրկութիւն հայցեր, այլ նախ առաջին ի նոսա ապաստան առնէ. Ահա ի ձեռս ձեր եմ: Յուցանէ, եթէ եւ փախչել կարող էր թէ կամէր: Մատնեմ ձեզ զանձն իմ, տեարս առնեմ փրկութեանս իմոյ, բերէք ինձ զվճիռն զոր կամիք, եւ զի ի ձեզ ինքեանս մեղանչէք. զայդ պարտ է դնել, զի եթէ սպանանէք զիս՝ անպարտ տայք ի վերայ ձեր. ընդէ՞ր. զի ոչ զիմ, այլ զԱստուծոյ խաւսիմ: Եւ ոչ ասաց, եթէ՛ պիղծք, պարտականք

չարեաց, նենգաւորք, զմարդարէս սպանանէք, այլ այսքան միայն. որ ոչ ինչ զձեզ զրկեաց: Ծանր են ասացեալքդ, այլ պարտ էր լսել. ոչ ասեմ զբարեգործութիւնսն, այլ ոչ յինէն խաւսեցայ զայդ եւ իբր թե յինէն մեղուցեալ ինչ պահանջէք դատաստան: Այդ խոստովանեալ է առանց յերկուանալոյ: Քանզի թէ ասացեալ էր՝ բարի արար ձեզ՝ վիճէին թերեւս, այսպէս եւ Քրիստոս տայր պատասխանիս: Ոչ զբարեգործութիւնսն ի մէջ բերեր, այլ եթէ ոչ ինչ զրկեաց: Այս բան է առաջին: Սոյն եւ իշխանք զաւրացուցանեն: Տես զնոսա լաւագոյնս քան զքահանայսն: Ոչ բովանդակ ապականեալ էր բազմութիւն, այլ յովովք պատրաստ էին ի փրկութիւն եւ ընդ այլսն խառնակեալք: Զնոյն եւ ինքեանք արկանէին առաջի զիրաւունս՝ յԱստուծոյ պատկառեցուցանէին զնոսա, եւ ապա այլուստ ասէ խաւսէին ի բազմութեան:

Եւ ասեն իշխանքն եւ ամենայն ժողովուրդն ցքահանայսն եւ ցմարգարէս. Ոչ առնդ այդմ դատաստան մահու, զի յանուն Աստուծոյ մերոյ խաւսեցաւ ընդ մեզ: Յարեան արք ի ծերոց երկրին եւ ասեն ցամենայն բազմութիւն ժողովրդեանն. Միքիաս Մորստացի էր յաւուրս Եզեկիայ թագաւորի Յուդայ. Այսպէս ասէ Տէր Սիոն իբրեւ զանդաստան՝ արարադրեսցի եւ Երուսաղէմ մրգապահանոց եղիցի եւ լեռն տանդ եղիցի յանդառ մայրոյ: Մի եթէ սպանանելով եսպան զնա Եզեկիաս եւ ամենայն Յուդայ: Ոչ ապաքեն երկեան յԱստուծոյ եւ աղաչեցին զերես Տեառն եւ դադարեաց Տէր ի չարեացն, զոր խաւսեցաւ ի վերայ նոցա, եւ մեք արարաք չարիս մեծամեծս յանձինս մեր դժնդակագոյնս (ԻԶ 16-19).

[Նա ասաց, նա ոչ վայրապար ինչ ամայի, այլ եւս չար: Մի եթէ սպանաւ, այլ երկեան յԱստուծոյ: 312բ] Այն միայն զամենայն ելոյծ, զսոյն եւ այժմ առնել պարտ է ոչ որ ասացդ զչարիս սպանանել եւ թաղել, այլ եթէ որպէս վճարիցիմք ի չարեացն դիտել³⁴³, բայց սակայն եւ զաւրինակն ետ, զդա եւ պսակել պարտ էր: [Եւ մեք չարիս մեծամեծս արարուք. Որպէս զի փոփոխումն առնուլ պարտ է, զի ոչ եթէ վայրապար ինչ զմենջ ամբաստանեաց, քանզի եւ ոչ զայդ գոյ ասել, թե յայնժամ մարգարէն խաւսեցաւ յիրաւի, իսկ այժմ՝ ոչ եւս, եւ մեք մեծամեծաց յարեաց եմք պարտականք: Փոփոխեցան նոքա եւ Աստուած փոփոխացաւ, բայց մեք ի չարիսն ի վեր ելաք]³⁴⁴:

¹ հայ ընկ. թրգմ. զազարակ փիւ. զանդաստան:

Եւ էր այր, որ մարգարեանայր յանուն Տեառն, Ուրիաս որդի Սամեայ ի Կարիաթարիմայ, մարգարեացաւ յաղագս երկրիս այսորիկ, եւ խնդրեցին զնա սպանանել, փախեաւ յԵգիպտոս, եւ սպանին զնա (ԻԶ 20-23).

Այս ոչ նոցա ընդ բազմութեան խաւսից մասն է, այլ մարգարէս զայս պատմէ, եթէ նա փախեաւ եւ ես ըմբռնեցայ: Քանզի եթէ մասն էր խաւսից ընդ բազմութեան, Հակառակ զորս կամէինն առնել, պատրաստէին: Եւ այլազգ, թագաւորքն բամբասէին իբրեւ զայրասպան: Բայց եթէ զայն ասիցէ ոք, եթէ յաւելին զայն, զի ցուցցեն մեծամեծ զչարիսն, զոր արարին յանձինս իւրեանց: Զի եթէ յետ վախճանին Յովակիմայ երեւեր զայս ասացեալ՝ ունեւ ինչ արդեւք խորհուրդն. բարւոք յերկոցունց կողմանց կազմեալ յաւժարութեամբն, որովք նոքա ուղղիցին եւ ի բացն դարձուցանել ոչ զորոց ասէր կրելոց: Իսկ այժմ յիշխանութեան Յովակիմայ ասացեալքս էին, որպէս զի մասն է մարգարէութեան: Մարգարէս յայտներ եթէ չին, որպէս զի մասն է մարգարէութեան: Մարգարէս յայտներ եթէ չանտուածային շնորհսն վայելեաց. ոչ մարդկան ինչ աւգնականութիւն էին իրքն, զի եւ ոչ որ զնոյնսն խաւսեցաւ եսպան զփախստապանն Հանդերձ այնքան յաւժարութեամբ յեգիպտոսէ հաժ աւամայ կանն Հանդերձ այնքան յաւժարութեամբ յեգիպտոսէ հաժ աւամայ մերձաւորին, եւ որ ի ձեռսն էր զերծանելն էր է՞ր արդեւք եթէ ոչ յԱստուծոյ շնորհսն էր վայելեալ, բայց եթէ զայն ոք ասիցէ եւ զՈւրիաս սպան Յովակիմ, եւ յաղագս այնորիկ իրքն դժնդակագոյնք եղեն, բաւական է մեզ կալ մինչեւ ի սպանումն յայն, ոչ եւս երկրորդ յաւելուլ սպանումն: Եւ եթէ յաղագս ասելոյ ըստ բանիցդ Երեմիայի՝ ոչ մարգարէութեան կարծիցես լիեալ, եւ յորժամ լսես.

Սակայն ձեռն Աքիկամայ որդւոյ Սափանայ էր ընդ Երեմիայի ոչ մատնել զնա ի ձեռս ժողովրդեանն, զի մի՛ սպանանիցեն զնա (ԻԶ 24).

Թերեւս ոչ կարծիցես նորա լիեալ, այլ սովորութիւն է մարգարէից զայս ասել իբրեւ յաղագս այլոց, զի իբրեւ այլ իմն լինելով մարգարէանային: Այսպէս եւ Մովսէս ասէր յաղագս իւր. "Եւ ասաց Մովսէս", սակայն Հանդերձ Աստուծոյ աւգնականութեամբն եւ բազմութեան վերակացութեամբ այս անուն առաւել աւգնեաց նմա: Քանզի կէսքն այնքան էին չարք մինչ զի սպանանել զնա, իսկ այլքն բարւոք ոչ էին, սակայն ոչ այնպէս որպէս նոքա հրամայէին: Բայց եւ այդ յայտ էր, եթէ եւ այնքիկ ասացան յիշխանացն եւ ծերոց, եւ սակայն ոչ էին բաւական զերծուցանել զնա, այլ ոմն աւգնեաց նմա:

ト上

Ի սկզբան թագաւորութեան Յովակիմայ, եղև բան Տեառն առ յԵրեմիաս, եւ ասէ. Արա քեզ անուրս եւ արկ ընդ պարանոց քո, եւ առաքեսցես զայնոսիկ առ թագաւորսն եղոմայեցոց եւ մովաբացոց եւ ամոնացոց եւ Տիրոսի եւ Սիդոնի, որք գան յԵրուսաղէմ, առ Սեդէկիաս թագաւոր Յուդայ, եւ ասացես զնոսա այսպէս ասասցիք զտեարսն ձեր (Իհ 1-4).

[Տես, երբ լուաւ եւ երբ արար: Աստուատ յայտ է, եթէ ոչ զամենայն միշտ մարգարէութիւնս ոչ ի ժամանակին լսէին: Ընդէ՞ր արդեւք. զի մի եւ նշանի պետք լինիցին, զի ուսցին մարդիկ,³¹³ա|| եթէ զայս ինչ հրամայեցաւ նշան առնել, զգաստանայցեն: Առ արարացիսն եւ սիդոնացիսն առաքէր եւ տիւրացիս ասելով, եթէ հնազանդիցէք ծառայել Նաբուքոդոնոսորայ՝ կայք մնայք զձերդ ունելով զերկիր: Ապա եթէ ընդդիմանայք՝ ոչ ինչ լիցի առաւել ձեզ, այլ եւ յաղմանէ եւս անկանիցիք: Տե՛ս՝ զիարդ ամենեցուն խնամ տանի Աստուած]³⁴⁵: Ի ձեռն հրեշտակացն առաքէր, զի դէմք կապանացն բաւական իցեն հաւանեցուցանել եւ զբանն առնիցին յայտնի

Այսպէս ասասցիք ցտեարսն ձեր. ես արարի զերկիր եւ զմարդիկ եւ զանասուն. *զիւրդ. ասա*. զարուրթեամբ իմով մեծաւ. *մի՛ ինչ քններ*, եւ բարձր բազկաւ իմով (*Իէ 4-5*), [*եւ այժմ տես՝ ոչ փոփոխիմ, ի վերա նորին զաւրութեան եմ*: *Տես՝ զիւրդ իրաւունս ցուցանէ, եթէ՛ ես արարի, եւ տալ Տէր եմ*: Այլ ոչ հաւատաս, եթէ ես արարի, հաւատասցես որովք յետ այսոցիկ լինին:

Բարութք թուեցաւ ինձ տալ զերկիր Նաբուքոդոնոսորայ (Իէ 6).

Տես՝ զիարդ գամբարտաւանութիւն նոցա զնստուցանէ, մի թե իւրով զաւրութեամբն յաղթէ քաղաքացն: Ես ի վերուստ զայն տպաւորեմ: Տես, զի զնոսա խրատէ յաստուածգիտութիւն, զի յաւրինակացն եւ զայն ուսանիցին³⁴⁶: Այո, ուստի, եթէ այդ ճշմարիտ է. ելքն յայտնեցին. զի որպէս էիր ի մեծութեան եւ եղեր յաղքատութեան, նոյնպէս եւ զայդ պարտ է գիտել, գոյր հնար եւ յառաջնոցն զայդ ուսանել:

Տաց զնա, ասէ, ում հաճոյ իցէ յաչս իմ (Իէ 5).

Տեսե՞ր զթագաւորական իշխանութիւն. ոչ վարկանի արժանաւորս գդատապարտեալսն եթէ համարս պահանջեսցեն ի նմանէ. Ում

Եւ հաճոյ իցէ յաչս իմ: Յուցանէ իմն եւ զեկուցանէ, եթէ յեղելոցն
 զմտաւ ածելով զայն առնէ ի տեսանելոյն արժանաւորս եւ անար-
 ժանս: [Եւ զգազանս վայրի ետու գործել նմա. Մի՛ լինիք քան զնո-
 սա յիմարագոյնք եւ մի՛ ապաշնորհք. անասունքն հնազանդեցան
 եւ դուք ընդդիմանա՞լք, մի եթէ զձեզ միա՞յն տամ, այլ եւ՝ զքա-
 ղաքն զիմ: Տեսանե՞ս զհասարակաց խնամակալութիւն նոցա, քան-
 զի զամենայն մարդ նա արար, ապա ուրեմն եւ ամենեցուն հասա-
 րակ խնամ տանի, զի ոչ է աշառանք առաջի նորա³⁴⁷: Եւ տայցէ նմա
 զազգս եւ որդոյն նորա եւ որդւոյ որդւոյն նորա յերիս ազգս (Իէ 7):
 Եւ տեսանես զայդ առ Դանիէլի, եթէ ել ի գլուխ, "գտաւ պակասեալ"
 ասէ զԲալտասարայ (Դան. Ե 27): Եւ զիա՞րդ ոչ որդւոյ որդւոյն նո-
 րա. վասն անարժանն երեւելոյ: Տես՝ զիարդ ոչ զգաստացաւ: Հայեա,
 երբ յաղագս հեթանոսացն խաւսի Աստուած, յորժամ ոչ եւս այնու-
 հետեւ ընդ հրեայսն խաւսիցի: Զայնոսիկ իմաստասիրէ Դանիէլ.
 վասն զի ետ նմա զամենայն երկիր: Յիշեցուցանէ, եթէ նոյն ժա-
 մանակ էր բարկութեան նորա: Տեսանե՞ս, զի ոչ ինչ վայրապար այլ
 ասելովն՝ ում կամի, զթագաւորականն յայտնէ, իսկ յաչսն նորա՝ եւ
 զժամանակ բարկութեան նորա, զքաղաքականն եւ զբազմութեան
 իրս, եթէ ըստ արժանաւորութեան իւրաքանչիւր ոք եւ կամ վասն
 այլոց, եւ կամ վասն ինքեան առնու: Քանզի եւ հովիւս ասէ անհ-
 մուտս յարուցից, իբրեւ ոչ եթէ արժանաւորք էին, այլ զի նոքա էին
 արժանաւորք, որոց հովուէինն: Եթե կամիս վասն Նաբուքոդոնո-
 սորայ լսել առաքինութեան, լուր՝ զիարդ զգաստացաւ յետոյ: Բայց
 ասորեստանեայն ոչ այսպէս, այլ Աստուծոյ առեալ զփորձ յերու-
 սաղէմ երթեալ երկիր պազանէր իւրում Աստուծոյ յաղթահարեցե-
 լումն, իսկ սա այնպէս բարուք խորհէր մինչ զի ոչ ամաչէր զմանուկ
 մի զփոքր եւ զգերի պատուել յետ այնքան ամբարտաւանութեան,
 որպէս զի արժանաւոր եղեւ ողջամիտ լինել, յետ այնորիկ եւ բազում
 պատուի զհրեայսն արար: Բայց եւ ոչ որդին նոյնպէս, զի ժամանակ
 բարկութեան յառաւելու|313բ|թեան մեղացն լինի: Յայտ է անտուտ
 յասացելոցն: Իսկ եբրայեցին զամենայն բարբարոսականն ուսանի
 հաւաստեալ: Եւ ինքն կանխաւ ասէ զհանդերձեալսն, ասաց եւ յԵ-
 րեմիաս, բայց զի մի՛ միջոցք ժամանակին մոռացումն առնիցէ, ասէ
 եւ անտ Դանիէլ: Վասն այնորիկ եւ զմանեակն արկանէ ընդ պարա-
 եւ նոց զոսկի, թէպէտ եւ ասաց՝ "Պարգեւք քո քեզ լիցին" (Դան. Ե 17),
 նոց զոսկի, թէպէտ եւ ասաց՝ Եւ զիա՞րդ արագ արագ ի նմին գիշերի,
 զի ցուցցէ, եթէ ինքն ասաց: Եւ զիա՞րդ արագ արագ ի նմին գիշերի,
 ուստի յայտ է, եթէ ոչ խորհրդոց ինչ տարակուսանք էին, զի ոչ եթէ
 իրքն ինչ վատթարութեամբ եղեալ էին, այլ մինչդեռ ծաղկեալ էր

նոցա թագաւորութիւն մինչ զի եւ խրախճանութիւն առնել: Այնպէս ի դուզնաքեա ժամանակի զփոփոխումն կանխաւ ասաց:

[Եւ ազգ եւ թագաւորութիւն, որք ոչ արկցեն զպարանոց իւրեանց ընդ լծով թագաւորին Բաբելոնի սրով եւ սովով այց արարից նոցա, ասէ Տէր մինչեւ պակասեցին ի ձեռաց իմոց (Իէ 8):

Տես՝ որքան ինչ էր համարձակութիւն. զիա՞րդ ողորմելի զծառայութիւն էր եւ եցոյց յոյժ վստահանայր յասացեալսն ոչ ինչ ծածուկ, որք միանգամ ոչ կամեսցին զպարանոց իւրեանց, որպէս յաղագս անասնոց ոմանց այնպէս խաւսի³⁴⁸. Ժամանակ ձեզ ապախտ առնել զծառայութիւնդ, սատակումն յաւիտենական է:

Եւ դուք մի՛ լսէք սուտ մարգարէիցն ձերոց եւ դիւթացն ձերոց եւ հաւանայիցն եւ կախարդացն ձերոց, որք ասենն մի ինչ հնազանդիք թագաւորին Բաբելոնի: Վասն զի սուտ նոքա ընդ ձեզ խաւսին (Իէ 9-10):

Եւ սմա ուստի էր արդեւք զայս գիտել, ապա ուրեմն եւ այս կանխասացութիւն ոչ դուզնաքեա ինչ էր՝ յերուսաղէմ նստել եւ զամենայն այնպէս պատմել զգիւթացն եւ զաւրինակսն ասել զխաբէութեան, զի կախարդութիւնքն եւ այլովքն ամենեքումք զնոսա մոլորեցուցանէին:

Յաղագս հեռի առնելոյ զձեզ յերկրէս ձերմէ ասեն ձեզ զայն (Իէ 10ա):

Ասացաւ եւ ոչ հանդիպեցաւ յայնժամ: Տեսանե՞ս ատեան նստեալ եւ քննութիւն լիեալ դիւթութեան եւ մարգարէութեան: Զայդ նոքա ասեն, բայց ես՝ զհակառակսն: Տեսցուք՝ ում վկայեսցէ վախճանն: Տես՝ երբ ընդ հեթանոսսն խաւսէր, յորժամ բազում զնոսա զաւրութեան առին զնշանակ, յորժամ հրեականքն խոնարհեցան: Եւ սակայն յայնժամ պարտ էր, ասէ, յորժամ ծաղկեալն էր: Այլ սոյն այս զգիւրազնազանդութիւն Աստուծոյ ցուցանէ, զի ոչ միայն վերակացու լինելով իւրոցն, այլ եւ թողլովն զնոսա ցուցանէր զիւր զաւրութիւն, զի եւ ոչ եթէ յոյով զիւրոյ զաւրութեան զփորձ էր տուեալ զայս նոցա պատուիրեր, զի զոր աւրինակ Քրիստոս, նախ զնշանսն առնէր եւ ապա զվարդապէտութիւն ի վերայ ածէր: Եւ դարձեալ նշանքն զբանս յերկոցունց կողմանց գործովքն հաւատարիմ լիեալ: Նոյնպէս եւ Աստուած:

Եւ ազգ, որ մուծցէ զպարանոց իւր ընդ լծով թագաւորին Բաբելոնի՝ գործել նմա, թողից զնա յերկրին իւրում (Իէ 11):

Մի եւ այս ունի ինչ, մի եւ այս կարծիք՝ զոմանս ի բաց բառնալ եւ զկեսս թողուլ, այո ասէ, քանզի նոքա, որք յաղագս իւրոցն վրէժ խնդրէին՝ խնայող հանդերձեալ էր լինել: Իսկ որք ընդդէմն կալ՝ տանջէր, զի՞նչ ասէ, զի եւս ով զնոսա ըմբռնեսցէ, այդորիկ ասէ էին պաշարմանն գործ, որպէս զի որ ինչ ի դէպ էր լինել զայն յառաջագոյն ասէր Աստուած: Եւ սակայն զմարգարէքն զհակառակսն ասէին, որք նոցա էին, բազումս եւ յայնցանէ, որք ետուն նոցա զինքեանս եւ ոչ խայեցին: Եւ ուստի՞ յայտ է, եթէ այնպէս անմատչելի եղիցի մինչ զի զամենեսեան առնուլ: Յաղագս Սեղեկիայ ոչ տեսանէք զսոյն լիեալ:

[Եւ ընդ Սեղեկիայ խաւսեցաւ ըստ բանիցս այսոցիկ (Իէ 12):

Մի՛ կարծէք, թե իբր թշնամի խաւսիմ եւ պատերազմաւղ եւ մերոց զսոյն մարգարէանամ: Եւ ապա տես զինչ լինէր. մինչ մերձ էին նոքա^{314ա} վիճէր սուտ մարգարէն: Զայս առնէր սատանայ, որպէս ի խափանիցէ զկանխասացութիւն³⁴⁹: Եւ ապա զի՞նչ. ոչ եւս Աստուած ի հանդերձեալսն յապաղէր, այլ առնէր իմն լինել նշան, որ զասացեալսն զամենայն հաւատարիմ ցուցանել բաւական էր: Եւ զի՞նչ լինէր. մեռանէր նոյն ինքն սուտ մարգարէն ի ժամանակին: Մի թե՞ եւ այն կարծիք էին. եւ ոչ յայնմիկ, զոր ասաց մարգարէն: Մի թե՞ եւ այն կարծիք էին. եւ ոչ բնաւ երբեք: Այս բաւական էր զայլսն ամենայն հաւատարիմ առնել, քանզի եւ որք լսէինն զայն ի դէպ էր զգուշանալ նորա կատարածին, զոր ինչ ի նմանէ եւ յաղագս նոցա ասացելոցն եւ վտանգեցելոցն ամենեցուն: Զի ոչ եթէ յաղագս դուզնաքեայց ինչ հանդէսն նոցա էր եւ վտանգն: Եւ առ մեզ բազումք են ասէ խաբերայք քահանայքն, սուտ մարգարէքն:

Եւ ընդ քահանայսն խաւսեցաւ եւ ասացի. Մի՛ լսէք բանից մարգարէիցն, որք մարգարէանան ձեզ եւ ասեն. Ահա սպաս տան Տեառն դարձցի ի Բաբելոնէ: Վասն զի զուր մարգարէանան նոքա ձեզ, ոչ առաքեցի զնոսա, եթէ մարգարէք իցեն եւ բան Տեառն իցէ ի նոսա, հանդիպեսցին ինձ, զի այսպէս ասէ Տէր, եւ այլ սպաս զորս ոչ առ Նաբուքոդոնոսոր, մտցէ ի Բաբելոն (Իէ 14-16):

Զի՞նչ իցէ՝ հանդիպեսցինն ինձ՝ Աստուծոյ, որպէս թե ոչ գալ սպասումն, այլսինքն՝ արգելուլ Աստուծոյ հաւանել նմա: Յուցանէ եւ անտ, որ գալոցն էր ի հանդումն. մի՛ գուցէ ի պատերազմ, կամ

արգելուլ զհրեայսն ի վերայ զալ նոցա: Ոչ ասեմ, եթէ հաւանեցուցեն զնա, ասէ, հանել անտի զսպասն զառեալ կարասցեն, զմնացեալ սպասն արգելուլ: Զայս ասացեալ Անանիաս, մատուցեալ խոստանայր զգարձն առաջի աչաց ժողովրդեանն եւ ժամանակ սահմանէր, վասն զի զայն մանաւանտ ունէին մարգարէքն, եւ նա իբրեւ այնմիկ կեղծաւորելով նմանէր: Եւ զի գործովք ցուցանէրն եւ զայն առներ զանուրսն խորտակէր: Եւ ապա զի՞նչ Երեմիաս: Տես՝ զիարդ իմաստասիրէր, թէպէտ եւ ոչ ինքն էր թշնամանեալ, զի թէպէտ եւ Աստուած թշնամանիցի, եւ յայնոսիկ հանդերձ պատշաճ զգաստութեամբ պարտ է ընդդիմանալ:

ԻԸ

Հաստատեցէ Տէր զբան քո, ասէ, զի մի՛ կարծիցէք եթէ ես ընդ ձեզ պատերազմիմ. կամիմ ես եւ աղաւթեմ դոյն լինել եւ ես ստել: Այսպէս եւ Յովնաս զայս առնէր, զի բառնայցէ ի բաց զկարծիսն յինքենէ խաւսել, քանզի ոչ խնդրեմ զիմ զփառսն: Եւ սակայն եթէ յինքենէ խաւսէր՝ ոչ արդեւք մաղթէր լուծումն իւրոցն որպէս թէ երեւել սուտ, այլ նա ի մին եւեթ հայեր եթէ որպէ՞ս ընդ նոսա Աստուած հաշտ լինէր. մինչ զի զայն ասել եւ զնոսին բանս:

Ճշմարտապէս արասցէ Տէր այդպէս, հաստատեցէ զբանս քո, զոր դու մարգարէանաս դարձուցանել զսպասն Տեառն եւ զամենայն գերութիւն ի Բաբելոնէ ի տեղիս յայս (ԻԸ 6).

[Եւ ապա զի մի՛ պղերգագոյնս առնիցէ: Տես, զիարդ զնոսա զարհուրեցուցանէ յայտնապէս ասելով, եթէ ոչ ինչ եղիցի յայդմանէ, եւ ցուցանէր եթէ ամենեքեան մարգարէքն, որք զտրտմականսն խաւսեցան նոքա մանաւանտ էին ճշմարտեք]³⁵⁰: Ոչ ինչ սքանչելի ասէ, եւ ոչ նոր քեզ այժմ շնորհս առնելով խաւսել, եւ ինձ՝ ատելուլ ասէ, եւ ոչ նոր քեզ այժմ շնորհս առնելով խաւսել, եւ ինձ՝ ատելուլ թեամբ: Այդպէս եւ յառաջագոյն էր, այլ սակայն իրացն ելք ցուցին:

Եւ արդ, լուարուք զբանս զայս, զոր ես ասեմ յականջս ձեր: Մարգարէք, որ եղեն յառաջ քան զիս եւ զձեզ յախտենից եւ մարգարէացան ի բազում երկրի յաղագս մեծամեծ թագաւորաց եւ պատերազմաց, մարգարէն, որ մարգարէանայ խաղաղութիւն ի գալ բանի նորա ծանիցեն զմարգարէն, զոր առաքեաց նոցա Տէր հաւատով (ԻԸ 7-9).

Որպէս թէ ասիցէ. Ես կամիմ եւ աղաւթս առնեմ զդոյն, բայց ոչ եղիցի այդպէս, եւ ցուցանէ իրացն վախճան, զի որպէս եցոյցն յառաջագոյն ի գալ Բանին Աստուծոյ երեւեցաւ որ ճշմարտէրն, եւ թողուլ զիտել ինչ լսողացն: Ոչ առնէր յայտ յանդիմանութիւն[314բ] եւ ոչ երեւելի, քանզի զինչ պէտք էին զայրացուցանել բանիւն, յորժամ միտքն կանխաւ ժամանեալ յայտնեցին զասաւղն: Եւ յորժամ զայս ասաց Երեմիաս.

Առ Անանիաս առաջի ամենայն ժողովրդեանն զանուրսն ի պարանոցէն Երեմիայի եւ խորտակեաց զնոսա: Եւ ասէ Անանիաս յանդիման ամենայն ժողովրդեանն. Այսպէս ասէ Տէր. այսպէս խորտակե-

ցից զլուծ թագաւորին Բաբելոնի ի պարանոցէ ամենայն ազգաց: Եւ
գնաց Երեմիաս զճանապարհ իւր (ԻԸ 10-12).

Եւ էր չորրորդ ամս Սեդեկիայ, յորժամ գնաց ի Թագաւորէն: Տեսառ մեզ զմեզսն եւ զյանդիմանութիւն. զի՞նչ եւ Երեմիաս ոչ ինչ առաւել արար բաւական զյանդիմանութիւն ցուցանելով: Եւ զի՞նչ առաքեցաւ դարձեալ, եւ այլս հրամայեցաւ խաւսել: Եւ ասէ զինչ, քանզի հրամայի ասել.

Անուրս փայտեղէնս խորտակեցեր, արարից փոխանակ այնորիկ անուրս երկաթեղէնս, վասն զի լուծ երկաթի եղի ի պարանոցի ամենայն ազգաց: Բայց ինքն զայս թողու, եւ ասէր ցԱմանիայ. Ոչ առաքեաց զքեզ Տէր եւ արարեր յուսալ ժողովրդեանդ այդմիկ տարապարտ: Յաղագս այդորիկ այսպէս ասէ Տէր. Ահաւաղիկ եւ հանեմ զքեզ յերեսաց երկրի, յայսմ ի տարուջ մեռցիս: Եւ մեռաւ յամսեանն եւթներորդում (ԻԸ 13-17).

Քանզիի այն յառաջագոյն ասացաւ, եւ ոչ ինչ ունէր առաւել. զեկոյց զայն ասելովն, եթէ պաշարումն խաւսեցար առ Աստուած, ուստի յայտ է, եթէ ոչ նոքումբք պատմէին մարգարէքն: Զի՞նչ իցէ պաշարումն խաւսեցար: Սիմաքոս ասէ՝ յայնցանս: Զի՞նչ կամէին արդեւք անուրքն, բայց եթէ զսաստիկ ցուցանել զծառայութիւն, որպէս զի բերել զայնոսիկ զերկաթեղէնս ի վերայ պարանոցին, եւ նախ քան զբանն երեւեցուցանէր եւ զայն ասէր, եթէ մեռցի եւ ելցէ: Տես երկու կանխասացութիւնք էին. մի՝ եթէ ծառայեսցեն թագաւորին Բաբելոնի, եւ միւսն եւս՝ եթէ մեռցի Անանիաս: Եւ զիա՞րդ հաւատասցեն հեռաւորին յայսմանէ ի մերձաւորէս: Այսպէս եւ Տէր առնէր: Այս ո՞չ էր բաւական նոցա հաւատարիմ առնել: Եւ ապա զի՞նչ փոփոխեա՞ց ինչ, որք անտի մոլորութեան էին:

100-1

[Առաքէր եւ առ այնոսիկ, որք ի Բաբելոն էին¹. Է՞ր աղագաւ, ասա ինձ: Մի եթէ ո՞չ ունէին անտ զԵզեկիէլ, զԴանիէլ: Զի՞նչ կամիցի եւ նոյն ինքն թուղթն. առաւելապէս իմն այն լինէր: Վասն զի պարտ էր նոցա եւ պատկառելով ինչ զմտաւ ածել, որ ի սրբութեանցն եւ ի տաճարէն ասացեալ լինէր նշանակէ զայն: Այլ տես խոտորեալ զՀարութիւն, եւ զնոսա անա ապականեալս սուտ մարգարէիւքն³⁵¹, եւ իրաւքն յանդիմանեալ լրբէին, եւ ոչ գերութիւն զնոսա Հաւանեցոյց զգաստանալ: Տեսեր զԱստուծոյ զխնամակալութիւն. ոչ բաւական լինալ զգաստացուցանել գերութեամբն, այլ եւ մարգարէս առաքէր: Անդր Հայեա. զիա՞րդ ի Հեռուստ զնոսա ուղղէր եւ ասէր զժամանակ դառնալոյն, եւ եթէ ի բեր բարիս վայելեսցեն: Արդ, ուստի՞ արդեւք էին արժանի Հաւատալոյ ասացեալքն, մանաւանա մահն այդերիկ, որ էանց յետ այնորիկ նոյն ինքն գերութիւն մարգարէական նորիկ, որ էանց յետ այնորիկ նոյն ինքն գերութիւն մարգարէական իմն Հանդիպեցան, եւ ազատէր զմարգարէսն, որովք առնէինն կանխաւ ասել զերկրորդ գերութիւնս, զՍեդեկիա զմահն, եւ զԱքիայ եւ զՍեդեկիա զաւրինակն եւ զմեղսն զամենայն. զիարդ Հաւատեալ զիւրաքանչիւր ուրուք ասէ. Ես եմ, որ եւ յերուսաղէմ զդոսա յանդիմանէի: Եւ տես եւ նոքա որքան առնէին արար: [Որպէս յաղագս ուրուք անուսումն բժշկի, որ ոչ գիտիցէ բարուք Հատանել]³⁵², այլ Հանդերձ առաջնովն ցաւ եւս յաւելու ախտա|315ա|թետին. ցաւս՝ ոչ որքան ինչ պահանջէր վէրն, այլ որքան անուսումնութիւն յաւելու, ապա ի վերայ բերէ:

Այսպէս ասէ. եւ նմա աւգոստ ինչ ոչ եղեւ (Լ 12-13).

Քեզ ոչ այնպիսի էտ զհատումն, որպէս զի կարողութիւն իցէ ի վերայ դնել: Ոչ ոք այդմ ոչ ինչ աւգնել կարասցէ: Այդպէս զամենայն ապականեաց: Տես՝ զիարդ այնու նախ մխրթարէ զվտանգեալ անձն՝ զմտաւ ածելով մեծ լիեալ զվէրն:

Ամենայն բարեկամքն քո մոռացան զքեզ եւ ոչ ինչ հարցցեն.
վասն զի հարուածս թշնամոյ հարին² զքեզ (Լ 14).

¹ Ի Բաբելոնէին էին:

² հայ ընկ. թրգ. հարի *ի/իւ*. հարին:

ողորմածս ոչ առաւել քան զԱստուած գոյ Հնար ողորմել եւ ոչ ի մարդ քան թէ յԱստուած յուսալ, որպէս թէ ասիցէ՝ մարդ մարդ է եւ ոչ ունի ի բնութեան այնքան բարութիւնս: Քանզի որպէ՞ս արդեւք, ընդ որում չարութիւն է խառնակեալ, եւ ոչ առանց բնութեան այնքան ունէր պատճառս ողորմել, վասն զի Աստուած արար զնոսա եւ ոչ կամի, թէ քակտեսցի գործն իւր: Գիտէք իսկ, զի ի գործն մեր որքան ունիմք գութ, բայց նա ոչ այսպէս իբրեւ ի գործ միայն, այլ իբրեւ ի ծնունդս այնպէս գթայ, եւ եւս առաւելագոյն, քանզի թէպէտ եւ մոռացի զայս կին, այլ ես ոչ մոռացայց ասէ զքեզ: Յուցանէ թէ եւ քան զմաւրն գութ առաւել մեծագոյն է ի նմանէ: Դիւրին է, ասէ կնոջ զծնունդս իւր մոռանալ, քան եթէ զծառայսն իմ՝ ինձ: Ոչ ոք այնքան Համբերէ առ ի ձէնջ թշնամանեալ որքան նա, ոչ ոք այնքան թշնամանեալ զամենայն առնէ, զի ուղղեսցէ զձեզ: Ոչ գիտէ անմահ թշնամութիւն ունել, մանաւանդ թե եւ ոչ զուզնաքեա, քանզի ոչ եթէ զիւրն Հայցէ զմեզ դարձուցանելովն, այլ զմերն ամենայն ուրեք գիտէ, որպէս զի լաւագոյն լինիցիմք: Քանզի առ ծնաւդսն ամենեքեան յորժամ թշնամանին՝ բազում անգամ զպատուհան լնուն եւ ոչ Հանդերձ բանիւ: Բայց Աստուծոյ եւ ոչ այսպէս, վասն զի առանց ախտից է. զիա՞րդ գոյ Հնար զայն առնել: Տես՝ զիարդ պատկառեցուցանէ Պաւղոս, զի եթէ մարմնոյս մերոյ Հարս ունիմք խրատիչս եւ պատկառեմք, որք ըստ Հաճոյիցն իւրեանց խրատեն եւ ոչ ամենայն իրաւք յաւգուտն մեր Հային: Քանզի որպէս արդեւք մարդ, որ եւ զիւր իսկ աւգուտն ոչ կարէ գիտել որչափ եւս առաւել՝ զայլոյն: Բայց Աստուած ոչ այսպէս, այլ՝ յաղագս Հաղորդելոյ սրբութեան նորա:

Այսպէս ասէ Տէր. Ահա ես դարձուցից զգերութիւն Յակոբայ եւ ողորմեցայց գերութեան նորա, շինեսցի քաղաքն ի բարձրութիւն իւր եւ ժողովուրդն ըստ արինաց իւր նստցի¹ (Լ 18).

Ընդէ՞ր արդեւք բազում քաղցրութիւն դարձեալ եւ Հանդերձ Հաւաստի յայտնութեամբ եւ ի նկարագրութեան, զի որքն անտնիցեն ընդոստուցէ եւ զնոսա տրտմեցուցէ, որք մնացինս: Քանզի եթէ այսքան ասացաւ եւ ոչ կամեցան դառնալ, եթէ ոչ ինչ էր ասացեալ զինչ արդեւք: Եւ վասն զի ասաց՝ շինեցէք տունս եւ որք այսպիսիքն, զի մի՛ յուսահատիցին՝ ոչ արագ արագ զյոյսն ունել զդառնալոյն յաղագս սուտ մարգարէիցն, եւ զի ողջամիտք լինիցին

¹ Կայ ընկ. թրգմ. տաճարն ըստ իրաւանց իւրոց կանգնեսցի *իիւ*. ժողովուրդն ըստ արինաց իւր նստցի:

երկեղիւն, ախորժէ եւ ոչ ամենեւին անյոյս լինել նոցա, զի մի՛ պատառեսցին յուղիղ վարուցն, մի՛ յապարասանութիւն անկանիցին, եւ մի՛ տայցեն զանձինս աւտար աւրինաց: Այո ասէ, այլ այդ բան ունէր յետ ամբարշտութեան եւ ոչ ուղեղ վարուցն կացելոց: Վասն զի զգեղ յետ վի՛316ալին ի վերայ դնել պարտ է, այլ զի պատկառել ի մարգարէութիւնս երեւիցի եւ նախ քան զելսն ասացեալ, եւ զի ի չարիքն Համբերութիւն ունիցին. եւ Աստուծոյ մարգարէութիւնս երեւեսցի: Եւ այլազգ, նոյն ինքն թշուառութիւն մանաւանդ Հաւատարմագոյն լիէր, եթէ ոչ արդեւք յառաջագոյն ասէր զփոփոխումն, եթէ ոչ ամենայն իրաւք գերութեան լինել պարտ էր:

Եւ շինեսցի տաճարն¹ ի բարձրութեան իւրում (Լ 18).

Քաղաքն եւ տաճարն զիւրեանց բարիսն առցեն, ասէ:

[Եւ առցեն ի նմանէ երգեցաւք ձայն, որք խաղայցեն, բազմացուցից զնոսա եւ մի՛ սակաւացեն (Լ 19).

Եւ զի՞նչ առ նոսա, որք Հանդերձեալն էին կորնչել, զի ոչ միայն զնոսա ոչ ուրախ առնէր այս, այլ եւ տրտմեցուցանէր առաւել, քան զի զմտաւ ած. այլ ծեր, յորժամ լսէր յետ եւթանասուն ամի բարիքն այնոքիկ լինէին, յաղագս այսորիկ եւ դեգերէին, մինչ զի առաւել զնոսա խոցոտիցէ: Եւ որք ի Հասակին էին, զի ածելով ի յոյսն, զգաստացուցէ առաւել:

Եւ եկեսցեն որդիքն նոցա² իբրեւ զառաջինն, եւ վկայութիւն նոցա առաջի երեսաց իմոց ուղղեսցի³ (Լ 20).

Տես՝ զիարդ ասէ զբարւոք իրսն նոցա, զպաշտաւն եւ զյապահովութիւն: Եւ եթէ բազումք լինիցին եւ զաւրէնսն կալցին, այսոքիկ էին նոցա սիրելիք³⁵⁴:

Եւ այց արարից ի վերայ նեղացն նոցա, եւ եղիցին հզարագոյնք քան զնոսա ի վերայ նոցա (Լ 20ա).

Միւս եւս բարիք՝ եւ քան զնոսա Հզաւրագոյնն լինել: Զիա՞րդ ոչ խոցոտէին զնոսա:

¹ Կայ ընկ. թրգմ. քաղաքն *իիւ*. տաճարն:

² Կայ ընկ. թրգմ. դոքա *իիւ*. որդիքն նոցա:

³ Կայ ընկ. թրգմ. կանգուն կայցեն առաջի աչաց իմոց *իիւ*. առաջի երեսաց ուղղեսցի:

Եւ իշխանն նոցա յինքեանց ելցէ, եւ ժողովեցից զնոսա (Լ 21).

Եւ այս բարեացն էր՝ ոչ եւս ընդ այլոց իշխանաւք եւ թագաւորաւք, այլ ի յինքեանէ թագաւոր, որ ի սկզբանն Հայցեր, այլ ամենայն Հանդիպէր եւ ոչ ինչ պակասէր:

Եւ հեղից ի նոսա ողորմութիւն եւ հաւաքեցից զնոսա¹ (Լ 21ա).

Յայնժամ բարւոք ասացեալ լինէր՝ քանզի եւ այժմ յոյժ բազումք են:

Եւ դարձցին առ իս (Լ 21բ).

Գլուխ բարեացն:

Զի է, որ ետ զսիրտ իւր դառնալ առ իս (Լ 21գ).

Երանէ զմարդն, որպէս եւ այլուր. "Ո՞ք է եւ երանեսցուք զնա" (Սիրաք Լ Դ 9): Զի յորժամ ի Հասարակաց աշխարհի սատակման եւ բարկութեան, եւ ալեկոծութենէ յամենայն երկրի նոքա միայն ապրին: Երանելիք են: Ո՞ք է նա:

Վասն զի բարկութիւն ել անըմբերելի սրտմտութեամբ՝ դառնալով ի վերայ ամբարշտաց, եկեսցէ, մի՛ դարձցի բարկութիւն սրտմտութեան Տեառն մինչեւ հաստատեսցէ եւ արասցէ զձեռնարկութիւն սրտի իւրոյ, ի վերջինս ատուրցն ծանիցին այսոքիկ (Լ 23-24).

Եղիցի, ասէ, այս. մի՛ այժմ խնդրէր, քանզի այժմ պատժոց ձերոց է ժամանակ: Ի ժամանակին յայնմիկ եղէց յԱստուած ազգիդ Իսրայէլի, եւ նոքա եղիցին ինձ ժողովուրդ (Լ 22), յորժամ այլքն կորնչէին. զբարեկոնացոցն ասէ:

¹ հայ ընկ. թրգմ. Եւ ժողովեցից զնոսա *ի/իս*. Եւ հեղից... զնոսա:

ԼԱ

Այսպէս ասէ Տէր. Գտի ջերմ յանապատի հանդերձ կորուսելովքն սուսերի: Երթայք, մի՛ կորուսանէք զԻսրայէլ (ԼԱ 2).

Տես՝ զիարդ ամենայն ուրեք փութայ ցուցանել. եթէ իւր է ամենայն: Ասաց եթէ ի բարեկոնացոցն կորնչել՝ դու ապրեսցիս. եւ ապա ցուցանէ առանց վստահութեան, եւ թէ որպէ՞ս ոչ էր մարդկային խորհրդոց նոցա ոչ կորնչելն: Որպէս թէ ոք ի մէջ՝ բազում դիականց գտանիցէ զոք տակաւին եւս շունչն առ նմին ջերմն եւ թալկացեալ, եւ կարիցէ առնել այնուհետեւ այնպիսի ինչ. զպատերազմաւդսն եւ կարիցէ առնել ի նմանէ միայնոյ, եւ ի կենդանութիւն զնա ածիցէ ի բաց Հալաձիւ ի նմանէ միայնոյ, եւ ի կենդանութիւն զնա ածիցէ անդրէն: Սքանչելեաց են իրքն: Նոյնպէս եւ քեզ եղեւ. ի մէջ դիականց կանգնեցի ի ճանապարհէ պատերազմողացն: Դուզնաքեա շնչով գտի եւ դիմեալս զամենեսեան նենգել արգելի, որք ոչ ունէին յոյս փրկութեան, քանզի որք գերեցինն զձեզ եւ արգելին, այնպէս մատնեալք նոքա՝ զիա՞րդ նոքին վերակացու Հանդերձեալք էին լի՛նել ձերոյ փրկութեանդ: Արդ, գտի ջերմ յանապատի քեզ. Տակաւին եւս շունչ առ քեզ էր յանապատին, ոչ ոք էր վերակացու: Երկուք այժմ սոքիկ. զի եւ դու թալկացեալ էիր եւ յանապատի, այլ երրորդ եւ ընդ սոքիկ. զի եւ դու թալկացեալ էիր եւ յանապատի, այլ երրորդ՝ որք երթայինն փութով յոլովս էիր ընդ անկեալսն, 316բ եւ չորրորդ՝ որք երթայինն փութով զիմեալք ի վերայ Իսրայէլի եւ Հակառակ ձեզ թշուառութեամբք ի վերայ Իսրայէլի գնացեալք, գտի ի փոյթ զԻսրայէլ: Յաղագս Կիւրոսի ասէ: Եւ զայլ բանակսն ի չարիս ձեր: Եւ ասացի:

Երթայք եւ մի՛ սատակէք զԻսրայէլ (ԼԱ 2ա).

Եւ սքանչելի այս էր. ոչ ի բաց տանելն զնոսա, այլ եւ ածել եւս եւ փրկել ի վտանգիցն:

Տէր ի հեռաստանէ երեւեսցի նոցա (ԼԱ 3).

Այլ իմն ի հեռաստանէ Տէր երեւեցաւ նոցա: Ոչ այժմ, այլ ի սկզբանն Հայեցաւ ի նոսա Աստուած ի վերուստ, այնպէս տպաւորեաց, որպէս զի նոցա ոչ ընդ մեզ կորնչել: Եւ յորժամ գերիքն չողան նոյն սահմանեալ էր, եւ կամ թե Կիւրոսի ի վերուստ զայն պատուիրեաց Աստուած ի ձեռն մարգարէիցն, եւ ապա զի մի՛ կարծեսցեն իւրեանց ուղղութեան լիեալ զփրկութիւն իւրեանց, լուր՝ զինչ ասէ. Սիրեմ եւ զայն առնեմ:

զի ոչ ոք է հայր, որ անտես առնիցէ զորդի, եւ որդի անդրանիկ, որ ի հաւրէ փրկիցի՝ ոչ եւս ինչ ունիմ ամենամեծս խորհել³⁶⁰: [Եւ Եփրեմ անդրանիկ իմ է, որ առաւելն մեղաւ եւ առաւել ապականեցաւ, եւ ոչ ունէր յոյս փրկութեան]³⁶¹:

Լուարութ զբանն Տեառն ազգք, պատմեցէք ի կղզիս հեռաւորս, ասացէք, թէ որ հոսեացն զԻսրայէլ, ժողովեցէ նոսա (ԼԱ 10)։

Նշանակ, թէ ամենայն իրաւք հանդիպեցի ասացեալն եւ առ աւտարսն ասել։ Քանզի եթէ ոչ էին հանդերձեալ լինել ելքն, վկայս զթշնամիսն եւ զպատերազմաւդսն ոչ առնէր բամբասանացն, վասն զի հանդերձեալ էին բամբասանքն լինել, եթէ յառաջագոյն ասելովն ոչ կատարեր։ Եւ մեք յորժամ քաջալերիմք ինչ վասն բանի, յայնժամ ի բազումս բերեմք։ Ոչ մինչեւ ի նոսա կացուցանէ զբանն, այլ ասացէք ի կղզիս, ասէ, [զամենայն աշխարհ արարէք վկայք ասացելոցդ, այդպէս վստահեմ յաղագս նոցա]³⁶²:

Զոր որ հոսեացն զԻսրայէլ, ժողովեցէ զնոսա (Լա 10ա)։

[Տես՝ որքան ինչ է զարդ, յորժամ ոչ ինչ ի մարդկանէ կրեցին զդժնդակութիւնսն. եթե ոք ոչ հաւատայցէ դուարին պատերազմն այն յԱստուծոյ ոչ լիեալ՝ տեսանելով զդարձն ի նմանէ եղեալ, եւ յաղագս այնորիկ հաւատայցէ]³⁶³, եւ փրկեաց զնա ի ձեռաց հզաւորագունիցն իւրոց։ [Տեսանե՞ս զի Աստուծոյ է զործն, յորժամ ոչ զուգահաւասար իցէ մարտն]³⁶⁴:

Եկեացն եւ ուրախ լիցին ի լերին Սիոնի, եկեացն ի բարիսն Տեառն՝ յերկիր ցորանոյ եւ գինոյ, պտղոյ եւ անասնոյ եւ ոչխարաց, եւ եղիցին ունձինք նոցա իբրեւ զծառ պտղալից եւ ոչ եւս քաղցիցն (ԼԱ 12)։

[Հայեա՛ զիա՞րդ բարիքն փոխանորդէին զբարիսն, եւ միանգամայն ամենայն զեղեցիկք մարդարէութիւնք քան զմարդարէութիւնս զի մի՛ փորձիւ մերձաւորացն միայն, այլ եւ յուսով հանդերձելոցն զուարճանայցեն]³⁶⁵։ Բայց եւ տես ոչ բնաւ երբէք իմանալի ինչ բարի, այլ զկնի կացեալ, եթէ դարձցին առ նա։

Յայնժամ խնդացն կոյսք ի ժողովս երիտասարդաց (ԼԱ 13)։

[Այսինքն՝ ոչ եւս եղիցի յայնժամ արութիւն, քանզի ոչ բերկրէին, զի եւ ոչ ամուսնութեան իսկ եւ որդիս ծնանելոյ, այլ տառապանաց եւ թշուառութեան նոցա էին պատճառք]³⁶⁶:

Մանկունք եւ ծերք ի միասին խնդացն (ԼԱ 13ա)։
[Ամենայն հասակ հեշտութեամբք բերկրեցի]³⁶⁷:

Եւ դարձուցից զսուգ-նոցա յուրախութիւն եւ արարից զնոսա զուարճացեալս։ [317թ|Մեծացուցից եւ արբուցից զանձինս որդոցն Ղեւեայ եւ ժողովուրդ իմ բարեաւքն 199ի (ԼԱ 13-14)։

Տես յամենեսեան ձգեալ զբարիսն, քանզի եւ այն իսկ էր մեծ ամենեցունն խնդալ, որ յերկարէր զհեշտութիւնս։ Զի յորժամ ինքն ի բարիսն իցէ եւ զընտանին իւր ի հակառակսն տեսանիցէ՝ ապականէ զբարիսն նորա ընկերին չարն, բայց ոչ եւ յայնժամ, այլ ի միասին զուարճացին, եւ մխիթարեցէ զնոսա։ Ոչ միայն իրացն բնութիւն զուարճացին, եւ մխիթարեցէ զնոսա։ Այլ եւ էս առանց այնոցիկ, վասն զի այն է ճշմաստփիցէ զնոսա, այլ եւ էս առանց այնոցիկ, վասն զի այն է ճշմարիտ մխիթարութիւն, եւ եթէ յայնմ վայելեմք եւ ի դժուարինսն ի մխիթարութիւնս եմք։ ապա եթէ յայնմանէ ամայիք իցեմք եւ ոչ բարիքն զմեզ մխիթարել կարեն վասն զի առաքեալքն եւ ի տրտմականսն մխիթարեալք էին եւ այլքն ի բարիսն վշտանային, որք հալածէին զնոսա ի տարակուսանս էին։ Որպէս զի զայն խնդրեցուք զմխիթարութիւնս, քանզի այն ստուգապէս մեծ է։ Զի զոր աւրինակ տրտմութիւն ոչ յիրացն է, այլ՝ յԱստուծոյ, քանզի "տաց, ասէ, նոցա սիրտ տրտմեալ" (Բ օր. ԻԸ 65), նոյնպէս եւ մխիթարութիւն։ Զի եթէ մարդկան բան ի չարիս մխիթարել կարէ՝ որչա՞փ եւս առաւել Աստուծոյ յորժամ եւ ինքն իցէ, որ մխիթարէն։ Տեսեր զառաւելութիւն։ Եւ արարից զնոսա զուարճացեալս, զի ոչ եթէ վայելումն միայն է եւ ոչ մինչ ի լուծանել զչարիս, այլ եւ բեւր կրեցեն եւս։ Եւ արբուցից զանձինս քահանայից որդոցն Ղեւեայ։ Ոչ տարածամ արբեցութիւն, այլ ուրախ արարից ասէ, քանզի յայս անունն կայ ի վերայ, եւ զի նոցա յերկրէն բարիսն խոստացաւ, իսկ սոքա ոչ ինչ ունէին յերկրէն, այլ եւ սոցա հոսեցին բարիքն ասէ։ Մեծացուցից, Մեծ արարից, բայց եւ հոգեւոր է, եւ՝ մարմնական, վասն զի այս իսկ է սովորութիւն խնդութեան՝ մեծ առնել զնա, յաղագս որոյ եւ զտրտմութիւն կարճատեւութիւն կոչեմք։

Չայն ի Հռամայ լսելի եղեւ. ձայն բարձրութեան, լալումն եւ ողբումն յոյժ։ Հռաքել ողբայր զորդիս իւր եւ ոչ կամէր մխիթարութիւն ընդունել, զի ոչ էին (ԼԱ 15)։

[Այս եղեւ առ Հերովդէիւ, եղեւ եւ այժմ]³⁶⁸։ Ընդէ՞ր արդեւք զայս քաղաք միայն յիշիցէ, մասամբն՝ զբովանդակն։ Եւ զլալն վասն է՞ր արդեւք։ Թուի թէ յայնմ կողման չարիք բազումք եղեն, կոտո-

ընցան ամենեքեան եւ ողբք սաստիկ էին, որպէս ի թագաւորական քաղաքի, վասն զի ի հարեւանցի զնա էառ: Յիշէ եւ Եսայիաս. "Եւ անդուստ, ասէ, դադարեսցէ եւ եղիցի վախճան չարեացն" (Ա 16): Առանց մխիթարութեան ելաց, անբժշկելիս թուեցաւ կրել զչարիսն. այլ սակայն եւ նա զիւրսն առցէ. եղիցի վարձն գործոց իւրոց (ԼԱ 16), քանզի եղիցի վարձ ի գործսն իւր:

Դարձցին յերկրէ թշնամեացն (Լ Ա. 16ա).

Մնասցեն որդիքն իւր: Ո՞ր վարձ, զի ոչ եթէ գործս ինչ մեծամեծս արարին, քանզի որպէ՞ս արդեւք ամայի լինէր, այլ ոչ եղիցի, ասէ, տաճարաբնէ գործն քո, եղիցի աւգոստ եւ վայելումն ի գործսն քո:

Քանզի դադարեսցէ ձայն քո ի լալոյ եւ աչք քո յարտասուաց (ԼԱ 16բ).

Զոր աւերինակ յորժամ ասիցէ՝ ոչ էր յաւգուտ վարձ անասնոց, այսինքն՝ գործ ոչ էր պիտանացու յիրսն, որ եկեսցես յառաջին ի վարսն, եւ եղիջիք շահել զպտուղս երկրին, քաղաքացիքն ի նմա եղիցին, որք ծնանինն: Եւ դարձեալ ի վերջինսն իւր յորժամ յուսահատեացն, յորժամ ծերացաւն եւ վտանգեցաւ:

Լուր լուա Եփրեմ հանդերձ ողբացելովք որդովքն, խրատեցեր զիս եւ խրատեցայ, իբրեւ զուարակ ոչ ուայ: Դարձոյ զիս եւ դարձայց, վասն զի դու ես Տէր Աստուած իմ, վասն զի յետոյ ի գերութեան իմում ապաշաւեցի (ՀԱ 17-18).

[Յոյս փրկութեան ոչ է փոքր, եւ այս յասացելոց|318ա| արժանի է հաւատալոյ, քանզի եթէ հանդերձեալ էր ապաշխարել, յայտ է, թէ եւ ապրել]³⁶⁹, եւ եթէ ոք ոչ հաւատայ ասացելոցս՝ լսելով զձայնն Եփրեմի զխոստովանութեան՝ հաւատասցէ։ Տես՝ զիարդ կարող է խոստովանութիւն ապրեցուցանել. իբրեւ զուարակ ոչ ուսայ (ՀԱ 18)։ Հայեա՝ զիա՞րդ զառաջինսն զիւր բամբասէ եւ զվերջին հանդերձեալսն խոստանա. Խրատեցեր զիս եւ խրատեցայ (ՀԱ 18ա). Ոչ զչարի եւ ոչ զժուարի, այլ խրատ զիրսն կոչէ։ Այս առաջին եւ մեծ աւգոստ՝ զպատուհասն խրատ կոչել։ Եղիցի Աստուծոյ խրատել եւ մի՛ ընդունել խրատի մարդւյ. Սուր եկեր զմարգարէսն ձեր եւ խարտ ոչ ընկալայք (Բ 30), ես խրատեցի եւ խրատեցից։

[Յառաջնում իբրեւ զուարակ ոչ ուսայ, զխայտալն իւր երեւեցոյց
գանբան հասակն, զհամարձարկութիւն ի չարիսն, գտտաքեալ անմ-

տութիւնն ի մանկութեան, վասն զի մանկութիւնն ի բաց բարձեալ է ի լծոյ եւ ի սկզբանց խորհրդոց, եւ ոչ ինչ որոշեալ է ի խայտացելոց արջառոցն. վայրապար եւ որպէս դէպէ՛ բերեալ լինի, ոչ ինչ առաջի աչացն տեսանէ, այլ եւ ի գահից վազէ՛]՝³⁷⁰։ Եւ ընդէ՛ր ոչ ասաց իբրեւ զձի, այլ՝ իբրեւ զուարակ։ Ոչ արդեւք ուսոյց՝ ոչ յաղագս Աստուծոյ պատճառին, այլ՝ վասն իմոյն։ Քանզի նա լուծ ի վերայ եղ զաւրէնան.

Դարձոյ զիս եւ դարձոյց, զի դու ես Տէր Աստուած իմ. վասն զի
յետոյ զղջացայ (ԼՍ. 18-19).

[Մեծ է առաքինութիւն, յորժամ յԱստուծոյ դարձուցանելն՝
դառնամք]³⁷¹, վասն զի ի գերութեան իմում զղջացայ: Յուցանէ, եթէ
նախ քան զայն պարտ էր ապաշխարել:

Բախեցի զբարձս, որ է զղջացելոցն զբարձսն բախել: Հառաչեցի յաուրս ամաթոյն իմոյ (ԼԱ 19ա), վասն զի պատկառեցի, եւ ցոցի քեզ եթէ առի թշնամանս¹ (ԼԱ 19բ).

[Յորժամ դամենայն մեղանչիցէ եւ ոչ տանջիցէ, վշտանալ պարտ է, վասն զի ամաւթ եւ այլոց բազում մեղաց մանաւանձ զգայութիւն է, տայ եւ տանջանացն: Բայց այժմ ոչ նոյնպէս լինի, այլ յորժամ մեղանչեմք՝ լրբիմք, եւ յորժամ տանջիմք՝ ի վայր կործանիմք՝ փոփոխելով զժամանակն, բայց ոչ արդարքն նոյնպէս, այլ տանջեալք՝ մեծամեծս խորհէին, որպէս եւ առաքեալքն եւ յաղագս մեղացն այնպէս ամաչէին, մինչ զի ոչ ի ժամանակի յանցանացն միայն, այլ եւ յանցանել նոցա եւ տանջանացն հեռանալ, ողբային եւ զգային]³⁷²: յանցանել նոցա եւ տանջանացն հեռանալ, ողբային եւ զգային]՝ Լուր զինչ Պաւղոսն ասէր. "Այլ գտի ողորմութիւն, զի հայհոյիչս եւ հալածիչ եւ թշնամանալ հաւատարիմ համարեցաւ, զի յիս ցուցցէ Քրիստոս դամենայն երկայնմտութիւն" (Ա Տիմ. Ա 13): Պարտ եւ արժան էր ի մեղանչելն ամաչել, այլ ոչ՝ յորժամ յանդիմանիցիմք, թէպէտ եւ ոչ ոք տեսանիցէ, քանզի անքուս ակն տեսանէ, եւ խիղճ թէպէտ եւ ոչ ոք տեսանիցէ, քանզի անքուս ակն տեսանէ, եւ խիղճ մտացն մերձ է, անաչառ ատեանն: Յաղագս այնորիկ մեղանչեմք, վասն զի ոչ գիտեմք՝ զինչ են մեղքն. ըմբռնելովն զայն սահմանեմք, այլ ոչ գործովն եւ յանդգնութեամբ յառնելն զմեղսն: Զոր աւերինակ, եթէ ոք տապացեալ ոչ դառնայցէ եւ ոչ զգայցէ, ապա եթէ ոք լսիցէ զհիւանդութեան են նորա, յայնժամ ամաչիցէ: Եւ սակայն յայնժամ ոչ այնպէս պարտ էր ամաչել, վասն զի յայնժամ բժշկութեան էին իրք, որպէս զի եթէ միտս ունեաք ամենեքեան արդեւք փութայաք

¹ *հայ ընկ. թրգմ. նախատի՛նս չի/ւ. թշնամանս:*

զմեղսն մեր տանել¹, քանզի սկիզբն բժշկութեան այն էր: Զսոյն եւ երանելին այն ասէր, եթէ ամաչեցի երբեք զմեղսն իմ խոստովանել: Նորին աղագաւ սուրբ էր եւ անարատ: Զի որ կրթի՝ ոչ թաքուցանել յ[ը]նկերէն զմեղսն՝ եւ ոչ մեղանչէ դիւրաւ, եւ եթէ սեղանչէ՝ արագ արագ առնէ զուղղութիւն: Ո՞չ տեսանես զախտաժեսոսն. զի յորժամ ամենեքեան անգիտանան եւ ոչ միում աւգնականութեան հանդիպին, իսկ յորժամ ի բազումս իրքն գան՝ աւգտեալք լինին: Այնպէս եւ բժշկութիւն գտաւ. ասեն ի ճանապարհակիցս եւ ի մէջ հրապարակաց անկեալ կային ախտաժեսոքն, որպէս զի |318բ|անգանելով իւրաքանչիւր ոք ի մերձ լինել պատմէր զաւգտակարն: Վասն զի յոլովութեան անցաւորացն դէպ լինէր եւ ինքեան յինքն այնպիսի ախտս ախտացեալ երբեմն եւ առողջութեան հանդիպեալք, զաւգուտն զիւր փորձիւ աւգտէր վճարելով ուսեալ ասէր ախտաժեսոին: Նոյնպէս եւ այժմ պարտ էր լինել: Վասն որոյ եւ Աստուած իբրեւ ի հրապարակի զարդարսն զիւր առաջի եդ, զի ամենեքեան զնոսա տեսանիցեմք, եւ եթէ որպէս բժշկեցան եւ զի՞նչ զնոսա վճարեաց ի յախտէն եւ ի հիւանդութենէն:

Հառաչեցի յառօր ամաւթոյն (ԼԱ 19 7).

[Այս դեղ մեղաց, քանզի արգելոււ զամաւ[թն ընդ նորումբք առնէ անկանել, իսկ հառաչելն զլիեայսն ի բազ ջնջէ]³⁷³:

Զորս ցուցի քեզ, եթե թշնամանեցան (ՀԱ 197).

[Տեսանե՞ս՝ որքան ինչ բարի է ճանաչելն զմեղսն, մանաւանդ մեզ հնազանդել առնէ Աստուծոյ. ոչ մեղանչելն ասեմ, այլ յետ մեղանչելոյն զղջանալն]³⁷⁴:

Որդի իմ անդրանիկ Եփրեմ, մանաւանդ փափկութեան², փոխանակ զի բանք իմ են ի նմա՝ յիշելով յիշեցից գնա (Լ Ա 20)։

[Տեսանե՞ս որքան ինչ բանքն փոփխուժմն գործեցին, զպիղծն եւ զգարչելին եւ զթշնամին որդի արար եւ՝ որդի սիրելի, որպէս զի ոչ բնութեանս միայն իցեն իրքն եւ որդիս՝ զատ եւ բարետոհմիկ]³⁷⁵:

Վասն զի բանք իմ են ի նմա, այց արարից նմա, ասէ, Տէր (ԼՍ 20ա).

Տեսանե՞ս՝ առ ի մէնջ Աստուած պէտս ունի:

¹ տե՛ս նաև:

² *հայ ընկ. թրգմ.* մանուկ գրգանաց *ի/իս*. մանաւանտ փափկութեան:

Կացոք քեզ Սիոն դէտու (ԼԱ 21).

Յաղագս դառնալոյն խաւսի:

Տուր զսիրտ քո ի վերայ յուսոյ քո (ԼԱ 21ա).
Այսինքն՝ սկիզբն քո յայսմ հետէ իմա զնոյն ինքն զդարձն:

Եկեսցես ճանապարհի ընդ որ գնացեր: Դարձիր կոյսդ Իսրայելի,
դարձիր ի քաղաքս քո (Լ. 21բ).

Ջի ի բարեացն մատակարարութեան զչարեացն գայնոցիկ զյիշատակ ունիցի: Տեսե՞ր զԱստուծոյ զաւրութիւն, զի ձեռն նոցունց կարաւ ի վեր հանել, որովք իջոյցն: Եւ մի՛ ինչ լիներ պղերգագոյն յաղագս անսալոյն: Զի՞նչ իցէ արդեւք. Արա քեզ դէտս, այսինքն՝ որք պատմեն զհանդերձեալսն, որք պատմեն զդարձ քաղաքին. Դարձ առ իս սգով. Յայտ է, եթէ գայր զառաջինսն: Ընկալ, բաւական ետուր գայր զառաջինսն: Ընկալ, բաւական ետուր դատաստան.

Մինչև յե՛րբ ոչ դարձցիս դուստր անարգեալ, վասն զի ստացաւ
Տէր զփրկութիւն ի տնկել գնորն (ԼԱ 22).

Տէր գիրկուպօիւմ ի տնկել զտորսն (ԼԱ 22)։

Ի փրկութիւն ելցեն մարդիկ, յորժամ Աստուած ասիցէ. Մինչեւ ցե֛րբ։ Երանելիք են, որք այսմիկ լսեն։ Մինչև յե֛րբ ոչ դարձցիս պաշտօնը։ Երանելիք են, որք աշխատակացեալքն դուստր անարգեալ. ինձ թուի առ այնոսիկ, որք տաղտկացեալքն հայրն, ի դառնալն՝ զայս ասէ։ Ստացաւ զքեզ ի տնկել։ Ոչ որպէս զահիւն, ի դառնալն թէ դարձեալ խլել։ Ամենեքեան լռեցին այնոքիկ, ուսման իրերեւ թէ դարձեալ խլել։ Ամենեքեան լռեցին այնոքիկ, ամենեքեան կորեան, եւ ոչ մի ինչ է բան յաղագս նոցա։ Ելցեն շուրջ զքեւ մարդիկ։ Զբազմութիւն աստ ցուցանէ. տակաւին եւս ասացեն զբանս զայս ի Հրեաստանի, յորժամ դարձուցից զգերութիւն նորա։

[illegible]

[Ամենայն ուրեք զբարիս մինչեւ ի դրացիսն. Արդար լեառն եւ սուրբ. իբրեւ ոչ եթէ զբարանցն ընդունելով զպատուականութիւն, ալ՝ զբնակչացն, վասն զի սովորեցին հաղորդել ընդ տեղիսն համ-

¹ ծախսի. ուղղման նշանով:

բաւ բնակչացն: Տես, զփոփոխումն]³⁷⁶ ասէ յառաքինութիւն լաւագոյն, վասն զի յազնցոյց զանձն քաղցեալ եւ լցոյց բարեաւք: Ամենայն ուրեք զայս դնէ: Յաղագս այսորիկ զարթեայ եւ տեսի եւ քուն իմ քաղցր է ինձ: [Մեծ բարի. ոչ յորժամ վայելեմք ի բարիս, այլ յորժամ ըստ կամացն Աստուծոյ իցէ, յորժամ եւ զնա ուրախ առնիցէ |319ա|այն]³⁷⁷, զոր եւ աստ զեկուցանէ. վասն զի տեսի եւ քունն քաղցր ինձ եղև: Իբրեւ յաղագս մարդոյ խաւսի՝ զամենայն զառաջին ժամանակն հոգալով հանգեայ: Զի զոր առաջին եղի՝ զայն արարի, որպէս ի սկզբանն ախորժէի զգոյն եւ զմտաւ ածէի, եւ ուր խորհրդոյ իրք եղեն գերութիւն, եւ ոչ քուն ինձ զայր յառաջնումն: Բուռն է քուն, եւ ոչ երբեք ի բաց մերժել զնա կարէ ոք, բայց եթէ բռնաւորագոյնք եւս ի վերայ անկցին հոգք. Արդ այնպէս զձերդ, ասէ, հոգայի մինչեւ ոչ քուննի:

Ահա ատուք զան, ասէ Տէր եւ սերմանեցից զԻսրայէլ եւ զՅուդայ զսերմն մարդոյ (ԼԱ 27).

Բարևոք սերմն աստ եառ, յորժամ ի սակաւուց բազումս կամի պատրաստել, զի մի՛ ոչ հաւատասցեն յաճախապէս յեղելոցն զառակն ի մէջ էած: Որպէս եւ Պաւղոս եւ ինքն Քրիստոս առնէ. "Հասցորենոյ անկեալ թե ոչ մեռանիցի՝ ոչ բերէ բազում պտուղ" (Յովհ. ԺԲ 24) եւ սերմն անասնոյ (ԼԱ 27ա): Տեսանե՞ս՝ զիարդ կարեւորք են իրքն: Եւ ի բաց հատանէ զմարդկան բարեկեցութիւն նոցա հեռաւորութիւն: Եւ հայեա՞ զիա՞րդ զնոցա զկերակուրն յինքենէ աւրինադրեաց բերել երկրի, իսկ զմարդկան՝ ոչ նոյնպէս, այլ հանդերձ բազում գործով եւ աշխատութեամբ լինել: Զայն ցուցանէ, զի պատուականագոյն է ազգս մեր, եւ ոչ եթող Տեառն ծառայից հոգովք հաշել, այլ կիսամասն իմն ի մէնջ թ եթէւացոյց զհոգսն: Սակայն ի տանջանսն ընդունել մեր եւ նոքա տանջին եւ նախ քան զմեզ նոքա, վասն զի ոչ ունին շտեմարանս եւ ոչ համբարս եթէ ոչ տարեւորական կերակուրսն վայելիցէ՝ ապականի: Տեսանես՞ զիարդ յոլովագոյն է Աստուծոյ բան յաղազս մարդկան քան թէ վասն անասնոց, եւ նոցա բանն նորա յաղազս մարդկան է: Զոր աւրինակ, զարթեայ, ասէ, կորուսանել զնոսա (ԼԱ 28): Եւ ապա զի մի՛ թուիցի շնորհաւք զայն տալ՝ յիշեցուցանէ զչարիսն, զոր կրեցին յառաջագոյնն:

Եւ եղիցի զոր արինակ զարթեայ ի վերայ նոցա կործանել եւ չար-
չարել, նոյնպէս զարթեայց ի վերայ նոցա շինել եւ տնկել, ասէ Տէր
(ԼՍ 28).

Որքան փութով զայն արարի եւ զայս ասէ: Որքա՞ն ինչ ինձ այս
ընտանեգոյնք են: Արդ, մի՛ ոք թերահաւատեցէ, վասն զի այնպէս
սաստիկ ի տանջելն իրք աւտարք ինձ են, եւ առաւել զարթնում
յնտանին իմ եւ մանաւանտ յորժամ այն յառաջագոյն ժամանեալ
իցէ տնկոյս անուամբ միշտ վարի՝ զհաստատութիւն եւ զանշարժու-
թիւն ցուցանելով:

Յաւորսն յայնոսիկ ոչ եւս ասացեն՝ հարբ կերան ազոխ եւ որդ-
տոցն ատամունք առին, զի իւրաքանչիւր ոք յիրում մեղսն մեռցի (ԼԱ.
29).

[illegible]

¹ ԽՈՒՆ. ԲՆԱԳՐԻ մԵԿՆ. մԵՋ սրան հետևում են "Մի քանի խոսք հետո" բառերը:

կրես, այլ համբերեա կատարածին, եւ յայնժամ մաքուր իմասցիս զվճիռն: Քանիս եւ յաղագս Յորայ բարեկամքն, այլ եւ նոքա լուան յԱստուծոյ ասելն՝ այլազգ զիս կարծես խաւսել, բայց զի արդար երեւեսցիս: Սոյնպէս եւ Եղեկիէլ ասէ. "Կենդանի եմ ես, ասէ Տէր, եթէ եղիցի ասացեալ առակդ" (Եղեկ. ԺԸ 2): Ամենայն ուրեք ցուցանէ՝ ոչ եթէ լինէր, այլ եթէ ասէին՝ յանժուժկալութենէ որք զանոտիսն հաստատէին: Վասն զի յօլովագոյնս զհարցն նոցա մարգարէքն ամբաստանեցին, իսկ գերութիւն ի կատարածին եղեւ ասէին՝ հարքն մեղան եւ մեք տանջիմք: Բայց մի ինձ զվճիռն յայնցանէ, որք վրիպէինն, ի մէջ բերցես, քանզի եւ ոչ բնաւ իսկ ոք ընդ երանելիսն նախանձելով ընդ անիրաւսն ըմբռնեցաւ: Եւ զիա՞րդ ոչ իցէ առակն այն, վասն զի ի դէպ էր որք ի գերութեան էին ասել, եթէ առաջին հարքն մեր մեղան եւ մեք տանջիմք: Արդ, յորժամ տեսցես զնոսա յաւտար երկրին, զի ողբան եւ ոչ արժանի վարկանին տեսանել զփոփոխումն բարի, տեսցես եւ զքեզ անդրէն եկեալ եւ զքոյն առեալ՝ ոչ եւս այնպիսի ինչ ասացես: Եւ ապա զի՞նչ. Իւրաքանչիւր ոք, ասէ, ի մեղս իւրում մեռցի: Որպէս եթէ նախ քան զայն ո՞չ լինէր այն: Թուի ինձ ոչ ասել զհամարէն տանջանսն ածել ի վերայ, այլ անդեն վաղվադակի զիւրաքանչիւր ոք տանջել: Բարւոք ազոխ զմեղսն կոչէ, քան զի կերակրողական եւ ոչ բնաւ ինչ ունի յինքեան, այլ տրտմեցուցանէ առաւել զատամոռնսն, մինչ զի զսովորական եւ զաւրինաւոր մեր կերակուրն անպիտանս առնել այնուհետեւ: Քանզի մեղք յորժամ վնասեն զմեր զգայութիւնսս, որովք սովորեալքն եմք կերակրովք կերակրել զանձին առաքինութեամբքն, անպիտանս զնոսա առնէ: Ասացից՝ զիա՞րդ, թէ ոչ զայրանայք: Բերան, որ կրթի երդնուլ եւ սուտ, վաղվադակի երդնուլ: Որքա՞ն ինչ է պիտանացուական, բայց եթէ սովորեցուցես մոլորեցուցանել յերեւելեաց մարմնոցս ի գեղեցկութիւնս եւ յորոց արգելեալն է ի տեսութենէ վայելեցուցանես՝ ոչ եւս գիտէ արագ արագ համեստանալ: Վասն այսորիկ եւ իմաստուն ոմն ասէ. Զոր աւրինակ ազոխ ատամանց վնասակար է, նոյնպէս եւ՝ մեղք, որ վարին նոքաւք: Եւ սակայն թուի զայլս շաղախել, որպիսի՞ ինչ: Որ զրկեն, ինքն ոչ ինչ թուի ընդունել զրկանս եւ զվնասն զրկեցելումն պատրաստել կրել: Արդ, զայս կարծիս սխալանաց ուղղելով առակին բան՝ ասէ. Որք վարին՝ նովաւ է վնասակար, զնոսա ժանտացուցանէ նախ, որպէս մահացու զեղքն որք ընդունին զնոսա՝ զմարմինսն նոցա: Ապա եթէ ոչ՝ զիա՞րդ ընդունի բան՝ այլում կրել զվնասն. Իւրաքանչիւր ոք ի մեղս իւրում մեռցի: Այս եղեւ եւ յայնժամ եւ յառաջագոյն, բայց կատարած յայնժամ կալաւ: Զի

որպէս յառաջագոյն յԱստուծոյ պտաւորեալ տեսիջիք զայն յետոյ, ասէ, հանդիպեալ դուք ի գերութեան ծնեալքդ, քանզի յորժամ ոչ ամենեքեան դարձցին, այլ մնայցեն ոմանք, այդ յայտ լիցի:

Ահա ատուրք գան, ասէ Տէր, եւ եղից տալ³²⁰ալնդ Իսրայէլի եւ տանդ Յուդայ ուխտ նոր (ԼԱ 31).

[Այլ իմն մարգարէութիւնս եւ յայտնի, զոր եւ Պաւղոս յիշեաց երբեմն առաքելով Եբրայեցոցն. "Իսկ ուր թողութիւն մեղաց է՝ ոչ եւս պատարագք վասն մեղաց լիցին" (Եբր. Ժ 18): Ժամանակ է, ասէ, եւ ոչ ասէ՞ ո՞ր, ե՞րբ եւ յետ որքա՞ն ժամանակի, վասն զի կամէր զայն ծածկել]³⁸⁰, եւ սակայն թէ յաղագս դառնալոյն անդրէն էր՝ պարտ էր առանց ասելոյ. Ահա ատուրք եկեացն եւ եղից տանդ Իսրայէլի: Ընդէ՞ր զայն յառաջագոյն դնէ զտունն, եւ սակայն անաւրինագոյն էր դէ՞ր զայն զՅուդայ ցուցանել, թէ այնուհետեւ ոչ եւս եղիցի ի մէջ Իսրայէլի եւ Յուդայ: Վասն զի եթէ հեթանոսաց եւ այլոց ոչ ինչ էր ի մէջ, եւ սա՞ առաւել Իսրայէլի եւ Յուդայ: Տեսցուք՝ մի՛ գուցէ յաղագս աւրինայն ասիցէ.

Ոչ ըստ ուխտին, զոր եղի հարցն նոցա. (ԼԱ 32).

Որո՞ց հարց. զբերանս անամաւթիցն պապանձեցոյ. մի՛ գուցէ հանդերձեալ իցեն ասել զԱբրահամու տուեալ զկտակն յաղագս Իսահակայ, քանզի եւ նոքա առին կտակս: Պարզաբար ասա զհարսն. ոչ զիտեմ՝ զոր ասես. ասա յայտնապէս, վասն զի այդ է մարգարէի սեփական. Ոչ ըստ ուխտին, զոր եղի ընդ հարսն նոցա. ասա զժամանակն, եւ ուսանիմք զոր ասեսդ, ասա զաւրն.

Յորում ատուր առի զձեռանէ նոցա հանել յերկրէն Եգիպտոսի (ԼԱ 32ա).

Տես՝ զիարդ զսքանչելի խնամակալութիւն զիւր ասէ: Ես ի ձեռն իմ ասէ, ոչ ի ձեռն միջնորդի ուրուք: Որպէս եւ Մովսէսն ասէ. "Ո՞չ դու քեզէն հանցես, մի՛ առաքեսցես ծառայ զոք": Զպատիւն ցուցանէ եւ զգուլթն: Զի զոր աւրինակ հայր բուռն հարկանիցէ զորդոյ զանջոյ, այնպէս եհան, զի ոչ գիտէին իսկ, եթէ ընդ որ ճանապարհ պարտ էր երթալ: Աստ զառաջնորդութիւն յայտնէ եւ զաւժնդակութիւն եւ զդիւրութիւն ճանապարհին: Ասա՝ ընդէ՞ր ոչ զայնպիսի ուխտ ետուր, զոր ոչ ըստգտանէիր. անկատարութիւն ինչ ունէր, ապա ուրեմն եւ ոչ ի սկզբանն տալ պարտ էր: Մարդիկ աւրէնս դնեն եւ կամին, զի միշտ կայցեն հաստատուն, իսկ դու՝ ոչ եւս:

Վասն զի նոքա ոչ կացին յուխտին իմում, եւ ես անփոյթ արարի զնոցանէն, ասէ Տէր (ԼԱ 32բ).

Իրաւունս ցուցանէ, որպէս եւ յաղագս տէրութեան: Վասն այնորիկ ոչ զնէ նոյնպիսի ուխտ, եւ սակայն որքն անփոյթ արարին. ոչ այլ մեծագոյն ինչ տալ իրաւացի էր նոցա, այլ եւ զայն ի բաց բառնալ: [Կամի՞ք ի մէջ ածից զառաքելական զբանսն, առանց բռնադատութեան միաբանեալ ընդ ասացեալսն. Ընդէ՞ր բռնադատէք "զնեւ ի վերայ լուծ, զոր ոչ կարացին հարքն մեր բառնալ" (Գործք ԺԵ 10): Տեսանե՞ս վասն այնորիկ շնորհն, զի ըստ շնորհին լինիցի առ ի լինել հաստատուն աւետեացն]³⁸¹: "Քանզի աւրէնքն զբարկութիւն գործեն, զի ուր ոչ են աւրէնքն՝ եւ ոչ յանցանքն: Եւ արդ զի՞նչ. աւրէնքն յանցանացն աղագաւ եղան" (Հռովմ Դ 15). Վասն զի ոչ կացին յուխտին իմում, քանզի [ոչն կալ եւ անցանել նոյնն է: Ապա ուրեմն մի է, որ զՆորս եւ զՀինն ետ]³⁸²: Ամաչեսցեն հերձուածաւղքն, ամաչեսցեն արիանոսքն, վասն զի ամենայն Հաւր եւ Որդւոյ Հասարակաց է, ապա ուրեմն ինքն զնոսա էհան յերկրէն Եգիպտոսի, եւ զՄովսէս, ուրեմն, ինքն առաքեաց. ինքն ուրեմն էր, որ ասէրն. "Ես եմ էն" (Ելք Գ 14), եւ եթէ՞ էն՝ զի՞ ասեն՝ ոչ էր: Ե՞րբ էր, յորժամ ոչ էր, քանզի էն միշտ է: Տես՝ զիարդ առանց ծանրանալոյ է ամբաստանութիւն: Ոչ ասաց ընդէր. ոչ [մ]նային, ոչ ասաց՝ անցին, այլ՝ ոչ կացին, այսինքն՝ դաշինս եղաք եւ ոչ կացին: Եւ ես անփոյթ արարի. ե՞րբ յորժամ նոքա զիմով իշխանութեամբն անցին: Տես զմարդասիրութիւն՝ հանդերձեալ տալ զբարի խորհուրդն, եւ յաղագս առաջնոցն իրաւունս ցուցանէ: Այլ աւրէնս տայ եւ յիշեցուցանէ, զի մի՛ զնոյնս կրեսցեն: Վասն այնորիկ ոչ եւս ի գործոց, զի ըստ շնորհաց իցէ, առ վայր մի ոչ ինչ եղիցի հասարակ, եւ ոչ յաղագս առաջնոյն ասէ յայտնի, զի եւ ոչ հակառակ այնմ տամ ասէ:

Զի այս է ուխտն, զոր եղից տանն Իսրայէլի եւ տանն Յուդայ (ԼԱ 33).

[Եւ ոչ բնաւ|320բ| երբեք զհեթանոսս յիշէ, զի մի՛ ինչ տայցէ նոցա պատճառս, որպէս եւ Քրիստոս ասէ. "Ոչ ուրեք առաքեցայ, բայց առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայէլի" (Մտթ. ԺԵ 24)]³⁸³:

Տաց զարեւնս իմ ի միտս նոցա եւ ի սիրտս նոցա գրեցից զնոսա (ԼԱ 33ա).

[Ասա, ու՞ր այն եղեւ: Քանզի զրաւորական աւրէնք էին անտ, բայց առ մեզ՝ յայտնութիւն Հոգւոյն: Բիւր վկայութեւնք: Ոչ ինչ գրով ետ Քրիստոս: Նա ձեզ յիշեցուցէ զամենայն՝ ոչ քարեղէն տախտակք եւ ոչ գիր քանդակեալ, այլ միտք նոցա արձանք աւրինացն Աստուծոյ լիեալք]³⁸⁴, արձանք ոսկեղէնք: Այն աւանդութիւն էր, վասն զի յորժամ ոչ էր Հոգին՝ պարտ էր իբրեւ մանկան՝ գրով յարձանին ուսուցանել, իսկ յորժամ իմաստասիրագոյն եղեն, եւ յամենեցունց ի բեց կալ էր պարտ, յիրաւի եւ եւս տախտակք: Զի որ կին ոչ ունի եւ ոչ տան հոգ տանի եւ ոչ յաղագս որդոց զբաղեալ է, այլ՝ Աստուծոյ նուիրեալ, եւ զամենայն զինքն է բանս նորա ծախէ՞ զի՞նչ պէտք էին գրով յիշեցուցանել նմա. մաքուր վարուց եւեթ խէ՞ զի՞նչ պէտք էին գրով յիշեցուցանել նմա. մաքուր վարուց եւեթ էին պէտք, եւ զամենայն շնորհն յինքն ձգէր: Այսպէս եւ Պաւլոս՝ "Գրեալ ոչ մրով, այլ՝ Հոգւով", ասէ (Բ Կորնթ. Գ 3): Քանզի յառաջագոյն բնութիւնս ուսուցանէր, զոր ինչ գործելն արժան էր, իսկ յետոյ Հոգին յոյժ մեծագոյն քան զբնականն եւ զմարդկայինն, որով "աղաղակեմք. Աբբա հայր" (Գաղատ. Դ 6):

[Եւ ի սիրտս նոցա գրեցից զնոսա (ԼԱ 33բ).

Տես, ի տախտակէն ոչ գոյր հնար ամենեցուն գիտել, բայց յառաքելոցն ամենեցուն. կենդանի արձանք շրջէին ընդ աշխարհ՝ բերելով յինքեան զԱստուծոյ զգիրսն: Եւ որպիսի՞ք էին գիրքն, զորս ունէինն, զորս գրեացն ո՛չ եղէզն, ոչ սեաւ դեղ, այլ ինքն Աստուած: Տես զհաւասար պատիւ զՀոգւոյն եւ զՀաւր. այնոքիկ տախտակք մատամբն Աստուծոյ էին գրեալք եւ սոքա՝ աստուածային Հոգւոյն շնորհաւ: Եւ նոքա խորտակեցան՝ յառաջնումն յայտնելով զկատարածն. աւրինակ էր լիեալն, եթէ վախճան երբեմն ածցէ զաւրէնսն, եւ եթէ խորտակեցեն յինքեանց զլուծն: Բայց աստ ոչ ինչ այնպիսի, այլ կացին նոքին տախտակքն յամենայն ժամանակի անծախելիք լիեալք]³⁸⁵: Եւ բազումք ի նոցանէ կազմեցան յամենայն աշխարալիեալք³⁸⁵: Եւ բազումք ի նոցանէ կազմեցան յամենայն աշխարահի կացին ի վերայ եկեղեցեաց: Կամիս այժմ ածից ի մէջ զամբաստանութիւնսն, զորս արարին ընդդէմ նոցա մարգարէքն, զի ուսցիս՝ զիարդ էին գրեալք:

Եղեց նոցա յԱստուած եւ նոքա եղիցին իմ ժողովուրդ (ԼԱ 33գ).

Նախ առաջին լուր, եւ ապա եթէ զիա՞րդ նոր ուխտ լինի: Տես եւ զանուն նորա ի մարգարէիցն ի վերուստ կանխաւ նկարագրեալ ուխտ նոր: Տեսանէս, զի ոչ ի մէջն անունս կայ, այլ յերեմիաս յառաջագոյն զայս մանաւանտ եղ, եւ Հոգին աւրինադրեաց: Յիրաւի. մի

եթէ սա միայն. կամիս եւ այլ վկայ ածից ի մէջ: Եղեց նոցա յԱստուած, յորժամ զայնոսիկ ուղղիցեն:

Եւ ոչ եւս ուսուցանիցեն իւրաքանչիւր ոք զընկեր իւր եւ իւրաքանչիւր ոք զմերձաւոր իւր եւ զեղբայր իւր եւ ասիցեն՝ ծանիր զՏէր, զի ամենեքեան գիտասցեն, զիս ի փոքունց մինչեւ ի մեծամեծս նոցա (ԼԱ 34).

Այս ե՞րբ հանդիպեցաւ հաւաստեալ, քանզի սոյն ինքն այս այժմ է, ապա ուրեմն ոչ առ հրէիւքն, յորժամ եւ նոքին վարդապետքն կարաւտանային վարդապետաց հանապազաւր: Ուսեալքդ յորովայնէ եւ խրատեալքդ մինչեւ ի ծերութիւն: Քանզի որպէս հանդերձեալ էր այս լինել, կամ զիս՞րդ ինքնին ուսմունքն զայս կարէր գիտել, որք եւ ոչ յետ ուսմանն կարէին ունել զասացեալնս, այլ ասէին՝ մի՛ խաւսիք ընդ մեզ: Տեսանե՞ս՝ ոսոխս նոցա զնոսին մարգարէսն, իսկ առ շնորհաւս զայս կատարեալ. "Ոչ ոք գայ առ իս, եթէ ոչ հայրն իմ ձգիցէ զնա" (Յովհ. ԺԴ 6): Ոչ եւս մարդիկ վարդապետք: Տես, ի սկզբանն վաղվաղակի զայս. Կա[321ա]միմք տեսանել զՅիսուս, հեթանոսք ասէին: Քանզի ոչ եթէ յանկեան բարեպաշտութեանս ի քէն իբրեւ զառաջինն, այլ ամենայն ուրեք առաջի կայ, քանզի արեգակնային ճառագայթս երեւելագոյնք: Արդ, զոր աւրինակ որոց միանգամ աչք են՝ ոչ ինչ կարաւտանան զարեգակնս զայս ուսանել տեսանել: Նոյնպէս եւ ոչ արեգակնան արդարութեան պէտք ինչ են վարդապետութեան, վասն զի նոքին իրքն գոչեն. "Բազմասցի երկիր ճանաչել զՏէր իբրեւ ջուրք բազումք, որ ծածկիցեն զծովս" (Յս. ԺԱ 9), եւ "Լի են երկինք եւ երկիր փառաւք նորա" (Յս. Զ 3): Քանզի զի՞նչ գոչէ, ասա ինձ, զգաւրութիւն նորա, զի՞նչ կամիս առ մեզ զուղղութիւնսն, առ հեթանոսսն դադարեաց: Հարց, ով մարդ եւ ասա, զի զմասնավորսն թողլով, որք միանգամ ի գերեզմանս առաքելոցն, որքան ինչ առ մեւք առաջի քաղաքիս ի դոսին է, որքան ի տունս, որքան ըստ առն, որքան ըստ ազգի, որք միանգամ, զորս մեք ոչ գիտեմք, այլ եւ՝ զհամաւրէնսն: Հարց եւ ասա, եւ զմարդագոհութիւնսն դադարեցոյց, եւ լսեսցես Քրիստոս, յաղագս որոյ ոչ եւս զենեալ լինին մանկունք ի վերայ բազնաց: Զայս հեթանոսաց բարի արար, ուր մոլութիւնքն եւ դիւթութիւնքն: Եւ զՔրիստոս լսես ի նոցունց ի հեթանոսացն. պատուեցելոյն Աստուծոյ գալուստ զայս գործեաց: Ո՞յ աստուածոցն զգաց¹, ո՞յ զմեհեանսն քակտեց: Եւ զնոյն դարձեալ ընդէ՞ր ոչ զհայրենիսն պահեն հրէայք եւ ո՞չ

¹ զայս զգաց. զայս-ի վրա ուղղման նշան:

զնոյն ուսցիս: [Եւ ոչ եւս ուսուցեն իւրաքանչիւր ոք զընկեր իւր: Արդ, զի՞նչ պէտք են վարդապետութեան, յո՞ր կամիս ի գաւառ երթալ, յո՞ր ծով, յո՞ր երկիր. ի բարբարոսականն ի հեթանոսաց, ի հելլենացոց, ի պտղոմեականն՝ աւետ զնաչն գտցես, եւ լուիցես բեւր պատմութիւնս. անապատ, շէնք, լերինք, դաշտք, բլուրք զՔրիստոս գոչեն]³⁸⁶, անտ վանք միայնակեցաց բազումք այրք եղեն: Եւ ոչ ինչ են պետք վարդապետութեան ի փոքունց մինչեւ ի մեծամեծս, (ԼԱ 34), յորժամ լուիցես յաղագս վիպիցն ամենայն երկրի, յայնժամ գիտասցես՝ զի՞նչ է՝ Ի փոքունց մինչեւ ի մեծամեծս. ո՞ զմանկտին ուսոյց ասելով. "Ովսանայ ի բարձունս, աւրհնեալ եկեալդ յանուն Տեառն" (Յովհ. ԺԲ 13): [զոր աւրինակ արեգակնս այս ոչ միայն մեծամեծաց, այլ եւ փոքունց երեւի, նոյնպէս եւ արեգակն արդարութեան զփոքունց, զմեծամեծաց, ծառայից, զազատաց, զիշխանաց, զիշխեցելոց, զթագաւորաց, զռամկաց, զտղայոց, զծերոց, զամենեցուն զոգիս լուսաւորեաց ճառագայթիւք գիտութեան]³⁸⁷:

Զի քաւիչ եղեց անիրաւութեանց նոցա եւ զմեղս նոցա ոչ եւս յիշեցից (ԼԱ 34ա).

Եւ արդ, զի՞նչ. առ հրէիւքն ո՞չ եղեւ սովք եւ ժանտախտք, յաղագս մեղաց ո՞չ գերութիւն: Ապա ուրեմն ոչ յիշեաց: Այո, բայց եւ առ մեւք ոչ եւս յիշէ, վասն զի աւագանաւն թողեալք ի մոռացումն գան: Քաւիչ եղեց. ոչ վայրապար ինչ լիեալս, այլ եւ ոչ եթէ լիեալք իցեն այնոքիկ համարեցայց: Քանզի բազումք գիտելով զինքեանս թշուառականք են, բայց եւ ոչ նոյնպէս, այլ եւ՝ ոչ յիշեցից յաղագս հաւանեցուցանելոյ զնոսա: Եւ ոչ գիտեմ, եթէ մեղան: Զայս աւագանն միայն առնէ: Տեսե՞ր զհաւաստի նշանակ աւրինացն: Բայց աւրէնքն ոչ նոյնպէս, զի ամենեքեան գիտեսցեն զիս: Քանզի ոչ եթէ յաշխատութիւնս եւ ի բրտունս կոչին, այլ ի թողութիւն յանցանացն իւրեանց եւ յանյիշութիւն մեղաց:

Եթե բարձրասցի երկին ի բարձունս ասէ, եւ եթե խոնարհեցի յատակս երկրիս ի վայր՝ եւ ոչ անարգեցից՝ զազդ Խորայէլի, ասէ Տէր (ԼԱ 37).

Քանզի ոչ ամենեքեան, որ յիսրայէլ են իսրայէլացիք, եւ ոչ եթէ որք միանգամ են զաւակ Աբրահամով՝ ամենեքեան անորդիք: [Արդ, յաղագս որո՞ց իսրայելացոց ասէ. "Լուր, եթէ իցէ, ասէ, թիւ որդւոյն

¹ հայ ընկ. թրգմ. խոստեցից փիս. անարգեցից:

եւ զԲարուք տայր. թերեւս ոչ այլ ոք հնազանդէր եւ առնէր, բայց սա առնէ: Եւ սակայն ոչ ինչ ունէր ասել եւ ոչ խորհուրդս ստգտանել եղելոցն, զգիրս ստացուածոյն, զպատուիրանն եւ զիրաւունսն (ԼԲ 11), այլ վասն զի Աստուած պատուիրեաց, Իրաւունս զաւրէնսն ասէ:

Եւ ետու զայն ցԲարուք, որպէսզի դնիցէ ի խեցեղէն ամանի (ԼԲ 12,14), զի եւ որք զկնի գայլոց իցեն, ուսանիցին. վասն այնորիկ ի խեցեղէն ամանի, զի մի՛ ապականիցի, որպէս զի ի դառնալն անդրէն տեսանիցեն: Վասն զի ի վերուստ կանխաւ զայն ասէր, զի մի բանքն միայն, այլ եւ իրքն վկայիցեն: Եւ ապա ասէ զպատճառն.

Զի այսպէս ասէ Տէր. Դարձեալ ստացին տունս անդաստանս եւ այգիս յերկիր իմ յայսմիկ (ԼԲ 15)

Զիա՞րդ ոչ հանդերձեալ էինծիծաղելիք լինել իրքն: Տեսանե՞ս, ամենայն ուստեք հրահանգեալս զնոսա ի հաւատն, զի ուսանիցին ամենայն ուստեք, թե Աստուծոյ գործիք էին լիեալքն ամենեքեան: Եւ ո՞ր էր այն նշանակ ստանալ զանդաստանն՝ տալ զարծաթն մարգարէին. զինչ լրում (°) լինելոցն էր, ոչ վկայէր: Եւ սակայն եթէ ոչ էր ելեալ Նաբուքոդոնոսոր, յայնժամ բանտարգել առնել զնա պարտ էր իբրեւ զսուտ, բայց այժմ եւ պսակել եւս: Քանզի եթէ բարբարոս այր ոչ ինչ ախորժելի լուաւ Դանիէլէ եւ, ընդ ճշմարտութիւն սքանչացեալ, պատուեաց ոսկեղէն մանեկաւ եւ այլովք ամենեքումքք, եւս առաւել՝ զսա: Տես զսքանչելիս մարգարէականս՝ ոչ եզիտ տեղի ասացելոցս եւ հաստատութիւն, այլ սակայն եւ այնպէս արար, եւ ոչ նախ հայցեր հաւատարիմ լինել եւ ապա առնել, այլ նախ առնէր եւ ապա հաւանեցուցանելով: Զի թէպէտ եւ խորհուրդքն ոչ հաւանեցուցանեն զմեզ, այլ գործել պարտ է զամենայն Աստուծոյն: Խռովին խորհուրդքն, եւ զի մի՛ կարծիցես, թե իբրեւ զտկարէ ումեքն զԱստուծոյ զմտաւ ածիցէ, եւ կամ եթէ ոչ իցէ կարաւղ իրացն առնել փոփոխումն, զայն գնէ, որ զաւրութեան նոր էր նշանակ: Վասն որոյ ասէ. Ի տալն |323| իմում զգիրսն ցԲարուք աղապս կացի առ Տէր (ԼԲ 16): Եւ ոչ վայրապար նշանակեաց ինչ, այլ ասէր. [Ով որ ետդ Տէր, Տէր (ԼԲ 17).

Ոչ գոյ ասել, եթէ անցանես, միշտ կարող ես, վասն զի միշտ ես եւ Տէր ես, ապա ուրեմն եւ ունիս]³⁹¹: Զի՞նչ կամիցի մարգարէս. մի արդեւք հաւանեցուցանել զԱստուած անդրէն վաղվաղակի այնմ

լինել եւ ոչ յետ եւթանասուն ամի: Թուի թէ զայս եւս յառաջագոյն յաղագս զարութեան խաւսի.

Դու արարեր զերկին եւ զերկիր զարութեամբ քո մեծաւ եւ բարձր բազկաւ (ԼԲ 17 ա).

Եւ արդ, այնքա՞ն եւեթ իցէ զաւրութիւն Աստուծոյ. եւ ոչ բնաւ երբեք, այլ տես եւ որ ի կարգին.

Ոչ ինչ թաքցի ի քէն (ԼԲ 17բ).

Միւս եւս թարգմանիչն ասպէս ասէ. Ոչ տկարանայ առ քեզ եւ ոչ մի բան. զոր ինչ. միանգամ ասես, լինի: Տես, զիարդ զդիւրութիւն յանդիման կացուցանէ: Մի՛ ինչ չափեր զԱստուծոյ զաւրութիւն, վասն զի անչափ է. զամենայն զոր միանգամ կամի եւ առնէ: Եւ նշանակ մեծ ասացելոցս, եթէ զամենայն, զոր միանգամ կամի եւ առնէ.

Առնէ ողորմութիւն ի հազարս (ԼԲ 18).

Այլ եւ կամի ասէ, քանզի ո՞ր աւգուտ էր ի զաւրութենէն, եթէ այն ոչ էր մերձ:

Հատուցանէ զմեզս հարց ի ծոցս որդոց իւրեանց (ԼԲ 18ա).

Եւ ոչ ասէ՝ յերիս եւ ի չորս ազգս, այլ զայն լռէ, վասն զի կամի եւս աստ կարողապէս ապրեցուցանել եւ տանջել, որք յետ նոցա: Որ-եւ աստ կարողապէս ապրեցուցանել եւ տանջել, որք յետոյն լինին տանջել եւ պիսի՞ ինչ, եթէ կարող ես զայնոսիկ, որք յետոյն լինին տանջել եւ մի բան տկարանայ քեզ՝ եթէ ողորմել պարտ իցէ եւ եթէ տանջել, եւ եթէ ի ժամանակս բազումս

Աստուած մեծ եւ հզար (ԼԲ 18բ).

Մեծ՝ խորհրդով եւ հզար՝ գործովք, [որք ըստ ինքեան որոշեալք են առ մարդկան իմաստութիւն եւ զաւրութիւն]³⁹²: Որ մեծդ խորհրդով՝ հանճարով ասէ աստ:

Աստուած մեծ ամենակալ (ԼԲ 19).

Որ զամենեսեան ունիս. եւ աստ զիրաւունսն եւ զկանխագիտութիւն ասէ:

[Մեծանուն Տէր, աչք քո բաց են յամենայն ճանապարհս մարդկան՝ հատուցանել իւրաքանչիւր ումեք, ըստ ճանապարհաց իւրոց եւ ըստ պտղոյ գործոց իւրոց (ԼԲ 19)։

Բարւոք ասաց՝ բաց են. ոչ երբեք կափուցանես զնոսա, արթուն է ակնդ, անքուն՝ տեսութեանդ։ Ոչ ոք ունի ասել, եթէ տեսանես եւ ոչ հատուցանես, որ եւ այս ի մարդիկ մերձ է, բայց ոչ նոյնպէս եւ քեզ, այլ յամենայն ճանապարհս աչք քո, եւ որք զանխլացեալքն են տեսանես։

Որ արարեր նշանս եւ սքանչելիս յեգիպտոս մինչեւ յաւրս յայս, եւ յԻսրայէլ եւ յերկրածինսն, եւ արարեր քեզ անուն որպէս յաւորս յայսմիկ եւ հանէր զժողովուրդ քո զԻսրայէլ նշանաւք եւ սքանչելեաւք հզար ձեռամբ եւ բարձր բազկաւ (ԼԲ 20-21)։

Որ զաւրութեան եւ մարդասիրութեան եւ արդարութեան եւ գիտութեան գործ է]³⁹³։

Եւ ոչ լուան ձայնի քում, եւ արարեր հանդիպել նոցա զամենայն չարիսս զայսոսիկ (ԼԲ 23)։

Այլ սակայն ասէ. Մեք մեղաք առ ի քէն ամենայն ինչ էր, բայց մեք ածաք զպատերազմն ի վերայ։

Եւ մատնեցաւ քաղաքս, որպէս ասացեր, եւ դու ասես. Ստացիր քեզ ազարակ արծաթոյ, եւ ստացայ (ԼԲ 24-25)։

[Ոչ եւս իշխէ այսուհետեւ քննել, այլ յիշեցուցանէ զառաջինսն, որ ինչ ժողովրդեանն եղեւ։ Ոչ ինչ ունիմ ասել, այլ զհրամայեալսն արարի, [թէպէտ եւ քաղաքս մատնեալ է]³⁹⁴։

Եւ արարեր քեզ անուն (ԼԲ 20)։

Ոչ վայրապար եւ զայս եղ, այլ՝ յաղագս փառաց քոց։

Եւ տուր նոցա, որք մեղանն քեզ եւ ոչ լուան քեզ (ԼԲ 22-23)։

Եւ ապա զի՞նչ Աստուած։

Եւ Տէր Աստուած ամենայն մարմնոյ, մի՛ եթէ յինէն թաքցիցի (ԼԲ 27), մի՛ եթէ տկարանայցէ ասէ։

Վասն այսորիկ առցի քաղաքդ եւ ոչ պարզաբար առցի, այլ այրեացեն զդա հրով քաղդեացիքն եւ զտունսն, յորս ծխէին խունկս ի

վերայ տանեացն Բախադու եւ նուիրէին աստուածոց աստարաց (ԼԲ 28, 29)։

[Տեսանե՞ս, զի յաղագս այսորիկ զնա|323բ| աղաչէր ոչ մատնել զքաղաքն եւ սաստկապէս իմն իրաւունս ցուցանէ, ասէ զտեղեացն, զորս հանդերձեալ էին այրել]³⁹⁵։

Վասն զի էին որդիքն Իսրայէլի եւ Յուդայ առնելո չար առաջի աչաց իմոց, քանզի ի բարկութիւն իմ եւ ի սրտմտութիւն էր քաղաքդ այդ յարէ յորմէ շինեցաւ (ԼԲ 30-31)։

[Որ ինչ յինէն էր, զամենայն արարի, ասէ, ուսուցի, խրատեցի (ԼԲ 33), բայց դոքա ի չարիս խոտորեցան, ցուցին, եթէ հակառակելով զայնոսիկ առնէինն։

Բագինս շինեցին ի տաճառին իմում (ԼԲ 35), եւ զայլն ամենայն յանդգնեցան, զորդիսն իւրեանց այրեցին եւ զնոյն ինքն զբնութիւնն ոչ գիտացին]³⁹⁶։

Եւ արդ, այսպէս ասէ Տէր յաղագս քաղաքիդ այդորիկ դու ասես՝ մատնեցի քաղաքդ այդ ի ձեռս թագաւորին Բաբելոնի։ Ահա ես ժողովեմ զդոսա յամենայն երկրէ, ուր ցրուցից զդոսա անդր, եւ դարձուցից ի տեղիդ յայդ եւ եղիցին ինձ ժողովուրդ, եւ ես եղեց դոցա յԱստուած։ Եւ տաց դոցա ճանապարհ այլ եւ սիրտ այլ՝ երկնէլ յինէն զամենայն աւորս, [եւ մատնեցից եւ ես դարձուցից զդոսա (ԼԲ 36-42)։

Վարս սքանչելիս ցուցանէ նոցա եւ սիրտ աստուածասէր, որպէս միշտ ասէ եւ ուխտ յաւիտենական։ Այս կատարած էառ։ Ապա եթէ ոչ առ՝ առ մեաւք, ե՞րբ եղիցի, ասա ինձ]³⁹⁷։

Եւ եղից ընդ դոսա ուխտ յաւիտենական, զոր ոչ եւս դարձուցից յետս իւրեանց, եւ զերկեղն զիմ տաց ի սիրտս նոցա, որպէս զի մի՛ ապստամբեացեն նոքա յինէն (ԼԲ 40)։

Դարձեալ ասէ ցնա, վասն զի դժուարահաւատ էր բանն. [Աղաղակեա՛ւ առ իս եւ պատասխանի տաց քեզ, եւ պատմեցից քեզ մեծամեծս եւ զաւրաւորս, զորս ոչ գիտացեր (ԼԲ 3)։

Տես՝ զիարդ կամի ընտանեցուցանել աղաւթիւքն մարգարէս։ Վասն զի եւ Մովսէս զսոյն կրեաց ասելովն ի խոստմունսն. Զիա՞րդ

¹ հայ ընկ. թրգմ. կարդա փխ. աղաղակեա։

եղիցի այդ. "Մի եթէ՞ խորտիկս տայցես դոցա ի ծովէ, կամ արջառս եւ ոչխարս զենցես դոցա" (Եւք ԺԱ 22), քանզի թէպէտ եւ մեծամեծք էին, այլ սակայն տգիտանային³⁹⁸: Եւ զի՞նչ առիցէ. Կարդա առ իս եւ ասացից, զորս ոչ երբեք գիտացեր: Եւ չարձեալ զնոյն ասէ Հանդերձ նովիմբք յաւելուածով. Զի՞նչ արդեւք իցէ, զոր ոչ երբեք գիտացեր մեծամեծս ոչ երբեք յառաջ քան զայս, եւ եթէ ասել Հանդերձեալ իցեն յետ այնորիկ Հանդիպել Հրեայք զանունն Յովսեփեկեայ մանաւանտ զնոսայ յանդիմանել կարողութիւն է, քանզի կատարեցաւ այն ամենայն: Եւ վասն այնորիկ ամենայն ուրեք զնոյն առնու: Եւ այլազգ. որք յայնժամ տանջեցան գերութեամբն, ի նոսա Հանդուցանել պարտ էր, եւ քաւիչ եղեց մեղացն նոցա, զի ուսցիս եթէ ոչ յաղագս տանջանացն չարիքն լուծումն առնուին, այլ յաղագս Աստուծոյ քաւիչ լինելոյն նոցա: Զոհս եւ ողջակէզս մատուցլիք յամենայն ժամ ասէ, որ մանաւանտ զնոսա զուարճացուցանէր: Եւ ապա Նաբուքոդոնոսորայ կանխաւ ասէ զՀանդերձեալսն, եւ մինչդեռ եւս մերձ էին նոքին չարիքն, եւ ոչ վայրապար նշանակէ միշտ: Զի եւ բանակն արտաքոյ էր, այլ զի եւ զնոցանէ ուսցիս զանդգայութիւն: Եղիցի եթէ յառաջ քան զայն ոչ Հաւատայիր մարգարէիդ մինչ չեւ եւս իրքն մերձ էին: Իսկ այժմ պատերազմդ աղաղակէ, եւ քաղաքքն յայլոց ըմբռնին: Եւ եթէ ոչ մարգարէ էր յերեմիաս՝ ոչ էր պարտ Հաւատալ նմա: Բայց տես զմարգարէին զքաջութիւն. ի բանտ արգելեալ էր, եւ ասէր զնոյնս դարձեալ: Եւ ապա այլ եւս ինչ կանխաւ ասէ պիտանագու նմա.

12

Եւ դու ապրեսցես ի ձեռաց նորա եւ ի խաղաղութեան մեռցիս, եւ
որպէս լացին զհարսն քո, լացցեն եւ զքեզ (Լ 75).

[Զի գոնեա այնպէս սփոփեսցի ինչ: Սոյն եղեւ տարեալ զնա ի Բաբելոն, բազում խաղաղութեան հանդիպեցաւ, զի ուսցի զԱստուծոյ զմարդասիրութիւն, 324ա զի դիւրաւ բնդունելի լիցին եւ տրտմականքն]՝³⁹⁹:

Լացցեն գրեզ. վասն զի մեծամեծս խառնեցայ ես Տէր (Լ Դ 5ա).

Այս խմոյ զաւրութեանս է, ոչ քոյ արժանաւորութեանդ: Մեծամեծք ստուգապէս յայնքան թագաւորութեան է իջուցանել զնա: Եւ յորժամ եղեւ գերեալ, հաղորդութիւն տալ նմա ողբոց գերեցելուն, զոր եւ ոչ մի ալ ոք էառ:

[illegible]

Զի եթէ յաղազս որթուն յեղբայրն ոչ խնայեցեր, այլ աւշատեցէք. եւ անցէք ընդ մէջ, [զի՞նչ եւս այսուհետեւ եւ ամրացուցանիցէ զձեզ՝ անցանել ըստ երդմունսն: Եւ զայդ տեսանելով այդպիսի ձեռնարկութիւն երդմնաճարութեան Սեղեկիայ զքաղաքդ ոյ այլ ինչ արար ի պաշարման լինել, բայց ոչ կալ մնալ ի դաշինսն առ բարբառոսն նորա լիեալ: Զի՞նչ քան զայս արդեւք լինիցի ճշմարտագոյն. երդմնաճարութիւն զպաշարուն ձգեաց, եւ դարձեալ նոյն ախտ լինի: Սաստկապէս հակառակէք ընդ Աստուծոյ զայդ առնելով, որք միանգամ վարիք երդմամբք եւ անցանեք ըստ նոսա: Տեսէք զպատուհասդ]⁴⁰⁵.

Եւ զՍեդեկիայ թագաւոր Հրեաստանի եւ զԻշխանսն տաց ի ձեռս թշնամեաց իրեանց եւ ի ձեռս զարուրթեան թագաւորին բաբելացոց, որք գնացինն ի ձէնջ: Ահա եւ հրաման տաց, ասէ Տէր, եւ դարձուցից զնոսա յերկիրդ յայդ եւ պատերազմեսցին ընդ դմա եւ այրեսցեն հրով եւ զքաղաքսն Յուդայ տաց կոխ ի բնակչազն (Լ Դ 21-22).

Վասն զի հեռացան ի նոցանէ փոքր ինչ, նոքա կարծեցին ազատեալք ի չարեացն եւ հեռա|325|ցան ի գերելոյ զնոսա: Ուստի ինձ թուի հանդիպել այնմ, քանզի սովորութիւն էր նոցա եւ ամենայն իսկ մարդկան ի ժամանակի տանջանացն զգուշանալ եւ ի լինել ընդարձակութեան յուլանալն: Եւ թուի թէ ոչ առ հրէայսն միայն ասէր, այլ ածից զնոսա: Զոր աւրինակ եթէ ուրուք կախեալ զոք տանջիցէ եւ զդահիճն առնէ ի բաց կալ, որպէս զի շունչ կլանելով նորա լինիցի լաւագոյն, նոյնպէս եւ Աստուած: Բայց նոքա վատթարագոյնք եւս եղեն, յորժամ եցոյց զնոսա ամենայն ուստէք անարժանս, յայնժամ ի վերայ էած նոցա զվճիռսն եւ զհրամանս:

Lt

Եւ եղեւ բան Տեառն առ իս յաւորս Յովակիմայ որդւոյ Յովսիայ
Թագաւորի Յովայ. Երբ՝ ի տուն Հռէքաբայ եւ ածցես զնոսա ի տուն
Տեառն, եւ ասացես զնոսա՝ արբէք զինի: Եւ ասեն՝ ոչ ըմպեմք զինի,
զի Յովնադաբ, որի Հռէքաբայ պատուիրեաց մեզ եւ ասաց՝ մի՛ ըմպէք
զինի դուք եւ որդիք ձեր յախտեանս, եւ տունս մի՛ շինիցէք եւ սերմն
մի՛ սերմանիցէք, այգի ոչ եղիցի ձեզ, եւ ի տաղապարս բնակեսցիք, եւ
յուաբ ձայնի հար մերոյ (ԼԵ 1-8).

[Արժան է սքանչանալ՝ զիարդ յայնպիսուամ ի բազմութեան կե-
լով զայրազոյն¹ իմաստասիրութեամբն կրաւնաւորեցան: Ղեւտա-
ցիք ոմանք էին, տեսին բազում աւերինակս զնազաւրեցիսն. զԵղիաս,
զԵղիսէոս, եւ նախանձեցան: Տեսանե՞ս, զի եթէ խորոժէին հայել
ունէին աւերինակս: Բայց եւ նոքա գերեցան, քանզի եթէ յերեմիաս
եւ Եզեկիէլ եւ Դանիէլ, եւս առաւել նոքա: Զի զբարիս եւ զառաքի-
նի վարս եւ ոչ բնաւ ինչ այն տրտմեցուցանէր, այլ եւ պայծառս եւս
առնէր, եւ ի վտանգսն մխիթարութիւն իրքն էին²]:⁴⁰⁶: Տես՝ զիարդ
թշնամանէ զհրեայսն, քանզի ոչ անդէն վաղվաղակի պարզաբար
ասաց, եթէ նոքա այնպէս պահէն զպատուիրան հաւրն, իսկ դուք
դԱստուծոյ պատուիրանաւքն զանցէք: Այլ եւ զփորձն ի վերայ
ածէ: Եւ զի մի՛ կարասցեն ապաւինել ի սուտ մարգարէսն եւ ասել՝
խաբեցին զմեզ, էին ոմանք, որք ապականէին: Ահաւաղիկ եւ դոցա
հրամայէ անցանել, թէպէտ եւ ոչ է հաւասար խաբէութիւն, քանզի
նոքա յինքեանց իսկ յայտնիք էին սուտք եւ փորձիւ իրացն. իսկ սա
մարգարէ էր սքանչելի այր: Եւ զի՞նչ առնէր, Վի սուրբ տեղի զնոսա
տանէր, ի տեղի առն զարմանալոյ:

Քանզի է Աստուած զնոսա ի տուն Տեառն ի սրահ Անանիայ որդւոյ Գողթղիայ առնն Աստուծոյ (ԼԵ 4).

Զի յառնեն եւ ի տեղւոջն պատկառիցեն⁴⁰⁷: Եւ ոչ այն միայն, այլ եւ. սափոր լի գինով եւ բաժակս առեալ (ԼԵ 5) առաջի դնէր, զի դիւրութեամբ եւ արագութեամբ զցանկութիւն նոցա ընդոստացանիցէ, [այլ ոչ ինչ յայնցանէ զնոսա պատրեաց]⁴⁰⁸. ո՛չ մարգարէն, ո՛չ տեղին, ո՛չ բաժակացն դէմք, եւ ո՛չ վախճան հրամանատուացն, ո՛չ յոյով ժամանակ պահէ զպատուիրանն եւ ո՛չ յոչ մի ինչ բարիս նո-

¹ 2hp үбэл:

² հուն. խմբ. մեկնություն. սրան հաջորդում են. "Եւ մի քանի խոսք հետո" բառերը:

ցա վաեղեղն, քանզի ահա պատերազմունքն եւ հասարակաց նոցա չարեացն իրք, որպէս զի ամենայն ուստէք պատասխանիք բարձեալ էին հրէից ն: Եւ տես զգաստութիւնն նոցա. հայրն ասէին, ասաց: Առաջին զոմն ծնաւ զ եւ առաջնորդ յառաջ քան զբազում ազգս լիեալ: Եւ ոչ նոքա միայն, այլ եւ կանայք եւ որդիք, եւ ոչ աւերինացն անհնազանդք եղեն այնքան ժամանակս, որպէս ոչ ոք յայնքան բազմութենէ հրէից ն լուաւ, այլ եւ զկանայս դարձուցին յիւրեանց ի կամսն: Բայց թերեւս ասիցէ ոք՝ արդեւ՞ ք այն զիւրին էր, բայց այլք աւրէնք ոչ զիւրինք՝ ոչ տունս շինել եւ ոչ արտաքոյ լինել ամենայն աշխարհական իրաց (ԼԵ 7) ոչ ասացին՝ ուստի կեցցուք: [Տես գառաքելականն կանխաւ ժամանեալ]⁴⁰⁹. մի եթէ ի հակառակութենէն զայս առնեմք. զմտաւ ած, զի ամենայնիւ զաւրէնսն պահեմք, եւ ապա զի^{325բ} [մի՛ ասիցէ ոք. եւ զիարդ ի քաղաքին գտանիք այժմ եւ ի տունս բնակէք: Ի բանակն ապաւինի, վասն զի այն վերջին յիմարութենէ էր՝ կամաւք զինքեանս մատնել պատերազմողացն]⁴¹⁰:

Եւ ասէ. զի կեցէք բազում ատուրս ի վերայ երկրի (ԼԵ 7).

Այս աղաչողացն է, եւ որք թախանձէին զնա՝ ոչ շարժել զհրամանսն, զոր բազում աւուրս ի վերայ երկրի: Եւ սակայն մերժեալ էր խոստումն նորա, քանզի, ահա պատերազմաւորք եւ գերութիւն, այլ սակայն ոչ շարժեմք զայնոսիկ ասէ. Ոչ եղիցին մեզ ստացուածք, ասէին: Տես՝ զիարդ ի հեռուստ զնոսա արգելու յախտակցութենէն առ մարդիկ.

Ասա ցարս Յուդայ եւ ցբնակիչս Երուսաղէմի. ո՛չ ընդունիք՝ խրատ՝ լսել զբանս իմ, հաստատեցին զբանս որդիքն Յովնադաբայ որդւոյ Հռէքաբայ զհարն իւրեանց ոչ ըմպել գինի, եւ ոչ արբին, եւ ես խաւսեցայ ընդ ձեզ առաւատու եւ ոչ լուարուք ինձ, առաքեցի առ ձեռ զժառայսն իմ զմարգարէս, եւ ասացի. դարձարուք իւրաքանչիւր ոք ի ճանապարհէ իւրմէ եւ լաւագոյնս արարէք զգործս ձեր, եւ մի՛ երթայք զհետ աստուածոց ատարաց՝ ծառայել նոցա, եւ բնակեցէք յերկրիդ յայդմիկ, զոր ետու ձեզ եւ հարց ձերոց, ոչ խոնարհեցուցէք զունկն ձեր եւ ոչ լուայք (ԼԵ 13-15).

Նոքա զառն վախճանեցելոյ կացուցին զպատուիրան եւ դուք զինեւ ցանցէք, որ հրամայեցիս: Կամիք տեսանել ասեմ, այլ զհրամանացն զգիւրութիւն, եւ հրամայեցի զիւրինս եւ հարկաւորս յոյժ, որպէս զի հեռանայցէք ի չարութենէն եւ ի կռոց: Իսկ նա յոյժ դժուա-

¹ հայ ընկ. թրգմ. առնուցուք փխ. ընդունիք:

րին, այլ՝ զաւետիսն նորայքն յանդիմանին, վասն որոյ եկին ի վերայ պատերազմադքդ, բայց իմքդ կան, այլ նոքա ասացին եւ վախճանեցան, իսկ ես հանապազաւր հնչեմ ի լսելիս ձեր, եւ ոչ ինչ եղեւ առաւել՝ կանխեալ հանդերձ փութով. բայց եւ զաւետեանցն զփորձ արդէն իսկ ետու, քանզի բնակէք յերկրիդ: Ոչ ասացի որպէս նա՝ մի՛ բնակիցէք, այլ բնակեալիք, զոր ետու հարց ձերոց: Նախ զբարեգործութիւնսն սկսայ եւ ապա զհրամանսն ետու.

Որդիքն Յովնադաբայ որդւոյ Հռէքաբայ կաջուցին զպատուիրան հարն իւրեանց (ԼԵ 16).

Եւ ոչ ասէ՝ զո՞ր, այլ զի մի արասցէ նոցա ծանրաբեռն ինչ զբամբասանսն: Տես՝ զիարդ ընդելական. ոչ ինչ է առ նմա բռնաւորութիւն, զիա՞րդ ամենայն ուստէք ի բաց բառնայ զթողութիւն՝ ասելով.

Եւ ժողովուրդս այս ոչ լուա ինձ. վասն այդորիկ այսպէս ասէ Տէր (ԼԵ 16ա):

Եւ ապա այնուհետեւ ի վերայ ածէ զպատուհասն ասելով.

Ահաասիկ ես ածեմ ի վերայ բնակչացդ Երուսաղէմի եւ Յուդայ զամենայն չարիսն, զոր խաւսեցայ ի վերայ դոցա (ԼԵ 17).

Իսկ զնոսա մշտնջենաւոր քահանայութեամբ պատուէ ասելով.

Մի՛ պակասեցէ այր յորդոցն Յովնադաբայ որդւոյ Հռէքաբայ, որ կայցէ առաջի երեսաց իմոց զամենայն ատուրս երկրի (ԼԵ 19)

Մի՛ կարծէք եթէ անկանիցի աւրհնութիւն հաւրն վասն պատերազմիս, մի՛ պակսեսցէ զամենայն աւուրս երկրի: Զբազմութիւն յայտնէ եւ զժամանակն: Տեսանէ՞ս, զի մեծ բարի է ծնողացն լսել, քանզի անտուստք զգաստք էին: Զմտաւ ած՝ որպիսիք ոմանք էին ի պատուիրանսն Տեսուն, որք ի ծնողացն պատուիրանի այնպիսիք ի հեզք: Զոր աւրինակ մեք բարեմիտ ծառայիցն զմանկունս հնազանդեցուցանեմք բազում խնամով եւ ի հեռուստ պատրաստեմք մեզ լինել հաւան, նոյնպէս եւ Աստուած՝ քահանայս ետ եւ ծնաւդս, զի նոքաւք ուսանիցիմք զհնազանդութիւն եւս առաւել՝ առ նա: Բայց առ հրեայսն ամենայն ինչ ընդդէմ խոտորեալ էր: Տես եւ զմիւս եւս մեղսն: Հրաման առ^{326ա} նոյր յերեմիաս, թէպէտ եւ արգելեալ էր ի բանտն մարգարէանալ:

¹ այդ. տողաւմիջում ուղղված:

LQ

Քանզի. Առ քեզ, ասէ քարտէս գրոյ եւ գրեայ ի նմա զամենայն զբանս, զոր խաւսեցայ ընդ քեզ ի վերայ Երուսաղէմի եւ ի վերայ Յուդայ եւ ի վերայ ամենայն ազգաց (LQ 1-2).

[Տես զԱստուծոյ զխնամակալութիւն. Նոքա զբժիշկն կապեցին, բայց Աստուած եւ այնպէս ցուցանէր զիւր զմարդասիրութիւն: Ոչ եհան զնա, այլ եթող զնա ի կապանս բանտին, զի զսրտմտութիւն նոցա մխիթարեսցէ եւ մի՛ հակառակաւ իւր եւս գործիցէ: Սակայն ոչ ի բժշկութենէն զնա զրկեաց, այլ առնէր նոցա զրով պատմել զամենայն:

Եւ ի ժամանակի պահոցն (LQ 6).

Զի՞նչ արդեւք քան զայն պահս լինէր սքանչելագոյն եւ ընդէ՞ր ի ժամանակի պահոցն. զի եւ ժամանակն ունիցի գործակից: Եւ ամենեքեան մերձ իցեն լսել զտրտմականսն զդէմսն նոցա, մարդարէին դեմք երեւեալ պատկառեցուցանիցեն. Ահա այլով անաւթով ձեզ զգեղն տամ⁴¹¹:

Թերեւա լուիցէ տուն Յուդայ զամենայն չարիս, զոր եւ խորհիմ առնել դոցա, զի դարձցին ի ճանապարհէ իւրեանց ի չարէ, եւ քաւից եղեց նոցա (LQ 7).

Կացցէ, մնասցէ ի բանտիդ բնակելով դայ, բայց միայն շահեցարուք ինչ դուք: Եւ ընթեռնու ամենեցուն նոցա, որք գայինն անտր, եւ ապա պատմեր ոմն իշխանացն, եւ առաքեալ կոչէին զԲարուք: Տես եւ զայս՝ զիարդ հանճարով. քանզի ոչ հրամայէր թագաւորին ընթեռնուլ, այլ ի հեռին լինել նորա բազմութեան, եւ ապա՝ իշխանացն: Նոքա շահէին ինչ թերեւս, եւ ասէին թաքէլ զԲարուք: Լինէր սքանչելի իմն, քանզի ոչ ի մարդարէէն եւ ոչ ի Բարուքայ, այլ յիւրոց իշխանացն [զայն լսէր թագաւորն, եւ լուեալ զայն եւ որ կարէր եւ զքարինս կակղացուցանել, կոտորեաց զգիրսն. որպէս թէ ոք զբժիշկն ոչ գտանելով՝ զգեղսն առեալ ընկենուցու ի հուր: Տեսանե՞ս զվայրագութիւն եւ զմոլութիւն: Ոչ պարզաբար կոտորեաց, այլ ընկեց ի հուր (LQ 23): Բազումք ի մերձակայիցն դժուարէին¹ 412, քանզի եւ ընդդիմացան ոմանք, ասէ, եւ այնոքիկ ո՞րք էին. Եղնաթայ եւ Գաղեաս եւ Դամարիաս ասէին ցթագաւորն մի այրել զքարտն, եւ ոչ լուաւ նոցա (LQ 25).

¹ Իռն. խմբ. մեկնութ. սրան հաջորդում են. "Եւ մի քանի խոսք հետո" բառերը:

Որք յորդորէինն զնա մի՛ այրել. այլ՝ ոչ ի սպառ: Եւ յայնժամ ոչ ետ Երեմիայի երեւել եւ ոչ Բարուքայ, այլ թաքոյց զնոսա Աստուած, եւ ոչ եզիտ լնուլ զսրտմտութիւն իւր: Այլ պարտ էր ցուցանել զնա եւ ոչ ինչ թողուլ լինել չար: Եւ այս եղեւ յետոյ. քանզի ոչ միայն ոչ եղեւ առաւել, այլ եւ յովագոյն եւս յաւել, վասն զի զախտ յորժամ զայրացուցանէ ոք զժնդակագոյն եւս առնէ: [Տես զգիւրական մոլութիւն. ոչ առ մարդարէն միայն, այլ եւ առ նոսին բանսն թշնամութիւն ունէր]⁴¹³:

Եւ ցովակիմ ասացես. Դու այրեցեր զքարտն եւ ասացեր, թէ ընդէ՞ր գրեցեց, եթէ մտցէ թագաւորն Բաբելոնի եւ սատակիցէ զերկիրդ եւ խորտակեցէ ի դմանէ զմարդ եւ զանասուն: Վասն այդորիկ այսպէս ասէ Տէր. Ոչ եղիցի քեզ, որ նստիցի յաթոռդ Դաւթի (LQ 29-30).

Արդ, զի՞նչ, ընդէ՞ր յազգն տայր զգատաստանն ոչ եւս յերկարել եւ լինել այն: Զո՞ արդեւք ոչ էր բաւական համեստացուցանել եւ հաւանեցուցանել յաւրէնսն հայել: Այլ սակայն, որ յետ նորա Սեւեւ հաւանեցուցանել յաւրէնսն հայել: Գաղան էր Յովակիմ. անդ զեկիաս, եւ նա չար եղեւ եւ պիղծ այր: Գաղան էր Յովակիմ. անդ զսրտմտութիւն առաքեաց ի գիրսն. զի՞նչ քան զամբարշտութիւն զայն լինէր չար: Որպէս թէ ոք զթուղթ, որ առաքիցի, առեալ պատառիցէ: Պարտ էր զհանդերձսն պատառել՝ զգիրսն պատառեաց: Բայց ոչ այսպէս եւ Յովսիաս ի գտանել զգիրսն, թէպէտ եւ ոչ գոյր յայնժամ մարդարէ, այլ ամենայն հակառակ: Ամաչեսցուք եւ պատյայն զմարդարէ, այլ ամենայն հակառակ: Ամաչեսցուք եւ պատկառեսցուք մեք՝ հաւատացեալքս, եթէ հանդ[326բ]երձեալք իցեմք զոք խրատել եւ իմանայցեմք, թէ ոչ ընդունիցի զմեզ, եւ կամ թէ ինչ թշնամանս ի դէմս մեր պատրաստիցէ. հեռանայցեմք եւ բազում այնպիսի իմաստասիրիցեմք: Զի՞նչ աւագուտ է ի թշնամանացն եւեթ փախչել: Իսկ Աստուած գիտելով, եթէ այնպիսի ինչ կրելոց էր ի թագաւորէն թշնամանս, զի ոչ միայն, որք զթուղթն նորա տանէին, սպանանէր թագաւորն, այլ եւ զնոյն ինքն զթուղթն պատառեր: Ոչ ի բաց եկաց յաւագտելոյն եւ ի խրատելոյ: Յուցանէ մեզ, թէպէտ եւ ոչ ինչ աւագտեմք, թէպէտ եւ չար եւս գործիցեմք զգիւրականութիւն, որպէս եւ աստ եղեւ, այլ եւ մեծագոյն եւս եթէ տանջիցէ, այն, որ ի խրատսն վայելել հանդերձեալ իցէ, եւ ոչ այնպէս ի բաց կալ, այլ պինտ ունել զփրկութիւն նորա: Քանզի ահա, եթէ ոչ էին առաքեալ զիրքն՝ ոչ արդեւք նա յայնպիսի գաղանութիւն գայր: Այլ սակայն Աստուած ամենայն ուրեք զիւրն առնէր, զի արդարասցի ի բանս իւր եւ յաղթեսցէ ի դատելն զնա

LE

Եւ նստաւ յԵրեմիաս ի գաւթի¹ բանտին (ԼԷ 20): Լուեալ Սոփոնիաս եւ Գողոթիաս եւ Յովաքազ զբանսն Երեմիայի, զորս խաւսէր յաղագս Ժողովրդեանն եւ ասէր. Որ նստիցի ի քաղաքիս յայսմիկ՝ մեռցի սովով եւ սրով, իսկ որ ելցէ առ քաղղեացիսն՝ կեցցէ (ԼԸ 1-2).

Եւ ասեն ցլթագաւորն սպանցի յԵրեմիա: Ասէր, եթէ ելցէ բարեւրոնացին եւ ոչ ոք հաւատայր, կորուսին զայն զաւգուտ: Եւ յետ ելանելոյն ասէ՝ մատնեսցի քաղաքս, եթէ ոչ ելանիցէք եւ ոչ կամեցարուք զվտանգն զայն ի բաց դարձուցանել ոչ այրելոյն զքաղաքս: Տես զԱստուած յառաջնումն ի բաց մերժեալ եւ յառաջնոցն ոչ զրկէր: Ոմանք ասեն տեղի ետուն, այլ ոչ էր այն տեղի տալ: Վասն այնորիկ զայն ասէին, եւ զի՞նչ առնէին իշխանքն. խրատ տային սպանանել զնա: Ընդէ՞ր արդեւք. վասն զի լուծանէր զձեռս ժողովրդեանն. նա, եթէ դուք: Քանզի ասէ, եթէ ամենայն իրաւք կորնչիք, ասէ, եթէ ոչ մատնեցէք՝ զանձինս բաբիլոնացոցն: Առաջինքն ո՞չ էին բաւական ցուցանել, ո՞չ մարգարէութիւն ի վերայ մարգարէութեանց, առաջինն երկրորդաւն հաւատարիմ լիեալ: Յորժամ ասէր պատերազմ եւ դուք ասէիք՝ պատերազմ ասես, ահա վաղիկ խաղաղութիւն ասէ, եւ ոչ ներէք, մի եթէ զուգահաւասա՞ր ինչ իցէ մարտդ, բանակ այդքան շուրջ նստի եւ կարծէք յաղթող լինել: Եւ արդ յայդքան վշտաց փախչել ո՞չ իցէ սիրելի: Եւ որք այդպէս պաշարեցին յուսա՞յք ինչ խաղաղութիւն: Եւ ապա զի՞նչ թագաւորն. յոյժ վատթարութեամբ.

Ահա նա ի ձեռս ձեր, վասն զի ոչ ինչ կարէր առ նոսա (ԼԸ 5-6).

Եւ նոքա յորժամ կամէինն՝ տես՝ որքան զաւրանայինն, ապա ուրեմն պարտ էր եւ առ Յովակիմաւ: |327բ| Եւ արկին զնա ի գուր տղմոյն (ԼԸ 6): Զի՞նչ քան զայն լինէին տանջանք չարք, քան զոր պատուհաս դժնդակագոյն ոչ էր այն: Եւ ապա զի՞նչ ներքինին, որ բամբասեաց զթագաւորն, եւ հՀան զնա եթիովպացի բարբարոսն, եւ առաքելովքն եթիովպացին: Տեսանե՞ս ամենայն ուրեք զայլազգիսն ապրեալս, քանզի խորայեւացիսն նոցա պարտ էր արդեւք ապրել, որք այնպէս մարտնչէին ընդ այնոսիկ, որք զփրկութիւն նոցա պատմէին, այլ զնոսա խորտակել չարութեամբն իւրեանց: Տես տկարս եւ Հակառակաւդս, զի յորժամ պարտ էր փրկել զարժանաւորսն տկարք

¹ հայ ընկ. թրգմ. սրահի չի/ս. գաւթի:

² *ns-p* [nɛwɪnɪgɸɪg:

էին եւ քան զիշխեցեալքս եւս տկարագոյնք, իսկ յորժամ թշնամանել՝ հակառակողք: Դարձեալ կոչէր զնա առ ինքն, որպէս թէ բարի ինչ արար նմա: Եւ տես զեթիովսպացին ոչ վայրապար ինչ զերծուցանէր ի վշտացն, այլ ի չար կարծեացն ի բաց բառնայր, քանզի ասէր ցթագաւորն.

Չարիս գործեցեր, զոր արարերդ՝ սպանանել զայրն զայն յերեսաց սովոյս, զի ոչ գոյր էաց ի քաղաքին (ԼԸ 9).

Ամենայն նոցա չարութեան եղեւ, եւ ոչ ինչ ունէին բամբասել, եւ այնպիսի գործէին յայրն Աստուծոյ: Եւ ոչ ետ թոյլ եթովպիացին մինչեւ Հանդիպեցաւ. է՞ր յայլում տեղւոջ եւ զաւրացաւ, զոր ոչ կարաց թագաւորն զաւրանալ. այնքան մեծ է յաւժարութիւն: Եւ եկեալ ոչ բարկանայր եւ ոչ սրտմտէր, այլ էր տակաւին եւս ի բանտին: Դարձեալ զնա Սեդեկիաս կոչէր առ ինքն, որպէս եթէ բարի ինչ արար նմա: Եւ ընդէ՞ր կարծէր կամ բարկացեալ զնա եւ կամ վրէժ խնդրել զանձինն՝ ոչ ասել զճշմարիտն, այլ ոչ էր նա այնպիսի, բազում անգամ զնոյն ասաց.

Մի՛ կամեցիս թաքուցանել ինչ յինչն բան ասեր Սեդեկիաս (ԼԸ 14).

Եւ ապա զի՞նչ. մարգարէն գիտէր՝ զինչ հարցանելոց էր ցնա, եւ
անդէն վազվազակի յառաջին ճանապարհէն ցուցանէր.

Եթե պատմեցից քեզ՝ մահու՞ր սպանանիցես զիս, եւ եթէ տաց քեզ
խրատ՝ ո՞չ լուիցես ինձ (ԼԸ 15).

[Վասն է՞ր կամիս լսել, զի զիս սպանանիցես: Այս մանաւանդ զնորա սրտամուկութիւն զնստուցանէր: Եւ սակայն մեծ էր առաքինութիւն մարգարէին, յորժամ ոչ միայն կանխաւ ասէր զծանրագոյնսն, այլ եւ հնարս գտանէր զերծանելոյ ի հարեացն, քանզի այս իսկ է ստուգապէս մարգարէութեան իրք, ապա թէ ոչ՝ զի՞նչ չահէր յայնմանէ գտրտմութիւն միայն չահել, այլ ոչ սա]⁴¹⁸:

Երդուաւ նմա եւ ասէ. Կենդանի է Տէր, որ արար զոգիս¹ զայս, յոր-
ժամ յաղագս անձին հոգայր եւ զարհուրեալ էր, յորժամ զերդուամն
առնէր ի նա.

Ոչ ես սպանից, ասէ, եւ ոչ այլոց որք խնդրենն տայց (ԼԸ 16).

¹ հայ ընկ. թրգմ. գշունչս փ/ս. գոգիս:

Խ

Ահա լուծի զքեզ, եթէ բարութ է առաջի քո գալ ընդ իս ի Բաբելոն, եկ, եւ եղից զաչս իմ ի վերայ քո, ապա եթէ ոչ՝ երթ առ Գողոդիաս, զոր կացոյց թագաւորն Բաբելոնի յերկրիս Յուդայ, եւ բնակեալ ընդ նմա: Եւ ետ նմա ռոճիկս եւ պարգեւս եւ 328բ|առաքեաց զնա (Խ 4-5).

[Ուսանի դարձեալ ամենայն բանակն զամենայն զաւրու-թիւն մարգարէութեան: Եւ Սեղեկիաս փախչէր, վասն զի յուսայր սուտ առնել զմարգարէութիւն, այլ ըմբռնեցաւ եւ դժնդակագոյնս կրեաց: Տեսանէր եւ վկայ լինէր սպանման որդոցն ցայնքան եւեթ զաչսն բանալ ներեաց, որքան տեսանել զիւր չարիսն]⁴²³ եւ կապեալ զնա տանէր ի Բաբելոն (ԼԹ 5-7): Բայց նախ ասէ խաւսեցաւ ընդ նմա իրաւունս: Տես բարբարոս այր մաքուր ի խղճէ մտաց, վասն զի հա-մարձակութեամբ եկն յաղազս երգմանցն. զի որք զարգարութիւն ունին ոչ հրաժարեն եւ կրտսերագունիցն ցուցանել իրաւունս: Այս-պէս ամենայն ուրեք բազում բարւոյն փոյթ առ մարդկան կամէր ցուցանել, որպէս զի ոչ ինչ անիրաւէր եւ երթալ տանէր զնա աւրի-նակ, որոյ յետոյ լինելոց էին: Մի՛ յուսար ասէր թողուլ իշխանս աստ, կոտորեմ զգոսա:

[Եւ ետ զԳողոդիաս զԵրեմիայ (Խ 5-6).

Տե՛ս զԱստուծոյ զմատակարարութիւն. յամենեցուն տեսանելն եւ ի կապանս լինել բոլորեցուն զնա արձակէր: Պայծառ նորա իրքն լինէին: Վկայէր իրացն փորձն, վկայէր եւ ինքն, որ շնորհերն: Ո՞չ լուար յԵրեմիայի, ո՞վ հրեայդ, լուր բարբարոսիդ, որ զգոյն ասէ.

Տէր Աստուած քո խաւսեցաւ ի վերայ տեղւոյս այսորիկ զամենայն զչարիսս զայսոսիկ եւ արար Տէր, վասն զի մեղաք նմա եւ ոչ լուայք ձայնի նորա (Խ 2-3).

Ոչ հաւանեցան Աստուծոյ բանիցն. տե՛ս զսոսա հաւատացեալս, եւ նոքա ուսուցանէին այնուհետեւ]⁴²⁴: Տեսե՞ր զիարդ ոչ ուրեք լքանի առաքինութիւն, յորժամ տեսանես զնա ի տղմին եւ ի վայր կործանիցիս: Տես զնա եւ ի կործանման քաղաքին եւ ուրուագեա (°): Դարձեալ, յորժամ տեսանիցես զնա ի պատերազմողացն՝ այնքան վայելեալ ի պատուին, զմտաւ ած, զի եւս առաւել Աստուծոյ կարողութիւն էր յազգականացն մոլութենէ զերծուցանել զնա, այլ թոյլ ետ զի պայծառագոյն արասցէ զպսակն, զի եւ ոչ մի ինչ ունիցին պա-տասխանիս նոքա, զի մի՛ կարծիցեն որքան ինչ իւրեանց էր գալ թո-

ղին. ոչ Աստուած եւ ոչ մարգարէս: Կապեցին նոքա, եւ արձակեցին սոքա: Սովով ապականել ձեռնարկեցին, սա եւ ռոճիկս տայր, այ-սինքն՝ հանապազորդեան կերակուր: Նոքա յերկրէն հանել յանդգ-նէին եւ սպանանել, իսկ սա եւ զնոյն տայր սմա զգաւառն: Տե՛ս ինձ զԱստուծոյ զտեսչութիւն. եւ յետ պատուհասին բազում ունէր առ նոսա խնամակալութիւն, քանզի ոչ ետ թոյլ յԵրեմիայի ի Բաբելոն երթալ, վասն զի յերկուս մասունս բաժանեցան ժողովրդեանն իրք. կէսքն ի Բաբելոն գերեցան եւ այլքն՝ յԵգիպտոս հանդերձեալ էին երթալ: Նոցա պահեաց զսա: Նոքա ունէին անտ զԴանիէլ եւ զԵզե-կիէլ: Ոչ կամէր յամենայն մարմնոյն հիւանդութեան ի մի անդամն հաւաքել զբժիշկս, զի մի՛ ոմն առաւել քան զարժանն վայելիցէ, եւ ոմն՝ ոչ բնաւ, այլ իւրաքանչիւր ոք ըստ չափաւորութեան, որ-պէս եւ առ առաքելովքն եղեւ, ամենայն ուրեք սփռեցան, որպէս զի մի՛ խմբիցեն ի մի տեղի աստեղքն: Սոյն եւ առ մարգարէիւքն, յայնժամ մանաւանտ մարգարէական շնորհին կարաւտեալք էին, զի միւթարութիւն չարեացն իցեն, զի արգելուցուն զնոսա աւտար զի միւթարութիւն չարեացն իցեն, զի արգելուցուն զնոսա աւտար զի միւթարութիւն չարեացն իցեն, զի արգելուցուն զնոսա աւտար զի միւթարութիւն չարեացն իցեն: Երթային ի Բաբելոն, գոր-աւրինաւքն ապականութիւն ընդունել: Երթային ի Բաբելոն, գոր-ծով ամենեքեան զմարգարէին զփորձ առնուին, զպատերազմաւդսն ունէին վկայս նմա, վասն այնորիկ իսկ եւ մարգարէիցն զոմանս եթող եւ զոմանս՝ ոչ եւս, զի յորժամ տեսանիցես զԵզեկիէլ տարեալ եւ ընդ նմին՝ զԴանիէլ, մի՛ ինչ Աստուծոյ տկարութիւն կարծեսցես զիրսն: Կարէր եւ զնոսա ապրեցուցանել որպէս եւ զԵրեմիաս, այլ ոչ կամեցաւ մերկս ի վարդապետաց թողուլ զնոսա, քանզի եթէ յորժամ դիմադարձքն լինէին, 329ա| վայելէին ի խնամակալութեան՝ որչա՞փ եւս առաւել յորժամ պատուհասիւքն մերկանային զբամբասանս: Ոչ յԵրեմիաս միայն, այլ եւ յԵթիովպացին յայն ցուցանէր զիւր զաւ-րութիւն Աստուած, եւ ըստ կանխասացութեան. զի մի՛ վայրապար ոք ինչ կարծեսցէ զդիպուածսն, իրաւունս ցուցանէ, յաղազս որոց ի վերայ ածէր հրէից ն, եւ ասէր զնա զերծուցանել ի վտանգիցն:

Փրկեցից զքեզ յաւուր յայնմիկ, ասէ, եւ ոչ տայց զքեզ ի ձեռս արանցն, յորոց դու երկնչիս եւ եղիցի անձն քո ի գիտս (ԼԹ 18).

Եւ պատճառսն ասէր. վասն զի յուսացար յիս, արէ Տէր: [Տեսա-նե՞ս՝ զիարդ ոչ կորնչի արդարն ընդ ամբարիշտս]¹: Տես՝ զի՞նչ լինէր. կապեալ զնա էառ ի մէջ գերեացն. սաստկապէս թշնամանել զնոսա կամեցաւ, որպիսիք ոմանք առ բարեգործն էին: Եւ առաջի ամենե-ցուն արձակեաց զնա. կապեալք էին ամենեքեան, այլ մարգարէն՝

¹ Հուն. բնագրում հատվածս հետևում է թիվ 422-ին:

յայնցանէ, որոց բարին արար, իսկ այլքն՝ ի պատերազմողաց: Եւ մարգարէանայր նոցա: Այս մեծ էր քան զամենայն: Առաջի ամենեցուն արձակեաց եւ ի լսելիս բոլորեցուն ասէր.

Տէր Աստուած քո խաւեցաւ զհարիսս զայս ի վերայ քաղաքիս այսորիկ (Խ 2).

Տեսանե՞ս որքան ինչ շահ ի պատերազմաւդսն եղեւ: Ոչ մեք զաւրութեամբ եւ ոչ միով ուժով ասէ կամ զինուք եւ ոչ պաշարմամբ յերկարագոյնս դեգերելովն յաղթողք եղեալք քաղաքիդ: Որ յաղթեացն աւրինակ իմն զիւր փառսն զառաջինս Աստուծոյ տայր, եւ դու, որ մարգարէիցն հանապազաւր լսէիր, ոչ հաւատայիր: Վասն այդորիկ Աստուած քեզ ցուցանէ զիրաւունս ի ձեռն բարբարոսացդ այդոցիկ, թէ յիրաւի զամենայն չարիսդ կրես: Որպէս յորժամ ասէր. "Արք նինուէացիք յարիցեն եւ դատապարտեսցեն զազգս զայս" (Մտթ. ԺԲ 41, Ղուկ. ԺԱ 32): Ո՞ր արդեւք ոչ զինքէնէ զվճիռն բերէր: Սոքա ասէին. Տէր Աստուած քո արար, իսկ նոքա՝ մերձեսցի, վաղ-վաղակի եկեսցէ, զոր ինչ ասէն, զի ծանիցուք, եւ այլքն ասէին՝ ոչ է այդ, ոչ ասաց Տէր Աստուած ձեր, այլ՝ Տէր Աստուած քո: Վասն զի նոքա էին աւտարք յառաքինութենէ, եւ էած երկուս վկայութիւնս, թէ եւ կանխաւ ասաց, եւ էած ի վերայ որպէս եւ խաւսեցաւն, վասն զի մեղայք նմա եւ ոչ լուայք ձայնի նորա (Խ 3).

Տես, յազազս Աստուծոյ զիրաւունսն խաւսէր բարբարոսն, ցուցանէր, թէ յիրաւի եկին ի վերայ, ցուցանէր զնորա կանխագիտութեան զաւրութիւն: Զարգար դատաստանն խաւսեցաւ: Ոչ յանկարծակի էած ի վերայ եւ ոչ միանգամայն, այլ ետ կանխասացութեամբն ժամադրութիւն ապաշաւանաց ձեզ:

[Եւ այժմ ահաւաղիկ լուծի զքեզ ի ձեռակապացոյ, որք էին ի ձեռս քո այսար (Խ 4).

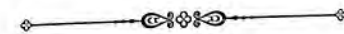
Տես՝ ու՞մ անսացին լուծանել զմարգարէն:

Եւ արդ, եթէ բարոք է առաջի քո եկ ընդ իս ի Բաբելոն (Խ 4ա). Մեծ նմա ետ, զամենայն աշխարհ նմա առաջի բանայր՝ կամ ի գաւառին կալ յիւրում եւ կամ երթալ ընդ նմա, զոր ոչ ունէր յորժամ էր յիւրում գաւառին, այլ կամելով յազազս հացի ելանել, կապեցին: Եթէ չար թուի, ասէ, ոչ ինչ բամբասեմ: Տես, որքան պատիւ էր ի բարբարոսէն: Եւ ուստի՞ այն լինէր. ոչ յայտ է, թէ ոչ յայլ ուստեք,

բայց յԱստուծոյ շնորհէն¹: Այլ երթ նախ քան զգալն իմ առ Գողգոթիաս (Խ 5)⁴²⁵: Այս է՞ր աղագաւ, զի ոչ միում ումեք իշխանութիւն իցէ խարդախել զիմ շնորհդ յետ իմոյ հեռանալոյն, եւ կամ զի յանդիման ամենեցուն այն լինիցի, եւ եթէ կամիս ընդ Գողգոթիայ, զոր կացոյց թագաւորն Բաբելոնի, ապա եթէ ոչ՝ ուր եւ անորժեսցես: Ոչ զնեմ քեզ աւրէնս, այլ՝ զյաւժարութիւնդ քո, դոյն հաստատուն եղիցի քեզ: Եւ ետ նմա ռոճիկս (Խ 5): Ընտրէր նստել ընդ Գողգոթիայ: Բայց ո՞ր խնդրելին է. ընդէ՞ր արդեւք ներեաց Աստուած սպանանել զայրն լաւ եւ զառաքինի. եւ որքան հրէիցն ի վերակացութենէն իւրմէ տայր հաղորդութիւն [329բ] եւ սակայն ասացին յորովք, եթէ սպանցուք զնա, եւ սա ոչ հաւանեցաւ, այլ կորեաւ: Բայց ոչ այն եղեւ իջանելոյն պատճառ յեզիպտոս հրէիցն, այլ՝ իւրեանց չարութիւն: Բանզի ասաց.

Մի՛ երկնչիք յերեսաց ծառայից քաղեացոցն բնակեցէք յերկրիս եւ հնազանդեցարուք թագաւորին Բաբելոնի, բարի ձեզ եղիցի: Եւ ես ահաւասիկ նստիմ առաջի ձեր ի Մասեփաթ՝ կալ ընդդէմ քաղեացոցն, որք գայցենն ի վերայ ձեր, հանդիպեցայց նմա (Խ 9-10).

Հաւատալ պարտ էր որչափ եւս առաւել՝ Աստուծոյ մարգարէութեան, եւ կամ եթէ մարդն արժանի էր հաւատալոյ, իսկ Աստուածո ո՞չ եւս: Եւ այն ինքեանք անորժեւելով լսել ինչ ի նմանէ եւ գործով փորձ ինչ տալ նոցա, վասն զի նա իւրով անմտութեամբն սպանաւ, իսկ Աստուած եւ յաղթողս լինել տայր նոցա: Ընդէ՞ր զարհուրիք ի քաղեացոցն, մի եթէ դու՞ք զդա սպանէք, այլ էր, որ զայդ արար: Տես, աղքատք որպիսի չարիս տեսին եւ զմարգարէն ունէին ինքեանք մատուցեալ առ նա խաւսեցան ընդ նմա եւ խոստացան մնալ յերկրին, եւ ոչ այնպէս հաւանեցան: Եւ սակայն ոչ Աստուած վաղ-վաղակի առնէր պատասխանի, այլ աւուրս տասն ներեաց, որպէս զի արժանի հաւատալոյ առնիցէ զհրամանն, եւ կամ զի նոքա յինքեանս զմտաւ ածիցեն: Եւ սակայն ոչ ինչ առաւել եղեւ, այլ յետ տասներորդն աւուրն ասացեալ ոչ հաւանեցոյց զնոսա: Լուիցուք՝ զինչ ասէին.

¹ Հուն. բնագրում. τοῦ Χριστοῦ χάριτος.

ԽԲ¹

Մատուցեալ ամենայն իշխանք զարութեան եւ ամենայն ժողովորդն ի փոքունց մինչեւ ի մեծամեծս ասացին ցերեմիաս. Անկցի աղերս մեր առաջի քո, եւ աղալթեա առ Տէր Աստուած քո վասն մնացորդացս այսոցիկ (ԽԲ 1-2).

[Գիտէին անարժանս զինքեանս պատասխանոյ հանդիպել, վասն զի բազում անգամ ոչ հաւատացին ասացելոցն, յաղագս այնորիկ ասէին. ողորմեա մեզ, թէպէտ եւ անարժանք եմք]⁴²⁶, ոչ ինչ ունիմք իրաւունս առ ի գտանել ողորմութիւն:

Բայց զի սակաւ եմք, աղաչեա զՏէր Աստուած քո, զի ասացէ՛ զի՞նչ պարտ է գործել մեզ (ԽԲ 2-3).

Մեծ էին թշնամանքն՝ յետ ասելոյն զհակառակն առնել, վասն զի մնացաք սակաւք ի բազմաց որպէս քո աչք տեսանեն զմեզ: Միշտ զիւրափոփոխք էին. վկայ հարեացս զքեզ ասէին ունիմք:

Եւ պատմեցէ մեզ Տէր Աստուած քո զճանապարհն, յորում գնացուք ի նմա եւ բանն, զոր արասցուք, ասացէ մեզ ասէին Աստուած (ԽԲ 3ա).

Եւ զի՞նչ պարտ էր առնել, որք յոյժ փութալի այնպէս զիրան վարկանէին, յետ ընդունելոյն զիա՞րդ յողն անկանէին. նոքա ասէին՝ աղաչեա զՏէր Աստուած քո:

Եւ ասէր ցնոսա յերեմիաս. Լուայ, ես արարից աղալթս առ Տէր Աստուած մեր (ԽԲ 4).

Նոքա ասէին աղաչեա զՏէր Աստուած քո.

Եւ ասէր ցնոսա յերեմիաս. Լուայ, ես արարից աղալթս առ Տէր Աստուած մեր.

Սա առ Տէր Աստուած մեր ասէր, ըստ բանից ձերոց, եւ եղիցի բանն, զոր պատասխանի տացէ Տէր. պատմեցից ձեզ (ԽԲ 4ա).

Եւ ածին զԱստուած վկայ ի մէջ, զի ձայնի նորա լուիցուք, առ որ առաքեցաքն զքեզ առ նա (ԽԲ 6).

Տես՝ զիա՞րդ գիտէին այնպէս ըմբռնեալս զինքեանս իրաւամբքն, վասն զի մեք զքեզ աղաչեցաք: Եւ հարկ է, զոր ինչ հրամա-

¹ ԽԱ չիք:

յեն ամենայն իրաւք լսել, եթէ՛ բարի եւ եթէ՛ չար, զի ոչ յետ այնորիկ քեզ պարտ էր առնել յետ դաշանցն: Դոքա յաւժարք ի խոստմունսն, բայց ի գործսն՝ եւ ոչ բնաւ երբէք: Կոչէր զամենեւեան մարգարէն ի փոքունց մինչեւ ցմեծս եւ ասէր ցնոսա. Ընդէ՞ր զամենեւեան, զի մի՛ ոք ապաւինութիւն ունիցի առ ի պատասխանիս ինչ: Այսպէս ասէ Տէր՝ որ առաքեցէքն զիս: Տես զիարդ ցնոսա պարտական առնէր հարկաւորութեան այնմիկ արկանել զողորմութիւն: Եւ զայս, զոր ասես, ի խնամակալութենէն ասէր, եւ ոչ ինչ հրաման տալով:

[Եթե նստելով 330ա|նստիցիք յերկրիս յայսմիկ, շինեցից զձեզ (ԽԲ 10).

Եւ զի՞նչ աւգուտ է եթէ զնոյն չարաչար դարձեալ կրիցեմք:

Եւ տնկեցից զձեզ եւ ոչ խլեցից, վասն զի դադարեալ եմ ի չարեացն, զոր արարի ձեզ (ԽԲ 10ա).

Ետուք զպատուհասն ոչ դուզնաքեա]⁴²⁷, ասէ, եւ զերկեղն, յորմէ զարհուրէին:

[Մի՛ երկնչիք յերեսաց թագաւորին Բաբելոնի, վասն զի ընդ ձեզ եմ ես (ԽԲ 11)

Զի՞նչ քան զայս բան արժանի հաւատալոյ]⁴²⁸. Ընդ ձեզ եմ ասէ փրկել զձեզ:

[Ապա եթէ ասիցէք՝ ոչ նստցուք յերկրիս յայսմիկ, այլ յերկիրս Եգիպտոսի մտցուք, եւ ոչ տեսցուք պատերազմ եւ զձայն փողոյ ոչ լուիցուք եւ ի հացէ ոչ քաղցիցուք (ԽԲ 13-14).

Տես՝ զիա՞րդ ցնոցա զիմաստսն յայտնէր, որ մեծ նշանակ էր մարգարէութեան իրաց, եւ ոչ միայն եթէ կամէին մտանել]⁴²⁹, այլ եւ զի՞նչ. յուսային ոչ սովել, ոչ պատերազմ տեսանել: Եւ յաճախապէս զնոյն յեղեղէ, եթէ սով եւ մահ եղիցի, եւ եթէ ոչ հաւատայք՝ մերձ ունիք զաւրինակդ՝ զՀրեաստանի եւ զԵրուսաղէմի կիրան:

Զի զոր արինակ կաթեաց սրտմտութիւն իմ ի վերայ բնակչացն Երուսաղէմի. նոյնպէս կաթեացէ ի վերայ ձեր ի մտանելն ձերում յԵգիպտոս (ԽԲ 18).

Արդ, մի՛ մտանէք. Ընդէ՞ր ոչ կամի նոցա մտանել, զիտէ մեծապէս աւգտել ցնոսա: Տես զխոստորումնն, յորժամ ասեր. Ելէք առ պատերազմողսն. ոչ ներէին զգաւառն թողուլ, եւ յորժամ ասէ. Մի՛ թո-

ԽԴ

Բանն, որ եղեւ առ այնոսիկ, որք յԵգիպտոսն էին, այսպէս ասէ Տէր. Դուք տեսէք զամենայն չարիս, զոր ամի ի վերայ Երուսաղէմի եւ ի վերայ քաղաքացն Յուդայ, եւ ահա են անապատք ի բնակչաց (ԽԴ 1-3).

[Տես՝ զինչ քան զայն լինէր յայտնագոյն. առաջի աչաց ունէին զաւրինակսն. ոչ էին զայն բանք, այլ իրքն գոչէին զպատճառն]⁴³², զիտէին զդիպուածն, մինչեւ յայնժամ չարաչար անկեալ կային հրեականքն ամայութիւն բազում: Եւ նոյնպիսի իմն առնէին, որպէս թէ ոք մինչ դեռ հատանիցի եւ խարիցի ի բժշկացն չարչարեալ, յանդգնիցի բամբասել զիրսն, յորոց զհարկաւորութիւն հատմանն ընկալաւ: Եւ զինչ նոքա ասէին. վասն զի սովորութիւն է որք մեղանչենն ցուցանել, եթէ բարւոք առնեն:

Զբանն, զոր խաւսեցար յանուն Տեառն, ոչ լուիցուք, զի առնելով արասցուք զամենայն բան, որ ել ի բերանոց մերոց ծխել խունկս թագուիոյն երկնից, եւ նուիրել նմա, որպէս արարուք ի քաղաքսն Յուդա, եւ լցեալք էաք հացիւ, եղեաք բարիք եւ չար ինչ ոչ տեսաք (ԽԴ 17)

[Այդ տիկին երկնի՞ց, ասա ինձ: Աստուած է, որ արար յերկին եւ զերկիր, լսեմ միշտ յաճախապէս: Եւ զայդ տիկին երկնի կոչեմք լուսինդ: 331ա| Եւ բարի ինչ էր ձեզ, եւ ուստի՞ սով, ժանտախտք, ուստի՞ մահ: Ո՛վ լրբութեան: Վասն այնորիկ նոցա յիշեցուցանէ:

Ո՛չ ապաքէն յաղագս խնկոցն, զորս ծխէիք ի քաղաքսն Յուդայ դուք եւ հարքն ձեր, եղեւ երկիրն ձեր ամայի եւ ժամանեցին¹ ձեզ չարիքդ այդոքիկ (ԽԴ 21-23).

Ո՛չ յաղագս այդորիկ գերութիւնք ասէ: Ո՛չ դորին աղագաւ ամենայն չարիքդ: Եւ զիա՞րդ էր ձեզ բարի: Ո՛չ վասն այդորիկ ոչ կարաց համբերել ձեզ Աստուած: Զի՞նչ առաւել քան զչարութիւն զայն լինէր երբեք, ո՞ր մոլիք այնպիսի բարբառեցան բանս: Արդ, լուարուք զբան Տեառն.

Դուք եւ կանայք ձեր բերանովք ձերովք խաւսեցայք եւ ձեռաւք ձերովք վճարեցէք, առնելով արասցուք զխոստովանութիւն մեր եւ

¹ հայ ընկ. թրգմ. գտին փիւ. ժամանեցին:

ամենայն Յուդաս, որք նստին յԵգիպտոս, սրով եւ սովով պակասեցին, եւ ապրեալքն ի սրոյ ծանիցեն, ոյր բան կայ (ԽԴ 25-28).

Սպառնայ դարձեալ սով եւ կապանս, եւ զերծուցեալքն հացին, եթէ ճշմարտութիւն է այս¹] ⁴³³: Եւ զտղայսն նոցա կոտորէ, զի գոնեա այնպէս զնոսա խոնարհեցուցէ: Զի՞նչ քան զայն լինէր չար: Վասն այնորիկ այնպէս զնոսա եթող, զի պատասխանիս տացէ նոցա, եթէ յիրաւի զքաղաքսն նոցա այրեաց, զի յորժամ որք փախչինն, յառաջնոց իրացն այնպիսիք էին, զի՞նչ պարտ է յաղագս այլոցն ասել յաղքատութեան, եւ բեւր յայլ ի խրատսն վայելեցին մինչեւ ցայսաւր: Տեսանէք զգոնդակութիւնսն. մի եթէ հինսն առաջինս ձեզ ասեմ, այսինքն՝ դուք էք վկայք եւ տեսաւդք: Եւ այն ձեզ նշան, եթէ այց առնեմ ես ի վերայ ձեր. Թագաւորն մատնեցի: Այլ նշան տայ այժմ, ոչ զհանդերձելոցն, այլ՝ զմերձակայի[ց]ն: Ահա եւ հուպ ունիք, որպէս մատնեցի զՍեղեկիայ, որ ոք ոչ հաւատայ, խրատեցի յառաջագոյն եղելովքն, նոյնպէս եւ մատնեցի զՎափրե Թագաւորն Եգիպտոսի ի ձեռս թշնամեաց իւրոց (ԽԴ 30):

¹ հուն. խմբ. մեկնութ. սրան հաջորդում են. "Եւ մի քանի խոսք հետո" բառերը:

եւ պատրաստել ձեզ ոչ արգելում, զի ուսցիք, թէ ընդ Աստուծոյ պատերազմելն ավելորդ է]⁴³⁶:

Եւ ի Գաղաադ եւ առ հռետինէ (ԽԶ 11).

[Եւ զայս աշխատելով ասէ, եթէ որքան ինչ արասցես մարտակիցս, որքանս կոչեսցես, ամենայն ընդ վայր է]⁴³⁷:

Լուան ազգք զձայն¹ քո (ԽԶ 12).

[Զյայտնութիւն թշնամութեանցն, վասն զի տկարացան]⁴³⁸: Ոչ վայրապար ինչ պակասեցին, այլ տկարացան ի պատերազմին

[Եկեր սուր զգեղծն² քո (ԽԶ 14).

Բանջար է այն, որ զամենայն ուտէ]⁴³⁹:

Ընդէ՞ր փախեալ զուարակն քո պարարեալ³ (ԽԶ 15).

Զգաւրութիւն նոցա, որ ընկճեցաւն:

Յարիցուք եւ փախիցուք հելլենական սրոյն (ԽԶ 16).

[Տես՝ զիարդ զամենայն հաւաստեալ նկարագրէ եւ դեգերի ի նմին վասն յոյժ վստահանալոյն]⁴⁴⁰:

Կոչեցէք զանուն փարաւոնի Սաւովն եւ Բիւսամովնայ (ԽԶ 17).

[Ժամանակ մերձ եղեւ, հրամայեցաւ հնչումն գալ եւ կամ ի դաշինսն չարաբարոյն լինել զնա ասէ.

Որպէս է Թափովր լերինս եւ Կարմելոս ի ծովու, այնպէս եկեսցեն (ԽԶ 18). մեծ է ասէ եւ անըմբռնելի]⁴⁴¹:

Անապա գերութեան արա քեզ բնակութիւն դստեր Եգիպտոսի, զի Մեմփիս յապականութիւն եղիցի եւ կոչեսցի վայ վայ: Երինջ գեղեցիկ զարդարեալ Եգիպտոս, գունդ ի հիւստոյ եկն ի վերայ նորա, եւ վարձկանքն իւր ընդ ինքեան իբրեւ զուարակք պարարեալք եւ նոքա ի բաց դարձան եւ փախեան (ԽԶ 19-21).

[Ոչ ոք ունի ոչ մարմնոյ տկարութիւն, ոչ գալթագղութիւն եւ ոչ սակաւութիւն բաղբաղել: Իբրեւ զուարակք պարարեալք էք, զինեցարուք, ոչ ի քաղաքի ձերում է պատերազմ, յառաջագոյն երթալիք, իբրեւ զմարախ էք (ԽԶ 23)]⁴⁴²:

Վասն զի նոքա դարձան եւ փախեան ի միասին, ոչ կացին, վասն զի ար կորստեան եկն ի վերայ նոցա եւ ժամանակ վրեժխնդրութեան նոցա: Չայն իւրեանց իբրեւ զձայն աւծի, որ շէիցէ յաւազ գնայցեն, նոցա պարաւք եկեսցեն ի վերայ դորա, որպէս կոտորել զփայտ: Կոտորեցէք զանտառս դորա, ասէ Տէր Աստուած, զի քաւեսցի, վասն զի բազմասցին քան զմարախ եւ ոչ գոյ թիւ նոցա (ԽԶ 21-23).

[Եւ այդ ասէ, ուստի՞ յաղթահարութիւնդ է. յայտ է, թէ՛ յԱստուծոյ|332ա| զի այդքան էիք իբրեւ զմարախ բազումք պարտեցայք]⁴⁴³: Իբրեւ ընդ աւազ եկեսցեն, այսինքն՝ ոչ հաստատութեամբ եւ ոչ գեղեցիկ արմատով: Իբրեւ աւծք. յայտ է եթէ ողբային եւ սգային:

Ամաչեաց դուստրն Եգիպտոսի, մատնեցաւ ի ձեռս ժողովրդեանն (ԽԶ 24).

[Տեսանե՞ս կեղակարծելի զպարտութիւնն եւ ըստ ոչ յուսալոյն]⁴⁴⁴: Ուստնեցից զնա, ասէ. եւ զորդի նորա զԱմոն.

Ահա ես, ասէ, վրեժ խնդրեմ յԱմոնայ որդոյ նորա եւ ի փարաւոնէ եւ յԵգիպտոսէ եւ յաստուածոց նորա եւ թագաւորաց նորա եւ որք յուսայինն ի նա: Բայց դու Յակոբ մի՛ երկնջիր. ահա ես փրկեցից զքեզ ի հեռաստանէ, դարձցիս եւ զարասցիս (ԽԶ 25-27).

Զի եւ հաւատասցես, թէ եւ բարիքն ի նմանէն են: Ընդէ՞ր ասէ՛ մի՛ երկնջիր. վասն զի դարձուցից զքեզ զանխլութեամբ զգերութիւն նոցա կանխաւ ասէ: Եւ բարւոք մի՛ երկնջիր. վասն զի մերձ էր:

¹ հայ ընկ. թրգմ. զգոյժ փխ. զձայն:

² հայ ընկ. թրգմ. զուռս փխ. զգեղծն:

³ հայ ընկ. թրգմ. ցուլն քո ընտիր փխ. զուարակն քո պարարեալ:

ԽԵ

Եւ ապա այլազգեացն մարգարէանայ եւ ասէ զժամանակն, այսինքն՝ Կացուցի զքեզ ի վերայ ազգաց եւ թագաւորութեանց: Զսոյն եւ այլ մարգարէքն արարին: Եւ արդ, զինչ ոչ ասաց նոցա, եթէ՝ Կացուցի զքեզ. վասն զի այն առաջին էր, այլոց մարգարէիցն արար ի բաց բառնալ, քանզի յետ այսորիկ ոչ եւս կարաւտացան այլում մարգարէի, զի իրքն հանդիպեցան.

Ոչ դարձցին հարքն յորդիս, ասէ. իւրեանց (ԽԵ 3) այնքան չարիք մեծամեծք այլազգեաց:

Մինչեւ յե՛րբ կոտորիցէ սուր Տեառն (ԽԵ 6).

Սուր Տեառն կոչէ զպատերազմողացն: Տեսանե՞ս, զի իբրեւ դահճաւք նոքաւք վարի: Ոչ ասէ զպատճառս չարեացն, վասն որոյ ի վերայ էած զպատերազմն: Քանզի ասացին այլ մարգարէքն, եւ Եզեկիէլ ասաց եւ Էսայիաս մանաւանտ, թէ յաղագս ամբարտաւանութեան: Եւ ապա տես՝ զիարդ՝ նկարագրէ զպատերազմն.

Եւ ապականեցից զՏիրոս եւ զՍիդոն եւ զմնացոցոսն: Եկեսցէ կնտութիւն ի վերայ ազգաց: Մինչեւ յե՛րբ ոչ դադարեսցէ սուր Տեառն: Զիա՛րդ լոիցէ, Տէր պատուիրեաց նմա (ԽԵ 4-7).

Եկեսցէ սատակումն ի վերայ ամենայն քաղաքի (ԽԵ 9), որ առաջին, որ վերջին, զոր տեղիս առնուցու, եւ ոչ ի լինել իրացն զերծուցանիցես: Զայս պատմեաց, զի հաւատարիմ արասցէ եւ զամայութիւն կռոցն.

ԽԸ

Նգովեալ, որ արասցէ զգործ Տեառն պղերգութեամբ, բառնայցէ զսուր իւր՝ յարեմէ, վասն զի գործ Տեառն է: Եւ ապա ասէ
[Հանգեալ Մովսէս ի մանկութենէ եւ յուսացեալ էր ի փառսն իւր (ԽԸ 10-11)].

Եւ յետ այսորիկ ասէ, եթէ յամենայն ժամ վայելէր ի բարեկեցութեան եւ յապահովութեան: Եւ վասն այսորիկ զայս կրեաց բարեկեցութեամբն եւ յո՛չ մի ինչ պիտանացու իրս վարեցաւ⁴⁴⁵: Յաղագս այսր

Ամաչեաց Մովսէս ի Քամովսայ, որպէս ամաչեաց տունն Իսրայէլի եւ Բերթլայ յուսոյն իւրմէ (ԽԸ 13).

Միանգամայն եւ ցուցանէ, թէ նորա գործ է, զի եւ ոչ որք յայնքան յապահովութեան վայելեցին, զնոսա բառնայր ի բաց: Սակայն բազում անգամ պատերազմեցան, այլ ի փոփոխումն ոչ չոգան, եւ ոչ ի գերութիւն: Վասն զի ոչ թողոյր նոցա յաղթել եւ քանդել, այլ ոչ ի գերութիւն: Ընդէ՞ր արդեւք. զի լինիցին հրէից զամենեւեւն ի Բաբելոն ածէր: Ընդէ՞ր արդեւք. զի լինիցին հրէիցն սքանչելի դիպուածոց, զի եւ կանխասացութիւն ի ձեռն Երեմիայի առցէ կատարած, զի իբրեւ բարետոհմիկ մանկան ամենայն ուրեք զհետ երթալ նոցա առնել, զի ուսանիցին ի նորա ուսանելն եւ սոքա՝ զինչ արժան էր գործել:

Մի՛ ի գողութիւնսն քո գտան. ցմովաբացիսն ասէ, վասն զի պատերազմէիր ընդ նոսա: Ընդէ՞ր պատերազմէիր ընդ Իսրայէլացիսն. ոչ ընդ նոսա մարտնչէիր, այլ ի վերայ Տեառն մեծաբանէիր (ԽԸ 42): Ոչ ընդ նոսա մարտնչէիր, այլ ի վերայ Տեառն մեծաբանէիր (ԽԸ 42): Վասն զի ընդդէմ հրէիցն էր միշտ. նորին աղա[բա]լ եւ յերկարէ զբան: Եւ մեծամեծս խորհէին յանձինս իւրեանց.

Կացցե յայցելութեան Եսերոն (ԽԸ 45).

Այսինքն՝ տեսցեն, որ ինչ հանդիպի նոցա: Եւ պատերազմունս ազգայինս յայտնէ ի դրացեայն եւ յանկարծակի զչարիս: Եւ յերկարէ զբանն, որպէս զի հաւատարիմ լինիցի: Ապա եւ նոցա ասալ՝ յետ առցէ Իսրայէլ զիշխանութիւն իւր: Տեալսորիկ հանգիստ իմն: Եւ առցէ Իսրայէլ զիշխանութիւն իւր: Զամոնացիս սանե՞ս, ամենայն ուրեք զազգացն խնամակալութիւն: Զամոնացիս բամբասէ, վասն զի ժառանգեցին զհրեայսն զԳադայ ազգն, զեդոմայեցիսն իբրեւ ամենայն ուրեք անհանճարս զնոսա ըստգտանէ

⁴⁴⁵ Տեառն. "իւր"-ը համաձայն լուսանցային սրբագրության:

Խնդրեցեն զանիրատրօնսն Իսրայէլի եւ զմեղսն Յուդայ եւ ոչ գտցին, վասն զի քաւիչ եղեց նոցա (Ծ 20).

Ոչ ասաց, եթէ՝ եղիջիք եւ ոչ տանջեցից, այլ եւ ոչ երեւեացին այնոքիկ, ապա ուրեմն մեղքս զնա մատնեցին, այլ ոչ՝ տկարութիւն:

Զիա՞րդ խորտակեցաւ եւ փշրեցաւ ուռն ամենայն երկրի (Ծ 23).

Տես, զիա՞րդ յանդիման կացոյց զնորա զաւրութիւն, զիա՞րդ զանժմբերելի հարուածսն: Եւ ապա ամենայն ուրեք ասէ.

Վասն զի Տեառն ընդդիմացաւ (Ծ 24).

Մեղաւ ըստ աւրինակի մեղաց, զոր աւրինակ արար՝ արասցի նմա: Եւ յերկայնմտութիւն.

Վասն զի եկն ժամանակ նորա (Ծ 26).

Որպէս զի եւ ժամանակին անսաց, եւ ոչ ինչ առաւել եղեւ]⁴⁵⁴:

Հարստահարեաց զորդիսն Իսրայէլի, իոչ կամէին արծակել զնոսա (Ծ 33).

Եւ կամ զայն ասէ, թէ ոչ արծակեցին, զորս ունէինն յաւժարութեամբ, այլ ընդդիմանայր Աստուծոյ, որպէս եգիպտացին փարաւոն. Կործանեցի որպէս Սողոմայ եւ ոչ բնակեցէ (ԽԹ 18): [Եւ արդ, զի՞նչ՝ ոչ բնակեալ իցէ. զոր աւրինակ այս ըստ առաւելութեան է, նոյնպէս եւ յորժամ ասէ. Որպէս երգուայ յաղագս ջրոյ առ Նոյիւ, ըստ առաւելութեան: Եւ ապա յաճախապէս դեգերի ի նոսին բանս: Ընդէ՞ր արդեւք. վասն զի անհաւատալի էր եւ ոչ կարծելի ասացեալն, եթէ Բաբելոն կործանեցի արագագոյն. աւրինակաւ վարի՝ սաստկացուցանելով զկործանումն նորա]⁴⁵⁵:

[Բաժակ ոսկեղէն Բաբելոն ի ձեռին Տեառն, ի գինոյ նորա արբին ազգք, յաղագս այնորիկ սասանեցաւ եւ անկաւ յանկարծակի (ԾԱ 7-8).

Եթե բաժակ ոսկեղէն ի ձեռին Տեառն՝ է՞ր աղագաւ տանջիցի. վասն զի մեծապէս տանջեաց եւ պատժեաց, ապա ուրեմն եւ զաւրացաւ ի ձեռն իմ]]⁴⁵⁶.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Λεκτεὸν τίς ἢ προφητεία καὶ πότε ἔρξατο, καὶ πότε πέπαυται, καὶ τίνας ἔνεκεν ἔληξεν· καὶ τί λαβεῖν ἔστιν ἐκ ταύτης ἐν τῷ βίῳ ὠφέλιμον.

2. Προφήτεια τοίνυν, τὸ λέγειν, ἢ καὶ πωπικῶς δεικνύναι τὰ προλαβόντα, καὶ ὄντα, καὶ ἐσόμενα.

3. Ἐπεὶ καὶ διὰ πράγματος πρᾶγμα σημαίνεται. Τύποι γὰρ ἦσαν τοῦ μέλλοντος ὁ ὄφις ὁ χαλκοῦς, ὁ ἄμνος ὁ ἐν Αἰγύπτῳ, Ἰσαὰκ προσαγόμενος.

4. Προφητεία γὰρ ταῦτα, τὴν δὲ αἰτίαν οὐχ ἔχουσιν, ὥς ἐπὶ τοῦ Ἐζεκιῆλ ἐκβαλλομένου διὰ τοῦ τοίχου (ἴσ. καταβαλλομένου τοὺς τοίχους).

5. Προλέγουσι δὲ οἱ προφῆται οὐκ ἐρωτώμενοι μόνον κατὰ τοὺς ἔξω, τὸ δὲ πλειστον ἀφ' ἑαυτῶν.

6. Διὸ καὶ Παυλὸς φησιν· εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος αὐτῶν προφήτης· Ἐκάλουν δὲ προφήτας καὶ τοὺς ἱερέας Αἰγύπτιοι.

7. Καὶ καθόλου τῶν προφητειῶν, ἡ μὲν ἐστὶ πνευματικὴ, ἡ δὲ διαβολικὴ, ἡ δὲ μέση τούτων φύσικὴ τις ἢ τεχνικὴ, ἡ δὲ τετάρτη κοινὴ καὶ δημώδης. Τῆς μὲν οὖν πνευματικῆς προηγουμένως μὲν τοῖς ἁγίοις μέτεστι, δι' οἰκονομίαν δὲ καὶ τοῖς μὴ τοιούτοις, ὥς τῷ Ναβουχοδονόσωρ, καὶ Φαραώ, καὶ Βαλαάμ, καὶ Καϊάφα· τῆς δὲ διαβολικῆς τοῖς τούτου μόνον θεραπειταῖς· αὐτοὶ γὰρ ἀλευρομάντις, καὶ ἡ διὰ τῶν μορίων μαντευομένη Πυθία, καὶ ἡ διὰ τοῦ δρυὸς ἡ καὶ ἡ διὰ τῶν μορίων μαντευομένη Πυθία, καὶ πτήσεως, καὶ κλαγγῶν, Δωδωνίς ἱερέα, καὶ ἡ διὰ σπλάγχνων, καὶ πτήσεως, καὶ χειρῶν, συμβόλων τε καὶ παρμῶν, καὶ κληδόνων, καὶ βροντῆς, καὶ χειρῶν, μυῶν τε καὶ γαλῆς, καὶ τρυσμῶν καὶ ὠτῶν ἤχου, καὶ σώματος παλμῶν, καὶ χαλκίων, ῥάβδων τε καὶ φλοιῶν, διὰ νεκρῶν τε καὶ γαστρὸς, ὀνομάτων τε καὶ ἄστρον, καὶ φιαλῶν, μυρίων τε ὅσων τοιούτων. Ἡ γὰρ δι' ὀνείρων καὶ παρ' ἡμῖν διὰ κατοχῆς καὶ αὐτῇ. Ἡ δὲ πρόγνωσις αὐτοῖς, οὐ δι' ἀρετῆς ὥς ἡμῖν, ἀλλὰ διὰ τίνος κακοτεχνίας.

8. Τί γὰρ ὄφελος προῤῥήσεως ἐπ' ὠφελείᾳ ψυχῶν λεγομένης, ὅτε πάντως ἔσται τὰ θεσπιζόμενα, μηδεμίαν ἐκ ἐφ' ἡμῖν μεταβολὴν

ἐνδεχόμενα; Θεὸς γὰρ προλέγων, καὶ τὴν λύσιν ὑποτίθεται τῶν δεινῶν, εἰ μεταγινῶναι βουλοίμεθα. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ καὶ τῆς προφητείας τὸ κέρδος.

9. Ἐκεῖνοι δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ἐν τισὶν ἀληθεύσαντες, ἐν τοῖς πλείστοις διήμαρτον.

10. Καὶ οἱ μὲν ὀργάνων δέονται, καὶ τόπων, καὶ καιρῶν, καὶ ἐπὶ χρήμασι λέγουσι· Θεὸς δὲ τούτων ἀπήλλακται.

11. Φύσικὴ δὲ ἡ τῶν ἀλόγων· χελιδόνες γὰρ χελιδόνων, καὶ γεράνων γέρανοι, καὶ μύρμηκες ἐπιόντος χειμῶνος αἰσθάνονται, ἔχιδναι τε καὶ ἀλκίονες, φύσει τοῦτο κτησάμενοι. Ἡ δὲ τεχνικὴ προφητεία παρὰ ἰατροῖς, καὶ συμβούλοις, καὶ κυβερνήταις· οἱ μὲν γὰρ ἀρρωστίας, οἱ δὲ λύσεις τούτων προλέγουσιν· οἱ δὲ πνευμάτων μεταβολάς, οἱ δὲ τοῦ μέλλοντος συνέσει καταστοχάζονται. Ἔστι δὲ καὶ κοινὴ, καὶ δημῶδης τοῦ μέλλοντος γνῶσις, οἷον ὅτι μετὰ τρεῖς μηνῶν ὁ χειμῶν· πάντες γὰρ ἔχουσι τὰς ἐκ περιόδων προρρήσεις. Οὐδὲν οὖν μέγα καὶ πρόρρησιν ἔχειν καὶ γινῶσιν καὶ δαίμονας, ὅπου καὶ μύρμηκες ἔχουσι τὰς ἐκ περιόδων προρρήσεις, καὶ δεινοὶ τοῦ μέλλοντος ἀνθρώποι στοχασταί· ἀλλ' οὐχ ὥς πάντως ἢ πάντα εἰδέναι. Ἐπεὶ καὶ ὁ διάβολος προεφήτευσεν τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ ποιηρὸν, καὶ ἐγένετο. Καὶ πάλιν ὁ Βαλαὰμ προειπεν, ὅτι *Πόρνας στησον, καὶ προδοθήσεται δι' αὐτῶν ὁ Ἰσραήλ*, καὶ γέγονεν οὕτως. Τοῦτο δὲ στοχασμός, μαλλον δὲ προρρήσεις μηδὲν παράδοξον ἔχουσιν· καθάπερ ἐπὶ Χριστοῦ, τὸ κηρυχθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον· τό, Οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθον.

12. Τὸ μὲν ὄνομα Ἰερεμίας, ὥς καὶ ἡ Βίβλος φησί, τὴν δὲ φύλιν Λευΐτης, τὴν δὲ πατρίδα Ἀναθωνίτης, τὴν δὲ χώραν ἐν Βενιαμὲμ κατῴκει.

13. Ὅρα· καὶ προειδὼς ὁ Θεὸς μηδὲν ὠφελουμένους αὐτοὺς, τοὺς προφήτας ἔπεμπε· οὐ μικρὸν γὰρ ἐκ τούτου καρπούμεθα. Ἴνα γὰρ λέγοι τις· καὶ τί τὸ ὄφελος; ὥσανει καὶ ἰατρῷ προειδόντι τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου, μέμφοιτο τις παραμένοντι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς· οὐ γὰρ ἐνέλιπε πάντα παραινῶν καὶ συμβουλεύων. Ἀλλὰ τίνας ἔνεκεν ἐπὶ τοῦ δικαίου καὶ εὐσεβοῦς ταῦτα ἔπασχον; ὅτι τῆς ἀμαρτίας ἐτίγγουν δίκην τῶν Μανασσῆ πεπραγμένων ἐν τεσσαράκοντα ἔτεσιν.

14. Ῥῆσις δέ, καὶ λόγος, καὶ ὅρασις, καὶ λῆμμα ταυτὸν ἐστὶ. Ῥῆμα δὲ ἐγένετο οὐ διὰ φωνῆς, ἀλλ' ὅτι σαφέστερον λέγουσα ὅρασις, ὥς ὁράματος γεγονότος.

15. Τί βούλεται τὸ ῥῆμα τοῦτο; Τί κατασκευάζει; Ὁ δῆμος φονῶν ἦν. Ἡσαΐας πρισθεὶς ἦν, ἐλαθεὶς Ἀμώς, Ζαχαρίας καταχωσθεὶς· ἐγγυμναζόμενοι τοῖς αἵμασι τοῖς προφητικοῖς, καθάπερ κύνες αἱμάτων γευόμενοι, λοιπὸν τῆς τοιαύτης ἐδίψων τροφῆς· εἰς θυμοὺς ἑαυτοὺς μεταβάλλοντες, οὐπω οὐκ ἀπέστησαν. Ἔδει πολλοῦ τῷ προφῆτῃ καὶ μεγάλου φρονήματος εἰς τοιοῦτον ἐμπηδῶντι δῆμον.

16. Οὕτω καὶ Παῦλος· *Ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσι*.

17. Ἐγὼ ὁ πλάσας σὲ ἐκ κοιλίας. οὐ τῆς φύσεως τὸ ἔργον ἐστίν, οὐ τῶν ὠδίνων· Ἐγὼ πάντων αἴτιος. Ὡστε δίκαιως ἀνυπακούσης ἐμοί, καὶ τῷ εἶναι παρασχόντι.

18. Εἰ γὰρ καὶ μὴ ἐξῆλθε τὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ πολλὰ περὶ τῶν ἐθνῶν προεφήτευσεν.

19. Ὅρα τὸ ἄτυφον τῶν δικαίων, πῶς τὰ οἰκεία ἐλαττώματα ἀνάγραπτα ἀνατιθέασιν, τίς οὐκ ἂν ἐρυθρίασειεν τοῦτο γραφῇ παραδοῦναι; Ἀλλὰ καθαροὶ δόξης ἦσαν, καὶ φιλοτιμίας· καὶ εἰ τι εἶπον, καὶ εἰ τι ἄκουσαν, τοῦτο μετὰ πάσης ἀληθείας τεθείκασιν.

20. Ἐπέγνω τὸν προσδιαλεγόμενον. οὐ δὴ χάριν αὐτὸν ἀπὸ τῆς προτέρας ὀνομάζει προσηγορίας. Ἐρομένου γὰρ ποτε Μωϋσέως, καὶ τὸ θεῖον ὄνομα μαθεῖν ἐθελήσαντος, εἶπεν ὁ Δεσπότης· *Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν*.

21. Καὶ ταῦτα εὐεργεσία μεγίστη, τοὺς πτωχοὺς, τοὺς γυμνοὺς εἰς τὰ ἀλλότρια εἰσήγαγον ἀγαθὰ, οὐ ποιήσαντας, οὐδὲ ἐνεργήσαντας. Ἀλλ' ἐπὶ τράπεζαν ἤγαγον ἔτοιμον. Οὐχὶ ὠδήγησα μόνον, ἀλλὰ καὶ λιμένα παρέσχον, καὶ τὴν ἀνάπαυσιν. Τί ταύτης τῆς φιλοφροσύνης ἴσον; ἀγαθὰ δὲ Καρμήλου, τὸν πλοῦτον λέγει τὸν πολύν.

22. Καὶ εἰσήλθετε καὶ ἐμιάνατε τὴν γῆν μου.

Τούτοις ἡμεῖψασθε τὸν εὐεργέτην, ἀφ' ὧν εὖ ποιῆσαι ἔδει, ἀπὸ τούτων ὑβρίσατε· δι' ὧν εὖ ἐπάθετε, διὰ τούτων ἐκακοποιήσατε, καὶ τὴν χάριν αὐτὴν ἀνετρέψατε.

23. Ὅρα πῶς οἰκειοῦται τὸν τόπον, ἵνα δείξῃ μείζω τὰ ἀμαρτήματα. Ἐγὼ μὲν ὑμᾶς ἐνταῦθα ἀνέπαυσα εἰσαγαγών, ὑμεῖς δὲ τοὐνάντιον ἐποιήσατε.

Ὁ ἱερεὺς οὐκ εἶπαν.

Οὓς μάλιστα ἔδει καὶ ἑτέρων εἶναι καθηγητάς. "Ορα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὰ κακά.

Τουτέστιν οἱ *Γραμματεῖς*, οἱ διδασκάλοι οὐκ ᾔδεισάν με. Ἐνταῦθα τὸν βίον λέγει τὸν ἀκάθαρτον. εἰ γὰρ μηδὲν ἐκείνων ἦν, εἰ γὰρ μὴ ἐξήγαγον ἐξ Αἴγυπτον, ἱερεῖς ἦσαν, ἔδει τὸν νόμον φιλοσοφεῖν; τιμηθέντας ἀρχῇ παρ' ἐμοῦ.

24. *Διὰ τοῦτο ἔτι κριθήσομαι πρὸς ὑμᾶς.*

Καὶ μὴν οὐκ ἔδει κρίσεως, ἀλλ' ἀποφάσεως, ἀλλὰ καταδικῆς. Ἡ τοῦτο βούλεται εἰπεῖν, ὅτι οὐ πάντα εἶπον, ἀλλ' ἔχω καὶ ἑτερά τινα εἰπεῖν· ἔτι ἔχω κριθῆναι· ἢ ὅτι Ἰμεῖς μὲ ἠναγκάσατε δικάσασθαι πρὸς ὑμᾶς.

Καὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς τῶν υἱῶν ὑμῶν κριθήσομαι.

Οὐκοῦν τούτοις οὐ κολάζεις; Ναὶ, φησί. Τὴν ὑπερβολὴν λέγει, ὅτι καὶ ἔτι κρίνομαι, καὶ οὐπω ὄντων τῶν δικαιωμάτων, οὐ παραιτοῦμαι, καὶ πρὸς ὑμᾶς, καὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς ὑμῶν κριθῆναι, καὶ λόγον δοῦναι ὑμῖν κάκεινους. μὴ γὰρ δὴ νομίσητε ἀπὸ τῶν προτέρων ἐγκλημάτων ἐκείνους μὲ καταδικάζειν, καὶ πρὸς ἐκείνους κρίνομαι, οὐ παραιτούμενος πρὸς πάντας κρίνεσθαι.

25. Οὐ πρὸς ἐκείνους κριθήσομαι μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐ πρὸς ὑμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐγγόνους.

26. *Διέλθετε εἰς νήσους Χεττιείμ.*

Καὶ αὐτοὶ παραγίνεσθε, καὶ δι' ἄλλων μάθετε, οὐ κωλύω. Οὐδὲν εὐηργετηκά, οὐδὲν πεποίηκα. Πατρικῶς ὑμῖν εἰμι Θεός. Μιμήσασθε τὰ ἔθνη, οἱ τοὺς αὐτῶν οὐκ ἀφιάσι, καὶ ποτὲ μὲν ὄνον, καὶ βοῦν, ποτὲ δὲ ἄσπιδά ἔχοντες θεούς.

27. *Ἐξέστη ὁ οὐρανὸς καὶ ἔφριξεν ἡ γῆ.*

Ἐπὶ γὰρ τῶν ἀτόπων καὶ τὰ ἄψυχα λέγομεν ἐξίστασθαι ὑπερβολικῶς· τοιαύτη ἡ κακία, ὥς μὴ ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἀναίσθητα ἐκπλήξαι, πάντα ὑπερβαίνει λόγον, πᾶσαν διανοίας δύναμιν τὸ ἀμάρτημα.

28. *"Οτι δύο καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαός μου.*

Πάλιν ἑαυτοῦ καλεῖ λαόν, ὑπὸ τοῦ πόθου ἔτι καὶ τοῦ φίλτρου· ἐλέοντος ἐστίν, οὐχὶ κατηγοροῦντος ταῦτα, ταλανίζοντος, οὐκ ἐπεμβαίνοντος.

Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς.

Οὐ λέγω διὰ φιλίαν, διὰ γοῦν τὴν ζωὴν τὴν αὐτῶν· πάντα γὰρ αὐτοῖς παρέσχον τὰ ἀγαθὰ, τὸ διειδὲς τῆς διδασκαλίας, καὶ τὸ καθαρὸν καὶ ἀθόλωτον, τὸ ἀένναον. Ὅντως γὰρ τοῦτο ἐστίν ὁ Θεὸς πηγὴ ζωῆς, πάντα ἀνέβλυζεν ἐνταῦθα τὰ ἀγαθὰ, ταύτην τὴν πηγὴν οὐκ αὐτοὶ ἐποίησαν, ἀλλ' αὐτόματος, ἥντινα ἀφέντες, τίνα εἴλοντο;

Καὶ ὥρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους.

Οὐδὲ παρ' ἑτέρων λαβόντες δοῦναι, ἐρήμους, γυμνοὺς, καὶ κενοὺς ἀγαθῶν, ἐν δίψει εἴλοντο εἶναι διηνεκῶς, μάτην ἐπόνησαν· εἰκότως οὐδὲν ἔχουσιν οἰκοθεῖν ἀγαθόν, ἀλλ' οὐδὲ παρ' ἑτέρου λαβόντες, οὐδ' ἂν ἐθέλωσι δύνανται, οὐδ' ἂν ἐπιχέῃ τις κατέχουσιν ἀγαθόν τι.

Μὴ δοῦλος ἐστίν Ἰσραήλ, ἢ οἰκογένης ἐστίν;

Εἶπεν ὅτι οὐ δύνανται οἱ λάκκοι· λέγει λοιπὸν τὴν ἀπόδειξιν· πόθεν γὰρ ἄλλοθεν δοῦλοι γεγόνασιν, οὐχὶ ἀπὸ τούτων; οὐκ ἔνι εἰπεῖν, ὅτι ῥήματα ἐστὶ ταῦτα, μόνον οὐχὶ ἀπολογεῖται ὅτι αὐτοὶ ἑαυτοῖς αἴτιοι. οὐ γὰρ δὴ ἐξ ἀρχῆς τοιοῦτος ἦν, ἀλλ' ἑαυτῷ τὴν δουλείαν ἐπεσπάσατο.

29. *Καὶ υἱοὶ Μέμφεως, καὶ Τάφνας ἔγνωσάν σε, καὶ κατέπαιζόν σου.*

Μοινοῦντι ἀποδυρομένου ἐστί· Πόθεν σοι ταῦτα γέγονεν; Ἀνακαλουμένου αὐτούς, καὶ κατέπαιζάν σου. Ὁ μάλιστα τῶν συμφορῶν τοὺς ἀνθρώπους δάκνειν εἴωθεν, τὸ ἔγνωσάν σε, καθάπερ τιτὶ κόρη εὐγενίδι ῥιφείσῃ, καὶ ἐμπαροινήσαντες κατέπαιζάν σου.

30. *Οὐχὶ ταῦτα ἐποίησέν σοι, τὸ καταλιπεῖν ἐμέ;*

Ὅρᾳς ὅτι οὐκ ἐμοῦ ἕνεκεν ταῦτα λέγω, ἀλλὰ τῶν σῶν. Πόθεν γοῦν σὺ ταῦτα γεγέννηται; Πόθεν ἔρημοι αἱ πόλεις; Πόθεν οἱ λέοντες ἐπείσεβησαν; Πόθεν ἐκείνοι κατέπαιξαν; εἰ μὴ ἐμὲ ἐγκατέλιπες τὸν διαγαγόντα σε ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ παρασκευάσαντα ἀσινῇ παρελθεῖν.

31. *Καὶ νῦν τί σοι ἐν τῇ ὁδῷ Αἰγύπτου, τοῦ ποιεῖν ὕδωρ Γηρῶν;*

Τοῦτο πάντες ἐγκαλοῦσι, καὶ κατηγοροῦσι καθ' ὑμῶν, ὅτι παρέντες τὸν Θεὸν ἐγκαλεῖν εἰς συμμαχίαν, τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐπιβουλεύοντας αὐτοῖς ἐπέσπωντο, καὶ αὐτοὺς ἔσχον φίλους. Ζυλότυπός ἐστιν ὁ

Θεός, καὶ ἀγανακτεῖ πλέον μάλιστα, ὅταν μὴ αὐτοῦ χρεῖαν ἔχωμεν, εἰς ἀνάγκην καθίστησιν, ὥστε χρεῖαν ἔχειν αὐτοῦ διὰ παντός· οὕτως ἡμῶν ἐρᾷ σφόδρα καὶ ἐπιθυμεῖ παρέχειν. Κἂν ἕτερος δῶ τὴν χάριν, ἀγανακτεῖ, αἱ δοθεῖσαν ἀνατρέπει, καὶ οὐκ ἀφήσιν εἰς ἔργον ἐλθεῖν.

32. "Οτι ἀπ' αἰῶνος συνέτριψας τὸν ζυγὸν σου.

Οὐδὲ ἔλυσαν, ἀλλὰ συνέτριψαν.

Εἶπας· οὐ δουλεύσω σοι, ἀλλὰ πορεύσομαι ἐπὶ πάντα βουνόν· ἐκεῖ διαχυθήσομαι ἐν τῇ πορνείᾳ μου.

"Ορα ἀφανίζοντα σᾶλλ. ἀφηνιάζοντα] καὶ σκιρτῶντα. "Ορα βουνοὺς καὶ ἄλση τοῦ Θεοῦ προτιμώμενα. "Ορᾷς ὅτι οὐ τὸ φορτικὸν τῆς ἀρχῆς ἔφυγεν, ἀλλ' ἐξύβριζεν· οὐκ ἂν ἦ σῖς. εἰ] τεταπεινωμένη καὶ κατειργασμένη, πορνεῦσαι ἐζήτησεν, ἀλλ', ἄνεσιν μόνην, καὶ οὐχ ἀπλῶς Πορνεύσω, ἀλλὰ Διαχυθήσομαι. "Ωστε καὶ εἰ ζυγὸς ἦν καὶ δεσμός, εἰκότως ἀπέσφιγγε τὰ ἄτακτα κατέχων σκιρτήματα, καὶ οὐδ' εἰς ὠρισμένους τόπους, ἀλλὰ πανταχοῦ εἰς ἕκαστον χωρίον τῆς ἀσέβειας ἢ ὑπόθεσις.

Ἐγὼ ἐφύτευσά σε ἄμπελον καρποφόρον, πᾶσαν ἀληθινήν.

Μὴ γὰρ δὴ νομίσης πάλιν ἀπὸ κακίας αὐτὰ γενέσθαι φυσικῆς. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν ἀπορεῖν τινος καὶ λέγειν, τίνας ἔνεκεν ἐξ ἀρχῆς ἀπεπήδησε; λέγει· Οὐ παρὰ τὸν γεωργόν, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἄμπελον καρποφόρον, ἀληθινήν, ταυτὴν τὴν γησίαν. Ἐνταυθα φυσικὴν τινα δείκνυσιν ἀρετὴν.

33. Ἡ ἄμπελος ἢ ἀλλοτρία.

Πῶς ἀλλοτρία; Ἐση λοιπὸν ἀλλότριος· ἐμὴ γὰρ καὶ οὐκ ἐμὴ. "Ορᾷς οὐκ ἀπὸ τῆς πλάσεως οἰκειομένην σοῖκειομένους] τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἔργων. Οὕτω καὶ ὅταν λέγη, Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό με, καὶ, Οὐκ οἶδα ὑμᾶς· οὐ δημιουργὸν ἕτερον ἐπεισάγει. εἰ γὰρ αὐτὸς ἐφύτευσε, πῶς ἀλλοτρία; ἀλλὰ μετὰ τὸ στραφῆναι ἀλλοτρία.

34. Καὶ ἐὰν ἀποπλύνῃ ἐν νίτρῳ.

Εἶτα ἵνα μὴ φυσικὴν εἶναι νομίσης αὐτήν. Κεκληλίδωσαν ἐν ἀδικίαις σου. Καὶ μὴν, καὶ εἰ ἐπικτητός ἐστι, καὶ ἐπιγέγονε, καὶ ἐξ ἀδικιῶν ἐστι, δυνατόν ἀποτρίψασθαι· καὶ γὰρ δυνατόν· εἰ γὰρ μὴ δυνατόν, οὐκ ἂν εἶπεν· Τί σοὶ καὶ τῇ ὁδῷ Αἰγύπτου; Πῶς οὖν λέγει· Ἐὰν πληθύνῃς σεαυτῇ πόαν, κεκληλίδωσαι; "Ωσπερ λέγει· Εἰ ἀλλάξεται Αἰτίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ, καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς. Οὐδὲ γὰρ ἐκεῖ εἰς ἀδύνατον καθίστησι τὸ πρᾶγμα, καὶ τοιαῦτα ὑποδείγματα τοῦτο βούλονται, ἀλλὰ θυμοῦ τὰ ῥήματα.

35. Πῶς ἐρεῖς; Οὐκ ἐμιάνθην;

Τί βούλει πάλιν; οὐκ ὠργίσθης; οὐκ ἀπέρριψας; οὐκ εἶπας ὅτι Κεκληλίδωσαι; Τί πάλιν ἐλέγχεις; "Ορᾷς ἐραστοῦ ἡδικομένου ῥήματα; Πῶς σέρεῖς, οὐκ ἐμιάνθην; τὸ μέγιστον ἀμάρτημα, ἐπὶ τῶν ἔργων παραβαίνοντες, ἐπὶ τῶν λόγων ἀρνεῖσθε.

36. Τὸ Πολυάνδριον τοῦτο ἦν, ὅπου τὰ σώματα τῶν παίδων ἐπὶ τοῦ Μανασσῆ κατωρύγη· τὰς γὰρ ὁδοὺς ἐνταῦθα τὰς πράξεις λέγει· ἔστηκε γὰρ ὁ τόπος βοῶν, οὐδὲ ἀρνή τὸν ἔλεγχον φανερόν ὄντα. Μὴ γὰρ μακρὰν ἀπελθεῖν δεῖ;

37. Τὰς ὁδοὺς αὐτῆς ἐπλάττειν ἐφ' ὕδατα ἐρήμου.

Οὐδὲ ὡς ἀμαρτάνουσα, οὐδὲ ὡς κλέπτουσα, ἀλλὰ μετὰ ἀδείας, μετὰ πολλῆς πλησμονῆς. Ὑδατα ἐρήμου, τί φησι; τὴν ἀσέβειαν, τὴν εἰδωλολατρείαν.

38. Ὑδατα αἰετὴν τὴν διδασκαλίαν καλεῖ τὴν ἑαυτοῦ πανταχοῦ, ἐκεῖνα δὲ τὰ ὕδατα τὴν διδασκαλίαν τῶν εἰδώλων, ἔνθα ἐκενοφωνεῖτο. "Ορα οὐδαμοῦ ἐξ ἀνάγκης, πανταχοῦ ἐξ ὕβρεως ἐν ἐπιθυμίαις ψυχῆς αὐτῆς, ὅταν καὶ μετὰ ἐπιθυμίας τὰ κακὰ πράττη.

39. Τίς ἐπιστρέψει αὐτήν;

"Ορᾷς καὶ τοῦτο πάλιν ἐτέρως λεγόμενον, καὶ ἐτέρως γινόμενον. οὐκ ἀπεστράφη οὖν, καὶ μὴν καὶ σὺ ἐπέστρεψας αὐτήν, καὶ οὐδὲ παρεδέδοτο. Ἀλλὰ τὸ μὴ συμβεβηκὸς εἶπεν, ἵνα οὕτω γοῦν ἐπιστραφῇ.

40. Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτῆς εὐρήσουσιν αὐτόν.

Τουτέστι, κατειργασμένην, δεδεμένην, παραδεδομένην.

41. Ἀπόστρεψον τὸν πόδα σου ἀπὸ ὁδοῦ τραχείας;

Πῶς πάλιν παραινεῖς; πῶς πάλιν συμβουλεύεις, εἰ κεκληλίδωται; Ὁδοὺς τραχείας τὰ εἶδωλα λέγει, καὶ δίψος δεικνύς, ὅτι οὔτε ἡδονὴν τὸ πρᾶγμα ἔχει. Ποία γὰρ ἡδονὴ τὸ θύειν υἱοὺς καὶ θυγατέρας; Τί δὲ τούτων τραχύτερον τῶν ἐπιταγμάτων; ποία δὲ ἡδονὴ τὸ πορνεῦσασθαι τὰς γυναῖκας αὐτῶν, καὶ μοιχᾶσθαι; Ποία δὲ ἡδονὴ τὰ μέλλοντα προακούειν, εἰκῇ, καὶ μάτην οὐδὲν ὠφελουμένους ἀπὸ τῆς προρρήσεως; Ποία δὲ ἡδονὴ τὸ κατατέμεσθαι, καὶ αἱμάττειν τὰς χεῖρας; Ἡ ποία ἡδονὴ τὸ συγγενέσθαι ἀλόγοις; οὐδὲν τραχύτερον τῆς ὁδοῦ ταύτης.

42. Οὕτως αἰσχυρθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ αὐτοί, καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ ἄρχοντες, καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν, καὶ οἱ προφῆται αὐτῶν.

Ἦτοι ἀγνωμονησάντων ἐκείνων, ἤτοι ἀσθενῶν ἀποδειχθέντων, καὶ τοῦ Πέρσου κρατήσαντος.

55. Καὶ αἱ χεῖρές σου ἐπὶ κεφαλῇ σου.

Οὗτος γὰρ τῶν πενθούντων ὁ τρόπος ἐστίν, ὅταν ἀνήνυτα θρηγῶσιν.

56. Ἐὰν ἐξαποστείλῃ ἀνὴρ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

Τί βούλεται τὸ ὑπόδειγμα; "Εν πρώτον, καὶ μέγα, ὅτι "Οπερ ἀνὴρ οὐκ ἀνέχεται, τοῦτο ἠνεσχόμην ἐγώ, γιγνομένοις ὑμῖν ἀνδράσιν ἑτέροις, πάλιν ἐκάλουν, πάλιν ἐδεχόμην. Καίτοι ἐκεῖ τοῦ ἀνδρός ἐστὶν ἡ ἀποστολή, αὐτοῦ μισοῦντος, ἐνταῦθα δὲ οὐχὶ τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ τῆς γυναικός, ὥστε οὐδὲ ἴσου τὸ ὑπόδειγμα· οὐ γὰρ αὐτὸς αὐτὴν ἐξαπέστειλεν, ἀλλ' αὐτὴ αὐτὸν ἐγκατέλιπεν.

57.³ Ἄρον τοὺς ὀφθαλμοὺς σου εἰς εὐθείαν, καὶ ἴδε.

"Ορα, αὐτὴν μάρτυρα καλεῖται οἰκείων ἁμαρτημάτων, αὐτὴν ποιεῖται κατηγορον· πάλιν ἐβόα, φησὶ, πᾶσα ὁδὸς κατηγορεῖ· ἴδε ποῦ οὐκ ἐξεφύρης, ὁρᾷς πῶς ποιεῖται σαφεστέρας τὰς ἀποδείξεις, καὶ τότε ἐπάγει τὴν δίκην;

Ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς ἐκάθισας.

Ἐνταῦθα βούλεται δεῖξαι τὴν πολλὴν περὶ τὰ ἁμαρτήματα σπουδὴν, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ταῦτα εἰργάζετο.

58. Καὶ ἐμίανας τὴν γῆν ἐν ταῖς πορνείαις σου.

Καὶ μὴν ἀπὸ ἁμαρτημάτων οὐκ ἂν ποτε μianθείῃ ἡ γῆ.

59. Καὶ ἔσχες ποιμένας πολλούς, ὅψις πόρνης ἐγένετό σοι.

Οὐκ ἐμέ ἐβλαψας, ἀλλὰ σὺ ἐβλάβης, σὺ τὰ δεινὰ πέπονθας, ποιμένων γὰρ τὸ ποιμαίνειν ἐστίν, οὐ τὸ ἐμποδίζειν.

60. "Ἀπερ ἐστὶ διαθέσεως ὀνόματα, πατὴρ, ἀνὴρ, οἶκος, ἀρχηγὸς παρθενίας.

61. Ἰδοῦ ἐλάλησας.

Ὁρᾶς αὐτὴν ἀπὸ μελέτης ποιοῦσαν, καὶ ἀπὸ σκέψεως.

Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς μέ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰωσίου τοῦ βασιλέως.

Οὕτως εὐδόκιμος ἦν, οὕτως εὐσεβής· Οὐχ ἀπλῶς ὁ χρόνος προστίθεται, ἀλλὰ μείζον ἔγκλημα τοῖς Ἰουδαίοις· ὅτι οὐδὲ ἄρχοντα ἔχοντες ἐπιμελούμενον αὐτῶν βελτίους ἐγένοντο, ἐντυγχάνει τῷ προφήτῃ ὁ Θεός, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς δούλοις ἐντυγχάνομεν, ὅταν παρὰ τῶν ἐρωμένων καταφρονώμεθα.

62. Ἴδεις ἃ ἐποίησέ μοι ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ.

Καὶ μὴν ἀπαθὲς τὸ Θεῖον ἀλλ' ὅμως ὡς ὑβρισμένον καὶ ἡδικημένον διαλέγεται. Ἡ κατοικία τοῦ Ἰσραὴλ οὐχ εἷς, οὐ δεύτερος, ἀλλὰ πᾶν τὸ πλῆθος, καὶ μὴν οὗτος οὐκ εἶδεν, ἐκεῖνα γὰρ πρὸ αὐτοῦ ἦσαν, ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν ἀντὶ τοῦ, Ἐμαθες.

63. Καὶ ἐν πᾶσι τούτοις οὐκ ἀπεστράφη, ἀλλ' ἐπὶ ψεύδει.

Ἐπειδὴ γὰρ τότε ἔδοξαν εἶναι βελτίους, διὰ τοῦτο φησὶν, ὅτι ἐπεστράφησαν μὲν ἐπὶ ψεύδει· ψεύδος γὰρ ἦν τῷτο.

Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ἐδικαίωσε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ
τῆς ἀσυνθέτου Ἰούδα.

Οὐχ ὡς δικαιωθέντας τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐπαινεῖ, ἀλλ' ὡς ἐλάττων ἁμαρτάνοντας, καὶ πρῶτους· τούτους δὲ κακίζει ὅτι οὐ βελτίους ἐγένοντο ἐκ τούτου τοῦ σωφρονισμοῦ.

Εἶτα διὰ πλείονων διδάσκει, ὅτι οὐκ ἐβδελύξατο τῆς ἀδελφῆς τὴν ἀσέβειαν, τὴν πανωλεθρίαν θεασαμένη, καὶ ὅτι μᾶλλον ἔχουσί τινα συγγνώμην αἱ δέκα φυλαὶ, ἢ περὶ τοῦ Ἰούδα φυλῆ, ἐπειδὴ τὰς συμφορὰς ἐκείνων ἑωρακυῖα, τὰ ἕτερα σαΐτια τῶν συμφορῶν διετέλεσε δρῶσα. οὐ δὲ χάριν ἐκείνοις προθεσπίσαι ὁ προφήτης παρακελεύεται.

Πορεύου, καὶ ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους πρὸς βορρᾶν.

Πορεύου, καὶ ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους πρὸς βορέαυς.
Τί ποτε τοῦτο ἐστίν; Ἄρα πρὸς τὰ βόρεια μέρη τῆς πόλεως; καὶ
τί τοῦτο βούλεται; τί δὲ τοῖς μὴ παροῦσι διαλέγεται Ἰσραηλίταις;
ἢ τοῦτο ποιεῖ πρὸς τὰ βόρεια μέρη τῆς πόλεως, ὥσπερ τούτους
παροξύνων, καὶ κνίζων· τὸ γὰρ πᾶν διὰ τούτους, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς καὶ
τοὺς τελευτῶντας μακαρίζομεν τοὺς ζῶντας ποιοῦντες βελτίους, καὶ
ὑμνοῦμεν κνίζοντες, καὶ ἀπόντας ἐπαινοῦμεν. Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς,
φησὶ, κελεύει πεμφθῆναι τοὺς λόγους, ὥστε καὶ τούτους βελτίους
γενέσθαι ἀκείνους, ὥσπερ ὁ Παῦλός φησιν· Εἰ πως παραζηλώσω μου
τὴν σάρκα, καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν. Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τούτους
διεγείρει, ἐκείνους ἐπαινῶν. Ἐπειδὴ γὰρ χείρους ὑμῶν οὗτοι εἰσι
λοιπόν, ὑμῖν διαλέγομαι. Οὐ γὰρ δὴ ἱστορεῖται ὁ προφῆτης οὗτος
ἀπελθὼν εἰς Περσίδα, οὐδὲ πέμψαι κελεύει.

64. Τοῦτο ζητεῖ μόνον ὁ Θεός, ἵνα καὶ ἐπιγνῶμεν ὑμῶν τὰ ἁμαρτήματα· τί μέγα ἀπαιτεῖ; ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν, ἵνα γνῶμεν ὅτι ἀφίεται, ὅτι φιλάνθρωπός ἐστιν.

65. Πλήν γινῶθι μὲν ἀδικίαν σου, ὅτι εἰς Κύριον, κ.τ.λ.

65. Πλὴν γινῶθι μὲν ἀδικίαν σου, ὅτι εἰς ἁρτίον ἐστὶς·
 "Ὅρα τὸ ἀκάθεκτον, ἐξέχεας, οὐδὲ ἀπλῶς· Ἡ γὰρ κώμη προέτρπευ
 εἰς ἀσέβειαν. Οὐκ ἔνι εἰπεῖν οὐδὲ τοῦτο, ἔδει διακρίναι, τίμη κεχρησθαι
 ἐχρῆν. Πᾶν ξύλον εἰς ἀσέβειαν προὔκειτο. εἰς δὲ ἀλλοτρίους,

τοὺς δαίμονας, φησί. Καὶ οὐκ ἔνι εἰπεῖν, ὅτι οὐ παρήνουν, οὐδὲ συνεβούλευον, ἀλλ' ἐμοῦ παραινούντος ταῦτα ἐποίησας, τῆς δὲ φωνῆς μου οὐκ ἤκουσας, ἀλλὰ τοῖς ἀφωνοτάτοις προσέσχες.

66. Ἐπιστράφητε υἱοὶ ἀφεστηκότες, λέγει Κύριος, διότι ἐγὼ κατακυριεύσω ὑμῶν.

Ὅρα μετὰ τὴν κατηγορίαν πάλιν παραίνεσιν, καὶ συμβουλήν, εἰ τοῖνυν ἀφεστηκότες εἰσὶ, τί καλεῖς; Διότι ἐγὼ κατακυριεύσω ὑμῶν, ὥσπερ ἀνάγκη τῆς ἐπιστροφῆς, φησὶν. Ὡσπερ ἂν εἴ τις πρὸς οἰκέτην λέγει. Ἐμοὶ δουλεῦσαι ἔχεις, τίνος ἔνεκεν ἀπεπήδησας, τὴν κατοίκησιν κυρίαν λέγει.

Καὶ λήψομαι ὑμᾶς ἓνα ἐκ πόλεως, καὶ δύο ἐκ πατρίδος.

Ἐλαττον τὸ σωζόμενον, τοῦτο καὶ ἐν τῇ μελλούσῃ γίνεται κρίσει, ἐλάχιστοι οἱ σωζόμενοι.

67. Καὶ δώσω ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου.

Αὕτη ὄντως εὐεργεσίαν τὸ, ποιμένων τυγχάνειν ἀγαθῶν, ὥσπερ οὖν καὶ τοῦνατίον τιμωρία μεγίστη, πολλῆς γὰρ δεῖται ἐπιστημῆς ὁ ποιμὴν· εἰ γὰρ ὁ σωματικὸς ποιμὴν πάντα ἂν ἐπέσχε, πολλῶ μᾶλλον ὁ πνευματικὸς, ὄντως ἀνδρείας χρείας πολλῶ μᾶλλον, ἢ ἐκείνῳ, ἵνα θῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων.

68. Καὶ ἔσται, ἐὰν πληθυνθῇτε.

Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἐλύπει τὸ, ἓνα ἐκ πόλεως, καὶ δύο ἐκ πατρίδος, ἐπήγαγεν, Ὅτι πληθύνεσθε. Μείζονα ἔχει τὴν ἡδονήν, μετὰ τὸ ἐπανελθόντες ἐπανελθεῖν πολλοὺς οἴκοι γενέσθαι, ἢ ἐξ ἀρχῆς μετὰ πλήθους ἐπανελθεῖν.

69. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἔρουσιν ἔτι.

Ἀσαφὲς εἶναι μοι τοῦτο δοκεῖ. Τινὲς μὲν φασιν, ὅτι οὐκ ἔσται φοβερὰ, τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι οὐ δεηθήσονται τοῦ νόμου, ὥσπερ ὅταν λέγῃ, Καρδίαν καινὴν, καὶ ἐπαρῶ τὴν καρδίαν τὴν λιθίνην, τουτέστι, τὸ πνεῦμα ὑμῖν ἔσται, ἀντὶ πάντων αὐτὸ διδάξει, καὶ καθοδηγήσει ἡμᾶς, οὐδὲ ὀνομασθήσεται.

70. Καὶ συναχθήσονται πάντα τὰ ἔθνη εἰς αὐτήν, καὶ οὐ πορεύονται ἔτι.

Οὐ νόμῳ πολέμου, ἀλλ' εὐσεβείας καλούσης αὐτοῖς, ἢ τοὺς πολίτας θρηνησαι ὡς ἀσεβούντας, καὶ ἀλλογενεῖς εὐσεβεῖς διαμείναι. Ἡ τοῦτο φησὶν, ἔτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰσχυρὸν συναγαγεῖν αὐτοὺς, ἢ ὅτι ἐπ' εὐσεβείᾳ, καὶ οὐχ ἀπλῶς.

Καὶ οὐ πορεύονται ἔτι ὀπίσω τῶν ἐνθυμημάτων τῆς καρδίας αὐτῶν.

Βίος ἐνάρετος ἔσται, ζωῆς δὲ οὐσης ἀρίστης, καὶ θαρρεῖν χρή περὶ τῶν μελλόντων, καὶ οὐκέτι φοβέσθαι. Ἡ γὰρ αἰτία ἀναιρεῖται τοῦ νοσήματος. Εἴ τις τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ συνάγεται, οὐ πορεύεται ὀπίσω τῶν ἐνθυμημάτων τῆς καρδίας αὐτοῦ τῆς ποιηρᾶς.

71. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις συνελεύσονται ὁ οἶκος τοῦ Ἰούδα ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ ἤξουσιν ἐπὶ τὸ αὐτόν.

Τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν ἢ ὁμόνοια, ἢ ἀγάπη, ἐπειδὴ καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν ἐντενθεῖν ἐγένετο. Καὶ ὅρα πῶς οὐκ ἄλλως αὐτὸ τέθεικεν. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ οἶκος Ἰούδα ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, ἀλλ' ὁ πολλῶ θαυμαστότερον ἦν, ὁ πρῶτος ἀφημιᾶσας, ὁ πρῶτος ἄρξας τῆς ἐχθρας, ὁ ἀπειθῆς, ὁ σκληρός, αὐτὸς ἄρξει καὶ ὁμονοίᾳ· καὶ οὐ μετὰ ἔχθρας, ὁ ἀπειθῆς, ὁ σκληρός, αὐτὸς ἄρξει καὶ ὁμονοίᾳ· καὶ οὐ μετὰ τὸν ἐπάνοδον, ἀλλ' ὁμοῦ ἐπαινῆξουσιν πρὸ τῆς ἐπανόδου. Ὅρας, ἀγαπητέ, ὅσα ἀγαθὰ πεποίηκεν ἡ αἰχμαλωσία. Ἐχθραν ἀθάνατον ἔλυσε, δήμους ἀποσχισθέντας συνήγαγεν, συγγενεῖς, καὶ πολίτας ἐκπεπολεμωμένους κατήλλαξεν, ἡ φύσις καθ' ἑαυτῆς ἐφάνη μανίσα, γένος διεσπάσθη, τὰ τῆς πολιτείας διηρέθη δίκαια, ταῦτα πάντα εἰργάσατο ἡ ἀδικία, ταῦτα πάντα διέλυσε, καὶ ἠφάνισεν ἡ αἰχμαλωσία.

72. Ἀπὸ γῆς βορρᾶ.

Ὅρα τὸ ἀξιόπιστον. Ἀπὸ βορρᾶ, πολλῶ μᾶλλον ὅτι ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων χωρῶν· εἰτα καὶ ἀναμιμνήσκει αὐτοὺς παλαιῶν διηγημάτων. Ἦν κατεκληρονόμησα τοὺς πατέρας αὐτῶν· ἐκεῖνο γὰρ ἀπιστότερον ἦν. Ὅταν μέλλῃ θαυμά διηγεῖσθαι, ἀναμιμνήσκει τοῦ παλαιοῦ διηγήματος, ἢ θαύματος. Ἀπιστεῖς οὖν πῶς οἱ πατέρες σου συνηλθον; πῶς κατεκληρονόμησα αὐτούς;

73. Καὶ ἐγὼ εἶπα· Γένοιτο, Κύριε· ὅτι τάξω σε εἰς τέκνα.

Ὅρα τοῦ προφήτου τὸ κηδεμονικόν, καὶ τοιγε οὐκ ἔμελλεν ἐκείνοις ὑποκεισθαι τοῖς καιροῖς, οὐδὲ αὐτόπτης ἔσεσθαι τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ὡς αὐτὰ μέλλων ἀπολαβεῖν, οὕτω συνεύχεται.

74. Τὸ πρῶτον ἀξίωμα ἢ πατρικὴ κληρονομία, καὶ τοιγε ἑαυτοὺς ἐξέβαλλον ταύτης τῆς συγγενείας. Πατέρα ἐκάλεσαν τὸν λίθον, ἀλλ' ὅμως Τάξω σε εἰς τέκνα. Ὅρα καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς καθάπερ καὶ ἐπὶ τῆς Καινῆς, καὶ ἐν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξ ἡμῶν τὴν συγγένειαν ταύτην ἐνισταμένην, Τάξω σε εἰς τέκνα, τούτου τοῦ Θεοῦ· καὶ Παυλὸς φησιν· Ὡν ἡ υἱοθεσία. οὐδὲν γὰρ ἴσον ταύτης τῆς τιμῆς. Καὶ πάλιν·

"Εδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, ὥστε διαφυλάσσειν τὴν τάξιν. "Όταν γὰρ τάξιν μὲν αὐτός, ἡμεῖς δὲ καταλείπωμεν, ἐξοστρακιζόμεθα, οὐ γὰρ ἀπολλομένου σάπολελυμένως] εἶπε, Ποιήσω σε τέκνον, ἀλλὰ, στήσω σε, εἰς ἐκείνην τὴν τάξιν καθάπερ ἐπὶ ἀξιώματος· τὸ δὲ διατηρησαι, ἡμέτερον.

75. Όρως ὅσα διηλθεν ἀγαθά; Ποίαν αὐτοὺς ἀπαιτεῖ τὴν ἀμοιβήν; οὐδεὶς πόνος, οὐδεὶς ἰδρὼς, μέχρι προσηγορίας ἢ ἀσκησις ποῖον ἔχει κάματον;

76. Τοῦτο γὰρ παιδὸς, τὸν Πατέρα διώκειν ἀεὶ, καὶ τύποντα· Οὐχ ὁρατε τὰ παιδιά τὰ μικρὰ κλαυθυριζόμενα, ἐπιτιμώμενα, καὶ τοῦ κρασπέδου τῆς μητρὸς ἐχόμενα, καὶ ἐπακολουθοῦντα; "Εν μόνον ζητοῦσι παρ' ἡμῶν, τὸ φιλεῖσθαι.

77. Φωνὴ ἐκ χειλέων ἠκούσθη κλαυθμου.

Ἐντεῦθεν παιδευόμεθα, μὴ μόνον ὀδύρεσθαι, καὶ θρηνεῖν ἐν ταῖς συμφοραῖς, ἀλλὰ πρὸ τούτου τὸν θεὸν παρακαλεῖν· κλαυθμου γὰρ καὶ δεήσεώς φησιν· οὔτε γὰρ ὁ κλαυθμὸς καθ' ἑαυτὸν δύναται ἂν ἐργάσασθαι τι, οὔτε εὐχὴ μὴ πυρωθεῖσα τοῖς θρήνοις, τοῦτο τῶν συμφορῶν τὸ κέρδος.

78. Υἱοί, ἐπιστράφητε ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν· Ἰδοὺ δοῦλοι ἡμεῖς ἐσόμεθά σοι.

Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ κλαῦσαι, οὐδὲ τὸ δεηθῆναι, ἀπὸ γὰρ τῆς φύσεως τοῦτο συνέβαινε τῶν δεινῶν, ἀλλ' ἐγγὺς σέγγυας] αὐτοὺς καὶ εὐθύνας ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἀπαιτεῖ, ἵνα μὴ μετὰ τὴν τῶν δεινῶν ἀπαλλαγὴν ἐπὶ τὰ πρότερα πάλιν ἐπανέλθωσιν.

79. Όντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί, καὶ δύναμις τῶν ὁρέων· πλὴν διὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Προσεκύνησαν τῇ ἀμαρτίᾳ, ἐθυσίασαν ταῖς πονηρίαις τῆς ἐπιθυμίας· τάχα καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁ λόγος εἴρηται, Ἐπιστράφητε, υἱοί, ἐπιστρέφοντες.

80. Όντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί. "Όταν τὸ φῶς ἴδωμεν, τότε τὸ σκότος ἐπιγινώσκουμεν. Ἐγνώσαν τὸν Θεον, τότε καὶ τοὺς δαίμονας ἐγνώρισαν· οὕτω καὶ ἡμεῖς τότε τὴν ἀμαρτίαν εἰσόμεθα ὄντως, οὐ ῥήμασι λέγοντες, ἀλλὰ διὰ τῶν πραγμάτων πεισθέντες. καὶ ἀφῆκεν αὐτοὺς ὁ Θεός, διὰ τῶν ἔργων μαθεῖν, δεῖ καὶ τῶν προτέρων καταγινώσκειν.

Ἰδοὺ πάλιν τὸ, διὰ, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ εἴρηται· ἔδει μὲν ὑμᾶς καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων μαθεῖν, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ γῆς, καὶ θαλάττης· νῦν

δὲ ἐκ τῶν εἰς αὐτοὺς γενομένων. οἱ δὲ παλαιοὶ, οὐχὶ λίθινα μόνον ἐποίουν, ἀλλὰ καὶ ὄρη, καὶ βουνούς ἐδίωκον. Τὸ δὲ αἷτιον, ἐν τοῖς ὑψηλοῖς ἐνόμιζον κατοικεῖν τοὺς δαίμονας· οὐδὲν γὰρ μέρος ἐστὶ τῆς κτίσεως, ὃ μὴ προσκυνηθῆναι παρεσκεύασεν ὁ διάβολος.

81. Ἡ δὲ αἰσχύνῃ κατανάλωσε τοὺς μόχθους τῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ νεότητος αὐτῶν.

Εἰ καὶ μηδὲν ἔπαθον δεινὸν, αἰσχύνῃ μετὰ τὰ πράγματα ἦν, ἐπόνουν εἰκῇ, καὶ ἐταλαιπωροῦντο, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἦν, ἢ θύειν ἀπλῶς, Ἡ μὲν θυσία τοῖς δαίμοσιν, ἡ δὲ σωτηρία παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Πρόβατα.

Οὐδὲ τῶν ἐγγόνων ἐφείσαντο, καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν ἠγνόησαν, εἰς μανίαν τὴν ἐσχάτην ἐξοκείλαντες.

82. Ό γὰρ μαινόμενος οὐκ οἶδεν τί πράττει· ὁ δὲ αἰσχυρὰ πράγματα ποιῶν, καὶ αἰσχύνῃς ἀξία, ἐν αἰσθήσει τέ ἐστὶ, καὶ πολλοὺς ἔχει τοὺς ἐπιτιμῶντας· οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι λάθρα ἐποίουν, ἀλλὰ πάντων ὁρώντων πολλῶν τῶν μελλόντων ὄντων κατασχύνειν αὐτούς.

83. Καὶ οὐχ ὑπηκούσαμεν τῆς φωνῆς Κυρίου.

Ἄλλα περὶ μὲν τοὺς δαίμονας οὕτω θερμοί, καὶ μανικοί, ὥς μηδὲ σπλάγχνων φείσασθαι οἰκείων, ὥς καὶ τὰ ἔκγονα καταθῆσαι, περὶ δὲ τὸν Δεσπότην οὕτω ῥάθυμοι, καὶ αὐθάδεις, καὶ ἀφηνιῶντες, ὥς μηδὲ τῆς φωνῆς ἀκοῦσαι, ἀλλὰ παρακοῦσαι.

84. Καὶ ὁμοση· Ζῆ Κύριος, μετὰ ἀληθείας.

Μηδεὶς ἐντεῦθεν λαμβανέτω πρόφασιν ὅρκου, ἀλλ' ἀκούετω τοῦ Ἐυαγγελίου, ὅτι Ἠκούσατε, ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· Οὐκ ἐπιорκήσεις· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὁμόσαι ὅλως. Πρὸ τούτου ταῦτα ἐλέγετο τοῖς ἀνοήτοις, τοῖς ἐξ εἰδώλων προαγομένοις, οὐχὶ τοῖς φιλοσοφοῦσιν, οὐχὶ τοῖς ἀπτομένοις τῶν οὐρανῶν, οὐχὶ τοῖς εἰς ἄνδρα τελούσιν.

85. Ἀσφάλεια γὰρ πόλεως, οὐκ οἰκοδομῆς ἀρμονία, οὐδὲ λίθων μέγεθος, ἀλλ' ἡ τῶν ἐνοικούντων ἀρετὴ. "Όσπερ οὖν καὶ προσοδία πόλεως οὐκ οἰκοδομημάτων σαθρότης, ἀλλ' ἡ τῶν πολιτῶν φαυλότης.

86. Περιτμήθητε τῷ Θεῷ ὑμῶν, καὶ περιτέμνεσθε τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, ἄνδρες Ἰούδα, καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ.

Ἄρα περὶ ταύτης λέγει τῆς περιτομῆς; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ ψυχὴν. Ἄρα ἐκείνη οὐ τῷ Θεῷ ἐστὶν ἡ περιτομή· οὐ γὰρ ἂν εἶπεν, *Τῷ Θεῷ περιτμήθητε*. Καὶ μὴν εἶπεν ἂν τις ὅτι περιτεμνόμεθα· πῶς γὰρ ἂν αὐτοῦ οὐκ ἂν εἴη; Οὐ βούλομαι τὴν παρ' ἐτέρου γινομένην περιτομήν, ἀλλὰ τὴν παρ' ἡμῶν αὐτῶν, ἧς ἕκαστός ἐστι Κύριος. Ἐκείνη παρ' ἐτέρου γίνεται, καὶ ἐν σώματι γίνεται· αὕτη οὐχί. Ὁρᾷς ὅτι συγκαταβάσεως ἦν ἡ παλαιά; οὐ γὰρ ἂν εἶπεν *τῷ Θεῷ ὑμῶν*, εἰ μὴ ἐδήλου, ὅτι ἐκείνη, οὐ τῷ Θεῷ, τί γὰρ ὄφελος εἰς ἀρετὴν ἐκείνη; Τί ἐνταῦθ' αὖ φησιν ὁ Ἰουδαῖος; Ὁρᾷς ὅτι ὁ νόμος ἄλλο τι αἰνίσσεται; καὶ οὐκ ἔστι καθ' ἑαυτὸν ἱκανὸς σῶσαι, εἴγε τοιαύτη ἡ περιτομή; Ἄρα τῆς Καινῆς ἡρέμα παρανοιομένης τὰς θύρας· ὁρᾷς τὴν παλαιὰν αὐτὴν ὑφ' ἑαυτῆς κατεργουμένην. Οὐκ εἶπε Παῦλος περὶ τούτου, Ἰουδαῖε, οὐκ ενομοθέτησε Πέτρος· Ἰερεμίας εἶπεν, ὃν περιέπεις ἔτι καὶ νῦν. οὐκ ἐκ τῶν ἡμετέρων ταῦτα προφέρω σοι βιβλίων· ἐκ τῶν ἡμετέρων μᾶλλον, ἢ σῶν· καὶ γὰρ καὶ τὰ τῆς Καινῆς οὐχ ἥττον ἡμέτερα μᾶλλον ἢ σὰ, καὶ τὰ τῆς Παλαιᾶς οὐχ ἥττον ἀλλότριά σου· ὥσπερ ἐκείνοις ἀπιστεῖς οὕτω, καὶ τούτοις· ὥστε ὁ μὲν Ἰουδαῖος ἀμφοτέρων ἐκπέπτωκεν, ἡμεῖς δὲ ἀμφοτέρων ἐχόμεθα· ἐν γὰρ ἀμφοτέραις τὸ πνεῦμα.

87. *Μὴ ἐξέλθῃ ὡς πῦρ ὁ θυμός μου, καὶ καυθήσεται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβεσνύων ἀπὸ προσώπου ποινηρίας ἐπιτηδευμάτων ἡμῶν.*

Ἀνθρωπίνως διαλέγεται, βουλόμενος αὐτοὺς παιδεῦσαι· διὸ πολλάκις ἐπικρεμνᾷ τὸν φόβον αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων τὸ δεινὸν τοῦτο. Ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις εἰς τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ τὰς ἐλπίδας εἶχον, ἀναιρεῖ ταύτην τὴν παραμυθίαν.

88. Ἀναγγείλατε ἐν τῷ Ἰούδα.

Τί τοῦτο; ἄνω εἶπε, Μὴ ποτε ἐκκαυθήσεται ὡς πῦρ ὁ θυμός μου· ἤδη αὐτὸν ἐξέκαυσεν, ἐφίστησιν αὐτοῖς τὰ δεινὰ, καὶ ἐπὶ θύραις αὐταῖς ἀγαγόν, οὐκ ἐπαφίησιν αὐτοῖς τὰ δεινὰ. οὐ γὰρ εἰς ἀρπαγὰς εἰσάγει τὰς πόλεις, ἀλλ' ἐφίστησι τοὺς πολεμίους ταῖς πύλαις, καθάπερ διδάσκαλος ἄριστος, κατάγει μὲν τὸν ἱμάντα, οὐ πλήττει δέ.

89. Ἐναντιολογία τίς ἐστὶν ταῦτα μὲν γὰρ κηδομένου, καὶ προνοούντος, καὶ ὅπως μὴδὲν γένηται ἄτοπον, πρᾶττοντος. Ἐκεῖνο δὲ βουλομένου παραδοῦναι, καὶ ποιῆσαι ἐκδότους, καὶ ἐσχάτοις περιβαλεῖν κακοῖς. Εἰ σὺ ἐπάγεις τὰ κακὰ ἀπὸ βορρᾶ, τίνας ἔνεκεν καὶ ἐπισπεύδεις; ταῦτα μὲν γὰρ αὐτοῦ στρατηγούντος τὰ ῥήματα, ἐκεῖνα δὲ πολεμίων προῖσταμένου. Ὁρᾷς ὅτι διορθούντος ἐστὶ καὶ κηδομένου· καὶ εἰς πίστιν βιαζομένου τὰ ἐσόμενα ἀγαγεῖν; ἐπειδὴ

γὰρ τὰ ῥήματα, οὐδὲν αὐτοὺς ὠφελεῖ, σχεδὸν εἰς τὰ πράγματα αὐτῶν ἀνατυποῖ *Fort.* σχεδὸν τὰ πράγματα αὐτοῖς ἀνατυποῖ].

90. Καὶ ἀλαλάξατε.

Οὐ διὰ τὰ δεινὰ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἀπεστράφη ὁ θυμός· ὧντος γὰρ ὧντος, οὐ διὰ τὴν γέενναν δεῖ μόνην χαλεπαίνειν, ἀλλ' ὅτι ὀργίζεται Θεός. Οὐχ ὅτι ὠργίσθη, ἀλλ' ὅτι ἀπεστράφη.

91. Ἀπολεῖ ἡ καρδία τοῦ βασιλέως.

Τοιαύτη γὰρ τῶν δεινῶν ἡ φύσις, ἀποστερεῖ τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν. Ὅταν γὰρ ἄμετρος ὁ φόβος ἦ, οὐδὲν ἀφίησι κατὰ χώραν μένειν.

92. Καὶ οἱ προφῆται θαυμάσονται.

Τουτέστιν οὐ ψευδοπροφῆται. Διατί; οὐχ ὡς παρ' ἐλπίδας τῶν πραγμάτων ἐξελθόντων, ἀλλ' ὡς παρ' ἐλπίδας δεικνυμένων, καὶ γιγνομένων.

Καὶ εἶπα· ὦ Δέσποτα Κύριε. Ἀρά γε ἀπατῶν.

Πολλὰ συναποκρίνονται τῷ Θεῷ οἱ προφῆται, καθάπερ ἐν τινι σκηνῇ, τὴν διόρθωσιν ἐργαζόμενοι τοῦ λαοῦ. Τοῦτο καὶ πατέρες, καὶ φίλοι πατέρων μετ' ἀλλήλων ποιοῦσιν, τοὺς παῖδας διορθοῦντες. Ποῦ δὲ εἶναι τούτοις, *Εἰρήνη ἔσται ὑμῖν*; Ἀνωτέρω τὰ χρηστὰ διηγούμενος ἔλεγε· *Καὶ ἤξουσιν ὁ οἶκος Ἰσραὴλ, καὶ Ἰούδα ἐπὶ τὸ αὐτό*, ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα. Τίνος οὖν ἔνεκεν ταῦτα φησιν ὁ προφήτης; οὐ γὰρ δὴ ἀγνοεῖ. Μὴ γένοιτο, ὁ πάντα εἰδὼς ἀκριβῶς, ἀλλ' ὅπερ ἔφην ἀρχόμενος, τοῦτο, ὅτι συναποκρίνεται τῷ Θεῷ, ὅπερ εἰκὸς ἦν ἐκείνους εἰπεῖν, ἵνα δῶ πάλιν ἀρχὴν ἀποκρίσεως τῷ Θεῷ.

93. Πνεῦμα πλανήσεως ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Τοὺς πολεμίους φησὶ πνεῦμα πλανήσεως, καλῶς. Καθάπερ τὸ πνεῦμα περιφέρει πανταχοῦ τὸν χοῦν ἀναρριπίζον, οὐκ εἰς τεταγμένους ἀποτιθέμενον τόπους, οὕτω καὶ τούτοις ἐγένετο, ὥσπερ ἄνεμος σφοδρὸς ἐμπεσὼν ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ὁ βαρβαρικὸς πανταχοῦ τῆς γῆς διέσπειρε, καίτοι καὶ τὸ διασπαρῆναι χαλεπὸν, τὸ δὲ καὶ ἀτάκτως τοῦτο παθεῖν σάλλ. ποιεῖν] ἀμύθητον.

Αὕτη ἡ ἀπόκρισις πρὸς τὸ λέγειν· Ἀπατῶν ἡπάτησας τὸν λαόν· οὐκ ἐγὼ ἐπάτησα, ἀλλ' αὐτοὶ γεγόνασιν ἑαυτοῖς αἵτιοι.

94. Πνεῦμα πληρώσεως ἔχει μοι.

Τουτέστι πέπαυμαι τοῦ ἀποδεδωκέναι αὐτοῖς τὰ δεινὰ. Τοῦ πληρωθῆναι αὐτῶν τὰς τιμωρίας.

95. *Νῦν δὲ ἐγὼ λαλήσω κρίματά μου πρὸς αὐτούς.*

Τουτέστι, κολάσω αὐτούς· ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ἤξει πάλιν, ἵνα μὴ ἡ τοῦ μέλλοντος καιροῦ προθεσμία ραθυμοτέρους ποιήσῃ, τὴν γινομένην ἄδειαν ἐκ τοῦ χρόνου τοῦ μεταξὺ, συνέστειλεν εἶπων· *Καὶ νῦν δὲ ἐγὼ λαλήσω κρίματα.*

96. *Ἰδού ὡς νεφέλη ἀναβήσονται, καὶ ὡς καταιγίς.*

Ὅρᾳς πῶς διαφόρους εἰκόνας ἐπιζητεῖ φοβερωτέρας.

Ἵνα καταπλήξῃ αὐτῶν τὴν διάνοιαν, ἵνα αὐτοὺς πτοήσῃ, διαγράφει τὸ στρατόπεδον. Καὶ τί τὸ κέρδος; τὸ ταχὺ λέγει τῆς παρουσίας, ἀλλ' οὐδὲν τούτων καθήψατο, τοιοῦτον ἢ κακία. Ἄλλ' ὅμως προῦλεγεν ὁ Θεός, εἰ μὴ ἐνέδωκαν ἐκεῖνοι.

97. Οὐκ ἄρκεῖ τὰ ῥήματα, οὐδὲ τὸ ταλανίσαι μόνον ἑαυτὸν ἐν Ἐκκλησίᾳ Κυρίου· μὴ κλαίετε δάκρυσιν· ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τῶν ἔργων προσθήκης.

98. Τί τοῦτο, εἰ ἀνέβη ὡς λέων; εἰ πάρεστιν ὡς νεφέλη; εἰ τα δεινὰ ἐπὶ θύραις; Ποία μεταβολῆς προθεσμία; Ποῖος μεταβολῆς καιρὸς υπολέλειπται; Ἄλλ' ὅρα τὴν φιλανθρωπίαν· Διελέχθη περὶ ἐκείνων ὡς παρόντων, ἵνα τὴν ραθυμίαν ταύτης καλύψῃ *sfort.* ταύτης εἰς προθυμίαν ἀμείψῃ, διελέχθη δὲ πάλιν ὡς μελλόντων, ἵνα μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλῃ. Ἐκεῖνα μὲν τὰ ῥήματα τοῦ τὴν ἀπόφασιν ἐξενεγκόντος ἐστί· ταῦτα δὲ τοῦ δίδοντος καιρόν, διορθώσεως. Οὐδεις γὰρ ὁμοῦ τε ἐπάγει τὴν τιμωρίαν, καὶ παραίνεσιν εἰσάγει. Ταῦτα γὰρ ἀμφότερα ἐναντία· εἰ συμβουλεύεις, ἄνεις τὴν κόλασιν· εἰ κολάζεις, πῶς παραινείς τοῖς τιμωρουμένοις; Ἀλλὰ καὶ ὅμως λέγει μὲν κολάζειν, ἵνα μὴ ραθυμῶσι· λέγει δὲ, ἀνιέναι, ἵνα διορθώσωνται.

99. Ὅρᾳς; τοῦτο ὃ φησι καὶ ὁ Χριστός, ἐνταῦθα κεῖται. Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί. *Ἔως πότε ὑπάρξουσιν;* ὅρᾳς τοῦ Θεοῦ τὴν μακροθυμίαν. *Ἔως ποτε;* Ὅτε καὶ τῇ φύσει φευκτέον ἦν, καὶ τῷ χρόνῳ, ποία συγγνώμη; τίς ἀπολογία; Ἔστω· τὴν κακίαν οὐκ ἀπεστράφη ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ χρόνου οὐκ ἔδει;

100. *Ὡς φυλάσσοντες ἀγρὸν ἐγένοντο ἐπ' αὐτὴν κύκλω.*

Ὡστε μὴ εἶναι διαφυγεῖν βουλομένοις αὐτοῖς. Εἶπε καὶ τὴν αἰτίαν τῶν δεινῶν.

Ὅτι ἐμοῦ ἡμέλησας, λέγει Κύριος.

Ἐντρεπτικῶς, Τοῦ δεσπότου ἡμελήσας. Καὶ τὸν ἀξιόπιστον. Οὐκ ἄρκεῖ τοῦτο εἰς κόλασιν; οὐ πάσης τιμωρίας χαλεπώτερον; εἰ γὰρ μὴ πόλεμος ἦν, εἰ γὰρ μὴ πόλεως ἄλωςις, αὐτὸ τοῦτο μόνον ἀκοῦσαι τὸ ῥῆμα, πόσῃν ἔχει τιμωρίαν;

101. Τίς λοιπὸν ἐλπίς θεραπείας ἐστὶ, τοῦ κεφαλαίου, καὶ ἡγεμονικωτάτου διαφθαρέντος; ἔστι γὰρ κακία οὐ πικρά, ἔστι κακία ἐξ ἀφελείας γινομένη, ἣ καὶ συγγνώη τις ἂν. Αὕτη, φησὶν, ἀφόρητός ἐστι, τῷ καὶ μόνιμος γενέσθαι, καὶ πρὸς αὐτὴν, φησὶν, ἐλθεῖν τὴν καρδίαν.

102. σκηνὴ γὰρ ὁ παρὼν βίος ἐστίν.

103. Οὐδὲ πόνου δεήσῃ τοῖς πολεμίοις, οὐδὲ χρόνου τινὸς, ἀλλ' ὥσπερ σκηνὴν διασπῶντες, οὕτω κρατοῦσι τῶν τειχῶν. Ὅρα δὲ καὶ τὸ τοῦ προφήτου φιλόστοργον, πᾶσαν οἰκείουται τὴν πόλιν, οἰκίαν αὐτοῦ φησὶν εἶναι τὴν Ἱερουσαλήμ.

104. Θεατὴν αὐτὸν ποιεῖ, καὶ ακροατὴν, ἵνα ἐκατέρωθεν αὐτοὺς καταπλήξῃ. Εἶδεν ὁ προφήτης, ἵνα μὴ ἴδωσιν οἱ Ἰουδαῖοι. Ἐπόνησε τὴν καρδίαν ὁ Ἱερεμίας, ἵνα αὐτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ φυλάξῃ, πολλαχοῦ τοὺς θεραπεύοντας ἐκδίδωσι.

105. *Διότι οἱ ἡγούμενοι τοῦ λαοῦ μου ἐμὲ οὐκ ᾔδεισαν.*

Ἡ μεγίστη κατηγορία, ὅταν οἱ τοὺς ἄλλους διδάσκειν ὀφείλοντες, αὐτοὶ πρῶτοι ἀγνοῶσιν.

106. *Ἐπέβλεψα ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἰδοὺ οὐδέν, καὶ εἰς τὸν οὐρανόν.*

Πῶς οὐδέν; οὐ πρόβατα, φησὶν, οὐ βόες, οὐκ οἰκοδομήματα, καὶ τείχη. Πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα ἀφανίζειν οἶδεν ὁ πόλεμος.

107. Καὶ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ οὐκ ἦν τὰ φῶτα αὐτοῦ.

Τὴν διάνοιαν λέγει τοῦ θεατοῦ, οὐ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος. οὐ γὰρ ἀπλῶς λέγει, ἀλλ', *Εἶδον, καὶ οὐκ ἦν τὰ φῶτα αὐτοῦ.* Τὸ μὲν γὰρ τῆς νυκτὸς σκότος καλύπτειν εἴωθε τὸ φῶς, δείκνυσιν δὲ τὴν σελήνην μετὰ τῶν ἄστρων· ἡ δὲ τῆς ἀθυμίας νύξ, ἡ πολὺ ταύτης χαλεπωτέρα, πάντα ἀφανίζει τὰ ἄστρα, οὐ κατὰ τὴν ὄψιν τοῦ θεωμένου. Ὡστε τὰ μὲν φῶτα αὐτοῦ οὐκ ἐφαίνετο, διόπερ οὐδὲ εἶναι ἐδόκει τοῖς θεαταῖς. Ἀλλ' ὥσπερ γυμνός, καὶ ἐρημωθείς τοῦ φωτὸς, οὕτως ἐγένετο.

108. Ἐπέβλεψα, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν ἄνθρωπος, καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ἐπτόηντο.

Οὐδὲ γὰρ τοὺς πλησίον ἐστῶτας δοκοῦμεν ὁρᾶν· πῶς οὖν περὶ τῶν πετεινῶν φησι, ὅτι ἐπτόηντο; τοῦτο καὶ ἀπὸ τῆς διαθέσεως τοῦ προφήτου.

109. Ἐρημος ἔσται πᾶσα ἡ γῆ.

Τί λέγεις; Ἐκλύεις τὸν φόβον τὸν Ἰουδαϊκόν; Τί γὰρ οὐκ ἔσσης ἐπὶ τῇ προτέρᾳ ἀπειλῇ; ἤρκει εἰπεῖν, Ἐρημος ἔσται πᾶσα ἡ γῆ. Ἄλλ' εὐθέως τὸ σκυθρωπὸν ἔστρεψεν, τὸ χρηστὸν ἐπαγαγόν. Τίνος ἕνεκεν; ὥστε καὶ ταύτη ποιῆσαι βελτίους. Ὅταν γὰρ ἐπὶ χαλεποῖς χαλεπὰ συνάπτοντες λέγωμεν, εἰς ἀπόγνωσιν ἡ ψυχὴ πολλάκις ἐμπέπτωκεν· ἡ δὲ ἐλπίδας ἔχουσα χρηστάς, κἂν βραχείας, ταχέως ἀναστῆναι δυνήσεται.

110. Ἐπὶ τούτοις δὲ πεινθείτω ἡ γῆ.

Καλῶς τὴν γῆν πρὸς αἴσθησιν τῶν μελλόντων γίνεσθαι καλεῖ, τῶν ἀνθρώπων ἀναισθήτως διακειμένων.

111. Διότι ἐλάλησα, καὶ οὐ μετανοήσω.

Μὴ νομίση τις εἶναι ἀπειλὴν τὸ πρᾶγμα, πάντως ἔψεται καὶ τὸ ἔργον. Ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις εἰπὼν, διὰ φιλανθρωπίαν τὸ τέλος οὐκ ἐπήγαγεν, οὐχ οὕτως καὶ νῦν ἔσται, ἀλλὰ ὡς ἐλάλησα, καὶ ποιήσω.

112. Ἐὰν περιβάλῃ κόκκινον.

Τί ποτέ ἐστι τὸ λεγόμενον; Μεταφορικὸς ὁ λόγος ἐστίν· ὡς πρὸς γυναῖκα ἄτιμον, τὴν πόλιν, καὶ ἐταιριζομένην ὁ προφήτης συνεχῶς διαλέγεται.

113. Ὡς πρὸς πόρινην προσδοκῶσαν τῷ κάλλει τῆς ὄψεως ἐλείν τοὺς ἔραστάς, καθάπερ τῶν Ἰουδαίων αἱ θυγατέρες. Ἀλλὰ νῦν πρὸς τὴν πόλιν, πᾶσαν ἐννόησον δυσπραγίαν, ὅταν καὶ ἔρασταὶ ὡσι καὶ καλλωπιζομένην τὴν ἐρωμένην διαπτύωσι· καὶ μὴ διαπτύωσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀνελεῖν ἐπιθυμῶσιν.

114. Ὅτι φωνὴν ὡς ὠδινούσης ἤκουσα. καὶ παρήσει τὰς χεῖρας αὐτῆς.

Οὐδὲν εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον ἐργάζεσθαι δυνήσεται λοιπόν.

Πάλιν ὁ προφήτης ἑώρα τὰ μέλλοντα. Οὐ φέρει τῶν ἀποσφαγέντων τὸ πλῆθος· ἐξίσταται, καὶ ἀποψύχει. εἰ δὲ ἡ θεὰ ἀφόρητος, πόσῳ μᾶλλον ἡ πείρα; τὸ μὲν πρῶτον φεύγοντας εἶδε, τὸ δὲ δεύτερον θρηνοῦντας, ἔπειτα καὶ ἀναιρουμένους. Προΐων λέγει, ὅτι οὐδὲ συγχωρήσει τις ὑμῖν θρηνῆσαι.

115. Οἴμοι, ὅτι ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τοῖς ἀνηρημένοις. Περιδράμετε ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἱερουσαλήμ.

Ὁρᾷς ὅτι οὐκ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλει; Καὶ ὅρα τὸν Θεὸν ἀπολογούμενον, καὶ οὐχ ἑτέροις ἐπιτρέποντα τὴν ἐξέτασιν. Ὑμεῖς αὐτοὶ οἱ κακῶς παθόντες, ζητήσατε, φησί. Οὐχ ἑτέρῳ τὸ πρᾶγμα ἐπιτρέπω, οὐκ ἐχθρῷ, καὶ πολεμῷ, οὐκ ἀμελοῦντι, καὶ ῥαθυμοῦντι τῶν ὑμετέρων· ὑμῖν αὐτοῖς τοῖς ποιουμένοις καὶ ταλαιπωρουμένοις. Καὶ ἵνα μὴ πάλιν ἐκλύσῃ, Περιδράμετε, φησὶν, ὡς ἐγγὺς ὄντων τῶν δεινῶν, καὶ ἀκριβῆ τὴν ἔρευναν κελεύει ποιήσασθαι.

116. Ζῇ Κύριος, λέγουσι· διὰ τοῦτο οὐκ ἐν ψεύδεσιν ὁμνύουσι.

Οὐ γὰρ ἀρκεῖ, φησὶ, τὸ ὁμνύναι, ἀλλὰ τὸ μὴ ἐπιορκεῖν. Ὁρᾷς ὅτι πανταχοῦ, οὐ τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖ μόνον ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν πλησίον. Ἐννόησον ὅσον τὸ ἐπὶ ψεύδεσιν ὁμνύναι, πῶς πόλιν ὀλόκληρον κατήνεγκεν· καὶ γὰρ ὁ μὴ ὁμνύς τὸν Θεόν, ἀλλὰ δαίμονας ἴσως, τούτῳ μείζον ἢ ὕβρις, κἀνταῦθα, ὅταν εἰς ἑτέρων ἐπήρειαν ὦ μὲν ἀποκεχρημένοι τῷ ὄρκῳ.

117. Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί σου εἰς πίστιν.

Τουτέστιν, οὐδὲν ἐναντίον ὁρᾷ ὁ σὸς ὀφθαλμός. Καθαρὸν τὸ κρῖμά σου ἐστίν. Μεγαλὴ κατηγορία, καὶ τῆς ἐσχάτης ἀναισθησίας τεκμήριον.

118. Ἐμαστίγωσας αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐπόνεσαν· ἀπληγηκότων ἀνθρώπων σημεῖον, οἷα τὰ τοῦ Φαραῶ ἦν· ἵνα δείχθῃ, ὅτι οὐ προφασίζόμενος. Τοῦτο ἦν τὸ λέγειν, περιδράμετε ἀπὸ τῶν προτέρων δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν κηδεμονίαν.

119. Τί ἐστίν, συνετέλεσας; ἀπέκτεινας ἅπαντας, τὸ πλεόν αὐτῶν καθεῖλες, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπαιδεύθησαν. Οὐδὲν γὰρ, τῶν ἡκόντων εἰς σέ, παραλέλειπται.

120. Πανταχοῦ τῆς προαιρέσεως, καὶ οὐ τῆς φύσεως. τὸ, Οὐκ ἠθέλησαν ἐπιστραφῆναι. "Ορα κακίαν εἰς φύσιν ἐκτραπείσαν.

121. Καὶ ἐγὼ εἶπα, "Ἴσως πτωχοὶ εἰσι, διότι οὐκ ἐδυνήθησαν.

Καὶ τί γένοιτο ἂν ἐμπόδιον ἢ πενία; οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλὰ τὴν πρόφασιν τῶν πολλῶν ἀναιρεῖ, δεικνύς, ὅτι οὔτε οὗτοι διὰ τὴν πενίαν ἐνεποδίσθησαν. Πρὸς τὸν μέλλοντα ἀνθυποφέρειν ἡμῖν, οὔτε ἀφ' ἑαυτοῦ sfort. ὡς οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ] φυγῶν, προεῖπε τὴν πενίαν.

122. Πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀδρούς.

Ἀλλὰ καὶ οἱ πλούσιοι ἴσως· οὔτε γὰρ πλούτος, οὔτε πενία πρὸς τοῦτο ἐμπόδιον. "Ορα πῶς πανταχόθεν ἀναιρεῖ τὰς προφάσεις.

123. Διὰ τοῦτο ἔπαισεν αὐτοὺς λέων ἐκ τοῦ δρυμοῦ.

Πάντα τὰ θηρία, οὐκ ἔτι λέοντας λέγει μόνον, ἀλλὰ πάντα παραλαμβάνει τὰ θηρία. Οὕτω πάντα ποιεῖ ὑπὲρ τοῦ τὸν φόβον αὐξῆσαι· καὶ οὐχ ὡς περὶ μελλόντων, ἀλλ' ὡς περὶ παρελθόντων διαλέγεται.

124. Ποία τούτων ἴλεως ἔσομαί σοι; οἱ υἱοὶ σου ἐγκατέλιπόν με.

Ἐνταῦθα οὔτε τὸ ἀσεβῆσαι ἐγκαλεῖ, οὔτε τὸ ἀποστραφῆναι, ἀλλὰ τὸ ἀσεβῆσαι μετὰ πλήθους, καὶ τὸ ἀποστραφῆναι ἀνοήτως. Δεινὸν μὲν γὰρ τὸ ἁμαρτεῖν ἅπαξ, τὸ δὲ ἐπιμεῖναι, καὶ προσθεῖναι χαλεπώτερον. "Ἡμαρτες, μὴ προσθῆς ἔτι, καὶ περὶ τῶν προτέρων σου δεήθητι.

"Ορα καθ' ἐκάστην τιμωρίαν πανταχοῦ κειμένας ἀπολογίας, καὶ τὸ συνεχές τοῦ λόγου διακοπτόμενον· οὕτω καθάπερ τίς τινα μαστίζων. Εἴτα διαναπαυσάμενος ἀπολογεῖτο πρὸς αὐτόν, καὶ ὅλως οὕτως δι' ὅλου ὁ προφήτης εὐφραίνεται ἀπειλῇ καὶ ἀπολογία.

125. Ἐχόρτασα αὐτούς, καὶ ἐμοιχῶντο.

Ὁρᾷς ἐξ εὐπαθείας τὴν ἀσέλγειαν, τὴν ἀκαθαρσίαν; Τί γὰρ ἂν εἴποις; Τί ἔχοντες ἐγκαλεῖν; σπάνιν ἀναγκαίων; καὶ μὴν τοσαύτη ἦν ἡ φορὰ, ὡς καὶ μοιχᾶσθαι αὐτούς, καὶ ἐν οἴκοις πορνῶν καταλύειν.

"Ἴπποι θηλυμανεῖς.

"Ορα πῶς παρέστησε τὴν ἡδονήν. "Ορα πῶς εἰς ἀσέλγειαν ἐξέπιπτον, αὐτὴν τὴν φύσιν ἠτίμασαν. "Ορα τὸ ἀναιδῆ sfort. ἀναιδῶς] μίγνυσθαι τῶν ἀλόγων ἐστίν.

126. Λείψανα καταλείπετε τῆς πόλεως, ἵνα καὶ τοῖς αἰχμαλωτιζομένοις ὑπόθεσις ἢ πάλιν ἐπαιόδου· διὸ προλέγει, ἵν' ὅταν ἴδωσιν οὐ μέχρι τῶν θεμελίων ἀναιροῦντας, μὴ τῆς ἐκείνων φιλανθρωπίας, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ κωλύσεως εἶναι νομίζωσιν.

127. Εἰ τοῦ Κυρίου εἰσί, τίνος χάριν πέποιθε; διὰ τοὺς ἐνοικοῦντας, ὅτι ἠθέτησαν.

128. Ἐψεύσατο τῷ Κυρίῳ. Καὶ εἶπαν, Οὐκ ἔστι ταῦτα.

Ἐννόησον ὅσον κακόν· Οὐκ ἐπίστευον ἀπειλοῦντι, οὐκ ἐπίστευον τιμωρουμένῳ, καὶ κολάζοντι, πολλοὶ καὶ νῦν οἱ περὶ τῆς γεέννης εἰσὶ s'is. εἰσὶ τὰ αὐτὰ] οἱ ταῦτα διαλογούντες, ἀπιστοῦντες τῷ Θεῷ.

129. Οἱ προφῆται ἡμῶν ἦσαν εἰς ἄνεμον.

Ἐκεῖνοι γὰρ τὰ πρὸς ἡδονὴν δημηγοροῦντες, οὐκ εἶων γενέσθαι βελτίους ποτέ.

130. Τὸ τάχιον δείκνυσιν ὅτι πάντα εἵκει τῷ πυρί.

131. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐφ' ὑμᾶς ἔθνος πόρρωθεν. "Ὡστε μηδὲ ἐξ ἱκετηρίας ἐπισπᾶσθαι τινα ἔλεον.

132. Ἀναγγείλατε ταῦτα εἰς οἶκον Ἰακώβ.

Πάλιν ἀναμνησκει τῶν προγόνων, ἵνα κἂν οὕτως ἐντραπῶσι. Πάλιν τὸν πατριάρχην ἐκείνον, καὶ θαυμαστὸν ἄνδρα, καὶ μέγαν εἰς μέσον παράγει, τὸν οἶκον Ἰακώβ, καὶ τὸν οἶκον Ἰούδα λέγων, ἵνα μάθῃς ὅση τοῦ Θεοῦ ἡ δύναμις· πῶς δι' ἐνὸς φυλάρχου s'all. φυλάρχου] πόλεις ὀλοκλήρους, καὶ δήμους, καὶ ἔθνη συνεστήσατο.

133. Μὴ ἐμὲ οὐ φοβηθήσεσθε, λέγει Κύριος, τὸν τάξαντα ἄμμον ὄριον τῇ θαλάσῃ;

Οὐκ εἶπεν· Ἐγὼ τὴν θάλασσαν ἐποίησα, ἀλλ' Ἐγὼ, φησὶν, ἐχαλίνωσα. Οὐ γὰρ δὴ μόνον ἀπὸ τῆς δημιουργίας φαίνεσθαι βούλεται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς διατυπώσεως.

134. Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, φησὶν, ὅτι μηδεμίαν πάσχουσα βίαν, οὕτως ἡρεμεῖ, καὶ ὑποτάσσεται· ἀλλὰ καὶ πολλῆς αὐτῆς ἀνάγκης πρὸς τὰ ἔξω ὠθούσης, καὶ βίαν ὑπομενούσης τὴν ἐσχάτην, ὥστε ἐξαντληθῆναι, ἐμμένει φέρουσα τὴν βίαν, ὥστε μὴ ὑπερβῆναι τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἴσως πρὸς τοῦτο εἶποι τις ἂν, ὅτι Ταῦτα φύσει καὶ

νόμῳ διατέτακται· ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν ἐφ' ἑκατέρα ῥοπήν, ὡς εἰ θέλω μένω ἐπὶ τοῦ κρείττονος. Τί γὰρ ἐρεῖς; ὅτι πνεῦμα καὶ ἐπιθυμία ποιηραὶ τὴν ψυχὴν ἐξωθοῦσιν; ἀλλ' ἀντίστησον αὐτοῖς τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ. Ἀσθενὴς ἡ φύσις; καὶ γὰρ ἡ ψάμμος, ἀλλ' ὑπερσχυρὰ αὐτὴ γίνεται νόμῳ θείῳ. Οὕτω καὶ σὺ φόβῳ Θεοῦ. Οὐδὲν οὕτως ἀσθενές, οὐδὲν οὕτως ἀδύνατον, ὃ μὴ τὰ ὑπὲρ οἰκείαν ἐπιδείκνυται φύσιν διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ.

135. Διατί μὴ ἤγαγεν ἕτερον στοιχεῖον εἰς ὑπόδειγμα, ἀλλ' ἢ τὴν θάλασσαν; ἐπεὶ περὶ πολέμου καὶ μάχης ὁ λόγος ἦν αὐτῷ, καὶ στρατιωτῶν ἐφόδου, νεφέλης δίκην, καὶ πελάγους ἐπέχειν μελλόντων τὴν πόλιν πᾶσαν. Δεῖξαι τοίνυν βουλόμενος, ὡς οὐκ ἐξ οἰκείας ἰσχύος, οὐδὲ δυνάμεως, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτοῦ συγχωρήσεως ὁ πόλεμος γίνεται, τὴν θάλασσαν εἰς μέσον παράγει· δεικνύς, ὅτι ὁ τοιοῦτο στοιχεῖον, μέγα, καὶ ὑπέρογκον, καὶ τῇ βίᾳ ἀφόρητον, μαινόμενον, καὶ ἀγριαῖνον, ψάμμῳ λεπτῇ διὰ παντὸς χαλινῶσαι δυνάμενος, πολλῷ μᾶλλον ἰσχύσει ἐπισχεῖν τοὺς πολεμίους τοὺς ὑμετέρους, ὥστε μήτε παραγενέσθαι, μήτε λυμῆνασθαι τι τῶν ὑμετέρων.

136. Καὶ οὐκ εἶπον· Τὸν διδόντα ἡμῖν ὑετόν.

Ἔστω. Οὐκ ἐβούλεσθε δι' ἐμέ· διὰ τὰ παρ' ἐμοῦ οὐκ ἔδει, οὐ διὰ τὸ δοῦναι μόνον ὑετόν, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰ καιρόν; Ἐκεῖνο γὰρ ἐπιδείξεως ἦν μόνον, ὅτι δύναμαι ὑεῖν. Τοῦτο δὲ προνοίας μεγάλης καὶ φιλοστοργίας.

137. Κατὰ τὸν καιρὸν πληρώσεως προστάγματος θερισμοῦ.

Ἀσαφῶς τοῦτο εἴρηται· ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· Ἄρτι, φησὶν, ἐκ τὴν ἄλλω συλλέξαντες τὰ γεννήματα τῆς γῆς, καὶ πλήρητὰ ταμεῖα ἔχοντες, ἀπολαύσομεν ὑετῶν. οὐ γὰρ μένει, δαπανηθέντων αὐτῶν τότε δοῦναι· ἀλλ' ὁμοῦ τε ὁ θερισμὸς ἐπαύσατο, καὶ οὐδὲ ἀρχὴν εἰς ἀνάλωσιν τῶν ἐναποτεθέντων ἐβάλομεν, καὶ μήπω τῶν προτέρων ἀναλωμένων, κάτεισιν ὑετός, κελεύων ἕτερα καταβάλλειν. Ἐπειδὴ γὰρ μικρόψυχος ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, καὶ βραχυμέριμος, καὶ οὐχὶ μόνον ἐν ἐνδείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀφθονίᾳ τρέμει, καὶ δέδοικε τὸ μέλλον· τοῦτο ἰώμενος τὸ νόσημα ὁ Θεὸς πλήρη κατάγει ἡμῖν τὸν ὑετόν, ἵνα τὸν ὑπὲρ τῆς μελλούσης ἀναλώσεως τῶν ἀποτεθέντων φόβον αἱ τῶν νέων ἐλπίδες ἐκβάλωσι. Τοῦτο οὖν ἠνίξατο, Κατὰ καιρὸν πληρώσεως προστάγματος θερισμοῦ· θερισμοῦ ἐναποτιθεμένων τῶν καρπῶν σᾶλλ. ἐναπόθετε μόνον τὸν καρπόν], καὶ μηδέπω συλλεγόντων αὐτῶν, πάλιν αὐτὴν κελεύει τὰ αὐτὰ ἐκφέρειν.

Τί ἐστίν, Ἐφύλαξεν ἡμῖν; καθάπερ πατὴρ φιλοστόργος μέρος παιδίῳ αἰεὶ διατηρεῖ, οὕτως καὶ αὐτὸς ἡμῖν τὸν ὑετόν διατηρεῖ, καὶ οὐκ ἀναλίσκει τοὺς ὄμβρους ὁ πρῶτος χειμῶν, οὐδὲ ὁ δεύτερος, ἀλλ' αἰεὶ μένει καὶ ὑπολέλειπται.

Αἱ ἀνομίαι ὑμῶν ἐξέκλιναν ταῦτα.

Ἐπειδὴ περὶ πολλῆς εὐπραγίας διελέχθη. Ὅτε δὲ ταῦτα ἔλεγε, λιμοί, καὶ λοιμοί, ἵνα μὴ ἀνθυπενέγκωσι· καὶ μὴν οὐδὲ τούτων σῖς. τοῦτον, ἢ τοῦτο] ὀρώμεν. Οὐ γὰρ, φησὶν, οὐ διὰ τὸν Θεὸν μεταβεβλήσθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς αἰμαρτίας ἡμῶν ἀποκρούσασθαι τὴν εὐεργεσίαν· ταῦτα ἃ λέγω, καὶ διὰ τὰς αἰμαρτίας ὑμῶν ἀπέστησαν τὰ ἀγαθὰ ἀφ' ὑμῶν. Μείζων γὰρ κηδεμονία μηδὲν δοῦναι λοιπόν, ἢ δοῦναι; καθάπερ τῷ πυρέττοντι ὁ μὲν παρέχων πολεμεῖ, ὁ δὲ ἀποστερῶν φείδεται μόνον σᾶλλ. μόνος].

138. Ὅτι εὐρέθησαν ἐν τῷ λαῷ μου.

Ὡς ἀλόγοις ἐχρῶντο τοῖς ὁμοφύλοις. Ὅρᾳς ὡς οὐχὶ τὰ εἰς αὐτὸν αἰμαρτήματα ἐκδικεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ πλησίον; κατ' ἀλλήλων ἐξεπολεμώθησαν, κατ' ἀλλήλων ἔστησαν ἀπὸ τῆς εὐπραγίας. Ὅρᾳς πῶς αὐτοῖς ἀπολογεῖται;

139. Οὐκ ἔκριναν κρίσιν ὀρφανῶν.

Μάλιστα μὲν γὰρ πολλαχοῦ τὸ δίκαιον δεῖ· ὅταν δὲ ἔχη τι καὶ ἐπαγωγόν, ὁ ἀδικούμενος πρὸς ἑλεον, τὴν ὀρφανείαν, τὴν χρείαν λέγω, τίς οὕτως ὠμὸς καὶ ἡλίθιος, ὡς μὴ ἂν βραβεῦσαι τῷ τοιούτῳ τὸ δίκαιον; ὅταν γὰρ ὅν ἐλεεῖν ἐχρῆν, τοῦτον μήτε τῶν δικαίων συγχωροῖ μετέχειν, ποῦ ταῦτα ἀνεκτά;

140. Ἐκστασις καὶ φρικτὰ ἐγενήθη.

Ὅρα διὰ πάντων τὴν αἰμαρτίαν χωροῦσαν, οἱ μὲν εἰργάσαντο τὰ ποιηρά, οἱ δὲ ἐπήνεσαν τὰ γεγενημένα. Διὸ καὶ ὁ Παῦλος, οὐχὶ τοὺς τολμωντας, οὐδὲ τοὺς ἐργαζομένους μόνον τὰ ποιηρά, ἀλλὰ καὶ τοὺς εὐδοκουντας αὐτοῖς κολάζει.

141. Καὶ ὁ λαὸς μου ἠγάπησεν οὕτως.

Ὅρα διὰ πάντων κεχυμένην τὴν κακίαν. Καὶ τί ποιῆσαι ἔδει τοὺς ἀρχομένους; οὐχὶ τοῖς ἀρχουσιν ἀκολουθεῖν; οὐχὶ τοῖς διδασκάλοις πεισθῆναι; οὐδαμῶς, ἀλλ' ἐναντιωθῆναι. Νῦν δὲ οὐδὲ κατ' ἀνάγκην αὐτοῖς ταῦτα γέγονεν, ἀλλ' ἠγάπησεν οὕτως, οὐχὶ παρελογίσθησαν. Οὐχὶ τοὺς ἀρχοντας φοβοῦμενοι τούτοις ἐπείθοντο. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ταῦτα ἐφίλουν.

Καὶ τί ποιήσετε εἰς τὰ μετὰ ταῦτα;

"Όταν καιρὸς μετανοίας μηκέτι γένηται, ὅταν διόρθωσιν πᾶσα ἀνηρημένη ἦ, ὅταν ἡ πρὸς τὰ βελτίω μεταβολὴ πᾶσα ἡφανισμένη.

142. Σημήνατε σάλπιγγι, ὅτι κακὰ ἐκκέκυθεν.

"Όρα πῶς αὐτοῖς δίδωσι προθεσμίαν μετανοίας, τὸ, *διέκυψέ ποθεν*, ἐκ μέρους φαίνεται μόνον, καὶ οὔτε πάρεστιν, ὡς εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβαλεῖν· οὔτε μὴν ἄπεστιν *σᾶλλ*, ἀπέστη], ὡς ῥαθυμοτέρους ποιῆσαι. Ἄλλ' ἐν μέσῳ παρουσίας καὶ ἀπουσίας ἔστηκεν. Ἐξέκυψε τοῦ πλήρη φανῆναι τὰ κακά. Κύριοι λοιπόν ὑμεῖς τοῦ πάντα πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω ἀπελθεῖν, ὑμεῖς ἂν ἔχοιτε τὴν ἐξουσίαν.

143. Καὶ ἀφαιρηθήσεται τὸ ὕψος σου.

Διατί;"Ότι τούτοις πρὸς κακίαν ἐχρήσατο, τῷ κάλλει πρὸς πορνείαν, τῷ ὕψει πρὸς ἀλαζονείαν.

144. Καὶ τὸν θυμόν μου ἔπλησα, καὶ ἐπέσχον.

"Ἰνα μάθωσιν, ὅτι οὐδέπω παρὰ τὸ μὴ ἡμαρτηκέναι οὐ τιμωροῦνται, ἀλλὰ παρὰ τὸ τὸν Θεὸν εἶναι μακρόθυμον, ἄκουσον τί φησιν· "Επλησα τὸν θυμόν μου, καὶ ἐπέσχον." Ἀνθρωπίνους χρᾶται ῥήμασιν, ἵνα φοβήσῃ.

Ἐκχεῶ ἐπὶ νήπια ἔξωθεν, καὶ ἐπὶ συναγωγῇ.

Τὸ σφοδρὸν ὅρα πῶς παρίστησιν· λέγει, *Ἐκχεῶ*, ἵνα μὴ ἐκχέῃ, καὶ ἡλικίας ἄπτεται τῆς πρώτης, τῆς καὶ τὰ θηρία δυναμένης ἐπικάμψαι· οὐκ ἀλγεῖς ἐκ τῶν οἰκείων κακῶν; λάβε αἴσθησιν ἐκ τῶν ἀλλοτρίων. Ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ τοῦ σώματος τομῇ τὴν αναισθητότητα *σᾶλλ*, αναισθητότερα] τῶν μελῶν, πλείονα ἡμῖν παρέχει τὴν αἴσθησιν.

145. "Ότι ἀνὴρ καὶ γυνὴ συλληφθήσονται· πρεσβύτερος μετὰ πλήρους.

Οὐ πολὺ, οὐ συζυγία, οὐκ ἄλλο οὐδὲν προστήσεται τῶν τότε.

146. Καὶ μεταστραφήσονται αἱ οἰκίαι αὐτῶν εἰς ἐτέρους.

Ἐπειδὴ ὁρᾷ πλεονάζουσιν πρὸς τὰ ἡμέτερα τὴν διάθεσιν, ὡς καὶ ἀπελθόντες στενάζομεν, ὅταν καὶ οἰκίας καὶ ἀγροὺς ἴδωμεν, καὶ γυναικας ἐτέρων γιγνομένας.

147. "Ότι ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου.

Ἐπεὶ ἄνωθεν τὸν πόλεμον ἀρχόμενον; ἐκείθεν τὴν μάχην ἀναρρίπιζομένην; τὸν οὐρανὸν αὐτοῖς πολεμοῦντα; Ἦκουσας ἀπὸ

βοῆς, κατεφρόνησας ὡς ἀνθρώπων ὁμοδούλων; Ἄκουσον νῦν, ὅτι ἐκτείνειν μέλλει τὴν χεῖρα.

"Ότι ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως μεγάλου πάντες συνετέλεσαν τὰ ἄνομα.

Πολλὴν ἔλεγε τὴν κακίαν· οἱ δὲ πατέρες, καὶ αὐτοὶ ἐν κακίᾳ τυγχάνωσιν, ἀλλ' ὅμως βούλοιο ἂν τοὺς παῖδας εἶναι ἐναρέτους. Ἐνταῦθα δὲ ἅπαν τοῦνάντιον· καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν ἡγνόησαν, οὐδὲ πατέρων ἐπεδείξατο φιλοστοργίαν. Ἔστω· αὐτὸς ἐπιθυμίαν ἔχεις εἰπεῖν *σῖς*, ποιεῖν], καὶ ἡδονὴν, καὶ θυμὸν, καὶ ποτηρίαν. Τίνος ἔνεκεν ἅπαξ τὸ παιδίον ἐπὶ τὸν αὐτὸν ὠθεῖς κῆρμον;

Καὶ ἰῶντο τὸ σύντριμμα.

Πάλιν αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες αἵτιοι τῶν κακῶν. Τοῦτον γὰρ τὸν λόγον οὐχ ἡγοῦμαι πρὸς τοὺς ἀρχομένους εἶναι, ἀλλ' ἡμῖν διαφέρειν τοῖς ἄρχουσι. Πρὸς γὰρ τοὺς τοιούτους ἀποτείνεται, πρὸς τοὺς χαριζομένους, καὶ τὰ πρὸς ἡδονὴν ὁμιλοῦντας, καὶ δοκοῦντας ἰατρεύειν τὸ τραῦμα, ἐπέτεινον δὲ τὸ ἔλκος.

148. Καὶ ποῦ ἐστὶν εἰρήνη;

Οὐκ εἶπεν, Οὐκ ἐστὶν εἰρήνη, ἀλλὰ, Ποῦ ἐστὶν. "Όρα τὴν ἐπιείκειαν· Ἐλέγχων οὐδὲ νῦν ἀφαιροῦμαι. Δείξατε ἐπὶ τῶν ἔργων ἅπερ ἐπηγγέλλεσθε. Δέδοικα μὴ καὶ νῦν χώραν ἔχη λέγεσθαι· *Καὶ ποῦ ἐστὶν εἰρήνη*; Μὴ γὰρ ἐπειδὴ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὰ παρὰ τῶν ἀπίστων ἅπαντα κατήργηται, καὶ ἀρχόντων εὐσεβῶν ἐπετύχομεν, καὶ οἴκους εὐκτηρίους ἔχομεν, καὶ *sin al. deest* καὶ ἀπολαύειν εἰρήνης νομίζομεν; Οὐκ ἐστὶ τοῦτο εἰρήνη πρέπουσα Ἐκκλησίᾳ· ἐπειδὴ καὶ οἱ ἀπόστολοι τούτων οὐδὲν ἔχοντες, τὴν εἰρήνην εἶχον ὄντως, ἦν ἀφήκεν αὐτοῖς ὁ Θεός. *Εἰρήνην*, φησὶ, τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν.

Κατησχύνθησαν, ὅτι.

Πῶς κατησχύνθησαν; τουτέστιν οὐ παρεγένοντο *σᾶλλ*, παρεγένετο τοῖς λόγοις ἢ διὰ τῶν πραγμάτων μαρτυρία. Ἠλέγχοντο διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν. Εἰ γὰρ καὶ ὁ πόλεμος μὴ παρῇ, ἀλλὰ τὰ τοῦ πολέμου προοίμια· καὶ οὐδὲ οὕτως ἐνέδωκάν πως. Ὁρᾷς ὅτι τῶν σημείων οὐ χρεῖα πρὸς τὴν κακῶς διακειμένην ψυχὴν; διὰ τοῦτο φησι, Πεσοῦνται ἐν πτώσει αὐτῶν.

149. Στήτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς.

"Όρα τὸ ἐλεύθερον, καὶ ἀκατανάγκαστον· καὶ πῶς οὐχ αὐτοῦ ἔνεκεν, ἀλλ' ἡμῶν, βούλεται δουλεύειν ἡμᾶς αὐτοῦς. Ἐπιτρέπει τῆς ὁδοῦ τὴν αἵρεσιν. Ἰδετε ποία ἐστὶν ὁδὸς ἀγαθή· πάσας καταμάθετε, φησὶ, μετὰ ἀκριβείας, καὶ τὴν ἐμὴν, καὶ μάθετε, καὶ μὴ λάβετε τὴν

ἐμήν, ἀλλὰ τὴν ἀγαθήν. Καὶ πάντως τὴν ἐμήν εὐρήσετε ταύτην οὖσαν· εἰ μὲν γὰρ τὸ ἐμαυτοῦ ἐσκόπουν, ἔλεγον, ὅτι Πάντως τὴν ἐμήν· νῦν δὲ οὐχ ἀπλῶς τὴν ἐμήν, ἀλλὰ τὴν ὑμῖν συμφέρουσιν.

150. Σκοποῦς καὶ σάλπιγγας, τοὺς προφήτας φησί· τί ἢ πότε; ὅτι προορῶσι τὸ μέλλον, ὅτι μεγάλη τῇ φωνῇ προλέγουσι τὰ ἐσόμενα.

Διὰ τοῦτο ἤκουσαν τὰ ἔθνη.

Τοῦτο προφητεία τίς ἐστίν· ζώντων αὐτῶν οὐκ ἤκουσαν Ἰουδαῖοι, καὶ ἀποθανόντων ἀκούομεν ἡμεῖς, οὐ τόπῳ διωκισμένοι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ πολλῷ χρόνῳ διειργόμενοι. Ἐτέροις ἀπεστάλησαν οἱ προφῆται, καὶ ἐτέρους ἐπεσπάσαντο πρὸς οὓς οὐκ ἀπεστάλησαν. Οὕτως ἦσαν χρήσιμοι, οὕτω συμφέροντες, ὥς τοὺς μηδὲν προσήκοντας ἀκοῦσαι αὐτῶν. Ὑμῖν ἐδόθησαν, ὑμεῖς οὐ παρέβητε, καὶ ἕτεροι ἤκουσαν αὐτῶν.

Ἄκουε, γῆ.

Ὅρᾳς ὅταν αὐτοὶ μὴ ἀκούσωσι, πῶς πρὸς τὰ στοιχεῖα διαλέγεται; Ἐπειδὴ γὰρ εἶπον, οὐκ ἀκουσόμεθα, φησὶν· Ἄκουε, γῆ. Οὐ πρότερον αὐτοῖς ἐπάγει, ἀλλ' αὐτοὶ τὴν κακίαν ἐφέλκονται.

Ἰδοὺ ἐγώ. Ὅτι τῷ λόγῳ μου οὐ προσέσχον.

Ὅρα πανταχοῦ, οὐ τὸ μὴ πράττεσθαι τὰ νόμιμα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἀκούεσθαι, τιμωρίαν ἔχει. Ποία γὰρ χρημάτων δαπάνη, ποῖος σωματῶν πόνος πρὸς τὸ ἀκοῦσαι;

151. Ἐπειδὴ εἶπεν, ὅτι Τὸν νόμον μου ἀπώσαντο, ἵνα μὴ ἀνθυπενέγκωσι, Καὶ πῶς ἀπώσαμεθα τὸν νόμον καθημέραν θυσιάζοντες, καὶ τὸν λιβανωτὸν θυμιῶντες; πρὸς ταῦτά φησιν· Ἄλλ' ἐρεῖς ἴσως, ὅτι λίβανον φέρεις· οὐχὶ δῶρα ζητῶ, ἀλλὰ ψυχῆς εὐωδία· ἐκεῖνό μου τὸ ἄρωμα ἡδύ.

152. Οὐ γὰρ σωματῶν ὁ Θεὸς ὁσφραίνεται, οὐδὲ τῆς αἰσθητῆς εὐωδίας, ἀλλὰ τῆς νοερᾶς τῆς κατὰ ψυχὴν, τῆς παντὸς θυμιάματος εὐωδεστέρας, ἥτις ἐστὶν ἡ τοῦ προσφέροντος ψυχὴ.

153. Ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον ἀσθένειαν.

Μὴ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας τὰ ἀρρώστηματα παρ' αὐτοῖς εἶναι δόξη, τὸ παράδοξον δείκνυσιν θεήλατον οὖσαν τὴν νόσον, ὅπερ ἐστὶ λοιμικῆς καταστάσεως· καὶ τῆς ἀνωθεν ἀπειλῆς ἐφόβησε ῥήμασιν. Οὐκ εἶξαν. Ἀπέστειλε τὸν προφῆτην ἀλγοῦντα, καὶ οὐκ ἤσθοντο· φοβεῖ λοιπὸν ἐτέρως, καὶ ἐπάγει νόσον, ἵνα τὸ μείζων ἀνέλη κακόν, τὸν πόλεμον.

154. Ἰδοὺ λαὸς ἔρχεται ἀπὸ βορρᾶ.

Εἶτα καὶ τὸν ἀπὸ βορρᾶ σῖς. περὶ τῶν ἀπὸ βορρᾶ διαλέγεται, ὅτι οὐκ ἐλεεῖ σῖς. ἐληέσουσιν], οὐδὲ ἄλλῳ τινὶ εἴξουσιν. Ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς πολεμῇ, οὐδὲ τὰ ἀνθρώπινα πάθη ἴσασιν οἱ ἄνθρωποι. Ὡς περ γὰρ τὰ θηρία ἀδύνατον ἡμερῶσαι, φησὶν, οὕτω καὶ τοὺς δυναμένους οἰκοθεῖν ἐπικαμφθῆναι, ἐκπολεμοῖ.

155. Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, πᾶσα Ἰουδαία.

Καὶ μὴν εἰ ἀδιόρθωτα πταίουσι, καὶ ἀνίατα νοσοῦσι, καὶ οὐδεμία ἐστὶ παραμυθία τῶν δεινῶν, τίνας ἔνεκεν πάλιν πέμπει τὸν ἱατρόν, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν τιμωρίαν αὐτοῖς αὖξοντα, καὶ πᾶσαν ἀναιροῦντα συγγνώμην; Ὁ γὰρ πολλάκις ἀκούσας, καὶ ἀδιόρθωτος μείνας, τὸ συνεχὲς τῆς συμβουλῆς καὶ τῆς παραινέσεως κατήγορον ἔχει μέγιστον.

156. Καὶ ποιοῦντες ποιήσετε κρίσιν ἀνάμεσον ἀνδρός, καὶ ἀναμέσον τοῦ πλησίον αὐτοῦ.

Τουτέστι, μὴ ἀδικία κρίνειν. Τί λέγει; μὴ γὰρ ἀλλογενεῖς εἰσιν οἱ πρὸς ἀλλήλους διαλεγόμενοι; μὴ γὰρ ἐτέρου γένους; πλησίον ἐστίν; ἀδικεῖς σαυτόν· τούτου προϊστασαι, ἵνα τὸν ἀδελφὸν ἀδικήσης, ἵνα τὸ μέλος διαφθείρης; εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, σὲ παρακαλείτω, ὅτι ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ δικάζεται.

157. Μεγάλως αὐτοὺς ἔβλαπτεν αὕτη ἡ ὑπόληψις· καθάπερ γὰρ ὁ Χριστὸς λέγει αὐτοῖς, μᾶλλον δὲ ὁ Ἰωάννης· Μὴ δόξητε λέγειν, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ.

158. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, Μὴ εἶπης· Ναὸς Κυρίου ἐστίν. Εἰ μὲν γὰρ οἴκου χρεῖαν εἶχεν αὐτός, εἰκότως ταῦτα νομίζετε, ὅτι οὐκ ἂν κατέστρεψα τὸν οἶκον. Εἰ δὲ οὐδεὶς ἐμοὶ τόπος, ἀλλ' ἀχώρητος εἰμι πᾶσιν· εἰ δὲ Ὁ οὐρανὸς μοι θρόνος, ἢ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ταῦτα οὕτως ἔχει· τῇ γὰρ χειρὶ μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανόν· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι; Μὴ πεποιθήατε ἐπὶ λόγοις ψεῦδεσιν.

Հայերեն թարգմանություն 157, 158 Հատվածները հուլարեն բնագրում նախորդում են 156-ին (833 BCD):

159. Οἷς μάτην ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ, λέγεις καὶ πάλιν· Ἐὰν διορθώσητε; ἀλλ' ἔθος τοῖς ὀργιζομένοις τοῦτο λέγειν, Οὗτος ὁ παῖς ἐλπίδας οὐκ ἔχει· ἀδύνατον τοῦτον εὐχρηστῆσαι· ὅμως πείθομεν αὐτὸν τοῦτον εὐχρηστῆσαι, καὶ πάντα ποιοῦμεν, καὶ παραινῶμεν αὐτῷ. Τὸ μὲν γὰρ ἐστὶ τοῦ θυμοῦ, καὶ τῆς ὀργῆς, τὸ δὲ τῆς

κηδεμονίας, καὶ τῆς παραινέσεως. Ὡστε μηδὲν ἀπ' ἐκείνων βλαβεῖς, μὴ νομίσης φυσικὴν εἶναι τὴν κακίαν. Ἵνα γὰρ μὴ τοῦτο λέγῃς ἐπάγει, Ἐὰν διορθώσῃτε τὰς ὁδοὺς.

160. Καὶ προσήλυτον, καὶ ὄρφανον, καὶ χήραν μὴ καταδυναστεύσῃτε.

Ἄρα γὰρ ἐπιταγμάτων εἰς ταῦτα χρεῖα ἦν; ἄρα γὰρ ἡ φύσις οὐκ ἄρκει παιδεύσαι τοῦτο; οὐχ ὁρατε τὰ ὀνόματα ἐλεεινά; Τίς οὕτω προπετεύεται ὡς πρὸς ξένον ὡμὸς εἶναι; τίς οὕτω λίθινος ὡς τὴν γυναῖκα τὴν ἔρημον ἀνδρὸς μὴ ἐλεεῖν;

τίς οὕτως ἀνάνθρωπος ὡς τὸν ἀπεστερημένον πατρὸς μὴ οἰκτεῖρειν; Οὐ γὰρ λέγω, Ἐλέησον, φησί· ἀλλὰ μὴ καταδυναστεύσης. Μὴ γὰρ οὐκ ἡδυνάμην κωλύσαι· ἀλλὰ προέθηκα αὐτὴν γυμνάσιον ἐσομένην σοι σᾶλλ. ἐσόμενόν σοι] φιλανθρωπίας.

161. Καὶ ὀπίσω θεῶν ἐτέρων μὴ πορεύσῃτε εἰς κακόν.

Καίτοι γε αἰεὶ τὸ σὺνῆθες φίλον· ὥστε καὶ ἂν μὴ ὡς Θεὸν θεραπεύσης, ὡς συνήθη τίμησον. Ὅρας αἱ ἐνταυθα πολλὴν τὴν εὐκολίαν οὔσαν; Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἱκανὸν αὐτοὺς ἀποστρέψαι, τὸ τε ἕνα ἀφείναι, καὶ συνήθη, τοῖς τε ξένοις καὶ ἀλλοτρίοις ἑαυτὸν ἐκδοῦναι· ἀλλὰ καὶ τὸ παρὰ πόδας ἀκολουθεῖν τὴν τιμωρίαν. Διατὶ γὰρ ἐνταυθα τέθεικε τὸ, *Κακὼς εἶναι ὑμῖν*; Ἵνα μὴ τις νομίσῃ τὸ ἑαυτοῦ σκυποῦντα ἀπάγειν αὐτοὺς τῆς πλάνης δι' ὑμᾶς οὐ βούλομαι ταῦτα ποιεῖν ὑμᾶς.

Καὶ κατοικίω ὑμᾶς ἐν τῷ τόπῳ.

Ἄρα οὐ τείχους ἐστίν, οὐδὲ στρατιωτῶν, οὐδὲ ὀπλῶν τὸ κατοικίζειν ἀνθρώπους, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας.

Ἐν τῇ γῇ ἦν ἔδωκα τοῖς πατράσιν ὑμῶν.

Τίνος ἔνεκεν τοὺς πατέρας εἰς μέσον ἤγαγεν; εἰώθασι πάντες ἄνθρωποι τῶν πατρῶν ἀντέχεσθαι μάλιστα, ὥστε καὶ τοῦτο πολυφίλητον ἐποίει τὴν γῆν· τοῦτο δὲ μεγίστη κατηγορία τῶν Ἰουδαίων, εἰ τὴν μὲν γῆν ὡς πατρίδα οὔσαν ἐφίλουν, τὸν δὲ Θεὸν ὄντα πατρῶν ἀπέφευγον.

162. Εἰ δὲ ὑμεῖς πεποίθατε ἐπὶ λόγοις ψεύδεσιν, ὅθεν οὐκ ὠφελήθησθε.

Ὅρα πάντων τῶν κακῶν αἴτιον, τὸ θαρρῆν ἑαυτῷ. Ἐπικατάρατος γὰρ ἄνθρωπος, ὃς πέποιθεν ἄνθρωπον. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀπάγει τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ μὴ πάντα ἀνατιθέναι αὐτῷ. διὰ τοῦτο τὸν ἄνθρωπον δυνάμενον ἐν πολλοῖς καταστῆσαι ἀνενδεα, συνεχῶς αὐτὸν ἀναρτᾷ πρὸς τὸν οὐρανόν, καθάπερ τινὰ ἀνάγκην, τὴν συνεχῇ χρεῖαν ἐπιτιθεῖς τοῦ ἀναμιμνήσκεσθαι τοῦ Δεσπότου. Ὁ γεωργὸς, ὁ πλωτὴρ ὑπομνήματα

ἔχουσι συνεχῇ διὰ τὴν τέχνην· ἕκαστος καὶ μὴ βουλόμενος εἰς οὐρανὸν παιδευόμενος ἀναβλέπει.

163. Καὶ ἦλθετε, καὶ ἔστητε ἐνώπιον ἐμοῦ.

Πολλὴ ἡ ἀναισχυντία, μετὰ τὸ πραξαι παραστῆναι τῷ δικαστῇ τῷ ταῦτα πάντα εἰδότη· ἐπιβῆναι τοῦ ναοῦ αὐτοῦ παρὰ τὸν τόπον τὸν ἱερόν.

164. Μὴ σπῆλαιον ληστῶν;

Τίνος ἔνεκεν ταῦτα φησιν; οὐκ εἰς προσευχὴν παρασκεύασται, μὴ πρὸς ἀρπαγᾶς, μὴ πρὸς μοιχείας, μὴ πρὸς ἀκαθαρσίας; ὥστε γὰρ ὁ Χριστὸς φησιν, *Ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποίησατε σπῆλαιον ληστῶν*· οὕτω καὶ ἐνταυθα, ὅτι ἐπιόρκουν, καὶ ἐπὶ ἀρπαγῇ συνθήκας ἐποιοντο.

165. Καὶ σὺ μὴ προσεύχου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου.

Τοῦτο λέγει, οὐχ ἵνα ἀποστῇ προσευχόμενος, ἀλλ' ἵνα ἐκείνους φοβήσῃ. Ὡς γὰρ ὅταν λέγῃ πρὸς Μωϋσῆν, *Ἀφες με, ἵνα αὐτὸν μὴ ἀφῇ*· οὕτω καὶ πρὸς τοῦτον· *Μὴ προσεύχου ἵνα ἀκούσαντες ἐκείνοι καταπλαγῶσι*, καὶ μὴ ἐν ἐτέρῳ τὰς ἐλπίδας ἔχωσιν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐβούλετο, οὐκ ἂν καὶ τὰς αἰτίας ἐτίθει, μόνον οὐχὶ ἀπολογούμενος αὐτοῖς.

166. Οἱ υἱοὶ αὐτῶν συλλέγουσι ξύλα, τοῦ ποιῆσαι χαυῶνας.

Ὅρας σπουδὴν; ὁρας μετὰ προθυμίας τὴν ἀσέβειαν γιγνομένην; Τί ἐστι, χαυῶνας; Πόπανα σᾶλλ. πέμματα], φησιν, ἄρτους.

167. Ὅσα μὴ κατὰ τὸν προηγούμενον λόγον ἐπιτάττει, οὐδὲ αὐτοῦ φησιν εἶναι συμβουλήν· καὶ ὥστε ὅταν λέγῃ· *Μὴ θελήσω τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ*, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν; Καίτοιγε ἐκόντος αὐτοῦ κολάζεται.

168. Καὶ οὐκ ἤκουσάν μου.

Μέγας οὗτος ὁ μισθός, *Καὶ οὐκ ἤκουσάν μου*.

Καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦτον, καὶ οὐ μὴ ἀκούσωσιν. Τοῦτέστιν, οὐκ ἐπιστραφήσονται.

169. Κεῖρε τὴν κεφαλὴν σου, καὶ ἀνάλαβε.

Πρὸς τὸν προφήτην τοῦτο λέγεται, ὁ πένθους σύμβολον ἦν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀναισθήτως πρὸς τὰ οἰκεία διέκειντο κακά, κελεύει θρηνεῖν αὐτόν, καὶ πειθεῖν· ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν μαινομένων ποιούμεν συμπάσχοντες ἐκείνοις μόνον.

Τουτέστιν· Ἐπὶ μηδενὶ πεποίθατε, ὅπερ ὁ Χριστὸς φησιν· Ὅταν πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, ψυγῇσεται ἡ ἀγάπη. Ἐνταυθα οὐ φιλίας ἀναίρεσις, ἀλλὰ φιλίας ὑπόκρισις.

185. Ἡδίκησαν, καὶ οὐ διέλιπον.

Ὅρα; οὐχὶ φυσικὰ τὰ κακά. Ὅρα πῶς διαφόρως, ποτὲ μὲν τὰ εἰς τὸν πλησίον ἐγκαλεῖ· Ἡδίκησαν, καὶ οὐχὶ διέλιπον τοῦ ἐπιστρέψαι. Ποτὲ δὲ πανταχοῦ τοῦτο ἐγκαλεῖ, ὅτι ἀμετάβλητα αὐτῶν τὰ κακά.

186. Οὐδὲν γὰρ οὕτως κακίας εἶδος μισητὸν ὡς τοῦτο, ὅταν ἕτερα μὲν ἢ ὄψις, ἕτερα δὲ ἢ γλωσσα ᾖ.

187. Μὴ τοίνυν φεύγωμεν κόλασιν, ἀλλὰ φεύγωμεν ἀμαρτίαν· ἡ μὲν γὰρ ἀδοκίμους, ἡ δὲ δοκίμους ποιεῖ.

188. Βολὶς τιτρώσκουσα ἢ γλωσσα αὐτῶν.

Ὁ Ἑβραῖος, ἀναιρουσα, ἔχει.

Πῶς δύναται γλωσσα τρῶσαι ποτε; Βέλους παντὸς χαλεπώτερον τιτρώσκει ἢ γλωσσα· οὐ σώματι δίδωσι πληγὴν ἀλλ' αὐτῆς καθικνείται τῆς ψυχῆς.

Δόλια τὰ ῥήματα.

Τοῦτο πάντες ἐγκαλοῦσι, τὸν δόλον, τὴν ὑπόκρισιν.

189. Μὴ ἐπὶ τούτοις οὐκ ἐπισκέψομαι;

Κατ' ἐρώτησιν προάγει τὸν λόγον, μονονουχὶ δικαστὰς καθίζων αὐτοὺς τῶν γεγονότων. Ταῦτα περιδεῖν, φησὶ, δίκαιον; τοιούτοις φανεροῖς πράγμασι δεῖ μὴ ἀμύνασθαι; καὶ τίς ἂν εἴποι τοῦτο;

Ἐπὶ τὰ ὄρη λάβετε κοπετόν. Ὅτι ἐξέλιπον.

Οὐκέτι ἐπὶ τοὺς ἄνδρας, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὄρη, ἃ τῆς εὐσεβείας σῖς. ἀσεβείας] ὑπόθεσις ἦν, καὶ ἐπὶ τὰς τρίβους θρηνεῖτε, φησὶν. Ὅρα πῶς πανταχόθεν ἐλεεινὸν τὸν λόγον ποιεῖ, ὅταν μὴ μόνον ἄνθρωποι ἀπολούνται, ἀλλὰ καὶ γῆ δι' αὐτούς, καὶ ἔρημος, καὶ οἰκουμένη, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες.

190. Τάδε λέγει Κύριος. Οὐκ εἶπεν. Τάδε ποιεῖ· τάδε λέγει. Τέως ῥήματά ἐστι, καὶ ἐὰν ὑμεῖς βούλησθε, διὰ παντὸς ἔσται ῥήματα. Εἰ γὰρ δι' αἰτίαν τινὰ λέγει, ἄνελε τὴν αἰτίαν. Εἰ μὲν γὰρ πάθος ἦν ὁ θυμὸς, εἰκότως ἐφοβό· εἰ δὲ διὰ τοῦτο λέγει, ἄνελε τοῦτο, καὶ οὐκέτι ἐρεῖ. Ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ οὐκ ἔστιν ἀλλότριος, οὐκ ἔστιν ὠμὸς, οὐκ ἔστιν ἀπάνθρωπος. Ἀναμνήσθητι τοῦ χρόνου, πόθεν ἐκλήθη Ἰσραὴλ.

Ἰδοὺ ψωμίζω αὐτοὺς ἀνάγκας, καὶ ποτιῶ αὐτοὺς ὕδωρ χολῆς.

Κατάπικρον αὐτῶν τὸν βίον ἐργάσομαι· τὰ γὰρ σιτία τῆς ψυχῆς ἀθυμώσεως μεταβάλλει τὴν φύσιν. Καθάπερ ὀφθαλμοὶ τὸ φῶς σκότος ὀρώσιν, οὕτω καὶ ἡ γλωσσα τῶν ἡδίστων ὡς πικροτάτων ἀπογεύεται, ὅταν τὸ κεφάλαιον ᾗ διεφθαρμένον. Οὐ τοῦτο οὖν φησιν, ὅτι τὴν φύσιν τοῦ ὕδατος μεταβάλλει, ἀλλὰ, Τοσαύτην, φησὶ, κατασκεδάσω τὴν ἀθυμίαν, ὡς καὶ τὰ στοιχεῖα μένοντα ἐπὶ τῆς οἰκείας φύσεως, ἕτερα αὐτοῖς εἶναι δόξειν. Καθάπερ γὰρ τοῖς νοσοῦσι, καὶ τὰ γλυκέα πικρὰ φαίνονται, οὕτω καὶ τοῖς ἀθυμοῦσι, καὶ τούτοις πολλῶ μαλλον, ἢ ἐκείνοις.

191. Καὶ διασκορπίω αὐτοὺς ἐν τοῖς ἔθνεσιν εἰς οὓς, κ.τ.λ.

Οὐ τὸ παντελὺς ἀφανισθῆναι λέγων, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐν τούτοις, τοὺς δὲ ἐν ἐκείνοις· ἔδει γὰρ τοὺς αἰχμαλωτισθέντας, μὴ τῇ αἰχμαλωσίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ τῶν ἀναιρουμένων ἀπωλείᾳ γενέσθαι σωφρονεστέρους.

Τάδε λέγει Κύριος· Καλέσατε τὰς θρηνούσας.

Τί λέγεις; Θρηνητρίας κελεύει πανταχόθεν γυναίκας καλεῖν, καὶ σοφὰς αὐτὰς λέγει;

Τί δήποτε; κατὰ τὴν ἔξωθεν αὐτῶν ὑπόνοιαν σοφὰς τὴν οἰκείαν ἐπιστήμην. τὸν γὰρ εἰδότα τι, σοφὸν εἴωθε καλεῖν· ὡς ὅταν λέγῃ· Φαρμακοῦται φαρμακευμένη παρὰ σοφοῦ. Καὶ· Που εἰσιν οἱ σοφοὶ Τάνεως; τίνος οὖν ἔνεκεν παρακελεύεται τοῦτο ποιεῖν; ὥστε αὐτοὺς εἰς πίστιν ἀγαγεῖν καὶ διόρθωσιν· οὐχ ἵνα τοῦτο γένηται· οὐδὲ γὰρ βούλεται θρηνεῖν ἀπλῶς. Ἐν ἐκκλησίαις γὰρ Κυρίου μὴ κλαίετε δάκρυσι, φησὶν, ἀλλ' ἀξιοπιστίας ἔνεκεν, καὶ τοῦ πληροφορηθῆναι ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῶν ἐσομένων.

192. Καὶ ἔσονται οἱ νεκροὶ τῶν ἀνθρώπων εἰς παράδειγμα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου.

Οἱ νεκροὶ ἔσονται ἄταφοι· καὶ πάλιν καὶ τοῦτο μέγιστον ἔδοκει εἶναι μυστος· οὐ γὰρ ὄντως τοῦ θάπτοντος τοῦτο συνέβαινεν.

Μὴ καυχάσθω ὁ σοφός.

Ὅρα ποῦ τρέπει τὸν λόγον. Ἐπειδὴ εἰκὸς ἐξ ὑμῶν εἶναι τινας, φησὶν, ἰσχυροὺς, πλουσίους, σοφοὺς, οὐδὲν ὑμᾶς ὠφελήσει τοῦτο, φησὶν. Ὅρα φιλοσοφίας διδάγματα μεγάλα καὶ θαυμαστά, ὅτι Οὐκ ἔστιν ἄξιον καυχήματος. Ἀπόντος γὰρ τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τὸ μὲν πενία, τὸ δὲ τιμωρία, τὸ δὲ ἀσθένεια δέκνυνται. Ἐὰν γὰρ τις, φησὶ, τέλειος ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, ἢ δὲ παρὰ σοῖ σοφία ἀπὸ πᾶσιν, τῆς δὲ π.σ. σοφίας ἀποῦσης] εἰς οὐδὲν λογισθήσεται.

193. Ἐπ' Αἴγυπτον, καὶ ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν.

“Ὅτι καὶ περιτομὴν ἔχουσιν, ἀπερίτμητοί εἰσι τῇ σαρκί· οὐ γὰρ δὴ κατὰ νόμον τοῦτο ποιοῦσιν· καὶ γὰρ λέγονται περιτέμνεσθαι καὶ Ἰδουμαῖοι, καὶ οἱ λοιποί.” Ὅσω δὲ καρδία βελτίων, τοσούτῳ χειρὸν τὸ ἀπερίτμητον τοῦτο. Τινὲς δὲ φασιν, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι περιετέμνοντο, καὶ τοῦτο Ἡρόδοτος ἱστορεῖ. Ἐμοὶ δοκεῖ τοὺς Σαρράκηνους. Τί λέγεις; Ἀπερίτμητοί εἰσιν. Οὐκοῦν πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς τῇ καρδίᾳ. Ἀλλὰ περιτέμνονται; Ὡς περ οὖν ἐκείνους οὐδὲν ὠφέλησε τὸ πρᾶγμα, οὕτως οὐδὲ ὑμᾶς· ὑμεῖς ἐκείνων χεῖρους ἔστε.

194. Ἀλλὰ χρυσὸν ἔξωθεν περικεῖται πάλιν ἡ γῆ, πάλιν ἀνθρωπίνη τέχνη.

Ἐν σφύραις καὶ ἥλοις ἐστερέωσαν αὐτά.

Ἄλλ' ἔστηκεν· ἀλλὰ τοῦτο ἐλάττωμα· οὐ γὰρ οἴκοθεν ἔχει τὴν στάσιν, ὅθεν οὐδὲ μεταβῆναι δύναται. Τί βούλονται οἱ ἥλιοι; Τίς ἐαυτῷ κατασκευάζει Θεόν; Ὅταν ἴδῃς ἐστῶς, ἐννόησον τοὺς κατέχοντας ἡλούς, οὓς ἂν ἀφέλῃς, ἐπὶ πρόσωπον πεσεῖται· ὅταν ἴδῃς λαμπρὸν τῷ χρυσῷ, ἐννόησον τοὺς χωνεύσαντας· ὅταν ἴδῃς περιβεβλημένον, ἐννόησον τὸ ξύλον τὸ γυμνόν, ὡς οὐδὲν οἴκοθεν ἔχει, οὐδὲ φυσικὸν κάλλος· ὅταν ἴδῃς φερόμενον, ἐννόησον ὅτι ἀσθενείας ἐστί.

195. Μὴ φοβήθητε αὐτὰ, ὅτι οὐ μὴ κακοποιήσωσι.

Τί οὖν; οὐ κακοποιοῦσιν, εἶπέ μοι, οὔτε ἀναιροῦσιν; Ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος. Οὐδὲ γὰρ ὁ δήμιος δύναται τι, μὴ τοῦ δικαστοῦ συγχωροῦντος· τοῦτο δὲ οὐ δυνάμεώς ἐστιν.

196. Θεοὶ οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν ἀπολέσθωσαν ἐκ τῆς γῆς.

Ἄρα τοῦτο τεκμήριον, Ἐὰν εὕρεθῇ τις τὸν οὐρανὸν ποιήσας, οὗτος Θεὸς ἀληθής, καὶ τοιοῦτος, οἷον ὁ ἄλλος. οἷος] καὶ ὁ προφήτης φησὶν. Αἰσχυνέσθωσαν παῖδες αἰρετικῶν. Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Καὶ, Κατ' ἀρχὰς σὺ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐανοί. Οὐ τοῦτο τεκμήριον, ἀλλὰ συνκατάβασις. Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο τοῦ Θεοῦ τὸ μέγα ἔργον, ἀλλὰ εἴτε ἄγγελοι, εἴτε ἀρχάγγελοι, εἴτε ἀρχαί, εἴτε δυνάμεις· τὸ δὲ πάντων μείζον, ὁ σταυρός.

197. Θεὸς ὁ ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ.

Δύο τίθησι, καὶ τὴν δημιουργίαν, καὶ τὴν ἁρμονίαν τὴν ἀρίστην.
Ἐννόησον γὰρ οἶον ἦν τὸ παραχθῆναι μὲν, καὶ οὐρανὸν, καὶ γῆν,

κεῖσθαι δὲ ἀπλῶς· πόσω μᾶλλον, καὶ κρεῖττον, οὐρανὸν χαμαὶ
ἐρρύιμμένον ἀναστῆσαι, καὶ περιθεῖναι στέγην τῇ γῇ.

198. Καθάπερ καλύβην κατασκευάζων, οὕτως ὄρθωσεν, οὐ κατὰ μικρὸν συντιθείς, ἀλλὰ ἀθρόα παραγαγὼν πάντα, ὥσπερ ἀπὸ ὅλων κύβων τεσσάρων τὸ πᾶν ποιῶν.

199. Καὶ πλῆθος ὕδατος ἐν οὐρανῷ ἀστραπᾶς εἰς ὑετὸν ἐποίησε καὶ ἐξήγαγε φῶς.

καὶ ἐξήγαγε φῶς.
Τὰς βροντάς ἐνταῦθ' αὖ φησι, καὶ τὸν ὑετὸν ἐξ αὐτῶν· καὶ τὸ θαυμαστόν, ὕδωρ ἦχον ποιεῖ, φησί· τὰ νέφη ποιεῖ τὰς βροντάς. Τίνος ἕνεκεν αἱ βρονταί; τοῦ καταπληῆσαι, καὶ σωφρονίσαι. Πῶς κατέχεται τὸ ὕδωρ, εἰπέ, ἐν ἀέρι; Πῶς τὸ κατωφέρας, καὶ κατάρρυτον, ὥσπερ ἔκ τινος μηχανῆς, ἀνωμετέωρον γίνεταί; Πῶς οὐ ῥήγνυται τὸ νέφη ἔκ τινος μηχανῆς, ἀνωμετέωρον γίνεταί; Πῶς σῶμα χαλινον οὕτω, φέρει τοσοῦτον ὄγκον, εἰπέ, μοι τὸ τῶν νέφων. Εἶδες τὸ θαυματοποιόν; Εἶδες τὸ ἀριστοτέχνην; "Ανωθέν σοι τὴν γῆν ἄρδει, κτύπους πολλοὺς πρότερον ἀποτελῶν, ἵνα μηδὲν αὐτόματον εἶναι νομίξης.

Καὶ ἀνήγαγε νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς.

Τουτέστιν, ἀλλαχόθεν ἀλλαχοῦ φέρει ταῦτα· καὶ τοσοῦτον βαδίσαι ἐκεῖ εὐπορον μόνον, ὅπουπερ ἂν προστάτῃ.

Ἄστραπὰς εἰς νετὸν ἐποίησεν.

Καὶ μὴν καὶ ἀστραπῆς χωρὶς γένοιτ' ἂν ὑετός, καὶ ἐν εὐδία ἀστραπή. Ἄλλ' ὅταν ὄρωμεν ἐν εὐδία, μακρὸν εἰκὸς εἶναι χειμῶνα, ἀστραπή ἐξέρχεται ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ πᾶσαν ἐπιτρέχει τὴν οἰκουμένην· τὸ δὲ πῶς γίνεται οὐκ οἶδα. Ὅρα οὐχὶ μερικὰς τὰς εὐεργεσίας λέγει, ἀλλὰ τὰς καθολικάς, ἐπεὶ πρὸς τοὺς θεοὺς ὁ λόγος ἦν αὐτῷ.

200. Ἐμωράνθη πᾶς ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσεως, κατησχύνθη, ὅτι ψευδὴ ἐχώνευσας.

Εἰ γὰρ καὶ σφόδρα ἐστὶ σοφός, ἀλλὰ μωρὰ ἐπεδείξατο ἐπὶ τοῖς
γλυπτοῖς.

201. Μάταιά ἐστιν ἔργα, ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀπολογυνταί.
 "Όταν ἡ πόλις ἄλῳ, καὶ αὐτὰ τῆς τιμωρίας κοινωνήσουσιν.

202. Αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς συνεκρότησε διαλελυμένους, καὶ διεσπαρμένους· καὶ πάλιν διεσκόρπισε, καὶ πάλιν συνήγαγεν,

δεικνύς ὅτι καὶ ὁ πρότερον συνάγων, αὐτὸς ἐστίν, ὁ *ἰώμενος* τοὺς *συντετριμμένους* τῇ καρδίᾳ, καὶ δεσμεύων τὰ συντρίμματα αὐτῶν.

203. Ἰδοὺ ἐγὼ σκελίζω, ὅπως εὐρέθη ἡ πληγὴ σου.

Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ὡς ἀνθρώποις προσείχον αὐτοῖς, οὐδὲ παρὰ Θεοῦ οὗτοι ἐνόμιζον εἶναι τὰ ἀγαθὰ· ἀλλ' ἔλεγον· Ἐν τῇ ἰσχύϊ ἡμῶν ἔχομεν κέρατα· ὁ δὲ Κύριος οὐ μὴ ἀγαθοποιήσῃ, οὐδ' οὐ μὴ κακοπραγήσῃ· διὰ τοῦτο φησιν, Ὅπως εὐρέθη ἡ πληγὴ σου.

204. Ὡς ἐκ τῆς πόλεως ποιεῖται τοὺς λόγους. Καγὼ εἶπα, οὕτως τοῦτο τραυμά ἐστι. Τὰ γὰρ ἀλλὰ οὐκ ἦν τραύματα φορητά, ἀλλὰ δεινά.

205. Τουτέστι, τὰ τείχη οὐκ ἴσχυσαν μὲ περιβαλεῖν.

206. Ὅπως στήσω τὸν ὄρκον μου, ὃν ὥμοσα τοῖς πατράσιν ὑμῶν τοῦ δοῦναι.

Οὕτω καὶ ἐν τῇ Καινῇ ποιεῖ, ἐξείλετο ἡμᾶς δουλείας χαλεπῆς, καὶ τυραννίδος ἀφορήτου καὶ δεινῆς, οὐδὲ καλέσασιν αὐτόν, οὐδὲ δεηθεῖσιν αὐτοῦ ἔδωκε νόμον. καὶ πάλιν ὑπισχνεῖται δώσειν βασιλείαν οὐρανῶν.

Ἀνάγνωθι τοὺς λόγους τούτους, κ.τ.λ. καὶ οὐκ ἐποίησαν.

Ὅρα ἀνθρωπίνην συμπάθειαν, ἐλεηθῆναι μόνον βουλομένου αὐτούς, οὐχὶ τὸ δίκαιον σκοποῦντος, ἀλλὰ τὸ συγγενές.

207. Ἐγὼ δὲ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι, οὐκ ἔγνων· ἐπ' ἐμὲ ἐλογίσαντο λογισμὸν πονηρόν.

Τινὲς ταῦτα εἰς τὸν Χριστὸν ἐκλαμβάνουσιν, ἀλλ' ἡμεῖς τέως τῆς ἱστορίας ἐχώμεθα μηδὲν ἐγκαλοῦντες ἐκείνοις. Πανταχόθεν γὰρ ἡ Ἐκκλησία οἰκοδομεῖσθω. Δεύτερον ἤδη τῷ προφήτῃ εἶπε· Μὴ εὕχου ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας προσέθηκε. Καί τοι εἰ καὶ ἀπλῶς ἦν εἰρηκῶς, ἔδει ἀκουσθῆναι· νῦν δὲ καὶ τὰς αἰτίας λέγει. Οὐχ ὅρῳ τί αὐτοὶ ποιοῦσιν; ἐπεὶ οὖν διὰ τῶν λόγων οὐκ ἔπειθεν αὐτόν, δι' ἔργων ἔπεισε, καὶ τὴν εἰς αὐτόν ὕβριν ἔδειξεν. Φιλοσοφεῖς σύ, φησὶν, ἐν οἷς ὑβρίζομαι ἐγώ. Ὅρα ἐπιείκειαν, καὶ ταπεινότητα. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν ἐκείνους τὰς εὐχαῖς ταῖς τούτου θαρρόντας γενέσθαι χείρους, οὗτος δὲ οὐκ ἠνείχετο μὴ εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν· δείξαι αὐτῷ βουλόμενος, ὅτι οὐκ ἔστι τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπότερος, ἀλλὰ οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἐγγύς, ὅρα τί ποιεῖ. Τοὺς δόλους αὐτῶν καὶ τὰς βουλὰς κατασκευάζει γενέσθαι φανεράς,

ἐκπομπέων ταῦτα, καὶ τί ἔπραττον, καὶ τί ἔλεγον. Ἵνα μάθῃ ὅτι οὐκ ἀπορῶν αὐτῶν οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἀναξίους ὄντας οὐκ ἐλεεῖ.

208. Ἐγὼ δὲ ὡς ἀρνίον ἄκακον.

Θαυμαστή ἡ ἀφέλεια τοῦ προφήτου. Οὐδὲν οὕτως ὁ Θεὸς προσίεται· ἀρα καὶ τὰ πρότερα ἐξ ἀφελούς πείρας ἔπαθεν.

Δεῦτε, καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ.

Τί ἐστι ξύλον; Σταυρώσωμεν αὐτόν, ὡς ἐπικατάρατον, μηδὲ κοινῶ τελευτήσῃ θανάτῳ, καὶ μετὰ ὁμοιοῦς ἡ κακία.

209. Ὅρα παρρησίαν ἀπλῶς, καὶ εἰκὴ ταῦτα πάσχω· παρὰ σοῦ βούλομαι ἐκδίκησιν, ἂν θέλῃς, φησὶν. Οὐκ ἂν δὲ γένοιτο παρὰ σοῦ, ὃ μὴ μετὰ τοῦ δικαίου γένοιτο, ὡς ὅταν παρὰ τοῦ κριτοῦ ἡ ἀπαίτησις. Οὐχ ἀπλῶς εἶπεν κρίνων δίκαια, δοκιμάζων νεφρούς. Εἴ τι λάθρα κατ' αὐτῶν τετόλμηται, εἴ τι κατὰ διάνοιαν, σὺ οἶδας ὃ τὰ ἀπόρρητα πάντων εἰδώς.

210. Πρὸς σὲ ἀπεκάλυψα τὸ δικαίωμα μου.

Τουτέστι τὰ δικάιά μου σοι εἶπον. Σὺ Κύριος ἐπεξελεῖν. Ὅρῳ ὅτι οὐχ ἑαυτῷ ἐπιτρέπει, ἀλλὰ τῷ Θεῷ, ἡκουσάς μου τὰ δικαιώματα· ὡς θέλεις ποίησον.

211. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος ἐπὶ τοὺς ἀνδρας Ἀναθώθ, τοὺς ζητοῦντας τὴν ψυχὴν μου, τοὺς λέγοντας. Οὐ μὴ προφητεύσεις ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου· εἰ δὲ μὴ, ἀποθάνῃ, κ.τ.λ.

Ὅρῳ ὅτι εἰς Θεὸν ἔτεινε τὸ πρᾶγμα. Ἐκώλυον λέγειν τὰ παρὰ Θεοῦ· τοῦτο καὶ Ἡσαΐας λέγει· Μὴ λέγετε ἡμῖν τὴν ὁδὸν Κυρίου, ἀλλὰ λέγετε ὑμῖν ἕτερα. Κακείνων πολλὴ ἡ κακία, ὅταν μὴ ἀνέχωνται μηδὲ φωνῆς θεραπεῦσαι δυναμένης· καὶ ὅρα τὴν κακίαν. Αὐτοὶ οἱ πολῖται καλλωπίζεσθαι ὀφείλοντες ἐπὶ τῷ προφήτῃ, αὐτοὶ αὐτὸν ἐπιχείρουν ἀνελεῖν. Ἐνθα ἐβλάστησε τὸ καλόν, ἐκεῖ πλείων ἡ κακία. Ἵσως καὶ φθόνος ἦν πολὺς.

212. Ἰδοὺ ἐγὼ ἐπισκέψομαι ἐπ' αὐτούς· καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν, καὶ αἱ θυγατέρες, κ.τ.λ.

Ἄλλ' ὅρα, χαλεπωτέραν ἔδωκαν δίκην· διατὶ καὶ οἱ παῖδες; Τίνος ἔνεκεν; Ἵσως καὶ αὐτοὶ πονηροὶ ἦσαν, οὐδὲ τῷ παραδείγματι τῶν ἀνδρῶν ἐσωφρονίσθησαν.

Ὅρῳ πῶς ἀγανακτῶ ὑβρίζομένου σου· οὕτω καὶ σὺ ὑβρίζομένου μου.

Ὅτι ἐπάξω κακὰ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἀναθώθ ἐν ἐνιαυτῷ ἐπισκέψεως αὐτῶν.

Πάλιν εἰς ἀναβολὴν τὸν λόγον ἤγαγεν, ὅτε οὕτως ἐπείγει τὴν τιμωρίαν· πείθων αὐτὸν καὶ δεικνύς πῶς ἐστὶν ἀγαθός. Οὐχὶ νῦν ἐπάξω, φησὶν, ἀλλ' ἐν ἐνιαυτῷ, ὥστε καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ προθεσμίαν μετανοίας.

213. Οἶδαμεν γὰρ ὅτι δίκαιος εἶ, πλην τὸν τρόπον τῆς δικαιοσύνης οὐχ εὐρίσκω. "Ὡσπερ ἂν εἴ τις οἰκοδόμον, ἢ κατασκάπτοντα *σῖσ*. εἰ τὰ κατασ.] οἰκίαν βλέπων λέγοι· Οἶδαμεν ὅτι οἰκοδόμος εἶ, ἀλλ' οὐκ ὁρῶ τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομῆς *σῖσ*. οἰκοδομίας].

214. Τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐδοῦται;

Ταῦτα πάντα περὶ τῶν ἐν ἁμαρτίαις ἔτι ἐντρεφομένων λέγει. Ἀλλὰ τότε μὲν ἐπὶ τούτοις ἀλύει, νῦν δὲ οὐκέτι. Τοῦτο γοῦν καὶ Δαυὶδ φησι· τοῦτο καὶ Ἰωβ· ἀλλ' ὅρα πότε. "Ὅταν αὐτῶν ἐθορυβήθῃ ἡ διάνοια. "Ὡστε τὰ ἐκ τεθορυβημένης διανοίας, οὐ δεῖ ὡς δόγματα ἔχειν. καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὅτε ὠνειδίζετο παρὰ τῶν φίλων· καὶ οὗτος ὅτε δεινὰ ἔπασχεν παρὰ τῶν εὐπαθούντων· καὶ Δαυὶδ, ὅτε ἐν πολλῇ ἀθυμίᾳ ἦν, φησὶν· Ἐγὼ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου, Ἀπερρίμμαι ἀπὸ προσώπου τῶν ὀφθαλμῶν σου. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκστάσει μου εἶπα· Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης. Καὶ πάλιν· Ἐγὼ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου, οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα. "Ὡστε *σῖσ*. ὡς πᾶς] τῶν πασχόντων οἱ λογισμοὶ αὐτῶν, οὐδὲ οὕτως *σῖσ*. οὐδὲ ὅλως] ἀνέχονται τῆς τιμωρίας τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ κατεπείγουσιν αὐτὴν. Καὶ πάλιν· Τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐδοῦται; καὶ μὴν τοῖς δικαίοις τοῦτο ἐπηγγέλη· ὡς ὅταν λέγῃ ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ δικαίου· Καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατενοδωθήσεται. Διατί ὁδὸς ἀσεβῶν ἐνταῦθα τὴν αἰτίαν βούλεται μαθεῖν. Εὐθνήσαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες· τὸ μείζον ἄπορον, ὅτι πάντες πάσχουσιν αὐτό, καὶ οἱ Ἰοδαῖοι. Ἀλλ' οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μετὰ κακίας, ὡς ὅταν λέγωσιν· Πᾶς ὁ ποιῶν τὸ ποιηρόν, καλὸν ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἐν αὐτοῖς εὐδόκησεν. Εἶδες, ὅτι καὶ μὴ πάσχη δίκαιός τι πάθος ἰδὼν ἕτερον πάσχοντα, ὡς καὶ αὐτὸς πάσχων ἀθυμεῖ; τοῦτο ἠπόρουν.

215. Ἐφύτευσας αὐτοὺς, καὶ ἐρρίζωθησαν.

Ἀκούεις πάντων εὐθέως, καὶ τῶν εὐχῶν αὐτῶν, μάλιστα δὲ οὐκ ἐπάγεις. Ἐν πόνῳ γὰρ ἀνθρώπων οὐκ εἰσὶ, φησὶν ὁ Δαυὶδ, καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ μαστιγωθήσονται. Ὁ δὲ Ἰωβ ἐτέρως· Διατί ἀσεβεῖν ζῶσι; πεπαλαίωνται δὲ ἐν πλούτῳ. Ἀλλ' ἄξιον ζητῆσαι, τίνος ἕνεκεν ταῦτα ἐγίνετο. Τανῦν μὲν γὰρ εἰκότως, ἅτε τῆς ἀναστάσεως ὀφειλούς γεγενῆσθαι δήλης *σῖσ*. δηλοῖ]. Τότε δὲ τίς ἦν παραμυθία, τῶν φαύλων εὐθυνομένων; Καὶ πάντες τὰ αὐτὰ λέγουσιν; Τίνος ἕνεκεν ὁ μὲν

φησὶν, Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπεριψούμενον· καὶ ἐπαιρόμενον, ὡς τὰς κέρδους τοῦ Λιβάνου, καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν μὲν οὗτος. Τουναντίον φησὶν· Ἐφύτευσεν αὐτοὺς καὶ ἐρρίζωθησαν; καὶ ὁ Ἰωβ· Ἡ βοῦς αὐτῶν οὐκ ὠμοτόκησε. Πῶς παρῆλθες, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν; Ἐγένετο καὶ ταῦτα· τὴν ἀθρόαν αὐτοῦ λέγει ἀναίρεσιν, ὅτι αὐτοὺς μάλιστα εὐκόλως ἀνείλεν ὁ Θεός, ἀλλ' οὐ κατὰ μικρόν, οἷον ἐπὶ τοῦ Ἀσσυρίου. Οὕτω ταχέως ἐστράφη, καὶ οὐχ εὖρον αὐτόν.

216. Καὶ σύ, Κύριε, γινώσκεις με, δεδοκίμακας τὴν καρδίαν μου.

"Ὅταν τις τῆς οἰκείας ἀρετῆς μάρτυρα τὸν Θεὸν φέρῃ, τούτου τί ἂν γένοιτο ἴσον; "Ὡστε ἡ ἀπορία διπλή, καὶ ἐκατέρωθεν τοῦ εὐπραγεῖν ἐκείνους, καὶ τούτους ἐν δυσπραγίᾳ εἶναι· καὶ τοι καὶ εἰ ἐξ ἐνὸς μέρους ἦν, καὶ ὁ ἀγαθὸς διαπορεῖν *Aliquid deesse videtur*. Ε. ἐξ ἐνὸς μέρους ἦν, καὶ ὁ ἀγαθὸς ἐδυστύχει, διαπο.] ἔδει· νῦν δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου τί ἂν εἴποι; μᾶλλον δὲ οὐκ ἀπορεῖν χρή. Οὐ γὰρ ἀπλῶς, οὐδὲ συντυχία τινὶ γίνεται· οὐ γὰρ ἂν οὕτως ἦν. Ἀλλ' εἴπωμεν τίνος ἕνεκεν τὸ παλαιὸν οἱ ἀσεβεῖς εὐθνήουν· ἐμοὶ δοκεῖ, ἵνα μὴ ἀνάγκης *σῖσ*. ἵνα μὴ τις εἴποι ἀνάγκης] εἶναι τὴν ἀρετὴν· ἢ ὥστε καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐπιγινῶναι τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, ὅτι Ἀνατέλλει τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ ποιηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.

217. Ἀγνισον αὐτοὺς εἰς ἡμέραν σφαγῆς.

Ὁρᾶς, ὅτι τοῦτο ἐπεθύμει ὑφ' ἐν ἀναιρεθῆναι ἅπαντας; Φοινικὴ, φησὶν, ἢ προαίρεσις· μὴ γένοιτο. "Ὅτε γὰρ ἤκουσε τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἐκωλύθη εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν, τότε αὐτά, φησὶν, ὁρᾶ, καὶ τὸν καιρὸν ἀναμένει.

Ἐως πότε πενθήσει ἡ γῆ, καὶ πᾶς ὁ χόρτος τοῦ ἀγροῦ ξηρανθήσεται.

Πολλὴ ἡ κακία, καὶ αὐτῆς ἠψατο τῆς γῆς. Ὁρᾶς, πόθεν λιμοί.

Ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων.

Τίνος ἕνεκεν ἐκεῖνα καταρᾶται ἀεὶ; διὰ τούτους γεγόνασιν, οὐκοῦν διὰ τούτους ἀναιρεθήσονται.

Σοῦ οἱ πόδες τρέχουσι, καὶ ἐκλύουσί σε πῶς.

Πολλὴ ἀσάφεια. Ἀκύλας ἕτερός φησιν ἐρμηνευτής·

Συνδραμεῖται, ἔδραμες καὶ ἐμόχθησέ σε. "Ὁ λέγει τοιοῦτον ἐστὶν· Εἶδε κατεπείγοντα αὐτόν καὶ ἐπειγόμενον, καὶ οὐκ ἀνεχόμενον οὐδὲ τῆς προθεσμίας. "Ὅρα τοίνυν πῶς ἐπιπλήττει αὐτῷ. Οὐδὲν οὐπω πέποιθας, καὶ τοιαῦτα λαλεῖς; οὕτω θορυβῇ; τί οὖν ποιήσεις ἐν τοῖς μεγάλοις; εἰ μετὰ πεζοῦ δραμεῖν οὐκ ἐδυνήθης, πῶς μετὰ ἱππέων, φησί; Πῶς τοὺς μείζους οἶσεις; "Ἡ πάλιν· Εἰ τοὺς οἰκείους

οὐκ ἦνεγκας, πῶς τοὺς πολεμίους οἴσεις; ἐνταῦθα θλίβῃ; τί οὖν ποιήσεις ὅταν ἴδῃς τὰ δεινά; Ἡ πάλιν ἐτέρως. Πρὸς ταύτην μου τὴν οἰκονομίαν ἰλλιγιᾶς; τί ἂν τὰς ἀπορρήτοτέρας μάθῃς.

217ω. Ὅτι καὶ οἱ ἀδελφοί σου ... Καὶ οὗτοι ἠθέτησάν σε.

Πῶς οὖν οἱ ἀδελφοί σου ἐβόησαν ὀπίσω σου; Οὐκ εἰδότος σου, φησί, μεγάλα κατὰ σοῦ φθέγγονται· καὶ τὸ δεινὸν λαλήσουσι πρὸς σέ κακά. Ὅρᾳς πῶς ῥυθμίζεται ὁ προφήτης, πῶς μαίνεται φιλοσοφίαν, δι' ἔργων, διὰ λόγων εἰς ἀνδρίαν ἐναγόμενος;

218. Ἐδωκα τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας.

Τί λέγεις; Καὶ οὐδὲν ἢ ἀγάπη; οὐδὲν ἢ φιλία; καὶ μὴν οὐκ ἔδωκεν, ἀλλὰ λέγει δεδωκέναι, ἵνα μὴ δῶ, εἴ τις ἔχει νοῦν, εἴ τις προσέχει· οὐχ οὕτω τῆς τιμωρίας ὁ φόβος ἱκανὸς ἦν αὐτοῖς *σῖς*. αὐτοῦς] ἀνακτήσασθαι, ὡς τὰ ῥήματα τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας σύμβολα. Τὸν οἶκόν μου, τὴν κληρονομίαν μου, τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου, καὶ παρὰ τὸν καιρὸν τῶν τιμωριῶν, ἀναμιμνήσκει τῶν προτέρων αὐτοῦς τούτους βουλόμενος ἐπικάμψαι.

219. Ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ.

Οὕτως ἐβόησε κατ' ἐμοῦ, φησί. Τίς ἂν ἐθελήσειε τοιαῦτα κληρονομεῖν; ὡς ἐν δρυμῷ, πολλὴν λέγει τὴν θηριωδίαν.

Ἐδωκεν ἐπ' ἐμέ τὴν φωνὴν αὐτῆς, διὰ τοῦτο ἐμίσησα αὐτήν.

Ὅρᾳς παρ' ἡμῶν τὰς ἀρχὰς τῆς κακίας καὶ τῆς ἀπεχθείας;

220. Τὴν ἀκαθαρσίαν λέγει τὸ θηριῶδες, καὶ ἐμοὶ τῷ κληρονομοῦντι. Ἐστω ἄνθρωποις, πῶς καὶ ἐμοὶ; μὴ τοιαῦτα τις κληρονομεῖ; καὶ τὰ ἔξωθεν λέγει κακά, ὅτι κύκλῳ καταδύσεις εἶχον πολλὰς, οὐδὲ ἀπλῶς ἀνθρώπων σπήλαιον, ἀλλὰ θηρίων ἀκαθάρτων, καὶ χαλεπωτέρων θηρίων, ἐν σκότει διαπορευομένων.

Βαδίσατε, συναγάγετε πάντα τὰ θηρία.

Τίνος ἔνεκεν οὐκ αὐτὸς πορθεῖς, ἀλλ' ἐτέροις δίδως, τουτέστι τὰ θηρία καλεῖς; ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ τὰ ἔθνη τὰ ἄλλα, ὅταν βούληται, καλεῖ, ὅτι πάντες ὑπ' αὐτὸν εἰσι τεταγμένοι· ἄλλως τε *σῖς*. ἄλλως δὲ ὥστε] καὶ τὴν τιμωρίαν γενέσθαι χαλεπωτέραν, καὶ θαύματα ἐργάσασθαι πολλὰ· κακείνους μάρτυρας γενέσθαι τῶν συμβαινόντων αὐτοῖς.

221. Ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀμπελῶνα μου.

Ὅρα πῶς μιμεῖται ἄνθρωπον, καὶ βουλόμενον κολάσαι, καὶ ἀλγοῦντα ἐπὶ τῇ κολάσει, καὶ ζητοῦντα μικρὰν γοῦν ἀπολογίαν πόθεν εὑρεῖν τοῖς μέλλουσι τιμωρεῖσθαι. Ποιμένες πολλοί. Τίνος ἔνεκεν προειδὼς ταῦτα, οὐκ ἀνείλες αὐτοῦς; τίνος ἔνεκεν ποιμένας τοιούτους ἐπέστησας; Ἀλλ' εἶπον μὴ προσέχειν αὐτοῖς, ἀλλὰ τῷ νόμῳ μου. Τίνος γὰρ ἔνεκεν οὐ θαυμαστοὺς διδασκάλους ἐπέστησας, καὶ τὸ ποίμνιον οὐκ ἐφθάρη; ἵνα μάθωσι, καὶ ποιηρῶν ὄντων ἀνθρώπων, μὴ προσέχειν αὐτοῖς. Ποία γὰρ αὐτοῖς χάρις; Μὴ γὰρ οὐκ ἦν νόμος; Μὴ γὰρ οὐκ ἦσαν προφῆται; Μὴ γὰρ ἐγκατέλιπον ἐρήμους; οὐκ ἐβουλήθη ἀνάγκη καλοῦς εἶναι.

222. Ἐμόλυναν τὴν μερίδα μου.

Πανταχοῦ τοὺς ποιμένας αἰτιάται, καὶ τοὺς ἄρχοντας, οὐχὶ τοὺς λοιποὺς ἀπαλλάττει. Πῶς γάρ; Μὴ γὰρ ἄλογα πρόβατα εἰσι; Μὴ γὰρ οὐκ ἠδύνατο ὑψῶσαι αὐτοὺς *σῖς*. μὴ γὰρ οὐκ ἠδύναντο βελτιῶσαι ἑαυτούς; Μὴ γὰρ οὐχὶ ἱερεμίας τότε ἦν;

Δι' ἐμέ ἀφανισμῷ ἠφανίσθη πᾶσα ἡ γῆ.

Τί ἐστὶ, δι' ἐμέ; Δι' ἐμέ τὸν προφήτην. Εἰ γὰρ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐχ εἶχον.

223. Ἐπὶ πᾶσαν διεκβολὴν τῆς ἐρήμου.

Τουτέστι, διὰ τὴν εἰς ἐμέ ἀσέβειαν. Ἐπειδὴ ἀκούοντες τὰς συμφορὰς οὐ μετεβάλλοντο.

Τὴν αἰχμαλωσίαν ἐνταῦθα, καὶ τὸν πόλεμον λέγει. Ὅρα τίνας οὐκ ἂν ἐποίησε βελτίους ἢ τοσαύτη ἀπειλή.

Σπείρατε πυροὺς, καὶ ἀκάνθας ἐθερίσατε.

Ἐπειδὴ γὰρ καγὼ ἐφύτευσα ἄμπελον, καὶ ἐποίησε πικράν, καὶ σπέρμα καλὸν ἔσπειρα, καὶ ἐποίησε τούναντίον. Εἰκότως καὶ ὑμεῖς, ἵνα μάθητε πόση ζημία γεωργῷ, πόση ἀθυμία, ὅταν ἕτερ' ἀνθ' ἐτέρων φέρητε. Χεῖρον τοῦτο τοῦ λιμοῦ.

Οἱ κληροὶ αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτοῖς.

Τινὲς μὲν καὶ εἰς τούτους φασὶ τοὺς κλήρους τῆς Ἐκκλησίας εἰρῆσθαι· τοῦτο καὶ πείθομαι. Τί γὰρ ἡμᾶς ὠφελοῦσιν, εἰπέ μοι, τοὺς ἀναξίως βαδίζοντας; οὐχὶ δὲ καὶ κρίμα πλέον ἔσται; Τί δὲ ὅλως κληρὸς ἐστὶ, καὶ πόθεν τὸ ὄνομα μάθωμεν. Ἴσως γὰρ τινα καρπούμεθα, καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ὠφέλειαν· ἄλλως δὲ καὶ πολλῆς αἰσχύνης ἀγνοεῖν τοῦτο ὁ καλούμεθα· οὐ γὰρ δὴ κλήρῳ τινὶ ἐκληρώθημεν. Κληρὸς γὰρ πρᾶγμα ἐστὶν ἄλογον. Πόθεν οὖν κληρὸς ὠνόμασται, καὶ οὐ παρ' ἡμῖν μόνον; Ἴσως γὰρ τις ἐνόμισε τῶν νεωτέρων εἶναι τὸ ὄνομα· ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχῇ λαχεῖν τὸν κληρὸν τῆς διανοίας ταύτης, καὶ ἀποστολῆς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ ἀπ' ἐκείνου εἰρῆσθαι τοῦ κληρωθῆναι τὸν πρῶτον. Ἡ καθάπερ ἐπὶ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, κληροῦταί τις,

ὁ μὲν τοῦτον λαβεῖν τὸν ἀνταγωνιστὴν, ὁ δὲ ἐκείνον· οὕτω καὶ ἐνταῦθα· ἀλλὰ τὸ λόγῳ τούτῳ καὶ τὸν καινολόγον, ἢ ἐκκλησιαστικὸν κληρὸν δεῖ καλεῖσθαι. Ἐκάστῳ γάρ, φησὶν, ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεός· ἕκαστον ὡς κεκλήρωκεν ὁ Κύριος, οὕτω περιπατεῖτω. Καὶ γὰρ καὶ οὕτως ἐκληρώθη.

224. Πόθεν οὖν ἐπιτέθειται τὸ ὄνομα; οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν, ὅτι τὸν κλῆρον τῆς διακονίας. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ κληρούμενα οὐκ ἐξ οἰκείας γίνεται προαιρέσεως, ἀλλ' ἐτέρας τινὸς ἐξουσίας ἡρτηται, δεῖ τὸν κληρωθέντα, τὸν τόπον ἔχειν ὃν ἐκληρώθη, καὶ μήτε κατασκευάζειν ἑαυτῷ· οὐ γὰρ ἂν εἴη κλῆρος τοῦτο· μήτε φεύγειν δοθέντα· εἰ γὰρ τὰ τοῦ κλήρου κύρια, πολλῶ μᾶλλον τὰ τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὁ Θεὸς κληρώσῃ. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ἄλογος ὁ κλῆρος, οὗτος δὲ οὐχὶ δεῖ καὶ τὸν ποιῶντα ἀπροσπάθως ποιεῖν· τοῦτο γὰρ κλῆρος. Μὴ ὃν βούλεται αὐτός, ἀλλ' ὃν ἡ χάρις δίδωσιν. Ἔως μὲν οὖν Πνεύματος ἁμοιροὶ οἱ ἀπόστολοι ἦσαν, κλῆρῳ τὰ πράγματα ἐπέτρεπον· ὕστερον δὲ καὶ τῷ πλήθει, καὶ τῇ οἰκείᾳ χάριτι. Ὁ κλῆρος πρᾶγμα ἄλυτον, οὐκ ἀφίησιν οὐδὲ ἐκείνους ἀλγεῖν ὡς ἀδικουμένους. Ὁ κλῆρος συγγένειαν οὐκ εἶδεν, οὐδὲ χάριν, οὐδὲ ἀπέχθειαν. Ἐπειδὴ γὰρ πολλῶν ὄντων πάντας κληροῦσθαι οὐκ ἔνι, εἰκότως καὶ ἐκ πολλῶν ὀλίγους ἐπιλεγόμεθα.

Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν.

Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ αἰσχυνῶμεν, μὴ ἐναντίον ἀνθρώπων. Τί ἐστίν, ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν; Ἡ Ἐφ' οἷς καυχᾶσθε, αἰσχύνεσθε· καυχῶνται γὰρ οἱ ἄνθρωποι πολλάκις ἐφ' οἷς καταδύεσθαι χρή· ἢ ὅτι τὴν καύχησιν ὑμῶν ἀναμνησθέντες, αἰσχύνητε. Τίνες ἦτέ ποτε, καὶ τίνες νῦν; Ἀπὸ ὀνειδισμοῦ, ἀπὸ ὀνειδιζόντων ὑμᾶς· μὴ ἀπὸ τοῦ ὀνειδισμοῦ τοῦ Θεοῦ. Μεγίστη γὰρ θεραπεία εἶδέναι αἰσχύνεσθαι, καὶ ἐρυθριᾶν οὐ μικρὰ σωτηρίας πρόφασιν. Κἂν ἀνέλῃς τὴν αἰσχύνην, πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας ἀνεῖλες. Οἶδα πολλάκις ἰσχύσαι τοσοῦτον, ὅσον οὖν ἴσχυσε τιμωρία. Οὐχ ἀπλῶς ἐνέθηκεν ἡμῖν τῇ φύσει ταύτην ὁ Θεός· ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς αἰεὶ διεγείρῃ, ἐνέθηκεν, οὐχ ὥστε τοὺς ἀνθρώπους αἰσχύνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ συνειδός. Πολλάκις οὐδὲ τιμωρίας οὔσης ἐπὶ ἁμαρτήματι αἰσχύνη μόνον, καὶ κατάγνωσις ἀνέστειλεν.

225. "Οτι τάδε λέγει Κύριος περὶ πάντων τῶν γειτόνων τῶν
πονηρῶν.

Ἄραβιους ἐνταῦθα αἰνίττεται, ὅτι οὐ μικρὰ αὐτοὺς ἐδίδαξαν κακὰ δι' ἃ πρῶτον τεσσαράκοντα ἔτη ἐν ἐρήμῳ διέτριβον. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀφήκεν ἀναμιχθῆναι τοῖς ἔθνεσι, διὰ τοῦτο καὶ τείχους ἀσφαλεστέρους τέθεικεν νόμους, οὐ συγχωροῦντας τοῖς γειτόσιν ἀναμίγνυσθαι.

226. Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποσπῶ αὐτοὺς.

226. Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποσπῶ αὐτοὺς.
Ἀπειλεῖ αὐτοῖς ἀπειλὴν μεγάλην, ἵνα καὶ αὐτοὶ βελτίους γένωνται· καὶ αἰχμαλώτοις δὲ ἀπειλεῖ. "Ορα καὶ αὐτοὶ πῶς ἐσωφρονίζοντο ἐκ τῶν τούτοις συμβαινόντων· ἅμα δίδωσι αὐτοῖς πρόφασιν ἀπολογίας ὡς οὐκ εἰδόσιν. "Ωσπερ αἱτῖοι γεγονάτε αὐτοῖς ἀπωλείας, οὕτως ἔσονται σωτηρίας ὑμῖν. Πολλὴ τῶν Ἰουδαίων αἰσχύνῃ, εἰ γε μέλλοιεν παρὰ τῶν γειτόνων μαιθάνειν. "Ορα πῶς αὐτοὺς οἰκειοῦται. Μὴ εἰς ἔθνος ἕν ἦν αὐτοῦ ἡ σωτηρία; "Ολως βούλεσθε φίλοι εἶναι, καὶ ὁμονοεῖν; Οὐκοῦν ἐπ' ἀγαθῷ, μὴ κατὰ τῆς τῶν συμφωνούντων σωτηρίας· οὐκοῦν ἔξεστι καὶ πρὸ τούτου γενέσθαι βελτίους.

227. "Ο βούλεται ἡ εἰκων, τοῦτό ἐστι· περίζωμα ἡ οἰκειότης, καὶ περίζωμα λινούν, τὸ ἱερατικόν, τὸ ἀνάλωτον, τὸ εὐπρεπὲς τοῦ λαοῦ, τὸ μηδεὶν τούτων φθείρεσθαι τῶν εἰωθότων, ἢ χρόνῳ, ἢ σῆτι, ἢ τισι τοιούτοις. Τὸ ἐν πέτρα, ἵνα μὴ τις εἴπῃ, ὅτι κατὰ ῥαθυμίαν φύσεως διεφθάρῃ· οὕτω καὶ Ἰσραηλῖται· τοιαῦτα γὰρ φησι τὰ ἀνθρώπινα. Νῦν μὲν πόλεμοι, νῦν δὲ μάχαι, νῦν εἰρήνη, νῦν εὐθηνία· ἄνωθεν αὐτοὺς τοιαύτης ἐποίησε μεταβολῆς. Ἐν ὕδατι οὐ διελεύσεται, τουτέστι καινόν· ἂν γὰρ διέλθῃ ὕδωρ, νομίζουσι αὐτὸ παλαιὸν εἶναι· ἵνα μὴ νομίσωσι παρὰ τὸ παλαιωθῆναι διεφθάρησαν *σῖς*. ὥς παρὰ τὸ παλαιωθῆναι διεφθάρῃ, ὃ λέγομενον ἀβαφές, ἄτεγκτον. Βρέχειν γὰρ τὸ τέγγειν ἐστίν, ὃ οἱ πολλοὶ ἄτεγκτον καλοῦσιν. Τοιοῦτος ἦν αἰὶ ὁ λόγος *σῖς*. λαός] εἶγε ἐβούλετο. Ὁ γὰρ Θεὸν περικείμενος, οὐκ ἂν ἦσθετο πένθους, ἢ γήρως· ἐκεῖ γὰρ παρὰ τὴν χρῆσιν τὸ τριβῆναι γίνεται. Ἡμεῖς μὲν οὖν οὕτω χρώμεθα, ὥστε εἰ καὶ καινὸν εἶη κατατρίψαι· ὃ δὲ Θεὸς οὕτω χρῆται, ὥστε εἰ καὶ παλαιὸν εἶη ποιῆσαι νέον. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς καινῆς γέγονε, περιέθετο αὐτοὺς καὶ ἐποίησε νέους.

228. Λάβε τὸ περίζωμα, καὶ βάδισον ἐπὶ τὸν Ἐὐφράτην.

228. Λάβε τὸ περίζωμα, καὶ βαδίσειν ἐπὶ τὴν Εὐφράτην.
Τίνος ἕνεκεν ἐν τῷ Εὐφράτῃ, καὶ βαδίζειν τοσαύτην ὁδὸν
ἐπέτρεψεν; ὁ γὰρ Ἰορδάνης ποταμὸς οὐχὶ πλησίον ἦν; ἀλλ' ἵνα δείξη
πόθεν ἔπεισι τὰ κακά, καὶ τίνος ἕνεκεν, καὶ πολλὰς ἀφήσιν ἡμέρας.

Καὶ ἐπορεύθην, καὶ ἔκρυψα. Καὶ ἐγένετο καθ' ἡμέρας πολλάς.

“ἵνα μάθῃς τὴν μακροθυμίαν· ἵνα γὰρ μὴ νομίσης, τὸ μῆκος τῶν ἡμερῶν πεποιηκέναι τὴν φθοράν, καινὸν ἐστὶ, καὶ ἐν λίθῳ κεῖται, ἔνθα οὐτε σκώληξ ἀπὸ ξύλου ἐξήει. Κατέκρυψεν αὐτούς, τοῦτ' ἐστὶν ἐν ἀσφαλείᾳ ἐποίησεν, ὥσπερ ἐν πέτρᾳ. Ὅτε ἀφ' ἑαυτοῦ ἀφεῖλεν, ἐφόβησεν, ἠπειλήσεν, καὶ οὐδὲν ἐγένετο πλέον, λοιπὸν διαφθείρονται. Δείκνυσι ὅτι τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς, ἡ διαφορά. Οὐχ ἅμα τὸ ἀρθῆναι ἀπὸ τῆς ὁσφύος ἀπώλοντο· οὐ γὰρ ἅμα ὅταν ἡμᾶς ἀπορρίψῃ ὁ Θεός,

ἀναιρεῖ· οὐχ ἅμα τῷ νομισθῆναι αὐτοῦ ἀνάξιοι, κολαζόμεθα· ἀλλὰ φέρει πολὺν χρόνον, καὶ τότε ἐπάγει τὴν τιμωρίαν. *Καὶ κτῆσαι σεαυτῷ.* Οὐ παρά τινος ἔλαβεν, οὐκ εἰς οἰκείαν χρεῖαν· οὐδὲ γὰρ ἐδεῖτο ὁ προφήτης· οὐχ ἵνα σκέπηται, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν οἰκειώσῃται. Ὡς περ οὖν ὁ προφήτης οὐδὲ περιβαλλόμενος ἐνδοξότερος ἦν, οὔτε ἀποθέμενος ἀδοξότερος ἦν, οὔτε ἐδεῖτο αὐτοῦ, οὕτως οὐδὲ ὁ Θεός. Ὅρα δὲ πῶς οὐ πάντα μανθάνει ἐφεξῆς, ἀλλὰ κατὰ μικρόν, ἵνα μάθῃς αὐτοῦ τὴν ὑπακοήν. Εἶπεν· *Κτῆσαι, καὶ περίθου.* Οὐκ εἶπε, *Διατί;* ἀλλ' ὑπήκουσε. Πάλιν εἶπεν· *Ὑπαγε εἰς τὸν Εὐφράτην*· οὐκ εἶπεν, *Διατί;* ἀλλ' ἐπληροφορήθη, καὶ ἐπέισθη. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς πράττωμεν. Οὐκ εἶπεν, Ἀσχοσύνη ἐστὶ, γέλως ἐστίν· ἀλλὰ πάντα πείθεται. Διὰ τοῦτο κατὰ μικρόν αὐτῷ ἐπιτάσσει, ἵνα μάθῃ τὴν ὑπακοήν.

229. Ὅρῳ πῶς ἡ ἐπίτασις τὴν τιμωρίαν ἐξήνεγκεν; Ὅρῳ ἱατροῖαν τὰ κακὰ ἀναιροῦσαν, οὐχ ἀπλῶς τοὺς ἀνθρώπους; Εἶτα λέγει τὴν κακίαν· Τοὺς μὴ βουλομένους ὑπακοῦν τῷ λόγῳ μου, καὶ πορευθέντας ὀπίσω θεῶν ἀλλοτρίων· καὶ ὅτι οὐ βούλονται· Ἰδοὺ οὐδὲ ἄλλοι βούλονται. Ἀλλ' οὗτοι εὐεργεσίας ἀπήλυσαν. Τὰ ἔθνη οὐ περιέθηκα ἐμαυτῷ, τούτους δὲ ναὶ οὐ δι' ἐμαυτόν, ἀλλὰ δι' αὐτούς.

230. Τοῦ γενέσθαι μοι εἰς λαὸν ὀνομαστόν, καὶ εἰς καύχημα, καὶ εἰς δόξαν.

Ταῦτα λέγει οὐχ ὡς αὐτὸς δεόμενος δόξης, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἔστω· ἐμὲ οὐ βούλεσθε δοξάσαι, τίνος ἕνεκεν ἑαυτοὺς ἠτιμάσατε;

Καὶ ἐρεῖς πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον· Πᾶς ἀσκὸς πληρωθήσεται οἴνου.

Πάλιν ὑπόδειγμα· ὥς περ ὁ ἀσκὸς πρὸς τοῦτο γεγένηται, ὥστε πληροῦσθαι, οὕτω καὶ ὑμᾶς ἀνάγκη ἐστὶ λοιπὸν, ὥς περ πρὸς τοῦτο γενομένους, οὕτω πληρωθῆναι τῆς τιμωρίας. Διὰ γὰρ τῶν δύο εἰκόνων δείκνυσιν, οὐχ ὅτι τιμωρεῖται, ἀλλ' ὅτι, μεθ' ὑπερβολῆς, καὶ ἀνιάτως.

231. *Καὶ ἐρεῖς ... Ἰδοὺ ἐγὼ πληρῶ ... καὶ τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν.*

Μὴ νομίσητε ἔχειν ἀπὸ προγόνων ἀπολογίαν· τοῦτο μάλιστα ὑμῶν κατηγορεῖ.

Καὶ τοὺς ἱερεῖς.

Μὴ νομίσητε ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ἔχειν παραμυθίαν· τοῦτο μάλιστα ὑμᾶς ἀπόλλυσι.

Καὶ διασκορπιῶ αὐτούς ... καὶ τοὺς πατέρας αὐτῶν ... καὶ οὐκ ἐπιποθήσω, καὶ οὐ φείσομαι.

Ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις εἰώθαμεν μετὰ τὴν τιμωρίαν ἐλεεῖν τοὺς τιμωρουμένους, Ἐγὼ, φησὶν, οὐδὲ τοῦτο ποιήσω. Κἂν μεγάλη ἡ

τιμωρία ἢ γερόντων ἀναλωμένων *σᾶλλ. ἀλωμένων*, ἀλλ' ἐμὲ τοῦτο οὐκ ἐπικάμψει τὸν φιλάνθρωπον.

Ἀκούσατε, καὶ ἐνωτίσασθε ὅτι Κύριος ἐλάλησε.

Παρατῆρει παρά πάντα τὸν προφήτην, πῶς καὶ ὅταν τιμωρίαν λέγῃ, τὴν αἰτίαν αἰεὶ τίθῃσι. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅταν εἴπῃ, ὅτι οὐκ ἐλεήσω, οὐ φείσομαι, καὶ ὡς ἀπεγνωσμένων διελέχθῃ, πάλιν παραίνεσιν εἰσάγει. Ὁ γὰρ τοιαῦτα εἰρηκῶς, καὶ ἀποφαινόμενος, ἀκουσον τί φησιν· *Ἀκούσατε, καὶ ἐνωτίσασθε.* Μὴ ἀπλῶς ἀκούσητε, καὶ μὴ ἐπαίρεσθε· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀπόνοιαν ποιεῖ, ὡς τὸ μὴ προσέχειν τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις. μὴ γὰρ ἀνθρώπων εἰσὶν αἱ ἀπειλαί, ὥς πολλάκις καὶ διαψεύσασθαι δυνατόν; Θεὸς ἐστὶν ὁ ἰσχύων, ὁ ἐπάγων αἰεὶ τὸ τέλος.

Δότε τῷ Κυρίῳ ὑμῶν δόξαν πρὸ τοῦ συσκοτάσαι.

Πιστεύσατε τοῖς λεγομένοις· μὴ γὰρ οὐ δώσετε αὐτῷ; *Καὶ μετὰ ταῦτα*· Ἀλλὰ πρὸ τῆς τῶν δεινῶν πείρας, πρὸ τοῦ συσκοτάσαι τὴν αἰχμαλωσίαν αἰνίττεται.

Καὶ πρὸ τοῦ προσκόψαι τοὺς πόδας ὑμῶν.

Τοιαύτη γὰρ τῶν δεινῶν ἡ φύσις· σκότος αἰεὶ εἴωθε καταχέειν τῶν ὀφθαλμῶν ἀπάντων.

Καὶ ἀναμεινείτε εἰς φῶς, καὶ ἐκεῖ σκιά θανάτου, καὶ τεθήσονται εἰς σκότος.

Οὐ διαδέχεται, φησὶν, ἡ ἡμέρα. οὐ γὰρ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν γίνεται, ἀλλὰ κατὰ συνηθειῶν *σῖς. συνάφειαν* δεινῶν· ἐννόησον γὰρ οἶον ἦν ἀπάγεσθαι αὐτοὺς αἰχμαλώτους, καὶ πατρίδος στερίσκεσθαι. Οὐ βούλεσθαι, ὡς Θεὸς δόξαν δοῦναι; Κἂν ἵνα τὰ δεινὰ ἀποκρούσῃ. Ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσητε, κεκρυμμένως κλαύσεται ἡ ψυχὴ ὑμῶν.

Ἐννόησον μέγεθος συμφορας, ὅταν μὴδὲ δακρύειν ἐξῇ τὰ πάθη τὰ οἰκεία, ἀλλὰ καὶ ταύτην ὧσιν ἀφηρημένοι τὴν ἐξουσίαν. Ὅρα πῶς πανταχόθεν *σᾶλλ. πανταχοῦ* ἐπαίρει τὸ μέγεθος τῶν κακῶν, ἵνα κἂν οὕτως αὐτῶν καθίκηται. Τί ταύτης τῆς ὀδύνης χειρὸν, μὴδὲ δακρύειν δύνασθαι τὰ οἰκεία πάθη; Ἀλλ' οὐδὲν ἐκείνων τὴν σκληρότητα ἐμάλαξε καὶ τὸ τραχύ.

232. *Εἶπατε τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς δυναστεύουσι· Ταπεινώθητε.*

Οὐ γὰρ αὐτοῖς διελέγετο, ἀλλὰ τῷ πλήθει. Ἐννόησον ὅση ἡ τοῦ προφήτου παρρησία, ὅταν διὰ τῶν ὑπηκόων τοιαῦτα σημαίνῃ τοῖς ἄρχουσιν· Ἐκόντες ποιήσατε, ὁ μικρὸν ὕστερον μετ' ἀνάγκης ἔσται. μὴ γὰρ οὐ ταπεινωθήσεσθε; Ἀλλὰ νῦν παρ' ὑμῶν γενέσθω, ἵνα μὴ γένηται παρὰ τῶν πολέμιων. τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔστω· κρίνωμεν ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ κρίνῃ ὁ Θεὸς ἡμῖν.

233. ὡς παρόντα λέγει· καὶ συνεχῆς οὗτος ὁ λόγος.

234. *Καὶ ἐδίδαξας αὐτούς.*

Πως, εἶπεν, καὶ τίνι τρόπῳ; Ἀεὶ καταφεύγουσα πρὸς αὐτούς, δεικνύουσα, ὅτι ἀσθενής τις εἶ, καὶ τῆς βοηθείας ἠρήμωσαι τῆς παρὰ Θεοῦ. Τὰ ἀπόρρητα πάντα ἀπεκάλυψας· ταῦτα μάλιστα σε ἐποίησαν ἁμαρτεῖν, ὅτι συνεχῶς αὐτούς ἐποίεις καλεῖσθαι.

Καὶ ἐὰν εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου. Διατί ἀπήνησέ μοι.

Ὅρα, ποτὲ μὲν τῶν δεινῶν ἐπαίρει τὴν φύσιν, ποτὲ δὲ ἀπὸ τῆς αἰσχύνῃς, καὶ τῆς ἀδοξίας αὐτοὺς δάκνει· εἴωθε γὰρ καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς οὐχ ἦττον λυπεῖν ἡμᾶς τὰ τῆς ἀδοξίας. Καὶ καθάπερ ἐπὶ γυναικὸς ἀσχημονούσης παρέστησεν. Οὐδὲν γὰρ παραιτεῖται λέγειν ὁ προφήτης τὸ δυνάμενον αὐτῶν καθικέσθαι· καὶ πάλιν· Τί λέγεις μετὰ τοιαύτας παραινέσεις, καὶ προφητείας; ἔτι καὶ ἀγνοοῦσι τὴν αἰτίαν τῶν συμβαινόντων; Ναί. Ἔθος γὰρ τοῖς κολαζομένοις τοῦτο θέλουν, ἀγνοεῖν τὰς αἰτίας, καὶ μάλιστα ὅταν ὑπερβάλῃ τὸ πλῆθος τῶν δεινῶν.

235. Ἐὰν εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· οὐδὲ γὰρ ῥῆξαι φωνὴν ἐξουσίαν ἔξεις λοιπόν.

Εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ.

Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐγκαλεῖς; τίνος ἕνεκεν πέμπεις προφήτας; Τίνος ἕνεκεν λέγεις, Οὐκ ἠθελήσατε ἀκοῦσαί μου; εἰ φύσεώς ἐστιν ἡ πονηρία, τίνος ἕνεκεν μέμφῃ; Ὁρᾷς τὴν ἀτοπίαν; Ἀλλὰ παρὰ τὴν ἡμετέραν ἄνοιαν ἡ ἀτοπία. Ὁ γὰρ βούλεται εἰπεῖν τοῦτό ἐστιν, ὅτι τὴν ἐκ προαιρέσεως κακίαν εἰς ἕξιν σχεδὸν μετεστήσατε. Τὸ γὰρ μαθεῖν οὐ φύσεώς ἐστιν. Ὁ μαθὼν πρότερον ἐν ἀγνοίᾳ ἦν, καὶ μανθάνει. Οὐκ ἄρα φύσει πονηρός· τὸ γὰρ φύσει οὐ δεῖται μαθήσεως. Οὐ μανθάνομεν ὅτι δεῖ καθεύδειν, οὐδὲ ὅτι δεῖ τὸ φῶς ὁρᾶν. Ταῦτα γὰρ φύσικα, καὶ διδάσκαλον οὐκ ἀναμένομεν, ἀλλὰ καὶ θελόντων, καὶ μὴ θελόντων ἔπεισιν. Ἐνθα δὲ μαθεῖν ἔστι, καὶ ἀγνοῆσαι ἔνι, καὶ ἐξ ἀγνοίας ἡ μάθησις. Τί οὖν ἐστι; Φησὶν ὑπερβολικῶς, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς λέγομεν· οὐ δύναται ὁ παῖς οὗτος εὐχρηστῆσαι· κακὴ φύσις· ἵνα κἂν οὕτως ἐρυθρίασαντες μεταβάλλωνται.

236. *Καὶ διέσπειρα αὐτοὺς ὡς φρύγανα.*

Ὅρα καὶ τὴν εὐκολίαν πῶς δείκνυσιν ὁμοῦ, καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὸν θυμὸν ἐκπλῆσαι ὁμοῦ. ἐμπλῆσαι] θέλων.

237. *Ὡς ἐπελάθου μου, κἀγώ.*

Ὅρα τὴν αἰτίαν οὖσαν· Οὕτω καὶ ἐγὼ ποιήσω.

238. *Κἀγὼ ἀποκαλύψω τὰ ὀπίσω σου.*

Σὺ μοι τὴν ἀρχὴν ἔδωκας. φιλεῖσθαι βούλομαι, καὶ οὐ θέλεις. Διὰ τοῦτο ταῦτα ποιήσω.

239. *Ἐπὶ βουνῶν καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐώρακα τὰ βδελύγματά σου.*

Οὐδὲν ἐν οἰκίᾳ, οὐδὲ λάθρα· δεδημοσιευμένη, καὶ πάνδημος ἡ πορνεία. Ἐμπομπεύει ὁ ἄλλος. ἐμπομπεύσει] σου ἡ αἰσχύνῃς.

Οὐαὶ σοὶ, Ἱερουσαλήμ.

Ὅτι καὶ βούλεται κολάσαι, καὶ ἀλγεῖ ἐπὶ τοῖς κολαζομένοις αὐτοῖς, καὶ θρηνεῖ, καὶ ὀδύρηται, καὶ ἐλεεῖ.

240. Εἶπε μυρία, ἠπείλησεν, οὐκ ἐπίστευσαν διὰ εἰκόνων, ὡς τῆς ραβδοῦ τῆς καρύνῃς.

241. καὶ τῶν λοιπῶν.

242. Ἀρχεται λοιπὸν τῶν τιμωριῶν.

243. *Ἐπένθησεν ἡ Ἰουδαία.*

Οὐκ εἶπεν, ἡ ἀγορά, ἀλλ' αἱ πύλαι, οὐδενὸς ὄντος τοῦ ἐξιόντος, ὁ μέγιστον ἐρημίας τεκμήριον.

244. Τὸν Θεὸν ἐπεκαλοῦντο· ὅτε ἀπέκτεινεν αὐτούς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν.

Καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτῆς ἀπέστειλαν τοὺς νεωτέρους αὐτῶν ἐφ' ὕδωρ.

Ὅρα τὴν τιμωρίαν πάντων ἀπτομένην· οὐ γὰρ δὴ λιμὸς ἐγένετο μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐχμὸς. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν σιτίων ἀποκειμένων τὴν προσδοκίαν, ἀλλὰ μὴ τὴν πείραν εἶναι τοῦ λιμοῦ, τῇ τοῦ ὕδατος σπάνει προκατέλαβεν αὐτῶν τὴν διάνοιαν.

Ἦλθουσιν ἐπὶ τὰ φρέατα, καὶ οὐχ εὗρουν ὕδωρ.

Ἐπειδὴ γὰρ τοῦ ὕδατος ῥέοντος τοῦ πνευματικοῦ ταῖς διδασκαλίαις οὐ προσεῖχον, ἀπὸ τούτων αὐτοὺς σωφρονίζει, ὥστε μὴ εἰς πείραν ἐλθεῖν τῶν δεινῶν. Εἶτα λέγει καὶ τὴν τῶν ἀλόγων ἀνάγκην.

245. Ἠσχύνησαν οἱ γεωργοί.

Εἰκότως. Τίνος ἕνεκεν Ἠσχύνησαν, εἰπέ μοι; Μὴ γὰρ παρὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν; μὴ γὰρ τῆς αὐτῶν ῥαθυμίας ὡς. μὴ γὰρ παρὰ τὴν αὐτῶν ῥαθυμίαν; τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς γέγονε τὸ πρᾶγμα. Τίνος οὖν ἕνεκεν Ἠσχύνησαν; ὅτι αὐτοὶ αἴτιοι διὰ τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν· τοῖς γὰρ ἁμαρτάνουσιν, οὐδεμίας ἐλάττων τιμωρίας πρόσσεστιν ἡ αἰσχύνῃς. Καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ὡς. δι' αὐτοὺς κολάζεσθαι.

246. Ὅναγροι ἔστησαν ἐπὶ νάπας.

Ἰστέον, ὅτι τὰ ἐρημότερα οὗτοι νέμονται. Τί ἐστίν, εἴλκυσαι ἄνεμον; τὸν ἀπὸ τοῦ δίψους παραμυθούμενοι καύσωνα. Εἶδες ὀργὴν Δεσπότου; εἶδες φιλανθρωπίαν ὁμοῦ μετὰ ὀργῆς; φείδεται τῶν παίδων, καὶ εἰς τοὺς δούλους τὴν ὀργὴν ἀφίησιν, ἵνα κἂν οὕτω σωφροισθῶσιν.

247. Ἄτε γὰρ ἀπρονόητα ὄντα ταῦτα τὰ ζῶα, αἰσθάνεται πρῶτα τοῦ λιμοῦ. Καὶ οὐ λέγει τὰ ἡμέρα ζῶα βοῦς καὶ πρόβατα, ἀλλὰ τὰ ἄγρια δεικνὺς τὴν ἐπίτασιν· διότι δι' αὐτοὺς καὶ ταῦτα γεγένηται, εἰ καὶ μὴ εἰς χρῆσιν, ἀλλ' εἰς θεογνωσίαν.

248. Αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἀνέστησαν ἡμῖν.

Ὅρα τὴν ἱκετηρίαν ἀπὸ τοῦ προφήτου γεγεννημένην, καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ ἐκείνων ὡς ἀπὸ τῆς συμφορᾶς σωφροισθέντων. μέγα γὰρ ὄντως τειχίον ἡ ἁμαρτία καὶ καθάπερ στρατιῶται τινὲς πένητας, καὶ ἀσθενεῖς ἀνθρώπους ἀπείργουσι τῶν ἀρχόντων, βουλομένους ἐντυχεῖν ῥάβδοις ἀποδιώκοντες· οὕτω καὶ αὗται ποιοῦσιν. Ὅταν γὰρ οἴκοθεν οὐδὲν ἔχομεν, αὕτη καταλείπεται συγγνώμη, *σῖς*. εἰς συγγ. ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ.

Ὅτι πολλαὶ αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἐναντίον σου.

Οὐκ ἐναντίον ἀνθρώπων. Ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς ἐξετάζη, πολλαὶ φαίνονται αἱ ἁμαρτίαι. Οὐκ ἐπειδὴ πικρότερον ἐξετάζει τῶν ἀνθρώπων· μὴ γένοιτο. Πῶς οὖν φαίνονται πλείους; ὅτι ἄνθρωποι μὲν ἀγνοοῦσιν, αὐτὸς δὲ ἐπίσταται. Οὐκοῦν δυνάμεθα ἕκαστος οὕτω σώζεσθαι, εἰ μέλλοιμεν ἐπὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καταφεύγειν ἅπαντες.

249. Ὅτι σοι ἡμάρτομεν.

Τί ἐστι σοί· τῷ μὴ παροξυνόμενῳ κατὰ τοὺς ἀνθρώπους. Σοὶ τῷ Δεσπότῃ, τῷ δυναμένῳ φείσασθαι, τῷ ὑπερορῶντι τὰ ἁμαρτήματα.

Ἵπομονή.

Τοῦτ' ἔστι· Σὺ ποιεῖς ἡμᾶς ὑπομεῖναι ὁ μόνος Θεός, οἱ δὲ ἄνθρωποι τιμωροῦνται καὶ τὴν δύναμιν *σῖς*. κατὰ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἐνταῦθα δὲ λέγει· Τὰς πληγὰς ταύτας οὐδεὶς δύναται λῦσαι. Ἐπεὶ οὖν καὶ δύνασαι σὺ μόνος, ἄνες. Νόμος οὗτός σοι τοῦτο καὶ ἀνθρώποις πολλάκις λέγομεν, Σαυτὸν μίμησαι διὰ σαυτὸν.

250. Οὕτως, φησὶν, ἡμᾶς εἴασεν, ὥσπερ ὁ καταλύων οὐδενὸς φροντίζει. Οὐκ ἄρα ὑπνοῖ ὁ Θεός. Ὁρᾷς πῶς λαιθανόντως σοι ἐκφαίνει τὸ ἀπαθές;

251. Καὶ σὺ ἐν ἡμῖν, Κύριε. Καὶ τὸ ὄνομά σου ἐπικέκληται ἐφ' ἡμᾶς.

Οὐκέτι ἐπὶ τοὺς Πατέρας καταφεύγει, ἀλλ' ἐπὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ· τοῦτο καὶ οἱ περὶ Μωϋσῆν ποιοῦσιν ἵνα μὴ ὑβρισθῇ.

Οὕτως λέγει Κύριος· Ἠγάπησαν κινεῖν πόδας αὐτῶν.

Τουτέστιν, οὐδὲν βέβαιον παρ' αὐτοῖς, ἀεὶ μεταπηδῶσι. Τοῦτο καὶ Ἠλίας φησὶν· Ἔως ποτε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν;

252. Καὶ οὐκ ἐφείσαντο.

Τουτέστιν ἀπλήστως τῷ πράγματι κέχρηται, τουτέστιν ἀφειδῶς. Ὅρα πῶς ἀεὶ αὐτοῖς τὴν ἐπίτασιν, καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς κακίας ἐγκαλεῖ.

253. Καὶ μὴν οὐ μικρὰ πολιτεία τὸ νηστεῦσαι. Ἄλλ' αἱ τούτων νηστεῖαι, ἄκουσον, οἶαι ἦσαν. Τί φησιν Ἡσαΐας; *Εἰς κρίσεις καὶ μάχας νηστεύετε· ἵνα τί μοι νηστεύετε*; Νηστεία γὰρ οὐκ ἀποχή βρωμάτων μόνον ἀπλῶς, ἀλλὰ φιλοσοφία ψυχῆς. Ὡσπερ γὰρ παρθενία οὐχ ἀπλῶς ἀποχή γάμου, ἀλλὰ τὸ μάλιστα αὐτῆς χαρακτηρίζον τὴν ἀρετὴν, τὸ εὐσχημον, καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως, οὕτω καὶ νηστεία. Ἐνήστευσαν καὶ Νινευῖται, ἀλλ' οὐ τοῦτο μᾶλλον τὸν Θεὸν ἐπέκαμψαν. Ἀλλὰ τί; τῇ μεταβολῇ τῆς κακίας. Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, κρεῶν μὲν ἀπέχεσθαι τῶν ἀλόγων, σαρκῶν δὲ ἀνθρωπίνων ἀπογεύεσθαι; Οἶνου δὲ μὴ ἀπογεύεσθαι, μεθύειν δὲ πλέονεξία χρημάτων; Αὕτη χαλεπωτέρα ἐκείνης ἡ μέθη· οὐκ εἶδεν εἰ ξαι ὑπνω, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμέρας φανείσης πάλιν αὖξεται.

254. Καὶ εἶπα· Ὁ ὦν, Κύριε, ἰδοὺ οἱ προφῆται αὐτῶν προφητεύουσι, καὶ λέγουσιν· Οὐκ ὄψεσθε.

Τί οὖν, φησὶν, οἱ προφῆται ταῦτα προλέγουσιν· Οὐκ ἔσται λιμός, οὐδὲ μάχαιρα; Μεγάλην βίαν ὑπέμεινεν ὁ προφήτης, οὐχὶ τῷ σκυθρωπᾷ λέγειν ἀναγκάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ τοὺς ἐναντιουμένους ἔχειν, καὶ τοὺς ἀπατῶντας, καὶ τὰνατία προλέγοντας. διὰ τοῦτο ἐντυγχάνει τῷ Θεῷ.

255. Ὁ ὦν, Δέσποτα Κύριε, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν οὐκ ὄντων.

256. Ὅτι ὁράσεις ψευδεῖς.... Προφητεύουσιν ὑμῖν.

Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ὁράσεις ἀπήγγελλον. Ὡσπερ ὁ Σεδεκίας ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν φησιν.

257. Ἐν θανάτῳ νοσερῶ ἀποθανοῦνται....Καὶ οὐκ ἔσται ὁ θάπτων αὐτούς.

Ὁρᾷς ὡς παρὰ τῶν ἡπατημένων εἰς μῆκος τῆς τιμωρίας σῖς. ὁρᾷς, ὡς παρὰ τῶν ἡπατημένων εἰς τοὺς ἐξαπατήσαντας μῆκος τῆς τιμωρίας] ἐκτεινομένης τῆς νόσου, καὶ τοῦ λιμοῦ, καὶ οἱ πειθόμενοι σῖς. καὶ αὐτοί, καὶ οἱ πειθ.] αὐτοῖς ἄταφοι ἔσονται οὐκ ὄντος οὐδενὸς τοῦ κηδεύοντος;

Ἐὰν ἐξελθῶ εἰς τὸ πεδῖον, καὶ ἰδοὺ τραυματῖαι ρομφαίας. Ὅτι ἱερεῖς.

Καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπαιδεύοντο· διὰ γὰρ τοῦτο συγκλείας, τοὺς μὲν ἔξω ἀνῆρει, τοὺς δὲ ἔνδον, καὶ οὐδὲ οὕτω παρέδωκαν σῖς. ἐνέδωκαν]. Τί γένοιτο ἂν πονηρότερον τῶν οὕτω διακειμένων, ὅτι προφήτης, καὶ ἱερεῖς οἱ μάλιστα τῶν κακῶν αἵτιοι εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπάγονται, διδασκόμενοι, καὶ διδάσκοντες τοῦ Θεοῦ ἰσχύν.

Μὴ ἀποδοκιμάζων ἀπεδοκίμασα τὸν Ἰούδαν, καὶ ἀπὸ Σιών ἀπέστη ἡ ψυχὴ μου;

Ὅρα πάλιν τὸν προφήτην ὑπὲρ αὐτὸν ποιούμενον τὸν λόγον. Ἐγένετο γὰρ ἡ πληγὴ πρὸς τὸ μέγεθος τῶν τιμωριῶν. Τί, φησὶν, ἀπέγνωσ εἰς τέλος τοῦ λαοῦ; καὶ τὸν Ἰούδαν λέγει, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου. οὐ τοὺς ἀνθρώπους μόνον, ὅτι ἐπλήγησαν, ἀνιᾶται.

258. Ἀδικίας πατέρων ὑμῶν, ὅτι ἡμάρτομεν ἐναντίον σου.

Τίνος ἔνεκεν τῶν πατέρων ἐμνημόνευσεν; Τοσαύτη παρ' ἡμῖν ἡ ῥαθυμία τῶν οἰκείων, ὅτι καὶ τὰ τῶν πατέρων εἰς ἡμᾶς ἀνατρέχει. Τουτέστιν, οὐδὲ ἐκεῖθεν ἡμῖν σωτηρίας ἐλπίς· οὐκ ἔχομεν καταφυγεῖν ἐπὶ τοὺς προγόνους· πάντοθεν προεδόμεθα.

259. Μὴ ἀπολέσης θρόνον δόξης σου. Μὴ διασκεδάσης τὴν διαθήκην σου.

Τὰ βασίλεια λέγει, τὰ προστάγματα εἰσάγει.

Μὴ διασκεδάσης τὴν διαθήκην σου.

Καὶ μὴν τοῦτο εἶχεν ἡ διαθήκη. Ἐὰν μὴ διασκεδάσῃ τὴν διαθήκην μου, τὸν ἐλεόν μου οὐ μὴ διασκεδάσω ἀπ' αὐτῶν. Οὐ τὸ μὴ λαβεῖν πείραν τῶν δεινῶν ἀξιοῖ, ἀλλὰ τὸ μὴ εἰς τέλος ἀπορρίβῃναι.

Μὴ ἔστιν ἐν εἰδώλοις τῶν ἐθνῶν ὑετίζων;

Κὰν γὰρ ἀπορρίψῃς, μὴ ἔστι πρὸς ἕτερον καταφυγεῖν; φησί. Καὶ τοῦτο παρακαλείτω σε. Ὅτι σὺ τούτου μόνος Κύριος εἶ.

260. Καὶ εἰ ὁ οὐρανὸς δώσει πλησμονὴν αὐτοῦ, οὐχὶ σὺ εἶ αὐτός;

Οἶδαμεν, ὅτι οὔτε στοιχεῖον αὐτὸ παρ' ἑαυτὸ δύναται τι. Μὴ γὰρ ἔστιν ἐτέρωθι βλέψαι; Οὐχὶ σὺ εἶ αὐτὸς Κύριος; Μὴ γὰρ δὴ μεταβάλλῃ συγχωρῶν τὰ ἁμαρτήματα;

261. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· Ἐὰν στῇ Μωϋσῆς, καὶ Σαμουὴλ. Ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν αὐτὸν λογίζεσθαι, ὅτι ἐκείνους μὲν εἰδωλολατρήσαντας, ἴσχυσεν ἐξελέσθαι ὁ Μωϋσῆς, καὶ ὁ Σαμουὴλ· κακῆνοι μὲν ἐκ μιᾶς ἐντυχίας τὸ πᾶν, ἐγὼ δὲ τοιαυτάκισ προσελθὼν, οὐδὲν ἐργάζομαι, ἀλλ' ἐξαποροῦμαι πολλάκις, ἵνα μὴ ταῦτα λέγῃ, ἀκουσὼν πῶς αὐτὸν παραμυθεῖται. Ἐὰν στῇ, φησί, Μωϋσῆς, καὶ Σαμουὴλ, τούτους οὐδὲ ἐκεῖνοι δυνήσονται ἐξελέσθαι.

262. Ἐξαπόστειλον τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ ἐξελεθῶσαν.

Οὐδὲν τούτων αὐτοὺς ἔκαμψεν, οὐδὲν τούτων αὐτοὺς ἐπεσπάσατο, οὐδὲν βελτίους ἐποίησεν· ἀλλ' ἔμειναν ἀδιόρθωτοι.

263. Ὁρᾷς τῆς μετανοίας τὴν ἰσχύν; οὗτος ὁ Μανασσῆς δι' ὃν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διασπείρονται Ἰουδαῖοι· καὶ οὔτε Μωϋσῆς, οὔτε Σαμουὴλ ἱκανοὶ αὐτοὺς ἐξελέσθαι· οὗτος διὰ μετανοίας ἑαυτὸν ἐξείλετο, καὶ κατήλλαξε τῷ Θεῷ.

264. Τίς φείσεται ἐπὶ σοί, Ἱερουσαλήμ; ἢ τίς δειλιάσει ἐπὶ σοί;

Πολλὴ ἡ κακία, ὅταν μὴδὲ κολαζόμενος τις εἰς ἔλεος ἀγάγῃ τοὺς θεωροῦντας· καίτοιγε πάντως, καὶ αὐτοὶ οἱ ἡδικημένοι σπένδεσθαι πρὸς τοὺς ἡδικηκότας εἰώθασιν, ὅτι ἴδωσι τιμωρουμένους. Ἀλλὰ τὰ σὰ μείζονα συγγνώμης ἐστὶ, καὶ ἐλέους.

Σὺ ἀπεστράφης με, ὀπίσω πορεύση.

Ὁρᾷς, πῶς οὐκ ἐγὼ αἷτιος;

265. Ἐπληθύνθησαν αἱ χῆραι αὐτῶν, καὶ ὑπὲρ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης.

Χήρας ἐποίησαν ὑπὲρ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, ἀτεκνίαν εἰσῆγαγον, καὶ ἵνα μὴ νομίσωσι φύσεως εἶναι τὸ τάλαιπώρημα, πῆρως σώματος σῖς. ἢ πῆρως σώματος], τὴν πολύτεκνον ἄπαιδα ἐποίησαν.

Τάλαιπωρίαν ἐν μεσημβρίᾳ.

Ὅρα πῶς τὴν τιμωρίαν ἐπῆγαγεν, ὥστε μὴ νομισθῆναι ταύτας εἶναι τὰς συνήθεις, ἀλλ' ὄντως θεηλάτους τινάς.

266. Οἶμοι ἐγὼ, ὡς τίνα, μήτερ, με ἔτεκες ἄνδρα δικαζόμενον, καὶ διακρινόμενον πάσῃ τῇ γῇ;

Ἔως εἶχεν ἐλπίδας ὁ προφήτης, τοῦ τὸν Θεὸν πείσαι, οὐδὲν ἐπωδύρετο τοιοῦτον· ἐπεὶ δὲ εἶδεν ἀπεγνωσμένα τὰ πράγματα

267. Στενοχωρηθεὶς ταῦτά φησιν. "Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ἄνθρωπος εὐτελής, καὶ ταπεινός, καὶ ἀπερρίμμενος, μηδεμίαν ἔχων ἰσχύν· ὥς τίνα οὖν με ἔτεκες, μέλλοντα πρὸς πᾶσαν ἵστασθαι τὴν οἰκουμένην;

268. Τῶν γὰρ ψευδοπροφητῶν τᾶναντία λεγόντων, τούτου κελευομένου τᾶναντία λέγειν, ἀμφισβητήσεις, καὶ μάχαι καθημεριναί.

269. Τοῖς αἰτιωμένοις, φησὶ, τοῖς ὑβρίζουσι, τοῖς σκώπτουσι, τοῖς ἐπαρωμένοις. οὐ γὰρ ἐστὶ τῆς τυχούσης ψυχῆς ταῦτα φέρειν, ὥσπερ οὐδὲ ὁ Ἰώβ, οὐ πρότερον ἐκινήθη, πρὶν ἢ ταῦτα γενέσθαι.

270. *Γένοιτο, Δέσποτα, κατευθυνόντων αὐτῶν.*

Τί ἐστι; φησὶ. τὸ γὰρ μάλιστα αὐτὸν ἐκλυποῦν *σᾶλλ*. ὁδυνῶν], τοῦτο ἦν, ὅτι οὐδὲν συνήδει τῶν γινομένων ἑαυτῷ.

Τουτέστι, εἰ δικαίως ἐπαρῶνται, κύρωσον αὐτῶν τὰ ῥήματα.

Εἰ μὴ παρέστην σοι ἐν καιρῷ τῶν κακῶν αὐτῶν.

Οὐ λέγω, Εἰ κατεῖπον, φησὶν, ἀλλ' εἰ μὴ ὑπὲρ αὐτῶν μελλόντων κολάζεσθαι παρέστην. Καὶ μὴ μόνον εἰς τοῦτο ἀκουσθεῖεν, εἰς τὸ ἐμέ τιμωρηθῆναι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ αὐτοὺς τυχεῖν τῶν ἀγαθῶν. Γένοιτο ἀληθὴ τὰ τῆς ἀρᾶς αὐτῶν, γένοιτο αὐτοῖς ἀληθὴ τὰ ἀγαθά.

271. *Εἰ γνωσθήσεται σιδηρός, καὶ περιβόλαιον χαλκοῦ ἢ ἰσχύς σου;*

Τουτέστιν, ἄνευ σιδήρου τὰ τεῖχη ἔχει, καὶ εἰ ἱμάτιον χαλκοῦν, οὐδὲ ἐπιγνώσεται *σῖς*. καὶ εἰ σιδήρου τὰ τ. ἔχ. καὶ εἰ ἱμ. χαλκοῦν οὐδὲ ἐπιγνώσεται], ὅτι αὐτὸ τοῦτό ἐστι σιδηροῦν. Τοιαῦτα ὑποστήσονται.

272. *Ἀθώωσόν με ἀπὸ τῶν καταδιωκόντων με. Γινῶθι ὡς.*

"Ἐτι τῆς αὐτῆς ἔχεται εὐχῆς καὶ προφητείας ὁ προφήτης. Δοκεῖ δὲ πάλιν ἀφιλοσόφος οὗτος ὁ λόγος εἶναι· ἀλλ' ἴδωμεν εἰ τῆς ἀσθενείας τῆς προφητικῆς, ἢ ἐτέρου τινός. Πρῶτον μὲν οὐκ ἀξιοῖ αὐτοὺς ἀναιρεθῆναι τέως, ἀλλ' αὐτὸν τι μηδὲν παθεῖν δεινόν. Ἰδωμεν πότερον δι' ἑαυτόν, ἢ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον. Τέως φησὶν, Ῥῥασαί με ἐκ τῶν καταδιωκόντων με.

273. Ὁρᾶς πάλιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος δεδοικότα; προφήτης καλοῦμαι. "Ἰνα μὴ ἡ δόξα σου τι πάθῃ, ἔπαθον ἐγὼ μυρία.

274. *Οὐκ ἐκάθισα ἐν συνεδρίῳ αὐτῶν παιζόντων, ἀλλ'.*

Ὁρᾶς ὅτι καὶ τοῦτο λέγει, ὅτι "Ὅσα ἔδει γενέσθαι παρ' ἐμοῦ, γέγονεν. Οὐκ ἐκοινωνήσα αὐτοῖς ὑβριζόμενος, οὐκ ἀπέστην *σῖς*.

ἐπέστην]. Τί δεῖ γενέσθαι λοιπόν; διὰ τὸν φόβον πάντα ὑπέμεινα, καὶ γέγονεν οὐδέν.

Καταμόνας ἐκαθήμην.

Οὐδένα κοινωνὸν εἶχον τῶν λεγομένων. Πάντες ἠπίσταν· ἀλλ' ὅμως οὐδὲν μὲ τούτων παρέτρεψεν· οὐδὲν ἐνελείφθη τῶν παρ' ἐμοῦ; "Ἰνα τί οἱ λυποῦντες κατισχύσουσί μου;

Τίνος ἔνεκεν, φησὶ, συγχωρεῖς αὐτοῖς; τί τὸ πλεόν; μὴ γὰρ ἡ ὠφέλεια γίνεται αὐτῶν; τί τὸ λοιπόν;

Ἡ πληγὴ μου.

Τῆς ψυχῆς δηλονότι

275. Καὶ καθάπερ ὁ ὕδωρ στάσιν οὐκ ἔχει, οὕτως οὐδὲ τοῖς ἐμοῖς λόγοις ἀλήθειαν προσεῖναι νομίζουσι.

Καθάπερ ὕδωρ παραρρεῖ, καὶ οὐχ ἔστηκεν, οὐδὲ μένει, οὕτω καὶ τὰ ἐμὰ ῥήματα νῦν ἐνταῦθα φαίνεται, νῦν ἐκεῖ. Καὶ μεταπηδᾷ, καὶ οὐκ ἔχει πίστιν. "Ἡ εἰ μὴ τοῦτο, τὰ δεινὰ οὕτως ἐπάλληλα, φησὶν, ἦν, ὥσπερ ὕδωρ ἐπαίρει, καὶ οὐ διέλιπεν.

276. *Ἐὰν ἐπιστρέψῃς, καὶ ἀποκαταστήσω σε· καὶ πρὸ προσώπου μου στήσῃ.*

Ἐπειδὴ ἀπέστραπτο λοιπὸν τὴν προφητείαν· ἐπειδὴ πέρας λοιπὸν ἔχειν ἐνόμιζε τὸ πρᾶγμα· Μεταβαλοῦ, φησὶ, τῆς προαιρέσεως ταύτης, καὶ ὅρα ἐὰν σὺ ἐπιστρέψῃς, πρότερον τὰ παρὰ τοῦ προφήτου ζητεῖν. "Ἐτι ἐλπίς ἐστὶ κερδηθῆναι τινος. Μὴ πρόσεχε μου τοῖς ῥήμασι τοῖς ἀπόγνωσιν ἔχουσιν. Ἀπειλῆς ἔνεκεν ταῦτα λέγω καὶ φόβου· εἰσὶ τίμιοι τινες. Ἐὰν ἐπιστρέψῃς, καὶ ἀποκαταστήσω σε, τούτοις, φησὶ, πρὸ προσώπου μου στήσῃ. Οὐ μικρὸν ἀξίωμα, ἀλλ' ἀγγελικὸν ἢ τιμὴν· ἢ ἀσφάλειαν ἐπαγγέλλεται τὸ πρόσωπόν μου.

Καὶ ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον ἀπὸ ἀναξίου, ὡς τὸ στόμα μου ἔση.
Ποῖαι λοιπὸν ταύτης ἴσαι ἀρεταί; παράβαλε ταύτη ὅσα βούλει· μὴ γὰρ δὴ τὸν ἐξάγοντα ἴδῃς, ἀλλὰ κἂν μὴ ἐξαγάγῃ, τὸ αὐτοῦ ἐποίησεν.

277. *Καὶ ἀναστρέψουσιν αὐτοὶ πρὸς σέ, καὶ σὺ οὐκ ἀποστρέψεις πρὸς αὐτούς.*

Περὶ τὰ γὰρ ἦν τὰ τῆς τιμῆς ἐπαγγελλλόμενα, εἰ μὴ καὶ τὴν ἐνταῦθα ἀσφάλειαν ὑπέσχετο· τουτέστιν, Αὐτοὶ ἤξουσιν πρὸς σέ, σὺ δὲ οὐκ εἴξεις αὐτοῖς· σοῦ δεηθήσονται, καὶ παρακαλέσουσί σε.

278. *Καὶ σὺ μὴ λάβῃς.*

285. "Ακαρπον τοῦτο τὸ δένδρον, καὶ ἐν ἐρήμοις ἀεὶ διαιτώμενον, οὐκ ἀγόμενον εἰς ἐργασίαν τινά, οὐδὲ κομῶν τοῖς καρποῖς.

286. Καὶ εὐλογημένος.

Οὕτω καὶ Δαβὶδ φησιν· "Ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων. Οὐ φοβηθήσεται, πάσης ἀνομαλίας ἐκτός ἐστι. Τοῦτο ὁ Χριστὸς διὰ τῆς προφητείας ἐμφανῶς *sforte* ἐμφανέσ] πεποίηκε. Τίς ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, καὶ κατησχύνθη; Εἰ δὲ ἐλπίς τοσοῦτον ἰσχύει, καὶ ταῦτα μὴ ἔχουσα κάματον, τίνος ἕνεκεν οὐκ ἀεὶ πρὸς αὐτὸν τὴν σωτηρίαν ἐπὶρρίπτομεν, οὐ τῇ ἐλπίδι ἐσώθημεν.

287. Περὶ τοῦ Αἰγυπτίου φησὶν, ἅμα καὶ τὸ ἀσυνείδητον αὐτοῦ λέγων· καὶ τὸ, ἐγκαταλείψουσι, τοῦτ' ἐστίν, Αἰχμάλωτοι ἀπαχθήσονται. "Ὡδινεν αὐτοὺς ὁ Θεός· ἐκεῖνος καλέσας ἠκούσθη μόνον· "Ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμέρων αὐτοῦ ἔσται ἄφρων. Τοῦτ' ἐστίν ἐλεγχθήσεται οὐχὶ τὰ οἰκεῖα συλλέγων, ἀλλὰ τὰ ἀλλότρια. Τί γὰρ ἂν γένοιτο ἀνοητότερον τοῦ μέγα φρονούντος ἐπὶ τοῖς οὐχ ἑαυτοῦ;

Θρόνος δόξης.

Περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ λέγει βασιλείας, ὅτι ἀνάλωτός ἐστι καὶ ἀχείρωτος, καὶ μένει ἐφ' ἑαυτῆς, κἂν μηδεὶς ᾗ.

Ἀγίασμα.

Οὐχὶ ναὸς, οὐδὲ ἄλλο τοιοῦτον οὐδέν, ἀλλὰ Θεὸς μόνος.

Καταισχυνθήτωσαν.

Οὐ γὰρ ἔχουσιν ἀσφάλειαν.

"Ὅτι ἐγκατέλιπον πηγῆς ζωῆς.

Συνεχῶς τοῦτο αὐτὸ καλεῖ τὸν Θεὸν ὁ προφήτης οὗτος. Τίνος ἕνεκεν; "Ὅτι πάντα παρ' αὐτοῦ τὰ ζῶην ποιοῦντα, ἦν καὶ οὐθέν *sforte* ᾧ καὶ οὐδέν] ἐνέλιπεν.

"Ἰασαί με, Κύριε, καὶ ἰαθήσομαι.

Τοῦτο ἐπ' ἀνθρώπου εἰπεῖν οὐκ ἐνι· πολλάκις θεραπεύει, ἀλλ' οὐκ ἰᾶται ὁ κάμνων. Οὐκ ἔστι διαπεσεῖν τὴν ἐλπίδα τὴν εἰς σέ. Καὶ τί ἔκαμνες, φησὶν, ᾧ οὗτος; Ἰασαι ψυχὴν ἀρρώστοῦσαν· εἰκὸς γὰρ ἀπὸ τῶν ὀνειδισμῶν θορυβεῖσθαι αὐτόν.

Σῶσόν με καὶ σωθήσομαι.

Θεῶ μόνῳ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν.

288. Τί δήποτε τοῦτ' ἐστίν; "Επειδὴ συνεχῶς ἀπειλεῖ τὰ δεινά, αὐτοὶ δὲ διηπίστουν τοῖς λεγομένοις σκώπτοντες εἰς αὐτὸν ἀεὶ ἔλεγον· "Ἐλθέτω. Ἀλλ' ἐγώ, φησὶν, οὐκ ἀπέκαμον καὶ ὀνειδιζόμενος.

289. Καταισχυνθήτωσαν οἱ διώκοντές με, καὶ μὴ καταισχυνθείην ἐγώ.

Οὐχὶ τὸ αὐτοῦ ζητῶν ἐνταῦθα ταῦτά φησιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκοινώνει αὐτοῦ τῇ αἰσχύνῃ ἢ προφητεία διὰ τοῦτό φησιν· εἰ γὰρ ἐπιμένοντες τοῖς δεινοῖς ἔμελλον μὴ δώσειν δίκην, κατησχύνθη ἂν ὁ προφήτης.

290. Δυσσὸν σύντριμμα.

Τί ποτε τοῦτό ἐστιν; "Επειδὴ οὐδαμοῦ εἶπε· Διπλὰ ἀνταποδώσω τὰ ἀμαρτήματα ταύτης· οὐτὸ σωφρονιστικὸς ὁ λόγος ἐστίν.

291. Ἀνάστηθι.

Τίνος ἕνεκεν αὐτὸν εἰς κεραμεῖον κατάγει; ἐπειδὴ ἔλεγον, Ποῦ ἐστίν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ; "Ἐλθέτω, καὶ ἐνόμιζον αὐτὸν μὴ δύνασθαι, κατάγει αὐτὸν ἐκεῖ. Τίνος οὖν ἕνεκεν καὶ τῆς θεωρίας ἐδέησεν; οὐ γὰρ ἐνῆν εἰπεῖν καθὼς ὁ κεραμεύς, Οὐ δυνήσομαι; Ἀλλὰ πιστικώτερον καὶ ἐναργέστερον ἐποίει τὸν λόγον ἢ ὄψις.

Καὶ κατέβη.

Τί βούληται ἡ ἀνάπαυσις *sforte* ἀνάπλασις; "Ὅτι καὶ πεσόντας ὑμᾶς ἀνανεῶσαι δυνήσομαι. Οὕτως εὐκολον ἐμοὶ πάντα ποιεῖν.

292. Πῶς οὐκ ἐφοβήθη ταῦτα εἰπεῖν οὗτος; Πῶς δὲ ἐκεῖνος ἐξέβαλεν; εἰ γὰρ καὶ ἐμίσουν τοὺς ἄνδρας *σῖσ*. τὸν ἄνδρα, ἀλλ' οὐκ ἠδύναντο περαιτέρω τὴν κακίαν ἐνδείκνυσθαι, τοῦ συνειδότος ἐλέγχοντος αὐτούς. Οὕτω καὶ Ἡρώδης τὸν Ἰωάννην· ἡγάπα γάρ, τοσοῦτον μόνον, μὴ ἀκούειν τὰ λεγόμενα.

293. Ἠπάτησάς με, Κύριε, καὶ ἠπατήθην.

Τάχα πολλοὺς δοκεῖ ὁ προφήτης οὗτος τολμηρῶς φθέγγεσθαι· νυνὶ δὲ τὸν Θεὸν ἀπατᾶν φησι, καὶ παίζειν εἰς ἡμᾶς· ἀλλὰ μὴ ἴδωμεν ὅτι ταῦτα φησι. Τῆς γὰρ ὀδύνης ἐστὶ τὰ ῥήματα· εἰ γὰρ καὶ προφήτης ἦν, ἄνθρωπος ἦν. Τίνος ἕνεκεν ἠπάτησάς με; εἰπὼν. "Ὡς τειχος χαλκοῦν ὀχυρὸν θήσω σε, καὶ πολεμήσουσι πρὸς σέ, καὶ οὐ μὴ δύνωνταί σοι. "Επεὶ οὖν αὐτὸν οὕτω συνέκλεισε σαυτὸν οὕτω συνέκλεισαν, ταῦτά φησιν· Καὶ μὴν οὐ περιεγένοντο· εἰ γὰρ ἀνείλον, ἔσβησαν ἂν τὴν παρρησίαν. "Ὁρα μοι τὰ ἀποστρικὰ ἐνταῦθα σδιατυπόμενα, ἀλλ' ἐκείνων οὐδεὶς οὐδέποτε τοῦτο εἶπεν, οὐδὲ ἀπωδύρατο. Ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον φησὶ, · Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου. Μὴ γὰρ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐπηγγείλατο, μηδὲν σε παθεῖν δεινόν, τῷ μὴ *σῖσ*. ἢ τὸ μὴ] πάσχοντα ἄλῃναι;

294. Καὶ ἐγένετο ὡς πυρ.

Περὶ τοῦ Πνεύματος, φησὶ, τοῦτο λέγει. Ἐκράτησας, καὶ ἄκουτὰ μὲ ἐνέβαλες, ἀλλ' ἴσως εἴποι τις ἂν, ὅτι Καὶ ποιὸν κέρδος, εἰπέ μοι, κατὰ ἀνάγκην προφητεύειν; Ποία δὲ ἀρετή;

295. Ὅρας ὅταν δέη τι γίνεσθαι τῶν χρησίμων, καὶ ἀνάγκην ἐπιτίθῃσιν ὁ Θεός. οὐ γὰρ δεῖ δι' ἀτονίαν τὴν τούτου, τοὺς μέλλοντας ἀπόλλυσθαι κερδαίνειν *leg.* μὴ κερδαίνειν].

296. Ὁ δὲ Κύριος μετ' ἐμοῦ.

Πῶς οὖν ἔλεγες, ὅτι Ἠπάτησάς με, ὅτε ταῦτα ἔπασχες; ἐδίωξαν, καὶ οὐκ ἠδύναντο νοησαί. Οὐχὶ καὶ ταῦτα προειπεῖν ὁ Θεός; οὐχὶ τὰ μέλλοντα ἐδήλωσεν; ἄπειρος ἦν ἐν τοῖς προοιμίοις ὁ προφήτης· τὰς τιμὰς αὐτῶν οὐκ ἐνόησαν· αἰσχύνης γὰρ ὄντως ἀμάρτημα γέμον, μὴ μεταβάλλεσθαι, ἀλλὰ τὸν ἐλέγχοντα ἀναιρεῖν, ἵνα ἐν πλείονι σκότῳ τὰ κακὰ γένηται.

297. Ἐπικατάρατος ἡ ἡμέρα ἐν ἣ ἐτέχθη.

Πρὸ τούτου μὲν τὴν μητέρα ἐθρήνει, νυν δὲ τὴν ἡμέραν· οὐ πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ πρὸς τὰ δεινὰ ἀποτεινόμενος, ὡς καὶ ἕτερος προφήτης, Ἰνα τί μοι ἔδειξαν κόπους καὶ πόνους; τοῦτο καὶ Ἰώβ· Ἰνα τί μοι συνήντησαν γόνατα; Τοῦτο καὶ οὗτος, τοῦτο καὶ ἕτεροι τῶν προφητῶν.

298. Ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος ὁ.

Τί λέγεις; Τί καὶ τὸν ἄνδρα καταρᾶσαι, Οὐχὶ πρὸ μικροῦ αὐτὸς ἔλεγες, Εἰ ἀνταποδίδοτε κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν, καὶ σὺ ἀντὶ εὐαγγελίων τοῦτο ἐποίησας, καὶ ἐγκαλεῖς ὅτι οὐκ ἀπέκτεινε; Πῶς οὖν ἐγκαλεῖς, ὅτι ἀνελεῖν σε θέλουσιν Ἰουδαῖοι; Εἰ γὰρ τότε ἀποθανεῖν καλόν, πολλῶ μᾶλλον μετὰ τὴν πείραν. Πῶς οὖν οὐ βούλει; Ὅρας οὐδαμοῦ λόγον ἔχοντα τὸν θρῆνον; θρῆνος γὰρ ἐστὶ αἷτιος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τεθορυβημένης λεγόμενος ψυχῆς, καὶ οὐδὲν διεσκεμμένης, ἀλλ' ἐν ζησούσης μόνον, ἀποθέσθαι τὸ βάρος.

299. Καὶ οὐχ ἀπλῶς καταράσασθαι ἐκείνον, ἀλλ' ὡς τὰς πόλεις ἃς ἀνείλεν ὁ Θεός, καὶ οὐ μετεμελήθη· τοσαύτην ὑποστήτω τιμωρίαν ὁ εἷς, ὅσην αἱ πόλεις πᾶσαι. Τί λέγεις, εἰπέ; Ὅτι εἶπεν· Μὴ γὰρ τὸ εἰπεῖν αὐτὸν τοῦτο, αἷτιον γέγονε τοῦ τεχθῆναί σε; Τὸ τεχθῆναί σε αἷτιον τοῦ εἰπεῖν γέγονεν. Εἰ δὲ τοῦτο, πολλῶ μᾶλλον τὴν μητέρα τὴν τεκοῦσαν, ἢ τὸν σπείραντα πατέρα, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτον, οὐδὲ ἐκείνην. Ποῖος ἂν ἀνὴρ μεθύων τοιαῦτα εἶπε, καὶ πολέμιος ἄδικος; Ποῖος Βάρβαρος; Τίς ὦμος ἄνθρωπος ἐν μήτρᾳ ἀναιρεῖ; Ἀλλ' ἀποδυσπετοῦντος ταῦτά ἐστι τὰ ῥήματα.

Ἰνα τί τοῦτο ἐξῆλθεν;

Οὐκέτι λοιπὸν εὐχεται, ἀλλὰ τῇ αἰσχύνῃ ἐπαρᾶται καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ· ἐστὶ γὰρ ἐν δόξῃ αἰσχύνη καὶ χάρις, καὶ ἐστὶν αἰσχύνη ἐν ἀμαρτίᾳ· μεγάλα γὰρ καὶ κακὰ ἐργάζεται τοῦτο τὸ πάθος· ὁρᾷς ὅτι οὐ φύσεώς ἐστὶν ἡ κακία; οὐδεὶς γὰρ ἂν ἔσχε ποτὲ ἀγαθόν. Τοῦτο δὲ ἐξ ἀρχῆς ἔγκειται τῇ αἰσχύνῃ.

300. Ὁ λόγος ὁ γινόμενος.

Ὅρα τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν· ἠπειλήσεν πολλὰ διὰ ῥημάτων, οὐκ ἔπεισεν· ἐκάκωσε τὸν προφήτην· ἔδειξεν αὐτῷ τὰ μέλλοντα διὰ τύπου, διὰ ῥάβδου, διὰ λέβητος, διὰ περιζώματος, διὰ τοῦ βίκου· Ὑπέσχετο μυρία ἀγαθὰ· ἐπήγαγε καὶ τὴν πληγὴν τῆς ἀβροχίας· ἔτι χεῖρους ἦσαν. Ἐπάγει λοιπὸν αὐτοὺς τοὺς πολέμους αὐτοῖς. Ἐπειδὴ γὰρ τῷ προσηνεί καὶ γλυκεῖ φαρμάκῳ εἶσαι οὐκ ἠθέλησαν, ἐπάγει τινὰ τομήν. Ἄλλ' ὅρα καὶ ἐνταῦθα τὴν φιλανθρωπίαν· ἵνα γὰρ μὴ τις λέγῃ, ὅτι καὶ πληῆσαι ἐχρῆν· καὶ τοῦτο ποιεῖ, καὶ πανταχοῦ ἴδοι τις ἂν τοῦτο γινόμενον.

301. Ὁ Σεδεκίας δὲ παρέβη τοὺς ὅρκους, καὶ παρεσπόνδησεν· ἐπέρχεται λοιπὸν ὁ Βαβυλώνιος, ἀφορμὴν δικαίαν ἔχων τοῦ ὅρκου· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως αὐτοὺς προδίδωσιν ὁ Θεός. Ἄλλ' εἰ βούλεσθε, φησὶν, ἐξελθεῖν, εἰς σωτηρίαν ἔσεσθε. Τί ποιῆσαι πλέον ἐχρῆν; εἴλοντο κοινωνῆσαι τῆς ἐπιπορκίας αὐτῷ· μάλιστα δὲ οὐδὲ τὸν προφήτην ἔρεσθαι ἔδει, οἷον τὸ τοῦ ὅρκου τέλος ἔσται, καταπατηθέντων τῶν ὅρκων καὶ τῶν συνθηκῶν. Πλὴν ἀλλ' ἵνα μὴ τὴν ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀπολογίαν ἔχῃ, ἵνα μὴ τὴν ἀνάγκην ἔχῃ τοῦ ἀρχοντος οἱ ἀρχόμενοι, καὶ τούτους ἐξαιρήσονται *εἴς*. ἐξαιρεῖται]. Ἐπὶ θύραις ἡ τιμωρία, φησὶν· ὑμεῖς κύριοι ταύτην φυγεῖν. Τίνος οὖν ἂν εἶεν ἄξιοι παρόντα δυνάμενοι τὸν ὄλεθρον διαφυγεῖν, καὶ μήτε ἐπιπορκῆσαι καὶ σωθῆναι, ἐλόμενοι μετὰ τοῦ ἀποθανεῖν καὶ τὸ τῆς ἐπιπορκίας ὑποστῆναι ἔγκλημα;

302. Εἰδέναι δὲ ὀφείλομεν, ὅτι κἂν Ἕλλην ὁ ἠδικήμενος ἦ, ἐπεξέρχεται ὁ Θεός· καὶ γὰρ ἐκεῖνος αὐτοῦ ἐστὶ, καὶ χωρὶς τούτου, τῶν ἰδίων μᾶλλον φείδεται· καὶ ὁ ἀδικῶν αὐτός ἐστὶν ὁ βλαπτόμενος.

303. Οἶκος Δαυίδ.

Οὐχ ἀπλῶς αὐτοὺς ἀνέμνησε τοῦ Δαβίδ, ἀλλ' ἵνα τὴν ἀρετὴν τοῦ προγόνου αἰσχυνηθῶσιν. Εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, παύσωνται ὄντες ποιηροί.

304. Πολλὰ δὲ καὶ Ἰεζεκιήλ, καὶ Ἡσαΐας περὶ τῆς Τύρου φησὶν, ὅτι ἐπῆρτο, ὅτι ἔχουσα διδασκαλίας ὁδὸν τοὺς ἐκ γειτόνων Ἰουδαίους,

οὐδὲν ἐκαρπώσατο. Διὰ γὰρ τοι τοῦτο πρῶτον ἄπτεται τῶν ἐθνῶν τούτων, ὅτι τὰ Ἱεροσόλυμα πλησίον αὐτῶν ἦν· ἀκούεις δὲ προΐων, πῶς καὶ Βαβυλῶνος ἄπτεται καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων, καὶ ὁρᾷς αὐτοῦ τὴν καθόλου πρόνοιαν.

305. Περὶ τοῦ εἰς Αἴγυπτον ἀπελθόντος φησὶν· ἐσχάτης δυστυχίας τὸ μηδὲ ἀποθανόντα δυνηθῆναι τῆς πατρίδος ἐπιτυχεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄταφον ριφῆναι· οὐδὲν χεῖρον τούτου γένοιτ' ἂν.

306. Καθάπτεται τοῦ Ἰωακείμ, ὡς ἐξ ἀρπαγῆς οἰκοδομοῦντος λαμπρά, καὶ καλλωπίζοντος οἰκίας, μὴ μισθοὺς ἀποστεροῦντος μισθωτοῦ. Τί τὴν οἰκίαν οἰκοδομεῖς, καὶ σωτηρίαν τῆς σαυτοῦ ψυχῆς καθαίρεις; Ὁ πλησίον ἐργᾶται· εἰ γὰρ ἀλλότριος ἦν, ἀποστερηθῆναι τῶν μισθῶν ἔδει.

307. Ἦτοι τὸν Ἰωσίαν φησὶν, ἦτοι τὸν Ἀχαζ· τὸ μὲν ἀπὸ τῆς φύσεως, τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ τρόπου.

308. Ἰδοὺ οὐκ εἰσίν.

Ὅρᾷς τὸ κάλλος ποῦ τίθεται; Οὐκ ἐν τῷ τύπῳ τῶν μελῶν, ἀλλ' ἐν τῇ καλῇ χρήσει.

309. Συμψησθεῖς.

Τί ἐστι, *συμψησθεῖς*; Σύμμαχος φησι· Ὡς κόπριον συλληφθεῖς. Ὁ γὰρ Βαβυλώνιος αὐτὸν ἀνελών, οὕτως ἔρριψε, καὶ οὐκ ἐτάφη. Ἡ ἐτάφη καθάπερ ὄνος, συμφυρεῖς σποδῶ καὶ γῇ καὶ κοινορτῶ. Ἐκ γὰρ θορύβου οὔτε ἐκόπη, οὔτε ἀπεπλύνθη αὐτοῦ τὸ σῶμα· στοῦτο γὰρ ἦν τὸ χαλεπώτατον· οὗτος γὰρ ἦν ὁ χαλεπώτατος πάντων. Ὅρᾷς παρρησίαν προφήτου, οἷα αὐτὸς προλέγει, καὶ οὐχ ὑποστέλλεται;

310. Ἀνάβητι ἐπὶ τὸν Λίβανον, καὶ κράξον, καὶ εἰς τὴν Βασάν δὸς τὴν φωνήν σου, καὶ βόησον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης.

Τουτέστι, Ταῦτα λέγων οὐκ ἤκουόμην.

Ἄρα ἀνέβαινε; οὐκ ἔγωγε οἶμαι, ἀλλ' ὥστε κατάδηλον γενέσθαι τὴν φωνήν.

Ὅτι συνετρίβησαν.

Τοὺς συμμάχους αὐτῆς λέγει, οἷς ἐθάρρει.

311. Καὶ εἶπας· Οὐκ ἀκούσομαι.

Καὶ ὁ πρότερον εἶχεν ἀρετῆς λόγον, καὶ τοῦτο ἀπώλεσε τὸ, ὅτε ἀπέκτονεν αὐτοὺς, τότε ἐξεζήτουν αὐτόν. Καίτοι τίς ἐν θλίψει οὐκ ἂν ἀκούσειεν; καὶ οὐ νῦν, ἀλλ' ἀεὶ τοιαύτη γέγονας.

312. Ὅτι τότε αἰσχυνθήσῃ.

Οὐ φαινόμενων, φησὶν, ἀλλ' ἀναιρουμένων ἐκ τοῦ μέσου.

Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος.

Εἰ καθάπερ σφενδόνῃ τις συσφίγξει ἐπὶ τῆς χειρὸς περιφέρων, καὶ οὕτως αὐτὸν ἐγὼ ἔχοιμι, οὐδὲ οὕτως προστήσομαι αὐτοῦ· εἰ δὲ Θεὸς οὐ προστήσεται, τίς αὐτὸν ἐξαιρήσεται;

313. Λέγουσι δὲ αἱ Βασιλεῖαι, ὅτι καὶ τιμῆς ὕστερον ἀπέλαυσε, καὶ ὑψώθη ὕστερον ὁ θρόνος αὐτοῦ, ἵσῳ βελτίονοι γενομένου· ὥστε καὶ ὅταν λέγῃ· *Οὐ μὴ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀπὸ τοῦ σπέρματός αὐτοῦ*· εὐδελον ὅτι τοιούτου μένοντος· πέρας γὰρ λαλήσῃ ἐπὶ βασιλείας καὶ ἐπὶ ἔθνος τοῦ κατασκάψαι, καὶ ἐὰν ἐπιστρέψουσιν, οὐδὲν ποιήσω.

314. Γῆ, γῆ, ἄκουσον.

Ἐπειδὴ οὐδεὶς οὐκ ἤκουσε τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ἄψυχον διαλέγεται. Τί δὲ ἐστὶν ἐκκήρυκτον; Ἀτιμον, φησὶν· Ἀκύλας μὲν, ἀναύξητον φησὶν· ὁ δὲ Σύμμαχος· Κενόν, ἀπηλλοτριωμένον.

315. Σύμμαχος φησὶν ἀντὶ τοῦ, Ἀνατολὴν δικαίαν, Βλάστημα δίκαιον· περὶ Χριστοῦ τοῦτο εἴρηται, ὡς φασὶ τινες, ἐγκεκρυμμένως. Κατὰ δὲ ἱστορίαν περὶ Ἰωσεδέκ. Καὶ εὐκαίρως δίδωσι τοὺς ἀγαθοὺς ἄρχοντας, ὅτε αὐτοὺς ἐκ τῆς τιμωρίας σωφρονεστέρους ἐποίησεν, ὥστε καὶ εὐπαράδεκτον γενέσθαι τὴν ὠφέλειαν, τῆς ῥαθυμίας καὶ ἀλαζονείας ἀνηρημένης.

316. Ὅτι ἱερεῖς καὶ προφῆταις ἐμολύνθησαν.

Ἐμοὶ δοκεῖ τὰς μοιχείας λέγειν ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ, ἀπὸ τοῦ ἀζιώματος ἱερέως· ἀπὸ τοῦ τόπου, ἐν τῷ οἴκῳ· ἀπὸ τοῦ πράγματος, πονηρίας μοιχείας. Τί τούτου χαλεπώτερον; εἰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἠπίστουν, τοῦτο ἱκανὸν ἐλέγξει αὐτῶν τὴν πονηρίαν· ἄλλοτρίους διώρυττον γάμους, ἐπεμαίνοντο ταῖς γυναιξίν.

Διὰ τοῦτο γενέσθω ἡ ὁδὸς αὐτῶν.

Ὅρα, πῶς πάλιν οὐ παρὰ πόδας ἐπάγει τὴν κακίαν, ἀλλὰ δίδωσι προθεσμίας· εἴτα ἵνα μὴ ἀναβολὴ εἰς ἀπιστίαν αὐτοὺς καὶ κακίαν ἀγάγῃ, ἀναμιμνήσκει τοὺς τὰ αὐτὰ πλημμελοῦντας αὐτοῖς, καὶ χαλεπώτερα παθόντας.

Καὶ ἐν τοῖς προφήταις Σαμαρείας.

Ἐκεῖνοι, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον, τὸν Βάαλ προεβάλλοντο· οὗτοι δὲ ἐμέ.

317. Οὐ γὰρ συνεχώρουν τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ φόβον ἐγκαθίσαι τῇ διανοίᾳ τῶν ἀκουόντων· τὴν ὑπόθεσιν πᾶσαν τοῦ γενέσθαι βελτίους ἀνῆρουν, καὶ κατεῖχον ἐν τῇ πονηρίᾳ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας.

Μέλλει λοιπὸν ὀρίζειν τῆς τιμωρίας τὸν χρόνον, καὶ τὴν ἀπόφασιν ἐκφέρειν.

332. Δι' ἐνὸς προφήτου ταῦτα συνεχής· καὶ γὰρ καὶ διὰ τῶν ἄλλων ἐλάλησα· καὶ οὐ διέλιπον αἰεὶ λαλῶν, καὶ ἐλάλησα οὐδὲν φορτικόν. Τοῦτο γὰρ ὁ Χριστὸς ποιεῖ μέλλων τὴν πόλιν παραδιδόναι τοῖς πολεμίοις, μόνονουχὶ ἀπολογεῖται πρὸς αὐτούς· *Ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα ὑμῶν, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; καὶ τὰ ἔξης.*

333. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος.

Μὴ γὰρ διὰ τοῦτο ἔδωκα, ἵνα πάλιν ἀφέλωμαι; μὴ γὰρ μισθὸν ὑμᾶς ἀπήτησα; καὶ γὰρ χάριτος ἦν ἔργον· οὐδεὶς τὰ δωρηθέντα ἀφαιρεῖται, ἂν μὴ σφόδρα ἀνάξιός ᾖ ὁ λαβών.

334. "Αἶω, φησὶ, Βαβυλωνίους, ἐπειδὴ οὐκ ἐπιστεύσατε· ὁρᾷς, πόθεν αὐτοῖς ἡ ῥαθυμία γέγονεν; ἐκ τοῦ ἀπιστεῖν. Τοῦτο γὰρ νῦν γίνεται περὶ τῆς γεέννης· μὴ γὰρ οὐκ ἐδυνάμην κολάσαι εἴγε ἤθελον; τούτου δὲ αἵτιοι οἱ ψευδοπροφῆται. Οὐκ ἐπιστεύσατε τοῖς ῥήμασι, πιστεύσατε τοῖς πράγμασι.

Ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη.

Τίνος ἔνεκεν; ἵνα μάθῃς ὅτι αὐτοῦ καθόλου τοῦ Θεοῦ ἡ πρόνοια.

335. Τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη φιλάνθρωπος ὢν, οὐχὶ μετὰ τὴν τοῦ ναοῦ καθαίρεσιν ἀριθμεῖ μόνον ἕως τῆς ἐπανόδου, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς κατασκευῆς τοῦ ναοῦ. "Ο δὲ λέγω, τοιοῦτόν ἐστι. Πρὸ τῶν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἀνήγαγεν αὐτούς, καὶ ἐλογίσαστο, καὶ τὰ τῆς ἀνόδου εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν. "Οπου γὰρ οὐκ ἦν ὁ ναός, οὐδὲ ἱερεὺς, οὐδὲ θυσιαστήριον, οὐδὲ θυσία, τί διενήνοχε τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ζώντων; καὶ τοῦτο δὲ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἐπὶ Δαρείου, φησὶ, μετὰ τὴν ἄνοδον τοσούτων παρελθόντων καιρῶν λέγει, *"Εως πότε ὑπερείδες, Κύριε, τὴν Ἱερουσαλήμ; τοῦτο ἑβδομηκοστὸν ἔτος, τότε πληροῦσθαι τὰ ἑβδομήκοντα. Ποιεῖ δὲ αὐτὸ καὶ ἐν κολάσει, λέγων· Ἐκατὸν εἴκοσιν ἐτῶν ἔσται ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἑκατὸν ἔτη ζώσιν. Ἐποίησε δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς ἀναπαύσεως· εἰπὼν γάρ, ὅτι *Τρεῖς ἡμέρας, καὶ τρεῖς νύκτας, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνίσταται.* Ἄλλ' ἐκεῖνο μὲν φιλανθρωπίας ἦν εἰκότως, τοῦτο δὲ ποίας φιλανθρωπίας; τίνος οὖν ἔνεκεν καὶ τὸ τριήμερον ἐποίησεν; ὥστε πιστευθῆναι, ὅτι στείτελεύτηκεν· πολλὰ γὰρ γίνεται διὰ τοῦτο. Τίνος οὖν ἔνεκεν οὐκ ἐπλήρωσεν αὐτό, εἰπὼν, ὅτι ἔσται ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, ἢ ὥστε τὸ σῶμα μὴ διαφθαρῆναι; Τί γὰρ, οὐκ ἐδύνατο συγκρατῆσαι αὐτό; ἢ δύνατο, ἀλλ' ἐβούλετο πιστευθῆναι τὴν φύσιν ὡς οὐδενὸς ἀπήλαυε ξένου. Τινὲς φασὶ διὰ τοὺς μαθητάς, ὥστε διακρατῆσαι αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν· διὰ γὰρ τοι τοῦτο οὐδὲ*

ἀνέμενε αὐτὸς φανῆναι αὐτοῖς, ἀλλὰ τοῖς εὐαγγελίοις προδισχέι, καὶ ἀνίστην αὐτῶν τὴν διάνοιαν. *"Απελθε, φησὶν, εἰπέ τοῖς ἀδελφοῖς μου· καὶ μὴν ἡδύνατο εὐθέως φανείς μᾶλλον τὸ ῥητὸν πιστώσασθαι· ἀλλ' ὥστε προπαρασκευασθῆναι αὐτῶν τὴν ἀκοήν. Οὐ γὰρ ἤδεσαν, ὅτι δει αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.* Ἡ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι καὶ Ἰωάννης ἐποίησεν ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κύτους· ἡ γὰρ φθορὰ κατὰ μίαν ἡμέραν ἄρχεται τοῦ σώματος· ὥστε ἀρκοῦσα μαρτυρία τοῦ στείτελευτηκέναι αὐτὸν αὕτη. Καὶ ὅταν μὲν κακὰ ἀπειλῇ, συστέλλει τὸν χρόνον καὶ σοφίζεται· ὅταν δὲ ἀγαθὰ, ἐκτείνει αὐτόν· οὐ γὰρ ὠρισμένα ἔδωκεν ἀγαθὰ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ δῆλα. Οὐδαμοῦ τοῖς ἀγαθοῖς ὅρον τίθησιν, ἀλλ' ἢ τὴν ἐκάστου προαίρεσιν, τοῖς δὲ κακοῖς πανταχοῦ· *"Εδωκα ὑμῖν τὴν γῆν ἀπὸ αἰῶνος ἕως αἰῶνος,* φησὶν. Ὁρᾷς οὐδένα ὅρον· ὅταν δὲ πέμπῃ εἰς αἰχμαλωσίαν, ὠρισε, καὶ ὅρα· ἡ μὲν πρώτη, υ', ἡ δὲ δευτέρα, λ', ἡ δὲ τρίτη, τρία καὶ ο' ἔστι σῆτη. Αὕτη δὲ διηνεκῆς ἢ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ· τούτων μέμνηται τῶν ἐτῶν ὁ Δανιήλ.

336. *Καὶ ἐν τῷ πληρωθῆναι.*

Προλέγει τιμωρίαν τοῖς Βαβυλωνίοις, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐδὲ νῦν οἰκεία ἰσχύι ταῦτα ἐποίησαν.

337. Οὕτως εἶπε Κύριος· Στήθι ἐν αὐλῇ οἴκου Κυρίου.

"Ἰνα μάθωσιν, ὅτι οὔτε ἡ ὄψις ἐδυσώπησε τὸν προφήτην· ὥσπερ ἂν εἰ τις ἀνδρὸς μεγάλου καὶ θαυμαστοῦ μέλλων καταψηφίζεσθαι, αὐτὸν εἰς μέσον ἀγάγοι τὸν ἄνδρα. Τί λέγεις; οὐ προλαβὼν εἶπες, ὅτι "Ὡσπερ τὰ σῦκα τὰ πονηρά, οὕτως αὐτοὺς δώσω; πῶς οὖν δίδως ἐλπίδα μεταβολῆς;

Μὴ ἀφέλῃς.

Τίνος ἔνεκεν παραγγέλλεις; οὐχ ὡς τοῦτο ποιοῦντος τοῦ προφήτου; μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἵνα ἀξιόπιστον ποιήσῃ τὸν λόγον, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς πείσῃ προσέχειν· καὶ ὅλως ἀναγκαίας οὔσης λεχθῆναι τῆς προφητείας.

338. Πολλάκις συμβαίνει ὡς ἐπὶ τῶν ἀνελπίστων καὶ ἀπεγνωσμένων· τοῦτο πείθει τὸν προφήτην, *"Ἰσως ἀκούσονται, ὁ πάντα προειδὼς* φησὶ, καὶ εἰς ἐλπίδα ἄγων αὐτούς. "Ἰσως συμβαίνει. Τὸ ἴσως, ἐν τῇ Γραφῇ ἐπὶ βεβαιώσει λέγεται. *"Ἰσως γὰρ ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου, ἀντὶ τοῦ ὀφείλουσιν ἐντραπήναι.*

339. *Καὶ δώσω τὸν οἶκον.*

"Ο μάλιστα αὐτοὺς ἐλύπει· μέγα γὰρ ἐφρόνουν ἐπὶ τῷ ναῷ.

340. Τί οὖν; ἐὰν ἀποθάνω, οὐκ ἔσται ταῦτα; Περὶ τοῦ Στεφάνου ἔλεγον· Ὅτι λαλεῖ ῥήματα βλάσφημα κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου τούτου.

341. Ὅρα, πῶς δεινοποιοῦσι τὸ πρᾶγμα· οὐ βούλονται τὰ ῥήματα εἰπεῖν, οὐκ ἀνεχόμενοι οὐδὲ μέχρι ψιλῆς γλώττης αὐτῶν ἐπιμνησθῆναι. Οὕτω καὶ ἐπὶ Στεφάνου, ῥήματα βλάσφημα λαλεῖ. Οὐκ εἶπον, ποῖα τὰ βλάσφημα. Τῇ παραλείψει πολλάκις ἐπαίρομεν τὸ πρᾶγμα, ὥς ὅταν λέγωμεν· Οὐ θέλω εἰπεῖν ἅπερ εἶπεν.

342. Πῶς δὲ οὐκ ἡμελλον ἀξιόπιστοι κατηγοροὶ εἶναι; τὸ γὰρ αἰδέσιμον τῆς ἱερωσύνης, ἱκανὸν αὐτοὺς ποιῆσαι ἀξιοπίστους, οὓς ἔδει τοὺς ἄλλος καταστέλλειν, οὗτοι τὸν δῆμον ἐκκαίουσιν, οὗτοι τὴν ὀργὴν τοῦ πλήθους ἀναρρίπίζουσι, καὶ οὐδὲ ἀναμένουσι τὴν ψῆφον τῶν δικαζόντων.

343. Χαλεπώτερον ἐκεῖνος εἶπεν, οὐχ ἀπλῶς ἐρημίαν, ἀλλὰ καὶ χαλεπήν, μὴ ἀνηρέθη; Ἀλλ' ἐφοβήθησαν τὸν Θεόν. Τοῦτο μόνον, καὶ πάντα ἔλυσεν· τοῦτο καὶ νῦν ποιῆσαι ἔχρην, μὴ τὸν λέγοντα τὰ δεινὰ κατορύττειν, καὶ ἀναιρεῖν, ἀλλ' ὅπως ἀπαλλαγεῖν αὐτῶν, σκοπεῖν.

344. Ὡστε μεταβάλλεσθαι χρή· ὥστε οὐχ ἀπλῶς κατηγορήσεν. Οὐ γὰρ ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν, ὅτι τότε μὲν ὁ προφήτης ἔλεγεν εἰκότως, νῦν δὲ οὐχί. Καὶ γὰρ ἡμεῖς μεγάλων ἔσμεν ὑπεύθυνοι κακῶν. Μετεβάλλοντο οὖν ἐκεῖνοι, καὶ μετεβάλλετο ὁ Θεός. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐπὶ τὴν κακίαν ἐπανήλθομεν.

345. Ὅρα, πότε ἤκουσε, καὶ πότε ἐποίησεν. Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐ πάσας τὰς προφητείας κατὰ καιρὸν ἤκουον. Τίνος ἔνεκεν; ἵνα μηδὲ τοῦ σημείου γένηται χρεία, ἵνα μαθόντες οἱ ἄνθρωποι, ὅτι τότε ἐκελεύσθη τὸ σημεῖον ποιῆσαι, σωφρονισθῶσιν. Ὅρᾳς πῶς πάντων προνοεῖ ὁ Θεός.

346. Καὶ νῦν ἐγώ εἰμι, οὐ μεταβέβλημαι, ἐπὶ τῆς αὐτῆς δυνάμεώς εἰμι. Ὅρα, πῶς δικαιολογεῖται. Εἰ ἐγὼ ἐποίησα, καὶ δοῦναι κύριος ἂν εἶην. Ἀλλ' οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐποίησα, πιστεύεις διὰ τῶν μετὰ ταῦτα. Ἐδοξέ μοι δοῦναι αὐτὴν τῷ Ναβουχοδονόσορ. Ὅρα, πῶς αὐτῶν καὶ τὸν τυφλὸν καταστέλλει. Μὴ γὰρ οἰκεία παραγίνεται δυνάμει, καὶ τῶν πόλεων περιγίνεται; Αὐτὸς ἄνωθεν ταῦτα τυπῶ. Ὅρα, πῶς αὐτοὺς παιδεύει θεογνωσίαν, ἵνα ἐκ τούτων καὶ τὰ πρότερα μάθωσιν.

347. Μὴ γίνεσθε τούτων ἀνοητότεροι μηδὲ ἀχάριστοι· τὰ ἄλογα ὑπήκουσαν, ὑμεῖς δὲ ἀνθίστασθε; μὴ γὰρ ὑμᾶς δίδωμι μόνους; καὶ

τὴν πόλιν τὴν ἐμήν. Ὅρᾳς κοινὰ τὰ τῆς προνοίας αὐτοῖς; Πάντας γὰρ ἀνθρώπους αὐτὸς ἐποίησεν· οὐκοῦν πάντων ἴσως προνοεῖ· οὐ γὰρ ἔστι προσωποληψία παρ' αὐτῷ.

348. Ὅρα πῶς σπόση περὶ παρρησία, πῶς ἐλεεινῶς τὴν δουλείαν ἐνέφηνε, τῷ σφόδρα θαρρῆν τοῖς λεγομένοις, οὐκ ἐπεσκιασμένως· Ὅσοι μὴ ἐμβάλωσι τὸν τράχηλον, καθάπερ περὶ ἀλόγων τινῶν, οὕτω διαλέγεται.

349. Πρὸς Σεδεκίαν.

Μὴ νομίσητε, ὅτι ὡς ἐχθρὸς λέγω καὶ πολέμιος· καὶ τοῖς παρ' ἡμῖν ταῦτα προφητεύω. Εἴτα ὅρα, τί γίνεται· ἀντιλέγει ὁ ψευδοπροφήτης. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν ὁ διάβολος, ὥστε ἐμποδίσαι τὴν προρρήσει.

350. Εἴτα ἵνα μὴ ῥαθυμοτέρους ποιήσῃ, ὅρα πῶς αὐτοὺς φοβεῖ, μοινοῦχι λέγων, ὅτι οὐδὲν ἔσται τοιοῦτον, καὶ δεικνύς, ὅτι πάντες οἱ προφῆται οἱ τὰ λυπηρὰ λέγοντες, οὗτοι μάλιστα ἦσαν ἀληθεῖς.

351. Τίνος οὖν ἔνεκεν, εἰπὲ, πέμπει καὶ πρὸς τοὺς ἐν Βαβυλῶνι; Μὴ γὰρ οὐκ εἶχον ἐκεῖ τὸν Ἰεζεκιήλ; Τί βούλεται καὶ αὐτὴ ἢ ἐπιστολή; ἐκ περιουσίας γίνεται. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς καὶ αἰδεσιμώτερον νομίζειν καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ ναοῦ, καὶ τὸν ἀπὸ τῶν ἁγίων λέγοντα, σημαίνει τοῦτο. Ἀλλ' ὅρα διεστραμμένην κακίαν. Κακείνους ἐκεῖ διέφθειρον οἱ ψευδοπροφῆται.

352. ὥσπερ ἐπὶ τινος ἀμαθοῦς ἱατροῦ, οὐκ εἰδότος τέμνειν καλῶς.

353. Ὅτι ἀνόξω.

Εἰ γὰρ καὶ ἀνίατον τὸ τραῦμα, ἀλλ' οὐκ ἐμοί.

Ὅτι ἐσπαρμένη ἐκλήθη.

Οἱ λοιποὶ φασιν, ἐξωσμένη, ἐπειδὴ δίκην ἔδωκας. Μέγα ἀγαθόν, μὴ διὰ τιμωρίας καὶ κολάσεις σώζεσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς ποιηροὺς καὶ ἀπεγνωσμένους, ἀλλὰ δι' ἀρετὴν καὶ μετάνοιαν.

354. Καὶ ἐξελεύσονται, ἀπ' αὐτῶν ἄδοντες.

Τί οὖν πρὸς ἐκείνους τοὺς μέλλοντας ἀναίρεσθαι; Οὐ γὰρ δὴ μόνον αὐτοὺς οὐκ εὐφρανε ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἐλύπει πλέον. Ἐννόησον γὰρ ἄνθρωπον γεγηρακότα, ἀκούοντα ὅτι μετὰ ἐβδομήκοντα ἔτη ἔσται τὰ ἀγαθὰ. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐνδιατρίβει αὐτοῖς, ἵνα μᾶλλον αὐτοὺς δάκῃ· τοὺς δὲ ἐν ἡλικίᾳ, ἵνα εἰς ἐλπίδας ἀγαγῶν σωφρονίσῃ πλέον.

Καὶ εἰσελεύσονται.

"Ορα πῶς λέγει τὴν εὐπραγίαν αὐτῶν, τὴν λατρείαν, καὶ τὴν ἄδειαν, καὶ ὅτι πολλοὶ ἔσονται καὶ τὰ νόμιμα ἔξουσι. Ταῦτα γὰρ αὐτοῖς ἦν φίλα.

355. Οὐ πρὸς καιρόν, καθάπερ σύ, κἂν μυρία ποιήσης, ἐγὼ φιλῶ σε.

Οἰκτεῖρων καὶ ἐλεῶν, οὐχὶ τὰ κατ' ἀξίαν ἀπονέμων.

356. Ἀδείας πολλῆς, καὶ βαθείας εἰρήνης τεκμήρια λέγει, καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα πιθανά *σῖσ.* ποθεινά].

357. "Ορα πανταχοῦ πῶς ἀναμίγνυσι τοῖς ἀγαθοῖς τὴν μετάνοιαν *σέπιστροφήν]* αὐτῶν.

358. Εἶτα καὶ τὴν ἐορτὴν λέγει καὶ τὸν καιρόν. Ὁρᾷ, ὅτι ἐξέβη ἐν ἐορτῇ Φασέκ κατὰ τὸν καιρόν, καθ' ὃν, καὶ ἐξ Αἰγύπτου τότε ἐξελεῖν ἐλυπήθησαν *σῖσ.* ἐδυνήθησαν]. Οὐχ ἀπλῶς οὗτος ὁ καιρὸς ἐκατέρας ἐστὶ τῆς εἰσόδου. Ἄλλ' ἵστε οἱ μεμυημένοι, τίνας τύπος τοῦτο ἦν. Δεύτερον τότε ἐπανέρχονται.

359. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν αὐτοῖς εἰδότας, καὶ τὸ μῆκος, καὶ τὴν ταιμασίαν τῆς ὁδοῦ ἰλλυγῆν, εἰκότως καὶ τοῦτον ἀναιρεῖ τὸν φόβον λέγων, ὅτι Οὐ φεύγοντες ἤξετε, οὐ δὲ θορυβοῦμενοι, ἀλλὰ μετὰ τιμῆς καὶ παρακλήσεως καὶ ἀνέσεως τῆς προσηκούσης, καίτοι ποῖος τοῦτο λογισμὸς εὑρεῖν δυνησεται, ὅτι τῆς πόλεως ἀλούσης, καὶ τῶν δεσπότην τῶν χειρωθέντων, οἱ δοῦλοι παρὰ τῶν δεσπότην τῶν χειρωσαμένων μετὰ τιμῆς ἔμελλον ἀπολύεσθαι πρὸς τὴν οἰκίαν;

360. "Ορα αἰτίαν ἀναγκαίαν τῆς σωτηρίας αὐτῶν, οὐκ ἀφιεῖσαν αὐτοῖς τυφωθῆναι. Οὐ γὰρ ἀπὸ κατορθωμάτων, ἀλλ' ἀπὸ διαθέσεως τῆς φυσικῆς αὐτοῖς σώζω. Τοῦτο δείκνυσιν, ὅτι καὶ πάντας σώσει. Οὐδεὶς γὰρ πατὴρ περιόψεται παῖδα πρωτότοκον, καὶ παρὰ πατέρος σωζόμενος οὐκ ἂν ἔχοι μέγα φρονεῖν.

361. Ὁ μάλιστα ἡμαρτηκὼς, ὁ μάλιστα διεφθαρμένος, καὶ οὐκ ἔχων ἐλπίδα σωτηρίας.

362. Πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ποιήσατε μάρτυρα τῶν λεγομένων· οὕτω θαρρόμεν παρὰ *sforte* περὶ] αὐτῶν.

363. "Ορα πόσος κόσμος, ὅταν μηδὲν παρὰ ἀνθρώπων πάσχωσι δεινόν, εἴ τις ἀπιστεῖ τὸν πόλεμον παρὰ τοῦ Θεοῦ γεγενῆσθαι, τὸ

δυσκολώτερον ὁρῶν, τὴν ἄνοδον παρ' αὐτοῦ γεγενημένην, καὶ περὶ ταύτης στοῦτον] πιστευέτω.

364. Ὁρᾷ, ὅτι Θεοῦ τὸ ἔργον ἐστίν, ὅταν μὴ ἰσόρροπος ἡ μάχη.

365. "Ορα ἀγαθὰ διαδεχόμενα, καὶ ἀθρόα τὰ καλά, καὶ προῤῥήσεις προῤῥήσεων *σῖσ.* καὶ προῤῥήσεων περιουσίαν], ἵνα μὴ μόνον τῇ πείρᾳ τῶν παρόντων, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐλπίσι τῶν μελλόντων εὐφραίνωνται.

366. Τοῦτέστιν, οὐκ ἔσται χηρεία τότε· νῦν γὰρ οὐκ εἶχον, οὐ γάμους, οὐ παιδοποιίας, ἀλλὰ τιμωρίας, καὶ συμφορᾶς ἦσαν αὐτοῖς ὑπόθεσις οἱ νέοι.

367. Πᾶσα ἡλικία τῆς ἡδονῆς αἰσθήσεται.

368. Τοῦτο γέγονεν ἐπὶ Ἡρώδου· γέγονε δὲ καὶ ἤδη.

369. Ἐλπίς σωτηρίας οὐ μικρά· καὶ τοῦτο τῆς τῶν λεγομένων ἀξιοπιστίας· εἰ γὰρ μέλλοιεν μετανοεῖν, εὐδελον ὅτι σώζονται.

370. Τὰ σκιρτήματα αὐτοῦ ἐνέφηνε τὴν ἄλογον ἡλικίαν, καὶ τὴν ἀδικίαν τῶν ἐπὶ κακῷ κεκτημένων, τὴν ἄνοιαν τὴν ἐν τῇ νεότητι. Νέος γὰρ ἀποστερούμενος ζυγοῦ καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἀρχῆς, οὐδὲν διέφερεν σκιρτῶντων βοιδίων ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀπανταχῇ φερομένων, οὐδὲ τῶν πρώτων ὀφθαλμῶν σοῦδὲ τὰ πρόσθεν τῶν ὀφθαλμῶν] ὁρῶντων, ἀλλὰ καὶ κατὰ κρημνῶν πηδῶντων.

371. Μεγάλη ἡ ἀρετή, ὅταν ἐπιστρέψαντος Θεοῦ ἐπιστρέφωμεν.

372. "Οταν πάντα τὸν ἁμαρτάνοντα οὐ κολάζης, πάσχειν ἐχρῆν. καὶ γὰρ πρὸς αἰσχύνην, καὶ πρὸς ἕτερα πολλὰ ἁμαρτήματα μᾶλλον αἰσθησιν παρέχει τιμωρίας *στιμωρία*]. Νῦν δὲ τοῦναντίον γίνεται· ὅταν μὲν ἀμαρτάνωμεν, ἀναισχυνῶμεν, ὅταν δὲ κολαζώμεθα, καταπίπτομεν, ἀμείβοντες τοὺς καιροὺς. Ἄλλ' οὐχὶ δίκαιοι οὕτως, ἀλλὰ κολαζόμενοι μὲν ἐφρόνουν μέγα, καθάπερ οἱ ἀπόστολοι· ἐπὶ δὲ τῆς ἁμαρτίας οὕτως ἡσχύοντο, ὡς μὴ κατὰ τὸν καιρὸν τῶν πλημμελημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τούτου παρελθόντος, καὶ τῆς τιμωρίας ἀφεθείσης, ὁδύρεσθαι καὶ θρηνεῖν.

373. Τοῦτο φάρμακον τῶν ἁμαρτημάτων, τὸ μὲν κωλύων τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν, τὸ δὲ γινόμενον ἀποσμήχων ὁ στεναγμός.

374. Ὁρᾷ πόσον ἀγαθὸν τὸ ἐπιγινώσκειν τὰ ἀμαρτήματα; μᾶλλον ἡμᾶς ὑποτάττεσθαι ποιεῖν τῷ Θεῷ. Οὐ τὸ ἀμαρτάνειν λέγω, ἀλλὰ τὸ μετὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐπιγινῶναι.

375. Εἶδες πόσῃ μεταβολῇ ἐργάσατο; Τὸν ἐν γῇ, τὸν μυσαρόν, τὸν πολέμιον, τὸν ἐχθρόν, παιδίον ἀγαπητόν, ὥστε μὴ τῆς φύσεως εἶναι τὸ πρᾶγμα μόνον, καὶ παιδίον ἐλεύθερον, καὶ εὐγενές.

376. Πανταχοῦ τὰ ἀγαθὰ, καὶ μέχρι τῶν γειτόνων· δίκαιον δὲ ὅρος καὶ ἅγιον· οὐχ ὡς τῶν λίθων δεχομένων τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ τῶν ἐνοικούντων. Εἶωθε γὰρ κοινωνεῖν τοῖς τόποις ἢ φήμῃ τῶν κατοικούντων. Ὁρα μεταβολήν.

377. Μέγα ἀγαθόν, οὐχ ὅταν ἀπολαύωμεν τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ὅταν κατὰ γνώμην Θεοῦ, ὅταν καὶ αὐτὸν τοῦτο εὐφραίνῃ.

378. Τοῦτο καὶ Ἰεζεκιήλ φησιν. Ὁλως γὰρ ἐγένετο πρότερον, καὶ συνέβαινε πρᾶγμα τοσαύτης ἀδικίας γέμον, εἰπέ μοι; καὶ πατέρων, ἀμαρτανόντων ἕτερος ἐκολάζετο; καὶ ποῦ ταῦτα ἀνεκτά, εἰπέ μοι;

379. Πρόσχωμεν τοῖς λεγομένοις. Οὐ μὴ εἴπωσιν· εἶπεν, οὐκ εἶπεν. Οὐ μὴ γένηται, δεικνύς, ὅτι οὐδὲ πρὸ τούτου ἐγένετο. Εἰ μὲν γὰρ εἶπεν· Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκέτι οὐ μὴ γένηται τοῦτο, καλῶς ἂν εἶπες, ὅτι πρὸ τούτου ἐγένετο. Εἰ δὲ λέγει, Οὐκέτι οὐ μὴ εἴπωσι, τῆς διεφθαρμένης αὐτῶν ψήφου κρίσις ἐστίν.

380. Προφητεία τίς ἐστὶ καὶ σαφής, περὶ ἧς καὶ Παῦλος ἐπεμνήσθη ποτὲ, ἐπιστέλλων Ἑβραίοις· Ὅπου δὲ ἄφεσις ἀμαρτημάτων, οὐκέτι προσφορὰ περὶ ἀμαρτίας ἔσται καιρὸς· καὶ οὐ λέγει ποῖος, καὶ πότε, καὶ μετὰ πόσον χρόνον. Ἐβούλετο γὰρ αὐτὰ συνεστιάσθαι.

381. Βούλεσθε παραγάγω τὰ ἀποστολικά ῥήματα, ἀβιάστως συμφωνοῦντα τοῖς εἰρημένοις; Τί βιάζεσθε ἐπιθεῖναι ζυγόν, ὃν οὐκ ἴσχυσαν οἱ πατέρες ὑμῶν βαστάσαι; Ὁρᾷ ὅτι διὰ τοῦτο χάρις, ἵνα κατὰ χάριν γένηται εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν.

382. Τὸ γὰρ μὴ ἐμμένειν, καὶ παραβῆναι ταυτόν. Ἄρα οὖν εἰς ἐστὶ ὁ τὴν καινὴν καὶ τὴν παλαιὰν διδούς.

383. Οὐδαμοῦ τῶν ἐθνῶν μέμνηται, ἵνα μὴ δῶ πρόφασιν αὐτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς φησιν, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.

384. Εἰπέ, ποῦ τοῦτο γέγονε; καὶ γὰρ γραπτὸς ὁ νόμος ἦν· ἐπειδὴ ἡμῶν σῆμιν ἐπίδειξις Πνεύματος μυρίαὶ μαρτυρίαι. Οὐδὲν ἔγγραφον παρέδωκεν ὁ Ἰησοῦς· Ἐκεῖνος ἡμᾶς ἀναμνήσει πάντα. Οὐχὶ λίθιναι πλάκες, οὐδὲ γράμματα ἐγκεχαραγμένα, ἀλλ' ἡ διάνοια αὐτῶν στήλη τῷ νόμῳ τῷ παρ' αὐτοῦ γενήσεται.

385. Καὶ ἐπὶ καρδίας.

Καὶ γὰρ ὅρα· ἀπὸ μὲν τῆς πλακὸς οὐκ ἦν πάντας εἰδέναι, ἀπὸ δὲ τῶν ἀποστόλων πάντες ἔμψυχοι στήλαι περιήεσαν τὴν οἰκουμένην, φέροντες ἐν ἑαυτοῖς τοῦ Θεοῦ τὰ γράμματα ἅπτερ εἶχον, ἃ ἐχάραξεν οὐ κάλαμος, οὐ μέλαν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεός. Ὁρα ἰσοτιμίαν Πατρὸς καὶ Πνεύματος· ἐκεῖναι τῷ δακτύλῳ τοῦ Θεοῦ αἱ πλάκες ἐγκεχαραγμέναι, αὐταὶ τῇ χάριτι τοῦ Πνεύματος· κακεῖναι μὲν συνετρίβησαν, ἐκ προοιμίων δηλοῦσαι τὸ τέλος, καὶ τύπος τὸ γενόμενον ἦν, καὶ ὅτι λήξει ποτὲ ὁ νόμος, καὶ ὅτι συντρίψουσι τὸν ζυγὸν ἑαυτῶν. Ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλ' ἔμειναν αἱ πλάκες ἐκεῖναι, ὑπὸ παντὸς ἀνάλωτοι τοῦ χρόνου γενόμεναι.

386. Καὶ οὐ μὴ διδάξουσι.

Τίς οὖν χρεῖα διδασκαλίας, εἰπέ μοι; εἰς ποῖαν χώραν ἀπελθεῖν βούλει, εἰς ποῖαν θάλασσαν, εἰς ποῖαν γῆν; Εἰς τὴν βάρβαρον, εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς πόλεις, εἰς ἄοικον, ἐκεῖ τὸν σταυρὸν εὐρήσεις, καὶ ἀκούσῃ μυρία διηγήματα· καὶ ἔρημος, καὶ οἰκουμένη, καὶ ὄρη, καὶ ὑπτία πεδία τὸν Χριστὸν βοᾷ.

387. Καθάπερ γὰρ ὁ ἥλιος οὗτος οὐ τοῖς μεγάλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς μικροῖς φαίνει, οὕτω καὶ ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης μικρῶν, μεγάλων, δούλων, ἐλευθέρων, ἀρχόντων, ἀρχομένων, βασιλέων, ιδιωτῶν, νηπίων, πρεσβυτῶν, τὰς ἀπάντων κατηύγασε ψυχὰς τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως.

388. Περὶ ποίων οὖν λέγει Ἰσραηλιτῶν, ἄκουσον· Ἐὰν ἦ, φησὶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται. Ἀκριβέστερον δὲ ὁ μακάριος Παῦλος ἐρμηνεύων αὐτό, λέγει· Οὐκ ἀπώσατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ· καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμὶ, σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν. Εἶδες τὸ κατάλειμμα, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς ἀπ' αὐτῶν δεξαμένους τὸν λόγον Ἰσραηλῆτας, τοὺς τρισχίλιους, καὶ πεντακισχίλιους, τὸ πλῆθος τὸ ἐν ταῖς Πράξεσιν ἐμφερόμενον.

389. Οὕτως εἶπε Κύριος.

Λέγει τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἵνα ἀξιόπιστα τὰ λεγόμενα ποιῇ.

390. Ὁ λόγος ὁ γινόμενος.

Ὁρᾷς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν; τοσοῦτον ἡμέσχετο χρόνον αὐτῶν μετὰ τὴν ἀπόστασιν, καὶ τὸ παρασπονδῆναι, καὶ οὐδὲ οὕτω γέγονε βελτίων· ἀλλὰ καὶ τῶν δεινῶν ἀπειλουμένων, ἴσος ἦν σὸ αὐτός· καὶ οὐκ ἤρκεσε τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸν προφήτην κατέκλεισεν εἰς δεσμωτήριον.

Καὶ Ἱερεμίας ἐφυλάσσετο.

Τίνος ἕνεκεν; εἶπέ μοι. Ἐπειδὴ λέγεις· Οὕτως εἶπε Κύριος· Ἰδού δίδωμι τὴν πόλιν ταύτην. Μὴ γὰρ ἐμὰ τὰ ῥήματα ἐστίν; Εἰ μὲν οὖν ἐμὰ, φοβεῖσθαι αὐτὰ οὐ χρή· εἰ δὲ οὐκ ἐμὰ, δεῖ πιστεῦναι ὅτι οὐκ ἐμὰ ἐστὶ, καὶ ὅτι ἀληθὴ ἐστὶ· Ἀλλ' ἔθος τοῦτο τοῖς ἐλεγχομένοις λέγειν· Δῆσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστίν.

391. Ὁ ὦν, Κύριε.

Οὐχ ἀπλῶς ἐπιστημαίνεται, καὶ φησιν· Ὁ ὦν, Δεσπότα, Κύριε. Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι παρελεύσεται· δύνασαι ἀεὶ, ἀεὶ γὰρ Κύριος εἶ. Οὐκοῦν κρατεῖς.

392. Ὁ Θεὸς μέγας.

Ὅπερ καθ' ἑαυτὸ κεχωρισμένον ἐστὶ παρὰ ἀνθρώποις, σοφία καὶ δυνάμει.

393. Οἱ ὀφθαλμοί σου.

Καὶ καλῶς εἶπεν, Ἀνεωγμένοι διὰ παντός εἰσιν· οὐδὲ ποτε αὐτοὺς μύεις· ἄγρυπνος ὀφθαλμός, ἀκοίμητον ὄμμα. Οὐκ ἔχει τις εἰπεῖν, ὅτι Ὁρᾷς μὲν, οὐκ ἀνταποδίδως δέ. Καὶ αὐτὸ τοῖς ἀνθρώποις πάρεστιν, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐπὶ σοῦ, ἀλλ' εἰς πάσας τὰς ὁδοὺς οἱ ὀφθαλμοί σου, καὶ τὰς λανθανούσας.

Ὅς ἐποίησας.

Καὶ τοῦτο δυνάμει, καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ φιλανθρωπίᾳ, καὶ γνώσει ἔργον ἐστὶ.

394. Οὐ τολμᾷ τὸ λοιπὸν αἰτῆσαι, ἀλλ' ἀναμιμνήσκει τῶν προτέρων ὑπὲρ τοῦ λαοῦ γενομένων. Οὐκ ἔχω τί εἶπω· ἀλλὰ τὸ ἐπιταχθὲν ἐποίησα, καὶ τοι τῆς πόλεως ἀλούσης.

395. Ὁρᾷς, ὅτι τοῦτο αὐτὸν ἡξίου, ὥστε μὴ παραδοῦναι τὴν πόλιν; ὁ δὲ μονονουχὶ ἀπολογούμενος, καὶ τὰ ἀμαρτήματα λέγει τῶν τόπων τῶν μελλόντων κατακαίεσθαι, καὶ τὴν αἰτίαν.

396. Ὅτι ἦσαν.

Τὰ παρ' ἑμαυτοῦ πάντα ἐποίησα, φησὶν, ἐδίδαξα, ἐπαίδευσά· οἱ δὲ

εἰς κακίαν ἐξώκειλαν. Ἐδειξαν ὅτι προσφιλονεικοῦντες ταῦτα ἐποίουν. Βωμοὺς ἔστησαν ἐν τῷ ναῷ μου· καὶ τὰ ἀλλὰ δὲ πάντα ἐτόλμων, καὶ τοὺς υἱοὺς κατέκαυσαν, καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν ἡγνόησαν.

397. Ἐγὼ παραδώσω, καὶ ἀνοίσω αὐτούς. Καὶ βίον θαυμαστὸν ἐπιδείκνυται αὐτοῖς, καὶ καρδίαν θεοφιλεῖ, ὅπερ ἀεὶ λέγει καὶ διαθήκη αἰώνιον. Ταῦτα τέλος εἴληφεν. Εἰ δὲ οὐκ ἔλαβε, πότε ἔσται, εἶπέ μοι;

398. Καὶ κράξον πρὸς μέ.

Ὅρα, πῶς βούλεται οἰκειῶσαι διὰ τῆς εὐχῆς τὸν προφήτην; Ἐπεὶ καὶ Μωυσῆς αὐτὸ ἔπαθε, λέγων ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις· Πῶς τοῦτο; μὴ τὸ ὄψον δώσεις αὐτοῖς τῆς θαλάσσης, καὶ βόας, καὶ πρόβατα θύσεις αὐτοῖς; Εἰ γὰρ καὶ μεγάλοι ἦσαν, ἀλλ' ὅμως ἡγνόουν.

399. Ἵνα κἂν οὕτως ἀναπνεύσῃ· τοῦτο γὰρ γέγονεν ἀπενεχθέντος εἰς Βαβυλῶνα αὐτοῦ· καὶ εἰρήνης ἔτυχε πολλῆς, ἵνα μάθῃ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, ἵνα εὐπαράδεκτα γένηται τὰ λυπηρά.

400. Νόμος ἦν παλαιός, τὸν Ἑβραῖον ἐξ ἔτη δουλεύειν. Ἐβούλετο γὰρ πρὸς πάντας ἀνθρώπους φιλανθρώπους εἶναι τοὺς Ἰουδαίους. Ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ ἤθελον, τέως αὐτοὺς ἀπὸ τῶν συγγενῶν ἀφέλκεται καὶ ἐπάγεται. Τί οὖν γίνεται; συνελθόντες ὄρκους ἔθεντο, καὶ σπονδὰς ἐποίησαντο ἐπὶ τῶν ἱερέων, ἐπὶ τῶν ἀρχόντων, ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἅπαντες, τοῦ Σεδεκίου μεταξὺ τῶν γιγνομένων ὄντος, ὥστε γενησέσθαι τοῦτο, καὶ ἕκαστον, ἀφείναι τὸν δοῦλον καὶ τὴν δούλην. Εἶτα μετενόησαν ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις.

401. Πρῶτον ὀφειλέτας καταστήσας, οὕτως ἐνομοθέτησα· δουλείας ἀπήλλαξα, καὶ τὰ αὐτὰ ποιεῖν ἐκέλευον· μισθὸν ἀπῆτουν τῶν εὐεργεσιῶν. Μὴ γὰρ δωρεὰν τοῦτο ἔπραξα; Ὅτε καλῶς ἔλαβον τῆς δουλείας τὴν πείραν, τότε αὐτοὺς πρὸς τὴν ἄφεσιν ὥρμησα. Τί οὖν εἶποι τις ἄν; φιλοσοφώτεροι Ἰουδαῖοι ἡμῶν.

402. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐπτά συνεχώρησεν ἔτη, ἐνταῦθα δὲ καθόλου τὴν δουλείαν ἀνείλεν. Οὐκ ἔστι δοῦλος, οὐκ ἔστιν ἐλεύθερος.

403. Ἵνα μὴ ῥαθυμοτέρους τοῦτο τοὺς δούλους ἐργάσῃται. Μὴ καταφρονεῖτε αὐτῶν, ὅτι ἀδελφοὶ εἰσιν οἱ τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι, φησὶν.

404. Τὸ πᾶν ἡμῖν περὶ τῆς εὐσεβείας κινδυνεύεται. Τί οὖν, φησί; χαλεπὴ ἢ τιμωρία, θάνατος ἀντὶ δουλείας, καὶ τίνος ἕνεκεν οὕτως ἀμείβεται; ὄρκοι παρεβάθησαν, σπονδαὶ κατεπατήθησαν, αὐτὸ τὸ μέγα

405. Τὴν πόλιν οὐδὲν ἕτερον ἐποίησεν ἐν πολιορκίᾳ εἶναι, ἀλλ' ἢ τὸ μὴ μείναι τὰς συνθήκας, καὶ τὰς πρὸς τοὺς Βαρβάρους τῷ Σεδεκίᾳ γεγεννημένας. Τί τούτων γένοιτ' ἂν ἀναισθητότερον; Ἐπιτορκία τὴν πόλιν εἴλε, καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ νόσημα γίνεται, μοινοῦντι φιλονεικοῦντες τῷ Θεῷ ταῦτα ἐποιοῦν. Ὅσοι κέχρησθε τοῖς ὄρκοις, καὶ παραβαίνετε τούτους, ὁρᾶτε τὰς τιμωρίας.

406. Ἀξίον θαυμάσαι, πῶς ἐν τοιοῦτῳ δήμῳ ζῶντες, τὴν ἄκραν ἤσκησαν φιλοσοφίαν. Λευῖται τινες ἦσαν· οὗτοι εἶδον πολλὰ ὑποδείγματα, τοὺς Ναζαράιους, τοὺς περὶ Ἡλίαν καὶ Ἐλισσαῖον, ἐζήλωσαν. Ὅρᾳς, ὅτι εἰ ἐβούλοντο προσέχειν, εἶχον ὑποδείγματα; Ἀλλὰ καὶ οὗτοι γεγόνασιν αἰχμάλωτοι· εἰ γὰρ Ἱερεμίας, καὶ Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ, πολλῶ μᾶλλον καὶ οὗτοι. Τοὺς γὰρ ἀγαθοὺς καὶ γενναίους ἄνδρας οὐδὲν τούτων ἔλπτει, ἀλλὰ καὶ λαμπροὺς ἐποίει, καὶ ἐν ὁδύναις παραμυθία τὸ πρᾶγμα ἐστίν.

407. Καὶ ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς οἶκον Κυρίου, ἵνα καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς δυσωπηθῶσιν.

408. Ἀλλὰ οὐδὲν αὐτοὺς ἐδελέασεν.

409. Ὅρα τὰ ἀποστολικά προειληφότα.

410. Εἴτα ἵνα μὴ λέγῃ τις· Πῶς οὖν τὴν πόλιν κατειλήφατε νῦν, καὶ οἰκίας οἰκεῖτε; ἐπὶ τὸ στρατοπέδον καταφεύγουσι· τοῦτο γὰρ ἐσχάτης ἀνοίας, ἐκόντας ἑαυτοὺς ἐκδοῦναι τοῖς πολεμίοις.

411. Ὅρα Θεοῦ προνοίαν. Ἐκεῖνοι μὲν τὸν ἱατρὸν ἔδησαν, ὁ δὲ Θεὸς καὶ οὕτως δεικνὺς αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν, οὐκ ἐξέβαλεν αὐτόν, ἀλλ' εἴασεν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, ἵνα τὸν τούτων θυμὸν παραμυθῇται, καὶ μὴ φιλονεικοτέρους ἐργάσῃται, οὐ μὴν τῆς θεραπείας αὐτοὺς ἀπεστέρησεν, ἀλλὰ ποιεῖ διὰ γραμμάτων αὐτοὺς ἀναμνησθῆναι τὸ πᾶν, καὶ ἐν καιρῷ νηστείας.

Καὶ ἐγενήθη ἐν τῷ ἔτει τῷ ὀγδόῳ.

Τίνος δὲ ἕνεκεν ἐν καιρῷ νηστείας; ἵνα καὶ τὸν καιρὸν ἔχη συμπράττοντα, καὶ πάντες παρῶσιν ἀκούοντες. Λυπεῖ τὰς ὄψεις τὰς ὑμετέρας ἢ ὄψις τοῦ προφήτου φαινομένη. Ἰδοὺ δι' ἑτέρου σκεύους

ὑμῖν τὸ φάρμακον παραδίδωμι σέπιτιθσι.

412. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀκούσας τὰ δυνάμενα καὶ λίθον μαλάξαι, συνέκοψε· τὸ βιβλίον ὡς περ ἂν εἴ τις τὸν ἱατρὸν οὐχ εὐρών, τὸ φάρμακον λαβὼν, εἰς τὸ πῦρ ἔρριψεν. Εἶδες μανίαν καὶ ἀγριότητα; οὐχ ἀπλῶς ἔκοψεν, ἀλλ' εἰς τὸ πῦρ ῥίπτει· πολλὴ τῶν παρεστηκότων νωθεῖα. Ἦναντιώθησαν δέ τινες, φησί.

413. Ὅρα δαιμονικὴν μανίαν· οὐχὶ πρὸς τὸν προφήτην, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ῥήματα ταῦτα, καὶ πρὸς τὰ πράγματα σγράμματα ἀπεχθῶς εἶχει.

414. Τίνος ἕνεκεν ἀναχωροῦσιν οἱ Χαλδαῖοι; ἵνα πάντοθεν μάθωσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι οὐκ οἰκεῖα δυνάμει ἐπῆλθον αὐτοῖς καὶ ἐπολέμησαν, ἀλλ' αὐτοῦ συγχωρήσαντος.

415. Ὅταν γὰρ βούληται τι διὰ τινων ὁ Θεὸς ἐργάζεσθαι, πρῶτον αὐτοὺς δείκνυσιν ἀσθενεῖς, ἵνα τὸ πᾶν αὐτοῦ νομισθῇ. Ὁ καὶ ἐνταῦθα γέγονεν.

416. Καθάπερ τὰ θανατοῦντα θηρία, οὕτω λοιπὸν ὕβριζον καὶ εἰς τοὺς προφήτας. Εἰ γὰρ ἔφευγε, τί ἦν; οὐχ ὑμεῖς αὐτὸν ἐπιστομίζετε; οὐχ ὑμεῖς αὐτὸν κωλύετε τοῦ φθέγγεσθαι; Τί ἦν, εἰ ἔφυγε; καὶ μὴν εἰ ἔφυγεν, ὑμῖν κοῦφον ἦν· ἀπηλλάττεσθε τῶν ἐλέγχων, ἐλεύθεροι τῆς κατηγορίας ἦτε. Ἀλλ' ὅρα πανταχοῦ τὴν κατηγορίαν καὶ κακίαν διεστραμμένην· τίνος ἕνεκεν καὶ ἐμάστιξαν αὐτόν; ἀμύνεσθαι ὑπὲρ τῆς παρῥησίας.

417. Τίνος ἕνεκεν ἐκάλεσεν αὐτόν; ἐνόμισεν αὐτοῦ τὴν παρῥησίαν ὑπὸ τῆς θλίψεως ταπεινοτέραν γενέσθαι, καὶ ἐτέρων ἀκούσεσθαι ῥημάτων. Εἴτα ἵνα ἀνύποπτος γένηται, οὐκ ἐρωτᾷ αὐτὸν ἀπλῶς, ἀλλὰ φησιν· Εἰ ἔστι λόγος Κυρίου; Διδούς αὐτῷ καὶ εὐπρόσωπον ἀναχώρησιν. Ἀλλὰ πολλῶ φοβερωτέρα ἦν τοῦ δεσμοτηρίου ἢ σιγή.

Καὶ εἶπεν· Ἔστιν.

Ὅρᾳς τὰ ἀποστολικά κατορθώματα προανατυπούμενα; οὕτω καὶ ἐπ' ἐκείνων ἐγένετο· πανταχοῦ ἦσαν οἱ αὐτοί· οὐδὲν αὐτῶν τὴν παρῥησίαν ἀνέκοπτεν.

Καὶ ποῦ εἰσιν οἱ προφῆται ὑμῶν;

Ταῦτα ἐκεῖνος παθεῖν ἐχρῆν, οὐκ ἐμὲ τὸν ἀληθεύοντα. μὴ γὰρ ἐγὼ ἐπήγαγον; εἰ γὰρ μὴ ἐξέβη τὰ πράγματα, καλῶς ἔλεγον, ὅτι περισσῶς ἐλύπησεν ἡμᾶς· νῦν δὲ ἐκβάντων, πῶς οὐχὶ καὶ στεφανοῦσθαι με δίκαιον; Καὶ οὐ λέγω ὅτι εὐηργέτησα, ἀλλὰ τί ἠδίκησα; καὶ ἀξιό

ἀπολυθῆναι τοῦ δεσμοτηρίου. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐθέλοι πάσχωιν κακῶς ἀπαλλαγῆναι; Ἴνα εἶδῃς, ὅτι τῆς αὐτῆς ὑπῆρχε φύσεως.

Καὶ συνέταξεν.

Οὐκ εἰς τὴν προτέραν, καὶ κελεύει ἄρτους δίδοσθαι αὐτῷ. Τί γὰρ ἔδει λοιπὸν ὀργίζεσθαι, τῶν πραγμάτων ἐκβάντων; Ὁ δὲ οὐδέπω καθυφῆκε τὴν παρρησίαν.

418. Τίνος ἔνεκεν ἀκοῦσαι βούλει; Ἴνα μὴ ἀνέλῃς, ταῦτα μάλιστα αὐτοῦ θυμὸν κατασπᾶ· καίτοι μεγίστη ἀρετὴ προφήτου, ὅταν μὴ μόνον προλέγῃ τὰ φορτικά, ἀλλὰ καὶ διέξοδον εὕρισκεν τῶν δεινῶν. Τοῦτο γὰρ ὄντως προῤῥήσεως. Ἐπειδὴ τί κέρδος εἶπέ μοι, λύπην καὶ ἀθυμίαν κερδαίνειν μόνον, καθάπερ οἱ τῶν ἔξωθεν; Ἀλλ' οὐχ οὕτως.

419. Τούτων πρόφασις ἦν, καὶ σκῆψις ἀπιστίας. Οὐ πιστεύεις τῷ προφήτῃ; Μὴ γὰρ ἀπὸ λογισμῶν φθέγγεται.

420. Καὶ μὴν χωρὶς προσδιορισμοῦ ὤμοσας.

421. Καὶ οἱ μὲν πολέμοιοι δεθέντα τὸν προφήτην ὑπὸ τῶν οἰκείων λύνουσι, καὶ κύριον ἀφιάσιν ὅπου βούλοιτο πορευθῆναι. Οἱ δὲ τεσσαράκοντα ἔτη ἀπολελαυκότες φωνῆς, οὐ συγγένειαν, οὐ πατρίδα, οὐκ ἄλλο αἰδεσθέντες οὐδέν, θηρίων ἀγριώτεροι γεγονάσιν.

422. Ἴνα ὅταν ἴδῃ; καὶ ἐπὶ Χριστοῦ τοῦτο γενόμενον, σταυρούμενον ὑπὸ Ἰουδαίων, προσκυνούμενον δὲ ὑπὸ ἐθνῶν, μηδὲν ξένον εἶναι νομίσης, μηδὲ θορυβήθῃς, μηδὲ λέγῃς. Καὶ πῶς ἂν ἔχοι λόγον, τὸν ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ προστασίᾳ παραγενόμενον, τοσούτοις διαθεῖναι κακοῖς.

423. Μανθάνει λοιπὸν πᾶσα ἡ στρατιὰ τὴν ἰσχὺν τῆς προφητείας. Ὁ δὲ Σεδεκίας ἔφυγε· προσεδόκησε γὰρ παραγράψαι τὴν προφητείαν. Ἀλλ' ἐάλω, καὶ δεινὸν ὄρᾳ πάθος· μάρτυς ἐγένετο τῆς σφαγῆς τῶν παίδων. Τοσοῦτον εἶασεν ἀνοιγῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὅσον μαθεῖν τὰς οἰκείας συμφοράς.

424. *Καὶ ἔδωκε τῷ Γοδολίᾳ τὸν Ἱερεμίαν.* Καὶ ὅρα τοῦ Θεοῦ τὴν οἰκονομίαν· πάντων ὁρόντων, καὶ δεδεμένων ἀπάντων, οὗτος λύεται· λαμπρὸν αὐτῷ τὸ θέατρον γίνεται· μαρτυρεῖ τῶν πραγμάτων ἡ πείρα· μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸς ὁ χαρισάμενος. Οὐκ ἤκουσας Ἱερεμίου, Ἰουδαίε· ἄκουσον τοῦ Βαρβάρου λέγοντος· *Κύριος ὁ Θεός σου ἐχρημάτισεν ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον πάντα τὰ κακὰ ταῦτα, καὶ ἐποίησε Κύριος, ὅτι ἡμάρτετε αὐτῷ, καὶ οὐκ ἠκούσατε αὐτοῦ τῆς φωνῆς.* Ἠπίστησας τοῖς τοῦ Θεοῦ λόγοις, ὅψαι τούτους ὅλλ. τοὺς] πιστεύοντας· ἐκείνους ἔχε διδασκάλους λοιπόν.

425. *Ἴδού ἔλυσά σε.*

Ὅρα, τίνας ἀνέμεινε λύσαι τὸν προφήτην.

Εἰ καλὸν ἐναντίον σου ἐλθεῖν μετ' ἐμοῦ.

Μεῖζον αὐτῷ δίδωσιν, ἢ εἰ τὴν πατρίδα δέδωκεν αὐτῷ. Πᾶσαν αὐτῷ τὴν οἰκουμένην ἀνοίγνυσιν, ὅπερ οὐκ εἶχεν ὅτε ἐπὶ τῆς πατρίδος ἦν. Ἀλλὰ βουλόμενοι δι' ἄρτους ἐξελεῖν, ἔδῃσαν. Ὅρα, πόση τιμὴ παρὰ τῷ Βαρβάρῳ. Πόθεν τοῦτο γεγένηται; εὐδελον ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος.

**Καὶ πρὶν ἀπαλλαγῶ ἐγώ, ἀπότρεχε σύ, καὶ ἀνάτρεψον πρὸ τὸν Γοδολίαν υἱὸν Ἀχικὰμ.*

426. Ἰσασιν ἀναξίους ἑαυτοὺς ὄντας τοῦ τυχεῖν ἀποκρίσεως, ἐπειδὴ πολλάκις ἠπίστησαν τοῖς εἰρημένοις. Διὰ τοῦτο φησιν, Ἐλέησον ἡμᾶς, εἰ καὶ ἀνάξιοί ἐσμεν.

427. Ἐὰν καθίσαντες καθίστητε.

Καὶ τί τὸ ὄφελος, ἐὰν τὸ αὐτὸ πάθωμεν;

Καὶ φυτεύσω ὑμᾶς.

Ἐδώκατε τιμωρίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν.

428. *Μὴ φοβήθητε.*

Τί τούτου ἀξιοπιστότερον τοῦ ῥητοῦ;

429. *Καὶ εἰ ἐλέγετε ὑμεῖς:*

Ὅρᾳς, πῶς αὐτοῖς ἀποκαλύπτει τὰς οἰκείας διανοίας; ὅπερ μέγιστον τεκμήριον ἦν τοῦ προφητεῖαν εἶναι τὸ πρᾶγμα, οὐχ ὅτι μόνον ἐβούλοντο εἰσελθεῖν, ἀλλὰ καὶ τί προσδοκῶντες ἔλεγον.

430. Τίνος ἔνεκεν ἠκολούθησαν οὗτοι; Ἴνα μὴ χεῖρόν τι γένηται κακόν. Ὅρα τὴν πρώτην νόσον. Πάλιν εἰς Αἴγυπτον. Πῶς ἑαυτοῖς αἰεὶ τὰ κακὰ ἐπισπῶνται. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ἐκεῖ παραγενομένους εἶασεν ὁ Θεός, οὐδὲ εἶπε· Τί τὸ κέρδος; λοιπὸν κατῆλθον εἰς Αἴγυπτον. Ἀλλ' ὅρα αὐτοῖς οἷα προφητεύει ὁ Ἱερεμίας, στόμα Θεοῦ ὢν. Καὶ οὐδαμοῦ σκοπῶν εἴ τι ἐλύπησαν, ἀλλὰ καθάπερ πατὴρ φιλόστοργος πανταχοῦ παρακολουθεῖ τῷ παιδί μαινομένῳ· οὐχ ἀπλῶς δὲ μετὰ ταῦτα τὰ τοῦ Βαροῦχ ἔθηκεν.

431. Τίθησι λίθους ἐν τῷ πλινθίῳ. Ποιεῖ τι αἰεὶ σωματικόν, ἵνα πείσῃ, ὥστε αὐτοὺς καταπλῆξαι πλέον. Ἀλλ' οὐκ ἰσχυρεν αὐτοὺς ἐλεῖν οὐδὲ πείσαι.

432. Ὅρα, τί τούτου ἂν γένοιτο σαφέστερον; ἐν ὅψεσιν εἶχον τὰ παραδείγματα. Οὐκ ἦν ταῦτα ῥήματα, ἀλλὰ πράγματα ἃ ἐβόα. Τὴν αἰτίαν ἤδεσαν τῶν συμβεβηκότων.

433. Αὕτη βασίλισσα οὐρανοῦ, εἶπέ μοι; Θεὸς ποιήσας τὸν οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν, ἀεὶ ἀκούεις, συνεχῶς· καὶ ταύτην βασίλισσαν καλεῖς, τὴν σελήνην; Καὶ καλῶς ἦν ὑμῖν. Πόθεν οὖν ὁ λιμὸς, εἶπέ μοι; Πόθεν ὁ θάνατος; Ὡ τῆς ἀναισχυντίας! Διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει.

Οὐχὶ τοῦ θυμιάματος οὐ ἐθυμιάσατε.

Οὐχὶ διὰ τοῦτο ἡ αἰχμαλωσία, φησὶν; οὐχὶ διὰ τοῦτο πάντα τὰ κακά; Πῶς καλῶς ἦν ὑμῖν; οὐχὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἡδυνήθη ὑμᾶς ἐνεγκεῖν ὁ Θεός; Τί κακίας χεῖρον γένοιτο ἄν; ποῖοι μαινόμενοι ἐφθέγγετο ἂν ταῦτα τὰ ῥήματα;

Ἐὰν γένηται ἔτι ὄνομά μου ἐν τῷ στόματι.

Ἀπειλεῖ πάλιν λιμὸν καὶ δεσμοὺς ἀνασωζομένους, ἵνα μάθωσιν, ὅτι ἀληθὴ ταῦτά ἐστιν.

434. *Οὕτως εἶπε Κύριος.*

Οὐχ ἀπλῶς μέμνηται τούτου τοῦ λόγου νῦν, οὐδὲ ἀκαίρως, ἀλλ' ἵνα μάθῃς, καὶ οἷος ὁ Βαροῦχ περὶ αὐτοὺς ἦν, πῶς θρηνεῖ καὶ ἀποδύρεται, ἀξιῶν περὶ αὐτῶν τὸν Θεόν. Αὐτὸς δέ φησι· Μὴ ζήτηί μεγάλα.

435. Ἄλλος ἦν ὁ Φαραὼ ὁ Οὐαφρὴν οὗτος ὁ Νεχαὼ στοῦ Νεχαὼ]. Ὅρα πῶς διὰ παραδειγμάτων καὶ ἔμπροσθεν αὐτοὺς ἐσωφρόνιζεν ὁ Θεός. Ἡττηθεὶς σφόδρα οὗτος, ὅτε καὶ Ἰωακείμ ἀνηρέθη· καὶ οὐδὲν ἐπικεικότεροι γεγόνασι. Καὶ ὅρα ποῦ ἀπήντησεν, ἐπὶ Ἐυφράτη.

Ἀναλάβετε.

Τίνος οὖν ἔνεκεν ἄρχεται τῆς προφητείας, λέγων καθοπλίζεσθαι; καὶ μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας ἔπεισι τὴν ὅπλισιν αὐτῶν πᾶσαν, μονονουχὶ τοὺς στρατηγούς μιμούμενος τοὺς ἄγοντας εἰς πόλεμον, καὶ παρακελευομένους; ἦτοι εἰρωνευόμενος τοῦτό φησι.

436. *Διότι οἱ ἰσχυροί.*

Ὅρα, καὶ τὸν τρόπον λέγει τοῦ πολέμου, ὥσπερ παρῶν, τίνι τρόπῳ ἀλώσονται.

Μὴ φευγέτω.

Οὔτε ποδῶν ταχύτης, οὔτε σώματος ἰσχύς, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ὠφελεῖ, πάντων περιβεβλημένων *σῖσ*. ἀποβεβλημένων], εἰ μὴ πάρεστιν ἡ τοῦ Θεοῦ βοήθεια.

Τίς οὗτος ὡς ποταμός.

Οὐ διὰ τῆς μέγεθος καὶ μόνον αὐτῶν τῷ Νείλῳ παραβάλλει, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ εἰδέναι αὐτοὺς τὸν ποταμόν, καὶ τὴν ἀθρόαν ὁρμήν· καὶ δεικνύς, ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ στρατηγία· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὑπὸ Θεοῦ αὔξει.

Ὅτι θυσία.

Ἵνα δείξῃ, πῶς εὐφραίνει τὸν Θεὸν τὸ πρᾶγμα, οὐδὲν ἀνθρώπινον

γίνεται. Ἐπεὶ παρασκευάζεσθε ὑμεῖς, οὐδὲν κωλύω, ἵνα μάθητε, τὸ πρὸ τὸν Θεὸν πολεμεῖν περιττόν.

437. Καὶ τοῦτο εἰρωνευόμενος· ὅτι ὅσα ἂν ποιήσῃς, καὶ συμμάχους ὅσους ἂν καλέσῃς, ταῦτα περιττά.

438. Τὸ διάδηλον τῆς συμφορᾶς, ὅτι ἡσθένησαν ἐν τῇ παρατάξει.

439. Ὅτι κατέφαγε μάχαιρα τὴν σμίλακά σου· βοτάνη ἐστὶ πάντα κατατρῶγουσα.

440. Ὅρα, πῶς πάντα ἀκριβῶς διαγράφει, καὶ ἐνδιατρίβει ἀπὸ τοῦ σφόδρα θαρρῆν.

441. Καιρὸς παραγένετο, σὺν ταραχῇ ἤχος, παραχθέντα, ἦτοι περὶ συνθήκας ἀγνώμονα αὐτὸν φησι γεγενῆσθαι. Ὡσπερ ἐστὶν ὁ Θαβῶρ ἐν τοῖς ὄρεσι, καὶ ὡς ὁ Κάρμηλος ἐν τῇ θαλάσῃ, οὕτως ἤξει, οὕτως ἔσται μέγας, φησὶ, καὶ ἀχείρωτος.

442. Οὐκ ἔχει τις οὐ σώματος ἀσθένειαν, οὐκ ὀλιγότητα αἰτιάσασθαι. Ὡς μόσχοι σιτευτοὶ ἦτε, καθωπλίσθητε· οὐκ ἐν τῇ πόλει ἡμῶν ὁ πόλεμος. Πρότεροι ἐπῆλθετε, ὡς ἀκρίς ἦτε.

443. Καὶ γὰρ τοῦτό φησι· Πόθεν οὖν ἡ ἥττα; ἢ δηλονότι παρὰ Θεοῦ· ὅτι τοσοῦτοι ὄντες ὡς ἀκρίς εἰς πλῆθος, ἡττήθητε.

444. Ὁρᾶς παράδοξον τὴν ἥτταν, καὶ παρὰ προσδοκίαν τὴν νίκην.

445. *Ἀνεπαύσατο Μωᾶβ ἐκ παιδίου, καὶ πεποιθὼς ἦν ἐπὶ τῇ δόξῃ αὐτοῦ.*

Ὅτι διὰ παντὸς ἀπήλαυσεν εὐθηνίας, καὶ ἡσυχίας, καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα ἔπαθη, τῇ εὐπαθείᾳ πρὸς οὐδὲν δέον χρησάμενος.

446. Οὕτως οὐδαμῶθεν ἔσται παραμυθία. Ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς ἐπάγῃ κακά, οὐ σώματος ἰσχύς, οὐ σοφία ψυχῆς, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ὠφελεῖ.

447. Ὡσπερ παραδόξον πράγματος, καὶ οὕτως ἐκβάντος, τὰ προοίμια οὕτω ποιεῖται. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, *Μὴ κρύψητε*, ὡς παρ' ἀξίαν αὐτῆς παθούσης, ἢ ὅτι καὶ οὐδεὶς αὐτῆς ἀγνοήσει τὰς συμφορὰς, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Φαραὼ πεποίηκεν ὁ Θεός, ἵνα ἐνδείξῃται τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, καὶ γνώρισῃ τὸ δυνατόν αὐτοῦ, οὕτω καὶ τῆς πόλεως ταύτης τῆς Βαβυλῶνος. Ὁρᾶς αὐτὸν ὀλοκλήρως ταῖς πονηρίαις εἰς τὴν ὠφέλειαν τῶν λοιπῶν ἀποχρώμενον διὰ τὴν οἰκείαν εὐμηχανίαν.

Κατησχύνθη Βήλος.

Δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἀκολουθίας τὸ πρᾶγμα ἦν. Ἦν γὰρ πασῶν ἰσχυροτέρα, καὶ ἐν εὐπραγίᾳ διάγουσα. Οὐ τὸ τρυφερόν ἐδυσώπησε τὸν Θεόν, οὐκ ἄλλο οὐδέν. Καὶ καλῶς κατησχύνθη παρὰ προσδοκίαν ἀπὸ ἀναξίων.

448. "Ορα αὐτοὺς οὐχὶ φεύγοντας, ἀλλὰ συντεταγμένους· τίνος ἔνεκεν κλαίοντες; ἐν τῷ καιρῷ των εὐεργεσιῶν μάλιστα τῶν ἁμαρτημάτων αἰσθάνονται, ὅτι εἰς οὕτως ἡμερον καὶ φιλάνθρωπον Θεὸν ἐξύβρισαν, τὸν οὐκ ἀνεχόμενον εἰς τέλος αὐτοὺς ἀπολέσθαι, τὸν ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν ἐκδικίᾳ αὐτοὺς ἀναγαγόντα.

449. "Ορα πάλιν αὐτῶν ὡς καταστέλλει τὰ φρονήματα· ἵνα γὰρ τὴν ἐπάνοδον μὴ τοῖς οἰκείοις κατορθώμασι λογίσωνται, φησὶν ἐκ παλαιᾶς συνθήκης τοῦτο γεγονέναι.

450. Πρόβατα ἀπολωλότα ἐγενήθη ὁ λαός μου.

"Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃ τις, Τίνος ἔνεκεν ἀπώλεσας καὶ σώξεις; διὰ τὴν οἰκείαν ῥαθυμίαν ἀπώλοντο αὐτοὶ καὶ οἱ προστάται. Οὐκ οὖν ἐκείνους ἔδει δοῦναι δίκην, ἀλλὰ καὶ τούτους, ὥστε καὶ πείθεσθαι.

Ἐπελάθοντο κοίτης αὐτῶν.

Τοῦτο αὐτῶν ἔγκλημα, τὸ τῆς πατρίδος ἐπιλαθέσθαι.

Πάντες οἱ εὐρίσκοντες αὐτούς.

"Ορα πῶς αὐτὸς φιλάνθρωπος ἄνωθεν εἰωθὼς αὐτοὺς εὐεργετεῖν, οἱ δὲ ἄδικοι.

451. Τουτέστι, μὴ ἐμφιλοχωρεῖτε τῇ Βαβυλῶνι, ἐπειδὴ εναπέμειναν ἐκεῖ. Ἡ εἰ μὴ τοῦτο, ὡς δράκοντες, τουτέστι φοβεροὶ καὶ ἐπαχθεῖς.

452. Ἀπὸ τοῦ τόπου φησὶν ἐσχάτην, ὅτι κατὰ πάντων ἐκράτησεν ἀναιροῦσα αὐτούς. Ἡ ὅτι τῷ Θεῷ ἡμαρτε· μάλιστα μὲν καὶ ἐκ τῆς προῤῥήσεως, ἔπειτα δὲ ἐκ τῆς ἀνόδου τῆς Ἰουδαϊκῆς τοῦτο δῆλον. Ὁ γὰρ τοὺς λάβοντας τὴν πόλιν ἀναπείσας τούτους ἀφεῖναι μετὰ τοσαύτης τιμῆς, οὗτος καὶ τὴν νίκην εἰργάσατο, πανταχοῦ φησιν, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὴν παραδίδωσι.

453. Εἰ μὴ γὰρ πεπλανημένον ἦν, οὐχ ἔάλω· τὴν γὰρ ἀπὸ τῆς φύσεως ἀσθενείαν ἐτείχιζεν ἢ τοῦ ποιμένου ἰσχύς. Πρόβατον ἦν, ἀλλ' ὑπὸ ποιμένι Θεῷ· εἰ πρόβατον ἔμεινε καὶ καταπειθές, καὶ ὑπήκοον, οὐκ ἂν ἔπαθεν ἄπερ ἔπαθεν· οὐδὲ γὰρ ἐξ ἀσθενείας, ἀλλ' ἐκ τοῦ τῆς ποιμαντικῆς ἀπορῥαγῆναι προνοίας, ὑπέμεινεν ἄπερ ὑπέμεινεν.

Λέοντες ἔξωσαν αὐτόν.

"Ορα, πῶς πανταχοῦ τὴν ἐπίτασιν τῆς τιμωρίας ἐγκαλεῖ.

454. Οὐκ εἶχες ἱκανὸν παράδειγμα; Οὐκ ἤκουες τί ἔλεγεν ἐκεῖνος; *Καταλήψομαι τὴν οἰκουμένην ὡς νοσσιὰν καὶ ὡς καταλελειμμένα ὡὰ ἀρῶ.* Τοῦτο γέγονε, καὶ τέλος ἔλαβεν· Εἶδες ὅτι ἐγὼ ἐκείνον παρέδωκα, πολλῷ μᾶλλον καὶ περὶ σαυτοῦ πείσθητι.

Ζητήσουσι.

Οὐκ εἶπεν, Ἐπειδὴ διωρθώσατο· ἀλλὰ, Ἐπειδὴ τῆς ὀργῆς ἀπέστην ἐγώ. Οὐκ εἶπεν, ὅτι Ἔσται μὲν, οὐ τιμωρήσεται δὲ, ἀλλ' ὅτι, Οὐδὲ φανεῖται αὐτῇ· ἄρα τὰ ἁμαρτήματα αὐτὴν παρέδωκεν, οὐκ ἀσθένεια.

Πῶς συνεκλάσθη;

Εἶδες πῶς παρέστησεν αὐτῆς τὴν ἰσχύν; πῶς τὴν πληγὴν τὴν ἀφόρητον; Εἶτα πανταχοῦ φησιν, Ὅτι τῷ Κυρίῳ ἀντέστη, ἡμαρτε· καὶ τὸν τρόπον τῆς ἁμαρτίας, *Καθὼς ἐποίησε, ποιηθήσεται αὐτῇ.*

Ἀνταπόδοτε αὐτῇ.

Καὶ τὴν μακροθυμίαν, ὅτι ἤκει ὁ καιρὸς αὐτῆς. Ὡστε καὶ τὸν καιρὸν ἀνέμεινε, καὶ οὐδὲν πλέον ἐγένετο.

455. Τί οὖν, οὐ κατοικεῖται; Ὡσπερ οὖν τοῦτο τῆς ὑπερβολῆς, οὕτω καὶ ὅταν λέγῃ· Καθὼς ὤμοσα, ἐν τῷ ὕδατι τῷ ἐπὶ Νῶε ἐξ ὑπερβολῆς· εἶτα συνεχῶς ἐνδιατρίβει τοῖς αὐτοῖς λόγοις. Τίνος ἔνεκεν; Ἐπειδὴ ἄπιστον ἦν καὶ παράδοξον τὸ λεγόμενον, ὅτι Βαβυλὼν ἀλώσεται, ταχυτέρῳ κέχρηται τρόπῳ, ἐκτείνας τὴν ἄλωσιν αὐτῆς.

456. Ποτήριον χρυσοῦν Βαβυλῶν.

Εἰ ποτήριον χρυσοῦν ἐν χειρὶ Κυρίου, τίνος ἔνεκεν κολάζεται; Ὅτι μείζονως ἐκόλασε, καὶ ἔτιμωρήσατο, ἄρα καὶ ἴσχυσε δι' ἔμου.

ՑԱՆԿ ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ

- Աբրահամ - 67, 78, 102, 117, 124, 162, 190, 333, 338
 Ադամ - 31, 115, 192, 239
 Ադրիանոս (կայսր) - 68
 Աղեքսանդրոս (Մակեդոնացի) - 295
 Ալիլիա(Ալիլիա) - 219
 Անովն - 196
 Անովս - 35, 107
 Անամայել - 340, 341
 Անանիա (սուտ մարգարե) - 312, 313, 314
 Անանիա (և Մափիրա) - 157
 Անքուս - 39
 Ապոլոն - 51, 109
 Արաքացիք - 300, 308
 Աքազ - 281
 Աքայար - 157, 159, 361
 Աքիա - 315
 Բահադ - 289
 Բարուք - 78, 342, 354, 355, 368, 372
 Բաղաամ - 29, 120, 166, 167
 Բահադ - 53
 Բաղտասար (Բալտասար) - 194, 309
 Բենիամին - 34, 338
 Բեդգեբուդ - 267
 Բել - 379
 Բիւսամովն - 374
 Գադ - 377
 Գադեսա - 354
 Գողթոլիա (Գողթոլիա) - 358, 362, 365
 Գողիադ - 300
 Դամարիա - 354
 Դանիել - 99, 163, 194, 242, 252, 270, 278, 286, 299, 300, 309, 315, 342, 351, 363
 Դալիթ - 25, 53, 78, 101, 150, 158, 172, 208, 215, 216, 217, 229, 256, 263, 268, 269, 277, 279, 285, 286, 300, 331, 339, 355, 361
 Դարեհ (Պարսից արքա) - 295, 298
 Եզեկիա - 94, 166, 300, 306
 Եզեկիել - 28, 36, 37, 39, 60, 115, 116, 146, 174, 184, 206, 211, 290, 277, 284, 292, 300, 315, 331, 332, 351
 Եղիա (Եղիաս) - 39, 351, 361
 Եղնաթան - 354
 Եղիսե (Եղիսեոս) - 274, 351
 Ենովմ - 175, 176
 Երեմիա (Երեմիաս) - 25, 27, 37, 39, 89, 109, 169, 208, 229, 239, 252, 260, 266, 271, 273, 278, 293, 296, 312, 313, 335, 340, 346, 351, 353, 355, 356, 357, 358, 360, 362, 363, 366, 377
 Եսայիա (Էսայիաս) - 35, 36, 131, 135, 151, 156, 214, 277, 300, 326, 340
 Եփրեմ (որդի Յովսէփայ) - 322, 323, 324, 326, 328
 Զաբարիա (մարգարե) - 35
 Զաբարիա (քին., հայր Յովհաննես Մկրտչի) - 255
 Զարոբաբել - 285
 Կայիափա - 29
 Կիւրոս (թագավոր Պարսից) - 285, 299, 300, 321, 330, 334, 336, 337, 339, 361
 Կորնթացի - 159
 Հայկ աստղ - 170
 Հեղի - 109, 207
 Հեղիա - 220, 254, 269, 361
 Հերովդես - 146, 212, 261, 325
 Հերովդոտոս - 196
 Հոաբել (Ռաբել) - 325
 Հոեբար - 351, 352
 Դազարոս (աղքատ) - 124, 148
 Դելի - 325
 Դովթ - 187
 Մանասե - 34, 157, 242, 243
 Մաս - 273
 Մաաթեոս - 40
 Մարիամ Աստուածածին - 119
 Մարիամ (քոյր Մովսէս մարգարեի) - 212
 Մարովակ - 278
 Մելքիսեդեկ - 254
 Մեղրոս - 273
 Մեմփա - 46
 Միքիաս Մորստացի - 306
 Մովսէս (որդի Դովտայ) - 377
 Մովսէս - 25, 28, 36, 51, 91, 93, 164, 169, 206, 208, 212, 237, 242, 264, 269, 300, 307, 323, 333, 334, 340, 345, 361, 372
 Յակոբ (Լահապետ) - 45, 130, 205, 208, 318, 322, 375
 Յակոբ (Տեառնեղբայր) - 104
 Յեզաբել - 115, 220
 Յերոնիա (Յերոնիաս) - 273, 283, 284
 Յիսուս Քրիստոս - 27, 31, 39, 40, 91, 111, 119, 133, 136, 145, 148, 168, 175, 194, 195, 212, 267, 268, 269, 271, 285, 287, 296, 299, 304, 306, 310, 323, 330, 334, 336, 337, 339, 361
 Յոր - 33, 81, 93, 215, 216, 218, 242, 269, 332
 Յովակիմ - 273, 280, 282, 302, 307, 308, 351, 355, 358, 373
 Յովաբազ - 356, 358
 Յովհաննես (Ավետարանիչ) - 146
 Յովհաննես (Մկրտիչ) - 212, 261
 Յովնադար - 351, 353
 Յովնաթան - 357
 Յովնան (Յովնաս) - 36, 39, 211, 258, 263, 298, 313
 Յովսեփ - 285, 287

- Յովսէփ (Գեղեցիկ) - 41, 90, 99, 106, 217, 300, 331
 Յովսիա (Յովսիաս) - 34, 273, 280, 351, 355
 Յովսե - 222, 280, 281, 351
 Յուդայ (Իսկարիովտացի) - 206
 Նաբուգարդան - 361
 Նաբուքոդոնոսոր - 29, 275, 293, 308, 342, 346, 368, 378, 381
 Նագարեցիք - 173
 Նաթան - 101
 Նէէմա (ասորի) - 271
 Նեքաուդ - 373
 Նոյ - 31, 242
 Պասարով - 261, 264, 273
 Պետրոս - 48, 89, 104, 207
 Պաղոս - 25, 28, 37, 48, 50, 51, 65, 67, 74, 81, 89, 90, 99, 104, 109, 116, 130, 136, 140, 143, 149, 164, 168, 171, 173, 184, 185, 192, 197, 202, 206, 207, 219, 220, 224, 242, 247, 263, 267, 269, 305, 318, 327, 330, 333, 335, 338, 340, 341
 Պաղոսնոս - 295
 Պլատոն - 193
 Ոգիաս - 255
 Ռաբիաս - 307
 Սաղաթիել - 283
 Սամ - 307
 Սամուել - 99, 242, 264, 372
 Սաուլ - 374
 Սաուդ - 39, 361
 Սառայ - 117
 Սարու - 356
 Սափիրա (և Անանիա) - 157
 Սեղեկիա (Սեղեկիաս) - 240, 273, 274, 275, 276, 294, 308, 311, 314, 315, 350, 356, 357, 358, 361, 362, 369, 371, 378
 Սելլեմ - 280
 Սելոմ - 341
 Սիդոնացիք - 308
 Սիմաքոս - 282, 283, 290
 Սիմոն (ծերունի) - 206
 Սովոնիա (որդի Մասեայ) - 273, 356, 357
 Ստեփանոս (Նախավկա) - 304
 Վեսափանոս (Վեսափանոս կայսր) - 68
 Տափնաս - 46
 Տիտոս (կայսր) - 68
 Տիմոթեոս - 207
 Քամովս - 377
 Քարմ - 151

ՑԱՆԿ ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ

- Անաթովթ (գյուղ) - 34, 214, 341
 Բաբելոն - 261, 274, 278, 283, 285, 297, 300, 301, 310, 311, 313, 314, 315, 341, 345, 347, 355, 362, 363, 368, 377, 379, 380, 381, 382
 Բասուն - 282
 Բեթել - 377
 Բերսաբէ (վայր) - 103
 Գաղաադ - 184, 279
 Գեհոն - 47
 Դամասկոս - 378
 Դան - 103
 Դեղան - 378
 Եղովմ - 128
 Եղիպտոս - 42, 47, 59, 171, 172, 193, 196, 210, 222, 259, 280, 292, 294, 300, 307, 322, 334, 344, 348, 365, 368, 369, 370, 374
 Ելամ - 378
 Եմաթ - 378
 Երուսաղեմ - 68, 71, 84, 96, 102, 103, 104, 109, 123, 178, 179, 211, 228, 259, 276, 282, 289, 290, 300, 306, 310, 315, 352, 354, 356, 370, 379, 380
 Եփրատ (Եփրատես. գետ) - 106, 227, 228, 373
 Եփրեմ (վայր) - 103, 169
 Թափովթ - 374
 Իսրայել - 45, 56, 64, 65, 71, 75, 78, 83, 96, 107, 128, 161, 189, 190, 208, 236, 287, 289, 301, 321, 322, 324, 329, 333, 334, 337, 338, 339, 344, 345, 377, 381, 382
 Լիբանան - 216, 279, 282
 Կարիաթարիմ - 307
 Կարմելոս - 42, 374
 Կեղար - 378
 Հոամ (Ռամ) - 325
 Հրեաստան - 160, 329, 367
 Մասեփաթ - 365
 Մեմփիս - 374
 Մովսէս - 196, 209, 377
 Յորդանան - 227, 378
 Յուդայ (երկիր) - 65, 71, 75, 85, 96, 106, 128, 130, 159, 174, 178, 196, 228, 240, 259, 276, 279, 287, 293, 294, 306, 308, 333, 334, 352, 356, 362, 368, 370, 371, 375
 Նեղոս - 47
 Նիմուէ - 211
 Չիթենեաց լեռ - 175
 Պաղեստին - 103, 300
 Պարսք - 276
 Սառայ - 156, 169
 Սամարիա - 289, 322
 Սարեփթա - 39
 Սելոմ - 303
 Սելովամ - 106, 168, 234
 Սիդոն - 44, 308, 376
 Սինա - 189
 Սիոն - 66, 114, 115, 118, 122, 182, 295, 306, 322, 323, 324
 Սողոմ - 289, 382
 Տափեթ - 175
 Տիտոս - 44, 277, 308, 376

ՅԱՆԿ ՎԿԱՅՈՒԹՅԱՆՅ Ս. ԳՐՈՅ

Ծնունդը	ԼԶ 35 – 216	Ե 27 – 151	ԺԶ 20-22 – 60
Ա 1 – 200	ԼԵ 6 – 98	Ժ 14 – 382	ԺԼ 2-3 – 331
Գ 16 – 191	ԼԵ 11 – 111	Ժ 22 – 338	ԺԼ 20-22 – 116
Զ 3 – 298	ԼԼ 5 – 263	ԺԱ 9 – 336	ԺԼ 23 – 172
Ը 21 – 156	ԼԹ 7 – 172	ԻԸ 11 – 236	ԻԳ 45 – 37
ԺԲ 1 – 117	ԽԹ 7 – 166	Լ 10 – 214	ԼԳ 7 – 32
ԺԶ 2 – 117	ԽԹ 12 – 150	ԼԴ 4 – 110	ԼԳ 32 – 146
ԺԶ 10 – 208	Ծ 4 – 100	Խ 2 – 253	ԼԴ 5 – 107
ԻԵ 13 – 180	Ծ 8 – 53	ԽԸ 11 – 106	Մատթեոս
ԼԹ 9 – 90, 99	ԾԷ 6 – 190	ԽԸ 17 – 36	Ա 12 – 283
Ելք	ՀԲ 5 – 331	Ծ 1 – 62	Ե 22 – 130
Դ 10 – 193	ՁԶ 2 – 108, 128	ԾԱ 6 – 339, 340	Ե 33 – 83
Ը 19 – 194	Ճ 1 – 265	ԾԸ 4 – 238	Ե 34 – 83
ԻԱ 24 – 91	ՃԱ 11 – 167	ԿԴ 8 – 38	Ե 43-44 – 92
ԻԴ 17 – 35	ՃԱ 26 – 200	Ովստ	Ը 17 – 98
ԼԲ 10 – 169	ՃԱ 27 – 339	Թ 10 – 293	Ժ 19 – 304
ԼԲ 31 – 212	ՃԱ 27-28 – 340	Ամովս	ԺԱ 21 – 145
Բ օրինաց	ՃԲ 5 – 87	Գ 8 – 263	ԺԲ 40 – 298
ԻԳ 3 – 225	ՃԵ 6 – 78	Ե 23 – 156	ԺԲ 42 – 44
ԻԸ 65 – 325	ՃԳ 4 – 25	Թ 1 – 107	ԺԳ 13 – 26
Թիւք	ՃԺԳ 7 – 130	Միքիէ	ԺԳ 16 – 26
ԺԱ 15 – 269	ՃԽԵ 2 – 2	Բ 6 – 191	ԺԵ 11 – 195
ԼԱ 16 – 31	ՃԼԶ 7 – 128	Յովել	ԺԵ 16 – 26
Ա Թագ.	ՃԽԲ 2 – 219	Ա 14 – 238	ԺԵ 19 – 90, 102
Բ 12 – 109	ՃԽԶ 3 – 203	Բ 15 – 238	ԺԵ 24 – 334
ԺԲ 23 – 264	Առակ	Ամբակում	ԺԵ 20 – 238
ԻԶ 23 – 99	Ա 15 – 110	Ա 14 – 139	ԺԶ 6 – 118
Գ Թագ.	Գ 31 – 110	Գ 16 – 37	ԺԶ 12 – 92
ԺԸ 21 – 237	ԺԱ 31 – 301	Զաքարիա	ԻԱ 13 – 168
ԺԹ 9-10 – 220	ԻԶ 11 – 97	Ա 12 – 298	ԻԱ 37 – 303
ԻԲ 17 – 35	Իմաստ.	Բարուք	ԻԳ 4 – 153
Յովք	Բ 12 – 341	Բ 6 – 78	ԻԳ 37 – 296
Ա 9 – 218	Միրաք	Գ 38 – 40	ԻԴ 2 – 31
Ա 22 – 33	Բ 10 – 256	Դանիէլ	ԻԴ 12 – 185
Գ 12 – 269	Ե 6 – 265	Բ 30 – 194	ԻԴ 14 – 31
Զ 11 – 244	ԻԱ 1 – 127	Գ 18 – 99	ԻԵ 12 – 50
ԻԱ 10 – 216	ԼԴ 9 – 320	Գ 35 – 78	ԻԵ 42 – 105, 124
Մաղմոս	ԽԱ 1 – 148	Գ 34-37 – 208	ԻԸ 19 – 104
Ա 3 – 215	Եսայի	Ե 17 – 309	Մարկոս
Ը 21 – 150	Ա 3 – 109, 136	Ե 27 – 309	Գ 33 – 119
ԺԷ 46 – 50	Ա 6 – 51	Է 24 – 299	Դ 11 – 26
ԺԸ 21 – 150	Ա 13-14 – 156	Եզեկիէլ	Է 27 – 52
ԺԹ 5 – 48	Ա 16 – 51, 100, 326	Գ 17 – 37, 184	Ժ 21 – 92
ԻԱ 5 – 78	Ա 18 – 52	Ը 12 – 175	ԺԳ 22 – 133
ԻԹ 7 – 7	Ա 21 – 50, 114	ԺԴ 9 – 292	ԺԳ 31 – 339
Լ 23 – 215	Գ 14 – 43	ԺԴ 14 – 242	ԺԴ 21 – 148, 269
ԼԳ 4 – 269	Գ 16-17 – 118	Դուկաս	ԺԱ 31 – 44
	Զ 3 – 336		
	Ե 2 – 50		

ԺԲ 24 – 136	ԻԲ 20 – 143	Թ 27 – 136	Կողոս.
ԺԶ 17 – 337	ԻԶ 28 – 305	Ժ 1 – 168	Ա 16 – 25
ԺԶ 25 – 124	Բ Պետրոս.	ԺԱ 14 – 173	Ա 24 – 262
ԺԷ 10 – 207	Բ 22 – 97	ԺԱ 19 – 239	Բ 11 – 90
ԺԸ 12 – 207	Հռովմ.	ԺԱ 30 – 157	Գ 9 – 164
Յովհաննէս	Ա 32 – 143	ԺԵ 9 – 81	Բ Թեսաղ.
Ա 12 – 74	Բ 4 – 252	ԺԵ 34 – 224	Բ 3 – 33
Ա 3 – 200	Բ 8 – 171	ԺԵ 36 – 130	Ա Տիմոթ.
Զ 61 – 26	Դ 15 – 334	Բ Կորնթ.	Ա 13 – 327
Զ 69 – 48	Ը 18 – 147	Գ 3 – 335	Բ 14 – 192
Է 37 – 55	Ը 21 – 340	Դ 18 – 340	Գ 6 – 207
ԺԲ 13 – 337	Ը 35 – 48	Զ 2 – 299	Եբր.
ԺԴ 6 – 336	Թ 3 – 267	Թ 3 – 137	Ժ 18 – 333
ԺԴ 27 – 153	Թ 4 – 74	Թ 27 – 137	ԺԲ 4 – 219
ԺԵ 22 – 222	ԺԱ 1 – 338	Ժ 6 – 137	Ա Տիմոթ.
ԺԹ 6 – 304	ԺԱ 14 – 65	ԺԱ 2 – 185	Ա 13 – 317
Ի 9 – 298	ԺԲ 20 – 267	ԺԲ 7 – 137	Բ 14 – 192
Ի 17 – 298	Ա Կորնթ.	ԺԲ 9 – 220, 242	Գ 6 – 207
Գործք առաքելոց	Գ 1 – 149	Գաղատ.	Տիտոս
Ա 17 – 223	Գ 3 – 149	Ա 6 – 50	Ա 12 – 45
Գ 6 – 194	Գ 6 – 51	Ա 16 – 37	Ա 16 – 109
Զ 3 – 304	Գ 22 – 109	Գ 28 – 348	Գ 3-5 – 81
ԺԳ 26 – 104	Զ 5 – 224	Դ 6 – 335	Յայտ.
ԺԵ 10 – 334	Զ 10 – 81	Փիլիպ.	Զ 13 – 110
ԺԶ 18 – 195	Զ 19 – 175	Ա 24 – 269	
ԻԱ 20 – 105	Է 31 – 340		

ՅԱՆԿ «ՆՈՐ ԲԱՌԳԻՐԲ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԼԵԶՈՒԻ» ԲԱՌԱՐԱՆՈՒՄ ԲԱՅԱԿԱՅՈՂ ԲԱՌԵՐԻ

Անհարկաւոր-154	ճոխաբանագոյն – 206
ապահովանս – 105	յանկարծակի – 243
դանդաղելի – 187	յառաջաձեռնէ – 83
դիակնադիրութիւն – 29	նիւանդակ – 174
դժուարաջնջելիք – 255	ոչանապարտ – 165
դիւրահնարաւորութիւն – 275	չարարարացն – 268
երագամետ- 192	չքաւոր – 266
երկակուտակ – 338	պայծառութիւն – 40
զայրագոյն – 351	սոսկեղեն – 348
ընդոստկոտքն – 87	սրացաւդն – 84
թողուն – 165	տնապահ – 173
խոտաբերութիւն – 89	փայտահար – 166
ճաշարարութիւն – 156	քաջահաճոյ – 63

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Հովհան Ոսկեքերանի անունով Երեմիայի մարգարեության մեկնության նորահայտ հայերեն թարգմանությունը.....	5
Նախադրություն, գլ. Ա.....	25
Գլուխ Բ.....	42
Գլուխ Գ.....	62
Գլուխ Դ.....	83
Գլուխ Ե.....	123
Գլուխ Զ.....	145
Գլուխ Է.....	160
Գլուխ Ը.....	178
Գլուխ Թ.....	184
Գլուխ Ժ.....	197
Գլուխ ԺԱ.....	210
Գլուխ ԺԲ.....	215
Գլուխ ԺԳ.....	227
Գլուխ ԺԴ.....	234
Գլուխ ԺԵ.....	242
Գլուխ ԺԶ.....	250
Գլուխ ԺԷ.....	255
Գլուխ ԺԸ.....	260
Գլուխ ԺԹ-Ի.....	260
Գլուխ ԻԱ.....	273
Գլուխ ԻԲ.....	279
Գլուխ ԻԳ.....	285
Գլուխ ԻԴ.....	293
Գլուխ ԻԵ.....	296
Գլուխ ԻԶ.....	302
Գլուխ ԻԷ.....	308
Գլուխ ԻԸ.....	313
Գլուխ ԻԹ-Լ.....	315
Գլուխ ԼԱ.....	320
Գլուխ ԼԲ.....	341
Գլուխ ԼԴ.....	347
Գլուխ ԼԵ.....	351

Գլուխ ԼԶ.....	354
Գլուխ ԼԷ.....	356
Գլուխ ԼԸ.....	358
Գլուխ ԼԹ.....	361
Գլուխ Խ.....	362
Գլուխ ԽԲ-ԽԳ.....	366
Գլուխ ԽԴ.....	370
Գլուխ ԽԵ.....	372
Գլուխ ԽԶ.....	373
Գլուխ ԽԷ.....	376
Գլուխ ԽԸ.....	377
Գլուխ ԽԹ.....	378
Գլուխ Ծ.....	379
Ծանոթագրություններ.....	383
Ցանկ անձնանունների.....	466
Ցանկ տեղանունների.....	467
Ցանկ վկայությանց Ս. Գրոց.....	468
Ցանկ «Նոր Բարգիլը Հայկազեանց լեզուի» բառարանում բացակայող բառերի.....	469

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԳԱՐԵՈՒԹԵԱՆՆ ԵՐԵՄԻԱՅ

Աշխատասիրությամբ
ՀԱԿՈՐ ՔՅՈՍԵՅԱՆԻ

Խմբ.՝ Շահե Վրդ. Անանյան.

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ
Ա. ԷԶՄԻԱԾԻՆ - 2015

Հրատարակչական բաժնի տնօրեն՝	Շահե վրդ. Անանյան
Հրատարակչական խորհրդի անդամներ՝	Գևորգ Եպս. Սարոյան, Չաքարիա վրդ. Բաղումյան, Գարեգին արք. Համբարձումյան, Ա. Մադոյան, Պ. Հովհաննիսյան, Գ. Տեր-Վարդանյան
Էջադրումը՝	Ղևոնդ քահանա Մայիլյանի

Թուղթ՝ օֆսեթ 80 գր., չափսը՝ 70x100 1/16,
ծաւալը՝ 472 էջ, տպաքանակը՝ 300:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾԻՆ ՏՊԱՐԱՆ

